نور الایضاح

حواشی

مولانا ابو الفضل علامۃ الدھر

محمد عبید اللہ الایوبی

القندھاری السلیمانخیلی الحنفی

کتبہ ورتبہ بقلمہ

Download From: www.aghalibrary.com

محمد فضل الحق حقانی

مدرس جامعہ تجوید القرآن کوئٹہ

پروپرائٹر

شمس الحق شمس

مکتبۃ القراۃ والتجوید

کانسی روڈ شالدرہ نزد مسجد نور کوئٹہ

بسم الله الرحمن الرحیم

Download From: www.aghalibrary.com

نور الایضاح

مترجما

جلد ③ دوم

تصنیف

علامۃ الدہر فقیہ العصر علامہ ابو الفضل مولانا

محمد عبید اللہ الاسعدی

القندھاری السلیمانخیلی الحنفی مدظلہ العالی

وقد کتبہ بقلمہ

قاری فضل الحق حقانی

فاضل علوم اسلامیہ وقراءات سبعہ وعشرہ

الناشر

مکتبۃ القراءۃ والتجوید

کانسی روڈ نزد مسجد نور شالدرہ کوئٹہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

محترمو لوستونکو!

تاسو ته بهتره معلومه ده چې ننن صباد مشکلاتو څخه ډک ژوند کې هیڅ یو کړی هم فارغه نه بنکاري او نه هم فارغه وي، ولې چې دا په تجربه مونږ او تاسو ته معلومه ده. چې زمونږ او ستاسو په نظر چې څومره فارغه خولک وي خود پوښتنې وروسته معلومه سي چې دغه د دنیائي ژوند په زرګونو مشکلاتو او کړاوونو سره مخامخ دئ، په هرصورت .... دنن صبا مشکلات دومره ډیر دي چې خولک د کتاب ویلو او یا دوهمې کتنې (نظرثاني) ته هم چمتو نه بنکاري دا څو لا څه چې خولک به قلم او کاغذ را اوچتوي او کتاب به لیکي، او هغه هم دیني کتاب، او بیا دسې یو دیني کتاب چې د هغه د جوړولو لپاره د ډیرو لویو لویو کتابو کتنه او ورق ګرداني په کار وي، او که خولک هم په اوسني زمانه کې تکل کوي او قلم کاغذ را اوچتوي او د یو دیني کتاب مسائل خیري او کتاب جوړوي، او په دې دور پرفتن کې یوائې او یوائې دا مت غم او د الله تعالیٰ رضا ئې مطلب وي او هیڅ دنیوي غرض نه وي نو زه خو وایم چې دا یو داسې سعادت او نیکبختي ده چې د هغه په باره کې شاعر وائي سه

این سعادت بزور بازو نیست ❊ تا نه بخشد خدائے بخشنده ❊

او حقیقت هم دغه دی چې حضرت علامه استاذالاساتذه ابوالفضل محمد عبیدالله الایوبي الله تعالیٰ دې د ده د سر سایه زمونږ د سرو څخه نه لیرې کوي، آمین: د کلان سالي او ډیرې حده مصروفیاتو سره د دین ورځې خدمت ته ملا تړلې ده، الله تعالیٰ دې ده ته صحت کامله او بنه ژوند نور هم ورکړي تر څو د دین محمدیؐ نور هم په بنه توګه خدمت وکړي، او د امت د پاره دې الله رهنما او مقتدا وګرځوي، د دې کتاب د ویونکو څخه هیله ده چې و حضرت مصنفؒ او شارحؒ او د دې کتاب لیکونکي (کاتب) او چاپوونکي اداري ته دعاء خیر وکړي والسلام

ستاسو دیني ورور قاري **فضل الحق حقاني** فاضل علوم اسلامیه وقراءات متواتره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

والصلوة والسلام علیٰ سید المرسلین قائد الغرالمحجلین، سیدنا محمد وعلیٰ آله الطاهرین وصحابته الکاملین وعلیٰ جمیع الانبیاء والمرسلین وعلیٰ عباده الصالحین الیٰ یوم القیامة والدین:

اما بعد: باعث پر دې لیکنه دا دی. چې د عقائدو لبعض کتابونه او د فقه لبعض د مبتدیانو کتابونه په پښتو وطني ژبه ترجمه کوي. او علاوه بر ترجمه، ډیرې کارآمد مسئلې د معتمدو کتابو څخه را نقل کوي.

جواب: غرض د فقیر خدمت دی د هم وطنانو خصوصًا طبقه د عوامو چې د هغو خو پښتو خط زده دی. او په عربي کتابونه پوهیږي. نو د رولیکني دا غواړي چې د دغه عوام مستقیمًا د خپل دین اسلامي د عقائدو او عملي عباداتو سره آشنا کړم. او درنګا او نارواړ لار چې په قرآن کریم کې او په احادیث نبویه وو او په مذهب حنفي بیان سوې ده و دوې ته بڅپله مورنۍ ژبه بیان کړم. او بل غرض دا دی چې زمونږ د مسلمانانو کچنیان چونکه صفحه او کاغذ د ذهن یې د ټولو اسلامي او غیر اسلامي عقائدو څخه خالي ده. او طبعي ده چې پر ساده تخته هر نقش لیکل کیدای سي. نو زه غواړم چې د اول الامر څخه د اطفالو د ذهن پر تخته عقائد حقه اسلامیه نقش سي. تا چې د آینده د پاره د عقائد باطله وو څخه د کافرانو به محفوظ وي: إِنْ شَآءَ اللّٰهُ:

او د اوهر چا ته معلومه ده چې عمومي کافران په دې کوشان دي چې مسلمانان د اسلام د دین څخه و خپل دین ته دعوت کړي. په خوله تبلیغات فاسده ورته کوي او په دنیائي چارو کې کمکونه ورسره کوي. نو د افغانستان عمومي طبقه چونکه د اقتصادي حالت له کبله ډیر کمزوري دي نو شاید د پیسو په طمع به د کافرانو د غه دعوت و خپل دین ته قبول کړي او په بعض افرادو کې دا غسې هم پیښه سوې ده. نو که د غو عوامو ته د اسلامي دین عقائد او اعمال حقه او باطله معلوم سي. شاید په دې ګمراه کن تبلیغاتو به د دین څخه نه مرتد کیدای.

Download From: www.aghalibrary.com

Download From: www.aghalibrary.com

اوغربیتی دکافرانو لې په معاوضه داسلام نه قبولای،

سوال: کافران ولې یوه د لوبلې دلې ته دعوت دخپل دین نه کوی مثلاً نصاری ویهود یانو ته او بالعکس وعلی هذا القیاس، بلکه ټول داسلام په تخریب پسې هلې ځلې کوی

جواب: کفار داسلام حقیقی او کامل په کارنامو خبردی، او د تاریخ په پاڼو کی دوی ته دا معلومه ده چی د حقانی اسلام سره هیڅ ابرقدرت مقابله نسی کولای لکه قرآن کریم چی هم دا غښتی اعلان کړی دی او وائی: وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ه یعنی حقا نو ځکه کفار به دی لټه کی دی چی مسلمانان د خپلو مادی مرستو د دین څخه مرتد کړی نعوذ بالله من ذالک، ولااقل یا یه داسی اعمالو اخته کړی چی د حقیقی اسلام څخه مخالف وی تا چې دوی مصداق د، اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ، ای حقا ونه ګرځی. نو د اسلام شان او شوکت او رعب په زړو کی د کفارو به کم سی، بلکه نیست او نابود به سی، چنانچه مونږ ته په تجربه دا خبره ثابته ده، چی چونکه افغانستان د قدیم څخه یو غریب هیواد وو، نه ئی د کلاشنکوف د جوړولو کارخانې درلودی او نه ئی د توپو، طیارو خولاخه کوی، نو زمونږ د افغانستان لعض پا دشاهانو دا وغوښتل چی خپل د وطن نو عمره ځوانان او نجونی، اونا رسیده کوچنیان ویوه د اسی پرمخ تللی هیواد ته واستوی، چی هوری د کارخانو جوړولو زده کړه وکړی، او د پیش رفته الاتو صنعت زده کړی. هغوو چی ددی غرض دپاره یه شوروی اتحاد ته چی و افغانستان نږدی هیواد وو او ډیر لوی ابرقدرت وو و ټاکی. او خپل نورسه، او ننکی ځوانان یه هغه هیواد ته واستول، روسانو دا فرصت غنیمت وباله. نو زمونږ د وطن ځوانانو ته یه معمولی ښووونه د اقتصادی پرمخ تللو ښیانو یه کوله. او لوی همت خپل یه ودې ته مبذول کی چی د غو ځوانانو ته یه د دهریت تعلیم وکړی چی دوی د خدائ څخه منکر سی نو د اسلامه او د قرآنه څخه په طریق اولی به منکر سی. هغه شاه د وخت انتظار درلودی چی محصلان د شوروی به وماته د کارخانو زده کړه راوړی هغو و وطن ته د دهریت ارمغان راوړی. او دده د شاهی خاندان په قلع او قمع سره مشغول سوه هغوو چی قصه مختصره په شاهی خاندان باندی غالب سوه چی په نتیجه کی بعض شاهی خاندان و خارج ته فرار سوله، او بعض د کابل په

دارالحکومت کی په شهادت ورسیده. او د شوروی اتحاد هغه خام طمع پرځای سوه چی دده داخیال وو چی د اسیا پرزړه چی افغانستان دی قابض به سی، او نوری نړی ته بی لاره خلاصه سی، خصوصاً امریکا او نورو غربی ممالک. لکن د تقدیر الهی څخه دا هیڅ نه وو خبر چی د افغانستان په قبض کی به ته خپل اتحاد شوروی د لاسه ورکړی،

او ابرقدرتی بردی په ذلت او بی عزتی او غربت بدله سی، دا قصه خو مشهوره ده او سرته پایه معلومه ده وخلګو ته چی د دغی واقعی تخمیناً دا ۲۲ کاله په افغانستان کی پاته دي، او خونخرابه تر او سه جاری ده، اَللّٰهُمَّ نَصْرًا وَفَتْحًا وَحَالًا، نو ددی زور از یاتی څخه د روسانو چی د افغانستان په نیولو کی ناکامه پاته سو. بلکه برعکس عاقبت یه د روس خرابی سوه امریکایان او نور د هغه ایان لکه انګلیس، پرانس وغیره ودی نتیجی ته ورسیدله چی پر افغانانو د زور او طاقت دلاری څخه قبضه نه سی کولای. نو یه بله لاره خپله کړه چی افغانان خصوصاً یه حاضر وقت کی ډیر بی وسه او بی بسه دی او په عین حال کی داسلام او دین په عقائدو خبر نه دی او خالی الذهن دي. نو د پیسو او ډالرو په ښند نه لاس پوری کړی،

او ورسره یه تبلیغات د نصرانیت هم شروع کړه چی او س هم دا سلسله جاری ده. دیوی خوا یه پردوی باندی سیاسی او اقتصادی بندیزونه ولګول، چی سبب د فقر او مسکنت په اور کی کباب سی، د بلی خوا یه د خپلو مزدورانو افغانانو په توسط د ډالرو تقسیم یه شروع کړی. او تر یو حده په دی پالیسی کی دوی ته ځان کامیاب معلومیږی، لکن او س هم په افغانستان کی حق شناسه او حق پرسته مسلمانان موجود دي، زما په عقیده به د امریکایانو دغه پروګرام د ډالرو او تبلیغات هم ناکاره او ناکامه سي، او د امریکایانو د زړه مراد چی د ټولی نړی د خلګو تها نه داری ده و ره په برخه سی، دا و وباعث په دی ورو ښتی چی اسلامی کتابونه که د عقائدو په باره کی وه او که د حلال او حرام په باره کی وه ده افغان ملت و خلګو ته د عربی ژبی څخه د دوی و خپلی مورنی ژبی ته را نقل کړه، او افغانانو ته د خطر زنګ و واهه چی د امریکایانو په مقابل دی تیار سی او سی، او د دوی د پیش روو څخه دی نه بیریږی. او د دوی د مزدورانو دی کړه ځار نه کوی چی د دوستی او همکاری په

لماس کی ځندی نیږنه سی، اوهروخت یه دجیل ځانو په کنجانوکی واچوی اوکه یو افغان پلر اسلام د نصرانیت په دین سره ملوث سی. نوځکه تحقیق اوثبوت دي ده ته دارتداد جزاء ورکړی یعنی د مرگ وکنده ته دی وَغورځوی لکه چی دشریعت غراء چی دمرتد په باره کی دغه جزاء ده»

اوس نوزه گرانو وطنوالو! ځپل اصلی مطلب ته مخ وَرم یعنی شرحه دنور الایضاح ستاسی په موږنی ژبه چی شروع په دباب سجدة التلاوة ځخه کیږی. گرانو وَطن والو تاسی وفقیرته دصحت اوعافیت په دربارکی درب العزت دعاکوی. ولی کچیری زه دنور الایضاح دشرح ځخه په توفیق دخدای جل سلطانه خلاص سوم اراده صمیمه لرم چی دقرآن کریم یوتفسیرهم په پښتو موږنی ژبه چی هم په آسانی وی، اوهم په سلیسه وی، اوهم په تولو عقائدو او عملیاتوحسب الطاقت مشتمل وي. اللهم یامولای وَفقنی لما اردتهٔ من تفسیر القرآن الکریم واطل عمری مع الصحة والسلامة والعافیة الیٰ ان افوز بهذ المرام المقدس انك علیٰ کل شئ قدیر وبالاجابة جدیر وحسبی الله ونعم الوکیل وصلی الله تعالیٰ علیٰ سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین.

تفسیر ایوبی حنفی

لیکوال
محمد فضل الحق حقانی

ناشر
مکتبة القراءة والتجوید
کانسی روډ شالدره کوټه

بَابُ سُجُودِ التِّلَاوَةِ

پوښتنه: چی اضافه د سجده وتلاوت ته اضافة دی د مسبب یعنی چی سجده ده وسبب ته چی تلاوت دی د بعض ایاتو دقرآن کریم. چی بیان بی وروسته راسی. اِنْ شَآءَ الله تعالیٰ: په عنایه کی وائی چی مصنف داسی باب ثابت دی په بیان کی دسجده تلاوت نه وَویل چی سجود التلاوة والسماع، اوسره ددی چی سجده پر اوریدونکی هم واجبه ده.

دا ددی سببه چی مختاره مذهب دادی چی دسجدی اصلی سبب تلاوت دی فقط اوبل دادی چی تلاوت سبب دسماع دی ایضًا نوذکرد تلاوت شامل سماع لره هم دی، او سید شارح وائی چی ذکر کی دتلاوت اشاره ودی ته ده، چی که سړی ایت د سجدی ولیکی تلفظ یه نه په وکړی. اویا ایت دسجدی په ازگی وواییء سجده نه ده پر لازمه.

مصنف په مراقی کی وائی، چی شرط دسجدهٔ تلاوت، طهارت دی دحدث ځخه اودنجاست ځخه، اوتیمم بیله عذره نه دی ورته روا. اومخامخ والی وقبلی ته یه هم شرط دی، اوستر دعورت هم غواړي، اورکن دسجده تلاوت ایښودل دی دتندی پر ځمکه اویا پر تابع د ځمکی لکه بوریا، یا سترنجی وغیره، اودا سجده که صلاتیره واجبه ده اداء یه بالفور په لمانځه کی. اوکه خارج الصلوٰة لازمه سوی وَه نووجوب یه علی التراخی دی یعنی هر وخت چی کوي قضائی نه ده، اوحکم دسجدهٔ تلاوت وجوب دی په دنیا کی اوثواب دی په اخرت کی.

مسئله: بعض علماء وائی چی په سجده تلاوت کی صرف وضع دتندی پر ځمکه غواړي که څه هم یه دواړي پښی پورته نیولی وی، اویا پر وت وی کافی ده لکن صحیح دادهٔ چی سجدة التلاوت پر قسم دلمانځهٔ دسجدی ده»

مسئله: کی په لمانځه کی ایت دسجدی ووایه په یوه رکعت کی اوسجده یه تردوهم رکعت وځنډوَل یا پسله دیره قرائت په دغه رکعت کی وکړه گناه کاردی. اوبعض وائی چی دا سجده یه قضائی ده، بلکه په فتح کی وائی چی ځنډوَل یه تروخت دقرائت دایت السجده مکروه تحریمی دی اوکه غیر صلاتیره وَه نوځنډوَل خو یه روادی مگر مکروه تنزیهی دی.

مسئله: که ایت دسجدې چا ووایه په لمانځه کې دستي رکوع ته ولاړې او په رکوع کې نیت دسجدې تلاوت وکړي هغه کفایت کوي که څه هم وضع دتندې پر محکه دنسته، او یا مریض وو په اشاره یې سجده تلاوت وکړه هم کافي ده، او یا پر دابه آیت دسجدې ووایه او سجده یې هم پر هغه دابه وکړه کافي ده،

سوال: د مصنف عبارت خو د رکوع او ایماء او سجده علی الدابه ته نه دی شامل

جواب: هو لکن مصنف هغه عمومي او رواجي صورت د سجده تلاوت ، اوړی دی

قال المصنف:

وَسَبَبُهُ التِّلَاوَةُ عَلَى التَّالِي وَالسَّامِعِ فِي الصَّحِيحِ

او سبب د سجود التلاوة تلاوت دقرآن ایت السجده دی پر ویونکی د اخو اتفاقي. او پر سامع (اوریدونکی) باندې هم لکن پر صحیح مذهب، او بعض فقهاء وائي چې سبب د وجوب پر سامع کې سماع ده تلاوت نه دی او دا مختاره د فخر الاسلام ده. لکن کفایه والا وائي چې اصل په سبب والی کې تلاوت دی او سماع بناء پر تلاوت ده، حتی که چیرې کا نره سړي ایت دسجدې ووایه او بچیلو غونږ و یه نه واوریدی سجده پر لازمه ده، او که ایت دسجدې چا ووایه او بل سړي کوڼ وو هغه نه واوریدی پر کا نره سجده نشته،

فائده: سجده تلاوت پر سامع هلته لازمیږي چې ویونکی اهل د تلاوت وي. حتی که چا ومینا نه چې یو مرغه دی یولنه ایت د سجدې وره زده کړې وو، او بیا دی مینا هغه ایت ووایه پر سامع یه سجده تلاوت نشته، او دغه رنګه دلیوني په تلاوت سره پر سامع سجده تلاوت نشته، کفایه، **مسئله**: د رادیو نه که څوک د سجدې ایت واوري سجده تلاوت پر لازم ده. ولې چې رادیو صرف آله د سماع ده لکه لاوډ سپیکر، او که په پیته کې ایت دسجدې ټیپ کړې وو، او سړي واوریدی په دی نو فکر وکړي. قال المصنف:

وَهُوَ وَاجِبٌ عَلَى التَّرَاخِي إِنْ لَمْ تَكُنْ فِي الصَّلٰوةِ وَكُرِهَ تَأْخِيرُهُ تَنْزِيهًا

او سجده تلاوت واجبه ده پر تراخي یعني هر وخت چې کوي که چیرې دغه سجوده د لمانځه

په دوران کې نه وه لازمه سوي او مکروه تنزیهي دی، څنګه ولې په دلیل وجوب یه دادی چې سجده تلاوت دری قسمه ده، په بعض ایاتو کې امر صریح په سجده سره موجود دی او بعض ایتونه متضمن دی منع لره د کفارو د سجودی نه هغه وخت چې دوی په سجود امر سوله. او په بعض ایتو کې دغه سجود حکایت د امتثال د انبیاء علیهم السلام دی په دی سجده کې او شک نشته چې امتثال الامر د امر الهی، او عدم منع د سجدې نه لکه کفارو چې وکړه او امتثال د انبیاء علیهم السلام هر یو واجب دی نو سجود تلاوت واجب ده پر مونږ باندې»

سوال: بناء پر دغو دلائلو باید سجده تلاوت فرض وای واجاب عنه الطحاوی چې دلالت د دغو ایتو پر سجده باندې ظنیت دی. نو ځکه فرض نه سوه بلکه واجب ص ۲۹۱

قال المصنف:

وَيَجِبُ عَلَى مَنْ تَلَا آيَةً وَلَوْ بِالْفَارِسِيَّةِ

او سجده تلاوت واجبیږي پر هغه چا چې ایت دسجدې ووائي که څه هم په فارسي ژبه یه ووائي

پوهسه: چې مراد د فارسي نه غیر عربي ده حتی چې په پښتو، بلوڅی، وغیره ته هم شامله ښي، **فائده**: کې دقرآن مبارک عربي توری د ایة السجده ووئیله پر تالی او سامع دواړو سجده لازمه ده کې په معنا پوهیږي او که نه، او کې په فارسي ووایه پر تالی خو سجده لازم ده اتفاقاً لانه قرآن من حیث المعنی،،

او که سامع په فارسي نه پوهیدی نو هم سجده پر لازم ده په نیز د امام اعظمؒ، او په نیز د یارانو پر سامع سجده نشته که په معنا نه پوهیدی، او په بعض کتابو کې وائي چې حضرت الامامؒ وقول لته د یارانو رجوع کړیده،، **فائده**: که څه هم مصنفؒ کلمه د مِنْ مطلق وئیلی ده لکن بحر رائق کې وائي چې د اطلاق مقید دی په دی چې تالی به اهل د وجوب الصلوٰة وي یا اداءً یا قضاءً او تالی اهل د وجوب الصلوٰة نه وو نو ده په تلاوت سره سجده پر ده نه ده لازمه، ولې سجده خو اصلاً جزء دی د اجزء د لمانځه نو سجده تلاوت خو پر هغه چا واجبیږي چې هغه اهل د وجوب الصلوٰة وي. نو تالی به مسلمان وي پر کافر تالی سجده نشته، او بل به عاقل بالغ وي چې آیت د سجدې هم ووائی سجده د تلاوت نشته، او بل به بالغ وي نو د کشني په تلاوت سره پر ده سجده نشته

اوبل به تالی د حیض او نفاس څخه خلاص وی . کو فرضًا حائِض یا نفساء ایت د سجدی ووائی سجدة التلاوة پر لازمه نده نه فی الحال او نه وروسته تر پاکی، او پر محدث او جنوب چی ایت السجدة تلاوت سجده لازمه ده لکونها مکلفًا بالصلوٰة ،،

مسئله: پر سامع د ډوغو تولو کسانو څخه به استثناء دیونی سجدة تلاوت لازمه ده، ب، ع، د، ط،

مسئله: که مصلی په رکوع کی ایت د سجدی ووایه یا په سجده کی یا په قومه کی یا د تشهد ی په وخت کی پر ده سجده تلاوت نسته، ولی چی مصلی په دغو وختو کی د قرائت څخه ممنوع دی. او د محجور سړی تصرف حکم نه لری، ط، م، قال المصنف:

وَقِرَاءَةُ حَرْفِ السَّجْدَةِ مَعَ كَلِمَةٍ قَبْلَهُ اَوْبَعْدَهُ مِنْ اٰيَتِهَا كَالْاٰيَةِ فِى الصَّحِيْحِ

او قرائت د هغه توری چی پر سجده دلالت کوی سره دیوی کلمی د مخه تر هغه یا وروسته تر هغه چی د ایت د سجدی وی لکه پوره ایته سجدی چی ووائی یعنی سجدهٔ تلاوت پر لازمه ده په صحیح روایت کی. نو مراد د حرف څخه معنای لغوی ده اصطلاحی نده، او د صحیح مقابل هغه قول د بعض فقهاؤ دی چی سجدهٔ تلاوت پر هغه چی لازمه ده چی اکثره حصه د ایت د سجده ووائی که د مخه تر حرف السجده وی او که وروسته وی او کی ایت د سجدی په مابین کی وی رهو، وایته عن محمّد واختاره الزیلعی،، م ط، او بعضو فقهاء وائی چی شرط د لزوم د سجدهٔ تلاوت د ټولو ایت دی، او بعض وائی چی نیمی د ایت دی سره د کلمی د سجدی او بعض چی په فقط په تلاوت د کلمی د سجدی سجده لازمیږی، ق ط، قال المصنف:

وَاٰيَاتُهَا اَرْبَعَ عَشَرَةَ اٰيَةً فِى الْاَعْرَافِ وَالرَّعْدِ وَالنَّحْلِ

او ایتونه د سجدی په دغو څوارلسو سورتو کی دی، پوسه چی په سورة اعراف کی پر دی کلمه دی يَسْجُدُوْنَ

وَالْاِسْرَاءِ وَمَرْيَمَ وَاُوْلَى الْحَجِّ وَالْفُرْقَانِ وَالنَّمْلِ

او په سورة رعد کی پر دغه توری دی اَلْاٰصَالِ او په سورة نحل کی پر دغه کلمه دی يُؤْمَرُوْنَ،

او په سورة اسراء کی پر دغه توری خُشُوْعًا. او په سورة مریم کی پر دغه توری وَبُكِيًّا او په سورة حج کی پر دغه ځای يَشَآءُ او په سورة فرقان کی پر دغه لفظ نُفُوْرًا او په سورة نمل کی پر دغه لفظ العظیم، قال المصنف:

وَالسَّجْدَةِ وَصٓ وَحٰمٓ السَّجْدَةِ وَالنَّجْمِ وَانْشَقَّتْ وَاِقْرَاْ

او په سورة سجده کی پر دغه کلمه يَسْتَكْبِرُوْنَ او په سورة صٓ کی پر دغه کلمه وَحُسْنَ مَاٰبٍ، او د سورة حٰمٓ السجده کی پر دغو تورو لَا يَسْئَمُوْنَ، او په سورة النجم کی پر دغه کلمه وَاعْبُدُوْا او په سورة انشقت کی پر دغه ځای لَا يَسْجُدُوْنَ او په سورة اِقْرَاْ کی پر دغه کلمه باندی وَاقْتَرِبْ.

اعتذار درویش: پوره پوره ایتونه د سجد و نه کړه نوشته تا چی پر مطالعه کوونکو د کتاب څلور سجدی لازمی نه سی. او ده ته به تکلیف وی، ولی چی کاهی به د مطالعی په وخت به او د س لری او کاهی به نه لری. او کاهی به وائی چی دا سجدی به بیا وروسته وکړم ولی چی واجب علی التراخی دی. نو په تیریدو د وخت به هغه دی پاته سی او گناه کار به سی که څه هم عبادت خودی لکن دا خطر و سره ستنه. نو تر نوشتی د پوره ایتو د غه تعیین د سجد و د ځایو درویش ته ښه کار معلوم سو.

فائده: مصنف واولی الحج وویل. ولی چی امام شافعیؒ وائی چی په سورة حج کی دوی سجدی دی. او زمونږ دلیل دادی چی د ابن عباسؓ او د ابن عمرؓ څخه روایت دی چی سجدهٔ تلاوت په سورة حج کی اوله ده او د دوهمی څخه مراد سجده د لمانځه ده،

فائده: مصنف په مراقی الفلاح کی او امام طحطاویؒ په شرح کی د مراقی د پرلوی تفصیل کړی دی په باره کی د ایا تو د سجدی. او په باره کی د ځایو د سجدی په دغو ایتو کی. او په اختلاف زمونږ او د امام شافعیؒ په یوه سجده او دوو سجده کولو د سورة حج چونکه هغه تفصیل د مطالعی څخه دوینکو د دی شرح لوړ وو، نو ځکه درویش صرف نظر وکړی. مَنْ شَآءَ فلیرجع الی الکتا بین المذکورین، قال المصنف:

وَيَجِبُ السُّجُوْدُ عَلٰى مَنْ سَمِعَ

او واجبه ده سجود التلاوة پر هغه چا چی واوری ایت د سجدی لکن په تلاوت عربی.

وَاِنْ لَمْ یَقْصُدِ السَّمَاعَ اِلَّا الْحَائِضُ وَالنُّفَسَاءُ

که څه هم دسامع قصد داوریدو نه وی، نوکی په ترجمه پوهیږی او که نه. قال الرّاقی: وهذا مروی عن اکابر الصحابة رضی الله تعالٰی عنهم مګرنه حائض اونفساء بسځه چی پردوی باندی نه ددوی په تلاوت سره اونه ددوی په اوریدو سره سجده سته، البته چی بل څوک ددوی څخه سجدهٔ تلاوت واوری بلکه کی دجنب څخه واوری اویا دَصبی میز څخه واوری اویا یه دکافر څخه واوری پر اوریدونکو سجدهٔ تلاوت واجب دهٔ.

مُهِمَّه فَائِدَه: ابن امیرحاج اوصاحبِ فتح القدیر وائی. که یو سړی وو خالص عجمی اونوی اسلام یه راوړی وُو. اوپه فرائضو اوواجباتو داسلام هیڅ نه وو خبر اوزمانه دخبرتیام نه وه پرتیره سوی. نوپر هغه سجدهٔ تلاوت نه په وَیلو دنظم قرانی دایت دسجدی اونه په اوریدو سره دایت مذکوره سجده لازمیږی. ترهغه وخت چی دی په پوهیږی چی دغه مقروء یا مسموع ایت دسجدی دیٔ ط، فتح، اوعلم په معنا دایت شرط دوجوب دسجدهٔ تلاوت نه دی، دلیل یه دادی چی پر دغه حدیث الاسلام باندی سجده نسته چی تکلیف په هغه شی چی سړی علم نه پرلری محال دی حتٰی که دغه سړی د مخ تر علم په وجوب سره دسجدی مړسی غاړی نه دی بندي.

پُوښتنه: زمونږ ډیر عوام په دی نه پوهیږی چی فلانی ایت دسجدی دئ نو پردوی باندی سجدهٔ تلاوت په وَیلو یا اوریدلو سره سته **جواب:** هو. دا نا خبرتیا ددوی دپیاره عذر نه دی. ولی چی پردوی دومره زمانه تیره سویده چی دوی باید په فرائضو او واجبا تو ځانونه خبر کړی وای. دا ددوی تقصیر دی عذر نه دئ. **مسئله** که فرضًا د پیری څخه سړی ایت دسجدی واوری سجده پر لازمه ده. حاصل دکلام دادی چی سجده تلاوت په وَیلو یا په اوریدلو سره پر هغه چا لازمیږی چی اهل دلمانځه وی اداءً یا قضاءً. ولی چی سجده خو دلمانځه په اصل کی جزء دَه. اوحائض اونفساء خواهل د لمانځه نه دی نه اداءً نه قضاءً بخلاف الجنب والکافر. ولی هغه مکلف دی لکن چونکه تلاوت دحائض اونفساء اودجنب اوکافر په صحیح دول دی نوځکه پر سامع یه سجده واجبه دَه».

قَالَ الْمُصَنِّفُ **وَالْاِمَامُ وَالْمُقْتَدِیْ بِهٖ** اودغه رنګ سجده نسته پر امام اومقتدی په ده یعنی. په سَبب دسماع دایة السجدة د مقتدی څخه، پر مقتدی ددی سببه چی دی خو د قراءت څخه محجور وو وَلَا اعتبار لتصرف المحجور" اوپر امام چی نسته ولی چی امام تبع د مقتدی نشی کیدلای. **مسئله:** که دغه ایت دسجدی چی مقتدی وواییه" بل سړی چی پر لمانځه نه وو وَلاړ واوریده. اویا پر لمانځه یوازی ولاړ وُو اویا داالته بل جماعت هم وَلاړ وو، اوهغو دغه ایت دسجدی د هغه بل جماعت دمقتدی څخه واوریدی پر هغو ټولو سجده تلاوت سته، ولی چی حجراو منع پردا خاص امام اومقتدیانو ده چی په دغه معین جماعت کی شامل وی. نو بل چاته تجاوز نه کوی کذا فی الهدایة والطحطاوی. قال المصنف

وَلَوْسَمِعُوْهَا مِنْ غَیْرِهٖ سَجَدُوْا بَعْدَ الصَّلٰوةِ وَلَوْسَجَدُوْهَا

او که واوریدی ایت د سجدی امام اومقتدیانو د بل چا څخه یعنی چی د دوی سره په جماعت کی نه وو

فِیْهَا لَمْ تُجْزِهِمْ وَلَمْ تَفْسُدْ صَلٰوتُهُمْ فِیْ ظَاهِرِ الرِّوَایَةِ

شامل که منفرد لمونځ کوی او که داغیری ناست وی. نو دوی ټول به سجده تلاوت وروسته تر لمانځه کوی ولی سبب دسجدی چی سماع وه پیدا سوه. اومانع دسجدی کولو چی دوی پر لمانځه وه زائل سُو، او که دوی به لمانځه کی سجده تلاوت وکړی هغه کفایت نه کوی. ولی چی دَغه سجده په لمانځه کی په سبب د نهی دهغی څخه ناقصه دَه، نو جب تر لمانځه وروسته راګرځوی تا چی پر وجه کامله ادا سی دلیل دنقصان اونهی پر دَادی چی دغه سجده بیګانه دَه. دَدَغه لمانځه څخه، ولی چی دقراءت څخه د دغه لمانځه نه ده پیدا سوی ولایدخل فی الصلوٰة ما هو خارج عنها، اولمونځ ددوی په دَغه سجده سره فاسدیږی هم نَه، ولی چی نفس سجده د لمانځه دجنس څخه دَه، اودا هم ظاهر روایت دی اوبعض فقهاوُو وه امام محمدؒ ته داخبره منسوب کړیده چی لمونځ یه فاسدیږی لکن ظاهر روایت دامام اعظم څخه عدم فساد نقل کړی دی. ولی په نَړیا تولو دیوی سجدی تحریمی دلمانځه باطلیږی ط»

اللّٰهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولجمیع المؤمنین اٰمین

قال المصنف

وَتَجِبُ بِسَمَاعِ الْفَارِسِيَّةِ إِنْ فَهِمَهَا عَلَى الْمُعْتَمَدِ

او واجبیږي سجدهٔ تلاوت په اوریدو د قراءت فارسي که په فارسي پوهیدي، پر معتمد مذهب چې قول دیارانو دی چې قرائت په فارسي ژبه هغه چا ته چې قادر پر عربي قرائت وي نه دی روا، خو په نیز د امام اعظمؒ چې قرائت په فارسي روا بولي وقادر ته پر عربي قرائت نو سجده تلاوت پر ده غه فارسي قرائت پر اوریدونکي باندي واجبه ده کي څه هم په معنا نه پوهیږي. مګر چې خولک په خبر کړي چې دا ایت د سجدي وو،

پوهسه: که څه هم دا اختلاف دامام اعظمؒ او یارانو په قرائت فارسي کي په دیر وکتابو کي د فقه شریفي ذکر سوی دی لکن محققین د حنفیانو پردی خبره دي چې امام اعظمؒ وقول ته دیارانو رجوع کړیده: کذا في الجوهرة وفتح القدير والطحطاوي وغيرها وعليه الاعتماد. فارتفع الاختلاف في السجدة ايضا يعني چې سجدهٔ تلاوت بیله فهمه د لغت فارسي نسته، والله اعلم وانه اعلم بالصواب

قال المصنف

وَاخْتُلِفَ التَّصْحِيحُ فِي وُجُوبِهَا بِالسَّمَاعِ مِنْ نَائِمٍ أَوْ مَجْنُونٍ

او اختلاف دی په صحیح والی کي د وجوب د سجدهٔ تلاوت په سبب د اوریدو د بیده سړي څخه یا د لیوني څخه یعني بعض فقهاءُ وائي چې وجوب په صحیح دی او بعض وائي چې عدم وجوب په صحیح دی. چنانچه شیخ الاسلام وائي چې سجدهٔ تلاوت د دغو دوو کسانو په اوریدو سره نه واجبیږي ولي چې په دوی کي تمیز نسته، وفي التتارخانيه، سمع من نائم قيل تجب والصحيح انها لا تجب، وفي الخانية الصحيح هو الوجوب، درویش وائي چې احتیاط په دي کي دی چې سجده وکړي

مسئله: په ذخیره کي وائي که لیونتوب د سړي لند ووي یعني یو شبانه روز وو او یا کم او دی په حال کي د جنون سجدهٔ تلاوت ووایه هم پر سامع سجده لازمه ده او هم پر لیوني لکن وروسته تر دي چې پر سد سي، ولي چې دغه لیوني اهل د قضاء دی یعني قضاء د لمونځو لي د لیونتوب د حالت پر لازمه ده بخلاف ما جاوز الجنون اليوم والليلة »

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولمن سعى فيه ولجميع امة محمد صلى الله عليه وسلم

قال المصنف

وَلَا تَجِبُ بِسَمَاعِهَا مِنَ الطَّيْرِ وَالصَّدَى

سجدهٔ تلاوت او نه ده واجب په اوریدو سره د مرغه څخه پر صحیح روایت او بعض فقهاءُ وائي واجبیږي. وفي فتاوى الحجة والحجة هو الصحيح لانه سمع كلام الله، او د غږ نګ سجده نه لازمیږي په اوریدو د ایت د سجدي تلاوت دا ز انګي څخه یعني یو چا په غره کي ایت د سجدي ووایه او هغه سړي د ایت د سجدي نه وا وریدی لکن په غره کي ازانګه سوه هغه ازانګه یې واوریدله، وفي الخلاصة که سړي ایت د سجدي د مرغه څخه واوریدی سجده تلاوت نه ده پر واجب وهو المختار، او کي د بیده سړي څخه واوریدی، صحیح دا ده چې سجده تلاوت پر سامع لازمه ده او د غږ نګ پر بیده هم لازم ده که چا ورته ووئیله چې تا په خوب کي سجده تلاوت ووایه. وهو الاصح، وفي الدراية لا يلزمه وهو الصحيح »

مسئله: که مست په شرابو وغیره سره ایت د سجدي ووایه هم پر ده سامع په سجده واجبه ده

مسئله: پر ګونګي یا کاڼه باندي سجدهٔ تلاوت نسته په لید لو سره من سجد »

مسئله: که کاتب ایت د سجدي نوشته کړي او تلفظ یې نه په وکړي سجده پر واجبه نه ده لعدم التلاوة والسماع » یعني په ګونګي او کاتب، او کاڼه، د روسره کي. قال المصنف:

وَتُؤَدَّى بِرُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ غَيْرِ رُكُوعِ الصَّلٰوةِ وَسُجُودِهَا

او اداکیږي سجده تلاوت په رکوع سره او سجدي سره چې غیر د رکوع څخه د لمانځه وي او غیر د سجدي څخه د لمانځه وي. یعني یو سړي ایت د سجدي ووایه او وروسته یې صرف رکوع وکړه او بیرته راپورته سو او یا یې سجده وکړه او بیا ولاړ سو د سجدهٔ تلاوت غاړي په خلاصي سوي په مراقي کي وائي چې سجده کول افضل کار دی. ولي چې په سجده کي هم صورت د سجدي پیدا سو او هم په معنا یعني الخضوع او په رکوع کي صرف معنا د سجدهٔ تلاوت پیدا سوه یعني الخضوع او صورت یې نسته، ولا ريب ان اجتماع الصورة والمعنى افضل من محض المعنى » قال المصنف

وَيُجْزِئُ عَنْهَا رُكُوعُ الصَّلٰوةِ إِنْ نَوَاهَا وَسُجُودُ الصَّلٰوةِ وَإِنْ لَمْ يَنْوِهَا

او کافي ده د سجدهٔ تلاوت څخه رکوع د لمانځه کي نیت د سجدي په کښي وکي او

سجده د لمانځه مونځ دی ده کی څه هم نیت د سجدة التلاوة نه په کښی وکړی **پوښتنه**: چی په رکوع کی نیت د سجدة التلاوة هغه وخت په اتفاق کافی دی چی رکوع ته ځی نیت د سجدهٔ تلاوت وکړی. او که رکوع ته ولاړی بیا په نیت د سجدهٔ تلاوت وکړی. په هغه کی دوه قوله دی خوك وائی چی کافی دی خوك وائی نه دی، او کی پس رابورته کیدو د رکوع څخه نیت وکړی منو په اجماع کافی نه دی، او پر اشتراط د نیت په رکوع کی خو امام محمدؒ سره دی چی تصریح کړی لکن بیا هم جلابیٔ دده څخه روایت کړی دی چی بیله نیته هم کفایت کوي،

فائده مراد د نیت څخه په دی ټولو ځایو کی قصد قلبی دی د خولی نیت به نه کوی مراقی د کفایت د رکوع په باره کی داوائی چی معنا د تعظیم په رکوع او سجده دواړو کی شریك ده، لکن چونکه صرف معنیً تعظیم په رکوع کی موجود دی. او صورةً نه وو او په سجده کی صورةً ومعناً وو، نو ځکه په رکوع کی نیت غواړی او په سجده کی نه غواړی

مسئله: که قوم یعنی مقتدیان ډیر وه. نو که امام په سرّی لمانځه کی ایت د سجدې ووایه نو په رکوع کی دی نیت د سجدهٔ تلاوت وکړی. او که په جهري لمانځه کی ایت د سجدې ووایه نو دی په سجدهٔ صلاتیه کی نیت د سجدة التلاوت هم وکړی. یعنی رکوع مستقله یا سجده مستقله دی نه کوي تا چی نو مقتدیان لمونځ فاسد نه ک. او یا اشتباه پیدا نشی چی امام دا څه وکړی خصوصًا نهوڼ پښتانه عوام چی سجدهٔ تلاوت د لمانځه خو ښخی نه پیژنی.

واقعه یو حاجی حج ته تللی وو د بازګشت په وخت کی زه مبارکی ته ورغلم، نو د حج د سفر په دوران کی نه راته وویل چی په حج کی می داپلا عجبه ولیدل.... ما ورته وویله څه دی ولیده. حاجی صاحب وویل چی زه د کور برخوا اتلم د سحار لمونځ می په جده کی په یو مسجد کی کاوه. نو امام د سحار لمونځ دری رکعت وکړی. او د میانځ په رکعت کی یوه سجده وکړه د دریم رکعت ته رابورته سو، نوده وویل ما خپل لمونځ بیرته راوګرځاوه، ما ورته وویل چی هغه یو سجده تلاوت کړی وه. دری[3] رکعته یه نه دی کړی» **فائده**: په درمختار کی وائی که امام په رکوع کی نیت د سجدهٔ تلاوت وکړی یعنی په جهري لمانځه کی

او که مقتدی نیت په رکوع کی نه وکړی مقتدی به چی د امام سره په سلام وګرځاوه سجده تلاوت دی وکړی. او قعدهٔ اخیره دی بیرته راوګرځوی. ولی چی د امام سره اخیره نسته په سبب د سجدهٔ تلاوت پوره نه سول. او کی قعده نه راوګرځول د مقتدی لمونځ فاسد شو.

بنهانه بنووته هغه علماء چی په رکوع او سجده دواړو کی نیت شرط نه بولی هغه دلیل وائی چی رکوع او سجده مطلقا د سجدة التلاوت په ځای کی دریږی ولی چی مقصود د سجدة التلاوت څخه تعظیم لامر الله دی. او هغه په رکوع کی لمانځه او په سجده کی د لمانځه موجود دی که نیت وکړي او که نه. او هغه چی په دواړو یعنی رکوع او سجده کی نیت شرط بولی هغه فقهاء وائی چی سجده التلاوت او رکوع او سجده د لمانځه دوه جنس مختلف دی نو یو جنس عمل چی د خلاف الجنس عمل په ځای کی دریږی. نیت خو ضرور غواړی، او هغه فقهاء لکه مصنفؒ چی د رکوع او سجدی فرق وائي د هغو دلیل هغه دی چی موږ عنقریب ذکر کړی. قال المصنفؒ:

اِذَا لَمْ يَنْقَطِعْ فَوْرُ التِّلَاوَةِ بِاَكْثَرَ مِنْ اٰيَتَيْنِ

دا یعنی نیت د سجدة التلاوت هلته صحیح دی که دستی کول د سجدهٔ تلاوت په بالاسره تردو وایتو نه وو قطع سوی. **پوښتنه**: چی فور د سجده تلاوت په یوه ایت ویلو سره یا په دوه ایت ویلو سره بېله سجدهٔ تلاوت د ایت خو اجماعًا نه قطع کیږی. او په خلور ایت ویلو سره اتفاقًا قطع کیږی. او په دریو ایتو کی اختلاف دی. امام خواهرزادهؒ وائی چی فور یه قطع کیږی او امام حلوانی وائی چی قطع کیږی. قال الامام الطحطاویؒ چی د امام حلوانیؒ قول اصح دی د جهته د روایت کما قال الحلبیؒ» او قول د خواهرزادهؒ اصح دی د سببه د درایت. ولی چی احتیاط په دغه قول کی دی ولذا اختاره المصنفؒ:

فائده: مصنفؒ په مراقی الفلاح کی تر عنوان د **تنبیهٔ مهم** لاندی یوه پیر اوږد بیان کړی دی چی قدر ضروری د هغه او بنده بیان چی عمومی خلکو ته فائده ده. دا دی چی څه وخت چی فور د سجدهٔ تلاوت قطع سی نو سجده تلاوت د سړی په ذمه کی پوره ګرځی،

نو هغه د پاره به جلا رکوع یا سجده په لمانځه کی کوی او دا او د بیان یه ترددی مخلـ
یوری رسولی ذی فاعرضنا عنه لصعوبته فهمه علی المتعلم بل علی بعض المعلمین» قال المصنف

وَلَوْ سَمِعَ مِنْ إِمَامٍ فَلَمْ يَأْتَمَّ بِهِ أَوْ ائْتَمَّ بِهِ فِي رَكْعَةٍ

او که چیری یو اوریدی یو سړی ایت د سجدی د امام څخه نو اقتداء یه نه یی وکړه. او یا یه اقتداء یه بل رکعت

أُخْرَى سَجَدَ خَارِجَ الصَّلٰوةِ فِي الْأَظْهَرِ

کی یی وکړه دا سړی به سجده تلاوت دباندی تر لمانځه کوی په أظهر روایت کی، **پوښتنه**: چی په اوله مسئله کی چی ایت د سجدی یه د امام څخه واوریدی او اقتداء یه ګرته یی ونه کړه. چونکه سبب د سجدی چی سماع ده، متحقق سوه نو په سامع سجده تلاوت لازمه سوه. چونکه د ده د پاره دا سجده صلاتیه نه ده نو ځکه یی خارج الصلوة کوی، مصنف د دوهمی مسئلی په دلیل کی وائی: صَوناً عن الضیاع د پاره د دی چی وساتل سی هغه سجده چی پر ده لازمه سوی ده د ضائع والی څخه کی خارج الصلوة هم وسه کړی. والصلوة عن الزائد، او لمونځ وساتل سی د زائد شی څخه یعنی کی به لمانځه کی وکړی. قال المصنف:

وَإِنِ ائْتَمَّ قَبْلَ سُجُودِ إِمَامِهِ بِهَا سَجَدَ مَعَهُ

او که چیری اقتداء وکړه د غه سړی چی ایت د سجده خوبیه د امام څخه قبل الاقتداء اوریدلی وو مخکه تر سجدی د امام د غه ایت له نو مقتدی مذکور دی سجده وکړی سره د امامه. ولی چی سبب چی سماع وه پیدا سوی او مانع هم ونسته، قال المصنف

فَإِنِ اقْتَدٰى بِهِ بَعْدَ سُجُودِهَا فِي رَكْعَتِهَا صَارَ مُدْرِكًا

او که اقتداء وکړه د غه سامع د ایة السجدة دباندی تر لمانځه په امام پسی وروسته تر سجدی د امام هغه ایت نه سجدی لکن په د غه رکعت کی

لَهَا حُكْمًا فَلَا يَسْجُدُهَا أَصْلًا

نو دغه مقتدی مدرک سو د سجده تلاوت حکماً، یعنی په دی اعتبار چی هغه رکعت د سجدی یه وښیوی ګویا سجده یه هم وښیوله نو د غه مقتدی به سجده تلاوت نه کوی په هیڅ ډول یعنی نه په داخل کی د لمانځه ولی چی مخالفت د امام څخه لازمیږی، او نه خارج الصلوة ولی دا سجده صلاتیه ده حکماً د ده د پاره. قال فی المراقی باتفاق الروایات، قال المصنف:

وَلَمْ تُقْضَ الصَّلٰوتِيَّةُ خَارِجَهَا

او قضاء نه را اوړه کیږی د سجده صلاتیه یعنی چی ایت د سجدی یه په لمانځه کی وئیلی وی د باندی تر لمانځه، لِانَ الکامل لا تتمنی بالناقص» لکن ګناه کار دی توبه دی وکاږی. **مسئله**: که څوک په لمانځه ولاړ وه او ایت د سجدی یه وو ایه او د مخه تر سجدی حیض ورغلی. نو سجده تلاوت څنی ساقطه سوه ځکه لمونځ چی څنی ساقط سو. قال المصنف

وَلَوْ تَلٰى خَارِجَ الصَّلٰوةِ فَسَجَدَ لَهَا ثُمَّ أَعَادَ فِيْهَا سَجَدَ

او که چا ونوستی ایت د سجدی دباندی تر لمانځه نو سجده یه د هغه د پاره وکړه، او بیا یه هغه ایت

أُخْرٰى وَإِنْ لَمْ يَسْجُدْ أَوَّلًا كَفَتْهُ وَاحِدَةٌ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

په لمانځه کی هم ووایه نو بیا یه لمانځه کی بیله سجده کوی، ولی دا سجده خو صلاتیه ده او قوی ده نو تابع د هغی خارجی سجدی چی نسبتاً ضعیف ده نه سی کیدلای، او که د خارجیه د پاره سجده نه وکړه نو یو سجده یه په لمانځه کی کافی ده. ولی چی صلاتیه قوی ده. د دواړو تلاوتو ځای نیسی، په ظاهر روایت کی، او په نوادرو روایتو کی وائی چی د اول د پاره دی خارج الصلوة سجده وکړی، **مسئله**: که یو سړی په لمانځه کی ایت د سجدی وو ایه او سجده یه هم وکړه او بیا وروسته تر لمانځه بیا هغه ایت د سجدی وو ایه نو بیله سجده به کوی په ظاهر روایت کی، م»

قال المصنف كَمَنْ كَرَّرَهَا فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ لَا مَجْلِسَيْنِ

لکه څوک چی مکرر کړی یعنی څو واره ووائی یو ایت د سجدی په یوه مجلس کی او نه په دوه مجلسه کی، مجلس یه مطلق

وواىه اشاره ودى ته ده چى مجلس كه اوبد وى اوكه لنډوي، **پوښتنه**: چى يو ايت دسجدى چى په يوه مجلس كى هرڅو واره مكرر سى. يوه سجده يه كافى ده. نوداسجده كه په ابتداءكى دتلاوت وى اوكه په ما بين كى وى اوكه په اخيركى وى، په سبب دتداخل وكه په دوه مجلس كى يوايت دسجدى مثلاً دوه واره ووائى. نودهرى يلاده پاره جلا جلا سجده غواړى، په حديث كى راغلى دى چى آنحضرت صلى الله عليه وسلم به واصحابو ته يوايت څوواره مكرر ووايه او سجده بى كوله،

پوښتنه: آنحضرت صلى الله عليه وسلم ولى يوايت دسجدى واصحابو ته مكرر وايه **جواب**: چى دوى يه زده كړى او پياديه كى. نوكه دهرواره دپاره سجده لازمه سى نوحرج دى. وحرج په دين كى نسته، اوپرخلاف ددى دى چى مجلس بدل سى، اويا ايت دسجدى بدل كړى په هغه كى حرج نسته لعدم الضرورة»

فائده: مصنفؒ په مراقى كى وائى: وهذا تداخل فى السبب فتنوب عما قبلها وبعدها، حاصل دا چى ديوى سجدة كفايت په صورت كى دتكرار تداخل په سبب كى دى چى ايت دسجدى دى، نه په حكم كى سجدهٔ تلاوت دئ، يعنى دغه ډيرواړونه دسجدهٔ تلاوت ويل چى په حقيقت كى خوډيردى، لكن سره دهغه تكديو وار تلاوت دى حكماً لاتحاد الاٰية المتلوة والمجلس نويوتلاوت سبب دى هغه نورى يه تبع دى. ولى خويو جنس دى، پس واجب يوحكم دى يعنى يوه سجدهٔ لان اتحاد السبب يستلزم اتحاد المسبب نوورو سته او دمخه تلاوتونه سره يوځاى كيږى اويوه سجده يه په ځاى كى دگردو دريږى. قال المصنفؒ

وَيَتَبَدَّلُ الْمَجْلِسُ بِالْاِنْتِقَالِ مِنْهُ وَلَوْ مُسْدِيًا

او بدليږى مجلس په نقل كيدو سره دهغه مجلسه ځخه كه په صحراء يالاركى وى نودرى گامه چى نقل سى يعنى په صرف ولاړه يا يوگام يا دوه گامه مجلس نه بدليږى كه څه هم دكنړى تارونه ديوه سرځخه بل سرته وړى يعنى په دى سره هم دكنړى باف مجلس بدليږئ،

كتبه ورتبه احقر الخلق فضل الحق حقانى مدرس بجامعة مركزيه تجويد القرآن

قال المصنفؒ **وَبِالْاِنْتِقَالِ مِنْ غُصْنٍ اِلٰى غُصْنٍ** اودا غه رنگه مجلس بدليږى چى سړى په درخته كى ديوه ښاخه ځخه بل ښاخ ته پورته كيږى يا ديوه ښاخ ځخه بل ته راشوه كيږى. قال فى المراقى فى ظاهر الرواية» اوبعض فقهاءؒ وائى چى چونكه بيخ د درختى يودى نوپه انتقال دښاخو ځخه تبدل دمجلس نه راځى. بلكه يوه سجده يه كافى ده» قال المصنفؒ:

وَعَوْمٍ فِىْ نَهْرٍ اَوْحَوْضٍ كَبِيْرٍ فِى الْاَصَحِّ اودغه رنگه مجلس بدليږى چى سړى اوبازى كوى په رود كى. اويا په لوى حوض كى. لوى حوض هغه دى چى لس په لس كى وى اوتردى كم صغيردى. په صحيح روايت كى. داراجع فتولو مذكوره مسائلو ته دى. ولى چى په ما سوا د انتقال په نورو مسئلو كى اختلاف سته، قال المصنفؒ:

وَلَايَتَبَدَّلُ بِزَوَايَا الْبَيْتِ الصَّغِيْرِ وَالْمَسْجِدِ وَلَوْكَانَ كَبِيْرًا

او نه بدليږى مجلس په كنجانوسره دخونى چى كوچنى وى يعنى كه ايت دسجدى په يوه كنج د خونى ووائي اوبيايه په بل كنج كى ووائي يوه سجده كافى ده. ولى مجلس په قدر انتقال سره نه بدليږى» بخلاف بيت السلطان چى يوه خونه لوړه اوبله كښته وى. اويا په مابين كى ديوه اطاق اوبل اطاق په ډيرغولى وى په هغه سره مجلس بدليږى اوپه قدر د تلاوت سجدى پرلازميږى، اودا غه رنگه مجلس نه بدليږى په كنجانوسره دمسجد كه څه هم مسجد ډيرغټ وى، سبب دا دى چى مسجد كه هرڅو غټ وى ديوه جانب ځخه ئى اقتداء دبل جانب په امام پسى روا ده نوپه دى سبب مسجد كه لوى وى اوكه كچنى وى بقعة واحدة گڼل كيږى» قال المصنفؒ:

وَلَابِسَيْرِ سَفِيْنَةٍ اونه بدليږى مجلس دتلاوت اودسماع په تگ دكښتى يعنى چى سړى په كښتى ناست وى اوكښتى روانه وي، نوهرڅو واره چى يوايت دسجدى سړى ووائي يوه سجده يه كافى ده، ولى چى مجلس نه دئ

بدل سوي، درویش وائي چې حکم د موټر او تیارې هم دا غر دی. زوبا فشکل او موټر ګاډ هم دغسې نه دی فتدبر، قال المُصنفؒ:

وَلَا بِرَكْعَةٍ وَبِرَكْعَتَيْنِ

او دا غږ نګه نه بدلیږي دیوه رکعت په کولو سره مثلاً په یوه رکعت کې دوه یا درې وارې یو ایت د سجدې وواي یوه سجده کافي ده، او په دوه رکعته سره هم مجلس نه بدلیږي، یعنې په یوه رکعت کې ایت دسجدې و وائي او په دوهم رکعت کې هغه ایت مکرر کړي مجلس نه دی بدل نو یوه سجده کافي ده، لکن دا مذهب دی د ابو یوسفؒ او امام محمدؒ وائي چې مجلس بدل سو نو دوې سجدې به کوي، قال المُصنفؒ:

وَلِشُرْبَةٍ وَاَكْلِ لُقْمَتَيْنِ وَمَشْيِ خُطُوتَيْنِ وَلَا بِاتِّكَاءٍ

او نه بدلیږي مجلس د او بو په څښلو سره یعنې سړي ایت دسجدې و وایه او بیا او به وڅښلې، او بیا

وَقُعُودٍ وَقِيَامٍ وَرُكُوبٍ وَنُزُولٍ فِيْ مَحَلِّ تِلَاوَتِهِ

په هغه ایت و وایه مجلس نه دی بدل یوه سجده یه کافي ده، دغه رنګه په خوراک د دوو ګولو وي هم مجلس نه بدلیږي یعنې سړي د مخه تر خوراک ایت دسجدې و وایه او بیا دې ګولې دوه وخوړې مجلس نه دی بدل بلکه یوه سجده یه کافي ده او دغه رنګه په دوه ګامه تګ سره مجلس نه بدلیږي یعنې سړي ایت دسجدې و وایه او بیا یه دوه ګامه واخستل بیا یه هغه آیت و وایه یوه سجده کافي ده،

او که تر دوو ګولو بالاوي مجلس بدلیږي نو بیا دوې سجدې غواړي، او دغه رنګه نه بدلیږي مجلس په تکیه کولو سره یعنې سړي ناست وي او ایت دسجدې و وائي او بیا تکیه وکړي او بیا هغه ایت دسجدې و وائي مجلس نه دی بدل یوه سجده یه بس ده، او دغه رنګه مجلس نه بدلیږي په ناست سره او په ولاړ سره یعنې سړي ناست وي ایت دسجدې و وائي او بیا دې ولاړ سي هغه ایت دسجدې او بیا دې ولاړ وي ایت دسجدې و وائي او بیا کښیني هغه

هغه ایت تکرار کړي مجلس نه دی بدل او یوه سجده یه کافي ده، او دغه رنګ مجلس نه بدلیږي په سپر یدو سره پر خره یا آس وغیره یعنې سړي کښېنسته ایت دسجدې و وایه او بیا په هغه ځای کې پر خره باندې سپور سو، او بیا یه هغه ایت دسجدې و وایه، یوه سجده یه کافي ده، او دغه رنګه مجلس نه بدلیږي په راکښته کیدو د ابې څخه یعنې سړي پر خره مثلاً سپور وو او ایت دسجدې یه و وایه. او پر هغه ځای راکښته سو او بیا یه ایت دسجدې پر هغه ځای و وایه یوه سجده یه کافي ده. د دې سببه مصنفؒ وویل فی محل تلاوته» قال المُصنفؒ:

وَلَا بِسَيْرِ دَابَّتِهِ مُصَلِّيًا

او نه مکررېږي مجلس په تګ د دابې که آس وي که خر په دا سې حال چې دی لمونځ پر دا کوي نو ایت دسجدې په هغه لمانځه کې مکرر و وائي » مجلس یو دی په سبب د دې چې لمونځ روا دی او سره د دې چې یو لمونځ په مختلفو ځایو کې نه دی روا **پوهسه**: چې د مصلیا قید یه د دې دپاره و وایه که دغه سپور سړی پر لمانځه نه وي او دا به روان وي او ایت دسجدې مکرر و وائي نو په قدر د تکرار سجدې پر لازمې دي، ولې چې تګ د دابې منسوب وه راکبه دی ګویا دی روان دی »

درویش وائي چې په دې سره حکم د بائسکل موټر ګاډ ښه ښکاره سو او که سړي لمونځ پر دابه کاوه د خارجي سړي څخه ایت دسجدې واوریدی او بیا وایې واوریدی، مکرری سجدې پر لازمې دي او تر لمانځه وروسته بې اداء کوي» مرط، در **پوهسه** چې په موټر کې او یا طیاره کې د موټر چلوونکي او طیارې چلوونکي، او د سواریا نو حکم سره جلا دی ځکه په طیاره کې په سبب د حرج یه یو دی» در» قال المُصنفؒ:

وَيَتَكَرَّرُ الْوُجُوْبُ عَلَى السَّامِعِ بِتَبْدِيْلِ مَجْلِسِهٖ وَقَدِ اتَّحَدَ

او مکررېږي وجوب د سجدهٔ تلاوت پر اوریدونکي په بدلولو سره د مجلس دده او حال

مَجْلِسُ التَّالِيْ لَا بِعَكْسِهٖ عَلَى الْاَصَحِّ

داوي چې مجلس د تالي یو وي

مثلاً تالی بوځای ناست وو او ایــه دسجدی یـه تلاوت کړی او سامع هم واوریدی، بیا سامع بل ځای ولاړی او بیرته دتالی مجلس ته راغلی تالی بیا هغه ایت دسجدی وواید پرسامع دوي سجدی واجب دی» لتبدل مجلسه، او پرتالی یوه سجده ... نعم التبدل او په عکس کی یعنی چی دتالی مجلس بدل سی او سامع پرهغه اول ځای ناست وی نو پرتالی که څه هم دوی سجدی واجبی سولی. ولی خو مجلس یـه بدل کړی. اما پرسامع یوه سجده لازمه ده لعدم تبدیل مجلسه»، لکن پرصحیح مذهب» قال ط وعلیه الفتوی» نهر، واختارهٔ صاحب الهدایهٔ وقاضیخانٌ»، قال الحلبی وبه نأخذ، او بعض فقهاءٌ وائی چی په دی صورت پرسامع هم دوي سجدی واجبی دي. قال ط وهو المختار للاسبیجابیٔ وعلیه الفتوی وهو قول فخر الاسلامٌ»، ولی چی مجلس د تالي چی بدل سی نود سامع وجوب پرسامع هم مکرر ریږی ولی اصلی سبب خو تلاوت دی لکه مذهب د جمهورو چی دی»، والحکم چی سجده دا اضافت او نسبت یه و سبب ته کیږی چی تلاوت دی نه و شرط ته چی سماع دَه، او دا اصح مذهب دلیل دادی لکه په المخ کی وائی چی صحیح دادہ سبب دسجدی پـه حق کی دسامع سماع دَه تلاوت نه دی، او پـه ما نحن فیه کی خو مجلس دسامع نه دی بدل سوی»،

پـوه سـکـه: چی داولی مسئلی حکم اتفاقی دی یعنی هغه څوك چی سبب د وجوب پرسامع باندی سماع بولي نو خو ظاهره ده چی مجلس دسماع خو متعدد دی، او پر مذهب د جمهورو چی سبب دوجوب دسجدهٔ تلاوت تلاوت بولی هغو وائی چی اتحاد د مجلس د تالی خو تالی په حق کی تعدد المجلس باطل کی نو دا اتحاد په حق دبل چا چی سامع دی» تاثیر نه لري»

قال المصنفؒ **وَكَرِهَ اَنْ يَّقْرَءَ السُّوْرَةَ وَيَدَعَ اٰيَةَ السَّجْدَةِ لَا عَكْسُهٗ**

او مکروه دی چی یو څوك نوی سوره تلاوت کوی او ترایـه السجدهٔ تیر به اوری یعنی نی وائی» او دا کراهت یه تحریمی دی کما فی النهر» ولی چی پـه دی کی مشابهت دی د منع کولو دکفارو خپل ځانونه دسجدی څخه او دا منع خو خوی د مؤمن نه دی» ولی چی دا خو کفر دی» نو ما یشبه به لکه دغه فعل د مؤمن مکروه تحریمي دی کذا فی البنایهٔ شرح الهدایه. او عکس یـه مکروه نه دئ.

ولی چی په دی عمل کی مبادرت دی و سجدې ته پرخلاف دفعل دکفارو، قال المصنفؒ

وَنُدِبَ ضَمُّ اٰيَةٍ اَوْ اَكْثَرَ اِلَيْهَا او مستحب دی چی هغه سړی چی یوازی آیات دسجدی وائی. چی وهر ایت ته دسجدی دی یوایت بل یادوه ایت نور دی ور جوت کړي یعنی ورسره ودی وائی»، تا چی تو هم ددی دفع سی چی دا ایتونه دسجدی تر نورو قرآن تفضیل لري؛ سره ددی قرآن مبارك من حیث انه کلام الله تعالی ټول سورتونه او ایتونه یه سره برابر دی که څه هم په اعتبار د وړو صفاتو د خدای پاك په بعض سورتو او ایتوکی تفضیل یو پر بل سته، فتح القدیر» قال المصنفؒ

وَنُدِبَ اِخْفَاءُهَا مِنْ غَيْرِ مُتَاَهِّبٍ لَهَا او مندوب دی یعنی د ما څخه ولړ طرفه څخه کرار ویل او پټ ویل د ایـه السجدهٔ د هغه چا څخه چی هغه اراسته وی نوی سجدی ته یعنی یـا او دسونه نه لري او یا پر تکلیف وی سجده او دا شفقهً دی پر دوی.

فـائـده: په محیط او عنایه کی وائی که تالی د قران یوازی وو نو دده خوښه ده که قرائت په جهر ولئ او که قرار» او که نور خلک سامعین موجود وه. نو که دوی په خیال د تالی و سجدې ته اماده وه یعنی اودسونه یـه درلوده، او تالی په دي هم پوهیدی چی سجدهٔ تلاوت پر دوی تکلیف نه ده نو ایـه دسجدی دی پـه جهر و وائي» تا چه ټوله دا سیځلی عبادت وکړی. او که د قاري یـه خیال ټوله یا بعض ئې اودسه په کښی سته، او یـا پر ټولو یا بعضو سجده کول تکلیف دی نو دی کرار و وائي ددی سببه چی بل وړو، په گناه کی د نه سجدی کولو واقع نه سی» هذا ما هذب المتأخ

مسـئـله: که قاری ته د خلگو حال نه معلومیدی بیا هم اخفاء ښه کار دی کذا قال الحموی والطحطاویٌ»، **مسـئـله**: که یو سړی په قصد ځان په یو کار اخته کړی وو» او د قرآن مبارك داور یدو څخه یـه ځان غافل کړی وو او ایت دسجدی قاری وواییه پرهغه سړي زجراً سجدهٔ تلاوت وه واجب ده، س، در، ط، قـال المصنفؒ

وَنُدِبَ الْقِيَامُ ثُمَّ السُّجُوْدُ او مندوب ده ولاړه او بیا سجده کول یعنی که سړي په ناستی ایت دسجدی وواید نو

مندوبه داده چې ولاړشي اوبیا دې سجده وکړي» د دې روایت عائشه رضي الله عنها کړې دی» م
او دغه رنګه مندوب دی هغه چاته چې د دا بې بر شا ایت د سجدې تلاوت کې چې راکښته دی بې
او سجده دی بې تکه وکړي. او امام طحطاوي وائي که د چا په ذمه کې ډیرې سجدې وي نو د
هري یوې د پاره ولاړ مندوب ده، قال المصنف:

وَلَا يَرْفَعُ السَّامِعُ رَأْسَهُ مِنْهَا قَبْلَ تَالِيهَا

اونه دې پورته کوي سامع سر خپل د سجدې نه مخکې د تالي د ایت د سجدې. وفي الشرح او دغه رنګه سامع تر تالي د مخه سجدې ته نه ځي لکن دا هلته مندوبه ده چې تالي او سامع په یوه ځای سجده کوي» مندوبیت سبب دا دی چې تالي اصل دی نو سامع دی د ده متابعت وکړي» لکن دا ګمان دې ځوک نه کوي چې سامع د تالي مقتدي دی حیقتا» قال المصنف:

وَلَا يُؤْمَرُ التَّالِي بِالتَّقَدُّمِ وَالسَّامِعُونَ بِالْاِصْطِفَافِ

او نه دی امر کړ کیږي تالي دا ایت د سجدې په د مخه والي سره او نه سامعان په صف کیدو سره ولي دا

فَيَسْجُدُونَ كَيْفَ شَاؤُوا

خو حقیقت اقتداء نسته، بلکه دوی دې سجده تلاوت وکړي څنګه چې خوښه وي، که ځوک وروسته وي که ځوک د مخه وي تر تالي، قال المصنف:

وَشَرْطُ لِصِحَّتِهَا شَرَائِطُ الصَّلٰوةِ اِلَّا التَّحْرِيمَةَ

او شرط دی د صحت د سجدې تلاوت د پاره شرطونه د لمانځه: یعنی طهارت د حدث او خبث نه او ستر العورة او استقبال القبلة وغیرها مما مر في باب الصلوٰة مګر تکبیر تحریمه چې هغه په سجده تلاوت کې شرط نه دی بلکه سنت دی» قال المصنف:

وَكَيْفِيَّتُهَا اَنْ يَسْجُدَ سُجْدَةً وَاحِدَةً بَيْنَ تَكْبِيرَتَيْنِ هُمَا

او کیفیت د سجده تلاوت دا دی چې سجده دی وکړي یوه سجده په مابین کې د دوو تکبیرو یعنی

سُنَّتَانِ بِلَا رَفْعِ يَدٍ وَلَا تَشَهُّدٍ وَلَا تَسْلِيمٍ

یعنی یو تکبیر د وضع د پاره او بل تکبیر د رفع د پاره بیله لاس پورته کولو او بیله التحیات او بیله سلام ګرځولو، لعدم ورود الشرع بها،

فَصْلٌ

فصل دی په بیان د سجده شکر کښې»

سَجْدَةُ الشُّكْرِ مَكْرُوهَةٌ عِنْدَ الْاِمَامِ لَا يُثَابُ عَلَيْهَا

سجده شکر مکروه ده په نیز د امام یعنی امام اعظم، وفي نسخة عند ابي حنيفة رحمه الله تعالی عليه نه ثواب ورکول کیږي په هغې باندې کې وکړي او نه ئې پرېږدي» هغې کې و نه کړي. قال المصنف:

وَقَالَا هِيَ قُرْبَةٌ يُثَابُ عَلَيْهَا وَهَيْئَتُهَا مِثْلُ سَجْدَةِ التِّلَاوَةِ

او امام محمد او امام ابویوسف یعنی په یوه روایت کې وائي چې سجدهٔ شکر د ثواب کار دی. او کیفیت د دې سجده شکر لکه کیفیت د سجدهٔ تلاوت دی یعنی وقبلې ته دې مخامخ شي او تکبیر دې ووائي او حمد د خدای او شکر دې ووائي، او تسبیح دې ووائي، او شرطونه هم د سجدهٔ تلاوت شرطونه دي»

پوښتنه: چې که څه هم امام طحطاوي د کراهت نه کراهت تنزیهي اخستې دی خو بیا هم د حضرت الامام مذهب و توجیه ته ضرورت لري، قدوري وائي او کمال الهمام وائي چې په نیز د ابي حنیفه او ابي یوسف په یوه روایت کې کم نه ده قربت یعنی د ثواب نه دی» مګر هغه ځای چې په هغه کې نص وارد وي لکه سجدهٔ تلاوت» درویش وائي چې دا روایت خو نسبتا مشکل دی» لکن امام محمد د امام اعظم نه د اسې روایت کوي چې مکروه دی»

بعض فقهاؤ چې د امام اعظمؒ د مذهب داسې توجیه کړیده چې حضرت الامامؒ مراد دا نه دی چې سجدهٔ شکر مشروع نه ده او ثواب نشته په کښې بلکه دا دی چې دا سجده واجبه نه ده. ولې نعمتونه د خدایٔ غیر متناهیه دی» فتکون مباحة، او دا توجیه د عبارت څخه د کراهت یا عدم قربت ډیره لیرې ده، کما لایخفی علیٰ ذی لب» او بعض فقهاؤ وائي چې د امام اعظمؒ مذهب دا دی چې یوه سجدهٔ پوره شکر نه دی بلکه پوره شکر په دوه رکعت لمانځه کې دی لکه چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم په ورځ کې د فتح د مکې وکړه کذا فی السیر الکبیر»

درویش وائي چې دا توجیه هم د کراهت د لفظ سره چې امام محمدؒ یې روایت کړی دی موافقت نه لري، ولې چې دا خو صحیح ده چې یوه سجده خو پوره او کامل شکر نه دی بلکه کامل شکر دوه رکعت لمونځ دی، لکن د لفظ د کامل څخه خو داسې معلومیږی چې فی الجمله شکر خو دی نو مکروه بیا ولې دَه، یعنې سجدهٔ شکر فافهم، مصنفؒ په مراقی کې وائي چې اکثر فقهاؤ پر دې رایه دی. چې سجده شکر هیڅ قربت نه دی په نیز د امام اعظمؒ بلکه مکروه ده» بیا مراقی وائي چې هغه چې په بعض حدیثو کې راغلی دَه. چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې په یو بد مرض مبتلا خوک به لیدی لکه، شل، پیس، پوند، وغیره نو سجده د شکر به یې وکړه چې شکر دی چې زه د دی آفت او مرض څخه خدایٔ جل سلطانه سالم یم، هغه حدیث منسوخ دیٔ»

لکن دا دعوی د نسخ امام طحطاویؒ رد کړیدَه» ولې چې اکابر و د صحابهؓ وو بیله علیه الصلوٰة والسلام څخه دا سجده کړیده، لکه په صحیح روایت سره چې ثابته دَه چې سیدنا ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه په وخت د فتح د یمامی او د قتل د مسیلمة الکذاب سجده د شکر وکړه. او دا غه رنګه په صحیح روایت سره ثابته ده چې حضرت عمر رض په وخت د فتح د یرموک چې یوه وادی دَه په ناحیه کې د شام سجدهٔ شکر وکړه. او چې علی رضی الله تعالیٰ عنه ذی الثدیة کافر قتیل ولیدی. په نهر کې سجده د شکر یې وکړه او په صحیح روایت کې داسې هم راغلی دی چې ابوداؤد یې روایت کړی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم درې واره یو وخت سجده وکړه. او داسې وفرمائیله: اِنّی سَئَلتُ ربّی وشفعت لامتی فاعطانی ثلث امتی فخررتُ ساجدًا شکرًا یعنې ما خواست وکې د خدایٔ عزّ اوشتی وکړې د امت د پاره. نو د یوی دریمې شفاعت مې قبول سُو؛

نو زه پر سجده پریوتم د شکر د پاره: ثمّ رفعت رأسی فسألتُ ربّی لأمّتی فاعطانی ثلث امتی فخررت ساجدًا شکرًا: ثمّ رفعت رأسی فسألتُ ربّی لأمّتی فاعطانی الثلث الاخیر فخررتُ ساجدًا لربّی» شیرازی وائي ـــه

عطائی شفاعت چنانچش دهند؛ کرامت تمامی ز دوزخ رهند؛. اللهم ارزقنا شفاعته نبیک صلی الله علیه وسلم» دیارانو سره د مذهب امام طحطاوی لیکی وعلیه الفتویٰ» وفی الدرر به یفتیٰ. وفی کتاب ابن امیر الحاجّ وهو الظاهر» او څرنګه به ظاهره وی چې په سجده کې ډیر حدیثونه راغلی دی،، وفی الدر سجدة الشکر مستحبة به یفتیٰ، کیف وقد جآء فی الحدیث الصحیح چې څه وخت چې د ابوجهل لعنه الله سر په غزا کې د بدر د علیه الصلوٰة والسلام په مخ کې کښیښوله سو پنځه واره یې سجده شکر وکړه. او په حدیث کې راغلی دی: چې څه وخت چې جبرئیل ع و آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته دا زیری راوړی، ان الله تعالیٰ یقول لک مَن صَلّی علیک صلیتُ علیه ومن سلم علیکَ سلّمتُ علیه،

نو علیه السلام سجده شکر وکړه او په تاتارخانیه کې وائي چې صاحب الحجة وائي زما په نیز قول د امام اعظمؒ محمول پر ایجاب دی، یعنې سجده شکر د پاره د هر نعمت واجبه نه دَه، او قول د امام محمدؒ محمول پر جواز او استحباب دی» درویش وائي چې دا خو ډیره صحیح خبره دَه لکن د کراهت توجیه نه په کیږی. نو صحیح توجیه نه په کیږی» نو صحیح توجیه د کراهت که هغه روایت ثابت وی هغه ده چې صاحب الدر کړی ده. چې د کراهت محمل هغه دی لکه بعض عوام چې کوی متصل په لمانځه پسې. ولې چې د بعض جاهلانو دا خیال کیږی چې دغه سجده متصله په لمانځه پسې یا سنت یا واجب ده. نو دا قانون دی چې هر مباح شیٔ او عمل چې ورته توهم ته مفضی سی هغه مکروه دی، دا و محمل د کراهته المروی عن امامنا الاعظمؒ: هُدیت الیه بنور التوفیق والله المستعان وعلیه التکلان» قال المصنفؒ:

فَائِدَةٌ مُهِمَّةٌ لِدَفعِ كُلِ مُهِمَّةٍ قَالَ الإِمَامُ النَّسَفِیُّ

یعنې دا یوه فائده ده مهمه چې باید سړی د دې تعلم او تعلیم غم وخوری او ډیر غمخوری په وکړی

دپاره ددفع دهغې نازلې چې پرسړي نازله سي. یعنې د رغېږ برکت (عمل) به خدای پاك هغه ناورين دسړي څخه دفع کړي هغه داده، چې وئیلي دی امام نسفيؒ په کافي کې که څوك ووائي اتونس سجده تلاوت ټول په يوه مجلس کې. او دهرايت دپاره يعني په هغه مجلس کې سجده تلاوت وکړي خدای جل جلاله به کفايت وکړي د هغه شي چې دی ئې په غم کې اچولی وو.

يعني که بلاوي، خدای به ئې څنډی دفع کړي، او که تضيف وو خدای به ئې ورته راجلب کړي"

فـائده پوښتـنه: چې دامهمه که دامورو څخه ددنياوي او که داخرت وي

بعض علماؤ وائي چې ټوله څورلس اېته دی پوره کړي او بيادی څورلس سجدې وکړي. لکن افضل داده چې څرنګه روايت وروايه د هغه دپاره دی سجده وکړي. او بيادی بل ايت ووائي او سجده دی وکړي وهکذا. ولې چې څنډوَل دسجدهٔ تلاوت ترتلاوت مکروه تنزيهي دی" اودکمال هغه ټول به هم دفع سي چې وائي چې د ايت السجدة او سجدی فصل نه دی بنه کار" کذا ... [illegible] "دروايت وائي چې داکار خو ډير آسانه کاردی لکن شيطان ددی کار څخه معروف کړي دی.

اَيُوبي بَيشکه

ته بيشکه چې وارث الانبياء دايقيني ده

دعلومو ... مولخو ... زمونږ دنبي ده

انبيا ؤ خپل امت ته بيله شکه حق بيان کړ

... ستودی دين بيان کړ خوشحالی ده

... دی ... ور څخه زده کړی

... وحقانی ده،

حقانی بقلم خود

بَابُ الجُمُعَةِ

داباب دی په بيان کې دجمعې:

وفي المصباح في المراق لفظ الجمعة بسکون الميم، اوقراء القرآن په مضموم وائي يعني په پيښ دميم ط. پردی تقدير د الفظ په پيښ دميم لغت دی داهل حجاز ط وائي دالغت مشهوره اوفصيح دی. ولې چې په سکون سره وزن د فعلة بمعنی المفعول" ای اليوم المجموع معنی د مفعول دی،، اوپه زوَرد ميم د بنی تميم لغت دی نو په معنی دفاعل دی: ای اليوم الجامع فيه الناس" او تائيه د مبالغه دپاره ده لکه تا د علامة او سکون دميم په لغت د بني عقيل"

فـائده: قرائت متواتره په قرآن کې پيښ دميم دی. او قرائت دسکون او فتح په دقراوات شاذه وو څخه دی،

دَ نَقَل وَرځـبره

پوښتنه: چې فراء او زجاج او ابوعمرو وائي چې عرب قديم د جاهليت څخه د اسلام تر راتلو پورې دَ ورځو نومان په دی ډول وَه"، د شنبې ورځ په شيار بَلل، او د يکشنبې ورځ اول بَلل، او د دوشنبې ورځ په اهون بَلل، او د سه شنبې ورځ په جبار بَلل، او د چهارشنبې ورځ په دبار بَلل، او د پنجشنبې ورځ په مؤنس بَلل، او د جمعې ورځ په عروبة بفتح العين وضم الراء" ثم نقلت الايام الی الاسماء الاسلامية: ای الجمعة، والسبت، والاحد، والاثنين، والثلثاء، والاربعاء، والخميس

دجمعې ورځې مناسبت: څوك وائي چې ورځ دجمعې چې په دی نامه مسمی سوه: لاجتماع الناس فيه، او ابن حجرؒ په فتح الباري کې داوجه اصح الاقوال بللی ده يعني چې خلق دادمؑ په دغه ورځ کې جمع سوی دی، او بعض وائي چې اجتماع دادمؑ او د حواؑ په مکه کې هم په دغه ورځ سوی ده، او بعض کسان وائي چې په ورځ دجمعې دخدای پاك بندګان او رحمت سره يوځای کوي او دغه ورځې ته عيد المؤمنين هم وائي، او يوم المزيد په هم بولي، لتزايد الخيرات فيه، او په دغه ورځ کې ارواح د مړو سره يوځای کيږي، او قبرو زيارت په دغه ورځ ډير ښه دی، او هم په دغه ورځ کې مړی د عذاب القبر څخه خلاص وي. او په حديث صحيح کې راغلي دی چې که څوك په

ورځ کی دجمعی اویا په شپه کی دجمعی مبارکی مړ سی دعذاب قبر څخه به خلاص وی،

دعوامو غلطیا:

بعض عوام چی فکر کیږي یه د پنجشنبی دورځی تر زوال وروسته مړ سی نو هغه دجمعی شپی ته ځندوی. او د جمعی په ورځ نه تان کیږی او د جمعی په ورځ اهل الجنة په ملاقات د رب العزت مشرفه کیږی. او د جمعی په ورځ سورة کهف ډیر ثواب لري، او په صحیح حدیث کی راغلی دی، "خیر یوم طلعت فیه الشمس یوم الجمعة، فیه خلق آدم وفیه اهبط، وفیه تیب علیه، وفیه مات، وفیه تقوم الساعة الی اخر الحدیث" یعنی ښه دورځو چی لمر په کښی راخیژی ورځ د جمعی ده. په ورځ کی آدم علیه السلام پیدا سوی دی، او هم په دغه ورځ دی ځمکی ته راکښته کړه سوی دی وهم په ورځ دجمعی دده توبه قبله سویده. او د جمعی په ورځ دی وفات سوی دی. او د جمعی په ورځ به د صور شپیلی پوه کول کیږی یعنی لوی قیامت به جوړیږی، قال المصنف:

صَلوٰةُ الْجُمُعَةِ فَرْضُ عَیْنٍ عَلیٰ مَنِ اجْتَمَعَ فِیْهِ سَبْعَةُ شَرَائِطَ

د جمعی لمونځ فرض معین دی یعنی پر هر سړي جلاجلا فرض دی چی د بعض په کولو سره د نورو غاړی نه خلاصیږی پر هغه چاچی په هغه کی جمع سی اووه شرطونه وي، په مراقی الفلاح کی وائی: "با الکتاب والسنة والاجماع"، ونوع من المعنی: قرآن، "اِذَا نُوْدِیَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ یَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰی ذِکْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَیْعَ: الایة صدق الله العظیم"، ترجمه: چی اذان وکړه سی د پاره د لمانځه د ورځی دجمعی تاسی په شوق ځی وذکرته د خدای او پرین دئ خرڅول، تر پایه پوري،،

پوهسکه: چی د ذکر الله څخه بعض فقهاء لمونځ مراد وی، نو دا ایت مذکوره فرضیت د لمانځه دجمعی خو دلالت ظاهر دی، او بعض فقهاء مراد ځندی خطبه بولی پر هغه تقدیر هم پر فرضیت د لمانځه کوی ولی چی خطبه خو شرط د لمانځه ده، او شرط هلته فرض گرځی چی مشروط یه فرض وي. او په تفسیر کی د دی ایت بعض مفسران خطبه او لمونځ دواړه مراده وي. او خدای جل سلطانه د پاره د تاکید دامر د سعی یو مباح شی چی بیع ده حرامه گرځولی ده: وهو

لایکون الا الامر واجب" مرط در،

حدیث: قال علیه الصلوة والسلام: وَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ تَعَالیٰ فَرَضَ عَلَیْکُمُ الْجُمُعَةَ الی اَن قَالَ م فَمَنْ تَرَکَهَا تَهَاوُنًا بِهَا وَاسْتِخْفَافًا بِحَقِّهَا، وَلَهٗ اِمَامٌ عَادِلٌ اَوْ جَائِرٌ فَلَا جَمَعَ اللّٰهُ شَمْلَهٗ وَلَا بَارَکَ اللّٰهُ لَهٗ فِیْ اَمْرِهٖ، اَلَا وَلَا صَلٰوةَ لَهٗ اَلَا وَلَا زَکٰوةَ لَهٗ اَلَا وَلَا صَوْمَ لَهٗ، الحدیث،

ترجمه: پوهسی په دی سره چی خدای پاک فرض کړیده پر تاسی لمونځ دجمعی نو که څوک لمونځ دجمعی پرین دی د کهالی د وجهی او د سپکاوی د سببه په حق کی دجمعی د لمانځه، او ده لره امام عادل یا ظالم وی. نو دی خدای نه جمع کوي دده متفرق احوال او نه دی خدای برکت اچوی دده په کارکی، خبردار اوسئ، چی دغه سړی لره نه لمونځ ستته، اگاه اوسی چی دغه سړي لره زکوة نسته، او خبر اوسی چی دغه سړي لره روژه نسته، ولی چی په سبب د استخفاف دده په جمعه سره کافر سو، او کافر لره هیڅ عبادت نسته،

اجماع، په احادیثو شریفه وو کی راغلی دی چی مسلمانانو اجماع کړیده د وخت څخه د علیه الصلوة والسلام الی یومنا هذا پر فرضیت دجمعی د لمانځه بي انکاره د هیڅ چا، او هغه خبره چی ابن کج کړیده دا نبا عو څخه د امام شافعیؒ چی د جمعی لمونځ فرض کفائی دی" هغه غلطه ده، نوع من المعنی" هغه معنیٰ دا د، چی مونږ امر سوی یو په پرینښولو د ماپښین د لمانځه، د پاره دجمعی د لمانځه، ولا یجوز ترك فرض الا لفرض، ط، "قال فی المراقی والجمعة فرض آکد من الظهر" ولی چی ظهر دی په سبب پاتیږي." قال المصنف:

اَلذُّکُوْرَةُ وَ اَلْحُرِّیَّةُ

اول شرط نروالی دی، په دی شرط سره ښځی ووتی یعنی پر ښځه دجمعی لمونځ فرض نه دئ، قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: وَ قَرْنَ فِیْ بُیُوْتِکُنَّ، او بل شرط حروالی دی یعنی ازادوالی پر مریئ باندی لمونځ فرض نه دئ دغ واوو په کنا بو کی وائی چی باداریه دار واده چی مریئ دجمعی د لمانځه څخه او د جماعت د لمانځه څخه او د اخترو د لمونځو څخه منع کړی" اختلاف په دی کی دی چی که مولیٰ اجازه د جمعی د لمانځه مریئ ته وکړی. آیا پر ده دجمعی لمونځ بیا فرض دی او که نه! صحیح داده چی په

اجازه د مولی خو پر مرئی د جمعی لمونځ نه فرضیږی که څه هم اداء یې صحیح ده، قال المصنف

اوبل شرط د فرضیت د جمعی د لما نځه دادی چې سړی به مقیم وی

وَالْاِقَامَةُ بِمِصْرٍ په ښار کی، په دی قید او شرط سره هغه خلک ووتل چې مقیم وی خو په قریه کی، او یا په ښار کی خو وی لکن مسافر وی: لقوله علیه الصلوٰة والسلام: الجمعة حق واجب علی کل مسلم فی جماعة الا اربعة مملوك او امرأة، او صبی، او مریض، وزاد فی روایة البخاری او مسافر، قال علیه الصلوٰة والسلام: لاجمعة ولاتشریق، ولاصلوٰة الفطر ولا الضحیٰ، الا فی مصر جامع، او مدینة عظیمة، یعنی نشته د جمعی لمونځ او نه تکبیرونه د تشریق او نه د کښتنی اختر لمونځ او نه د لوی اختر لمونځ مگر په مصر جامع کی او یا په لوی ښار کی

پوهه: چې دا حدیث امام ابویوسف او امام محمد په مبسوط کی وَعلیه الصلوٰة و السلام ته مرفوع راوړی دی. او ابن ابی شیبة پر علیؓ موقوف یعنی دَرولی دی،

لکن د قانون سره د محدثینو سم په حکم کی چې د عقل لاره ورته نه وی. موقوف حدیث لکه مرفوع دی او کمال وائی چې کافی دی قول د علیؓ د اقتداء د پاره، قال المراقی، او نه ده نقل سوی د صحابه رضی الله تعالیٰ عنهم څخه چې دوی فتح د وطنو د کفارو وکړه. چې دوی په مشغوله سوی ځایو کی د منبرو په ایښوولو سره یا په آدابو د جمعی د لمانځه مگر په ښارو کی کار کړی وی نه په قریو کی او که چیری یو چا د صحابهؓ په یوه قریه کی لمونځ کړی وای. نو هغه به تر موږ را رسیدلی وای که څه هم په خبر واحد سره وای،

پوهه: چې مصر جامع او مدینة عظیمة سره یو شئ دی نو کلمه د "او" یا شک د راوی دی او یا د تخییر فی العبارة ده **تنبیه**: په تعریف کی د مصر جامع په پخوانی زمانه کی او په اوس عصر کی لوی اختلاف او طویل طویل بحثونه سته چې د هغو تحقیق په دې مختصر شرح کی ډیرگران دی نو ځکه در ولیش اکتفاء په شرح د نور الایضاح وکړه. او بعض خبری د مراقی او د طحطاوی هم را نقل کړی، که خوك غواړی چې په تفصیل ځان خبر کړی نو د فتاواوو کتابونه دی مطالعه کړی، او د درویش داگمان نه دی چې یوه تعریف د مصر به په اتفاق سره خوك پیدا کړی، لهذا کُلٌّ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ، یو بحر به او منل سوی خبره ده،

خصوصاً په عصر حاضر کی، د خلکو ترمابین تعصبات قومی، منهبی، علمی، جاهلی جاری ده

قال المصنف **اَوْفِيْمَا هُوَ دَاخِلٌ فِىْ حَدِّ الْاِقَامَةِ فِيْهَا فِى الْاَصَحِّ**

او یا سړی اقامت لری په داسی محل کی چې هغه داخل وی په حد د اقامت په مصر کی، یعنی داسی یو ځای وی د ښار څخه د باندی چې تر دغه ځای سړی تیریږی هغه د ښار څخه مسافر بلل کیږی. او چې ودغه ځای ته د سفره څخه راسی ځان مقیم په ښار کی بولی. نو دغه ځای هغه محلی دی چې اطراف د ښار په عرف کی د خلکو بلل کیږی، چې د هغه په باره کی د امام محمد څخه یوه غلوه روایت راغلی دی" چې هغه څلور سوه گزه دی په اصح روایت کی وفی النوادر، وهو المختار، وفی المنهایة عن التمرتاشی انه الاشبه، وفی النهایة وهو الاصح لکن امام طحطاویؒ وائی:

تنبیه چې دا تقدیر په غلوه سره چې مصنفؒ مختار کړی او د امام محمدؒ څخه هم یو روایت راغلی دی، اوما ذکر من الائمة پر هم تصحیح کړیده، او یا بعض فقهاؤ په په امیال سره تقدیر د اطرافو د ښار کړی دی چې د جمعی لمونځ پر سړی واجبیږی، او بعض علماء یې په سماع النداء سره تقدیر کړی، دی. او یا په بدائع کی وائی که د سړی کور د ونه د ښار څخه لیری وو چې سحار د کوره راوتلای وای او د جمعی لمونځ یې په ښار کی کړی وای ماښام ته بیرته کورته را سیدی بی تکلیف پر هغه سړی د جمعی لمونځ په ښار کی فرض دی، دا قول لیس بشئ دی که څه هم فقهاوو په تصحیح کړیده. ولی چې د نص څخه د حدیث او د روایت څخه زموږ د آئمه ثلاثه مخالف دی او د ر مختار څخه د اهل الترجیح د علماوو د مذهب هم دا قول تقدیرونه مخالف دی **سوال**: اخیر طحطاویؒ او اهل الترجیح د مذهب تقدیر د اطرافو د ښار چې د جمعی لمونځ پر واجب بولی، په څه شی سره کوی! **جواب**: دا بناء پر عرف د خلکو دی لکه حضرت الامام الاعظمؒ چې په ډیرو مسئلو کی رأی د مبتلیٰ به معتبره وی، قال المصنفؒ

وَالصِّحَّةُ او د غه رنگه شرط د وجوب د صلوٰة الجمعة جوړوالی د بدن د سړی دی. نو په دی شریطه سره مریض د وجوب خلاص دی،

ف مرة: سپین ږیری چې ډیر ضعیفه وي په حکم کی د مریض دی» م» خواه مریض جامع مسجد ته بیخي تلای نه سي، او یا تلای خو سي مګر بیا زیات د مرض سبیږي نو.

مسئله: که څوک سړی چې د مریض خدمت یې کاوه که دی د جمعې لمانځه ته ولاړ سي نو مریض ضائع پاتیدی د هغه څخه هم د جمعې لمونځ ساقط دی» قال المصنف:

وَالْأَمْنُ مِنْ ظَالِمٍ او بل شرط د وجوب د جمعې د لمانځه امن د سړي دی ظالم څخه نو په هغه سړي د جمعې لمونځ نسته چې د ظالم څخه پټ وي.

پوښته: چې مصنف چې تعبیر په ظالم وکړی د دې معنا داده چې سړی خو مظلوم وي. او که سړي یو جنایت وکړي چې سبب د حدود وي پرده لکه زنا چې یې کړې وي، او یا ناحقه یې مړی کړی وي. او دی پټ وي پر هغه سړي د جمعې لمونځ فرض دی زجرًا، **مسئله:** کوم سړي چې مفلسه وي یعنې نه دینار لري او نه درهم او پور ورباندې وي، او دی بیریږي چې پور وړي می بندي کوي پر هغه سړي هم د جمعې لمونځ نسته په حکم کی د مختفي من ظالم دی» م» قال المصنف:

وَسَلَامَةُ الْعَيْنَيْنِ او بل شرط یې د وجوب سلامتیا د سترګو ده نو پر ړانده باندې د جمعې لمونځ واجب نه دی په نیز د امام اعظم ابوحنیفه، او په نیز د یارانو کی چیرې قائد د ړوند وي که هغه قائد تبرعًا یې جامع مسجد ته بیائي او که په مزدوری بیائي او دی یعنې ړوند هم مزدوري لري، نو پر هغه ړانده هم د جمعې لمونځ فرض دی» قال المصنف:

وَسَلَامَةُ الرِّجْلَيْنِ او بل شرط د وجوب د جمعې د لمانځه جوړ والی د پښو دی نو پر شل باندې د جمعې لمونځ واجب نه دی ولې چې دی عاجز دی د تګ څخه او دا حکم اتفاقي دی، او ط وائي چې دواړې پښې یې پرې وي پر هغه هم وجوب د لمانځه د جمعې نسته **مسئله:** که د سړي یوه پښه فلج وه یا پرې وه او لې تکلیفه پر لکړو باندې تلای سوای پر هغه هم د جمعې لمونځ واجب دی، ط، په مراقي کی وائي چې ډیر زور آور باران چې د سړي اغوستي کالي سره ورلنده وي. او د هغه

ټکه زور آور واوره او یا ځکه هم عذر دی. او مسقط د جمعې د لمانځه د وجوب دی.

سوال: د جمعې د وجوب د پاره خو عقل او بلوغ هم شرط دی. نو مصنف هغه ولې نه کړه ذکر. **جواب:** عقل او بلوغ خو خاص په جمعې پورې نه دی بلکه هغه دوه مدار د نفس مکلف والي دی» قال المصنف:

وَيُشْتَرَطُ لِصِحَّتِهَا سِتَّةُ أَشْيَاءَ الْمِصْرُ وَفِنَاؤُهُ او شرط دی د پاره د صحت د لمانځه د جمعې شپږ شیان، یا ښار او یا اطراف د ښار چې د هغه به تفصیل تیر سو، قال في المراقي چې صحیح دی د جمعې لمونځ په ډیرو ځایونو د ښار او د فناء د ښار کی، في الأصح، قال الإمام السرخسي وبه نأخذ وعليه الفتوى كما في شرح المجمع للبدر العيني وكذا في الفتح، او په بدائع کی وائي چې ظاهر الروایت دادی چې د جمعې لمونځ په دوه ځایه کی د ښار روا دی. او بالاتر د دوه ځایه نه دی روا» قال وعليه الاعتماد» د رولش وائي چې قول د بدائع د هغه زمانې د مسلمانانو په ابرېدی یعنې چې د عبادت شوق خصوصًا د جمعې د لمانځه محبت د عامو مسلمانانو په زړو کی وو. او په اوسني زمانه کی چې ښارونه ډیر غټ سوه او په میلو مسافت یې په بر کی نیولی دی او ورسره د هغه مسلمانانو د زړو څخه د عبادت کولو عشق او محبت هم کم سو.

نو که لمونځ د جمعې فقط یو ځای روا نه سي. لکه شیخ علامه مقدسي چې په نور الشمعة کی د امام اعظم څخه داسې روایت کړی دی. لا تجوز صلوة الجمعة الا في موضع واحد من بلد واحد» او یا امام زاهد عتابي وائي او صاحب البدائع هم وائي. چې د جمعې لمونځ په یوه ښار کی نه دی روا مګر په دوه ځایه کی. نو دا په سبب د ګناه کار کیدو سي د ډیرو مسلمانانو چې په هغو کی شرائط د وجوب پیدا وي. او دونه مزل د جمعې په لمانځه کښې نه کوي. یعنې هغه یو ځای یا دوه ځایه چې د جمعې لمونځ کیږي. او دا یو لوی حرج دی په دین کی. نو ځکه مصنف جواز د تعدد د لمانځه د جمعې په یوه ښار کی مطلقًا روا وه بالله. او امام طحطاوي هم وائي چې اصح دا ده چې مطلقًا تعداد د ځایو د لمانځه د جمعې روا دی» لاطلاق الدليل» **فرع:** چې تعدد مطلقًا روا سو بیا نو یو ځای والی د ټولو جامع مسجدو په لمانځه کی د جمعې هم ساقط دی.

اوبناء پرقول ضعیف چې وائي تعداد دځایونو دی روا، نو بعض علماء وائي که ځایونه متعدد وه نو د هر جامع مسجد خلک به احتیاطاً څلور رکعته لمونځ وروسته دجمعې نه په نیت د اخرالظهر علیه به کوي. ولې چې تعدد نه سی روا او څوځایه دجمعې لمونځ کیږي. نو چې اول ځای دجمعې لمونځ اداء سوهغه صحیح دی نور ګرده فاسد دي، او که ځایونه په یوه وخت کې سره وکړي د ټولو لمونځ فاسد دی، نو د دی کبله دی څلور رکعته په نیت داخر الظهر اداء کوي.

مصنف دعلامه په رد کی د دی قول وائي: وَلَيْسَ الاحتياط فِي فِعلها بل الاحتياط فی العمل باقوی الدليلين وهوجواز تعدد الجمعة» درویش وائي چې دلیل قوی اطلاق دی دحدیثه لاجمعة وَلا تشریق الا فی مصرٍ» نو مصر شرط دکولو دجمعې دی او هغه حدیث مطلق دی نو بناءً علیه که دجمعې لمونځ یوځای وي په ښار کی او که مثل ځایه وی مصر خو پیدا دی، قال المراقی که علانیةً څلور رکعته احتیاطی څوك کوي او یا عوامو ته هم دا تبلیغ کوي نو د بعض جاهلانو به داخیال سی چې دجمعې لمونځ فرض نه دی، نو بیا به ئې نه کوي. او د بعض جاهلانو به داخیال سی چې ده جمعې په ورځ دوه لمونځه فرض دی،

درویش وائي: چې هغه خبره چې برهان حلبي کړیده چې کول دڅلورو رکعتو وهو الاحتياط لان الاختلاف فی جواز التعدد قوی لان الجمعة لا تصلی فی زمان السلف الا فی موضع واحد من المصر وكون التعدد صحيحًا للضرورة یعنی کما ذکرنا سابقًا لا يمنع شرعية الاحتياط انتهى مع تغییر داخبره داعتبار ورنه ده. ولې چې په دی احتیاط کی دوینه لویه مفسده سته چې نوخیر به شر پرېږدی کما ذکرنا انفًا من ظن العوام» بلکه صحیح خبره هغه ده چې ط د شرح څخه د مراقی نقل کړیده چې کول ددغو څلورو رکعتو احتیاطًا بوصف الاشتهار» او یا عوامو ته په دغه احتیاطی څلور رکعته سره فتوی ورکول ممنوع دی اشد المنع، بَل ندل علی ذالک و الاحتياط للخواص فی بیوتهم الذين يحتاطون فی امور دينهم، الذين يتركون ما يريبهم الى تحصيل تيقنهم آه درویش وائي. چې داسی خواص محتاطین فی امور الدین په عصر حاضر کی عزوجود هم کا الکبریت الاحمر والمسک الاذفر الا من وفقه الله،

بیت: چو بینم دین احمدؐ در غریبی :: دلم سوزان ز چشم خون جاری:: عَبدُالرحمٰن بابا وائي
کله کله خو نادر ګوهر پیدا سی :: نور هم جهان د تورو کا نړو غردی :: وان شئت
مزید التفصيل فی هذه المسئلة فارجع الی رد المحتار» قال المصنفؒ فی نور الایضاح:

وَالسُّلطَانُ اَوْنَائِبُه

اوبل شرط د شروطو څخه دصحت د لمانځه باچا دی دمملکت یعنی چې دی پخپله به لمونځ ورکوی. او یا نائب ده باچا یعنی چې ده امر د اقامت دجمعې ورکړی وی او عیدین هم پر جمعه قیاس دی: قال الحسن البصريؒ: اربعٌ الی السلطان وذکر منها الجمعة و العيدين **مسئله** ابن المنذر وائي که سلطان یا نائب نه وو موجود نو دی خلک خپل د ماپښین لمونځ وکړی **مسئله**: که یو چا په زور یو ملک ونیوی بیله بیعته داهل الحل والعقد او ده په رعیت کی حکم د نورو امیرانو کاوه هغوته هم اقامت دجمعې روادی» ط،

مسئله: که چیری غلبه وکړي کافرانو پر مسلمانانو او کافران والیان یه مقرر کړه مسلمانان هلته دجمعې لمونځ او داخترو لمونځ کولای سي. او یو قاضی دی وَدَروی په اتفاق ددوی او بیا دوی واجب ده چې والی مسلمان دی دځان د پاره غوره کړي. لکه په هغه وخت کی چې لویه وچه د هند او پاکستان د انګریزانو په قبضه کی وه نو مسلمانانو دځانو د پاره به هر ښار کی قاضیان ټاکلی وه. او د هغو په امر به د جمعې او اخترو لمونځونه کوله.

مسئله: په هغه ځای کی چې امیرالمؤمنین ته د خلکو لاس نه رسیږی چې اجازه دجمعې د لمانځه ځندی واخلی هلته دلوی قاضی د هغی ناحیې اجازه هم کافی ده، او په پاکستان کی نه د سړی رسیدګی ورئیس جمهور ته کیږی او شرعی قاضیان په حکومت کی هم نسته او مسلمانانو د ځانو د پاره قاضی هم نه دی ټاکلی نو دوی کید لای سی چې دیوه ښه عالم چې په علومی دینیه وو خبر وی او متقی وی دجمعې د لمانځه اجازه واخلی» در» قال المصنفؒ.

وَوَقتُ الظُّهرِ فَلَاتَصِحُّ قَبلَهُ وَتَبطُلُ بِخُرُوجِهِ

اوبل شرط دصحت د لمانځه دجمعې وخت دماپښین دی، نو نه دی صحیح لمونځ دجمعې دمخه تر دخول

د ماپښین دوخت اوبا طلیږی دجمعي لمونځ په وتلوسره دماپښین دوخت، لیعنی چي امام شروع دلمانځه دجمعي وکړه خو دماپښین وخت باقي وو لکن په مابین کی د لمانځه دماپښین وخت ختم سو نو دجُمعي لمونځ باطل سو، قال علیه الصلوٰة والسلام اذا مالت الشمس فصل بالناس الجمعة۔

او دلیل دبطلان یه پښسله خروجه دوخت فوات دشرط دی، مر او امام مالکؒ وائي چي دجمعي لمونځ ترغروب الشمس پوری ړوادی. ولېچي دماپښین او دمازدیګر وخت دده په نیز یو دی. مونږ وایو چي دجمعي لمونځ خلاف القیاس مشروع سوی دی ولي چي دوه ړکعته دماپښین دلمانځه په کښی ساقط دي، نو باید تولو هغه خصوصیات چي په شرع شریفه کی وارد دی باید دجمعي په لمانځه کی مراعات سي، او په هیڅ حدیث کی نه ده ړاغلی چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم دي دجمعي لمونځ دمخه دماپښین تر وخت یا وروسته دماپښین تر وخت کړی وی. وکذا الخلفاء الراشدین رضی الله تعالیٰ عنهم، همرنه ده مخه او نه وروسته کړي. وکذا من بعدهمؒ الی یومنا هذا» نو که چیری وروسته یا دمخه ړواوای. نو بو واد خو به علیه الصلوٰة والسلام دپاره دبیان دجواز داغسی کړی وای. قال الامام الطحاویؒ ناقلًا عن الامام الحلبیؒ»

مسَئَله: که دماپښین وخت تیر سو پسله دی څخه چي امام په قدر د تشهد ی قعده کړي وه هم یه جمعه باطله سوه لفوات الشرط»، مثال یه دسحار لمونځ دی چي په طلوع سره دلمر باطلیږی ولو بعد التشهد **پوښتنه**: دجمعي لمونځ چي په خروج دوخت باطل سو آیا څلور رکعته دی پوره کړي چي دماپښین لمونځ څندی جوړ سي **جواب**: لالان الباطل لایکون مبنیً للصحیح ، **سوال** کی سړی دادجمعي لمونځ چي باطل سو څلور بیر کی چي نفل سي رواده او که نه! **جواب**: په نیز دشیخینؒ نفل کیدای سي ولي چي دوی وائي د لمانځه اصل باطل سو چي فرضیت وو او وصف یه نه دی باطل سوی او امام محمدؒ وائي چي اصل او وصف یه دواړه باطل سوه

اَللّٰهُمَّ اغفِر لمؤلفهٖ ولکاتبهٖ ولمن سعیٰ فیهِ

قال المصنفؒ **وَالْخُطْبَةُ قَبْلَهَا بِقَصْدِهَا فِي وَقْتِهَا وَحُضُورِ**

اوبل شرط دصحت د لمانځه دجمعي خطبه ده لیعنی که څه هم ډیره لنډه وی مثل سُبحانَ الله والحمد لله

اَحَدٍ لِسِمَاعِهَا مِمَّنْ تَنْعَقِدُ بِهِمُ الْجُمُعَةُ وَلَوْ وَاحِدًا فِي

او که څه هم په فارسی وی اګر که قادر پر عربی هم وي، او داخطبه به دمخه تر لمانځه

الصَّحِيحِ وی، ولې چي خطبه هم شرط ده او شرط تر مشروط دمخه وی لزوما، **پوښتنه**
چي خطبه دجمعي په ابتداء کی داسلام وروسته تر لمانځه وه لکه داختر خطبه او بیا هغه منسوخه سوه او دمخه تر لمانځه سوه» ط» کذا ذکره المفسرون فی تفسیر قوله تعالیٰ: وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوَا انْفَضُّوْا اِلَيْهَا وَتَرَكُوْكَ قَآئِمًا الآیة: ففی ذالک الیوم من الجمعة کانت الخطبة بعد الصلوٰة و بعد ذالک نسخت بعد یتها الی قبلیتها » او داخطبه به په قصد دخطبی وي» که سړی یعنی امام ونږل او په قصد دنږولو یه وویل" الحمد لله» دخطبی په ځای کی نه دریږی» او هغه خطبه به په وخت کی دجمعي وی یعنی دماپښین» نو کی دوخت تر دخول دمخه خطبه وویل دخطبی په ځای کی نه دریږی، ولي چي منقول قدیمًا وحدیثًا داغسی ده، او یو څوک به هم حاضر وی داوریدو دپاره که څه هم هغه سامع کڼړوی او یا بیده وی، او یا ډیر لیری ناست وي»

او دغه حاضر سړی به هم د هغو کسانو څخه وي چي په دوی سره جمعه کیدای سی» نو حضور د ښځي یا د کشنی کافی نه دی» البته حضورد مریض یا مسافر یا مریض کافی دی. که څه هم هغه حاضر یو سړی وی پر صحیح روایت لیعنی دخطبی دپاره حضور دجماعت شرط نه دی» او بعض فقهاءؒ چي کم از کم حضور د دری کسانو شرط دی. او په درایت کی وائي چي دغه رایه صحیح ده. او په منتقی کی هم وائي چي دغه روایت صحیح دی، او شارح الکنز هم دغه روایت خوښ کړی دی، او د ائمه ثلثه وو څخه داسی هم روایت راغلی دی چي خطبه صحیح ده که څه هم هیڅ نه وي، او مصنفؒ په مراقی کی وائي چي شرط دصحت دخطبو هم دا دی چي په مابین کی د خطبی او د لمانځه به جلا

والی نه کوی په خورلک یابل عمل چې قاطع د اتصال وی،

مسئله: که خطیب خطبه ووَیل او بیا یې د جمعی لمونځ شروع کړی. او په مانځه کی قضائی لمونځ ور پیاد سو چې واجب الترتیب وو، نو د جمعی لمونځ به پریښی او قضائی لمونځ به راوګرځاوه. او یا د جمعی لمونځ ځَندی فاسِد سو هغه یې بیرته راګرځاوه، او یا تر خطبی وروسته دوه رکعته نفل وکړه په دی ټولو صورتو کی خطبه نه بیا طلیږی او دا عمل قاطع نه بَلل کیږی. لکن په بحر او خلاصه، او محیط او سراج، او فتح کی وائی چې اولی راګرځول د خطبی دی په مذکوره صورتو کی»، قَالَ المصنفؒ:

وَالْاِذْنُ الْعَام

او بل شرط د صحت د لمانځه د جمعی اجازه عامه ده و خلګوته ور تګ و لمانځه ته، او د صاحب الکنز مختار هم دا غه ده. دلیل یې دا دی چې د جمعی لمونځ د شعائرو څخه د اسلام دی. او د خواصو څخه د دین نبویؐ دی نو لازمه دا ده چې اداء به یې په طریقه د شهرت او اذن عام وي: قَالَ الرَّاقی: ولم یذکر هذا الشرط فی الهدایة لانہ غیر مذکور فی کتب ظاهر الروایة وانما هو روایة النوادر»
وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بالصواب والیه المرجع والمآب: قَالَ المُصنفؒ:

وَالْجَمَاعَةُ وَهُمْ ثَلٰثَةُ رِجَالٍ غَيْرَ الْاِمَامِ وَلَوْ كَانُوْا عَبِيْدًا

او بل شرط د صحت د لمانځه د جمعی جماعت دی او هغه کم از کم دری کسه وی غیر د امام څخه

اَوْ مُسَافِرِيْنَ اَوْ مَرْضٰى

که څه هم جماعت والا مریان وی او یا مسافروی یا ناجوړیان وی یعنی چې د جمعی لمونځ پر فرض نه وي

پوهسه: چې پر دی خو اتفاق دی چې منفرد سړی خو جمعی لمونځ نسی کولای لکن په مقدار د جماعت اختلاف سته د حنیفیانو په نیز دری کسه یې مقدار دی، غیر د امام څخه او دا مذهب د امام اعظمؒ او امام محمّدؒ دی او امام ابو یوسفؒ وائی چې دوه کسه ما سوا د امام څخه کافی دی، ولی په دوو کی هم معنیٰ د اجتماع موجوده ده. او طرفینؒ وائی چې جمع صحیح او اصطلاحی دری کسه دی، او د غه رنګه په قرآن شریف

فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ» په واو چې ضمیر د جمع مذکر دی راغلی دی، او بل دا چې صیغه مفرد او تثنیه او جمع سره جلا دی نو باید مصداق یې هم سره جلا وي، حتیٰ چې اراده د دوو د صیغه څخه د جمع مجاز دی والحقیقة هو الاصل»

سوال: په میراث کی دوی لونړی یا دوی خوندی مثلاً ثلث د دړی دي **جواب** هوری خو نص موجود دی نو هغه قرینه د مجاز دی، ولی چې د غه کسان یعنی مریان مسافر و غیره خو صالح د امامت هم دی په جمعه کی بامثالهم بعد الخطبة من غیرهم» قَالَ المُصنفؒ:

وَالشَّرْطُ بَقَاؤُهُمْ مَعَ الْاِمَامِ حَتّٰى يَسْجُدَ وَاِنْ نَفَرُوْا بَعْدَ سُجُوْدِهٖ

او شرط ای عند الامام الاعظمؒ باتوالی دی یعنی په تحریمه کی د امام سره که څه هم دوی اقتداء په حال کی د رکوع پسی کړی وی ترڅو چې سجده کوی یعنی اوله سجده. او که مقتدیان چې دری وه و تښتیدل او یا یو ځندی و لاړسی یا دوه پسله سجدی څخه د امام. نو دی پوره کړی امام یوازی د جمعی لمونځ په اتفاق د ائمه ثلاثه وو د مذهب **پوهسه**: چې بقاء د ښځو او کشنیانو اعتبار نه لری»مر» قال الامام المصنفؒ:

اَتَمَّهَا وَحْدَهٗ جُمُعَةً وَاِنْ نَفَرُوْا قَبْلَ سُجُوْدِهٖ بَطَلَتْ

پوره دی کړي جمعه یوازی، او که مقتدیان و تښتید ل یعنی کلهم او بقی اثنان، د مخه تر سجودی د امام د جمعی لمونځ یې باطل سو. یعنی په نیز د امام اعظمؒ ولی په نیز د امام اعظمؒ جماعت شرط د اداء د جمعی دئ. او یاران وائی که ټول ولاړه امام دِیوازی د جمعی لمونځ وکړی» ولی چې جماعت په نیز د دوی شرط د انعقاد د تحریمی دی فقط، او امام زفرؒ وائی چې جماعت د ابتداء څخه تر انتهاء پوری شرط دی نو په اول صورة کی د ده په نیز هم جمعه باطله سوه

قَالَ المصنفؒ

وَلَا تَصِحُّ بِاِمْرَئَةٍ اَوْ صَبِيٍّ مَعَ رَجُلَيْنِ

یعنی نه صحیح کیږی د جمعی لمونځ چې یوه ښځه او کشنی وی سره د دوو کسانو. ولی چې د ښځی حضو

يادكشنى دجمى په لمانځه كى اعتبار نه لري، نو نصاب دجماعت نه دى پوره. په مذهب د طرفينوؒ او په مذهب دامام ابويوسفؒ جمعه صحيح ده نصاب برابر دى كما مرّ» قال

وَجَازَ لِلْعَبْدِ وَالْمَرِيْضِ اَنْ تُؤُمَّ فِيْهَا

اوروا ده مريض لره او مريض لره چې امامت دجمعې دلمانځه وكړي. مراقى وائى كه اذن ورو، يا اصالةً يا نيابةً يا دلالةً» قال المصنفؒ:

وَالْمِصْرُ كُلُّ مَوْضِعٍ لَهُ مُفْتٍ وَاَمِيْرٌ وَقَاضٍ يُنَفِّذُ الْاَحْكَامَ

ونار په نيزد امام ابوحنيفهؒ هر هغه ښار دى چې مفتى لري چې خلك رجوع ورته كوي په حوادثو كى او امير وي چې مظلوم د ظالم نه خلاصوي او قاضي وي يعنى دادري سره په ښار كى وي، چې چلوي به احكام د دين» قال المصنفؒ:

وَيُقِيْمُ الْحُدُوْدَ

وَبَلَغَتْ اَبْنِيَتُهُ مِنًى فِيْ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

او برپا يه كوي به حدود لكه حد الزناء وشرب الخمر وحد القذف وغيرها، په دى قيد سره احتراز وسو د محكم نه او ښځې نه ولې هغه دا كارونه نس كولاى. او رسيږى به بناوى د هغه ښار و مقدار ته د بنا وود منىٰ يعنى په څو ازمانه كى په ظاهر روايت كى. قال قاضيخانؒ وعليه الاعتماد امام طحطاويؒ وائى: چې مكه مكرمه او مدينه منوره ښارونه دى دجمعې لمونځ پكښى كيږي د زمانى نه د عليه الصلوٰة والسلام الىٰ يومنا هٰذا. نو هر ځاى چې په مثل ديوه ددوى وى يعنى په څو ازمانه كى هغه مصر دى، يعنى د ابادى په اعتبار سره»

او بعض فقهاءؒ وائى چې مصر هغه ځاى دى چې ټوله خلك په سره جمع سى په هغه لوى مسجد كى د هغه ځاى نه ځائيږى. او بعض فقهاءؒ وائى چې مصر هغه ځاى دى چې هر كسب كاره لكه نجار بناء، آهنگر، رنگرېز وغيرهم په هغه ځاى كى خپل په كسب گذاره كولاى سى او نورې تفسيرونه داټوله د ظاهر الرواية څخه خلاف دى. او دا مذهب دى دامام اعظمؒ ددى تصريح تحفه والا كړيده. او حسن هم دامام اعظمؒ نه دى روايت نقل كړى دى وبه اخذ ابويوسفؒ:

او هدايه وائى چې هم دا ظاهر المذهب دى. واختاره الكرخيؒ والقدوريؒ وفى العنايه وعليه اكثر الفقهاءؒ **فائده**: په افغانستان يا پاكستان كى چې په بعض لويو قريو كى د جمعې لمونځ كيږى. لكه سنځرى، خوشاب، نهركاريز، وغيره په قندهار كى هغه په بل تفسير دمصر دى چې د هغه تفسير ملاتړ بعض متاخرينو كړى دى» والله اعلم بالصواب

پوښتنه: چې مراد د تنفيذ دا حكامو او د اقامت الحدود نه صرف قدرت دى په دغه كارو او اقامت بالفعل نه دى شرط كما صرح به فى التحفة عن الامام الاعظمؒ» قال العلامة نوح د دفع د ظلم د مظلومينو نه ليس بشرط فى تحقق المصرية بل الشرط فى تحققها القدرة على الدفع» او دليل ددى چې دفعه بالفعل شرط نه ده، دا دى چې صحابه وو بلا نكير د جمعې لمونځ په حجاج بن يوسف پسى كاوه، مع انه اظلم خلق الله كما صرح به اهل التاريخ الاسلامى طحطاويؒ وائى چې صدر الشريعةؒ چې هغه تعريف مذكور په متن كى ضعيف گڼلى دى، دليل يه دا وائى چې اوس خو په امورو كى د دين سستى راغلى ده. خصوصًا په اقامت كى د حدودو په امصارو كى امام حلبيؒ دا خبره د ده ضعيفه بولي.

ولى مراد قدرت دى فقط فعليت نه دى شرط، او امام حمويؒ وائى چې بعض رومى ملايان چې وائى چې په اوس وخت كى د جمعې لمونځ په هيڅ ځاى كى روا نه دى، ولى چې شرط د صحت يه فوت دى يعنى مصر» ولى دى وائى چې مصر خو هغه ځاى دى. او هغه ښار دى چې په هغه كى والى وي او قاضي وي چې چلوى احكام د دين او برپا يه كوى حدود»، او دا سى بلد خو په ټوله اسلامى نړۍ كى نسته فلا تصح الجمعة وتعيين صلوٰة الظهر» چې دا قول ضلال فى الدين دى» ولى چې مونږ وويل چې شرط د مصريه چې هغه شرط د جمعې د لمانځه دى صرف او صرف قدرت دى په مذكوره كارو او قدرت خو په ټوله اسلامى مملكتو كى سته، كه څه هم فعليت په بعض اسلامى نړۍ كى نسته، او بله خبره دا ده چې دى سلب كلى ولى كوى. ايا په سعودى عربستان كى حدود او قصاص نه دى جاري، او دغه رنگه په افغانستان كى چې د طالبانو تر قدرت لاندى ښارونه دى په هغوى كى په ډكه پيمانه حدود او قصاص او دفع د ظالمانو نه ده جاري،

پوښتنه: تاشارح پخپله ۱۲ دوولس کاله په سنځری کی دجمعی لمونځ کاوه اوپه خوشاب کی دی ۵ پنځه کاله دجمعی لمونځ کاوه پرڅه بناء دی کاوه اوس ددی چی ظاهر المذهب هم درمعلوم وو!

جواب: زما مستند قول د صاحب درمختار چی په مبحث کی وائی په تعریف کی د مصر: وهو ای المصر مالا یسع اکبر مساجده اهله" یعنی هغه ځای دی چی لوئی ځایه ورلای هغه لوی د مسجد و دهغه ځای خلگ چی مکلفین خلگ دهغه ځای چی مکلف وی په لمانځه دجمعی یعنی بنځه او کشنی ناحسابه دی. وعلیه فتوی اکثر الفقهاء. او پردغه تعریف د مصر فتوی د ډیرو فقهاوو ده مجتبیٰ" لظهور التوانی فی الاحکام. وفی رد المحتار صفحه مذکوره، وقال ابوشجاع هذا احسن ماقیل فیه" دا هغه ترټولو ښه تعریف دی چی د مصر په تعریف کی ویل سوی دی. وفی والولوالجیة وهوصحیح. بحر" وعلیه مشی فی الوقایه، ومتن المختار وشرحه، وقدمه فی الدرر علی القول الآخر وظاهره ترجیحه، وایده صدر الشریعة بقوله لظهور التوانی فی احکام الشرع سیما فی اقامة الحدود فی الامصار"

دریم وائی: چی زما مقصد صرف دځان د پاره یو مستند پید اکاوه او خلگوته می خپل عذر په باره کی دجمعی د لمانځه په دوه ځایه بیانوه، نور دچا سره په دی باب کی جگړه او سوال او جواب ته حاضر نه یم چی بیانو یو به بل پسی سالی جوړوو. او په هغو سالو کی دعلماوو دشان سره نامناسبه الفاظ استعمالوو. ولی چی هغه تسلسل بیا پای نه لري بلکه یه عمومی توگه په ننی زمانه کی د اختلافه څخه دعلماوو بله فائده نه پید اکیږی بیله دی چی ایمان پوری خاندی، او دوی ترمابین د غیبت بلکه د بهتان دروازه خلاصیږی. نو ښه حبره داده" عذر دیدی.. جواب ندیدم"

حاصل دا چی سه نه مفتی یم نه قاضی یم" نه ملا یم نه امی یم"

بلکه په طلب دعلم کی اخته یم" که محسود یم حاسد نه یم "مشک آنکه خودبوید. نه آنکه عطار بگوید"

قلیل عمرنا فی دار دنیا ؛ ومرجعنا الی بیت التراب ؛ ولوړځایته بولی مه کړه ؛ چی ځانځلی تاته پاشل کیږی

غیبت یا بهتان مکړه ؛ چی حسنات دی نقل کیږی ؛ حسد مه کړه ؛ چی زړه دی په سوځیږی ؛

داستاذانو انکار مه کړه ؛ که غر لوړوی لار سربیره پرتیریږي. که تاویل زه یم ماویل نه یم ؛ نه به ته یه نه به زه یم ؛ او که تاویل ته یه ماویل ته یه ؛ هم به ته یه هم به زه یم ؛ کبر او لوئی مه کړه سه تکبر عزازیل راخوار کرد ؛ بزندان لعنت گرفتار کرد. چی علم دی په اندازه د قدوری او مستخلص وی حوالی ورد المحتار او قاضیخان وعالمگیری وغیرها مه کوه. والا تکذیب ابن اخت خالتک ؛ او لویه حصه د علم لاادري ده چی نه پوهیږی په لاادري مه شرمیږه او په کذبت و شرمیږه" قال المصنف

وَاِذَا كَانَ الْقَاضِىُ اَوِ الْاَمِيْرُ مُفْتِيًا اَغْنٰى عَنِ التِّعْدَادِ

یعنی که قاضی او یا امیر عالم وو او په امور شرعیه او احکام دینیه ووښه خبر وو چی صالح دفتوی ورکولو وو نو دی اغناء راولی د تعدد څخه یعنی چی خواه مخواه به په محکمه کی امیر وی، او بل به مفتی او بل به قاضی وی. ولی ضرورت و فیصلی ته د احکامو دی نه و تعدد ته داشخاصو" قال

وَجَازَتِ الْجُمُعَةُ بِمِنٰى فِى الْمَوْسَمِ لِلْخَلِيْفَةِ اَوْ اَمِيْرِ الْحِجَازِ

او روا دی دجمعی لمونځ په منیٰ کی. چی هغه دیو ځای نوم دی چی پر دوه فرسخه د مکی شریفی څخه واقع دی، پر مذهب د امام اعظمؒ او امام ابویوسفؒ او امام محمدؒ وائی نه دی روا. ولی منیٰ قریه ده او شیخانؒ وائی چی منیٰ په موسم کی د حج مصر گرځی، او د المونځ دجمعی به یا خلیفة الاسلام ورکوی او یا به ئی امیر الحجاز وهو امیر مکه، حاصل دا چی امیر الموسم چی دحاجیانو د کارو بار د پاره خلیفه مقرر کړی وی" هغه دجمعی لمونځ به نه ورکوی ولی چی دی د بلی وظیفی د پاره ټاکل سوی دی مگر که خلیفة الاسلام اجازه ورته کړی وه. بیا دجمعی لمونځ ورکولای سی"

سوال: چی په موسم الحج کی منیٰ مصر گرځی او دجمعی لمونځ پر کښی کیږی نو د لوی اختر لمونځ ولی نه پکښی اداء کیږی

جواب: دجهت د عذر د مصروفیت د حاجیانو په دی ورځ په مناسکو د حج لکه جمرة عقبه ویشتل او قاربانان حاجیان او تمتع والا حاجیان د شکرید لپسه وغیره حلالول او طواف زیارت کول او ځانونه د احرامه خلاصول مشغول دی

نود اختر لمونځ څنډی ساقط دی» کذا فی الهدایة ، او بعض علماء وائی چې په مِنیٰ کی تهوله کال د جمعې لمونځ کول صحیح دی ، ولې چې په فناء کی د مکی شریفی واقع ده» امام طحطاوی وائی چې سره د دووفو نحوفا صلی څرنګه مِنیٰ په فناء د مکې کی حصابول کیږی ،
وروسته وائی : چې دا ټول اختلافات بناء پر پخوانی زمانه دی، او سرچې بناوی د مکی شریفی د ښار د مِنیٰ پر خوا غزیدلی دی او بیخی لږ فاصله تر ما بین پاتې ده، او په عین حال کی په مِنیٰ کی اسواق او بازارونه جوړ سوی دی . او شرط هلته همیشه موجوده وی. او یو لوی جامع مسجد چې د مسجد خیف په نامه مشهوره دی هم جوړ دی نو د دی ما لا تو په نظر کی نیولو سره په مِنیٰ کی بلا ریبه د جمعی لمونځ روادی، قال المُصنفؒ :

وَصَحَّ الْاِقْتِصَارُ فِی الْخُطْبَةِ عَلٰی نَحْوِ تَحْمِیْدَةٍ اَوْ تَسْبِیْحَةٍ

مَعَ الْکَرَاهَةِ او صحیح دی کوتاه والی په خطبه کی پر مثل د الحمد لله ویلو یا د سُبحان الله ویلو لکن مکروه دی» لِـتَرْکِ السنة» او دا مذهب دی د امام اعظمؒ» او یارانؒ وائی: لابد من ذکر طویل یسمیٰ خطبةً» او کمه مرتبه مقدار د تشهد دی تر عبده ورسوله پوری ، چې د غه خطبه مشتمله وی پر حمد او درود او پر دعا د مسلمانو

پوهـسـه : چې کراهت د اقتصار هم تنزیهی دی» ط ، او د حضرت الامامؒ دلیل دا قول د خدای» فَاسْعَوْا اِلٰی ذِکْرِ اللهِ» بیله فرقه په ما بین کی د ذکر طویل چې خطبه یې بولی او ذکر قصیر» او بل دلیل دا دی چې امیر المؤمنین عثمان رضی الله تعالیٰ عنه چې خلیفه سو په اوله جمعه کی چې منبر ته وختی اذان وسو او دی ولاړ سو او وا اقتد، چې وویل الحمدُ لله نو سام پر پریوتی. او ټولې خبری څنډی ور کی سوی نو راکښته سو د منبر څخه او لمونځ یې ور کړی. او صحابهؓ ټول موجود وه او چا انکار نه پر وکړئ. فکان اجماعاً منهم علی جواز الاقتصار فی الخطبة»

سَوال : نو چې مکروه دی نو ولی حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه دا مکروه کار وکړی. **جواب** چې مونږ ذکر کړه چې کراهت تنزیهی دی او حضرت عثمان رض ته عذر د سام پری وَتلو ور پیښ سو او سره د عذره کراهت هم پوره نه سو» دره

قال المنفؒ **وَسُنَنُ الْخُطْبَةِ ثَمَانِیَةَ عَشَرَ شَیْئًا** او سنتونه د خطبی اتلس شیان دی

او مراقی یو د اسنت هم زیات کړی دی چې خطیب بخپل مخ ای کړی دی کښینی د منبر پر استه طرف به وی یا توره لنګوټه به ئې تړلی وی او یا سپینه» ط » او قهستانیؒ وائی چې مکروه دی لمونځ د خطیب د مخه تر خطبی په محراب کی » د روښ وائی په دی کار ډیر خطیبان مبتلا دی په افغانستان او پاکستان کی چې تر خطبې د مخه سُنت په محراب کی کوی» قال المُصنفُ

اَلطَّهَارَةُ یو پا کی ده د حدث او جنابت څخه په حال کی د خطبی» نو کی پر بې او دسی او یا جنابت وویل مکروه ده او اعاده یې په پسله طهارت څخه مستحب ده»

مَسْئَلَهٌ مکروه ولی ده باید نا جائزه وای **جواب** خطبه خو نه لمونځ دی او نه جزء د لمانځه دی بلکه ذکر دی. او جنب او محدث خو خود ذکر څخه منع نه دئ» دَلیل یې دا دی چې د خطیب مخ خو په حال د خطبی کی قبلی ته نه وی. او په لمانځه کی خو استقبال القبلة شرط دی، او بل دلیل دا دی چې خطبه په خبرو سره نه فاسدیږی او لمونځ فاسدیږی»

وَسَتْرُ الْعَوْرَةِ او بل سنت پټوالی د عورت دی. ولې چې خطبه په تواتر سره راغلی ده **پوهـسـه** چې ستر د عورت خو فی نفسه فرض دی لکن د خطبی په باره کی سُنت دی» قال المُصنفُ :

وَالْجُلُوْسُ عَلَی الْمِنْبَرِ قَبْلَ الشُّرُوْعِ فِی الْخُطْبَةِ

او بل سنت دا دی چې خطیب به کښینی پر منبر باندی د مخه تر شروع په خطبه کی دا ناسته بعض وائی چې د اذان د پاره ده. نو د اختر په خطبه کی سنت نه ده. ولې چې په هغو کی اذان نسته ، او بعض وائی چې د استراحت د پاره ده نو په اختر کی هم غواړی : والاول هو الاولیٰ» عینی علی البخاریؒ

وَالْاَذَانُ بَیْنَ یَدَیْهِ کَالْاِقَامَةِ ثُمَّ قِیَامُهٗ

او بل سنت اذان دی په حضور کی د خطیب لکه اقامت یعنی ور وسته تر خطبی په تشبیه کی غرض دا دی ، چې

مؤذن به ډېر لیرې د خطیب څخه نه دریږي، او بل سُنت د ولاړو د خطیب یعنې په دواړو خطبو کې **مسئله**: که چیرې خطیب په ناستې یو یا دواړې خطبې ووئیلې کافي خودې لکن بیله عذره مکروه دي، ط، قَـالَ المُصَنِّفُ :

وَالسَّيفُ بِيَسَارِهِ مُتَّكِئًا عَلَيهِ فِي كُلِّ بَلدَةٍ فُتِحَتْ

او بل سنت د خطبې دادي چې د خطیب په لاس کې به توره وي او پر هغې بې تکیه کړې وي پر هغه ښارکې

عُنوَةً وَبِدُونِهِ فِي بَلدَةٍ فُتِحَتْ صُلحًا

چې په زور نیول سوي وي او خلګو وروسته اسلام قبول کړي وي . **حکمت د توري دادی**، چې دوی ته وښیي چې تاسې په توره سو فتح سوي یاست، او که د اسلام څخه بیرته رجوع وکړي توره زمونږ مسلمانانو په لاس کې ده بیرته به په دا غه توره جنګ در سره کوو څو بیرته و اسلام ته رجوع کوي. او بعض فقهاء وائي چې په توره کې اشاره وده ته ده چې د اسلام د دین پر مخ تګ په توره سره دی.

پوښتنه کې مدینة الرسول صلی الله علیه وسلم په قرآن فتح سوي ده، یعنې د حضرت قدوم د علیه الصلوة والسلام اهل المدینه ته تعلیم القرآن کیدی. او دوی په اسلام مشرف سول او مکه مکرمه د توري په زور نیول سویده، درویش وائي چې په نړۍ کې ډیر ښارونه د توري په زور نیول سوي دي چې د ښا ریخ د کتابو د مطالعې څخه څرګندیږي لکن پر توره تکیه کول په عمومي اسلامي نړۍ کې اوس نشته - البته که بعض بلاد او ښارونه داسې وي چې اوس دې هم خطیب پر توره تکیه کوي امکان لري. نو دی سنت دیا نید وسبب څه دی! د درویش په عقیده په نخوا زمانه کې لمونځ د جمعې په ښار کې یو یا دوه ځایه کیدی او جمعې لمونځ به هم ولاة المؤمنین ورکاوه، نو د هغو سره به توره ورسره وه په هغو ښارو کې چې عنوة به نیولي سوي وه. لکن چونکه په مرور د زمانو په هر لوي ښار کې تر ټول ځایه ډیر لمونځ د جمعې اداء د عذر د سنت پاته سول ان الضرورات تبيح المحظورات، او یا به ئې سبب داوي چې.

طحطاوي سبب د توري د تکیه چې نن دی ذکر سو هغه په هغو خلګو کې راځي چې نوي به مسلمان سو نو اوس چې په سوو بلکه په زرو کلونه پر هغو ځایو تیر سوه چې عنوةً به نیول سوي وه. د توري ښکاره کول به جمعې کې هغه خلګ یه په فائده نه پوهیږي او سړیه نه خلاصیږي چې د خطیب سره د څه د پاره توره ورسره ده "

فَائِدَه مصنف وائي چې بیله توري به خطبه وائي په هغو ښارو کې چې صلحًا فتح سوي وي خلاصه والاوائي چې تکیه پرغیر د توري مکروه ده لکه لکړه وغیره لانه خلاف السنة آه محیط لکن ابن امیر حاج داخبره رد کړیده او وائي چې په حدیث صحیح کې چې روایت یه ابوداؤد کړي دی راغلی دي چې علیه الصلوة والسلام په مدینه منوره کې خطبه وئیله او تکیه یه کړي وه پر لکړه وکذا رواه البراء بن عاذب رض عنه صلی الله علیه وسلم، د درویش وائي چې هم دا وجه ده چې په ټولو جامع مسجدو کې د افغانستان او پاکستان د خطباء د خطبې لکړې موجودې وي البته چې هم دا اوس چې لاوډ سپیکر په بعض ځایو کې په جامع ګانو کې نصب سوه خطیبانو هغه لکړې پریښوولې بلکه د لاوډ سپیکر لکړه په لاس کې نیسي» والله اعلم وعلمه اتقن واحکم،

مسئله: امام سرخسي وائي چې د خطبې پر وخت دی ټوله خلګ وقبلې ته مخامخ کښیني او د خطیب وخواته دی مخ نه ګرځوي لکه شمس الائمة چې وائي ولې چې که دوی لکه خطیب مخ اړولی وي. نو چې خطیب د خطبې څخه فارغه سي او د لمانځه وخت راسي په سبب د ډیر ازدحام په سمولو کې د صفو ډیر لوی حرج راځي» قَـالَ المُصَنِّفُ :

وَاستِقبَالُ القَومِ بِوَجهِهِ وَبَدَائَتُهُ بِحَمدِ اللهِ وَالثَّنَاءِ

او بل سنت د خطبې دادي چې خطیب دې مخامخ و خلګو ته دریږي (کذا لفعل النبي وقت الخطبة) او بل سنت د خطبې

عَلَيهِ بِمَا هُوَ اَهلُهُ وَالشَّهَادَتَانِ وَالصَّلوةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

دادي چې خطیب دې اعوذ بالله کرار ووائي او بیا دې شروع د خطبې په حمد سره کوي د خدای پاک او صفت دو کړي د خدای جل وعلی په هغو صفاتو سره چې دی یه اهل دی او دواړې شهادتین دې ووائي او درود پر علیه الصلوة والسلام دې ووائي او دا دوه هم سنت د خطبې دي،

قَالَ المصنفؒ **وَالْعِظَةُ وَالتَّذْكِيرُ** اوبل سنت دخطبی عظة اوتذکیردی درویش وائی اگرچه دعظة اوتذکیرپه عرف کی فرق نشته بلکه دواړه په معنا دنصیحت دی لکن مَرَاقی دعظة څخه زجرد گنهوڅخه اوبیرَ ولَد خدای پاك دعذابوڅخه مراد کړی. اودتذکیرڅخه بلنه دَخلګوده دخدای پاك وعبادت ته

قَالَ المصنفؒ **وَقِرَاءَةُ اٰيَةٍ مِّنَ الْقُرْاٰنِ** اودغه رنګه سنت دی په خطبه کی وئیل دیوه ایت دقران پاك، ولی چی په حدیث شریف کی راغلی دی چی علیه الصلوٰة والسلام په خطبه کی دجمعی داایت مبارکه ووایه «وَاتَّقُوْا یَوْمًا تُرْجَعُوْنَ فِیْهِ اِلَی اللهِ» **مَسْئَله**: فقهاء وائی چی ترایت دمخه دی اعوذ بالله هم ووائی اوبسم الله نه غواړی مګرهغه وخت کی پوره سورة ووایه نو بیادی بسم الله هم ووائی: قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالْخُطْبَتَانِ وَالْجُلُوْسُ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ اوداغه رنګ سنت دی ددووخطبو وئیل ولی چی دعصرنبوی څخه تردی اوسه پوری ددوو خطبو وئیل جاری دی؛ اوداغه رنګه سُنت دی کښینستل په مابین کی د دوو خطبو لکن ټولو فقهاء وائی چی داجلسه دی سپکه وی» ظاهرالروایت دادی چی په قدر د دری ایتوقصارو دی کښینی» په قهستانی کی وائی چی تارك ددغی جلسی ګناه ګاردی ولی داسنت ده. اوداجلسه په اصل کی داستراحت دپاره وه» چی په حدیث شریف کی راغلی دی چی آنحضرت صَلَّی اللهُ علیه وَسَلَّم به په ابتداء کی یوه خطبه په ولاړی وئیله وروسته چی دی مبارك کلان ساله سو نوهغه یوه خطبه په دوئی کړی اوپه مابین کی به ئی جلسه خفیفه کوله»

فَائِدَه بعض اهل حدیث وائی چی د جمعی په ورځ کی «په قرارد فرموده د علیه الصلوٰة والسلام چی یوکم ساعت دَقبلید وددعاسته هغه دغه ساعت دی یعنی مابین الخطبتین» نوسړی ته نبائی چی دامام دَجلسی په وخت کی دی یوه مختصره دعاوکړی

قَالَ المصنفؒ **وَاِعَادَةُ الْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ وَالصَّلٰوةِ عَلَی النَّبِیِّ صَلَّی اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** اوراګرځول دحمد اوثناء درب جل سُلطانه، اوبیا دروددپر علیه الصلوٰة والسلام وئیل

فِی اِبْتِدَاءِ الْخُطْبَةِ الثَّانِیَةِ په شروع کی ددوهمی خطبی هم سنت دی. **مَسْئَله**: په درود وئیلو کی دی خلفاء راشدین رض اود علیه الصلوٰة والسلام دووا کاکان یعنی حمزهؓ اوعباسؓ هم وربه ضم کړی. درویش وائی چی قدیم توارث ددغوکسانو رض جاری وو لکن وروسته خطباء وذکرد امام حسنؓ اوامام حسینؓ اوفاطمة الزهراء رض هم ورسره ضمیمه کړی اوشک نشته چی دا ښه کاردی

قَالَ المصنفؒ **وَالدُّعَاءُ لِلْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِالْاِسْتِغْفَارِ لَهُمْ** اودغه رنګه سنت دی چی په دوهمه خطبه کی دعاء کوی ومؤمنین یعنی نرو ته والمؤمنات یعنی ښځوته د بخښنی غوښتنه اودعاکوی. په مَرَاقی کی وائی چی بار په باالاستغفار کی به معنا دمَع ده یعنی سره د استغفار ودوی ته، نومعنی داده چی دعادی ورته کوی مؤمنینو او مؤمناتوته په ډیروالی د نعمتو. اوپه دفع دبَلاوو اوضرو، اوپه بری پرد ښمنانو او نوری ورته دعاګانی سره دَطلب دبخښنی ددوی دپاره» قَالَ المصنفؒ:

وَاَنْ یَّسْمَعَ الْقَوْمُ الْخُطْبَةَ اوبل سنت دادی چی خطیب دی په قوم خطبه اوری. اوپه درایة کی وائی کی نه واوری هم کافی ده، اوپه دوهمه خطبه جهرتر اولی کم کوی» مر» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَیُخَفِّفُ الْخُطْبَتَیْنِ بِقَدْرِ سُوْرَةٍ مِّنْ طِوَالِ الْمُفَصَّلِ

اولنډی دی وائی مجموع دواړی خطبی په اندازه دیوه سورة دطوال مفصل دسوتو څخه» ابن مسعود رض وائی چی اوږد والی د لمانځه دجمعی اوکوتاه والی دخطبود هوښیاری څخه دَخطیب ده، اوپه فتح القدیرکی وائی چی هوښیاری اوسنت نبوی د خطیب دادی چی اوږدوالی دلمانځه اوکوتاه والی دخطبی دی، لکن فقهاء وائی چی خطیب دی حال ته د سامعانو ګوری که په قدر د طوال المفصل ورته تکلیف وه بیادی په قدر د قصار المفصل خطبه وائی دخطیبانو غالب عادت دادی چی خطبوته زور ورکړی چی بعض خلګوته خوب ورسی. ولی اکثر ددوی

خوامیان دی او خطبه عربي ده نو دوی په هیڅ نه پوهیږي چې خطیب څه شی وائي. او لمونځ نو په قصار مفصل سره اداء کړي" قال المصنفؒ:

وَيُكْرَهُ التَّطْوِيلُ وَتَرْكُ شَيْءٍ مِنَ السُّنَنِ او مکروه دی اوږدول دخطبو یعنی تر سورة د طوال مفصل، هم په ژمي کې ولې زمانه لنډه ده او هم په دوبي کې ولې چې گرمي ده، او د غه رنگ مکروه دی پریښول د یوشي د سنتو یعنی چې بیان به یې تیر سو" قال المصنفؒ:

وَيَجِبُ السَّعْيُ لِلْجُمُعَةِ او واجب دی یعنی فرض دی تګ د جمعې لمانځه ته پیاده کې پر پیاده تګ قدرت وو **پوهه سه** چې د سعي لغوي معنی ده ځغاسته ده لکن مفسرین ټوله وائي چې مراد نفس تګ دی بلکه په ارام او عزت سره او په ایت شریف کې چې" فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ، راغلی دی مراد ځندی سعیه ده دزړه یعنی په کمال شوق او محبت سره د جمعې لمانځه ته ځه"، او مصنفؒ چې لفظ د سعي وو ایه موافقةً للقرآن الکریم، او نبی علیه الصلوٰة والسلام په عمومي لمونځو کښې د ځغاستې څخه نهي کړې دی: وقال: اذا اقیمت الصلوٰة فلا تأتوها وانتم تسعون و أتوها تمشون وعلیکم السکینة، فما ادرکتم فصلوا وما فاتکم فاتموا، ترجمه: نو هرڅه وخت چې ودریږي لمونځ یعنی جماعت نو تاسی ورځئ لمانځه ته چې تاسي ځغلی بلکه لمانځه ته ورځئ په عادی تګ سره نو هرڅه لمونځ چې تاسې یې د امام سره ونسئ هغه اداء کړئ او چې درڅخه تیر سوی وي هغه به وروسته پوره کړئ،

پوهه سه: چې د جمعې لمانځه ته ورتګ او وروسته ځندی تګ یوشی دی یعنی دواړه دی په عادی تګ سره وي وهو الاصح **مسئله** په عمومي لمونځو کې چې سړی په اول ساعت کې مسجد ته ولاړسي هغه بهتر کار دی ثم ما یلیها" او د جمعې په لمانځه کې مخصوص ډیر احادیث مبارکه راغلی دی" چې یو حدیث هغه دی چې امام مالکؒ یې په مؤطاء کې روایت کړی دی سره د ترجمې حدیث واوری: مَنْ اِغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غسل الجنابة، که چا وکړي په ورځ د جمعې کې یعنی د لمانځه د پاره کما یدل علیه ما بعده، او غسل یې لکه د جنابت وو"

یعنی پوره غسل لکه د جنابت څخه چې سړي غسل کوي. ثم راح فی الساعة الاولیٰ فکانما قرب بدنة، او بیا ولاړي د جمعې لمانځه ته په اول ساعت کې دو نه ثواب خدائ ورکوي لکه اوښ چې خیرات کړي: وَمَنْ رَاحَ فی الساعة الثانیة فکانما قرب بقرةً: او که څوک ولاړي په دوهم ساعت کې نو دومره ثواب یې دی لکه چې غوایه خیرات کړي: ومن راح فی الساعة الثالثة فکانما قرب کبشا اقرن، او که څوک ولاړسي په دریم ساعت کې گویا ده خیرات کړی پسه ښکرور" وَمَنْ رَاحَ فی الساعة الرابعة فکانما قرب دجاجةً، او که څوک ولاړسي په څلورم ساعت کې گویا ده خیرات کړه یوه چرگه، وَمَنْ رَاحَ فی الساعة الخامسة فکانما قرب بیضةً" او که څوک ولاړسي په پنځم ساعت کې گویا ده خیرات کړه یوه دانه اگی،

او امام مالکؒ او اکثرو ده شاگردان او امام الحرمین ابو المعالي عبد الملکؒ او قاضی حسینؒ وائي چې مراد د غو ساعتو څخه ساعات شبانه روزي چې ۲۴ سنه دی بلکه مراد ځندي لحظات خفیفه دی چې د اول څخه د زوال شروع کیږي، تر هغه وخته پورې چې امام د خطبې د پاره پر منبر کښیني **پوهه سه** چې د غه ثوابونه د جمعې تر لمانځه بالا خدائ ورکوي او چې امام پر منبر کښیني نو را ئید ثوابونه ختم سي او د لمانځه ثواب یې سته. او امام طحطاوي د جمهورو فقهاؤ مذهب داسې نقل کړی دی چې مراد ساعات شبانه روزي دی چې ۲۴ دی لکن په دې اختلاف دی چې اول د دغو ساعتو د کومه وخته څخه شروع کیږي برهان حلبيؒ وائي چې اول ساعت یې د راختو څخه د لمر شروع کیږي نو د سپیدو څخه به سړي په غسل، کالی بدلولو، د خوشبوئي په لگولو وغیره وغیره اخته وي چې څرنگه لمر راوختی د جمعې لمانځه ته اول ساعت د تګ شروع کیږي،

دا رولش وائي: چې د ساعاتو د بیان څخه مقصود باعث کول د مسلمانانو دی پر وختي تګ د جمعې و لمانځه ته خصوصًا پر مذهب د جمهورو ولې په دو نه ډیر وخت کې یعنی د لمر ختو څخه په جامع مسجد کې سړي هم نفل لمونځ کولای سي او هم تلاوت د قرآن کریم کولای سي. او هم تسبیح و تهلیل او تکبیر او ذکر کولای سي وغیرها من العبادات حتی الاعتکاف ان نواه" او په صف اول کې ځای پیدا کولای سي، لکن محققین د فقهاؤ د مذاهب اربعه وو پر اول

مذهب متفق دی یعنی چې مراد د ساعا تو څخه لحظات خفیفه دی. ولې پر مذهب د جمهورو په عصر حاضر کې به په اسلامی نړۍ کې خدائ خبر دی چې څو محدود مسلمانان په دغه مذهب د جمهورو عمل کوي. ونقل الامام الطحطاویؒ عن الکشاف، "چې اول بدعت چې په مسلمانانو کې رونما شوي دی پر لیبنول د پروخت تګ د جمعې لما نځه ته" قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَتَرْكُ الْبَيْعِ بِالْاَذَانِ الْاَوَّلِ فِى الْاَصَحِّ اوداغه رنګه واجب دی پریښول د خرڅولو د شی په اول اذان سره په صحیح مذهب کې. اوداغه رنګه حرام دی هر هغه کار چې سړې د جمعې د تګ څخه باسی په نیږد د اذان اول لکه خوړلے، خوب، مجلس وغیرها من الافعال. او مراقی وائی چې مراد د اذان اول څخه هغه اذان دی چې پسله زواله کیږی. ولې چې عمومی اعلام خو په هغه اذان سره کیږی. نه هغه اذان چې په نیږد منبر چې خطیب پر منبر کښینی. ولې که سړی وهغه اذان ته انتظار کوی نو هغه سنت د بکور الی الجمعة پاته سو، بلکه شاید د جمعې لمونځ به هُندی تیر سی کی کور لیریوو، وهو اختیار لشمس الائمة السرخسیؒ، او فقیه ابوجعفر الطحاویؒ وائی چې مراد د اذان څخه ثانی دی. ولې چې اول اذان په عصر نبوی ﷺ او په زمانه کی د خلافت د ابوبکر الصدیقؓ او د خلافت د عمرؓ هو دغه اذان وو چې اوس ثانی دی، قال فی البحر وهو ضعیف:

فَائِدَه په زمانه کی د علیه الصلوٰة والسّلام او په زمانه کی د خلافت د شیخینوؓ چونکه شوق او ذوق د جمعې د لمانځه ډیر وو او د مسلمانانو مشاغل هم کم وه نو ټول مسلمانان به تر اذان ثانی مخکی په مسجد نبوی ﷺ کی حاضر وه نو اعلام عمومی ته ضرورت نه وو بلکه د حاضرینو خبرولو ته ضرورت وو هغه ضرورت په اذان عند المنبر سره پوره کیدی، او په خلافت کی د عثمانؓ چې خلګ د مدینې منورې ډیر سوه او بعض اعراب او عجم هم په مدینې کی مقیم سوه. او د خلکو مشاغل هم د شراء وغیره ډیر سوله چې بیله اعلام عمومی خلګ د جمعې د لمانځه په وخت سره نه پوهیدل نو حضرت عثمانؓ په حضور کی د صحابه کرامو دغه اذان چې په نیږد د زوال د لمرکیږی زیات کی چې پر یو لوړ مقام چې زوراء یه تبلله هلته به دا اذان کیدی،

اودغه اذان د کولو څخه هیڅ یو صحابیؓ انکار و نه کړی فکان اجماعًا منهم" اودغه اذان ته اذان ثالث وائی ولې چې آمشروعیت کی دریم

فَائِدَه: په بعض کتابو کی دغه اذان ته اذان اول دی، او په نوی دی، اول اذان عند المنبر دی، دوهم اقامت دی، او دریم دغه اذان اول دی، او په نوی اول اذان و ویل شو په اعتبار د الایضاح کی او په ډیرو نورو کتابو کی و دغه اذان ته اول اذان

فَائِدَه: مصنفؒ ترك البيع په دغه وخت کی واجب وګڼه ورځ د جمعې کی وجود په دغه و ریځ د جمعې کی وبا له چې مقابل یه مکروه تحریمی دی" او د رولیش و یه ته حرام و وایه هغه په دی سبب چې اطلاق د حرام پر مکروه تحریمی روا دی کما وقع فی الهدایة"

مَسْئَلَه: که چا پسله اذان اول څخه بیع وشراء وکړه نو عقد خو یه صحیح دی حتی یجب الثمن ویثبت الملک قبل القبض فی المبیع" مګر سره د ګناه. او دغه بیعه که حرام اصلی وای نو عقد به فاسد وای ملک په مبیع کی به قبل القبض نه وای او ثمن به هم په نفس عقد لازم نه وای. وهذا هو مذهبنا ومذهب الجمهور

تَنْبِيه: په نهایه کی وائی که دوه کسه د جمعې و لمانځه ته روان وه او پر لاری بیله توقف بیع سره وکړه فلا بأس به آه او مصنفؒ په مراقی کی وائی چې بیع ماشیًا هم مکروه ده" او امام طحطاویؒ یه وجه دا وائی چې په دی جواز کی تخصیص د اطلاق ده قرآن کریم د آیت یعنی "فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ" او په اصولو کی د فقهی وائی چې تخصیص د اطلاق د قرآن نسخه ده او نسخه په رأیه سره نه ده روا" در وښ وائی چې دغه حکم د مراقی چې بیع ماشیًا هم مکروه ده په مقابل کی د ډیرو کتابو د فقه حنفی واقع سویده" والله اعلم بالصواب" قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاِذَا خَرَجَ الْاِمَامُ فَلَا صَلٰوةَ وَلَا كَلَامَ وَلَا يُرَدُّ سَلَامًا

او هر کله چې راووزی امام یعنی د حجری څخه نو هیڅ لمونځ نسته نه نفل او نه د جنازی لمونځ او نه

وَلَا يُشَمِّتُ عَاطِسًا حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْ صَلٰوتِهِ سجده تلاوت او نه قضائی لمونځ او نه به سلام او د سلام جواب او نه به نړونکی ته جواب ورکوی تر څو چې دی د لمانځه څخه فارغ کړی

مگرهغه وخت قضائی لمونځ کولای سی که سړی صاحب الترتیب وو اوپه عین حال کی دده قضائی لمونځ ور پیاد سو نوهغه قضائی لمونځ دی وکړی که څه هم وتروی په سبب د دی چی دجمعی لمونځ یه نه صحیح کیږی،

مسئله: که امام په حجره کی نه وو بلکه په مسجد کی وو نوچی دی و لاړسی دپاره دمنبر دختو نودغه مذکوره شیان منع دي، اودامذهب دامام اعظمؒ دی. او ابویوسفؒ اومحمدؒ وائی چی دمخه تر خطبی شروع کولو خبری پروا نه لري، اوچی دمنبره راکښته سو د الله اکبر ووئیلو دمخه هم خبری پروا نه لري» اوبه نه خبری کوی ه په حدیث کی راغلی دی که چاخبری اوتا ورته وویل چی خبری مه کوه فَقَدْ لَغَوْتَ» یعنی تا هم لغوه کار وکړی یعنی دخطبی په وخت کی دی خبری وکړي بلکه ته چی هغه منع کوی اشاره به ورته کوی یعنی پرخوله لاس کښیږده،

حِکَایَتْ خلک وائی چی دری کسه په مسجد کی جلاجلا پرلمانځه ولاړوه. دیوه سړی دغودرو څخه لوړ راغله. اوخپل پلار ته ئی ناري کړه چی بابا خو ولاړي، بابا یه ورته ووئیل تیره سه زه پر لمانځه ولاړیم، هغه بل سړي ورته وویل ملا دی ماته سه په لمانځه کی خبری کوی لمونځ دی فاسد سُو. اوهغه بل سړي یعنی دریم ورته وویل چی ستاسی خو دواړو لمونځ فاسد سو شکر دی ما خوخبری نه دی کړي، مصنفؒ وائی اونه دی دچا د سلام جواب ورکوی، اونه دی و نږونکی ته یَرْحَمُكَ اللهُ وائی، ترهغو چی امام د لمانځه فارغ کیږی»

مسئله: که دسړی څخه لمونځونه دیر قضا سوی وَه یعنی ترتیب پر واجب نه وو نود خطیب تر راوتو دمخه یو قضائی لمونځ یه شروع کړی وو نوبیا خطیب خطبه شروع کړه دی دی هغه قضائی لمونځ پسی پوره کړی هیڅ کراهت نسته » او کی نفل شروع کړي وه. نو دوه رکعت چی شفع ورته وائی پوره کړي اوسلام دی وګرځوی اوخطبی ته دی غوږ ونسی. اوکه دریم رکعت ته و لاړ سوی وُو. نوچونکه دوهمه شفع هم پر ده لازمه سوه نوهغه دی هم پسی پوره کړی.

مسئله: که سړی پر سنتو ولاړ وو او امام خطبه شروع کړه لبعض فقهاء وائی چی پر دوه رکعته دی سلام وګرځوی. لکن صحیح هغه خبره ده چی بحر رائق کی وائی چی سُنت دی

پوره کړی. ولی دغه څلور سره راتت لکه یو لمونځ دی. اوپه دی ... کی دائی چی قرئت دی کوتاه کړی » یعنی په قدر د واجب دپاره داو ر یدو دخطبی چی هغه هم واجب کړه او تسبیح د رکوع او سجود اودرود پرعلیه الصلوة والسلام په اخیره ناسته کی دی پرینږدی ولی چی داتوله خوسنت دی او استماع واجبه ده» وقیل لا یترك الصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم

مسئله خبری که دنیوی وی هغه خو اتفاقًا مکروه تحریمی دی اوکه اخروی وی امام اعظمؒ هغه هم مکروه تحریمی بولی

مسئله: صاحب البحر د نهایه څخه نقل کړی دی چی په حال کی دخطبی لکه خبری چی مکروه دی دغه رنګه تلاوت دقرآن کریم اولمونځ اوتسبیح، خط نوشته کول وغیرذالک، چی څخل داوریدو څخه دخطبی وی مکروه دی بلکه واجبه ده چی غوږ ونسی که دخطبی په معنا پوهیږی اوکه نه. ساکت دی کښیني

پوښتنه: چی زاهدیؒ اوخلاصه والاخبره دیره سخته کړیده چی وائی کل ماحرم فی الصلوة حرم حال الخطبة یعنی خوړل او چښل اوشاوخوا کتل، اوبیا ز نګنونه جګ ونسی اولاسونه پر راوګرځوی، الی غیرذالك»

مسئله: امام طحطاویؒ د سید شارح څخه داسی نقل کړی دی چی لکه اوریدو دخطبی دجمعی سړی باندی واجب دی داغه رنګه د خطبة النکاح اوریده هم واجب ده

مسئله بعض فقهاءؒ وائی چی دجمعی دخطبی په وخت کی سړی دی ډیر لیری کښیني تاچه مدحه د ظالمانو پادشاهانو چی خطیب یه کوی وانه وري، لکن صحیح داده چی افضل داده چی امام ته نږدی کښیني اوپه صف اول کی دی کښینی اوخولك دی نه آزاره وی»

مسئله: که امام امر وکړی په درود وئیلو سره یعنی هغه ایت یه وواید: يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا نومقتدیان دی درود ووائی کرار چی څخپل ځان یه واوري. اوپه حسامی کی وائی چی تلفظ دی نه کوی بلکه په زړه کی دی درود ووائی. اوفتح القدیر دامام ابویوسفؒ څخه هم دا نقل کړی دی چی په زړه کی دی ووائی. ولی چی داخلل واستماع ته دخطبی نه راسوی. نو دوه فضیلته به پرځای سی چی استماع دخطبی دی، اوامتثال دامر قرآنی دی» وهوالاصح هذا فی الطحطاوی مع زیادة » دړ

قال المصنف: **وَكُرِهَ لِحَاضِرِ الْخُطْبَةِ اَلْاَكْلُ وَالشُّرْبُ وَالْعَبَثُ**

اومکروه ده وهغه چاته چې په خطبه کې حاضروي خوړل او څښل او عبث کارکول او شاوخوا

وَالْاِلْتِفَاتُ وَلَا يُسَلِّمُ الْخَطِيْبُ عَلَى الْقَوْمِ اِذَا اِسْتَوٰى عَلَى الْمِنْبَرِ اوخطيب چې پرمنبر کښيني او خلګوته دې السلام عليکم نه وائي ولې چې دا بدعت دي په خير القرون کې نه وو. قال المصنف في المراقي: والمروي من سلامه صلى الله عليه وسلم عندنا غير مقبول: يعني چې د عليه الصلوة والسلام څخه په يو حديث کې نقل راغلی دی چې عليه الصلوٰة والسلام چې به پرمنبر کښيناستی خلګوته بې سلام وايه هغه حديث مقبول نه دی، ولې چې بيهقي وائي چې دغه حديث قوي نه دی، ط، او دغه رنګه چې حدادي او بعض مشائخ وائي چې سلام دې خطيب وائي هغه هم په مذهب کې ضعيف ده، والله اعلم بالصواب

قال المصنف: **وَكُرِهَ الْخُرُوْجُ بَعْدَ النِّدَاۤءِ مَا لَمْ يُصَلِّ** اومکروه دی وتل يعنی د بناره څخه او کراهت هم تحريمي دی لکن هغه چاته چې د جمعې لمونځ پر فرض وي او هغه سړی ته چې د جمعې لمونځ پر فرض نه وي هغه ته هيڅ کراهت نشته. و روسته تر اذان يعنی اذان اول او بعض وائي چې اذان ثاني، تر هغو چې د جمعې لمونځ به نه وي کړي على الصحيح كما في شرح منية المصلي، ولې چې دغه سړي ته امرده "فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللهِ" شامل سوده مخه تر وتو. او که سړی د مخه تر زوال د بناره ووزي نو بيا کراهت نشته.

مسئله: که مسافر بناره ته داخل سو او ده ۱۵ ورځو د اقامت نيت يې نه وو کړی پر هغه د جمعې لمونځ فرض نه دی که څه هم دا قصد يې کړي وي چې زه به د جمعې په ورځ په بناره پر بنار کې يم، او که سړي د بنار د قريو څخه راغلی وي نو دی لکه د بنار سړی د رسی ګرځي. يعنی که د مخه تر زوال قصد د وتو د بناره څخه وو او وقت نو لمونځ د جمعې نشته باندی يعنی غاړي يې نه دی بندی او که د فروی نيت خود وتو وو قبل الزوال لکن دی و نه وتی او وخت د جمعې د

لمانځه پر راغلی يعنی بعد الزوال جمعه پر لازم ده كذا في الخلاصة، ط، او قاضيخانُ فقط دا خبره کړېده که د فروی نيت د وتو وو قبل الوقت يا بعد الوقت د جمعې لمونځ نه دی پر لازم او لې د غرو ځ د جمعې د تيريدو په بنار کې وو بيا نو دی حکم د اصلی بنار لري» قال المصنفُ:

وَمَنْ لَا جُمُعَةَ عَلَيْهِ اِنْ اَدَّاهَا جَازَ عَنْ فَرْضِ الْوَقْتِ

او هغه خولک چې پر هغه د جمعې لمونځ فرض نه وي لکه مريض مسافر مريي، ښځه، ړوند، شل که چيری د جمعې لمونځ وکړی روا دی د فرض الوقت څخه يعنی د ماپښين د لمانځه څخه، ولې چې شرع شريفې چې دوی مکلف د جمعې په لمانځه نه وه ګرځولي د پاره د تخفيف د دوی څخه په سبب د دوی د عذر و نو ده چې تکليف وکړی او سره د عذره د جمعې لمانځه ته راغی نو ځما د ماپښين د لمانځه په ځای کې درېږي»

نکته: د فرض الوقت څخه دا معلومېږي چې فرض الوقت د معذور او غير معذور د پاره د ماپښين لمونځ دی. لکن غير معذور مکلف دی چې دا فرض الوقت به د جمعې که لمانځه ساقطه وي او معذور اختيار لري که فرض الوقت يعنی د ماپښين لمونځ کوي او که په جمعه يې ساقط وي، **خيال فاسد** د بعض خلګو دا خيال دی چې د جمعې لمونځ بدل دی د ماپښين د لمانځه څخه. لکن دا خيال غلط دی، ولې چې بدل په اصطلاح د شرع هغه عمل ته وائي چې اصل عمل متعذر سي نو بدل ته تګ کېږي. لکه چې تيمم د اودا سه بدل دی د جمعې لمونځ خو داغسې نه دی ولې چې د ماپښين لمونځ کول خو متعذر نه دی» (او نه ظهر د معذور بدل د جمعې د لمانځه دی. ولی ظهر خو فرض الوقت دی لکه صحيح خبره دا ده چې جمعې لمونځ فرض مستقل دی په دغه ورځ اما فرض الوقت په ساقطيږي» قال المصنفُ

وَمَنْ لَا عُذْرَ لَهٗ لَوْ صَلَّى الظُّهْرَ قَبْلَهَا حَرُمَ او هغه چا ته چې عذر مانع د حضور څخه د جمعې نه وي، که د ماپښين لمونځ د مخه تر جمعې وکړي نو دغه کار حرام دی»

پیښ د ماپښین د لمانځه تحریمه خو یې صحیح ده، ولې اصل وقت چې ماپښین دی په حق د ټولو هغه موجود دی لکن چونکه غیر معذور مامور دی په کولو د جمعې د لمانځه نو ځکه ده ظهر اداء یې حرام دَه»، قَالَ المُصَنِّفُ:

فَإِنْ سَعَىٰ إِلَيْهَا وَالْإِمَامُ فِيْهَا بَطَلَ ظُهْرُهُ وَإِنْ لَمْ يُدْرِكْهَا

«که دغه غیر معذور چې د ماپښین لمونځ یې کړی وو د جامع مسجد په طرف روان سو د پاره د جمعې د لمانځه او حال دا وو چې په دغه وخت کې چې دی روان سو امام د جمعې په لمانځه ولاړ وو. نو د دی سړي د ماپښین لمونځ باطل سو که څه هم د امام سره د جمعې لمونځ ونسي، لکن د بطلان معنا دا ده چې وصف د فرضیت یې باطل سو یعنې نفل سو له»

فَائِدَه: مصنفؒ لفظ د سعي وَوَایه ولې که دغه غیر معذور په جامع مسجد کې د ماپښین لمونځ یوازې وکړي هغه د ماپښین لمونځ یې تر هغو نه باطلیږي چې د امام سره د جمعې په لمانځه کې داخل نه سي، نو که دی داغسی ور ته ناست وو د جمعې لمونځ امام وکړی نو د ده د ماپښین لمونځ خو صحیح سو لکن ګناه کار دی. په سبب د عدم رغبت و لمانځه ته د جمعې

فَائِدَه: مصنفؒ لفظ د اِلَيْهَا وَوَایه اشاره ورته وکړه که دغه سړي چې د ماپښین لمونځ یې وکړی په یو بل کار پسې د کوره ووتی ظهر یې نه باطلیږي که څه هم د جامع مسجد د څنګه سره تیر سي، او بعض فقهاء وائي چې دغه سړي یعنې چې د ماپښین لمونځ یې یوازې وکړي دوه ګامه په فراغ ځای کې په نیت د جمعې د لمانځه واخلي ظهر یې باطل سو،

مَسْئَلَه: که د دغه سړي ور تګ د جمعې د لمانځه د فراغ سره یو ځای وو نو ظهر یې نه دی باطل لکه چې ور وسته تر فراغ د جمعې د لمانځه دی ور روان وي یعنې ظهر یې نه دی باطل، او که چې دی ور روان نه دی هنوز امام په لمانځه شروع نه وه کړي هم یې ظهر صحیح سو، او دا ټول بیان پر مذهب د امام اعظمؒ مبني وو، او یارانؒ وائي چې سعي و جمعې ته خو تر ماپښین که ده نو د ماپښین لمونځ نه یې باطلیږي او خو دې د جمعې لمونځ خو تر ماپښین تر لمانځه بالاده نو ځکه په جمعه ظهر باطلیږي، او امام اعظمؒ وائي چې سعي د خواصو څخه د جمعې ده نو حکم د جمعې

د جمعې لري او ظهر په باطلیږي»، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَكُرِهَ لِلْمَعْذُوْرِ وَالْمَسْجُوْنِ أَدَاءُ الظُّهْرِ بِجَمَاعَةٍ فِي الْمِصْرِ يَوْمَهَا

او مکروه ده معذور سړي لره لکه مریض او مسافر او مریي او دا غسې بندي لره چې د ماپښین لمونځ په جماعت کوي په ښار کې په ورځ د جمعې» بلکه مراقي وائي چې مستحب دا ده چې دغه کسان دی انفرادی لمونځ لا تر جمعې تر لمانځه وځنډوي، ولې چې صحیح مذهب دا دی چې مکروه دی منفردًا لمونځ قبل صلوة الجمعة»، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَمَنْ أَدْرَكَهَا فِي التَّشَهُّدِ أَوْ سُجُوْدِ السَّهْوِ أَتَمَّ الْجُمُعَةَ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ

او که څوك ور سیدی د جمعې لمانځه ته د التحیات په وخت کې او یا د سجدة سهوه په وخت کې نو جې لمونځ دی پسی پوره کړي، او خدائ تر هر چا بنه خبر دی، **سَوَال**: د سجدة سهوی څخه خو دا معلومه سوه چې د جمعې په لمانځه کې چې امام سهوه هم سجده سهوه به کوي، وهو خلاف المختار امام طحطاویؒ د دی سوال په **جَوَاب** کې وائي چې مختار عدم وجوب سجدة السهو فی صلوة الجمعة وکذا فی صلوة العیدین»، تا چې خلګ په اضطراب او حیرة او فتنه کې واقع نه سي، دا نه مختار چې ګرسره سجدة سهوه نه ده روا»

پُوهَسَه: چې مذکور په متن کې مذهب دی د شیخینؒ او امام محمدؒ وائي که سړي امام ته داسي وخت ور سیدی چې د دوهم رکعت رکوع یې ور سره ونیوله نو جمعې لمونځ دی پوره کړي او که امام سره د دوهم رکعت د رکوع څخه سر ایور ته کړی وو۔ او دی ور شریك سو، نو د ماپښین لمونځ دی پر بناء کړي۔ او د اختر لمانځه ته هر وخت چې ور ورسیږي او د امام سره شریك سي ده اختر لمونځ به پوره کوي»، ولې چې د اختر لمونځ خو عوض نه لري چې هغه پوره کړي» د ر»

تَتِمَّه په حدیث شریف کې راغلی دی: مَنْ تَخَطّٰى رِقَابَ النَّاسِ اتَّخَذَ جِسْرًا إِلٰى جَهَنَّمَ»، که چا ګام اړاوه پر غاړو د خلګو نو دی به وګرځول سي پل د دوږخ ته»

قال الفقيه ابوجعفر الطحاوي: لَا بَأسَ بالتخطي ما لم يخرج الامام او يؤذي احدًا» يعنې ګام اړول تر خلکو پروا نه لري تر هغه وخته چې امام خطبې ته نه وي راوتلی او يا څوک ځندي ته هيڅ نه سي. حاصل دا چې تخطي په دوه شرطه روا ده يو عدم ايذاء دَ چا ده، ولې چې د هېره وَل د مسلمان حرام دی او بل عدم خروج د امام، ولې چې تخطي خو عمل دی، او په وخت کې د خطبې هر عمل چې چاره ځندي کيږي حرام دی» لعض صوفيان په دې نيت چې امام ته نږدې ناسته ثواب لري، خلک ازاره وي او د هغو تر اوږو او غاړو ګامونه اړوي دا سخته ګناه ده بلکه د سړي ثواب دا دی چې هغه ځای دې کښيني چې ځای وي، وعن ابن عمرؓ ده وويل چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم وويل چې د جمعې لمانځه ته درې قسمه خلک راځي. يو هغه نفر دی چې د جمعې لمانځه ته راسي او لغوه کارونه کوي مثلًا د خطبې په وخت کې خبرې کوي يا د خلکو پر غاړو ګامونه پورته کوي وامثال ذالک»

نو عليه الصلوة والسلام وائي چې د دغه لغوه دده برخه د جمعې په لمانځه کې، او بل دا سې سړی دی چې دعا ګانې کوي يعنې پسله راوتلو د امام، نو عليه السلام وائي چې دا خو دا سې سړی دی چې د خدای عَزّوجَلّ څخه غوښتنې وکړي. نو هغه د خدائ خوښه ده کې سوال قبلوي او که نه' دریم دا سې نفر دی چې د جمعې لمانځه ته راسي په پټه خوله او انصات سره او د چا تر غاړې ګام نه واړوي او څوک هم ازار نه کې نو د هغه نفر د پاره دا د جمعې لمونځ کفاره د ګنهو ده تر بلې جمعې پورې او درې وَرځې هم بالا، ولې چې خدای پاک وائي: مَنْ جَاءَ بالحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا،

درويش وائي چې په يو بل صحيح حديث کې دا سې راغلي دي چې درې کسه خدای پاک د عذاب څخه د قبر ساتي، المُؤذِّنُ: اذان کوونکی، او بل شهيد سړی، والمتوفي ليلة الجمعة» او بل هغه سړی چې په شپه د جمعې وفات سي. او لعض شارحين د حديثو وائي چې دا هغه مؤذن دی چې په تنخواه اذان نه کوي بلکه د پاره د ثواب اذان کوي. لکن ظاهر دا دی حديث عام دی که په تنخواه اذان کوي او که د پاره د ثواب» البته د پاره د ثواب اذان کول ډير ښه کار دی او د شهيد د لفظ څخه ظاهرًا عام مراد دی که په معرکه کې د کفارو شهيد سي او کې ناحقه يو څوک

مړ کي. او متوفي ليلة الجمعة» که څه هم په حديث مذکور کې شپه راغلې ده لکن په اجماع سره د متوفي يوم الجمعة هم دا غه حکم دی»

درويش وائي: چې د مناقشا تو څخه خلاصه خبره دا ده چې د متوفي ليلة الجمعة او يوم الجمعة ته يو ساعت عذاب او ضغطه سته او بيا قطع کيږي او تر قيامت نه راځي. اللهم اجعلني منهم بحرمة النبي عليه الصلوة والسلام» درويش وائي چې دا يو څو مسئلې په مناسبت د تنظيف د ورځې د جمعې په ډيرا ختصار سره او پر صحيح وجه خپلو پښتو ورونړو ته حسبةً لله وړاندې کيږي او تفصيل په شرح کې د امام طحطاويؒ مطالعه کړي. او موږي چون وچرا ډيرې وې وينې، يو د هغو څخه پرې کول د نوکانو دي، په حديث شريف کې چې عائشه رضي الله تعالیٰ عنها يې روايت راسي راغلي دي چې حديث هم مرفوع دی: مَنْ قَلَّمَ اَظَافِيرَهٗ يَوْمَ الجُمُعَةِ اعاذه الله من البلاء الی الجمعة الاخری وزيادة ثلثة ايام، که چا پرې کړه نوکان يعنې د لاسو ګوتو او د پښو ګوتو په ورځ د جمعې يعنې قبل صَلوٰة الجُمُعَة، خدائ به دی وساتي د بلاء څخه تر بلې جمعې پورې او درې ورځې هم بالا، او امام ثوريؒ پرې کول د نوکانو په ورځ د ٥ شنبې مستحب بولي، او لعض علماء وائي چې دا سبب د غنیٰ دی» لکن احاديث د ورځې د جمعې ډيرې دي، نو قول د ثوريؒ معارض د هغو نه سي ګرځيد لای» ط»

مسئله: د سړي نوکان د ګوتو تر سرو تيري وي مکروه دي. او علماء وائي چې د چا چې نوکان ډير اوږده وي نو رزق يې تنګ وي، نو اول بايد سړی يا ښځه په هفته کې په ورځ د جمعې نوکان پرې کړي. او بيا نو ١٥ ورځې فصل ور کړي افضل دی. او زيات تر څلويښت ورځې پرې نښول ګناه ده»

زمانه د ښځو پر نقشه په اوسني زمانه پيشنيا نه ښځې نوکان د ګوتو د ډېر اوږده ساتي چې په قدر د منګې د چرګ وي، او هغه نوکان پر هم به هغه رنګ وغنی رنګ چې ده خارجه راځي وهلی وي چې هغه نوکه ته پو بش ورکوي. نو دغې ښځې په سبب د دغه رنګه غسل او او دس نه دی صحيح او ميره يا مور او پلار يې هم وينې، او بل پيشني ښځې قميصان دومره تنګ جوړوي او بار چاک يې تر سرو زنې پورې وي

نوچې داګښینې دکناتو نښته یې ښه ښکښې معلومیږي، اومیږه یا مور او پلار یې وینې. او پېښې پر توګ په اوسنۍ زمانه کې دونه تنګ او ترش وي چې ښځه زنګنونه هګ ونس دکښ نښته یې دوره ایه معلومیږي. اومیږه یا مور او پلار یې هم وینې، او پیښینې ښځې دنخ دخواغا ښونه د لوړي زامې چې په خبرو کې معلومیږي د سرو زرو پوښونه ورکوي. اومیږه یا مور او پلار یې وینې، خیر داخبرې پای ته لړي دا تول کاروینه دکافرانو څخه زده سوي دي آنچه مردم میکند بوزینه هم » مَتَل دی مَشهور» او ښځې دي زما څخه نه ناراضه کیږي، ولې په اسلامي دعوت کې د چادر ضا پروا نشته،

درویش وائي: چې دنوکانو په پرې کولو کې قِسم قِسم کیفیتونه په کتابو کې راغلي دي، لکن هغه کیفیت چې په صحت کې هیڅ شک نشته هغه دادي چې د راسته لاس اود راسته پښې نوکان دي د مخه ترچپه لاس او چپې پښې پرې کوي لما ورد في الحديث المتفق عليه يعني د عليه الصلوٰة والسلام خوښ وو په راسته خوا شروع کول په اودا سه او سر یا ږیرې په ږمنځ کې او په هر شان کې، او د لاسونوکان دي تر پښو دي د مخه پرې کوي قياسًا على الوضوء،

مسَئَلَه دنوکانو پرې کول په چاقو په غاښ، په نا خون ګیر، تول روا دي او هیڅ حرج په کښې نشته، البته په غاښو یې پرې کول مکروه دي ط منت٢٣ ولې د غا ښو په پرې کولو کې د فِس او پیوتنوب بیره سته **مسَئَلَه**: چې سړي جنب وي د مخه تر غسل نوکان پرې کول او یا سر خریل وغیره مکروه دي، لما روى خالد رض مرفوعًا، چې که څوک یعني جنب سرې وخرئي د مخه تر غسل هر ویښته به په ورځ دقیامت په دربار کې د رب العزت داسې عرض وکړي: یارَبِّ سله لِمَ ضیعني ولم یغسلني» والظفر قياس على الشعر» والحديث مروي في شرح شرعة الاسلام عن مجمع الفتاوى،،

حکمت: حکمت په پرې کولو کې دنوکانو دادي چې که نوکان ډیر غټ سي نو په مابین کې دګوتې اود نوک خیره پیدا سي چې هغه خیره طبعًا بده معلومیږي، او ګاهې داخیره دو نه ککله سي چې اوبه نه ور رسیږي وهغه ځای ته چې پریوَ لیه فرض دي یعني دګوتې سر تر نوک لاندې، نو سړی باید په پرېکولو کې دنوکانو ډیر مبالغه وکړي. تر هغه چې دګوتې تا وان نه وي كذا في فتح الباري،

فائِدَه: د سر خریل هم سنت دي او هم څوڼې پریښول د سنت سره برابر دواړه فعل د عليه الصلوٰة والسلام قولًا وفعلًا ثابت دي، امام فقيه ابو جعفر الطحاويؒ وائي چې د سر خریل زموږ د ائمه ثلثهؒ وو په نیز سُنت دي..

درویش وائي چې حلق الرأس مطلقًا سنت ګڼل خلاف دي د ما تر څخه بلکه اصل مذهب زموږ د احنافو دادي كما نقله الامام الطحطاوي عن الروضة چې سُنت په ویښتانو کې د سر یا ترك الكل مع التفريق فيما بين الرأس ان قدر على حفاظة الشعر، په غوړو لو سره او په پولو سره او په منځولو سره، واما حلق الكل ان اراد التنظيف ولم يقدر على حفاظة الشعر كما مرّ نو واما التفريق على غير وسط الرأس كما يفعله اتباع الافرنج فمكروه وايضا خریل د بعض د ویښتانو د سر او پریښول د بعض مکروه دي، لما في ابو داؤد والنسائي، عن ابن عمرؓ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم راى رجلا حلق بعض رأسه وترك بعضه فقال صلى الله عليه وسلم احلقوه اواتركوه كله» اوشرح د نقایه وائي چې یوازې د څټ خریل مکروه دي لکه بعض طالبان یا نور چې کوي البته کې سر تول خریه نو څټ دي هم ور سره وخروي. وهذا هو المذهب المنقول في صحاح كتب المذهب الحنفي»

دبریتو په باره کې مَسَئَلَه مکروه دي بلکه بد عت دي» لکن په دې کې اختلاف دي چې إحفاء د بریتو مستحب دَه » إحفاء معنا دا ده چې پر بیخ یې ودر وي لکن په غڅې او یا په مشین د حمامیانو» فقيه ابو جعفر الطحاويؒ وائي چې احفاء مستحبه ده» ولې چې په حدیث کې لفظ د احفاء راغلي دي، او په شرح کې د شرعة الاسلام د امام اعظمؒ په نقل سره وائي چې احفاء وحلق ته نژدې ده. او په خانیه کې وائي چې بریتونه دي داسې پرې کې چې طرف د لوړې شونډې ښکاره سي، او هغه ته نژدې یعني دخولې د ګنجانو ویښتان دې هم پرې کې، او د لوړې خوا دې بعض ویښتان چې بې دَرکه ولاړ وي پرې کې تا چه بریتونه یې تکله ورځ وګرځي ابن حجر په فتح الباري شرح البخاري کې وائي: هذا اعدل ما وقفت عليه من الآثار، او د غه مشروع دي پرې کول دما تو د بریتو چې په عربي یې سباله بولي. ولې چې د بریتو په جم کې دي

پوره سه: چې د بریتو خریل په چاړه په نیزد بعض علماوو

کما فی فتح الباری۔ او د لاندې شونډې و بریتان دې ده بزه قطع کړي چې صرف شونډه په ښکاره سي او د دوډۍ خوړلو په وخت کې و بریتان د ګولۍ سره په خوله نه ننوزي او زمونږ مشائخ وائي چې مجاهد ته اجازه ده چې غټ غټ بریتونه ولري لانه اهیب في عین العدو یعني د غټو بریتو هیبت د دشمن په زړه کې ډیر پیدا کیږي۔

د زیرې په باب کې تحقیق

پوه سه: چې د زیرې پریښول سنت مؤکد دي، او بعض علماء وائي چې زیره پریښول واجب دي امام محمد د حضرت الامام اعظمؒ څخه داسي نقل کړي دي، "چې سنت په زیره کې دا دي چې دده ترقبضي یعني موټه بالا دې پریږي کوي هم د طول د خوا هم ده یساره د خوا تا چې زیره یو رنګه وګرځیده د ټولو طرفو څخه" قال الامام محمد وبه نأخذ، کذا في محیط الامام السرخسي لان الاعتدال محبوب"، او بیخي ډیره اوږده زیره یعني بیخي اوږد ول د خلقت انساني بد خوندي ده، او خلک پرې خندا هم په وهي. بعض وائي درغلي لوی زیری. بعض به وائي: څونه اوږده زیره یې ده لکه ثوابي جاروه وامثال ذالک، او طبراني د عمرؓ څخه روایت دي چې ده یو ډیر لوی زیری سړي ولیدی نو زیره یې ور قبضه کړه او بالا بود یې څندي پرې کې" او بیا عمرؓ وهغه ته وویل: یترك احدکم نفسه حتی یکون کانه سبع من السباع"،

مسئله: په خلاصه کې وائي چې امام اعظمؒ مکروه نه ګڼړل کښل د سپین ویښته د زیری څخه مګر که د تزئین دپاره وه بیا مکروه دي". لکن د اهلته مکروه نه دي چې خو محدود ویښتان وي، او که ډیر وه بیا یې کښل مکروه دي". لحدیث رواه ابوداؤد: لَا تَنْتِفُوا الشَّیْبَ فانه نور المسلم یوم القیامة" په محیط کې وائي چې ویښتان د حلق دې هم نه خرئي، او ورځو یاد مخه څخه بید که ویښتان پرې کول پروا نه لري"**مسئله** د زیری تورول په هغو رنګو چې د خارجه راځي او یا په پاکستان کې جوړیږي۔

د زیري تورولو مسائل

په هغه رنګو چې د خارجه راځي او یا په پاکستان کې جوړیږي حق چې تازه په رنګ کې تور داسي بریښي لکه د کوترې غاړه هغه خو مکروه دي جدا کما صرح به الفقهاء" او په نکروزو او یا وسمه په رنګول ښه کار دی۔ **حلق العانة**، یعني زیر ناف خرئیل **پوه سه** چې سنت په حلق عانه کې خرئیل دي د سر په چاړه یا د مشین په چاړه۔ لکن اصل مقصود چې پاک کول د دغه ځای دي هر منیل د ویښتانو چې پاکې په حاصلیږي لکه موی پاک، په اوس زمانه کې یا نوره په پخوا زمانه کې، په حدیث شریف کې لفظ د حلق راغلي دي هغه بنا پر اغلب دي۔ او نوره او ښځه په دې حکم کې سره برابر دي۔ لکن امام نواویؒ وائي چې اولی په حق کې د نر حلق دي۔ او په حق کې د ښځې نتف دي یعني په نوکانو یا په نوسي کښنګ دي، ولې ښځه که د زیر ناف ویښتان په خرئیلو اموخته کړي نو ویښتان وړځ په وړځ پنډیږي او بد بوئي او یا تیزي اوبن چې راپورته سي په نر جګیږي او جماع په بد خوند کیږي۔

عانه کوم ځای بولي: د نر خو پر زکر او پشا و خوا لاندې پر ختو او په تغلو او لوړ تر ځایه پورې چې وه۔ او د ښځې دا هم پر فرج او شا و خوا ویښتانو ته وائي۔ او تر هغه ځایه چې سړي ته ممکنه وي د کونې د خوا ویښتان دي هم خرئي تا چې نجاست پورې ونه نښلي۔ نو چې په لټو استنجاء وهي. شاید هغه نجاست به پاته سي، په خانیه کې وائي چې پرې کړي نوکان یا خرئیلي ویښتان د سر۔ اولی دا ده چې دفن یې کې. او کې و غورځوي پرواه نه لري۔ لکن په غسل خانه کې او یا د غولو په مکان دې نه اچوي، او ویښتان د زیر ناف دې خوا مخواه پټوي، ولې چې دا مسئله ده چې هغه شی چې په انسان پورې وي د هغه کاته ورته ناروا وي۔ نو چې د انسانه جلا سو هم کاته ورته ناروا دي، ترمذي د سیدتنا عائشه رضی الله تعالی عنها څخه داسي روایت کړی دی چې علیه الصلوة والسلام د دې خوښیانو په دفن سره امر کاوه"، د ویښتانو، د هر ځای چې وي۔ او د پرې کړو نوکانو، او هغه ټوکره چې ښځه یې په وخت کې د حیض استعمالوي، او غابښونه چې وځېږي او د کچنی د سنتي پوستکي۔ او د هغه ټوکره چې د انسانه څخه وینه، او یا نور او وزی په پاکی کړي او غالبا دا امر به استحباب وي، والله اعلم بالصواب۔

بَابُ الْعِيْدَيْنِ

یعنی داباب دی په بیان کی داحکامو داخترو من الصلوٰة وغیرها۔

شِکَایَتْ بعض نا پوه کسان، او حاسدان، وائی چی عبید الله دکتابو په حاشیو کی، او یا په ترجمه سوو کتابو کی د نورو کتابو څخه نقل کوی او عربی کتابونه و پښتو ته اړه وی. یعنی داخبری پرما باندی د تنقید په ډول کوی. زه وایم چی بناء د دین اسلامی پر نقل ده مِن لدن النبی صلی الله علیه وسلم الی یومنا هذا» بلکه قرآن کریم په نقل متواتر سره تر مونږه پوری رارسیدلی دی» او عربی کتابونه چی زه پښتو ته را نقل کوم یا می نقل کړیدی زما سره د پښتون اولس غم را سره وی، او زه داغواړم چی هر سړی او منځه چی پښتو خط ویلای سی په خپل کور کی د دین اسلامی عقائد او احکام زده کړی. او د استا غوندی ناپوهانو د پښتو ضرورت نسی ورته پاته»

او ته داغواړی چی عوام دی زما احترام کوی او په هره خبره کی زما څخه پوښتنه کوی زه به یاد را واغ یا راشیا ور ته وایم. نو زه وایم چی زما او ستا فرق سته. نه جاه طلبه یم او مخدومیت نا ترخوند در کوی»، زه د چا څخه عزت نه غواړم، او د قوم د خدمت سره محبت لرم» وَلِلنَّاسِ فِيمَا يَعْشَقُونَ مَذَاهِبُ» زه غواړم چی د ښو و ځیو تنکی ځوانان د اسلام او د اهل سنت والجماعة عقائد و خبر وم، او په مسائلو د مذهب حنیفی په آگاه کړم چی په اوسنی زمانه کی گمراه کوونکی خلک په عوض کی د پیسو په جامعه کی ډیر دی»، نه غواړی چی افغانان دی ساده لوحه وی»، تا چی په هر دین او مذهب پسی چی را وانیزی را وان دی. که ته وایه چی نور علماء ولی دا کار نه کوی، جواب چی خوک وجهی کیدای سی، یا بی خط نه وی زده او یا به د قوم د خدمت کولو سره محبت نه لری، او یا به دومره تکلیف پر ځان نسی ولاړای» ای حاسده ځان پوه کړه چی په دنیا کی هر څو اقوام چی دی علماء د هغو خدمت کړی دی او دین یه په خپلو مورنی ژبه ور ته بیان کړی دی»

او عوام او خواص د هغو علماوو شکر وائی او دعاوی ته کوی، اِلّا پښتانه چی هغوی د غسی علماوو په ځای کی د دعا عیب په وائی»، او غیبت یه کوی، او دا لا هم ورته وائی چی پښتو کتاب د اعتبار وړ نه دی مه ئی مطالعه کوی، چی دین ته تاوان رسوی، ای افسوس ستا پر حال داپښتو کتابونه خو د عربی کتابو ترجمه ده. نو که داپښتو کتابونه د اعتبار وړ نه دی نو هغه عربی کتابونه چی داپښتو کتابونه د هغو مکمله ترجمه ده. ولی د اعتبار وړ دي!

او ستا ترخو د چی را اوزی هغه به هم پښتو وی او که به جواهرات وی سه بیت

چشم بد اندیش که بر کنده باد: عیب نماید هنرش در نظر» درویش، وائی چی جاهله ته فکر وکړه چی د عید لفظی او معنوی تحقیق چی زه ئی در ته وکړم، داپه در مختار، رد محتار، مراقی الفلاح، طحطاوی بحر رائق، او هدایه او په شروحو کی د هغی موجود دی. او تهول متحد الآن مضمون دی او هم په عربی ژبه دی. نو مصنفین د دغو نا مورو کتابو بو تر بل د مخه په زمانه کی وه نو خود متاخر د متقدم څخه نقل کړی دی نو ستا په عقیده خو دا نقل عیب دی او ته ئی عیب نه بولی. او زه هم تر بزدی کتا بو په سبب د نقل مذکور تنقید کوی. نو زه چی د عربی څخه د پښتو و مورنی ژبی ته را نقل کوم. ولی عیب بولی، والباعث علی هذا لیس الا الحسد»

درویش وائی چی او س نو واوره هغه مضمون متن. المآل د مذکوره کتابو په پښتو ساده ژبه

فَائِدَه: د جمعی او عیدینو ترما بین چونکه مناسبت وو چی هغه شراکت د هغوی لونځودی په ادا بوکی او په شرطو کی مگر خطبه چی د جمعی خطبه د مخه ده او د اخترو خطبه وروسته ده

فَائِدَه: د جمعی ورځی ته هم عید وائی کما قال علیه الصلوٰة والسلام لکل مؤمن فی کل شهر اربعة اعیاد او خمسة اعیاد»، او جمعه په تر عید د مخه کړه ولی چی د جمعی لمونځ فرض دی.

فَائِدَه: اصل د عید عُودٌ دی واو ساکن ما قبل مکسور نو واو یه په یاء سره بدل کړی کما هو القانون الصرفی»

فَائِدَه: په بحر رائق کی وائی چی د دوو اخترو لمونځونه په اول کال کی د هجرت نبوی مشروع سوی دی. قال انسؓ چی څه وخت چی علیه الصلوٰة والسلام هجرت وکړی و مدینی ته نو مدینی والو د وخت څخه دوی ورځی ګټلودی چی په هغو دوو ورځو کی به دوی خوشالی کولی او سا تونه به ئی تیرول. یعنی د نوروز

په ورځ چې اول د حمل دہ. او مهرجان په ورځ چې اوله د جدی دہ، چې دا اصلاً د آتش پرستانو ورځې وې، نو علیه الصلوٰة والسلام ودوی ته وویل چې دا خرنګه دوې ورځې دی، انصارو ورته وویل چې دا دوې ورځې مونږ په جاهلیت کې لمانځلې. نو علیه الصلوٰة والسلام ودوی ته وویل چې خدای پاک ددی دوو ورځو په بدل کې تاسی ته دوې ورځې درکړې دی چې هغه خیر دی ستاسی تر ښخوانیو ورځو، یوم الاضحی ویوم الفطر» **فائده**

اخترته چې عید وائی ددی سببه چې د خدای پاک د نعمتونو اګرځیده سته پربندګانو هم دینی او هم دنیوی، او عید هم راګرځید وته وائی» **فائده**: هره د خوشحالی ورځ عید بولی. کما قال الشاعر ــه عیدٌ وعِیدٌ وعِیدٌ صِرنَ مجتمعةً ؛ وجه الحبیب ویوم العیدوالجمعة ؛ وقال الآخر بالنیم حبیبی یا لجینی ؛ ازین دوګرکی بودی چه بودی ؛ وقال الآخر ــه سرمردمان عیداست ونوروز ؛ سرمرماشتقان دیدار یاران ؛ قال المصنف

صَلوٰةُ الْعِیدِ وَاجِبَةٌ فِی الْاَصَحِّ

داختر لمونځ واجب دی یعنی فرض نه دی لکه د جمعې لمونځ او تمیز په وجوب سره منقول دہ د امام اعظمؒ په یوه روایت کې چې هغه یعنی وجوب په اصح دی روایت او روایة وبه قال الاکثرون.» او امام محمدؒ چې په جامع صغیر کې سنت بولی د هغه معنا دا دہ چې ثبوت یې په سنت نبویؐ سوی دی. ولې چې علیه الصلوٰة والسلام همیشه توب پر کړی وی بیله پریښولو هیڅ وخت» دغه روایت د وجوب هو المختار کما فی الخلاصة» او امام محمّد په مبسوط کې هم دغه روایت راوړی دی

فائده: لکه علیه الصلوٰة والسلام چې داختر پر لمونځ دوام کړی تر وخت د وفات دغه رنګه خلفاء راشدینؓ هم همیشه توب پر کړی دی او ائمه مجتهدینؒ هم دوام پر کړی دی وهذا دلیل علی الوجوب من حیث الدرایة» او طحطاوی او فتح وائی چې په اشاره د قرآن کریم هم دادوه لمونځونه ثابت دي، قَالَ اللّٰهُ تعَالیٰ: وَلِتُکَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰی مَا هَدٰىکُمْ» په دی اشاره د کچنی اختر و لمانځه ته، فَصَلِّ لِرَبِّکَ وَانْحَرْ» په دی کی اشاره ده د لوی اخترو لمانځه ته. **فائده**: د جامع صغیر عبارت دا دی: عیدَانِ اِجْتَمَعَا فِی یَوْمٍ وَاحِدٍ فالاول سنة والثانی فریضة ولا یترك واحد منهما» درویش وائی چې دا عبارت لکه

تصریح په وجوب سره د اختر د لمانځه ولې دی وائی وَلَا یُترك آه نو که سنت په مشهوره معنا وای نو ترك د عید ولی نا جائز وو، نو معلوم سوه چې سُنت په هغه معنا بولی چې د مخه تیره سوه، او یا مراد ده سنت نه سنت مؤکد دی چې هغه په حکم د واجب ده چې په ترك یې سړی ګناه کاره کیږی کذا فی البحر» قال المصنفؒ:

اوداختر لونځ پر هغه

عَلٰی مَنْ تَجِبُ عَلَیْهِ الْجُمُعَةُ بِشَرَائِطِهَا

چا واجب دی چې پر هغه جمعه واجب وی په ټولو شرطو د جمعې د لمانځه یعنی هم شرائط د صحت او هم شرائط د وجوب د اختر د لمانځه هغه د جمعې د لمانځه شرائط دی چې د مخه تیر سوه» قال المصنفؒ:

سِوَی الْخُطْبَةِ فَتَصِحُّ بِدُوْنِهَا مَعَ الْاِسَاءَةِ

ماسوا د خطبې نه. نو د اخترو لمونځونه صحیح دی بیله خطبې لکن سره د ګناه ولې چې سنت یې پرېښوول او مصنفؒ وویل ماسوا د خطبې نه ولې چې خطبه د اختر چونکه تر لمانځه وروسته ده نو شرط د صحت نه ده ولې چې شرط خو تر مشروط د مخه وي، بلکه خطبه د اختر سنت دہ، قال

لکه چې ګناه کار دی

کَمَا لَوْ قُدِّمَتِ الْخُطْبَةُ عَلٰی صَلوٰةِ الْعِیْدِ

چې خطبه د اختر تر لمانځه د اختر د مخه وواي. **فائده**: ابوموسی الضریرؒ وائی چې د اخترو لمونځ فرض کفائی دی کما شرح الزاهدیؒ وملا مسکین وهو روایة من الامامؒ وایضا وبه قال احمدؒ،» درویش وائی چې په دی روایت کی که څه هم پر خلکو آسانی دہ، ولې چې د اختر لمونځ په هر ښار کی خواه مخواه لعض بلکه ډیر خلک یې کوي نو چې فرض کفائی سي د ټولو غاړي خلاصی دی، لکن دغه روایت خلاف دی د ظاهر الروایة نه د امام اعظمؒ، قال المصنفؒ:

وَنُدِبَ فِی الْفِطْرِ ثَلاثَةَ عَشَرَ شَیْئاً اَنْ یَأْکُلَ

او مستحب دی د کشنی اختر په ورځ دیارلس کارونه اول دادی چې خوراك دی وکړی وروسته تر سپیدو

د مخه دسحار تر لما نځه یعنې یو خوږ شی دی وخوری لکه، قند، بوره، پلمیټ، ګوړه وغیره

قال المصنف: **وَأَنْ يَكُونَ الْمَأْكُولُ تَمْرًا وَأَنْ يَكُونَ وِتْرًا** او بل دا مندوبه ده چې خوراکی شی به خرمائی وی، او بل دا مندوبه ده چې تاک دانی دی خوری. **پوهسه**: چې حکمت په دی تلوار کی دادی چې امتثال دامر نبویﷺ راسی. او بل دا چې په منسوخ سره عمل را نسی، ولې چې په ابتداء کی داسلام تر عیدګاه د مخه خوړلو نه وروا ثُمَّ نسخ. او کی تر لمانځه د مخه خوړلو نه کی نو عیدګاه ته د تلو په وخت کی خوړل وکړی نو ښه به پر ځای کیږی. او کی بیخی خوړل ونه کړی. امام حلبیؒ وائی چې کراهت نشته ،،

پوهسه: چې حکمت د خوږه شی په خوړلو کی دادی. چې خوږ شی په اعماقو کی د بدن او په رګو کی ژر حلول کوی. او ستړګی چې روژی ضعیفه کړی به وی قوت ورکوی او ننه هم نرم کوی. او د خرما خوړلو کی موجوده وه متابعت د قول او د فعل د علیه الصلوٰة و السلام. او بل دا چې خدای پاک د خرما و درختی ته شجرهٔ طیبه ویلی ده، او بل دا چې خرما دانه لکه عمه ده. ولې په روح البیان کی وائی چې یو لږ خته چې د آدم علیه السلام د جوړولو نه پاتی سوه هغه ختهٔ په د خرما ماده وګرځوله، او د تاک خوړلو حکمت دادی چې انه علیه الصلوٰة والسلام کان یحب الایتار فی جمیع اموره» قال المصنف:

وَيَغْتَسِلُ وَيَسْتَاكُ وَيَتَطَيَّبُ وَيَلْبَسُ أَحْسَنَ ثِيَابِهِ

او غسل دی وکړی او سواک دی ووهی او خوشبوئی دی هم ولګوی او هغه ښه د خپلو کالو دی وا غوندی، **پوهسه**: چې دا غسل د پاره د لمانځه دی په نیز د مصنفؒ کما مر فی المراقی لکن امام سرخسیؒ وائی چې غسل دی وروسته تر سپیدو کوی او کی د مخه وکی هم کافی دی. او دا غسل که لمانځه ته نه چی او که نه چی مندوب دی لانه یوم زینة» واجتماع بخلاف الجمعة» ولجمعة دورځی غسل پر هغه چا نشته چې لمانځه ته نه ځی سروځی وائی چې دا خبره صحیح ده وبه قالت الشافعیة» والمالکیة»

درویش وائی: چې د دی ځخه دا معلوم سوه. چې دَ غسل دورځی دا اختر د لمانځه د پاره نه دی بلکه دورځی د پاره دی. او په کتاب الدر کی هم وائی چې غسل دا اختر دورځی فقط د ورځی د پاره دی. او صاحب النهر وائی چې خوشالی ده ورځی دا اختر عام دَه نو پا کی هر قادر ته مندوبه ده که دا اختر لمونځ کوی او که نه آه. او بعض فقهاء وائی چې دا غسل سنت دی ۰۰

مِسواک وهل خو په ټولو لمونځو کی مطلوب دی بلکه په ټولو احوالو کی ته ید ل علیه الاحادیث النبویة قولاً وفعلاً، او د خوشبوئی وهل په د ی سبب مندوب دی چې په حدیث شریف کی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم خوشبوئی لګول په ورځ دا اختر، او د ښو کالو ځخه مراد دادی چې نرته ئی استعمال روا وی. او دا مذهب یوازې د نرو د پاره دی «م او په حدیث کی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام یوه چپنه د فنک د لوړه چې د جمعې په ورځ او په اختر کی اغوستله، او په بل حدیث کی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام به برده حمراء اغوستله په هر دوا اختر وکی، د حمراء ځخه مراد دادی چې سری او زړ غونی لیکی په دی لوړی ولې چې د یک لخته سری جامی اغوستل نرته مکروه دی، او دا سی جامی ته چې لیکې لیکې وی کغیره وائی په پښتو «به» لکه د صدری تهوکی» قال المصنف:

وَيُؤَدِّي صَدَقَةَ الْفِطْرِ إِنْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ او ورد ی کړی سر یا یه یعنی و مسکینانو ته که چیری صدقة الفطر پر ده واجبه وَه. **پوهسه**: چې دا هغه وخت فیصل دی ورکولو د سرسائی » و لذا امر النبی صلی الله علیه وسلم بادائها قبل خروج الناس الی المصلیٰ یعنی د اختر لمانځه ته» **فـائِـدَه**. صدقة الفطر دی د مخه دا اختر دورځی هم روا ده چې د روژی په میاشت کی به وی، او د مخه د روژی د میاشتی اختلاف په کښی دی. او د مخه د عیدګاه تر لمانځه وکړه په مستحبه ده. او وروسته د عیدګاه تر لمانځه» **پوهسه**: چې د صدقة الفطر مقدار» او چې پر چا واجبه ده. او چا ته به ئی ورکوی په تفصیل سره په باب صدقة الفطر کی به تفصیل سره راسی إن شاء الله تعالیٰ». [illegible]

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهِ وَلِكَاتِبِهِ وَلِوَالِدَيْهِمَا

قَالَ المصنفؒ **وَيُظْهِرُ الْبَشَاشَةَ وَكَثْرَةَ الصَّدَقَةِ حَسَبَ طَاقَتِهٖ**

او ښکاره کوي دې سړی خوشحالي او ورين تندی يعنې په وخت کې د ملاقات د خلګو، او ډېر دې ورکوي خيرات يعنې نفلي پر اندازه د قدرت د ده، **پوهه سه** چې په مراقي کې د مستحباتو څخه د دې وَ ذکر ګڼې په کول شميرلې دي، ولې د صحابه رضه په احوالو کې راغلي دي چې هغه کسانو چې عمومًا يعنې په نورو ورځو کې به ئې ګټې نه په ګوښه کول داختر په ورځ به ئې په ګوته کول، او نل د مند و باتو څخه د دغې ورځې په مبارکۍ راوړې ده چې په عربو کې بې داسې ويئيل تُقَبَّلَ الله مِنا ومنكم» او په پښتو خلګ وائي يوو بل ته مبارک دې سه خدای پاک دې روژې او تراويح قبولې کړه. او په مبارکۍ کې اثرهم موجود دی»، كما رواه ابن الحجرؒ الحافظ عن تحفة عيد الاضحیٰ لابی القاسم المستملیؒ بسندٍ حسنٍ، وكان اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا التقوا يوم العيد يقول بعضهم لبعضٍ تقبل اللهُ منا ومنكم، واخرجه الطبرانی، بسند قوی وفی الطحطاویؒ، چې رواج په بلادِ شاميه وو کې او په بلادِ مصر وو کې داسې ويل دي يو وبل ته عِيدٌ مبارك عَليك ونحوه. او داسې ويناهم جائزه حسن ده بلکه مستحب ده، او دغه رنګه دې بله سره روغ بړ کوي ط ص۳۲۵ .

وددې کارو څخه يوازې په اسلامي نړۍ کې وهابيان، پنج پيران، سلفيان، او اهل حديث د زماني منکر دي او دوی وائي چې دا کارونه ټوله بدعت سيئه دي، او د دوی اتباع چې اسيان وی هغه بدعت هم معنا د کفر بولي»، قال المُصنفؒ

وَالتَّبْكِيْرُ وَهُوَ سُرْعَةُ الْاِنْتِبَاهِ وَالْاِبْتِكَارُ وَهُوَ الْمُسَارَعَةُ

او دغه رنګه مندوب دی تبکير او د تبکير معنا وختي راويښيده دی، او دغه رنګه مندوب دی ابتکا **اِلَى الْمُصَلّٰى وَصَلوٰةُ الصُّبْحِ فِیْ مَسْجِدِ حَيِّهٖ** دابتکار معنا وختي تګ دی وعيد ګاه ته د لمانځه او وختي تګ دی د سهار لمانځه ته و مسجد ته د خپل کلي او قبيلې. او تبکير د سپيدو

سره وی باد مخه»، ق **فائده**: د تبکير اداکول د عبادت ته دې په خوشحالي سره کما يدل عليه التجربة. او د ابتکار وعيد ګاه ته يو خولوی فضيلت دی. او بل به په صف اول کې ځای ونسي، او د ابتکار و مسجد ته چې اداکول د حق د خپل مسجد دی نو به صف اول ته هم ورسيږي»، قَالَ المُصَنِّفؒ:

ثُمَّ يَتَوَجَّهُ اِلَى الْمُصَلّٰى مَاشِيًا مُكَبِّرًا سِرًّا وَيَقْطَعُهٗ

او بيا دې مخ وکې يعنې روان دې سي وعيد ګاه ته پياده يعنې که پر تکليف نه وو لکه سپين ږيري وغيره په رسَ

اِذَا انْتَهٰى اِلَى الْمُصَلّٰى وَفِیْ رِوَايَةٍ اِذَا افْتَتَحَ الصَّلوٰةَ

حال کې چې تکبيردې وائې لکن کرار او تکبير دې پرېږدي چې عيد ګاه ته ورسيږي. او په يوه روايت کې وائي چې تکبيردې هلته قطع کوي چې په لمانځه شروع کيږي. **مسئله**: د عيد ګاه ته ځي افضل دی که څه هم په هغه مسجد کې وي چې خلګ په کښې ځائيږي. وَهوالصحيح، ط»، سبب په حديثونو کې وو کې راغلي دي چې عليه الصلوٰة والسلام به وتی وعيد ګاه ته چې په مدينه منوره کې به فراخه ځای وو، چې د دروازې څخه د مسجد نبوي تر هغه ځايه پوري زرګزه فاصله وه، كمافی العينی علی البخاری»، او په حديث شريف کې راغلي دي چې عليه الصلوٰة والسلام به په وخت د وتو وعيد ګاه ته داسې وئيله: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ خَرَجْتُ اِلَيْكَ مَخْرَجَ الْعَبْدِ الذَّلِيْلِ،

مسئله: په فتح القدير کې وائي سنت دا دی چې لوی امام دې تربناره د باندې چې جبانه په بولي د عيد د لمانځه د پاره سره د خلګو ووزي، او يو عالم دې خليفه کړي چې ضعفاوو ته په ښار کې لمونځ ورکړي. ولې چې د اختر لمونځ په دوه ځايه کې اتفاقًا روا دی. او امام محمدؒ په درې ځايه کې هم روا بولي. او سپين سري ښځې عيد ګاه ته وتلای سي. او ځوانانې ښځې نسي وتلای او منبر ورسره وټل جبانه ته مکروه دی»، او که په جبانه کې د خښتو وغيره منبر جوړ کړي بعض علماء وائي چې هغه هم مکروه دی. او امام خواهرزاده وائي چې په اوس زمانه کې سنه کړدی او امام اعظمؒ څخه روايت دی چې: لَا بَأْسَ بِهٖ، د روښتيا وائي چې زمونږ په زمانه کې بله زمونږ

ترزمانی ډیرمخه بناء د منبر په عیدگاه کی عمومی رواج دی او هیڅ څوک انکار نه پری کوی او د اختر لمونځ خو په اوسنی زمانه کی په هر جامع کی کیږی د خلکو د سهولت د پاره لظهور التوانی فی امور الدین» لکن د جبانه عیدگاه لمونځ ډیر فضیلت پر لری، او هم ډیر فیض او برکت او خوشحالی لری لکه چې په افغانستان کی چې د اخترو لمونځونه په عیدگاه کی کیږی» خصوصًا د قندهار عیدگاه چې امارت اسلامی د طالبانو ډیره فراخه او زیبا جوړه کړیده او په نورو ښارو کی د افغانستان هم ورته عیدگاهي والحمد لله صرف په کوټه کی ملایانو دا اختراع کړیده. چې په هر جامع مسجد کی د عید لمونځ کوی. دا هم صرف د دی د پاره دی چې دی یعنی د جامع مسجد ملاصاحب خپله بیانیه او تقریر او تبلیغ په خلکو واوروي» والی الله المشتکی من سوء هذا الغرض» قال المصنف:

وَيَرْجِعُ مِنْ طَرِيقٍ اٰخَرَ وَيُكْرَهُ التَّنَفُّلُ قَبْلَ صَلٰوةِ الْعِيْدِ

او کورته چې رجوع کوی پر بله لاره دی رجوع وکړی یعنی لاره دی بدله کړی. او مکروه دی نفل کول

فِي الْمُصَلّٰى وَالْبَيْتِ وَبَعْدَهَا فِي الْمُصَلّٰى فَقَطْ عَلٰى اِخْتِيَارِ الْجُمْهُوْرِ

د مخه تر لمانځه د عیدگاه په عیدگاه کی او په کور کی. او بیله لمانځه د عیدگاه نفل مکروه دی یوازی په عیدگاه کی که کور نفل وکړی کراهت نشته بر مختاره د جمهورو علماوو، په رجوع کی پر بله لار اقتداء ده په نبی علیه الصلوٰة والسلام ایسی چې هغه مبارک داعنی کوله. او بل دا دی چې شاهدان بی ډیر سی د عبادت. ولی هغه ځای چې سړی قربة کار په کښی وکړی په ورځ د قیامت د هغه د پاره شاهد اداء کوی. په حدیث شریف کی چې متفق علیه دی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام به عیدگاه ته وتی او خلکو ته بی د عیدگاه لمونځ ورکاوه. او نه ئی د مخه لمونځ کاوه او نه ئی وروسته. او سره د دی چې علیه الصلوٰة والسلام پر نفلی لمونځو ډیر حریص وو، لکن قاضیخان او صاحب التحفة په مباح بولی. څلور رکعت نفل په عیدگاه کی وروسته

تر لمانځه د عیدگاه، او صاحب خلاصه څلور رکعته نفل بیله اختره لمانځه مستحب بولي ورُوِیَ فیه حدیثا لم یُعلم صحته» لکنه محمول علی التنفل فی البیت» قال المصنف:

وَوَقْتُ صِحَّةِ صَلٰوةِ الْعِيْدِ مِنْ اِرْتِفَاعِ الشَّمْسِ قَدْرَ رُمْحٍ اَوْ رُمْحَيْنِ اِلٰى زَوَالِهَا

او وخت د صحیح والی د لمانځه د اختره، اپوره ته کیدو دی د لمر په قدر د یوی نیزی یا د وو نیزو یعنی په حس البصر کی بیا تر زوال ده لمر. ولی چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم د اختر لمونځ په همیشه د اغه وخت کی به وو، او تر دغه د مخه کی د عیدگاه لمونځ وکړی هغه د اختر لمونځ نه دی بلکه حرام نفل دي» **مسئله:** مستحب ده امام لره چې د لوی اختر لمونځ دی په اول وخت کی د جواز کوی تا چه خلک د اختری وحلالیدو ته فارغ سي، او د کشنی اختر لمونځ دی لږ تر هغه ځنډه وی. په حدیث شریف کی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام و عامل ته په نجران چې نوم یه عمرو بن حزم وو داسی نوشته کړه» عجّل الاضحی وَاَخّرِ الفِطْرَ» قال المصنف:

وَكَيْفِيَّةُ صَلَاتِهِمَا اَنْ يَّنْوِيَ صَلٰوةَ الْعِيْدِ ثُمَّ يُكَبِّرُ لِلتَّحْرِيْمَةِ

او کیفیت د اخترو د لمانځو دوارو دا دی چې نیت دی کوی د لمانځه د اختر د لوی اختر یا کشنی اختر او بیا دی الله اکبر ووائی د پاره د شروع د لمانځه **پوهسه** چې نیت کره هم فعل د زړه دی لکن په خوله دی داسی وَوائی چې زما نیت دی د لمانځه د اختر لوی یا کشنی د پاره د خدائ او مقتدی دی نیت د متابعت د امام هم کوی نو نیت لکه د نورو لمونځو، قال المصنف:

ثُمَّ يَقْرَءُ الثَّنَاءَ ثُمَّ يُكَبِّرُ التَّكْبِيْرَاتِ الزَّوَائِدَ ثَلَاثًا

او بیا دی ووائی یعنی امام او مقتدیان سبحانک اللّٰهم آه. او بیا دی ووائی امام او مقتدیان زوائد تکبیرونه دری واره،

فائده: چونکه مشروعیت د سُبحانَكَ اللّٰهُمَّ آه په اول کی دلما نځه دی نو ځکه دی تر زوائدو تکبیرو د مخه وائی. په ظاهر روایت کی. **فائده** دری واره ویل د تکبیر مذهب دی د عبد الله بن مسعود[1] او عمر[2] او ابی موسیٰ اشعری[3] و حذیفة بن الیمان[4] او عتبة ابن عامر[5] او عبد الله بن الزبیر[6] او ابی هریرة[7] او ابی مسعود الانصاری[8] او ابی سعید الخدری[9] او براء ابن عاذب[10] او عبد الله بن عباس[11] او الحسن[12] او ابن سیرین[13] والثوری[14]»

مسئله: مصنف په مراقی کی ویلی دی چه په مابین کی د هرو دوو تکبیرو دری تکبیره قدر امام ساکت وی. فی روایة عن ابی حنیفةؒ تا چه اشتباه پرخلکو رانسی چی دامام نځه لیری ولاړ وی. او په مابین کی د تکبیرو ذکر مسنون نسته، او که سُبحانَ اللّٰهِ، او الحَمدُ لِلّٰهِ، او لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اَللّٰهُ اَکبَر ووائی روا ده» لکن مبسوط والا وائی چی د دری تکبیرو اندازه سکوت نه دی لازم، ولی چی اصلی مقصود سکوت نه د دفع د اشتباه ده د خلکو نه. نو د سکوت اندازه په قدر د ډیروالی د ازدحام ده او لږوالی ده»، نو شاید په سبب د ډیرالی د ازدحام دې وه، بالاتر دریو وارو ته ضرورت وی، او شاید په وخت کی د لږوالی د ازدحام دوه واره کافی وی» قال المصنفؒ:

يَرفَعُ يَدَيهِ فِى كُلِّ مِنهَا ثُمَّ يَتَعَوَّذُ ثُمَّ يُسَمِّ سِرًّا

او لاسونه دی پورته کوی یعنی امام او مقتدیان په نیزد هر تکبیر بیا دی اعوذ بالله آه او بسم الله آه ووائی په پټه سره[۱] **مسئله:** دا رفع سُنت ده **مسئله:** که مقتدی په داسی امام پسی ولاړ وو چی د هغه په مذهب کی رفع دید ینو نه وه مقتدی دی لاسونه پورته کوی او د امام متابعت دی نه کوی» بحر رائق و ظهیریة» قال المصنفؒ:

ثُمَّ يَقرَءُ الفَاتِحَةَ ثُمَّ سُورَةً وَنُدِبَ اَن تَكُونَ سَبِّح

او بیا دی سورة فاتحه الحمد لله ووائی او بیا دی یو سورة ووائی. او مستحب دا ده چی سَبِّحِ اسمَ رَبِّكَ

اسمَ رَبِّكَ الاَعلٰى ثُمَّ يَركَعُ فَاِذَا قَامَ لِلثَّانِيَةِ اِبتَدَأَ

الاعلیٰ سورت ووائی او بیا دی رکوع وکړی دامام سر قوم او بیا دی تول سجدی تر ورای

بِالبَسمَلَةِ ثُمَّ بِالفَاتِحَةِ ثُمَّ بِالسُّورَةِ وَنُدِبَ اَن تَكُونَ

وروسته چی امام ولاړ شی و دوهم رکعت ته شروع دی وکړی یعنی امام کراد په بسم الله سره او بیا دی الحمد لله ووائی او بیا دی یو سورت ووائی. او مندوب ده چی د دوهم رکعت سورت

سُورَةَ الغَاشِيَةِ

دی، هَل اَتٰكَ حَدِيثُ الغَاشِيَةِ، وی. **فائده:** اعوذ بالله او بسم الله کراړ ویل دامام د پاره دی. ولی چی مقتدی ته خو قرائت نسته، **پوهه سه** چی د دواړو رکعتو قرائت په جهر سره دی که څه هم د ورځی لمونځ دی»، لورود النص المتوالی من عصر النبی صلی الله علیه وسلم والصحابة والتابعین وهلم الی یومنا هذا،

فائده روایت کړی دی دامام اعظمؒ ابو حنیفه یرفعه الی النبی صلی الله علیه وسلم چی علیه الصلوٰة والسلام به اختوکی او په ورځ د جمعی کی» سَبِّحِ اسمَ رَبِّكَ الاَعلٰى او یا په بل رکعت کی هَل اَتٰكَ حَدِيثُ الغَاشِيَةِ، وایه او په بل روایت کی یوازی اختر و نه یاد کړه سوی دی، قال المصنفؒ:

ثُمَّ يُكَبِّرُ التَّكبِيرَاتِ الزَّوَائِدَ وَيَرفَعُ يَدَيهِ فِيهَا كَمَا فِى الاُولٰى

او بیا دی امام او قوم اَللّٰهُ اَکبَر ووائی دری زوائد تکبیرونه. او پورته کوی دی امام او قوم لاسونه وغوږونو ته لکه په اول رکعت کی» قال المصنفؒ:

وَهٰذَا اَولٰى مِن تَقدِيمِ تَكبِيرَاتِ الزَّوَائِدِ فِى الرَّكعَةِ الثَّانِيَةِ عَلَى القِرَاءَةِ

هذا اشاره ده یعنی دغه فعل چی تکبیرونه زوائد دی دری په هر رکعت کی وائی او د اول رکعت تکبیرونه دی د مخه تر قرائت وی.

اود دوهم رکعت تکبیرونه زوائد دی وروسته تر قرائت وی تاچی د دواړو رکعتو قرائت سره متصل سی یعنی اولی، تردی چی زوائد تکبیرونه تردی بالا وائی لکه چی بعض مذاهب تللی دی. او تردی هم اولی چی د دوهم رکعت زوائد تکبیرونه تر قرائت د مخه وائی. وجه د اولویت په حدیث د ابن مسعودرضی دی، چی د مخه ذکر سو، او ډېر صحابه کرامو هم موافقت ورسره کړی وو"

پوهسه: چی فقه حنفی په اکثر مسئلو کی بناء پر حدیثو دابن مسعودرضی ده سبب په دادی، چی علیه الصلوة والسلام دابن مسعودرضی په شان کی دا سی فرمائیلی دی " رضیت لامتی مارضیه ابن ام عبد " ابن ام عبد کنیت دی دابن مسعودرضی " یعنی زه راضی یم د امت دپاره په هغه شی یعنی په احکامو دین چی راضی وی په هغه سره ابن ام عبدرضی د روایت وائی چی دا بیو لوی منقبت دی دده دپاره"

فائده: مصنف لفظ داولیٰ ووایه ددی سببه چی په مراقی کی وائی. چی اختلاف په اولویت کی دی، نه په جواز او عدم جواز کی، په بحر الرائق کی وائی چی د تکبیرو په تقدیم کی او د زوائد تکبیرو په درځ والی. او ډېر والی کی په اولویت کی اختلاف دی، "ولا خلاف فی جواز الکل" هم دا سبب دی چی امام محمد چی په موطا کی روایات مختلف ذکر کړی دی، وروسته یه داوئیلی دی "فما اخذت به حسن"، نوکه چیری په دغو روایاتو کی ناسخ او منسوخ وای نو امام محمد "ذالک البحر الزاخر للاحادیث النبویة اعرف به" وای او ددې سببه چی اختلاف چی په اولویت کی دی په جواز کی نه دی، په فقه حنفی کی دا مسئله ده که حنفی سړی په داسې امام پسی اقتداء وکړی چی هغه تردری بالا تکبیرونه وئیله مقتدی دی متابعت کوی تر شپاړس تکبیرونه پوری. ولی چی دا انتهاء درجه ده چی په اثار وکی اوردی علی ده او زائد تر ۱۲ ممنوع بالیقین دی،،

مسئله: که د سړی څخه اول رکعت تیر سوی وو. نو دی زوائد تکبیرونه د خپل مذهب سره برابر و وائی د امام د مذهب متابعت دی نه کوی. ولی چی مسبوق خو منفرد دی، او که د سړی څخه د بی اودسیا په سبب اذ یر لا څخه تیر سوی وو چی لاحق یه بولی هغه چی خپل تیر رکعت

را اگر څوی په تکبیرو کی مراعات د امام کوی. ولی چی لاحق خلف الامام دی حکما،

مسئله: که مسبوق سړی یعنی چی اول رکعت څنډی بیر سوی وی. نو چی دی قضاء رکعت را اوړی. اول دی قرائت شروع کوی. او د خپل مذهب څخه دی مخالفت ده تیر سوی رکعت کړی یعنی چی اول رکعت د زوائد تکبیرونه تر قرائت د مخه دی، ولی که دی یعنی مسبوق تکبیرونه د مخه و وائی نو دی رکعت تکبیرونه د هغه رکعت د تکبیرو سره یو ځای کیږی چی داما م سره نیولی وو" لم یقل به احد من الصحابة فیوافق رأی الامام علی ابن ابی طالب" چی د هغه مذهب دادی چی په اول رکعت کی قرائت تر تکبیراتو د مخه دی " هذا حاصل ما فی المراقی والطحطاوی"

مسئله: که سړی ورسیدی امام ته او هغه په رکوع وو نو تکبیر افتتاح خو یی په ولاړی و وائی بیا نو که دده غالبه گمان دا وو چی امام ته سر نه راپورته کوی نو دی زوائد تکبیرونه په ولاړی و وائی او لاسونه دی پورته کوی. او که خیال دا وو چی رکوع ته څخه تیریږی نو د امام سره دی رکوع کی شریک سی، او زوائد تکبیرونه دی په رکوع کی و وائی. لکن لاسونه دی نه پورته کوی. او امام ابویوسف وائی چی دغه سړی دی تسبیحاتی د رکوع و وائی. ولی چی رکوع ځای د تسبیحاتو دی د تکبیرونو دی او تکبیرونه په سبب د عذر څنډی ساقط دی،

مسئله: که دغه سړی یو تکبیر د زوائدو څخه په رکوع کی و وایه او امام د رکوع څخه سر پورته کی، ده هیڅ دستی سر و سره راپورته کوی، ولی که دی په رکوع معطل سی، د تکبیر د پاره نو خو ده متابعة الامام چی فرض وو ده د واجب د پاره پرېښو،،

مسئله: که سړی امام ته ورسیدی او امام سر راپورته کړی وو د رکوع څخه نو دی دی تکبیرونه زوائد نه وائی. ولی چی دی خو وروسته د دغه رکعت د قضا سره د زوائدو تکبیر اوړی" کذا فی فتح القدیر" قال المصنف:

ثُمَّ يَخْطُبُ الْإِمَامُ خُطْبَتَيْنِ يُعَلِّمُ فِيهَا أَحْكَامَ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

او بیا دی امام دوی خطبی و وائی چی ور ښیی دی په دواړو کی احکام د صدقة الفطر یعنی د سړی

درویش وائي چې خطبې خو ټوله په عربي ژبه دي نو دا خو هغه کسانو ته فائده کوي چې په عربي ژبه پوهیږي نو پښتنو په ځایوکي به پښتنو ته څرنګه ښووُنه وسی ددی احکامو چې الفاظ د خطبې عربي دي او پښتنو غوږ خونیولي وي لکن هیڅ سر یه نه پَه خلاصیږي چې امام څه وائي. او په مراقي او ټولو کتابوکي وائي چې مشروعیت د خطبودَفه تعلیم دپاره دئ.

دَرویش وائي:

نوکه د درویش په قول څوك عمل کوي نو دا سی دی وکړي: چې حمد دپاك خدائ دي په عربي ووائي او درود دی پر علیه الصلوٰة والسلام دی هم په عربي ووائي په هره خطبه کې او بعض احکام یا ټول دی په اوله خطبه کې ووائي یا بعض احکام په یوه خطبه کې بعض په بله خطبه کې ووائي. نو پردی دواړه به ټوله خطبه پر سنت برابره سي، **سَوال**: احکام د صدقة الفطر خو داغه پنځه دي چې تفصیل یې په ځای کې راسي ۱ صدقه فطر پرچا واجبه ده. ۲ او چا ته به ئې ورکوي ۳ او مقدار دسر سایه څودئ! ۴ او کله واجبیږي ۵ او په څه سبب واجبیږي نو پښتنه دا ده چې په بعض جامع مسجدو کي چې په اوسني زمانه کي چې د عیدګاه لمونځ په کښي کیږي دا سي امام ولاړ وي چې خپله په دغو احکامو څه وو نه وي خبر نو بل ته به ئې څرنګه وښیي.

جَواب: لازمه ده چې د درویش قدوري پښتو یا د اکتاب نورالایضاح پښتو دی وګوري او زده دی کړي. او بیا دی خلګو ته بیان کي. لکن سره د ټولو هغو خبرو" په بحر ائق کي ډیر په زړه پوري خبره کړیده. دی وائي چې چونکه علم دین امانت دی پر غاړه د علماوُ نو باید چې خطیبان بلکه ټر وایم چې د مسجدو امامان یوه هفته د مخه تر کښتنی اختر او یوه هفته د مخه تر لوی اختر دی په ښووُنه د احکامو د صدقة الفطر او په احکامو د اضحیه او تکبیرات التشریق په مکره وختوکي په ښووُنه لاس پوري کي. ولې چې عوام په یوه وار احکام دینیه نه سی زده کولای. ولې چې مندوب په صدقة الفطر کې خو ادایخه تر خروج و عیدګاه ته ده. نو چې د مخه نه سی خبر او د عیدګاه په خطبه کې خبر سي. نو هغه مندوب خو یه د لاسه ورکړ او بله خبره دا ده چې تکبیرو نه د تشریق د عرفات په ورځ شروع کیږي نو د لوی اختر عیدګاه

په خطبه کي زده کړو څه فائده لري، او دغه په باب کي د صدقة الفطر به راسی ان شاءَ اللّٰه چې علیه الصلوٰة والسلام به دوی ورځې تر اختر د مخه خلګو ته احکام د صدقة الفطر ور ښوول،

مسئله: د اخترو د دو خطبو په ما بین کې هم لکه د جمعې امام جلسه خفیفه کوي.

مسئله: د اخترو په خطبوکي دی اَللّٰه اَکبَرُ وائي او په ظاهر الروایة کې عدد معین د تکبیر دپاره نه دی راغلی" لکن دا سی به هم نه کوي چې اکثر خطبه یه تکبیرونه وي. لکن په خطبه کې د لوی اختر دی تکبیرونه ډیر وائي تر کښتني اختر تر خطبو. او خطیب دی په هره خطبه شروع په حمد د خدای جل شانه کوي پیله لبسم اللّٰه وسیلوه مراقي الفلاح"، قَالَ المُصنفُ:

وَمَنْ فَاتَتْهُ الصَّلٰوةُ مَعَ الْاِمَامِ لَا يَقْضِيْهَا هغه څوك چې د ده څخه فوت سي هغه لمونځ چې د به د امام سره کاوه یعنی د اختر لمونځ امام اداء کړي او دی نه ور ورسیدی بلکه د ده څخه فوت شو. نو دغه سړي به د هغه لمانځه قضاء نه راوړي لیعني یوازي به ئې نه کوي، ولې چې په جماعت د اختر لمونځ کول خپل شرطونه لري، چې بیله امامه نه تر سره کیږي. او بیا بیله نائب د امام، نو انفرادی د اختر لمونځ څرنګه جواز لري! نو دغه سړي چې د اختر لمونځ څنډی تیر سو اختیار لري که کور ته ځي او که په غیر د عیدګاه کې نفل کوي، او افضل دا ده چې څلور رکعت نفل دی وکړي چې د څاښت د لمانځه په ځای کې به هم ودریږی" د ابن مسعود رض څخه روایت دی چې که چاڅخه د اختر لمونځ تیر سو نو څلور رکعته نفل دی وکړي. په اول رکعت کې دی سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلىٰ" ووائي. او په دوهم رکعت کې دی وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا" ووائي او ما بین په نا سته کې التحیات سره د درود ه ووائي. او دریم رکعت ته چې ولاړ سو سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ دی ووائي او تر اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ور وسته دی وَاللَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى" ووائي او په څلورم رکعت کې دی وَالضُّحٰى ووائي " او ابن مسعود د دغه لمانځه په باره کې د علیه الصلوٰة والسلام څخه روایت د وعدًا جمیلًا او د ثواب جزیل کړی دی"

درویش وائي: د دغه سی لمانځه په وخت کې د بنه ارتفاع الشمس ډیر ثوابونه منقول دی چې اصل تجربه د علماوو او اولیاءُ وائي که څوك د ضیق الرزق څخه بیریږي نو صلوٰة الضحیٰ په

ترتیب مذکوره ی دلا سره نه باسی. او که څوك دعذاب القبر او اهوالو څخه دقیامت بیریږی نو د تهجد لمونځ دی همیشه کوی الآمن عذر» قَالَ المُصنفُ:

وَتُؤَخَّرُ بِعُذْرٍ اِلَى الْغَدِ فَقَطْ

او څنډ وَل کیږی دکشنی اختر لمونځ په سبب دعذر ترصبا پورې نه بَالا **پُوه سَه**: چې یو د عذرو څخه دادی چې په مَابنام کی میاشت ونه لیدل سوه او بیله زواله خلګو شاهدی اداء کړه چې مونږ مابنام میاشت ولیدَل دروېش وَائِي: چې هغه عذر چې مَراقی بیان کړی دی. چې خلګو د عیدګاه لمونځ وکړی لکن شدید او دیځ وه. وروسته داور معلومه سوه چې د عیدګاه لمونځ تر زوال اداء سُو، داعذر په پخوانی زمانه کی متصور وو لکن په اوسنی زمانه کی داعذر هیڅ صورت نه لري، ولې چې دهرسړی سره ساعت موجود دی چې ثابت او زوال وخت په متیقنه توګه ور معلومیږی که څه هم ګرده وَرځ لَمر په وریځ کی پټ وي، قَالَ المُصنفُ:

وَاَحْكَامُ الضُّحٰى كَالْفِطْرِ لٰكِنَّهٗ يُؤَخِّرُ الْاَكْلَ عَنِ الصَّلٰوةِ وَ

او احکام دلوی اختر داسی دی لکه دکشنی اختر لکن دافرق دی چې خوړل دی وروسته کوی تر لمانځه

يُكَبِّرُ فِي الطَّرِيْقِ جَهْرًا

او تکبیر دی وائی په لاره کی په زوره سره **پُوه سَه**: چې څنډ وَل داکل او داغه رنګه د شرب وغیره چې منافی وی د روژی تر لمانځه پوری مُستحب دی. لکن د سپید و څخه تر عیدګاه پورې» پِه مراقی کی وائی کی دغه خوراك وکړی مکروه نه دی، یعنی مکروه تحریمی په حدیث شریف کی راغلی دی چې علیه الصلوٰة وَالسلام به دلوی اختر په وَرځ خوراك نه کاوه چې د عیدګاه څخه به راغلی داختری غوښی به ئی خوړلې» او ددی حدیث دسببه په بعض کتابوکی وائې چې داتاخیر الاکل دهغه چاد پاره مندوب دی چې هغه اضحیه کوی» قیل هوالمختار» لکن به زاهدی کی وَائی چې په اخبارو کی دصحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم داسی راغلی دی چې دوی به کچنی هلکان هم دخوراك څخه منع کوله. او حتیٰ چې شیر خوره

ماشومان به هم د رضاع څخه منع کوله په ورځ دلوی اختر د اختر تر لمانځه پورې» کشیاف بي هم درضاع څخه منع کوله په ورځ دلوی اختر داختر تر لمانځه پورې»

مسئله: دامالك دروېش وَائی چې ددغو اخبارو تصحیح چا نده کړې وَالله اعلم» کما یتوهمه العوام» نو ځکه نیت د روژی نه غوړی. او په هغه چا دامساك جاري روژه نده کما یتوهمه العوام» نو ځکه نیت د روژی نه غوړی. مصنفُ وائی چې دلوی اختر دی چې په لار کی وی یعنی چې هَلته دعیدګاه لونځ کیږی» مصنفُ وائی چې دلوی اختر په ورځ چې عیدګاه ته ځی اَللّٰهُ اَكْبَرُ دی په زوره وائی لکن دا مستحب دی لفعل النبی صلی الله علیه وسلم ذالك»

مسئله: تکبیر په زوره ویل سُنت دی مګر په دغو ورځو کی مګر نیز د مخامخ والی د بنسمنه سره یاد غلو سره هم اَللّٰهُ اَكْبَرُ په زوره ویل مندوب دی - کذا نقل الامام الطحطاوی عن الزاهدی» قال المُصنفُ:

وَيُعَلِّمُ الْاُضْحِيَّةَ وَتَكْبِيْرَ التَّشْرِيْقِ فِي الْخُطْبَةِ

او ور ښیي دی امام دعیدګاه وَخلګو ته د اضحیه احکام او تکبیرونه دتشریق د اضحیه احکام چې وروسته به راځی اِنْ شَاءَ الله دا دی» چې اضحیه په چا واجبه ده. او د څه سببه دا واجبیږی. او د اضحیه عمر او سن به څومره وي، او وخت د ذبحی کله دی. او ذابح به خوراك و او حکم دخوراك یه څه دئ؟ او څونه به خیراتوي او څونه به ذخیره کوی **پُوه سَه**: چې تشریق په لغت کی وچولوته دغوښو وائي په لمر سره لکه چې عادت دعربو وو په پخوانی زمانه کی یعنی غوښی به ئی نری نری کړی او په دبرو باندې واچولی» نو دوی دافعل په یوولسم دوولسم دیارلسم کاوه. نو دا دری ایام تشریق بولی. او دا ضحیه دذبح وَرځی هم دری دی لسم یوولسم دوولسم نو مجموع څلور وَرځی کیږی. نو د اختر وَرځ یوم النحر بولی یوم التشریق یه نه بولی که څه هم تکبیرونه په کښی ویل کیږی، او ځلرم ورځ فقط یوم التشریق او د اختری ذبح سره ده یکښی رَوَا، او د مابین دوی وَرځی هم ایام النحر دی او هم ایام التشریق دی، ط،م»

اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولمن سعیٰ فیه امین

قال المصنف: **وَتُؤَخَّرُ بِعُذْرٍ اِلٰى ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ وَالتَّعْرِيْفُ لَيْسَ بِشَيْءٍ**

او ځنډول کیږي د لوی اختر لمونځ په سبب د عذر تر درو ورځو پورې، او مشابهت کول په نورو وطنو کې د هغه کسانو سره چې په عرفات ولاړ وي هیڅ شی نه دی، یعنی نه واجب دی او نه سنت دی او نه مستحب بلکه مکروه دی په صحیح مذهب ولې چې دا اختراع ده په دین کې، "م" او امام طحطاويؒ وائي چې د ظاهر څخه د روایت نو دا معلومیږي چې مکروه تحریمي دی، ولې چې د وقوف قربت او ثواب په هغه مکان مخصوص پورې اړه لري چې د عرفات ذکر دی لکه طواف چې د بیت الله شریف خاصه ده نو په بل ځای لکه یو مسجد او یا قبر دی یو ولې طواف کول حرام دی لکه شیعه گان چې په قبر د امام رضا کوي، بلکه په کافی کې وائي چې په بل ځای سوي د کعبة الله که څوک طواف وکړي بیره د کفر نه دی سته" قال المصنف

وَيَجِبُ تَكْبِيْرُ التَّشْرِيْقِ مِنْ بَعْدِ فَجْرِ عَرَفَةَ اِلٰى عَصْرِ الْعِيْدِ

او واجب دی تکبیر تشریق په اختیار د اکثرو علماؤ او بعض فقهاء وائي چې سنت دی او د غزنګه

مَرَّةً فَوْرَ كُلِّ فَرْضٍ اَدّٰى بِجَمَاعَةٍ مُّسْتَحَبَّةٍ عَلٰى اِمَامٍ

جهر یم واجب او شروع دی د تکبیر وروسته تر لمانځه د عرفات د ورځې کیږي د ماز دیګر تر لمانځه پورې د ماز دیګر د ورځې د اختر یعني تر د غه ماز دیګر وروسته به هم وائي چې مجموع ئې اته لمونځه کیږي یو وار متصل په فرضي لمانځه پسې، نو د

مُقِيْمٍ بِمِصْرٍ وَعَلٰى مَنِ اقْتَدٰى بِهٖ وَلَوْ كَانَ مُسَافِرًا اَوْ

جمعې لمونځ هم په کښې داخل دی او نفل او وتر او د جنازې لمونځ او د اختر لمونځونه خارج دی، چې د غه

رَقِيْقًا اَوْ اُنْثٰى عِنْدَ اَبِيْ حَنِيْفَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ

چې د غه فرضي لمونځ په جماعت سره ادا سي. نو منفرد وو تې په هغه واجب نه دی. او دا تکبیر واجب دی پر امام چې مقیم وي په ښار کې نو پر مسافر او یا مقیم د قریه بانندې نسته. او د اغه رنګه واجب دی د اتکبیر

پر هغه چا چې اقتداء په کړي وي په د غه امام پسې"، که څه هم دا مقتدي مسافر وي او یا مریئې وي او یا ښځه وي. **فائده.** بعض فقهاء وائي چې تکبیر واجب دی او جهر په سنت دی والفتوی علی وجوب کل من التکبیر والجهر **پوهه سه:** چې که د دغو ۸ لمونځو کې یو څه دی قضا سوي وو، د هغه تر قضا ئې کولو وروسته هم تکبیر واجب دی، "م" او د غه جماعت به هم مستحب وي. په دې سره د ښځو جماعت خارج سو."

فوائد د مَرَّةً په قید کې احتراز د مذهب څخه د امام شافعيؒ چې هغه وائي چې تکبیر به د رې وار وائي. او په قید کې د فور، اشاره ورته ده چې څرنګه چې سلام وګرځاوه دستي به تکبیر وائي. نو که سړي وروسته تر لمانځه په زوره و خندل او یا په قصد او د سهو سره وی او یا د مسجد څخه ووتي بیا دی تکبیر نه وائي کړي او یا په خبرې وکړې که څه هم په سهو سره وی او یا د مسجد څخه ووتي بیا دی تکبیر نه وائي او جهر په تکبیر سره یوازې د نرو دپاره دی ښځې به ئې کرار کرار وائي چې آواز د دې عورت دی" یعنی په معنی لغوي چې عورت په لغت کې عیب ته وائي طحطاويؒ"

تفریع نو هغه چې بعض ملایان وائي چې عورت دا معنا ده چې اورېدل په حرام دی غلط خبره ده نعم د ښځې بیگانه چې ژړه نه وی خبرې کول په مفضي وفتنې ته ګرځي کله کله نو احتراز ځنې لازم دی، او که د سړي څخه اول د لمانځه دا امام تیر سوي وي، هغه چې لمونځ پوره کړي تکبیر به وائي.

مسئله: که سړی محرم وو، تر لمانځه وروسته به تلبیه وائي ولې چې تلبیه کلام اجنبي دی" په بحر الرائق او کافي وائي که پر سړي سجده سهوه لازمه سوي وه نو اول به سجده سهوه کوي ولې چې هغه په تحریمه کې د لمانځه داخله ده او وروسته دی تکبیر تشریق وائي ولې هغه اتصال په لمانځه پورې لازم دی. او وروسته دی تلبیه ووائي که سړي محرم وو. نو که دی سړي اول تلبیه وویل سجده سهوه او تکبیر ځنې ساقط سوه، ولې چې تلبیه خبرې دی لمونځ په قطع سُو، نو سجده سهوه نه سي کولائ. او اتصال د لمانځه هم باطل سُو. نو تکبیر هم نسي ویلای. او که پس له سلامه تکبیر ووایه سجده سهوه دی وکړي ولې چې په تکبیر سره لمونځ نه قطع کیږي"

وقد کتبه بقلمه حقیر الوری فضل حق حقاني غفرله من تلامذ حضرت ایري مدظله.

قال المصنف **وَقَالَا يَجِبُ فَوْرَ كُلِّ فَرْضٍ عَلَىٰ مَنْ صَلَّاهَا وَلَوْ**

اویاران وائی واجبیږی داتکبیر متصل په هرفرضی لمانځه پسی، پرهغه چاچی لمونځ یې وکړی که څه هم

مُنْفَرِدًا اَوْمُسَافِرًا اَوْقَرَوِيًّا اِلَىٰ عَصْرِ الْخَامِسَةِ

یوازې لمونځ وکړی، اویامسافروی اویاقریه والاوی. بیاترمازدیګره پوری دپنځمی ورځی دعرفاتی

مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ دورځی څخه چی مجموع یې ۲۳ لمونځه کیږی» قال المصنف

وَبِهِ يُعْمَلُ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَىٰ اوپرمذهب دیارانو عمل کیږی اوفتوی د علماؤوهم پرمذهب دیارانو ده. دلیل یې

دادی چی عمل په هغه عبادت چی پرده واجب نه وی، اولی دی ترترك دهغه عبادت چی بعض

کسان وائی چی پرده واجب دی، یعنی امام اعظمؒ خووائی چی ترٙ۸ لمونځو وروسته تکبیرپرسړي

واجب نه دئ، داسی خونه وائی چی نه بې وائی، اویارانؒ وائی چی ۲۳ لمونځوپوری تکبیر واجب دی

نواحتیاط په قول کی دیارانو دی»

سوال: څرنګه رواده چی پرخلاف دقول د صاحب المذهب څولك فتوی ورکوی **جواب**

په حاوی قدسی کی وائی چی دامام اعظمؒ اودیارانو چی اختلاف راسی نواعتبارقوت لره ددلیل

دی. اویاهرقول چی یارانؒ یې مختاره کړی هغه هم روایت دامام اعظمؒ څخه دی لکن ده رجوع

ځنډی کړې وی»، ط، در، **مسئله**: کرد امام تکبیرپه یوه لمانځه کی هیرسونومقتدی بې

وجوبًا وائی. تاچه د امام به هم وره پیادسی،

حکایت امام محمدؒ وائی چی په یوه لمانځه کی دورځودتشریق امام ابویوسفؒ امام وو اوامام اعظمؒ اقتداءپسی کړی وه. پس له سلامه دامام ابویوسفؒ تکبیرد

تشریق هیرسو. نوامام اعظمؒ فورًاتکبیر ووایه» قال المصنف

وَلَا بَأْسَ بِالتَّكْبِيرِ عَقَبَ صَلَوَاتِ الْعِيدَيْنِ اوپروانشته په تکبیر ویلوکی د اخترو ترلمونځو وروسته یعنی که

څه م دادوه داخترو لمونځونه واجب دی اودواجب لمانځه وروسته تکبیرنه دی واجب

لکن کی څوك ووائی پرواه نه لری **فَائِدَة**: امام طحطاویؒ دفتاوا ظهیریه

څخه داسی نقل کړی چی فقیه ابوجعفرالطحاویؒ وائی چی زمونږ مشائخوبه خلکوته اجازه

ورکوله چی تکبیرد تشریق په دغوورځوکی په بازاروکی هم وائی بلکه داخترپه لسو

ورځوکی»، کما فی البحر» اوپه درایه کی وائی چی یوچا دامام اعظمؒ څخه پوښتنه وکړه چی

ایا اهل کوفه اودبل ځای خلق په ورځوکی دتشریق په مساجدوکی اوبازاروکی تکبیرونه

وائی... قال نعم» **درویش وائی** چی زمونږ په ګران هیوادکی افغانستان، اودغه رنګه

په پاکستان کی رواج دتکبیرو په بازاروکی نشته. شاید وجه بې داوی چی دغه روایت

په صحیح ثبوت نه وی رسیدلئ» قال المصنف:

وَالتَّكْبِيرُ اَنْ يَقُوْلَ اللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

اوتکبیردادی چی ووائی الله اکبر الله لوی دی الله اکبر الله لوی دی. نشته هیڅ معبود برحق د الله څخه ماسوا الله لوی دی الله

وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ لوی دی اوخدای لره

دی حمد اوثناوی. په مراقی کی مصنفؒ داسی حدیث رانقل کړی دی چی نبی کریم صلی الله

علیه وسلم چی دسحار لمونځ دورځی دعرفات په ئی اداکړی نوبې مخ مبارك واصحابوکرامو

ته راوګرځاوه. اوداسی به ئی ویله: خیرما قلنا وقالت الانبیاء قبلنا فی یومنا هذا الله

اکبر ترپایه پوری **درویش وائی**: چی هغه څه چی مولوی اعزازعلیؒ دعنایه څخه نقل

کړی ده چی داتکبیرد حضرت سیدنا ابراهیم علیه الصلوٰة والسلام چی خپل زوی حضرت

اسمعیلؑ په قربانی کاوه. اودی وائی چی څه وخت چی ابراهیم علیه السلام وذبح ته زوی اماده

سواوسترګی پټی وی. نوجبرئیل علیه السلام اول واروویل الله اکبر الله اکبر» نوابراهیم

علیه السلام چی ولیدی چی دقربانی په جبرئیل علیه السلام راوستئ نویه داسی وویل لا اله

الا الله والله اکبر» نواسمعیل علیه السلام چی پوه سوچی دذبح خلاص سوی نویه وویل

اَللّٰهُ اَکْبَر وَ لِلّٰهِ الْحَمْد ، زه وایم دغه قصه د مخنی حدیث سره موافقت نه لری. ولې چې حدیث شریف داسې عبارت دی « الانبیاء قبلنا » نو خو دی کلماتو تخصیص په ابراهیم علیه السلام او ده په زوی پوری نشته » وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَاب ،

مسئله مرط وائی چی پر دغو کلماتو داسی کلمات با لاکول پروانه لري، وَ اللّٰهُ اَکْبَرُ کَبِیْرًا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ کَثِیْرًا، وَسُبْحَانَ اللّٰهِ بُکْرَةً وَ اَصِیْلًا، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَصَدَقَ وَعْدَهٗ وَ نَصَرَ عَبْدَهٗ وَاَعَزَّ جُنْدَهٗ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ وَحْدَهٗ، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَا نَعْبُدُ اِلَّا اِیَّاهُ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ، وَلَوْ کَرِهَ الْکَافِرُوْنَ، درویش بگناه محمد عبد الله وائی چې څه وخت چې دا نوشته ودی ځای ته راورسیده. نو دا هغه ورځ وه چې د دنیا لوی ستر قدرت یعنی امریکا د بش د صدارت په وخت کې یوه ورځ د مخه د جاپان د بندر نه خپله دریابی بیړی یعنې چې د طیارو او د سلاحو نه ډکه وه د یاره د حملی پر غریب وطن او ملک چې ۲۲ کاله نو جنګ ځپلی وو پرسرد اسامه بن لادن چې عربی الاصل دی او په افغانستان کې دی او د روسانو سره چې پر افغانستان یه قبضه کړی وه د لوی مجاهد په توګه سره ونډه اخستی وه. راوان کړی وه، او د امریکا سره انګریزانو، پرانسویانو، جاپانیانو، جرمنیانو، او استرلیا، او هندوستان وغیرها من ممالک الکفرة» هم موافقه وه سره کړی وه حتی بعض اسلامی هیوادو لکه پاکستان هم موافقه ورسره کړیده. او امریکایانو تی د خپل فضائی طیارو د میدانونو ځنی وامریکایانو ته اجازه د حملی پر افغانستان باندی ورکړه،،

پوښتنه : پاکستان په وخت کې د یرغل د روسانو پر افغانستان دافغانستان د خلکو ډیر مادی او معنوی مرستی په داخل کې دافغانستان او د مهاجرینو سره چې په پاکستان کې مشته وه هم ډول کومک کاوه، اوس او سر پوری تخمیناً دوه میلیونه دافغانستان خلک مهاجرین په پاکستان کې موجود دی. نو اوس ولی بیا پاکستان وامریکا ته خپل د ملک د میدانو نه د افغانستان پر بیچاره خلکو اجازه د فضائی حملو ورکړه.

جواب داوس وخت فوجی مشر جنرال مشرف خو څپله بیانیه کې داسې وویله چې نه مجبور یم بیله اجازې ورکولو بله لار نه لرم، شاید هغه اسباب به ده ته معلوم وي

پوښتنه : امریکایانو خو هم په وخت کې د یرغل د شوروی پر افغانستان ډیری مرستی د افغانستان سره کولې او قسم قسم سپکی او درنی وسلی یه اوتره ملک ډیری مرستی کولې. او د پاکستان او د مهاجرینو سره دافغانستان یه هم تر هر ملک ډیری وافغانستان ته لیږلې. نو اوس بیا ولی دافغانستان دښمن سو. او د جنګ او حملو اعلانونه ورته کوي او جنګی طیاری او توپونه او میزائل په بحری بیړیو راروان کړي دي!

جواب : په هغه وخت کې شوروی اتحاد، پر ځپل ټوله قوت باقی وو، او امریکا بلکه ټول غربیان ملکونه ځندی بیریدل، حتی پاکستان هم. چون شوروی افغانستان اشغال کی او تخمیناً یو لک فوج مجهز په جنګی مهماتو سره وافغانستان ته راواستاوه. او جنګی طیاری حاصل دا چې ټوله وسائل د جنګ یې په افغانستان کې سره ځای پر ځای کړه. امریکایان بالخصوص او ټوله غربیان بالعموم د بیری سړي تبي واختل، نو یه دافغانستان خلک د روسانو فتح په ډول د سپر د توری و محنته په کار واچول، هغه وچې خدای جل سلطانه په توفیق او د افغانستان د سر بیندلو باشهامته مسلمانانو په واسطه شورویانو بیله وتود افغانستان ځنی بله چاره ونه لیده. او د افغانستان ځخه ناکام او نامراده مختوری وتی. علاوه په هغه خدای جل سلطانه د روسانو د سره ځنی هغه کبر او لوئی چی دوی به په اتحاد شوروی سره به ئی کاوه د دماغو ځنی د دوی یووړه. ولی چی اتحاد شوروی ور ډیری وریږ کی. او روسان یه الګ تلګ پری بشووله،

نو دا وخت راورسیدی دامریکایانو او غربیانو سره تبه وشکیدل او د راحت ساه یه وکښل تردی وروسته برای نام مرسته یه په داخل دافغانستان او د مهاجرینو سره کوله. او په سلو کی ۹۵ مرستی په ټپه ودرولې» وروسته پر افغانستان باندی د خپلو حزبی لیډرانو د لاسه قسم قسم مصائب نازل سوه چی تفصیل یه هرچا ته معلوم دی وروسته خدای جل سلطانه پر افغانستان د دینو طالبانو په ډیره چټکی حکومت مسلط کړی. چی په ډیر لږ وخت کی دافغانستان پر ۹۵ فی صده ترخپلی و لکی لاندی راوستل. او طالبانو سمدلاسه د حقیقی شریعت نبوی ﷺ پخپل مملکت کی اعلان وکړی یعنی، قصاص، حد زنا، حد سرقه،

ومیرہ» او امنیت کامل یه په کامل افغانستان کی پیاده کی، نو امریکایانو او غربیانو چې
د اکارنامی دَ طالبانو ولیدی لاس دکومک خو یه بیخی ځندی تهول کړ. بلکه پر ضد د
طالبانو دامارت په پرو پیگنډی شروع کړی، او په دی فکر کی سوله چې داحکومت اسلامی
دمابین یوسې، ولی چې کفارو ته دتاریخ په پاڼو کی دا ثابته ده چې اسلام چې پر خپل
ماهیت او حقیقت باقی هیڅ ابر قدرت ورسره مقابله نسی کولای، او امریکایانو
ډیر د الرونه په کار واچوله اود افغانستان وخلګوته ئی تو ریع کړه چې تاسی پر ضد د
طالبانو دحکومت اسلامی پرو پاګنډه او کوشش شروع کړی، د دی شاهد هغه دهماکه (چوی)
وه چې د ملا محمد عمر ښخوانی کور پر سړک باندی وسوه. او څو کسه په کښی شهیدان
سوه داد هماکه خو مستقیما امریکایانو نه ده کړی، بلکه دَ هغو حلقه ګوشه علمانو
د الرو په زور وکړه. او د غه رنګه نوری ګډوډی په امارت اسلامی افغانستان کی د امریکائی
د الرو په واسطه سوی دی او هم به کیږی. لکن دا پالیسی د امریکایانو تر اوسه نه دی
کامیابه سوی او ان شآء الله کامیابه به هم نه سی، د الریه مفت تاوانیږی مزدوران
په ... قسم د ... واغو د امریکا څخه د الر تر لاسه کوي. د دی مزدورانو سره نه داسلام غم
سته او نه دافغانستان بلکه د دوی کار د الرو سره دی.
بیا په اوس ور ځو کی یعنی هفته دوی د مخه پس امریکایانو یوه حیرت انګیزه حمله وسوه.
چې ډیر خلګ په کښی مړه او ډیر ژوبل سوله او ډیری غټی ودانی د امریکا دلویو دوو ښارو
په کښی ویرانی سوی چې د ر ادیوګانو دلاری او اخبار اتو دلاری. جهانیان ټوله په خبری
نو په حقیقت کی خو خدای په خبر دی چې دا سی منظمی حملی په لږ وخت دامریکا پر
لویو ښار و چا به کړی وي. لکن امریکایان که د دغو حملو عامل پیژني او که نه! خو د دی
حملو بار په د اسامه بن لادن چې سترمجاهد دی. او د شوروی یانو سره د جهاد دوخته
څخه ... افغانستان کی د مهاجرت ژوند تیره وی پر او بو واچاوه. او دامارت اسلامی
افغانستان څخه یې غوښتنه وکړه چې اسامه بن لادن سره د ملګری دی وامریکا ته وسپاری
چې ... یه محاکمه کړي، دولت اسلامی افغانستان دامریکا څخه طلب وکړی چې پر جهانی

سطح دی امریکا د دی ثبوت پیش کړی نو مونږ به غور په کښی وکړو. خو امریکایان
چې د دی د ثبوت څخه عاجزه سوه. نو د غرور او تکبر څخه یه کار واخستی چې زمونږ سره
ثبوت سته هر و مرو به اسامه بن لادن مونږ ته پلاس راکوی طالبانو د دی
مطالبه رد کړه. نو باعث سو چې امریکا و جنګ او حملی ته ځان او فوجونه تیار سی کړه. چې
دا اوس هم په حال کی د حرکت دي،

پوښتنه آیا امریکایان به دا حمله وکړی او که نه!

جواب: العلم لله وهو علام الغیوب لکن امریکایان که په ښه غور تاریخ دافغانستان
مطالعه کړي حمله به و نه کړی. ولی چې یو شاعر وائی ؎

نرود مرغ سوی دانه فراز ؛ چو دگیر مرغ بیند اندر بند ؛ پند گیر از مصائب دگران ؛ تا نگیرند دگیران ز تو پند ؛

غرض درویش اینت: چې امریکایان دی پند واخلی د درو پیښو څخه د افغانستان یوه
پیښه خو دا نن دی حمله د روسانو ده چې پر افغانستان یه وکړه. او خپل ټول توان او طاقت
او فوج او سلاح یه په کار واچول خو بیا هم امریکایانو وسان ولیدل چې نا کام سوه اود
افغانستان څخه پر وتلو مجبور سول او ولاړل.
بله پیښه د انګریزانو وه چې په طاقت تر امریکا یانو ډیر بالا وه. او د دوی په سلطنت
کی لمر نه لویدی او په عین حال کی پر لوییه وچه د هند د دوی سامراجیت وو چې یو
سرحد دافغانستان سره یه څنګ و او بل سرحد یه تور خر وو. اول وار چې انګریزانو
پر افغانستان یرغل وکړی. خو په افغانستان یه فوجونه ننوتل او تر کشکنخود
(میوند) پوری ولاړه. او د هغه ځایه څخه افغانانو په زړه توره او په لوړو دوی ته
شکست ورکړی. او ډیر فوجیان د دوی پر ځای یه مردار کړه بالاخیر مجبوراً یه افغانستان
پری ښو او مخ توری ووتل، څو کاله وروسته بیا خیال فاسد دافغانستان دَ قبضی
کولو په دماغ کی پیدا سو حتی چې پر سپین بولدک یه حمله وکړه چې د دوی فوجی
مشر و انګریزانو ته داوعده ورکړې وه چې په درې ساعته کی ذقندهار نیسم. هغه وو
چې په سپین بولدک کی د (۱۰۰) کسه په شاوخوا کی عسکر دافغانستان موجود وه.

دړی وړځی د غوسلو عسکرو د دوی مقاومت وکړی او د بولدک بیغ کشنی بازار انګریزانو فتح نه کړی په دی وخت کی امان الله خان بادشاه د افغانستان وو، هغه د عوه د استقلال وکړه. او انګریزان یې دی ته مجبور کړه چې د افغانستان استقلال رسمًا ویپیژنی بلکه ټوله نړی د افغانستان استقلال په رسمیت وپیژندی، تر دی او سه پوری،،

اوس نو امریکایانو که د دی دری[۳] واقعو څخه پند داخلی خو پر افغانستان دی د حملی فکر د سره و باسی. بیرته دی خپل وطن ته ولاړ سی، اوکه پند نه اخلی نو دوی دی هم ځانونه تجربه کړی چې دوی خپل بد حشر په سترګو ووینی، دوی یعنی امریکایان وائی چې مونږ په نړی ټوله کښی دهشت ګردی ختمه وو. زه وایم چې اول لوی د هشت ګرد په نړی کی تاسی یاست او تر تاسی وروسته لوی د هشت ګردان اسرائیل دی چې تاسی یې هم حمایت کوی نو که تاسی د هشت ګردی ختموی تر ټولو له مخه اسرائیل د مابین یوسی او د فلسطین مستقل حکومت په رسمیت وپیژنی، مطلب او حاصل دا دی چې هر مملکت چې امریکا ته لاس پرنامه ولاړ وی هغه دهشت ګرد نه دی، او چې د امریکا چاپیره بَرداری نه کوی هغه مملکت د هشت ګرد دی.

والله المستعان علی هذه المصائب الواردة علی المسلمین.

درولیش وائی چې دا خوخبری په طور د جُمل معترضه وو په مناسبت د اخیری تسبیحات التشریق ذکر سوی اوس بیرته وشرحی ته د نور الایضاح رجوع کوم، قال المصنف رحمه الله

خو ځبر انسیا خبره ده: چې زه فضل الحق حقانی چې د دی کتاب لیکونکی یم او د حضرت ایوبی د شاګردانو څخه یم. څه وخت چې بیا دا کتاب ما ته د لیکلو لپاره راکړل سو، نو هغسی امریکا او اتحادیانو علیهم لعنة الله الی یوم الدین، پر مظلوم افغانستان باندی حمله وکړه. او د دی جهانی او عالمی د هشت ګردی مرتکب سو، او دنیا وال ټوله که کافران دی او که ضعیف الایمانه مسلمانان دی تماشه بین ورته ناست دی او خپل سیلونه کوی چې د افغان مجاهد اولس سره څه کیږی. رب العلمین دی د دی مظلوم اولس ناصر او مددګار سی امین.

بَابُ صَلٰوةِ الْكُسُوفِ وَالْخُسُوفِ وَالْاِفْزَاعِ

باب ثابت دی په بیان کی د لمانځه د کسوف د لمر او د خسوف د سپوږمی، او د لمانځه د بیری درولیش وائی: که څه هم اهل لغت کسوف او خسوف په یو معنی بولی: وهو ذهاب الضوء من کل منهما ای الشمس والقمر کما قال الازهری والجوهری وابن الفارس، او په احادیثو مبارکه وو کی دواړه لفظه په هریوه کی د لمر د نور یدو او سپوږمی د تور یدو لپاره مستعمل سوی دی. لکن په عرف کی فقه شریفه کسوف په لمر کی مستعملوی او خسوف په سپوږمی کی، او صاحب قاموس وائی چې خسوف ذهاب د نور د بعض د لمر او سپوږمی ته وائی. او کسوف په لمر کی مستعملیږی او ذهاب د ټوله نور دی که د لمر وی او که د سپوږمی.

پوهسه چې کسف مصدر متعدی دی باب یه ضَرَبَ یَضْرِبُ دی، کما یقال کَسَفَ اللّٰهُ الشمسَ کسفًا. او کسوف مصدر لازمی دی باب یه جَلَسَ دی. یقال کسفت الشمس کسوفًا وعلی هذا فقس الخسوف، چونکه مقصود د لته بیان د حال د لمر او سپوږمی وو نو ځکه مصنف لفظ د کسوف او خسوف وَوَایه، **فَائِدَه**: د کسوف لمونځ سنت دی په نیز د جمهورو علماوو په جماعت مخصوصه سره بیله اذانه او اقامت، او بعض فقهاء وائی چې واجب دی کذا فی فتح القدیر **فَائِدَه**: په بخاری شریف او نورو کتابو کی د حدیثو راځی چې د اهل جاهلیت دا عقیده وه چې لمر یا سپوږمی چې توریږی په سبب د مرګ د یوه عظیم شخصیت په عالم کی او یا په سبب د لوی شخصیت د پیدا والی یعنی زیږیدو. لکن آنحضرت صلی الله علیه وسلم دا عقیده رد کړه. او دا یې وفرمائیله، ان الشمس والقمر لا ینکسفان لموت احدٍ ولا لحیوته لکنهما اٰیتان من اٰیات فاذا رأیتم ذالک فافزعوا الی الصلوٰة او کما قال، **پوهسه**: چې افزاع جمع د فزع ده معنا یې بیره ده لکه، زلزله، سخت طوفان، یا د ورځی لویه تاریکه، نو عطف د افزاع پر کسوف او خسوف عطف د عام دی پر خاص. ولی چې نور د شمس په ظلمت بدل سو او یا کامل نور

دستوری په تاریکه بدلیږي طبعًا د خلکو په زړونو کې خوف او هراس پیدا کیږي: قَالَ اللهُ تَعَالٰی وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيْفًا

فَائِده: هر وخت چې پر مسلمانانو یوه واقعه د بیرې راشي یعنې ماسوا د کسوف او خسوف نځر لمونځونه کول په انفرادي توګه مستحب دي، كذا قال الامام الطحطاوي

قال المصنف

سُنَّ رَكْعَتَانِ كَهَيْئَةِ النَّفْلِ لِلْكُسُوْفِ بِاِمَامِ

سنت ګڼل شوي دي دوه رکعته (دا بیان د اقل مرتبې دي او که بالاکوي هم ښه دي) او افضل خلور رکعته دي او دا دوه رکعته به په شان د نفلو کوي یعنې په اوقات مکروهه کې به نه کوي. كذا في المراقي

الْجُمُعَةِ اَوْمَاْمُوْرِ السُّلْطَانِ بِلَا اَذَانٍ وَلَا اِقَامَةٍ وَلَا

د باره د کسوف په امام پیښ جمعې او یا هغه خواړه چې د سلطان مامور وي. بیله اذانه او اقامته او بیله جهره

جَهْرٍ وَلَا خُطْبَةٍ بَلْ يُنَادِي الصَّلٰوةُ جَامِعَةٌ وَسُنَّ

په قرائت سره لکن په نیز د امام اعظم، او یارانو وائي چې قرائت دې په زوره وائي، او نه به خطبه وائي په اتفاق

تَطْوِيْلُهُمَا وَتَطْوِيْلُ رُكُوْعِهِمَا وَسُجُوْدِهِمَا

سره زمونږ دائمه وو بلکه داسې نعره دې وکړي: الصلوٰة جامعة، او سنت ګڼل شوي دي اوږدول د دغو دوو رکعتو په اوږدوالي د قرائت او د هغو دعاګانو چې خاص په نفلو کې روا وي، او همدارنګه اوږدول د رکوع او سجدو د دغو دوو رکعتو، او بعض فقهاء وائي چې قرائت دې لنډ وائي تا چې دعاګانو فارغ سي.

درویش وائي، چې اصل مقصود خو اشتغال دی وخت د کسوف دی په لمانځه او دعاګانو نو که لمونځ اوږد کې دعا به کوتاه کوي او که لمونځ سپک کړي دعاګانې به ډیرې وکړي لکن احادیث نبویة پر تطویل د قرائت دلالت کوي ولذا قال المصـ: وسن تطویلهما الخ لکن په اوسني زمانه کې چې د اکثرو امامانو حجې عربي دعاوې نه دي زده، او که د امام هم زده

نه وي مقتدیان خو عوام دي هیڅ عربي دعا چې مناسب د کسوف د لمره وي هیڅ یې نه دي زده. نو دوی به صرف ساکت ولاړ وي. نو بیا مذهب د بعض فقهاوو چې لمونځ کوتاه وکړي او باقي وخت په دعاګانو چې امام یې کوي د خلکو په ژبه او خلک به آمین کوي او رقت قلب به په ټولو کې موجود سي چې عمل وکړ سي ډیر به ښه وي، والله اعلم بالصواب

اِخْتِلَاف درویش وائي چې په لمانځه کې د کسوف لوی اختلاف دی. هغه دا چې امام مالک او امام شافعي او امام احمد وائي چې د کسوف په لمانځه کې به په هر رکعت کې دوې دوې رکوع کوي، او زمونږ د حنیفیانو مذهب دا دی چې صلوٰة الکسوف لکه نور لمونځونه په هر رکعت کې دې یوه رکوع کوي. زمونږ دلیل هغه حدیث دی چې ابوداؤد یې روایت کړی دی، چې په زمانه کې د علیه الصلوٰة والسلام چې د غابنت په وخت کې لمر تندري ونیوی، نو علیه الصلوٰة والسلام دوه رکعت لمونځ په جماعت وخلګو ته چې ښځې هم پکښې وې شروع کړی فَاَطَالَ فِيهِمَا الْقِيَامَ، ثُمَّ انْصَرَفَ، یعنې لمونځ یې پای ته ورسوی په داسې حال کې لمر تندري نخر صفا سوی وو، نو علیه الصلوٰة والسلام وروسته داسې فرمائیله. چې اِنَّمَا هٰذِهِ الْاٰيَاتُ یعنې د اکسوف وغیره، يُخَوِّفُ اللهُ بِهَا عِبَادَهٗ، بیروی خدای په دې سره خپل بندګان فَاِذَا رَاَيْتُمُوْهَا فَصَلُّوْا، نو چې تاسې وویني دغه قدرت الٰهي ایات نو لمونځونه کوئ کاحدث صلوٰة صَلَّيْتُمُوْهَا مِنَ الْمَكْتُوْبَةِ، لکه تر ټولو نوي لمونځ چې تاسې وکړی د فرضي لمونځو نخر یعنې د سحار لمونځ، نو د سحار په لمانځه کې خو یوه رکوع په رکعت کې ده نو په صلوٰة کسوف کې هم لازما یوه رکوع ده په رکعت کې،،

پوښتنه: چې کمال الدین بن الهمام چې د حنیفیانو په مذهب کې د احادیث نبویة وو په باره کې یو لوی مهارت لري په فتح القدیر کې ډیر حدیثونه په تائید کې د مذهب د حنفیانو راوړي دي، چې د هغو ټولو ذکر کول ددې مختصرې شرحې د شان نه خلاف دی. نو ده په اخیر کې داسې ویلي دي، فَهٰذِهِ الْاَحَادِيْثُ مِنْهَا الصَّحِيْحُ وَمِنْهَا الْحَسَنُ یعنې ضعیف. حدیث په کښې نسته او په صحیح او حسن دواړو احتجاج روا دی.

په اتفاق دا هل حدیثو او د ائمه اربعهؒ قو،، وقد دارت علیٰ ثلثة امور، یعنی دغه احادیث پردرې شی باندې دایږدی یعنی د لالت کوی ع۱ داچې علیه الصلوٰة والسلام دکسوف لمونځ دوه رکعت کړی دی ع۲ امر په دې سره چې صلوٰة کسوف داسې دی لکه نږدې لمونځ لیونی لکه دسحار دغسې کوی ع۳ هغه بیان چې کسوف دایا توځنه د قدرت الهی دی،، نو کمالؒ وائی چې د دی حدیث څخه صراحتًا دا معلومه سوه چې صلوٰة کسوف دی په یوه یوه رکوع کوی، وروسته کمالؒ زیا ته کړیده : وَمَا ذَهَبْنَا اِلَیْهِ رَوَاه کبار الصحابة رض فالاخذ به اولیٰ لکثرة رواته وصحة احادیثه وموافقة الاصول المعهودة لانا لم نجد فی شئ من الصلوات الا رکوعًا واحدًا فی رکعة فیجب ان یکون صلوٰة الکسوف کذالک،،

دَرْوِیش وائی: چې بیا نو کمالؒ په تفصیل جواب ورکړی دی د هغو مدشو چې پر تعدد د رکوع دلالت کوی،، ان شئت التفصیل فارجع الیه،، درویش وائی چې په اثبات کی د مذهب داحنا فوؒ او په جواب کی د مخالفینو فقیه ابوجعفر الطحاویؒ په شرح کی د معانی الاثارم لوی تحقیق کړی دی،، وان شئت فارجع الیه ، او د غه رنګه ملاعلی قاریؒ په شرح کی د مشکوٰة او بدر الدین العینیؒ په شرح کی د بخاری ډیر په زیاتوری او د قواعدو سره د محدثینو دی بیان کړی دی،،

پُوښتنه چې نعره د صلوٰة جامعةٌ د دی دپاره ده چې خلګ راغوند سی، او تطویل د قرائت د علیه الصلوٰة والسلام په لمانځه کی د کسوف په قدر د سورة البقره وو، کمالؒ چې د هغې مسئلی څخه چې د امام تطویل په قرائت سره مکروه دی،، صَلوٰة الکسوف،، څخه دی مستثنیٰ دی. قال ولو خففها جاز ولایکون مخالفًا للسنة،، درویش وائی چې دا قول د کمالؒ زما د محشی خبرې تائید کوی،، قال المصنفؒ :

ثُمَّ یَدْعُو الْاِمَامُ جَالِسًا مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ اِنْ شَآءَ اَوْقَائِمًا

او بیا دی امام په ناسته سره دعا وکړي او مخ به یې وقبلی ته وي، که ئې خوښه وي. او یا دی په ولاړی

مُسْتَقْبِلَ النَّاسِ وَهُوَ اَحْسَنُ

دعا وکړی لکن مخ دی د خلګو وخواته وي او دا ښه طریقه ده،، قال شمس الائمة

الحلوانیؒ اود احسنیت وجه یه داده ولې چې په اجتماعي نصابحوکی اودعا ګانوکی سنت هم دغه طریقه ده، او بل په داسی قسم کی د دعا په خلګوکی عجزاو، رقة القلب او حضور پیدا کیږی چې امام وویني چې څرنګه په عجز او نیاز او ابتهال سره دعا کوي،، قال المُصنفؒ :

وَالنَّاسُ یُؤَمِّنُوْنَ عَلٰی دُعَائِهٖ حَتّٰی یَکْمُلَ اِنْجِلَاءُ الشَّمْسِ

او خلګ دی امین وائی پر دعا د امام او تر هغه دی دا دعا ته دوام ورکوی چې په مکمله توګه لمر د تندرې څخه خلاصیږی،، قَالَ المُصنفؒ :

وَاِنْ لَمْ یَحْضُرِ الْاِمَامُ صَلُّوْا فُرَادٰی کَالْخُسُوْفِ

او که امام جمعه مثلًا حاضر نه وو نو بیا دی خلګ یوازې لمنځونه وکړي لکه په خسوف القمر کی چې یوازې کوي، ولې چې سپوږمۍ څو واره په زمانه کی د علیه الصلوٰة والسلام تندرې نیولې ده او په هیڅ حدیث مونږ ته نه ده رسیدلی چې علیه الصلوٰة والسلام دی د هغه دپاره خلګ جمع کړي وی او لمونځ دی په جماعت سره اداء کړی وی کذا فی المراقی،، قَالَ المُصنفؒ :

وَالظُّلْمَةِ الْهَائِلَةِ نَهَارًا اَوِالرِّیْحِ الشَّدِیْدَةِ وَالْفَزَعِ

او یا لویه بیروونکی تاریکه جوړه سی دورځې او یا سخت او تند باد خلاف العادة پیدا سی یعنی که د ورځې وی او که د شپې وي. او یا بیره وی مثلًا د زلزلې له سببه یا د ډیرو غتهو تڼا ؤو په سبب یا د پرلې پسې تیزو برېښنا وو له سببه الی غیر ذالک،، یعنی په دغه وخت کی دی هم خلګ یوازې یوازې لمونځونه کوي. او په جماعت سره دی نه کوي،

فَائِدَه: د ډیرو خلاف المعتاد بیرو لکه ډیر بارانونه، یا واوره هم خلګ لمونځونه یوازې یوازې کوی چې دا مصیبت خدای دفع کړي. او په عمومی امراض وبا ئیه وو کی دی هم خلګ لمونځونه کوي او دعا ګانی دی هم کوی په دفع کی د هغو مرضونو،، ط،،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه امین.

په اتفاق دا هل حديثو او د ائمه اربعه قول وقد دارت على ثلثة امور يعنى د غه احاديث
پردرى شى باندي دائر دى يعنى دلالت كوى ع۱ دا چې عليه الصلوٰة والسلام د كسوف
لمونځ دوه ركعت كړى دى ع۲ امر په دى سره چې صلوٰة كسوف داسې دى لكه نوردى لمونځ
يعنى لكه د سحار د غسي كوى ع۳ هغه بيان چې كسوف دايا تو څخه د قدرت الهى دى" نو
كمال وائى چې ددى حديث څخه صراحةً دا معلومه سوه چې صلوٰة كسوف دى په يوه يوه ركوع
كوى، ورو سته كمال زياته كړيده: وَمَا ذَهَبْنَا اِلَيْهِ رواه كبار الصحابة فالاخذ
به اولى لكثرة رواته وصحة احاديثه وموافقة الاصول المعهودة لانا لم نجد فى شئ من
الصلوات الا ركوعًا واحدًا فيجب ان يكون صلوٰة الكسوف كذالك"

درويش وائى:

چې بيا نو كمال په تفصيل جواب وركړى دى د هغو مذ شو چې پر تعدد د
ركوع دلالت كوى" ان شئت التفصيل فارجع اليه" درويش وائى چې په اثبات كى د مذهب
داحنا فو او په جواب كى د مخالفينو فقيه ابوجعفر الطحاوى په شرح كى د معانى الاثار لوى
تحقيق كړى دى" وان شئت فارجع اليه ۰ او د غه رنگه ملا على قارى په شرح كى د مشكوٰة او بدر
الدين العينى په شرح كى د بخارى ډير په زړه پورى او قوانينو سره د محدثينو ډير بيان كړى دى"

پوښتنه

چې نعره د صلوٰة جامعة د دى دپاره ده چې خلگ راغونډ سى، او تطويل د قرأت
د عليه الصلوٰة والسلام په لمانځه كى د كسوف په قدر د سورة البقره وو، كمال چې د
هغى مسئلى څخه چې د امام تطويل په قرائت سره مكروه دى" صلوٰة الكسوف" څخه دى مستثنى
دى. قال ولو خففها جاز ولايكون مخالفًا للسنة" درويش وائى چې دا قول د كمال زما د
مخنى خبرى تائيد كوى" قال المصنف:

ثُمَّ يَدْعُو الْاِمَامُ جَالِسًا مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ اِنْ شَاءَ اَوْ قَائِمًا

او بيا دى امام په ناسته سره دعا وكړى او مخ به يې و قبلى ته وي، كه ئې خوښه وي. او بيا دى په ولاړى

مُسْتَقْبِلَ النَّاسِ وَهُوَ اَحْسَنُ

دعا وكړى لكن مخ دى د خلگو خواته وي
او دا ښه طريقه ده" قال شمس الائمة

الحلوانى" او د احسنيت وجه يه داده ولې چې په اجتماعى نصا محوكى او دعا گانوكى سنت هم
دغه طريقه ده، او بل په داسى قسم كى د دعا په خلگو كى عجز او رقة القلب او حضور پيدا
كيږى چې امام وويني چې څرنگه عجز او نياز او ابتهال سره دعا كوى" قال المصنف:

وَالنَّاسُ يُؤَمِّنُوْنَ عَلٰى دُعَائِهٖ حَتّٰى يَكْمُلَ اِنْجِلَاءُ الشَّمْسِ

او خلگ دى امين وائى پر دعا د امام او تر هغه دى دا دعا ته دوام وركوى چې په مكمله توگه لمر
د تندرى څخه خلاص نه سى" قال المصنف:

وَاِنْ لَّمْ يَحْضُرِ الْاِمَامُ صَلُّوْا فُرَادٰى كَالْخُسُوْفِ

او كه امام جمعه مثلاً حاضر نه وو نو بيا دى خلگ يوازى لمنځونه وكړى لكه په خسوف القمر كى
چې يوازى كوي، ولې چې سپوږمى خو وار په زمانه كى د عليه الصلوٰة والسلام تندرى نيولى ده
او په هيڅ حديث مونږ ته نه ده رسيدلى چې عليه الصلوٰة والسلام دى د هغه دپاره خلگ
جمع كړي وي او لمونځ دى په جماعت سره اداء كړى وي كذا فى المراقى" قال المصنف:

وَالظُّلْمَةِ الْهَائِلَةِ نَهَارًا اَوِ الرِّيْحِ الشَّدِيْدَةِ وَالْفَزَعِ

او يا لويه بيرونكى
تاريكه جوړه سى د ورځې او يا سخت او تند باد خلاف العادة پيدا سى يعنى كه د ورځى وى او كه
د شپې وي. او يا بيره وى مثلاً د زلزلى له سببه يا د ډيرو غشو ټنا ؤ و په سبب يا د
پرلپسى تيزو برېښنا وو له سببه الى غير ذالك" يعنى په دغه وخت كى دى هم خلگ
يوازى يوازى لمونځونه كوى. او په جماعت سره دى نه كوي،

فائده:

د ډيرو خلاف المعتاد بيرو لكه ډير بارانونه، يا واوري هم خلگ لمونځونه
يوازى يوازى كوى چې د ا مصيبت خداى دفع كړي. او په عمومى امراض و با ئيه وو كى دې هم
خلگ لمونځونه كوى او دعا گانى دى هم كوى په دفع كى د هغو مرضو" ط"

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه آمين

احمقوں کی کمی نہیں غالب : ایک ڈھونڈو ہزار ملتے ہیں۔ مرزا غالب الشاعر المشہور.
نوجوانوں کو میری آہ سحر دے : پھر ان شاہین بچوں کو بال پر دے : علامہ اقبال الشاعر المشہور.
سبق پڑھ پھر صداقت کا، عدالت کا، شجاعت کا : لیا جائے گا تجھ سے کام دنیا کی امامت کا : ......

بَابُ الْاِسْتِسْقَاءِ

پوهسه: چې ستیا اوبوته وائي. اوسین اوتاء دپاره دَطلب دی. لکه په علم صرف کې چې معلومه خبره ده. نو د استسقاء معنیٰ لغوی طلب دی داوبو مطلقًا که څوک یو سړی وَیل ته وِوائي چې ماته اوبه راکړه. او په شرع شریفه کې طلب دی دَباران دخدای پاك جل سلطانه څخه په خاصه طریقه باندی چې بیان بی راشي، یعنی په استغفار او حمد او ثناء سره د پرورگار ان په ډیر تضرع او تذلل سره د رب جل شانه څخه طلب دباران نافع کول دی: قَالَ المصنفؒ چې استسقاء مشروع ده په قرآن مبارك سره، او په سنت نبوی سره او په اجماع امت سره، اما الکتاب، فهو ما حکیٰ ان نوح علیه الصلوٰة وَالسلام لما دعیٰ قومه مدةً مدیدةً الی الایمان وترك الشرك فلم یؤمنوا به الا نفر قلیل، حَبَس الله عنهم القطر، نو خدایٔ د دوی څخه باران بند کړه او ښځی ئی د اولادو څخه وچی سوی څلویښت کاله، نو نوح علیه السلام ودوی ته وویل چې که تاسی ایمان راوړی، "یُرسل السماء علیکم مِدرارًا، وَیُمدد کم باموالٍ وبنین الآیه"، او دا شرعی مسئله ده چې خدای پاك چې دده مخه ادیانو په قرآن کې یو بیان وکړی او موږ منع ونه کړی هغه زموږ دپاره هم شرعه ده، کما فی کتب اصول الفقه؛ واما الحدیث: فقد روی عنه صلی الله علیه وَسلم انه استسقیٰ یوم الجمعة حین الخطبة علی المنبر النبوی حین شکیٰ الیه الاعرابی بقحوط المطر و قصته مشهورة وفی کتب الصحاح مذکورة وهذا کان بعد النبوة، وقد استسقیٰ ابوطالب بطلب قریش به صلی الله

علیه وسلم حین کان صلی الله علیه وسلم غلامًا بمکة اخرج ابن عساکرؒ هذه القصة بتفصیل ولذالک یقول ابوطالب فی شانه: ؎

وابیض یستسقیٰ الغمام بوجهه : ثمال الیتامیٰ عصمة للارامل :

واما الاجماع فقد اجمعت الامة سلفًا وخلفًا علی الاستسقاء من غیر نکیر، قال الامام الطحطاویؒ: چې استسقاء سنت ده په نیزد حاجت. یو خو په داسی ځای کی چې خلک یه نه وَلې لری اونه رود، اونه ځاهان چې دوی خپل ځانونه او مواشی په اوبه کی لکه لوی لوی دښتونه، او یا ریگونه چې مالداران هلته استوګنه کوی. او بل داچې ځایونه چې رودونه او وَلې او ځاهان خووی لکن دَخلګو د ښتو یا ځو وغیره کفایت نه کوی، او بیله ضرورت به خلک استسقاء نه کوی: قهستانی، قَالَ المصنفؒ:

استسقاء لره لمونځ سنته یعنی نفلی بیله جماعته،

صَلٰوةٌ مِّنْ غَيْرِ جَمَاعَةٍ پوهسه: چې نفس لمونځ مراقی والاوائي چې روا دی بیله کراهته او سُنت نه دی، ولی چې په حدیث کی د بخاری وَغیره داسی راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وَسلم ته چې شکایت د قحط المطر وسو رَفَعَ یَدَیه یَسْتَسْقِی او د لمانځه ذکر په کښی نسته، او بل داچې عمر رضی الله تعالیٰ عنه چې دَخلګو سره په استسقاء کول لمونځ نه کړی دی. او عمر رضی الله تعالیٰ عنه اشد الناس اتباعًا لسنة رسول الله صلی الله علیه وَسلم بعد ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه، او بل داچې آنحضرت صلی الله علیه وسلم په ټولو صحابهؓ سره استسقاء کړی نو که لمونځ په کښی نو ده لمانځه ذکر به لري په ډیر شهرت سره په راوایا توکی دحدیثو راغلی وای، لکن مراقی او امام طحطاویؒ وائی چې په یوه روایت شاذه کی روایت په عبد الله بن عباسؓ او عبد الله بن زید کړی دی د آنحضرت صلی الله علیه وَسلم دَلمانځه کولو په استسقاء راغلی دی، قَالَ الطحطاویؒ وهو حدیث شاذ لایؤخذ به، نو دغه سبب موږ د جواز دلمانځه وایو، او ددی سَبَبه یه ابوحنیفهؒ لمونځ داستسقاء سنت نه بولي، لکن امام اعظمؒ داسی هرگز نه دی وَیلی چې په استسقاء کی لمونځ کول بدعت دی لکه بعض دښمنان چې هغه ستر امامؒ ته دا نسبت کوی، او امام ابویوسفؒ او

امام محمدؒ وائی چی امام دی دوه رکعته نفل لمونځ وخلگوته ورکړی اوجهر بالقرٲته دی هم وکړی لکه داختر لمونځ یعنی په جهر کی لکن اذان اواقامت به نه کوی» لکن امام محمدؒ وائی چی وروسته ترلمانځه دی امام دوی خطبی ووائی اوپه مابین کی دی کښینی، اوابو یوسفؒ وائی چی یوه خطبه دی ووائی. اووروسته دی شروع په دعا گانو سره وکړی. دلیل دیاره ئې هغه حدیث دی چی دابن عباسؓ نه مروی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم یو وخت په خلگو سره دوه رکعته لمونځ په جهر سره وکړی.

پوښتنه که اوس امام په جماعت سره لمونځ وخلگوته ورکړی. آیا په نیزد امام اعظمؒ دغه کار مکروه دی اوکه څرنگه؟ **جواب**: دحاکم شهیدؒ چی دکافی څخه په نقل کړی دی داسی معلومیږی چی مکروه دی» اوشیخ الاسلامؒ وائی که جماعت سنت نه دی په نیزد امام اعظمؒ لکن روادی بیله کراهته، قال الامام الطحاویؒ وعلیه التعویل» قال المصنفؒ:

وَلَهُ اِسْتِغْفَارٌ وَيُسْتَحَبُّ الْخُرُوْجُ لَهُ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ

اود استسقاء دپاره طلب دبخښنی دی خلگ کوی دخدای پاک څخه لقوله تعالیٰ: فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا يُّرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا الآیة اومستحب دی وتل دپاره د استسقاء دری ورځی لکن پرله پسی اوتردری ورځی زیات منقول نه دی» قال المصنفؒ:

مُشَاةً فِيْ ثِيَابٍ خَلِقَةٍ غَسِيْلَةٍ اَوْ مُرَقَّعَةٍ

پیاده به وزی په داسی کالو کی چی زاړه وی لوپریولی وي، یعنی پینه کړی نه وی، اویا پینه کړی وی، مراقی وائی چی پینه کړی کالی اولیٰ دی. چی خضوع اوعجزته نزدی دي» قال المصنفؒ

مُتَذَلِّلِيْنَ مُتَوَاضِعِيْنَ خَاشِعِيْنَ لِلّٰهِ تَعَالٰى نَاكِسِيْنَ رُؤُسَهُمْ

یوه سره چی تذلل اوتواضع اوخشوع الفاظ دی چی معنایه نزدي ده. صرف فرق یه دا دی چی خشوع دزړه صفت دی. اوتذلل اوتواضع داعضاء ظاهره وو صفت دی. :ترجمه: اوکښته به کړه وی سرونه خپل، په خلاصه کی وائی چی سنه صورت د استسقاء دا دی، چی هروخت چی

اوروړونه وچ سی. اویا اوبه ترکفایت د څخکو اود باغو مثلاً کمی سی، اوباران نه ترخپل وخت وځنډیږی، نوامیر دولایت دی خلگ امر کړی چی دری ورځی دی روژی ونیسی او حسب الطاقت دی نفلونه کوی، اوکی یو پربل دنیائی ظلم کړی ... کړی. اوکه نورظلم یه کړی وی دهغه دی عفوه وغواړی دیو بل څخه، اوپرنورو شیانو دی ... خدای ته توبه وکاږی، اوڅلرم ورځ دی په فوق الذکر شرطو سره وصحرا ته ووزی، اوکه چیرې بارانونه په وخت کی. ترڅلورمی ورځی دمخه شروع سوه. نودپاره دشکر دی صحراء ... اونوری دعا گانی دی وکړي.

واقعه

تردی اوسنی یعنی ۱۴۲۲ھ تی دیرش کاله تخمیناً دمخه په قندهار کی دباران قحطی جوړه سوه نووالی دقندهار امر وکړی چی خلگ دی صبا واستسقاء ته اماده سی، چی څنا بنت سونو درولیش ځان اوخپل طالبان پرشرائطو مذکوره وو برابر کړه، اوو عیدگاه ته چی هوری داستسقا ځای ئې کل سوی وو روان سوو، هلته چی ورغلو تیز رفتاره موټران دتجارانو ولاړ دی که گورم فلانی مولوی صاحب دیو تجار سره سپور عینکی یه پر سترگو ایښی دی او دیر زیبا کالی اوڅوڅه یه هم فوق العادة اغوستی ده راورسیدی.

قصه مختصره تول ملایان صاحبان په ورته شان اوشوکت سره دشنا خته کانو په تیز رفتاره موټرانو کی را اغله. اولوی خطیب دقندهار ترټولو په لوی شان اوشوکت سره را ورسیدی» درولیش خپلو ملگروته وویل چی خوند داستسقاء نسته، ولی چی دعاوی به هم دغه جاه اوجلال والا ملایان کوی، نوگمان نه کوم چی قبولی به سي، او اغسی هم پیښه سوه او استسقاء هم دغه یوه ورځ وسوه وبس، اوکال هم هغسی وچ وو» قال المصنفؒ

مُقَدِّمِيْنَ الصَّدَقَةَ كُلَّ يَوْمٍ قَبْلَ خُرُوْجِهِمْ

اوخیرات دی کوی مسلمانان هره ورځ تروتود مخه لان الصدقة ترد البلاء»

قــال المُصنفؒ **وَيستحِبُّ اِخْرَاجُ الدَّوَابِ وَالشُّيُوْخِ الكِبَارِ وَالاَطفَالِ**

او بنه کاردی چې خلګ دې باسي ځای ته د استسقاء خپل چارپایان، غواوې، بوزې، میږې سره د اولادو د دوی. او دغه رنګه دې باسي سپین ږیري خلګ چې کلان ساله وي، او دغه رنګه دې وباسي کچنیان کم هم ډیر کم عمره وي، اما الصدقة «فهي تطفئ غضب الرب جل وعلا وتجلب رحمته التي من جملته الامطار» قال في المراقي چې مسلمانانو ته بنائي چې تجدید د توبې دې هم وکړي» او قوله مسلمانانو ته دې طلب د بخښنې هم وکړي، او دا هم مستحبه ده چې بهائم او اولاد د دوی دې هم ورسره جلا کړي، تا چې سره د ژړا د خلګو ژړا د حیواناتو او د اولادو د دوی، او د اولادو په مندو باندې پوره ته سي، شاید رحمت الٰهي هم په جوش راسي، او د رحمت باران وووري» ؎ تا نګرید ابرکی خندد چمن ؛ تا نګرید طفل کی جوشد لبن، هرکجا اشک روان رحمت شود ؛ هرکجا آب روان سبزه شود ؛ واما اخراج الشیوخ والاطفال» فلما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: هل ترزقون وتنصرون الا بضعفائکم» بخاری» وفي حديث اخر» لولا شباب خشع، وبهائم رتع، وشيوخ ركع، واطفال رضع، لصب عليكم العذاب صبا» مراقي: قــال المُصنفؒ:

وَفِي مَكَّةَ وَبَيْتِ المَقْدِسِ فَفِي المَسجِدِ الحَرَامِ وَالمَسجِدِ الاَقْصٰى

یعنې خروج وصحراته په غیر کې د دغو ښارو ګواري، او په مکه مکرمه کې او په بیت المقدس کې نو

يَجْتَمِعُوْنَ وَيَنْبَغِيْ ذٰلِكَ لِاَهْلِ مَدِيْنَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

داستسقاء د پاره دې خلګ جمع سي په مسجد حرام کې د مکې مکرمې او په بیت المقدس کې دې په مسجد اقصٰی کې سره غونډ سي، او مراسم د استسقاء دې پرځای کړي، او دغه رنګه بنائي و اهل ته د مدینې منورې چې په مسجد نبوي ﷺ کې دې مراسم د استسقاء پرځای کړي»

فـائِدَه: په دې درو مسجدو کې دې بهائم نه راولي، وجه یه دا ده چې سلف او خلف تر اوسه مراسم د استسقاء په حرم مکي او مسجد اقصٰی کې پرځای کول، او بل دا چې دغه ځایونه شرافت په دربار کې د رب العزت لري، او شرف لره د مکان لوئیه برخه سته په نزول کې د رحمت الٰهي:

واما مدینه الرسول صلی الله علیه وسلم فلاریب في نزول الرحمة في تلك البقعة المباركة «وما ارسلناك الا رحمة للعلمين» وهو صلى الله عليه وسلم هو الوسيلة لامته في الدارين وهو الشفيع المشفع، نو خلګ دې د ذات انور د علیه الصلوٰة والسلام وسیله وګرځوي په دفع کې د شدت د قحط، او دغه رنګه وسیله دې وګرځوي ذات انور د ابوبکر الصدیق رضي الله تعالٰی عنه او ذات انور د عمر رضي الله تعالٰی عنه»

مسئله: درویش ورانديوویل چې دواب دې د غودرو ځایو ته نه راولي مراد دا وو چې داخل ته د دغو درو ځایو دې نه راولي، مګر مراقي وائي چې دواب خو دې راولي لکن خارج ابواب المساجد المذکورة دې ودروي» قــالَ المُصنفؒ:

وَيَقُوْمُ الاِمَامُ مُسْتَقْبِلَ القِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ وَالنَّاسُ قُعُوْدٌ

او ودې دریږي امام مخامخ وقبلې ته لاسونه دې پورته کړي وي، او خلګ دې ناست وي

مُسْتَقْبِلِيْنَ القِبْلَةَ يُؤَمِّنُوْنَ عَلٰى دُعَائِهِ

مخامخ وقبلې ته او خلګ دې امین وائي پر دعا د امام، **فـائِدَه**: په حدیث شریف کې چې روایت نبي عمرؓ کړی دی راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې استسقاء کوله په مدینه منوره» لاسونه یې دونه پورته کړه چې سپین والی د تخرګو یې معلومیدی. او ولاړه وو قبلې ته مخامخ **پوښتنه**: چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم دونه بلیغ پورته کول د لاسو چې تخرګونه یې معلومیدل په اجتماعي دعا کې بیله استسقاء بل ځای نه دهٔ ثابته د اسې نه ده چې علیه الصلوٰة والسلام اجتماعي دعا بیله استسقاء بل وخت نه ده کړې،،

قَالَ المصنفؒ **يَقُوْلُ اللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُّغِيْثًا هَنِيْئًا مَّرِيْئًا**

او امام به په دعا کی وائی ای خدایه موږ او به کړی په باران سره. خلاصوونکی د سختی څخه چی نماء ورکړی حیوانا تو ته بیله ضرره، چی عاقبت یه ښه وی، قَالَ المصنفؒ:

مَرِيْعًا غَدَقًا مُجَلِّلًا سَحًّا طَبَقًا دَائِمًا وَمَا اَشْبَهَهٗ

چی اوروونکی زیادت وی په کښتو کی، چی ډیری اوبه په کښی وی، چی پټوونکی د افق وی یعنی عام وی پر ټولو اطرافو، چی پر ځمکه یې ځکان په زوره لویږی، چی ځمکه یې ګرده نیولی وی، او دوام دار وی یعنی په قدره د حاجت دکاریږو، ږودو، ولو، او ځمکی، او یا مشابه به د دغو الفاظو سره

سِرًّا اَوْ جَهْرًا وَلَيْسَ فِيْهِ قَلْبُ الرِّدَاءِ که دغه دعاء کرار کوی او که په زوره لکن جهر یې افضل دی تا چی نمان یې هم واوری، او نشته په استسقاء کی اړول د پټو پر راسته او چپه اوږه، په نیزد امام اعظمؒ او ابو یوسفؒ: ولی چی امیر المؤمنین عمرؓ او نورو صحابهؓ وو چی استسقاء کړیده قلب الرداء په کښی نه دی راغلی، **پوښتنه**: چه امام اعظمؒ د هغه تحویل الرداء څخه نه دی منکر چی په احادیثو مبارکه وو کی راغلی ده لکه دده مبارک حاسدان چی وائی بلکه امام اعظمؒ وائی تحویل الرداء سنت نه دی، والا لفعله الصحابة الکرامؓ التابعین لسنته شبرًا بشبر بلکه تحویل الرداء آنحضرت صلی الله علیه وسلم تبرکًا کړیده. او س هم که، خوك تبرکًا کوی روا ده، قَالَ المصنفؒ:

وَلَا يَحْضُرُهٗ ذِمِّيٌّ او نه دی حاضریږی و استسقاء ته اهل ذمه، هر نوع کافر چی وی، لنهی عمرؓ عنه، م، لانهم مبغوضون له تعالیٰ، **فَائِدَةٌ**: د علیه الصلوٰة والسلام څخه ثابته دعا په استسقاء کی په دعو کلما تو سره وه. اَللّٰهُمَّ غَيْثًا مُغِيْثًا نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍ، عَاجِلًا غَيْرَ اٰجِلٍ، اَللّٰهُمَّ اسْقِ عِبَادَكَ وَبَهَائِمَكَ وَانْشُرْ رَحْمَتَكَ، وَاَحْيِ بَلَدَكَ الْمَيِّتَ، اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ اَنْتَ اللهُ لَا

اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ الْغَنِيُّ وَنَحْنُ الْفُقَرَاءُ اَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ، وَاجْعَلْ مَا اَنْزَلْتَ قُوَّةً وَبَلَاغًا اِلٰى حِيْنٍ، او که چیری باران ډیر سو او خلک د و دانیو پر نړیدو و بیریدل لکه په زمانه کی د علیه الصلوٰة والسلام هم په خطبه کی دعا وکړه. او داسی پیښه وه. چی یو اعرابی د جمعی په ورځ چی علیه الصلوٰة پر خطبه ولاړ وو سوال د باران ئی وکړی، او علیه الصلوٰة والسلام هم په خطبه کی دعا وکړه: اللهم اسقنا اللهم اسقنا دری واره «، راوی د حدیث وائی ورځ راپور ته سول لکه سپر او باد پیدا سو. حالانکه مخکی تر دی آسمان بیخی صاف وو یعنی هیڅ وریځ نه معلومیده نا برہ داو یځ پیدا سوه. په آسمان کی سره تنکه سوه. او باران شروع سو.

آنحضرت صلی الله علیه وسلم پر هغه خطبه ولاړ وو چی بام دده مبارك پر برابر سری سو او اوبه دده مبارك په ږیره کی توی سوی، او د باران تر اتلونکی جمعه پوری وَ دریدی او خلک ډیر په تنګ سوه نو هغه صحرائی یا بل په داو، و ستة جمعه په وخت کی خطبی د علیه الصلوٰة والسلام یې عرض وکی چی د ډیر باران څخه هُدِمَتِ الْبُيُوْتُ «آه»

نو ته خدای ته خواست وکه چی دا باران د موږ څخه بند کړی، نو علیه الصلوٰة والسلام داسی دعاء وکړه، اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا اَللّٰهُمَّ عَلَى الْاٰكَامِ وَالظِّرَابِ وَبُطُوْنِ الْاَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ» راوی د حدیث وائی چی علیه الصلوٰة والسلام په وخت کی د وَیلو د حوالینا دی په دواړو لاسو به اشاره کوی د شاه وخولته. او و، یځ به هم دده اشارو سره هر طرف ته روانه وه، حتیٰ چی موږ لو ئح وکړی د جمعی ته او و تلو اسمان بالکل صاف وو، او یو ځاځکی باران نه وو هکذا فی البخاری وغیره من کتب الصحاح»، وما ذکرته مختصر منه «ولنعم ماقیل فی مدحه صلی الله علیه وسلم: لا یمکن الثناء کما کان حقه: بعد از خدا بزرگ توئی قصه مختصر:

وقیل: آفاقها گردیده ام بسیار خوبان دیده ام اما تو چیزی دیگری:

بَابُ صَلٰوةِ الْخَوْفِ

باب دی په بیان کی د احکامو د لمانځه چی په وخت کی د بیری د دښمن د حملی یعنی د کافرانو چی پر مسلمانانو نی کوي، **پوهه سه**: چی د خوف لمونځ پر څو کیفیت په احادیثو مبارکه وو کی راغلی دي: چی ټوله کیفیات یه جائز دي په اتفاق د اماما نو د څلورو مذهبو صرف اختلاف د دوی په دی کی دی چی اولی یه کوم کیفیت دی، لکن اول مشروعیت د صلوة خوف خو په جنگو کی د کفارو سوی دی لکن صلوٰة خوف اوس په نورو اسبابو سره هم روا دی چی بیان بی راسی ان شاء الله تعالی.

فائده اضافت د صلوٰة و خوف ته اضافت د ه و شرط ته یعنی د دغه لمانځه پر هغه کیفیت چی راسی. شرط یه خوف دی یعنی که خوف نه وي نو پر دغه کیفیت لمونځ نه دی روا.

د فائدی خبره په کنز او هدایه کی وائی چی شرط د صحت د صلوٰة الخوف واقعی بیره ده د دښمنه څخه او سخت والی د بیری د حملی، یعنی نفس حضور د دښمن یا قرب د د دښمن کافی نه دی، لکن امام طحاوی وائی چی دا قول د بعض دی یعنی د تحقیق خلاف دی، او عام فقهاء پر دی مذهب دی چی نفس حضور د دښمن که څه هم مسلمانان نه ځندی بیریږی کافی دی په صحت کی د صلوٰة الخوف، ولی چی معتبر په رخصات شرعیه وو کی وجود د سبب ظاهر دی، نو حضور د دښمن سبب ظاهر د خوف نو په ځای کی د واقعی خوف دریږی، لکه چی معتبر په اباحت د خوړلو د روژی مشقت دی لکن چونکه سفر سبب ظاهر دی د مشقت نو سفر په ځای کی د مشقت واقع درول شو حتی چی نفس مسافر ته د روژی خوړل روا دی کما تقرر في معتبرات کتب الفقه، بلکه په تحفه او عنایه کی وائی چی نفس قرب العدو اهم سبب د صحت د صلوٰة الخوف.

قَالَ المصنف هِيَ جَائِزَةٌ بِحُضُوْرِ عَدُوٍّ وَبِخَوْفِ غَرَقٍ اَوْحَرْقٍ

او لمونځ روا دی په سبب د حضور د دښمن، د عبارت څخه د مصنف دا سی معلومیږی چی حضور د دښمن شرط دی نفس قرب کافی نه دی. او دا هم معلومه سوه چی حقیقی بیره نه ده شرط، او دغه رنگه روا دی صلوٰة خوف په سبب د بیری د غرق والی د کښتی او دغه رنگه روا دی صلاة خوف که بیره د سوځنگ د اور وه، یعنی که بعض نفرو د اور څخه نیوی ونه کی او ټول پر لمانځه ودریږی او به انتشار پید اکړی او بعض متاع او شیان به وسوځی، قَالَ المصنف:

وَاِذَا تَنَازَعَ الْقَوْمُ فِي الصَّلٰوةِ خَلْفَ اِمَامٍ وَاحِدٍ فَيَجْعَلُهُمْ طَائِفَتَيْنِ

که چیری د خلکو په دی کښی اختلاف سو چی په یوه امام پسی به اقتداء کوی یعنی دوه امامه به نه وی. نو د دی امام واحد څنگ دوی ډلی وگرځوی،

پوهه سه: چی دوی ډلی که سره برابری وی په عدد کی. او یوه ډله تر بلی ډلی ډیروی په حساب کی دواړی لاری روا دی، ولی چی لفظ د طائفة عام دی، حتی چی یوه سړی ته هم ویل کیږی. حتی که مسلمانان دری کسه وه او د دښمن څخه بیریده یو دی امام سی او بل دی پسی ودریږی. او دریم دی پیره کوی، چی امام یو رکعت وکړي مثلاً بیا دی پیره دار راسی هغه دی پسی ودریږی او هغه دی یعنی دوهم سړی دی پیره کوی، قَالَ المصنف:

وَاحِدَةٌ بِاِزَاءِ الْعَدُوِّ وَيُصَلِّي بِالْاُخْرٰى رَكْعَةً مِنَ الثُّنَائِيَّةِ

او ودی دروی یوه ډله برابره د دښمن وغیره د پاره د پیری او امام دی وگذاری به، هغه بله ډله سره یو رکعت د دوه رکعتی لمانځه څخه خواه اصلاً دوه رکعتی لمونځ وی لکه د سحار لمونځ، او یا په سبب د منفرد دوه رکعته د رباعی وي،

قـال المصنف ## وَرَكْعَتَيْنِ مِنَ الرُّبَاعِيِّ أَوِ الْمَغْرِبِ

اودوه رکعتونه دی امام به اوله ډله سره اداء کی که لمونځ څلور رکعته وو، او یا د ماښام لمونځ وو، د ماښام د دوو رکعتونو په اوله ډله سره د لیل دا دی چې د ماښام لمونځ خونه نیمی کیږی نو ځکه دیوی ډلی دا به دوه رکعت وی، او اولی ډلی اولی په دوه رکعته سره لتقدمها» قال المصنف

وَتَمْضِي إِلَى الْعَدُوِّ مُشَاةً

او ولاړه دې شی دغه طائفه چې د امام سره ئی لمونځ وکړ د دښمن وطرفته پیاده یعنی هغه اوله ډله.

مسئله: که چیری دوی سپاره سی او یا د صف و بل خواته ولاړ سی لمونځ به باطل سوی.

قـال المصنف ## وَجَاءَتْ تِلْكَ فَصَلَّى بِهِمْ مَا بَقِيَ وَسَلَّمَ وَحْدَهُ

او راد سی هغه ډله چې په پیره کی وه یعنی په امام پسی دی نیت وکړی نو امام دی دوی ته مَا بَقِيَ مِنَ الصلوٰة ورکړی، او امام دی یوائی سلام وگرځوی ولی چې د ده لمونځ خو پوره سو،

قـال المصنف ## فَذَهَبُوا إِلَى الْعَدُوِّ ثُمَّ جَاءَتِ الْأُولَى وَأَتَمُّوا بِلَا قِرَاءَةٍ

وَسَلَّمُوا وَمَضَوْا

او بیا دی دا دوهمه ډله ولاړه سی وطرفته د دښمن، او هغه اوله طائفه دی راسی یعنی هغه اول ځای ته دی راځی او کی خوښه وه هوری دی خیل پاته لمونځ پوره کړی، او بیله قرائت وې لو ځکه ولی اوله ډله خو لاحق دی او لاحق خلف الامام دی حکماً او بسلام دی وگرځوی چې د دوی لمونځ هم پوره سو، او بیا دی دا ډله ولاړه سی د دښمن وخواته د پیره د پاره، قال المصنف:

ثُمَّ جَاءَتِ الْأُخْرَى إِنْ شَاؤُوا وَصَلَّوْا مَا بَقِيَ بِقِرَاءَةٍ

او بیا دی راسی هغه بله ډله چې اوله ډله وه کی خوښه وه، یعنی اول ځای ته، او کی هوری لمونځ کاوه د دوی خوښه ده، او دا ډله دی پوره هغه پاته لمونځ په قرائت سره. ولی چې دوی خو

مسبوق دی او پر مسبوق قرائت لازم دی»

فائده مراقی والی چې په صلوٰة الخوف کی ډیر روایتونه راغلی دی. او اصح روایتونه یه شپاړس[16] دی او علیه الصلوٰة والسلام ۲۴ واره صلوٰة خوف کړی دی، لکن امام طحطاوی د زاد المیعاد څخه نقل کړی دی "چې اصول د دغو حدیثو او کیفیات د صلوٰة خوف ۶ دی او دغه کسان چې د ډیر والی د کیفیاتو شوق لری هر وخت چې اختلاف د روا تو د حدیث وویني هغه بل کیفیت د صلاة خوف گرځوی او هغه نه ده بلکه دا صرف اختلاف د روا و یا نو دی و لبس، او ابن حجر په فتح الباری کی وائی هذا هو المعتمد"

او په در کی وائی چې صلاة خوف په صحیح روایتو کی په څلور ځایه کی ثابت دی.

غزوة ذات الرقاع، غزوة بطن نخل، غزوة عسفان، غزوة ذی قرد،

درویش وائی: چې والله اعلم مصنف د کومه ځایه څخه صحیح روایات ۱۶ بولی او سره د دی چې زاد المعاد ئی ۶ بولی. او دغه رنگه مصنف ۲۴ واره صلوٰة خوف د علیه الصلوٰة والسلام څخه نقل کړی دی، او صاحب الدر صرف ۴ واره صلوٰة خوف د علیه الصلوٰة نقل کړی دی، او د دی دوو عددو. یعنی ۱۶ = او شپږ او ۲۴ د څلور بیخی ډیر فرق دی نو باید د دی خبر و معلومات د کتابو څخه د حدیثو، او د شروحو څخه د حدیث د کتابو تر لاسه سی، لکن دا مختصر شرحه د دی تحقیق ځای نه دی، او مراقی وائی چې دا ټول کیفیات روادی، والاولی والاقرب من ظاهر القرآن هو الوجه الذی ذکرناه یعنی فی المتن»

مسئله: که امام په لمانځه کی د خوف سهوه سو سجده سهوه به کوی، دی او مقتدیان ټوله، ولی چې احادیث د سهوی عام دی.

مسئله صلوٰة خوف غلواو باغیانو لره نسته، ولی چې دوی اعداء الله دی پر دی سفر او صلاة خوف دا حیاء الله دپاره دی. قال المصنف:

إِنِ اشْتَدَّ الْخَوْفُ صَلَّوْا رُكْبَانًا فُرَادَى بِالْإِيمَاءِ إِلَى أَيِّ جِهَةٍ قَدَرُوا

او که سخته سوه بیره د دښمن د خوا څخه یعنی د دښمن د امهلت مسلمانانو ته نه

ورکاوه چې دوی د دا بو څخه یا په اوس وخت کې د موټرانو څخه کښېنسته سی او صلوة خوف پر کیفیت مذکوره وکړی بلکه جنګ یې شروع کړی نو په داسی صورت کی دی مسلمانان د سپرتیا سره لمونځ کوی. لکن یوازی یوازی او هغه هم په اشاره سره و هر طرفه چې قدرت یې وي، یعنی استقبال القبلة شرط نه دی، ولې چې د مسلمانانو د پاره دا بیخي لوی عذر دی،،

تنبیه: داد لمانځه شان او عظمت او قوی فرضیت دی. او بخپل وخت کی د کولو نو د دغه بیان څخه باید سړی پوه سې، لیعنی چې په دغسی سخت حالت کی نه لمونځ ساقط سو. او نه د تاخیر اجازه ومسلمانانو ته ورکړه سوه، فیا اسفی علی حال بعض المسلمین حیث یکونون سالمین ومع ذالک لا یصلون، لا فرادی ولا با الجماعة وَلَا یُبَالون بذالك ولا یخافون غضب الجبار جل سلطانه » اللهم اغفرا و نصرًا وحبًا و عافیةً ،،

مسئله: په تبیین او مجمع الانهر کی وائی چې سپور لمونځ کول په صحرا کی روا دی او په ښار کی نه دی روا. ولې چې نفل په ښار کی راکبًا نه دی روا نو فرض به په طریق اولی نه دی روا وان کان لضرورة » انتهی » درویش وائي چې نفل خو اختیاري لمونځ دی نو په ښار کی راکبًا څه ضرورت سته، که نفل یې زړه غواړي خو کښېنسته دی سی کم مشکل په کښېنسته کید و کی نسته، او فرض لمونځ خو لازم دی او په وخت مقید دی» اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا مَّوْقُوْتًا» نو خدای ناکرده که فوجونه د کفارو په ښار ورننوزی او مجاهدین یې و جنګ ته په وخت کی د لمانځه مجبوره سی، نو به ولې راکبًا ودوی ته لمونځ نه وی روا» نو دا مسئله تجدید نظر غواړی والله اعلم» قَالَ المصنفُ

وَلَمْ تَجُزْ بِلَا حُضُوْرِ عَدُوٍّ وَاِنْ لَّمْ يَتَنَازَعُوْا فِي الصَّلٰوةِ

ونه دی روا صلاة خوف بیله حضوره د دښمن، قال فی البحر لعدم الضرورة حینئذٍ وقد مر اختلاف فی هذه المسئلة من قبل فتذکر» او که چیری نزاع په قوم کی نه وه یعنی خواهخوا

په مونځ لمونځ په یوه امام پسی کوو، نو افضل داده چې هریوه طائفه دی لمونځ پوره وکړی په امام پسی لکه په حال کی دامن، یعنی یوه ډله دی پیش کوی. او بله ډله دی په یوه امام پسی خپل لمونځ پوره وکړي. او سره د امامه دی سلام وګرځوی. وبیا دی دا ډله ولاړه سی د پیری و ځای ته. او اوله ډله دی راسی او په بل امام پسی دی خپل لمونځ پوره وکړی حسبنا الله ونعم الوکیل »

تاریخی کتنه او یادګار: تن ورځ ۲ دوشنبه ده د رجب الخیر نیسته ده سنه ۱۴۲۲ هجری قمری ده، چې دوی هفتی دمخه تخمیناً پر امریکا باندی دوشنبه په ښار او دنیویارک په دوولوی ښارو کی بعض کسانو هر خوله چې وه یوه دا ښی خودکشه حمله کامیابه وکړه، چې د نړۍ په تاریخ کی به تر اوسه دا غسی حمله چا نه وی کړي، او امریکا ته یې جانی ومالی ډیر لوی تاوان ورساوه. امریکا د دی حملی عاملان وپیژندل؟ یا نه!

خو امریکا چې رئیس جمهور یې په دغه وخت کی بش و. H.S.م و ۷/۰. د دی حملی پړه پر یوه خوار غریب د ۲۲ کالو جنګ زړه هیواد افغانستان پرغاړه واچول. په بهانه د دی چې د روسانو په یرغل کی پر افغانستان لوی مجاهد اسامه بن لادن په افغانستان کی وو. نو د امریکا بش په ډیر جوش د صلیبی جنګ اعلان وکړی، یعنی د نصاراوو او د اسلام جنګ، او د طالبانو د حکومت څخه چې امیر المؤمنین ملا محمد عمر مجاهد یې لوی روحانی او ملکی پیشوا وو، د امطالبه وکړه چې اسامه بن لادن دی وامریکا ته تسلیم کی چې امریکا یې په خپل ملک کی محاکمه کړي. او طالبانو او د دوی ټولو مشرانو دا خبره رد کړه چې اسامه زمونږ ورور مسلمان دی او لوی مجاهد دی، او د روسانو د قبضی په وخت کی افغانستان ته ډیر لوی مجاهدانه کارنامی لري،،

نو په هغه وخت کی چې امریکایانو د روسانو د پیش قدمی څخه ویریدل نو د دغه اسامه سره ئې ډیری او د وسلو لویه مرسته کوله، نو مونږ دا میلمه مجاهد مسلمان ورور وکافرانو ته حواله کړو، نو امریکا او بش په مغربی ممالکو کی حتی په بعض اسلامی ممالکو

لکه پاکستان، عربستان، سعودی امارات متحده عربیه وو بغاری اونغری جوړی کړی چې اسامه بن لادن ددهشت گردانو په نړۍ کې لوی مشر دی حتما به ئې طالبانو موږ ته سپاري او که ئې نه وسپاري موږ دَ طالبانو پر حکومت په افغانستان کې هوائی او زمینی بریدونه کوو، او دَ طالبانو حکومت دمابین تخزوړو، په دغه وخت کې دشمال اتحاد په نامه چې دَ طالبانو مخالف وو چې مشر یې برهان الدین وو او مرکز یې بدخشان وو» دغه برهان الدین امریکایانو ته دعوت ورکړی چې زموږ شمال ایتلاف ستاسو ملگری یو د اسامه بن لادن په نیولو کې او د طالبانو د حکومت په نړنگولو کې» او د امریکایانو پلار انگریزانو په لندن کې ډیر لوئ اوازی گړی کړی چې د طالبانو حکومت به دمابین تخزوړو» او امریکا اعلانونه کوی چې نن حمله کوو صبا حمله کوو مسلمانانو ته او په پاکستان کې خصوصًا دعلماوو حضراتو مشرانو چې ډیر پی دافغانستان سره دیک جهتی اعلانونه شروع کړی، تراوسه معامله پر دغه ځای ولاړه ده. او د افغانستان په جنگ زده ملک کې په عامو خلقو کې ډیر اضطراب دی، آینده به وگورو چې خدای جل سلطانه به څه پیښوی» اللهم انصر الاسلام والمسلمین ودمر الکفرة خصوصًا الامریکا والانکلیس وبا برمعاونیهم من کانوا وحیث کانوا بحرمة السبع المثانی والقرآن الکریم، قال المصنف:

وَيُسْتَحَبُّ حَمْلُ السِّلَاحِ فِي الصَّلٰوةِ عِنْدَ الْخَوْفِ

او مستحب ده دَ ځانه دَ لوول دَ سلاح یعنی په اختلاف دزمانو دهرې نوعې تخزچې حمل یې ممکن وي، په لمانځه کې په وخت کې دویرې دحملې دَ دښمن،،

پوهه سه: چې استحباب مذهب دی داحنافو او امام مالک او امام شافعی رحمهما الله عنهما حمل دسلاح په نیز دخوف په لمانځه کې واجب بولی» ط»

اللهم اغفر لکاتبه ولمصنفه ولقارئه ولمن طالعه ولمن نظر الیه بعین الشفقه امین

امین.

بَابُ اَحْكَامِ الْجَنَائِزِ

باب دی په بیان کې دجنازې دَ احکامو

پوهه سه: چې جنائز جمع د جنازې ده، مرانی وائي چې جنازه په زبر دجیم او په زیر دجیم مړي ته هم وائي او چارپائی ته د مړي هم وائي لکن چې مړی پرې پروت وي، او بعض اهل لغت وائي چې په زیر دجیم خودی مړي ته وائي او په زبر دجیم چارپائی ته وائي: وقیل بالعکس ط

قال المصنف

يُسَنُّ تَوْجِيهُ الْمُحْتَضَرِ لِلْقِبْلَةِ عَلَى يَمِينِهِ وَجَازَ الْاِسْتِلْقَاءُ

سنت دی مخامخ کول دَ هغه چا چې زکندن په روی وَ قبلې ته پر ښي اړخ او سنتي سنځ پرې ایستل هم روا دی لکن **پوهه سه** چې دا هله سنت دی چې پر مریض تکلیف نه وي، او که تکلیف وو بیا دی پرخپل حال پرېښودې،

فائده: محتضر صیغه د اسم مفعول دی ای حضرته ملائکة الموت او حل به الموت» هر مسلمان ته په کار ده چې همیشه ومرگ ته مستعد ووسي په توبه سره او په زړه دمطالعه او مرگ دې ډیر ډیر یادوي، کما ورد فی الحدیث النبوی اکثروا ذکرها زم اللذات» الموت، خصوصًا مریض ته، سه توبه بکن امروز تو هرگز نگو فردا کنم ؛ شاید بمیری صبحدم فردا نیابی درشمر؛ واستثنی من ذالک العلماء المصنفین والمدرسین، لئلا یخل ذکر الموت کثیرًا بالتصنیف خصوصًا اذا کان تصنیفهم یبلغ الی مجلدات وایضا یخل بالتدریس» قال المصنف:

وَيُرْفَعُ رَأْسُهُ قَلِيلًا وَيُلَقَّنُ بِذِكْرِ الشَّهَادَتَيْنِ عِنْدَهُ مِنْ غَيْرِ

او سر دې لږ اپورته کړی، او تلقین دی ورته کوی یعنی ور یاده وی دی ورده ته دو یمه کلمه شهادت»

اِلْحَاحٍ وَلَا يُؤْمَرُ بِهِمَا

اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ،

بیله ډیروالي د دغه تلقین، ولي مریض په حال دسکرات الموت کې

دی چې د ډېر تلقین څخه ئې زړه تنګ نه شي، د سرې ته کولو په باره کې مراقي وائي چې څڅه وقبلی تر سي، نو اسمان ته، درویش وائي چې دا په هغه صورت کې چې پرې استرخې پرېوی ایستلی وی، کما لا یخفی.

او امر دې هم نه ورته کوي چې فلانی کلمه ووایه، ولې په ده سختی ده نو شاید دی به وائي - یا، ولې چې شیطان هم وده ته حاضرېږي او ور ته وائي چې دین د نصاری ووسه، نو دی به وهغه ته وائي يـا . ده امر به دا خیال سی چې زما و امر ته یه لا وویئیله، نو بې د کفر ګمان پرې وسي، بلکه په مراقی کې وائي چې که چا دغه زکند نوالا ته وویل چې کلمه ووایه، او ده صراحةً وویئیله چې کله نه وایم حکم به په کفر سره ئې نه کیږي، ولې چې دی مغلوب العقل دی نو ځکه بعض علماء مرګ د بیهوشۍ او زوال العقل خوښی کړی دی لهذا الخوف، قَالَ علیه الصلوة والسلام: لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ فانه لیس مسلم یقولها عند الموت الا نجته من النار، وفی حدیث اٰخر من کَانَ اٰخِر کلامه لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دخل الجنة، ای دخولا اولیا.

فَائِدَه: په قنیه کې وائي: الواجب عَلٰی اخوانه واصدقائه ان یلقنوه آه لکن د وجوب د تلقین خبره په بل کتاب کې نشته، بل ټوله د فقه کتابونه وائي چې تلقین سنت دی.

فَائِدَه: په هغه تېر سوی حدیث کې چې: لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ آه جمهور علماء پر دې متفق دي چې مراد د میت څخه قریب الموت مراد دی حقیقت میت نه دی، لکه په دې حدیث کې مَنْ قَتَلَ قَتِيْلًا الحدیث وما فی المضمرات، عن البزازی: لو قال لمسلم قُل لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ فلم یقل کفر بالله وان اعتقد الایمان آه فهو لیس فی المحتضر المذکور بل هذا القول لا یصح عَلَی اطلاقه والتفصیل فی شرح الطحطاوی، **مَسْئَلَه**: که محتضر یو وار کلمه شهادت وویئیله نو نور دی کلمه شهادت نه وړ ته تکرار وي ولې چې شاید د دې اخیره خبره دا غږ وي، قَالَ المصنف

وَتَلْقِيْنُهُ فِي الْقَبْرِ مَشْرُوْعٌ وَقِيْلَ لَا يُلَقَّنُ وَقِيْلَ لَا يُؤْمَرُ

او تلقین د مړي په قبر کې یعنې چې په قبر کې کښېښولو سره مشروع دی. او مراقي والا وائي چې

بِهٖ وَلَا يُنْهٰى عَنْهُ

دا مذهب د اهل سنت والجماعت دی، او بعض علماء وائي

چې په قبر کې دی مړي ته تلقین نه کوي، دلیل یې هغه دی چې په کفایه کې ذکر سوی دی، چې دا مړی که مسلمان وی نو تلقین ته یې حاجت نشته، او که په کفر مړی وی نو تلقین فائده نه ورته لري، آه. او دا دی قول نسبت و معتزله وو ته کیږي، او بعض فقهاء وائي که چا تلقین ومړي ته کاوه خو لګ دی نه منع کوي او که چا نه کاوه خو لګ دی امر کوي په تلقین سره، او دلیل د اول قول دا دی چې په حدیث کې راغلی دی: لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ شَهَادَةَ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، دوی وائي حقیقت میت خو مړی دی نو مراد د تلقین څخه تلقین د قبر دی. لکن اکثر مشائخ د احنافو پر دی مذهب دی چې مراد په حدیث کې معنی مجازي ده ای مَنْ قرب الی الموت، کما مرّ، په هر حال کیفیت د تلقین د مړي په قبر کې دا دی نو دا تلقین د وخت د زنکندن دی کما مرّ، «یا فلان بن فلان اذکر دینک الذی کنت علیه فی دار الدنیا بشهادة اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رسول الله»

دَرْوِيش وائي چې مسئله د تلقین د مړي معرکة الاراء ده چې لوی تفصیل یې په فتح القدیر کې دی، او هغه ټوله تفصیل را نقل کول د دی مختصر شرح سره مناسب نه دي، او په زړه پوری طویل بیان په مراقي او طحطاوي کې هم موجود دی او هغه هم په سبب د طوالت د رویش ونه کی او نه ئې را نقل کی، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ، قَالَ المصنف

وَيُسْتَحَبُّ لِاَقْرِبَاءِ الْمُحْتَضَرِ وَجِيْرَانِهِ الدُّخُوْلُ عَلَيْهِ وَ

او مستحب ده قریبانو ته د محتضر او همسایه ګانو ته دده چې د محتضر خوا ته دی ورسي او هلته

يَتْلُوْنَ عِنْدَهُ سُوْرَةَ يٰسٓ وَاسْتُحْسِنَ سُوْرَةَ الرَّعْدِ

دې کښېني او تلاوت د سورة یٰسٓ دې کوي. او بعض متأخرینو تلاوت د سورة الرعد هم مستحسن ګڼلی دی،

فَائِدَه: د غه خلق دې محتضر ته نصیحت د وصیت کولو کوي. او په وخت کې د نزع دی په خوله کې اوبه ور واچوي، ولې په دغه وخت کې تنده ډېره وی لشدة النزع و لذالک وَرَدَ فی الخَبَر، چې شیطان هم ور ته حاضرېږي او زلالی اوبه ور سره وي.

او محتضر ته وائي چې ته ووایه لا اله غیري نور به دی او به کرم نعوذ بالله من ذالک او دغه خلګ دی محتضر ته د پاک خدای لوی فضل و کرم ور په یاد کی او ده ګمان دی پر خدای ښه کوي»، په حدیث کی د مسلم راغلی دی، «لا یموتن احدکم الا وهو یحسن الظن بالله انه یرحمه ویعفو عنه»

او په صحیحینو کی دا حدیث هم راغلی دی قال الله تعالیٰ: «انا عند ظن عبدی بی»، واما قرائة سورة یٰس فلما جاء فی الخبر، «مامن مریض یقرء عنده یٰس الا مات ریان وادخل قبره ریان» واما قرائة سورة الرعد فلقول جابر انها تهون علیه خروج روحه»، قال المصنف:

وَاخْتَلَفُوا فِي إِخْرَاجِ الْحَائِضِ وَالنُّفَسَاءِ وَالْجُنُبِ

او اختلاف کړی دی مشائخو په ایستلو کی د حائض او نفساء ښځی او د جنب، **پوهه سه** چې ایستل د دغو کسانو صرف اولیٰ دی او هغه هم هلته چې ورته ضرورت نه وی، نو پر دی سبب باسی چې د دغو کسانو سره چونکه نجاست موجود دی نو نبایده چې حضور د دوی مانع د حضور شي د ملکو د رحمت و نه کرځي، او وجه د عدم الاخراج دا ده چې ممکنه ده چې دغه کسان د محتضر تر ټولو نواقربا و وځی او نه به ووزي، او طبیب دی هم ورته راولي.

درویش وائي: «اللهم ارحمنا اذا عرق الجبين، وکثر الانين، وبکی علینا الحبیب وایس منا الطبیب، اللهم ارحمنا اذا وارنا التراب، وودعنا الاحباب، وفارقنا النعیم وانقطع النسیم، اللهم ارحمنا اذا بلی جسمنا واندرس قبرنا، وانطوی، ونسی اسمنا» او کافرکی خو هم قریب وی ځنډی باسی دي» قال المصنف:

فَإِذَا مَاتَ شُدَّ لَحْيَاهُ وَغُمِّضَ عَيْنَيْهِ

نو چې محتضر مړ سو ور وه دی تړو سی ژامی د ده او په پټه ور تړکره چې خوله یې په کښې پټه سي او پرسر دی ور وتړي او پټی دی کړه سي سترګی د ده»، لورود الامر به فی السنة النبویة وتحسینا لوجهه کما هو الظاهر»

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولمن نظر الیه بعین الانصاف

قال المصنف

وَيَقُولُ مُغَمِّضُهُ بِسْمِ اللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ

او وائی دی هغه سړی چې سترګی د مړی ور پټه وی، شروع په نامه د خدای او تابع یو پر ملت د رسول الله صلی الله علیه وسلم.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَللّٰهُمَّ سَهِّلْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ

یا الله آسانه کی پر ده موجود د حال د ده او آسانه کړې ورپسته تر دی یعنی د قبر حالات، او دی نیک بختی ور کړی په دیدار ستا او وګرځوی هغه دنیا چې د ده

وَاسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ وَاجْعَلْ مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِمَّا خَرَجَ عَنْهُ

ورووتی، یعنی قبر و ما بعده خیر تر دغه دنیا چې دی ځنې ووتی»،

درویش وائي: چې په صحیح حدیث کی راغلی دی چې څه وخت چې ابوسلمة وفات سو، آنحضرت صلی الله علیه وسلم یې سترګی ور پټولی نو دا یې دعا یې وکړه! چې خدایه وبخښی ابوسلمه او پورته کړی درجه د ده په هدایت والاو کی او ده په وروستو یا ته کورکی نه عوض ور کړی په فائزینو کی، او مونږ ته بخښنه وکی او ده ته یا رب العلمین، او فراخی ورکړی ده ته په قبر کی، او رونړا ور کړی وده ته په قبر کی، کمال وائي چې بیا دی بیتو وغیره پر او ارکړي،، قال المصنف:

ثُمَّ يُوضَعُ عَلَى بَطْنِهِ حَدِيدَةٌ لِئَلَّا يَنْتَفِخَ

بیا دی کښیږدی پر نس د ده یوه وسپنه تا چې نس یې و نه پړسیږی، **پوهه سه** چې وسپنه خاصة او طبعًا په دفع کی د پړسوب فائده لري، او که وسپنه نه وه نو یو بل د روند شئ دی پر کښیږدي،، قال المصنف:

وَتُوضَعُ يَدَاهُ بِجَنْبَيْهِ وَلَا يَجُوزُ وَضْعُهُمَا عَلَى صَدْرِهِ

او کښیږدی دی بنوول سی دواړه لاسونه د ده پر دواړو اړخو د ده، او نه دی روا ایښوول

په ځیګرده، ولې چې داخوې او عادت د اهل کتابو دی، **فائده**: ګوټې دلاسو دې وموښې چې آوارې نه وي. او د غړو نګه بندونه د لاسو او پښو دې نرمه وي، او اوږې چې د غسل په وخت کې ورته اسانې وي» قال المصنفؒ:

وَتُكْرَهُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عِنْدَهُ حَتَّىٰ يُغْسَلَ او مکروه دی قرائت د قرآن مبارك په نیزد مړي ترهغه وخته پورې چې غسل ورکوي، د دې پاره د دې چې تعظیم قرآن وسپې د حدثه او نجاست نه چې په مرګ سره پیدا سو او پسله غسله مړي پاکیږي»

پوهسه چې غسل ومړي ته ته ورکول امر شرعي دی قیاس او عقل کار نه په کښې لري نو داپوښتنه ځای نه لري چې مړی خو پاك وو نو غسل ولې ورکوي» لان الآدمي لا ينجس بالموت كرامة له، یا دا هېره کول هم ځای نه لري چې که انسان په مرګ نجس ګرځي نو باید په غسل هم نه سي پاك» لکه نور حیوانات چې مړه سي په پریولو نه پاکیږي، او یا دا خبره چې مړی خو جنب نه دی. نهایت دا خبره ده چې په سختئ ز کندن بر دده څخه یو او دس ما تو ونکی شئ وتلی وي، نو باید دده اعضاء داو دا سه ور پرې مینځی وبس»

قال المراقي بخلاف الكافر يعني هغه په غسل سره نه پاکیږي آه لکن امام طحاويؒ وائي چې مسلم او کافر په دغو احکامو کې سره یو دي، **سوال**، قال الله تعالی: انما المشركون نجس **جواب**: د هغو نجاست څخه مراد نجاست د عقیدې دی نجاست د بدن نه دی مراد وهذا مذهب السلف والخلف: قال المصنفؒ:

وَلَا بَأْسَ بِإِعْلَامِ النَّاسِ بِمَوْتِهِ او پروا نسته په خبرولو سره د خلګو په مرګ دده، تا چې جنازه ورته کوونکی ډیر سي، بخاري او مسلمؒ روایت کوي چې علیه الصلوٰة والسلام خبر ورکړی په مرګ د نجاشي په هغه ورځ کې چې دی په محکله کې د حبشه وو مړ سوی وو او دغه رنګه یې خبر کړه خلګ په مرګ د زید بن حارثهؓ او د جعفرؓ بن ابي طالب او عبدالله

ابن رواحهؓ چې په یوه غزا کې درې سره شهیدان سوي وه، والتفصيل في كتابي البلاغ المبين»

مسئله: په نهایه کې وائي که مړی یو عالم وو او یا یو زاهد سړی وو چې خلګو تبرك په کاوه نو بعض متأخرینو وئیلي دي چې پروا نه لري چې په بازارو کې دده د مرګ اعلان وکړي وهو الاصح آه او په مراقي کې وائي چې ډیر مشا نخو څخه وائي چې دا پروا نه لري چې د جنازې د مړي خبره خلګو ته ورسوي تا چې هغه اقرباء یا نور دوستان چې په مرګ دده خبر نه وي خبر سي او حق د مړي پر ځای کړي، لکن فراط په مدح کې د مړي دې نه کوي بمانه هغه قدر الفاظ دې استعمال کړي چې خلګ یه و بیترلي»

صاحب هدايه په تجنيس کې وائي چې مکروه دی تر حد تجاوز په مدح کې د مړي خصوصًا چې جنازه یه حاضره وي لانه من صنيع الجاهلية، ط او پروا نه لري بیان د سوانح عمري د مړي که په نثر سره وي او که په شعر سره» لکن چې په واقعیت بیان سي او افراط په کښې وي

مسئله: ژړل پر مړي که قبل الموت او که بعد الموت وي په صرف او ښکو تویولو سره پروا نه لري، چې آواز پورته کول او چیغې وهل په کښې نه وي،

او نیاحت یعنې په زوره چیغې وهل لکه د نبحرو چې غالبًا عادت دی او کالي پر ځان څیرل یا تندی ټکول یا شکایت د خدای پاك څخه کول سخت مکروه دي، بعض ښځې د قریب د مړي په وخت کې داسې حالت پر ځان طاري کې لکه پیری؟ نا نو چې نیولي وي، په بخاري او مسلم کې دا حدیث موجود دی چې څه وخت چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم اخیری زوی چې ابراهیمؓ یه نوموؤ او دده دبي بي ماریهؓ زوی خدای پاك ددی څخه ورکړی وو، د ۱۲ میاشتو په عمر کې مریض سو او بیا وفات سو، نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم په تویولو د اوښکو پروژړل» عبد الرحمان بن عوفؓ چې دالته حاضر وو، وعليه الصلوٰة والسلام ته ئې ووئیل: وَأَنْتَ يَارَسُولَ اللهِ تبكى»! فقال يا ابن عوف انها رحمة» یعنې ژړا د غه او ښکې د رحمت د سببه توئیږي یعنې دو صله رحمي له کبله معنا دا چې او ښکې تویول ممنوع ژړا نه ده» وقال م ان العين تدمع» په تحقیق سره سترګې او ښکې تویوي» والقلب يحزن او زړه غم کوي» ولا نقول الا ما يرضى ربنا» او په خوله نه وایو مګر هغه خبره چې خدایٔ

اوپټې سترګې مې نه سواې رونړه ولاې، او روڼړې سترګې مې نه سواې پټولاې، بالاخر دغه مرض د سکتې يوه ورځ راته پيښن سوې وو، چې سړلاړ مرحوم او نور قريبانو د نبض کتنو وروسته، سل په سل داعقيده سوه چې عبيد الله مړسو، نود قبر دپاره ئې خلګ ادړې ته واستول او کفن يې راوړې وو، او طالبانو د مسجد ته يې نه وړ و سپارلې وم چې غسل ورکړې، او خلګ او قريبان يې هم خبر کړې وه. نو طالبانو چې غسل راکاوه، اوتودې اوبه د غسل په پرما اچولې هغه طالب چې زما پر بدن يې لاس تيراوه، دزړه پر برابر يې د زړه لږ حرکت محسوس کړې وو، نو هغه بل طالب ته چې اوبه لې پرما تويولې د بې بل طالب ته وويل چې تر راسه زما خيال داد ي چې د دې مړي زړه حرکت لري او ژوندې دې هغه چې لاس زما پر زړه اينې وو هغه هم ورته وئيلي وه چې هو زړه هم په حرکت پوهيږم، خير طالبانو غاسلانو زما مرحوم پلار ته ورغلي وه چې ته راځه راسه وګوره مونږ عبيد الله ژوندې بولو زړه يې حرکت لري، پلار مې دنورو قريبانو چې راغلې وه هغو ته هم زما د زړه حرکت محسوس سوې ږو،

نو دغل دکمايه څخې بيرته خوږ ته راوړې وم، او هغه کالي يې راغوستي وه او په تلتک کې يې پټ کړې وم. چونکه د تبې د پرو خت د تير يدو مخزه چير ضعيف سوې وم چې سترګې مې هم نه سواې رونړه ولاې، او دوې آهم هرګړې نه کتلم، خوځو ساعته وروسته د زړه حرکت و نبض ته راورسيدې او نبض هم په حرکت راغلې يو ګړې وروسته ما سترګې رونړې کړې او خبرې مې وکړې، په قريبانو کې دخوشحالی دوړ پيداسو چې مر عبيد الله ژوندې سو قبر کنانې يې بيرته راوغوښتل، رفته رفته ما کامل صحت پيدا کړې او کفن يې راکالي کړه وامې غوستل داد ی تر او سه پورې ژوندې يم يعني ۸۳ کاله عمر دا اوس مې دی، وَاللهُ جل سلطانه نعلم باجلي، اللّٰهم اني اسئالك ختام الاجل على الايمان والاسلام وكلمة الشهادتين عن وداع الروح من البدن على الايمان والتوبة من جميع المعاصي بحرمة سيد الانام صلى الله عليه وسلم،

قال المصنف **فيوضع كما مات على سرير مجمّر وترًا ويوضع كيف**

نو دې کيښنولې سي مړي خرنګه چې مړسو يعنې مرګ يې متيقن سو، پر تخته دغسل په داسې حال کې تخته دې خوشبويه کړې وي تاک وار و نه يا ۳ يا پنځه

اتفق على الاصح ويستر عورته

بالاتنه" زيلعي دا تجمير بوخو د بار ه ددفع د راځه کړې هې د ميت دې او بل دده د تعظيم د باره دې" کيفيت د تجمير دادې چې عود يا اګربتي ته دې اور واچوي، او دري وار پر تخته شاو خوا راوګرځوي،، او که پر تخته نوره سميټې ځاې دې پرې باسې او غسل دې ورکړي - او اينول دمړي پر تخته هر رنګه چې وي پروانه لري پر اصح روايت چې شمس الائمة وئيلي دي، او بعض وائي پر قبله دې پري باسي يعني پښې دې و قبلې ته کې لکه مريض چې لمونځ کوي او عورت دې ور پټ کې، وجوبا ولې چې عورت ته د مړي کتل نا روا دي لکه د ژوندي،"

لکن زيلعي او نهايه والا وائې چې د نا مه څخه تر زنګنو پورې دې عورت ور پټ کړي" او هدايه والا وائې چې صرف عورت غليظه دې ور پټ کړي تيسيرًا على الغاسل، وهوظاهر الرواية وهو المعمول في الناس اليوم **مسئله**، ساتر العورة دې ترڅپلو کالو لاندې دې اول تو کړې ور واچوي، قال المصنف:

ثم جرد على ثيابه ووضئ الا ان يكون صغيرًا لا يعقل الصلوة او وروسته دې لڅ کې مړي د کالو څخه. او اودس دې ورتازه کړي، مګر نه کړ داسې کوچنې وو چې په لمانځه نه پوهيدې نو هغه اودس نه غواړي،،

مسئله: استنجاء دې داسې ورکړې چې غاسل دې کڅوړه پلاس واغوندي نو تر ساتر لاندې دې استنجاء ورکړي، او که هغه نه وه نو پر ساتر سر بيره دې استنجاء ورکړي

قال المصنف **بلا مضمضة واستنشاق الا ان يكون جنبا** بيله خولې پريولو او بيله پزې

پریولو مګر که جنب وو، مراقی وائی د سر مسح دی وکړی په صحیح روایت کی، لکن خوله او پزه دی په تکرار ور مسح کړی، وعلیه التعامل «مر» او که مړی جنب وو، یا حائضه یا نفساء بنځه وه نو په تکلیف سره دې په خوله او پزه او به ور لغړه وی تاچی طهارت یې پوره سی»

تحقیق غسل المیّت

پوه سه، چی په نیزد امام ابویوسفؒ دی استنجاء نه ور وهی، تاچی نور نجاست خارج سی، لاسترخاء المفاصل او خلاصه والاهم وده غه مذهب ته تللی دی، **مسئله**: په ابتداء د غسل چی متوضی لاسونه مینځی د مړی د لاسو پریولو نسته، ط

مسئله د پښو پریولو د مړی دی نه ځنډه وی، ولی چی په ځای کی د جمع ذالی داو بونه دی

مسئله: که سړی بالغ سوا او لیونی وو بیا په هغه لیونتوب کی مړ سو او دس نه غواړي قیاسا علی الصبی **مسئله**: په فتح القدیر کی وائی چی غاسل دی پر ګوتو یو ټکړه پیچی او د مړي غاښونه او تالودی او سنډان دی په مسح کړی، او د غه رنګه په پزه هم و دی. او د نوک په غاړ کی دی ګوته ولغړه وی، وهذا مما استحبه بعض العلماء وهو حسن فی تنظیف المیت

تنبیه استثناء د جنب چی مصنفؒ په نورالایضاح کی کړیده، او استثناء د حائض او نفساء چی په مراقی کی کړیده - دا یوازی د خلخالیؒ نظر دیؒ، قال الامام الطحطاویؒ وهو غریب مخالفٌ لعامة الکتب کما فی الشبلی علی الکنز،

او په تبیین کی وائی چی جنب لکه نور مړی دی، درویش وائی چی علماوو له بنائی چی په قول دیوازی خلخالی دی فتوی نه ورکوی» قال المصنفؒ:

وَصُبَّ عَلَيْهِ مَاءٌ مُغْلًى بِسِدْرٍ اَوْحَرَضٍ وَالّا فَالْقُرَاحُ

وَهُوَ الْمَاءُ الْخَالِصُ

او بیا دی تودې کړه سی پر مړی او به چی د بیری د ونې پانې پکښې ایشولی وی، او یا بروڅه او که هغه دواړه نه

وه نو بیا دی قراح (خالصی او به) پرتوی کی» درویش وائی کی په صابون پری مینځی هم روا دی بلکه اتلو نکی خیر و دی طحطاوی»

فائده: د مغلی خبره معلومه سوه چی تودی او به د مړی د غسل د پاره افضل دی، کذا فی النهر» کلمه د او د پاره د تخییر ده یعنی غسل ورکوونکی مختار دی په پریولو سره چی مینځی ولی هر یو کافی دی» په حدیث شریف کی راغلی دی چی خو وخت چی په مدینه منوره کی د علیه الصلوة والسلام وفات سوه. نو ده مبارک غاسلانو بنځوته وویل چی غسل ورکړی په اوبو او سدر سره»، قال المصنفؒ:

وَيُغْسَلُ رَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ بِالْخِطْمِيِّ

او پریولې دی سی سر او ږیره د مړي په خطمی سره **پوه سه** چی خِطمی په کسره او فتحه د خاء دواړه روا دی لکن کسره یې اکثره ده تر فتحی په عربو کی. او په پښتو کی فتحه اکثره ده» دیو وابنه نوم دی چی اصلاً په عراق کی پیدا دی او خوشبو یې هم دی، او په پاکولو کی د ستو د صابون ورکوی، او د یونانی طبیبانو سره پیدا دی،

مسئله: که د سړي یعنی مړي پر ږیره وبیښتان نه وه یا د سر نه وه او یا یې سر خریلی وو، او پر ږیره یې هم وبیښتان نه وه یا نه وه راغلی یا کوسه وو یا یې ږیره خریلی وه نو تکلیف ته دخطمی د پریولو ضرورت نسته لعدم الباعث علیه» قال المصنفؒ

ثُمَّ يُضْجَعُ عَلٰى يَسَارِهٖ فَيُغْسَلُ حَتّٰى يَصِلَ الْمَاءُ اِلٰى مَا يَلِى

التَّخْتَ مِنْهُ

بیا دی پری اچول سی مړی پر چپه اړخ، نو دی ور پریوله سی، یعنی د ده راسته اړخ چی لوړ سو، ځکه چی شروع په راسته اندام سنت دی. تر هغو پوری چی رسیږی او به و هغه جانب ته د مړي چی و تخته ته ښرمه دی چی چپه طرفته د مړي دی قال المصنفؒ:

ثُمَّ عَلٰى يَمِيْنِهٖ كَذٰلِكَ

او بیا دی مړی پری باسی پر راسته طرف د غه رنګه یعنی تر هغو پوری مینځی چی و هغه ځای ته د مړي او به ورسیږی چی تختی ته ښرمه دی یعنی چپه طرفته ته»

قَـالَ المصنفؒ **وَالْكَافُوْرُعَلٰى مَسَاجِدِهٖ** اوودی گرځولسی کافور چې بوه معلومه خوشبوئي ده پرځایونو سجدې دَمړي، چې هغه تندی دی، اوپزه ده، اودواړه لاسونه دی، اودوه زنګنونه دی اودواړه پښې دی، روی ذالک عن ابن مسعودؓ او جنجيانهم دکافوره څخه بد وړي، قَالَ المصنفؒ

وَلَيْسَ فِى الْغُسْلِ اِسْتِعْمَالُ الْقُطْنِ فِى الرِّوَايَاتِ الظَّاهِرَةِ

اونشته په غسل کې دمړي استعمال ده پنبه وو په روايا تو ظاهرو وکې، زيلعيؒ په شرح کې د کنز وائي چې پروا نه لري چې پرمخ دمړي پنبه واچوي، اوپه سوزيو کې لکه دُبُر، فرج، پښځې اوپزې په غارو اوغوږو په غارو کې پنبه ور ننه کړي، لکن فتاوى ظهيريه وائي چې په دبره او په فرج کې دی پنبه نه ور اير دی، قَـالَ المصنفؒ

وَلَا يَقُصُّ ظُفُرُهٗ وَشَعْرُهٗ اونوکان دمړي که څه هم اوږده وي نه دی ور پرې کوی مګر که مات نوك ووهغه دی ځندې پرې کړي اوودی غورځوي، اوويښتان دی هم نه پرې کوي يعنې که ذسروی که دبريتوو وي او که د زير ناف وي - امام شافعيؒ وائي چې دمړي بريتونه که ترمسنون بالاوه وغځي دی کې اود غره نګه کې نوکان غټ وه پرې دی کې، اود غره نګه کې د زير ناف ويښتان ترغند مباح بالاوه ځندې پرې دی کې. قاله الملامسكين ، اوكه فرضًا نوكان اوويښتان دمړي غاسلانو پرې کړه زمونږ په نيزدی هغه په کفنو کې ورسره کښير دی، ق، تب. قَالَ المصنفؒ

وَلَا يُسَرَّحُ شَعْرُهٗ وَلِحْيَتُهٗ وَالْمَرْأَةُ تَغْسِلُ زَوْجَهَا

بِخِلَافِهٖ اونه دی وربړ منځوی ويښتان دسر اود ږيرې ولې هغه زينت دپاره دي، مړی د زينت څخه فارغ سو، په قنيه کې وائي چې دا فعل مکروه تحريمي دی که طلاق نه وی خونكاح قائمه ده اوكه طلاقه وی نوهم نکاح قائمه ده، لبقاء النكاح فى حقها من جهة العدة، كه عده د طلاق رجعي وی اويا د ظهار، اوميړه وما بينئ ته غسل نسی ور

کولای ولې چې نکاح قطعه سوه، حتیٰ که ښځه د غسل دپاره نه وه ميړه دی تيمم ور وركوي او پر ميړه نشته چې سترګې به پوټوی په وخت کې دمس د زړا عينو د دی، اوكه بيګانه سړی ووهغه په د غه وخت کې سترګې پوټوی،

مَسْئَلَه که ښځه د ميړه دمرګه سره لنګه سوه اوعده د رجعي طلاق يه تيره سوه او يا په عده کې د طلاق بائن وه او يا پر ميړه حرامه سوې وه په سبب دمرتد والي نو دغه ما بينه ميړه ته غسل نسي وركولای، قَـالَ المُصنفؒ:

كَاُمِّ الْوَلَدِ لَا تُغَسِّلُ سَيِّدَهَا لکه مينځه چې د بادار څخه لنګه سوی وی غسل نسی وركولای با دار ته او د غه مدبرة مينځه يا مطلقه مينځه، ولې چې ملك د بادار په مرګ سره د ده قطع سو او پر منځو هيڅ عده هم نشته، نو که نر نه وو دا غه مينځه دی بادار ته تيمم ور وركوي نکه پرلاس پيچلی،

بښځانه فائده

په صحيح روايت کې راغلي دي چې ابوبكر الصديق رضى الله تعالىٰ عنه وصيت کړی وو چې لی ماينې ته چې اسماء بنت عميس وه چې که زه مړ سوم ماته به ته غسل راكوي، او ابو موسى الاشعريؓ هم ماينې ته وړته وصيت کړی وو، اوپه بل حديث کې د عائشةؓ داسې راغلي دي.... لَوِاسْتَقْبَلْنَا مِنْ اَمْرِنَا مَا اسْتَدْبَرْنَا مَا غَسَّلَ رسولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَّا نِسَائُهٗ" يعنې که مونږ د مخه پوهيد ای په هغه شي چې وروسته پوه سوو نو به بوای ور کړی وعليه الصلوٰة والسلام ته مګر خپلو بي بي ګانو، يعنې په وخت کې د وفات وعليه السلام ته مونږ ته دا نه وه معلومه چې ښځه وخپل ميړه ته غسل ور کولای، وروسته مونږ ته معلوم سوه،

قَـالَ المصنفؒ **وَلَوْمَاتَتْ اِمْرَأَةٌ مَعَ الرِّجَالِ تَيَمَّمُوْهَا كَعَكْسِهٖ**

بِخِرْقَةٍ که مړه وه يوه ښځه په ډله کې ده نرو يعنې محارم او غير محرم، نو دوی دی تيمم وروهی لکه عکس د دې يعنې چې نر مړسی په مابين کې د ښځو چې ښځې په محارمي

وی، دا ښځې دی تیمم ور وه ځکه چې په یو ټوکر سره چې پر لاس دی و پیچې کړم مړی ځکه ښځې اجنبی وی تا چې لاس یه د هغې د بدن سره و نه مښلی او سترګی به هم پټوی د مړو ندو ځکه د ښځې که څه هم سپین سری وی»، قال المصنف:

وَاِنْ وُجِدَ ذُوْرَحْمٍ مَحْرَمٍ يَتَيَمَّمُ بِلَاخِرْقَةٍ وَكَذَا

اوکه موجود وو په ژوندو کی قریب محرم د مړی که مړی که مړی نر وی اوکه ښځه نو تیمم دی

الْخُنْثٰی الْمُشْكِلُ يَتَيَمَّمُ فِیْ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

ور وو هی بیله ټکره. او دغه رنګ دی تیمم ور وو هی د خنثی مشکل په ظاهر روایت کی»

مسئله: که خنثی مشکل نه وو یا د نر خوا یه غالبه وه یا د ښځې. نو بیا دی غسل ور کړی یا ترې ښځه» ط، م، قال المصنف

وَيَجُوْزُ لِلرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ تَغْسِيْلُ صَبِيٍّ وَصَبِيَّةٍ لَمْ يَشْتَهِيَا

او نر او ښځې لره روا دی غسل ور کول و کوچنی هلک او جنلی ته چې اشتهاء د نر نه ور ته کیږی، او امام ابو یوسف وائی چې مکروه دی بیګانه نر او ښځې ته غسل ور کول و ځنګ نر هلک یا جنلی ته» وجه د اول روایت دا ده چې اعضاء ولره د کشنی هلک او جنلی حکم د عورت نشته، لکن چې صغیر جدا وی که چیری اشتهاء ور ته کیدل بیا نر و نر ته غسل ور کوی او ښځه ښځې ته» بیا تر لس کاله پوری ور وسته یه حکم د بالغ دی» قال

وَعَلَى الرَّجُلِ تَجْهِيْزُ امْرَأَتِهِ وَلَوْمُعْسِرًا فِی الْاَصَحِّ

او واجب ده پر نر باندی کار سازی د مړې مایني دده که څه دی مسکین وی په اصح روایت کی، والمراد بالتجهیز هو الکفن والدفن» دا مذهب دی دا بو یوسف لکن امام مذکور وائی چې دا تجهیز هلته پر میړه واجب دی چې مایینه مسکینه وی، او داخبره خوښه کړی صاحب

المغنی و المحیط والظهیرة، او د امام ابو یوسف دا روایت هم راغلی دی چې تجهیز د ماینی پر میړه واجب دی که څه هم داغنی او میړه مسکین وی. نو د دی سببه مصنف ووئیله: علی الاصح او په مراقی کی وائی وعلیه الفتوی او د امام محمد مذهب دا دی چې پر میړه هیڅ تجهیز واجب نه دی لا نقطاع الزوجیة من کل الوجوه» قال المصنف:

وَلَا بَأْسَ بِتَقْبِيْلِ الْمَيِّتِ

او باک نشته په ښکلولو د مړی د محبت د د سببه» لکه چې په صحیح حدیث کی راغلی دی چې رسول کریم صلی الله علیه وسلم چې پر عثمان بن مظعون رض چې هغه وفات سوی وو داخل سو نو نبی م پر راکوږ سو او عثمان رض یه مچ کړی او اوښکی یه پر مخ راتوی سوی»، رواه الترمذی وابوداؤد وابن ماجه والحاکم»

او یا د محبت او تبرک د وا ړه د یاره وی لکه چې بخاری روایت کړی دی د عائشې څخه څو وخت چې علیه الصلوٰة وفات سو د ابو بکر رض په کور کی وو نو څه وخت چې دی خبر سو او راغی که څه هم کور د خلګو ډک وو لکن ابو بکر رض د هیڅ چا سره خبره و نه کړه حتی خونې ته د عائشې راغلی او آنحضرت صلی الله علیه وسلم پروت وو او پر مخ مبارک یه کشمیره اواره وه نو مخ مبارک یه ور لغ کړی او پر نسکور سو او مچ یه کی او ووی ژړل» تر اخیره د حدیث لکن که ښځیده د شهوت د لاری وه کی څه هم ماینه وی نا روا دی، لانقطاع النکاح من کل وجه نو میړه بیګانه سړی دی» قال المصنف:

وَمَنْ مَاتَ وَلَا مَالَ لَهُ فَكَفَنُهُ عَلٰی مَنْ تَلْزِمُهُ نَفَقَتُهُ

که څوک مړ سو او هیڅ مال یه نه درلودی، نو کفن یه پر هغه چا لازم دی چې د مړی نفقه په وخت کی د ژوند دده پر ذمه لازم وی، او که هغه کسان ډیر وه نو کفن یه پر اندازه د میراث پر دوی لازم دی، قال المصنف

وَاِنْ لَمْ يُوْجَدْ مَنْ تَجِبُ عَلَيْهِ نَفَقَتُهُ فَفِیْ بَيْتِ الْمَالِ

او که چیری نه وو موجود هغه څوک چې دده نفقه پر واجبه

نو کفن د مړی دی د بیت المال څخه حکومت ورکړی» قـال المُصنفؒ

فَاِنْ لَمْ يُعْطِ عُجْزًا اَوْ ظُلْمًا فَعَلَى النَّاسِ

اوکه بیت المال کفن نه کړی ورد سببه څخه د عجز د بیت المال یعنی په بیت المال کی روپئ نه وی اویا د جهته د ظلم د بیت المال چې پیسی خو وی لکن حکومت ظالم وو، نو کفن د مړی پر عمومی خلګو دی که همسایگان وی اوکه نور» د ر» قـالَ المصنفؒ:

وَيَسْاَلُ لَهُ التَّجْهِيْزَ مَنْ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ غَيْرَه

اوسوال دی کوی د پاره د مړی د کفن وغیره هغه څوك چې قدرت پخپله نه پر لری یعنی چې په مړی خبر سی. اوسوال دی د بل چا څخه کوی یعنی بل قادر سړی ته دی ووائی چې ته څه مبلغ را کړه چې فلانی سړی مړدی زه کفن په را نسم، ترکیب: التجهیز اول مفعول دیسئل دی. مَنْ لا یقدر فاعل دیسئل دی

مسئله: که بیبی ترکفن بالاسوی بیرته دی هغه سړی ته ورکړی چې څندی څښتن یه وی، اوکه سړی غائب سوا وسوال کونکی نه پیژندی بل مړی ته دی کفن په را نسی او که مړی نه وو خیرات دی کی،،

مسئله: که یو څوك لغ وو پر بل چا لسته چې د ده د پاره سوال وکړی بلکه پخپل سوال وکړی **مسئله** که یو څوك درنده خوړلی وو نو کفن یه پر متبرع دی پرو ارث نه دی؟

مسئله که د مړی اکثر بدن موجود وو اویا نیمی بدن یه موجود وو سر د سړه اونور یه درنده خوړلی اویا په اوسنی زمانه کی د مئین په چاودلو کی تللی وو نو غسل دی ورکی اولمونځ دی هم ورکړی، اوکه تر مذکوری اندازی کم موجود وو نو نه غسل سته اونه لمونځ مر» یعنی داغسی دی په ټکه کی پټ کړی، ط» **پوهـنه**: چې نفس کفن ورکول مړی ته خو فرض دی او کفن دری قسمه دی، کفن سُنت، کفایت کفن، د ضرورت کفن نو مصنفؒ د غه دری سره بیانوی:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِكَاتِبِهٖ وَلِجَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ اٰمِيْن اٰمِيْن اٰمِيْن

قـال المصنفؒ وَكَفَنُ الرَّجُلِ الْمَيِّتِ سُنَّةً قَمِيْصٌ وَاِزَارٌ وَلِفَافَةٌ

اوکفن د نر سنت یه دری جامی دی. یو قمیص په نامه لکن د قمیص څخه اصطلاحی نه دی مراد بلکه د غاړی څخه نیولی تر پښو پوری لاندی

مِمَّا يَلْبَسُ فِيْ حَيٰوتِه

باندی لستونړی دی نه ورکوی اونه تر خڅری» او ازار دی، **پوهـنه**: چې ازار او رداء او لفافه په یوه معنا دی چې هغه یوه جامه ده پوره وره اوږده چې پټوله بدن د مړی پټ کړی د سر څخه تر پښو پوری، او بله لفافه چې هغه هم اوږده او پوره وره جامه ده چې اول هغه او ارپری وی مړی ته، او د النفافه تر مړی به بالا وی تا چې د سر د خوا او د پښو د خوا غوټه سی، او ټول مړی په کښی وپېچل سی، او د دی سببه یه لفافه بولی. او د اکفن به د هغه ټکره څخه وی چې ده په ژوند اغوستی یعنی د جمعی په ورځ او په اختر کی،

مسئله: مستحب دا ده چې کفن د ښې سپینی کپړی (جامی) وی. لقوله علیه السلام «حَسِّنُوْا اَكْفَانَ الْمَوْتٰى فانهم يتزاورون فيما بينهم». **مسئله**: به ډیر لوړ قیمت دی نه را نسی چې کالی د اهل فخر دی په دنیا کی او د ریاء او تکبر د پاره وی لقوله علیه السلام: لا تغالوا فی الکفن فانه يسلب سريعا »، حتی که یو چا وصیت وکړی چې ما ته په زر درهمه مثلاً کفن را کړی دا وصیت دده نافذ نه دی بلکه میانه کفن دی ورکوی جلال الدین سیوطیؒ په شرح الصدور کی وائی: اخرج ابن عساكر عن ابن عباسؓ عن النبی صلی الله علیه وسلم: اذا مات لاحدكم الميت »چې ستاسو څخه یو مړی وسو، فَاَحْسِنُوْا كَفَنَه، نو ښه کفن ورکړی، وَعَجِّلُوْا انجاز وصيته، او تلوار وکړی په پوره کولو د وصیت دده: وَاَعْمِقُوْا فِيْ قَبْرِه» او ښه جوړ کړی قبر دده، وَجَنِّبُوْه جَارَ السُّوْءِ او ګوښه کوی لی په قبرستان کی د بد همسایه څخه»، چا د علیه الصلوة والسلام څخه سوال وکړی. یارسول الله یَنْفَعُ الجار الصالح فی الاخرة» آیا نفع لری صالح همسایه په اخرت کی یعنی په قبر کی چې اول منزل د اخرت دی قال ؟ هَل ينفع فِي الدنيا قالوا نعم قال كذالك ينفع فی الاخرة

آیا صالح همسایه په دنیا کی فائده لري؟ خلګو ورته ویل هو علیه الصلوٰة والسلام وویل دا غسی نفع لري په اخرت کی انتهی "

فائده، رسول کریم صلی الله علیه وسلم ته په درو (۳) جامو کی کفن ورکړه سوی دی، تر درو (۳) جامو با کفن مکروه دی، مګر که مړي د بالا جامو وصیت کړی وو بیائی زیات مکروه نه دی، او کی د دوو جامو وصیت کړی ور نو ده وصیت لازم الاجراء نه دی، ولی چه د خلاف د سنت دی بلکه په درو جامو کی دی کفن ورکوی، ط "، زه نه پوهیږم چی پښتنو ولی د مړي کفن د پاره که شاه وی او که ګدا وی کفن "سان" مختاره کړي دی، او سره د دی چی په تولو جامو کی تر ټولو کم قیمته جامه ښه ده، او تقریباً هیڅ څوك د دغه سان کالي په ژوند کی نه اغوندي خصوصاً په اوسنی زمانه کی، حتی چی په عموي ورځو کی هم نه اغوندی اخترونه نو څه کوی. که څوك وائی چی وجه یه دا ده چی دا کپړه سپینه ده، نو زه وایم چی سپین رنګ خو تر دی بالام سته، او که څوك وائی چه دا خو به قبر کی زر خرابیږی جامه څه کوی! نو زه وایم د دی حدیث به څه جواب وی: حَسِّنُوا اَكْفَانَ الْمَوْتٰی۔ آه قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَكِفَايَةُ اِزَارٌ وَلِفَافَةٌ معوز او ویل کفن کفائی دی د نر د پاره او هغه یوازی ازار، او بله لفافه ده، لکن دا اصح روایت دی، او بعض وائی چی قمیص او لفافه کفن کفائی دی،، **پوهسه:** چی په حال کی د اختیار د غه کفن کفائی واجب دی بیله کراهته،

مسئله: که د سړي مال لږ وو او قریبان یه ډیر وه، نو دغه کفن کفائی اولی دی تر سوال پر قریبا نو د کفن سنت د پاره، او که مال ډیر وو او قریبان یه لږ وه، نو بیا کفن سنت اولیٰ دی، **مسئله:** که پر سړي پور ونه باندی وه چی د ده مال یه کافی نه وو، نو هغه پور وړی ما نع د کفن سنت من حیث القیمة او من حیث العدد نه دی کیدلای، قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَفُضِّلَ الْبَيَاضُ مِنَ الْقُطْنِ وَكُلٌّ مِّنَ الْاِزَارِ وَاللِّفَافَةِ مِنَ الْقَرْنِ اِلَی الْقَدَمِ او غوره کړه سوی دی سپینی جامی ته چی پنبه وي

وائی چی مستعمل یه ولی او نوی سره برابر دی، او هر یو د ازار او لفافه څخه دی د قرن یعنی د سر د ما بین څخه تر پښو پوری وی،، وفی المراقی مع زیادة للربط "قَالَ الْمُصَنِّفُ

وَلَا يُجْعَلُ لِقَمِيْصِهٖ كُمٌّ وَلَا دِخْرِيْصٌ وَلَا جَيْبٌ او نه دی ورکول کیږی قمیص ته د مړی لستونړی او هم ترخزی، او نه ګریوان چاکوی، ولی چی دا تول شیان د پاره د حاجت د ژوندی دي مړي و د غو شیا نو ته ضرورت نه لري، او فخر الاسلام په شرح کی د جامع صغیر او رضی الدین په محیط کی او حافظ الدین په کافی کی د جیب څخه جیب مصطلح اخستی دی چی خلق شیان په کښی اچوی چی به پښتو یه جیب بولی بکسر الجیم

قَالَ الْمُصَنِّفُ **لَا وَتُكَفُّ اَطْرَافُهٗ وَتُكْرَهُ الْعِمَامَةُ عَلَی الْاَصَحِّ** او اطراف د کفن دی نه سره جوتوی، ولی چی حاجت وره ته نسته، قال ط اولی کف و کړی ره و ادی بیله کراهته "او مکروه ده لنګوټه په اصح روایت کی، ولی چی په کفن کی د رسول الله صلی الله علیه وسلم لنګوټه نه وه، او بدائع والا یه علت دا بولی چه که عمامه ورکړه سی نو جامی د کفن جوړی ګرځی او سنت خو دا ده چی تاك وی، وفی المراقی: چی لنګوټه د مړي بعض بنه بولي،،

پوهسه: چی مراد د بعض څخه متأخرین د احنافو دی. لکن په فتاوی ظهیریه کی وائی چی لنګوټه چی متاخرین حسین بولی د پاره د علماؤ او صلحاؤ ده خاصةً نه د عمومي خلګو د پاره:

قَالَ الْمُصَنِّفُ **وَلُفَّ مِنْ يَسَارِهٖ ثُمَّ يَمِيْنِهٖ وَعُقِدَ اِنْ خِيْفَ اِنْتِشَارُهٗ** پوهسه: بیای و پیچي د چپه طرفه څخه او بیا د راسته طرفه څخه او غوټه دی کړی که چیری د خلا صیدو ویره وه، **پوهسه:** چی اصل پیچل د مړي دا دی چی اول دی لفافه اواره کړی، او بیا دی ازار سربیره پر اوار کړی، او بیا دی په مړي قمیص واغوندی او پر ازار دی کښیږدی، بیا دی چپه طرف د ازار پر اواره وی. او ورو سته دی راسته طرف پر اواره وی تا چی راسته طرف سربیره سی، او بیا دی لفافه هم داغسی

پرې اواړه وي. او بیا دي غوټه ورکړي که بېره ددې. ځ چې کفن به سره و پاشل سي
یعنې که بېره نه وه چې قبر ته نږدې وو نو بیا غوټې ضرورت نسته كذا في ط و در.

قال المصنف: **وتُزاد المرأة في السنة خمارًا لوجهها وخرقةً**

او بیا تول کیږي دي ترکفن د ښځې لره د سنت پر طریقه کفن کي یو پوړنی د مخ پټېدو له پاره

لربط ثدييها وفي الكفاية خمار لعنې د سر د پاره هم، او یو ټوټه ټکر
بل د پاره د تړلو د تیو د ښو د دي اودا
ټوکر به دونه پسره ور وي چې د تیو څخه ترنامه پوري به وي، او بعض وائي تر ځنګنو
پوري. او په کفن کفائي کي دي یو پوړنی بالاکوي. قال المصنف:

وتجعل شعرها ضفيرتين على صدرها فوق القميص

او ودي ګرځول سي و پېښتان د ښځې دوې (۲) کوڅې او پرېګرد دي دې کښېږدي تر قمیص سر

ثم الخمار فوقه تحت اللفافة ثم الخرقة فوقها

بېره، او بیا دي پوړنی پر سر او مخ ددې دے واچوي سر بېره پر قمیص چې تر لفافي لاندې
راسي، بیا دي هغه ټوکر د تړلو د تیو سر بېره پر لفافه وتړي نو کفنونه به نه پاشل کیږي

قال المصنف: **وتجمر الأكفان وترًا قبل أن يدرج فيها وكفن**

او خوشبوئي دي کړه سي کفنونه که د نروي او که ښځې تاک واره د مخه د پېچلو د مړي په

الضرورة ما يوجد هغو کي او کفن د مجبورۍ که د نر وي او که د ښځي هغه قدر
دی چې پیدا سو، په صحیح حدیث کي راغلي دي چې څه
وخت چې په غزا کی د احد حضرت حمزه رض شهید سو په یوه جامه کي کفن سو. او مصعب
ابن عمیر رض چې هم په غزا کی د احد شهید سو یوه شړۍ ئې درلوده چې پر سر بې ور واچول

پښې بې لڅې پاته سوې او که بې پر پښو ور واچول سر بې لڅ پاته سو. نو علیه الصلوة
والسلام امر وکړی چې سر یې ور پټ کړي او پر پښو یې اذخر واښه ور واچوي
نو دي کبله مصنف ووېل چې کفن ضرورت ما يوجد دی".

پوښتنه په حدیث شریف کي امام احمد په روایت کړي دي او اصحاب سنن
بیله نسائي هم روایت کړی دی. داسي راغلي دي چې علیه الصلوة
والسلام و ویل: مَن غسل ميتًا فليغتسل ومن حمله فليتوضأ". او امر خو د پاره د وجوب
وي نو بايد چې پر غاسل د مړي غسل واجب سي، او پر حامل د مړي دي ودس واجب سي
نو احناف به په جواب کي څه وائي:

جواب: حنفیان وائي چې دا دوه (۲) امره چې په دغه حدیث شریف کي راغلي دي
د پاره د ندب دي. ولې چې په حدیث کي د ابن عباس تصریح په نفي د وجوب راغلې ده:
امام محمد په موطاء کي وائي: ونأخذ بأنه لا وضوء على من حمل جنازةً ولا على من حنّط
ميتًا أو كفنه أو غسله" وهو قول أبي حنيفة" او ملا علي قاري وائي چې دا امر محمول پر احتیاط
دی، او بعض فقهاء چې هغه سړي چې مړي ته غسل ورکړي د ډېر وار خفاء او مغموم ګرځي
نو چې دی په خپله غسل وکړي هغه خفګان بې په نشاط او خوشحالي بدل سي،
او دغه رنګه هغه څوک چې مړي پر او بو اخستی وي لېږ تر لږه غم سوداء او د ل خستګي ور
پېښېږي نو چې او دس وکړي هغه به دفع سي. دا وو حکمت د حدیث مذکور، ط، در.

فائده: غاسل د مړي د ابتداء څخه د غسل تر پایه پوري داغه قول تکراره وي
"غفرانك يا رحمن". **فائده**: مشروعیت د غسل د وخت څخه د آدم علیه
الصلوة والسلام راغلی دی، حاکم یو حدیث چې ده یه حکم په صحت سره هم کړی دی د اسي
روایت کړي دي چې علیه الصلوة والسلام وو ویله چې آدم علیه السلام غنم رنګه سره تر ټولو
اوږد جګ سړي وو" فو څه وخت چې دي وفات سو، ملائکو حنوط او کفن د جنت ور ته
راوړه او بیا ملائکو غسل ورکړي په اوبو او بعد ره سره درې ۳ واره، او په دریم وار کي
یو اندازه کافور هم استعمال کړه. او په تاکو کفنونو کي و پېچي. او په قبر کي لحد ورجوړ

کی او لمونځ د جنازی یـه ورکړی. او ملائکو دَهغه وخت عیَال تـه دَدَه وویـل: یَا بنی ادم هـذه سنتکم من بعده فَکَذاکم فافعَلوا »

تنبیه: پـه حَدیث شریف کی راغلی دی که چَامړی تـه غسل ورکاوه، اولبعض علامات دبد بختی پـه کښی ولیدی مثلاً مَخ یـه تک تور سو، یا یـه نَس و پَړسیدی اوداسی نور شیَان، اوغاسِل هغـه شـیَان پټ کړه خدای پاک بـه وده تـه خلویښت کبائرگـنـهونـه ورو بخښی، اوکه چا کفن ورکړی مړی تـه خدای بـه پرهغه واغوندی کالی دسـندس اواسـتبرق » چی دوه قسمه وړ یښم دی »
اوکه چامړی تـه قبر ورجوړ کړی. اودی یـه پـه کښی پټ کړی » دومره ثواب لری گویا ده ومړی تر ورځی دقیامت کور ورجوړ کړی، وعنه علیه الصلوة والسلام: یا عَلی غَسّل الموتی فانـه من غسَل میتًا غفرله سَبعُون مغفرة » الحدیث »

تاریخی یادگار: نن یعنی دجمعی وَرځ ده تردی ورځی د مخه ځلور وَرځی کیږی چی امریکایانو او انگریزانو پر افغانستان دشپی اودَوَرځی هوائی بریدونه شروع کړی دی، اوسکـه توغندی ئې پر عام المنفعه ځایو او پر هوائی میدانو اود طالبانو پر ښکـ مندځایو بلکه پر بیگناه عواموهم بی رحمانه ظالمانه اوروی پر کابل، قندهار، جلال آباد، مزارشریف، هرات، شـنـه ته او پر نورو ښارود افغانستان ورته بمباری دشپی او دوَرځی دخوا شروع دی، اود زمینی حملی هم گوابن کوی، اوپـه موجوده حال کی بعضـ اسلامی ممـلکتوهم فضائی حملوتـه امریکاتـه اجازه ورکړیده، اوهم یـه دوه هوائی میدانونه امریکا ـه والـ ـی ز ـ کړی دی. اوامریکا او انگریزانو اقصد کړی دی چی د طالبانو حکومت به د ښنو غورځوي، وبلـ ـراتـه اوس هندوستان وشمالی اتحاد تـه چی دطالبانو مخالف ځواک دی پیش رفته سَلاح ورکوی بنکاره هیلی کاپټر یـه هم ورکړی دی، اللهم انصر الاسلام والمسلین ودمر واهلك اعداء الدین من کانوا اللهم اهزم الکفرة وَالمشرکین وَمَن عاونهم.

پوهـه سَـه: چی مصنف تردی اوسه پوری بیان دغسل اوکفن دمړی کاوه. ولی چی هغه دجنازی دلمانځه شرط دی اوشرطونه خوهرځای تر مشروط دمخه ذکرکیږی لکه طهارت ترلمانځه دمخه ذکرکیږی نوځکه

چی مصنف دبیَان څخه دشرطو فارغ سو نو اوس شروع پر مشروط کوی فقَال:

فَصل

داتوری خبر دی د مبتدأ محذوف ای هذا فصل اودوروسته تورو سره اعرابی تعلق نلری

الصّلوة عَلیه فرضٌ کِفَایَـةٌ لمونځ د جنازی دمړی فرض کفائی دی دلیل دفرض والی خویـه اجماع دامت دَه چی منکر یـه کافر دی کما فی البدائع والقنیة » اوعلاوه تراجماع احادیث صحیحه هم اثبات د فرضیت تر یـه کیږی » ولی اخبار احاد دي، قَالَ علیه الصلوة وَالسلام: صَلّوا عـلی کل بَرٍ وفـاجرٍ » اوهغه ایت مبارك چی طحطاوی پر صلوة جنازه دَلیل گرځولی دی یعنی قوله تعالی: وَصَل عَلیهم » الآیه هغه استدلال صحیح نـه دی، ولی چی مقصود پـه ایت کی خود عاده بدلیل ما بعده: اِنّ صَلوٰتكَ سَکَنٌ لَّهُم »، اوفرض عَین نـه دی، ولی چی پر ټولو مسلمانانو فرض دَه یوخو محال دی اوبل حرج عظیم دی »
اوبل دلیل دادی چی پـه حدیث کی راغلی دی چی علیه الصلوة والسلام وَخلگو تـه وویل: صَلّوا علی صَاحبکم » نوکه فرض عین وای نو علیه الصلوة والسلام ولی پریښو

پـُوهـسَـه: چی جماعَت پـه لمانځه دجنازی کی شرط نـه دی، که یوسړی لمونځ ورکړی هم فرض ساقط سوه: **مسئَله**: دجنازی لمونځ دلوی سړی افضل دی دکوچنی دجنازی تر لمانځه » ق. **مسـئله**: نذر کول دجنازی لمانځه صحیح دی ولی چی قربت مقصوده دی، اود تکفین یاد جنازی سره دتلو نذر نه دی صحیح، بحر،

فَائده: چا چی وَئیلی دی چی دجنازی لمونځ دخواصو څخه دی دامت دی هغه غلطه خبره دَه. ولی چی د مخه تیره سوه چی ملائکو وادم علیه الصلوة والسلام تـه پسله غسله دجنازی لمونځ کړی »، اوامام د جنازی دآدم ع حضرت جبرئیل علیه السلام وو » کما فی النهایة اوابن عماد وائی چی امام د لمانځه حضرت شیث علیه السلام وو،

پوښتنه: اُمنا خدیجة الکبرٰی رضی الله تعالی عنها چې پَسله نبوت څخه د علیه الصلوٰة والسلام لس کاله وروسته وفات سویده، او علیه الصلوٰة والسلام د جنازی لمونځ نه دی ورکړی **جواب**: په هغه وخت کی د جنازی لمونځ مشروع نه وو قال الواقدی،،

قال المصنف **وارکانها التکبیرات والقیام** او ارکان د جنازی د لمانځه تکبیرونه دی او په ولاړی کول دی، مراقی وائی چې اول تکبیر شرط دی په اعتبار د شروع د جنازی په لمانځه او رکن دی په اعتبار ددی چې په ځای کی د رکعت ولاړ دی لکه د رې تکبیرونو، چې هر یو په ځای کی د رکعت ولاړ دی. گویا د جنازی لمونځ څلور رکعته دی،، محیط

مسئله: د جنازی لمونځ په ناستی بیله عذره نه دی روا. او په سپرتیا کی هم نه دی روا. او که چیرته د باران په سبب تول خټی وه، بیا په سپرتیا روادی،، ط،،

قال المصنف **وشرائطها ستة اسلام المیت** او شرطونه د لمانځه د جنازی شپږ دی،، اول اسلام د مړی دی، ولی د المونځ خو شفاعت دی او شفاعت د کافر د پاره نشته **پوښتنه**: چې اسلام عام دی که پخپله مسلمان وی او که په تبع د مور او پلار وی لکه د مسلمان کوچنی چې مړ سی، نو د جنازی لمونځ به ورکوی، او یا په تبع د دار وی لکه په دار اسلام کښی چې کښتنی پیدا سی، **مسئله** که بالغ سړی څخه چا اسلام و پوښتئ او د هغه نه وو زده، چې مړ سی د جنازی لمونځ به نه ورکوی،، حموی س،، قال

وطهارته او بل شرط په پاکوالی دی د مړی د نجاست حکمی او حقیقی څخه ولی چې مړی لکه امام دی او د امام طهارت شرط دی، زاد فی المراقی، وطهارة مکانه،، نو د جنازی لمونځ ورکول نه دی روا چې غسل نه ورکړه سوی. او یا په بدن نجاست وی،

مسئله: پاکوالی د کفن هم شرط دی نو که کفن د ابتداء څخه نجس وو خو بری دی مینځی ور نه لمونځ د جنازی نه دی روا، او که وروسته تر غسل د مړی څخه نجاست

راووت او کفن په مردار سو په خزانه کی وائی چې دا نجاست مانع د لمانځه نه دی دفعاً للحرج **مسئله**: که ئی مړی بیله غسله ښخ کړی او قبر ئی خاوری ور واچولی، نو د غسل د پاره دی بیرته خاوری نه ځندی غورځوی بلکه قبرته دی لمونځ ورکړی بیله غسله للضرورة، او کی صرف په قبر کی ایښی وو خاوری نه وی پر ور اچولی نو دی مړی راوکابزی غسل دی ورکړی بیا دی لمونځ ورکړی:

او کی غسل نه وو ورکړی او لمونځ یه ورکړی د سببه د هیری، او یا د سببه د جهل، او مړی ښخ کړی خواری یه پر واچولی، بیا دی قبرته لمونځ ورکړی. ولی چې هغه د مخه لمونځ خو فاسد وو، او مراد د مکان څخه ځای د مړی د پورتی دی،... نو که مړی پر جنازه وو او جنازه پاکه وه او لاندی ځکه مرداره وه د جنازی لمونځ یه روادی،، او که مړی پر ځکه پروت وو نو د ځکی طهارت شرط دی، او هغه خبره چې صاحب الفوائد کړیده. چې سره د نجاست د ځکی یه هم لمونځ روادی. ولی چې کفن د مړی حائل دی، د اعتبار ور خبره نه ده، ولی چې په قنیه کی وائی چې کفن تابع د مړي دی نو حائل نه سو کیدای، دروېش وائی: که مړی په پاک تلتک کی پیچلی وو کما هو المعتاد او لاندی ځکه مرداره وه لمونځ د جنازی یه روادی ولی چې تلتک په سبب د عدم اتصال په بدن پوری د مړی تابع نه دی،،

مسئله: که د امام خپله بی اودسیانه وه بیا د او لمونځ یه ورکړی، وروسته ور معلومه سوه نو که څه هم قوم تول په اودسه وی لمونځ به بیرته را گرځوی، ولی د تولو اقتداء نه وه پیی روا، او که امام اودس درلودی د قوم یا تولو او یا بعضو اودس نه درلودی لمونځ صحیح سو په سبب د یوازی امام، ولی چې د جنازی په لمانځه کی جماعت شرط نه دی، ط، در

مسئله: که د جنازی په لمانځه کی اودس مات سو او بل څوک یه خلیفه کړی لمونځ یه صحیح دی **مسئله**: که ځکه مرداره وه او د سړی څپلی یا گوتونه مثلاً په پښو وه لکن د پښو سره جوت تلی ده څپلی مثلاً پاک وو کی څه هم لاندی تلی مردار وی لمونځ د جنازی په کښی روادی،،

اللّٰهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما ولمن نظر الیه بعین الانصاف آمین آمین

قال المصنفؒ **وَتَقَدُّمُهُ وَحُضُوْرُهُ** لمامرانه کالامام، اوبل شرط دادی چې مړی به دمخ وخواته وی اوبل شرط دجنازی د لمانځه دادی

چې مړی به حاضروی وغایب مړی ته لونځ نه دی روا. مراقی وائی که اکثر بدن دمړی

یا نیمی سره دسره، حاضروی دجنازی لونځ به روادی:

فـائـده: نجاشی په فتحه دنون چې دحبشی بادشاه وو اوقوم یـراصحمه وو

چې عربی معنایـه عطیة الله ده اومسلمان وو. نوکله ورځ چې دی په حبشه کی مړسو

آنحضرت صلی الله علیه وسلم پـه صحابه وڅرته خبرورکړی اوغائبانه دجنازی لونځ ورکړی

نودی څخه داسوال پیداکیږی چې حضورد جنازی شرط نه دی، نومراقی پـه جواب کی

ددی سوال وائی: چې جنازه د نجاشی ملکورایورته کړه. چې آنحضرت صلی الله علیه

وسلم ولیده له نوئی لونځ ورکړی. داد نجاشی کرامت وو اودنبی علیه السلام معجزه وه،

اوپـه لمانځه کی دجنازی یوازی دامام لیدل ضروری دی دخلکو لیدل نه دی. اوبعض فقهاءؒ

وائی چې داغائبانه لونځ خصوصیت د نجاشی دی،

اوبعض علماءوائی چې مـراد دصلاة څخه په قصه کی دنجاشی صلاة لغوی دی، یعنی دعاء یه

ورته وکړه دجنازې اصطلاحی لونځ نه دی. لکن دااخیری جواب احادیثوسره سمون نخوری

ولی چې پـه حدیث کی راغلی دی چې څه وخت چې علیه الصلوٰة والسلام خبره د مرګ د نجاشی

خلکوته ووایـه نود څخه سواوصحابهؓ پـه صفوکی پس ودریدل، نودی څخه واضح معلومیږی

چې مصطلح دجنازی لونځ یـه ورکړی. والجواب الاول هوالمشهور المقبول. المطابق لما

اخرجه الطبرانیؒ وابن سعدؒ فی الطبقات چې جبرئیلؑ راغلی وعلیه الصلوٰة والسلام اودی

پـه تبوك کی وو، اوورته وی وئیله چې معاویه په مدینه منوره کی وفات سوی دی د جنازې

لونځ ورکوی علیه الصلوٰة والسلام ورته ووئیل هو، نوجبرئیلؑ بڅپل وزر محکه ووهله

اوجنازه ښکاره اوحاضره سوه. نوعلیه السلام چې لونځ ورکاوه دوه صفه ملکی پس ودریدی

چې هرصف یه اویازره وو، نوپـسله لمانځه علیه الصلوٰة والسلام دجبرئیلؑ څخه پوښتنه

وکړه چې داسړی به څه سبب درجې ته رسیدلی وو، جبرئیلؑ ورته ووئیله چې پـه

محبت دسورة اخلاص چې د ه. قائِمًا اوقاعدًا ذاهبًا اوجائیًا وعلی کل حالٍ داسورت مبارك

وایه: درویش وائی؛ چې ددی حدیث څخه عظمت اوشرافت دسورة اخلاص هم معلوم سو

سبب دادی چې داسورة مبارك توحید محض دی دخدای جل شانه. قال المصنف

وَكَوْنُ الْمُصَلِّىْ عَلَيْهَا غَيْرَرَاكِبٍ وَغَيْرَقَاعِدٍ بِلَاعُذْرٍ

اوکوم خلك چې پرجنازه باندی لونځ کوی هغه به پرپوده باندی سپوراوناست نه وی بیله عذره،

پـه مراقی کی وائی چې قیام رکن دی پـه لمانځه کی دجنازی. نوبیله عذره یـه ترك نه دی روا، او

طـ وائی چې سره دعذره بیا صحیح دی، لکه چې امام مریض وی نودی پـه ناستی لونځ ورکوی او

خلك دی پس ولاړ وی، لکه چې پـه نورو لمونځو کی چې هم داغسی روادی، لکن داپـه شیخینو

ښیخینوؒ. اوامام محمدؒ یه روانه بولي، دجنازی د لمانځه پـه ناستی، دغه اختلاف بناء دی چې

اختلاف داصلی لمونځو ولی چې هلته امام محمدؒ اقتداء دقائم پـه قاعد پسی روانه بولي.

اوشیخینؒ یه روابولي، نوچې دامام لونځ قاعدًا روادی پـه عذرسره دمقتدی پـه طریق

اولیٰ روادی، قال المصنفؒ:

وَكَوْنُ الْمَيِّتِ عَلَى الْاَرْضِ فَاِنْ كَانَ عَلٰى دَابَّةٍ اَوْعَلٰى اَيْدِىْ

اوبل شرط دصحت د لمانځه دجنازی دادی چې مړی به پرمحکه پروت وی، نوکه مړی پرڅوپه دابه

وواودیا پرلاسو دخلکو

النَّاسِ لَمْ تَجُزْ عَلَى الْمُخْتَارِ اِلَّامِنْ عُذْرٍ وودجنازی لونځ

نه دی روا پرمختار مذهب مګرپـه دعذر دسببه، یوعذرخودادی چې محکه ختی اوچکړ

وی مړی نه پرایښول کیږی،،

مسـئـله: داشرط پـه باره کی دهغه چادی چې دامام سره یـه اول دلمانځه نیولی وي

چې دمدرك پـه نامه یادیږی. اوکه دچا څخه بعض تکبیرونه تیرسوی وه، چې مسبوق یـه بولی

نودغه سړی بیریدی چې که زه پاته تکبیرونه سره ددعا ګانوو وایم جنازه پورته کیږی دعاګانې

دی پرېښ دی، صرف تکبیرونه دی پرله پسې وَوَالی اوکه نه بیریدی تکبیرونه سره د دعا گانو وَوَائی وهو المشهور وعلیه الفتوی، وَقیل غیر ذالك،،

فَائِـدَه: بوشرط چې مصنفؒ نه دی را اوړی. دادی چې امام به بالغ وی لکه په نورو لمونځوکی، او بل شرط دادی چې امام به دیوجزء سره دَمړي برابروی» در، قهر، لکن دا شرط هلته دی چې مړی یو وی اوکه مړي ډیروه دیوصف د مخه ترامام دی کښیږدی او امام دی پر برابر د هغه مړی په دوی کی چې افضل وی ودریږی،، در، ط، قَالَ المُصنفؒ

وَسُنَنُهَا اَرْبَعٌ قِيَامُ الْاِمَامِ بِحِذَاءِ صَدْرِ الْمَيِّتِ ذَكَرًا كَانَ اَوْ اُنْثٰى اوسنت د لمانځه دجنازی څلوردی ع۱ ولاړه دَ امام ده پر برابر د ځیگر د مړی که مړي نر وی اوکه ښځه، ولې چې په ځیگر کی زړه دی. اوپه هغه کی نور دَایمان دی. نوپه دې دریدوکی اشاره وشفاعت نه دایمان دَمړي ده، **مسئله** صغیراوکبیر په دی دریدوکی یوشی دې،، مر ط، س،،

پوهـسه: چې دریده پر برابر د صدر مذهب مختار دی، اوبعض وَائی چې دَنر دی پر برابر د سَر دریږی، ولې چې سَر معدن العقل دَی. وفیه انه لافرق بین الرجل والمرأة فی ذالک فلاوجه لتخصیص الرجل، اوبعض وائی چې دنر او ښځی دواړو دی پر برابر دوسط دریږي،، قَالَ المُصنفؒ:

وَالثَّنَاءُ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الْاُوْلٰى ع۲. اودوهم شرط ویل دی دسُبحانَكَ اللّٰهُمَّ تر پایه پوری پسله اول تکبیر قال فی المراقی یجوز قراءة الفاتحة بقصد الثناء کما نصّ علیه عُلمائنا: **پوهـسه** چې مسئلة قراءة الفاتحة لوپه اختلافی مسئله ده. امام شافعیؒ قرائت د فاتحة الکتاب فرض بولي، اوامام مالکؒ وائی چې قرائت د فاتحه په بنار کی دمدینی معمول په صلاة الجنازه کی نه دی، **سـوال**: په بخاری کی داسی حدیث راغلی دی چې ابن عباسؓ یوې جنازی ته لمونځ ورکړی اوفاتحة الکتاب یه وَوَئیله: وقال لتعلموا انه من السنة،،

واجَابَ عنه الطحاویؒ چې قرائت د فاتحی چې داصحاب الکرامؓ نه منقول دی هغه پروجه د دعا او ثناء دی نه پروجه دَ تلاوة القرآن، او د مذهب احنافو علماءهم دا وائی که فاتحه پروجه دثناء ووائی خو پروا نه لری، اوکی په نیت دقرآن ووائی هغه نه دی رَوا، وهذا مصحح فی کتب المذهب، کالمحیط، والتجنیس، والولوالجیة وغیرها،، بلکه پیدی قصد یه ویل مکروه تحریمی دی،، ط ۲۸۱، ومزید التفصیل فی م و ط.

ومن خصائص صلاة جنازة النبی صلی الله علیه وسلم لایجوز فی غیره من الاموات

دادی چې آنحضرت صَلَّی اللّٰه عَلَیه وَسَلم چې په وَرځ د دوشنبی وفات سو، او غسل او کفن ورکړه سو، اودی مبارك پرتخته په خونه کی دبی بی عائشةؓ کښېښول سو، نوابوبکرؓ و عمرؓ حجری ته ورغله اوپه صف کی پر برابر د علیه الصلوٰة وَالسلام ودریدل. اودوئ سره بعض مهاجرینؓ او انصارؓ هم ملگري وه خونه چې په حجره کی ځائیده. نو دَجنازې لمونځ یه وَرکړی یعنی په امامت دابوبکرؓ وروسته ابوبکرؓ او عمرؓ وَوَئیله، اَلسَّلام عَلیك ایها النبی وَرَحمة اللّٰه وَبرکاته، اومهاجرینو او انصاروؓ هم ورته سلامونه وَویل. بیا حضرت ابوبکر الصدیق او حضرت عمرؓ داسی وویئیله، اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَشْهَدُ اَنَّه بَلَّغَ مَا اُنْزِلَ اِلَیه،، ای اللّٰه مونږ شاهدان یو چې علیه الصلوٰة وَالسلام ورساوه هغه دین چې ده ته نازل کړی سوی وُو: وَنَصَحَ لِاُمَّتِهٖ، اونصیحت یه وکړی خپل امت ته، وَجَاهَدَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ، اوجهاد یه وکړی دکفارو سره په لارکی دخدائ: حَتّٰی اَعَزَّ اللّٰهُ دِینَه، حتی چې غلبه خدای پاك ورکړه ودین ته دَده، وَتَمَّتْ كَلِمَتُهٗ. اوپوره سوه کلمه دخدائ یعنی،، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰه، وَاومن به وحده لاشریك له،، اوایمان راوړه پرخدای یوازی چې شریك نسته دَ لره، وَاجْعَلْنَا اِلٰهَنَا مِمَّنْ یتبع القول الذی معه،، مونږ اَو اگرځوی ای بادار زمونږ دَهغه کسانو څخه چې متابعت کوی دَهغه قول چې دَده سره وو،، یعنی القرآن والاحادیث، وَاجمع بیننا وَ بَینَه،، اوسره جمع کړی مونږ او اودی یعنی په وَرځ دقیامت کی، حَتّٰی تُعَرِّفَنَا بِهٖ وَتُعَرِّفَهٗ بِنَا،، حتی په مونږ وپیژندی

مبارک اوپه ده ۴ مبارک وپیژنو مونږ. فَاِنَّهٗ کَانَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ رَءُوْفًا رَّحِیْمًا، وَلِحُبِّ مبارک وو پر مؤمنانو مهربانه: لَا نَبْتَغِیْ بِالْاِیْمَانِ بَدَلًا، مونږ نه غواړو د ایمان په مقابل کی بدل، وَلَا نَشْتَرِیْ بِهٖ ثَمَنًا اَبَدًا، او مونږ نه ړ نیسو په ایمان سره ثمنًا همیشه. او خلکو به وَیْل اٰمین، او د اخلک به بیا وَوَیل او نور به داخلیدل حتی چی نرو به ښځو تېولو لمونځ وعلیه الصلوٰة والسلام ته ورکړی. په اخیرکی کشنیان ته اغلی مغو هم داوظیفه اداء کړه. او په بعض روایاتو کی داسی راغلی دی چی صحابه کرام رض دلیری او نژدی خلکو دروا له څخه د دوشنبی دورځی ترزواله پوری د سه شنبی دورځی داوظیفه دلما څخه او د سلام وییلو جاری وساتل، او بعض روایات داسی هم راغلی دی چی تر د رو ورځو پوری لمونځونه ورکول جاری وه. امام طحطاوی په نقل د سید شارح وائی چی فرادی او مکرر لمونځونه دخلکو وعلیه الصلوٰة والسلام ته امر مجمع علیه دی هیڅ اختلاف په کښی نسته» ط» ص۲۸۲ س در، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالصَّلٰوةُ عَلَی النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ الثَّانِیَةِ

اودرود دی وائی پرنبی علیه الصلوٰة والسلام وروسته تر دوهم تکبیر یعنی اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ آه یعنی د التحیات درود. او د درود افضل دی او که بل درود ووائی هم روادی.

تنبیه اولی داده چی ترد ریم تکبیر وروسته چی دعا کوی په اخیرکی دی درود ووائی بلکه دهری دعاء ادب دادی چی په سراو پای کی درود ووائی. چی په حدیث شریف کی راغلی دی: الاعمال موقوفة والدعوات محبوسة حتی یصلی علیّ اولا، واخیرا. جوهره سراج، سید. وبهذ اللفظ وان لم یکن فی الحدیث المرفوع لکن معناه صحیح مطابق للاحادیث الاخر، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَالدُّعَاءُ لِلْمَیِّتِ بَعْدَ الثَّالِثَةِ وَلَا یَتَعَیَّنُ لَهٗ شَیْءٌ وَاِنْ دَعَا بِالْمَاْثُوْرِ فَهُوَ اَحْسَنُ وَاَبْلَغُ

او بل سنت دلا څخه دجنازی دعاده ومړی ته پسله دریم تکبیره څخه او دعاء د مړی دپاره معین شی نسته،

اوکه چیری هغه دعا چی منقوله ده په حدیثو کی وکړی نو ډیره ښه او ابلغ ده. یعنی: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَیِّنَا وَمَیِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِیْرِنَا وَکَبِیْرِنَا وَذَکَرِنَا وَاُنْثَانَا. اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْیَیْتَهٗ مِنَّا فَاَحْیِهٖ عَلَی الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّیْتَهٗ مِنَّا فَتَوَفَّهٗ عَلَی الْاِیْمَانِ ثم یقرء الصلوٰة علی النبی کما مرّ، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَمِنْهُ مَا حَفِظَهٗ عَوْفٌ مِنْ دُعَاءِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ

او دماثور دعاوو څخه هغه دعا هم ده چی عوف رض یاد کړیده. د دعا څخه د نبی علیه السلام یعنی د جنازی په لما څخه کی، چی یو صحابی رض وفات سوی وو، چی ضمائر د دغی دعا گرده وهغه مړی ته راجع دي، هغه دعا داده: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهٗ وَارْحَمْهُ. خدایه ته دی وبخښی او پرده رحم وکړی» وَعَافِهٖ، او دی خلاص کی د عذاب څخه. وَاعْفُ عَنْهُ، او ده تر بخښنه دگنهو وکړی: وَاَکْرِمْ نُزُلَهٗ، او ده ته ښه میلمستیا ورکړی، یعنی ډیر ثوابونه په اخرت کی او نعیم القبر ورکې، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهٗ، او فراخه کړی ځای د داخلید دده یعنی قبر، وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ.

پوهه سه: چی په دی دعا کی مقصود پاکوالی د مړیده د تېولو صغیره او کبیره گنهونه څخه او د غمو څخه د دنیا او اخرت، ولی پریوله دکالو نیرونو. په دنیا کی په اوبو کیږی، او د واوری په اوبو او د ږلیو په اوبو. وَنَقِّهٖ مِنَ الْخَطَایَا، او ته ئی پاک کړی د تېولو گنهو څخه، کَمَا یُنَقَّی الثَّوْبُ الْاَبْیَضُ مِنَ الدَّنَسِ، لکه چی پاکول کیږی سپین کالی د خیرو څخه، وَاَبْدِلْهُ دَارًا خَیْرًا مِّنْ دَارِهٖ، او ده ته بدل ورکړی سرای چی غوره دی چی ښه وی تر سرای دده په دنیا کی، وَاَهْلًا خَیْرًا مِّنْ اَهْلِهٖ وَزَوْجًا خَیْرًا مِّنْ زَوْجِهٖ، او ده ته ورکړی اهل چی یا مراد ملائکة الرحمة دی او یا همسایگان د مړو دی چی هغه بهتروی تر همسایگانو دده په دنیا کی او ده ته ورکړی ماینه چی خیروی تر ماینی دده په دنیا کی، یعنی په جنت کی،

پوهه سه: چی زوج اسم جنس دی هر څو ماینو ته شامل دی، وَاَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، او ته دی داخل کړی وجنت ته، وَاَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ، او دی

وَساتی د عذاب څخه دَقبر او د عذاب څخه داور یعنی دوږخ، داوه دعاء د علیه الصلوٰة والسلام حتیٰ عوفؓ وائی چی زه ما په زړه کی دا خوښه وه چی کشکی دا مړی زه وای، رواه مسلمؒ، والترمذیؒ والنسائیؒ،،

مسئله که چا دغه اوړن دی دعاوی نه وی زده، نو دغه قدر دعاء دی وکړی: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلَنَا وَلَهٗ وَلِلْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ،، **پوهسه**: چی اکثر عوام ده ځینی دعاء قدر دعاء د عربی هم نه وی زده، نو اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آه دی ووائی لکن د مړی نیت دی په کښی کوی.

قال المنفؒ **وَيُسَلِّمُ بَعْدَ الرَّابِعَةِ مِنْ غَيْرِ دُعَاءٍ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ**

او سلام دی وګرځوی پسله څلورم تکبیر یعنی وجوبًا بیله دعاء په ظاهر روایت کی، او بعض علماوو ښه ګڼلی ده دعاء وروسته تر سلام یا اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اٰتِنَا الخ یا رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا الخ په مراقی کی وائی چی په دواړو سلامو کی د مړی او د قوم نیت کوی یعنی امام او مقتدیان به د امام نیت هم کوی، **مسئله**: سلام دی په زوره نه وائی د جنازی په لمانځه برخلاف د نورو لمنځو او دعاء دی هم کرار کوی لکن تکبیرونه دی په زوره وائی: قال

وَلَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي غَيْرِ التَّكْبِيرَةِ الْأُوْلَىٰ او لاسونه دی نه پورته کوی په غیر کی ده اول تکبیر،، او دا هم ظاهر الروایة د امام اعظمؒ څخه او ډیر د مشا ئخو څخه د بلخ ده تکبیره لاسونه پورته کوی، **پوهسه**: چی امام محمدؒ په خپل کتاب موطا کی وائی چی د جنازی د لمانځه سلام پر سړی دو نه قدر په زوره وائی چی ور ته څرمه سړی اوری،، ثم قال وهو قول ابی حنیفة؛ او امام ابی یوسفؒ وائی چی امام دی نه غایت جهر په سلام سره کوی لکه په نورو لمونځو کی او نه دی کرار وائی، او مقتدیان خودی کرار وائی قال المنفؒ

وَلَوْ كَبَّرَ الْإِمَامُ خَمْسًا لَمْ يُتَّبَعْ وَلٰكِنْ يَنْتَظِرُ سَلَامَهٗ فِي الْمُخْتَارِ او که امام پنځه تکبیر ووئیله په پنځم تکبیر کی د ده متابعت نه کړه کیږی لکن

مقتدی د ده سلام انتظار وکړی په مختار روایت کی، ولی چی پنځم تکبیر منسوخ دی، او په غیر مختار روایت کی راغلی دی چی څرنګه چی امام پنځم تکبیر وائی مقتدی دی وګرځوی لکن مختار دا ده چی د امام سره یوځای سلام وګرځوی، **مسئله**: که امام سهوًا پردری تکبیره سلام وګرځاوه مقتدیان دی څلورم تکبیر ووائی او بیا دی سلام وګرځوی،، مر، **فائده**: په دعاء کی د لمانځه د جنازی د ښځی دی تهوله ضمیرونه مونث وائی، ط،، **مسئله**: مستحب په صفونو کی د لمانځه د جنازی دا دی چی صفونه دی تاک وی هرڅو چی وی حتیٰ په فقهی شرنبلی کی مسئله ده چی که حاضرین د جنازی د لمانځه شپږ کسان وه. نو په امام پسی دی په اول صف کی دری کسه ودریږی او په دوهم کی دی دوه کسه ودیږی او دریږی به هغه یوسړی د دوهم صف ترشا،، حاصل دا چی تر دری (۳) صفه دی کم نه وی. او که خلک پنځه یا څو وه چی دری صفه یه نه پوره کوی یعنی د (۶) شپږ وپر رقم. نو په اول صف کی دی ۲ نفره وی په دوهم کی دی هم دوه ۲ نفره وی او په دریم صف کی دی یو سړی وی، د پنځو په صورت کی به اول دوه وی بیا یو بیا یو، همدارنګه دا اوو په صورت کی. او د څلورو او یا دریو په صورت کی دی کیف یشاء ودریږی، در، قال

وَلَا يَسْتَغْفِرُ لِمَجْنُوْنٍ وَصَبِيٍّ او دعا دی نه کوی ولیونی او نه کچنی ته: کچنی خو اصلًا ګناه نه لری. او د لیونی څخه هغه لیونی مراد دی چی د زیږیدو لیونی وی ولی چی هغه هم ګناه نه لری، او که جنون عارضی وو یعنی وروسته تر بلوغ آفت د جنون ورپیښ شوی. نو د هغه پاره دی د مغفرت دعاء کوی. ولی چی امکان شته چی په وخت د افافت کی دی د بعض ګناهونه کړی وی. خصوصًا چی اوائل د بلوغ د ځوان د شهوت وخت دی، او جنون عارضی خود ابی نه دی چی ما قبل ګناهونه دی لغوه کړی،، ط در، قال

وَيَقُوْلُ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَاجْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَذُخْرًا

ای الله! ته وګرځوی دغه مړی چی لیونی یا کشنی دی زمونږ د پاره ثواب مقدم او وګرځوی دغه مړی

ولي چې دا وصيت باطل دی، كما قاله الصدر الشهيدؒ وفيه رد على ابن رستم ان الوصية المذكورة جائزة. قَالَ المُصنفؒ:

وَاِنْ دُفِنَ بِلَاصَلٰوةٍ صُلِّىَ عَلٰى قَبْرِهٖ وَاِنْ لَّمْ يُغسَل مَالَمْ يَتَفَسَّخْ

اوكه مړی ښخ كړه شو بېله لمانځه ور كولو يعني خاورې يې هم پر واچولې. نو پر قبر دده دې د جنازې لمونځ وركړی كه څه هم غسل نه وی وركړی تر هغو چې مړی شوړېدلی نه وي، يعني چونكه د مړی راكښل حرام دی نو په دی سبب شرط د طهارت د مړي د جنازې د لمانځه د پاره ساقط شو. او په غاية البيان كی وائي چې لمونځ دی هم نه ور كوی، ولې چې بې طهارته د مړي لمونځ نه دی مشروع. لكن قول د مصنفؒ استحسان دی، وعليه الفتوى، در، ط»

مسئله. كه څوک ورى نه وى پراچولى نو دي بيرته مړی را وكاږی غسل دی وركړی بيا دی لمونځ وركړي. للقدرة على غسله كما يكون الميت على السرير»

پوښتنه چې شوړېدل د مړی كوم معين وخت نه لري بلكه معتبر په تفسخ كی ظن غالب د رونده دی. ولې چې تفسخ په اعتبار د ابدانو مختلف كيږی. يعني په چاغ سړی ژر شوړيږی او په نګر سړی ژر نه شوړيږی. او په زمانه كی هم فرق لری. يعني په گرمی كی ژر شوړيږی او په يخ كی ژر نه شوړيږی.

فائده: پسله تفسخ ولې د جنازې لمونځ نه وركوی؟ سبب يې دا دی چې لمونځ د جنازې بدن د ميت غواړی. او تر شوړېد و وروسته خو بدن نشته صرف اجزاء دی.

پوښتنه: په حديث كی د بخاری په روايت د عقبه بن عامرؓ داسی راغلی دی چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم تېسله اته (۸) كاله شهدا او ورته داحد لمونځ وكړی نو په دونه زمانه كی حتماً مړی شوړيږی بلكه غوښې يې لا هم توئيږی او هډوكي جلا جلا كيږی.

جواب: بعض محدثين وائي چې صلوٰة په دغه حديث كی په معنیٰ د دعا دی او دعا مړی ته هر وخت روا ده، لكن صحيح جواب دا دی چې شهداءؓ

داحد نه وه شوړيدلی. او نه به وشوړيږی نكر يما الهم من الله عزوجل » دليل يې دا دی چې په خلافت كی د حضرت معاويهؓ چې ده غوښته چې شهداء د احد بل ځای ته نقل كړی تا چې هغه څينه چې په احد كی وه د شهداء احد په هديری كی تيره كی، نو چې قبرونه د شهداء احدؓ يې ښخ كړه، نو وئی ليدل چې شهداءؓ هم هغسی پراته وه لكه چې اول ايښوول سوی وه»

حتیٰ چې بيلچه نا گاه د گوتی څخه د حمزهؓ ومښته تر گوتی يې وينې راغلی. نو معاويهؓ دوی بيرته پټ كړه او د دوی نقل يې صرف نظر كړی، او يا دا لمونځ وركول خصوصيت دا نحضرت صلى الله عليه وسلم وو، لكه چې په ډېر ډېر و آنحضرت صلى الله عليه وسلم ته لمونځ وركول كما مر د خصوصيا تو څخه د ده مبارک دی، او د غه رنګه څنډول د دفن د ده مبارک د دوشنبی د ورځی څخه تر چارشنبی تر ما ښام پوری خصوصيت د ده مبارک دی، او سره د دې چې په حق كی د بل چا دومره څنډول مكروه تحريمی دی، او يا د دی سببه دفن د عليه الصلوٰة والسلام وځنډ يدی تا چې ټوله صحابه كرامؓ حتی الغائبين و ده ته لمونځ وركړی، ولې چې صلوٰة جنازه پر ټولو اصحاب كرامو فرض عين وو داسی هم نه وه چې فرض د صلوٰة الجنازه د ده مبارک م. په اول ډله سره پوره سوا او نور لمونځونه نفلی وه، ولې كه داسی وای نو به سلمانو تر يوم القيامة پوری وقبر انور ته د عليه الصلوٰة والسلام د جنازې لمونځ وركولای

مهمه فائده: امام طحطاویؒ او نور فقهاءؒ وائي چې جسد مبارک د عليه الصلوٰة والسلام هغسی لكه چې اوله ورځ چې په قبر كی ايښوول سوی دی هغسی تازه پروت دی بل: هُوَحَیٌّ يُرْزَقُ و يَتَنَعَّمُ بسائر الملاذ و العبادات » وكذا سائر الانبياء عليهم السلام: لما جاء فی الحديث: انَّ اللّٰهَ قد حرم على الارض ان تأكل اجساد الانبياء او كما قال: قَالَ المُصنفؒ:

وَاِذَا اجْتَمَعَتِ الْجَنَائِزُ فَالْاِفْرَادُ بِالصَّلٰوةِ لِكُلٍّ مِّنْهَا

او كه سره يو ځای سوی ډيری جنازی نو هر جنازی ليعنی مړی ته د هري جنازی جلا جلا لمونځ

اَوْلٰی وَیُقَدِّمُ الْاَفْضَلَ فَالْاَفْضَلَ ورکول اولٰی او بنه کار دی او بیا دی په ترتیب جلا جلا لمونځ ورکړي چه په مړوکي دی اول افضل د هغو مړو لمونځ ورکوی او ور وسته بل افضل ته تر اخیره پوری **فَائِدَه**: که یوه جنازه د مخه ترنور و راغلی وه که څه هم مړی به مفضول وی خو بیا هم هغه مړي ته دی د مخه لمونځ ورکړي وهکذا ،، م، ط، د، قَالَ

وَاِنْ اِجْتَمَعَنَ وَصُلِیَ عَلَیْهَا مَرَّةً وَّاحِدَةً لکه په حرمینو شریفینو کې دی په سبب د ازدحام او که ډیری جنازی جمع سوی، لکن په یوه پلا یه لمونځ ور کاوه هم اوس دا غسی رواج دی یعنی که څه هم خلاف الاولٰی خودی لکن روادی او که عذر وو بیا خلاف الاولٰی هم نه دی، ذروېش وائی: چې اینبوولو کې د جنازو د وه صورته دی یو د ظاهر الروایة صورت دی د حضرت الامام الاعظم څخه چې مصنفؒ وائی. قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

جَعَلَهَا صَفًّا طَوِیْلًا مِّمَّا یَلِی الْقِبْلَةَ بِحَیْثُ یَکُوْنُ صَدْرُ کُلِّ او وه دی گرځوی امام د غه ډیری جنازی یو اوږد صف وطرفته د قبلی په داسی ډول **قَدَّامِ الْاِمَامِ** چې ځیګر د هر مړی مخته د امام وي. او غیر ظاهر الروایة دا دی چې تول مړی دی صف عریض وګرځوی. او امام دی وا فضل ته د مړو برابر ودرېږی، او ابن ابی لیلیٰؒ وائی چې سر ده هر مړی به کښته تر سر د بل مړی وی په اندازه د فضیلت د دوی. او امام دا ول مړی د ځیګر برابر ودرېږی، امام اعظمؒ وائی چې داسی وضعه ښه ده، ولې چې نبی علیه الصلوٰة والسلام او ابوبکرؓ او عمرؓ په قبر و کې پر د غسی وضع دی او د لاندې وضع پر ترتیب د وضع د قبر ده،، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

وَرَاعَی التَّرْتِیْبَ فَیَجْعَلُ الرِّجَالَ مِمَّا یَلِی الْاِمَامَ ثُمَّ الصِّبْیَانَ او په اینبوولو کې د مړو د جنازی د لاندې د پاره دی مراعات د ترتیب دا فضلیت د مړو و کړی سی.

بَعْدَهُمْ ثُمَّ الْخُنَاثٰی ثُمَّ النِّسَاءُ دی نرینځیان وی او بیا دی ښځی وی یعنی لکه د نورو لمونځو د پاره صفونه چې هم د غسی ترتیب یه دی. او که چیری تول نروه نو حسنؒ د امام اعظمؒ څخه روایت کړی دی چې هغه قول د امام ابو یوسفؒ هم دی، چې افضل د مړو او یا مشر د مړو و امام ته نږدی کښېږدی،، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

(هغه دا دی چې نر ان دی و امام ته څرمه او بیا دی کشیان تر هغو ور وسته او بیا)

وَلَوْ وُضِعُوْا بِقَبْرٍ وَّاحِدٍ وُضِعُوْا عَلٰی عَکْسِ هٰذَا او که یه متعدد مړی په یوه قبر کې دفن کول یعنی په سبب د ضرورت چې مړی ډیر وه او د هر یوه د پاره جلا قبر کښل حرج وو، نو د غه مړی دی پر عکس د ترتیب مذکور په قبر کې کښېږدی. یعنی د قبلی وخواته دی افضل فالافضل د مخه اېږدی. او اکثره علماو د اکثره قرانًا دی د مخه اېږدی لکه چې په شهداءؓ کې د احد د غه ترتیب مراعات سوی وو چې په کتابو کې د احادیثو مبارکه و ودی تفصیل موجود دی،، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ

وَلَا یَقْتَدِیْ بِالْاِمَامِ مَنْ وَجَدَهٗ بَیْنَ التَّکْبِیْرَتَیْنِ او اقتداء دی نه کوی په امام پسی هغه څوک چې امام ته ورسېږی او امام په مابین کې د دوو تکبیروو وی بلکه انتظار

بَلْ یَنْتَظِرُ تَکْبِیْرَ الْاِمَامِ فَیَدْخُلُ مَعَهٗ دی وکړی چې امام بل تکبیر ووائی نو دی په لمانځه کې ور سره داخل سی، او دا هم مذهب د امام اعظمؒ او د امام محمدؒ دی او امام ابو یوسفؒ وائی چې څرنګه چې مقتدی حاضر سو د امام سره داخل سی په لمانځه کې او هغه تکبیر چې امام د مخه ترحضور د ده ویلی دی هغه تکبیر مقتدی ګویا ونیوی، نو مثلًا که د مقتدی څخه فقط اول تکبیر تېر سوی وو، نو په مابین کې د اول تکبیر او د دوهم تکبیر سره دی اقتداء په پسی وکړی، نو د دی مقتدی تکبیر ونه پوره سوه او د امام سره به یو ځای سلام ګرځوی پر تیز د امام ابو یوسفؒ،، او په نیزد

دطرفینو دیوه تکبیر به قضا راوړی، وعلیٰ هذا فقس الصور الاخر»

دلیل د مذهب د امام اعظمؒ او د محمدؒ دا دی چې تکبیرونه د جنازې په ځای کی د رکعتو دلته ولاړ دی. او په نورو لمونځو کی خو مسبوق حکم دا دی چې دی به پسله سلامه د امام تیر سوی رکعتونه راگرځوی، و داسی نه ده روا چې مسبوق به په خلال کی د امام خپل تیر سوی رکعتونه راگرځوی، نو پر دغه قیاس په لمانځه کی د جنازې چې امام تکبیر تیر سوی تکبیر راوگرځاوه، نو ځکه دی به انتظار د بل تکبیر کوی»

پوهسه : چې مذکور فی المتن ظاهر روایت دی کما فی النهر وهو الصحیح والانجیح وقول ته د امام ابو یوسفؒ ورکړیده . او په در مختار کی وائی وعلیه الفتوی والله اعلم بالصواب» قال المصنفؒ:

وَيُوَافِقُهُ فِي الدُّعَاءِ ثُمَّ يَقْضِي مَا فَاتَهُ قَبْلَ رَفْعِ الْجَنَازَةِ

او دغه مسبوق مقتدی به موافقت کوی د امام سره په دعاء کی، یعنی کی اوریده چې مشائخ د بلخ وائی چې د عادې دا چې کوی چې هر صف والا د دغه صف څخه واوري، او بیا دغه مسبوق دی قضاء راوړی د هغه تکبیرو چې دده څخه تیر سوی وي، د څخه تر پوره کیدو د جنازې نوکه دی مطمئن وو چې نه که ما بین التکبیرات دعاوی کوم جنازه نه پوره کیږي، نو تکبیرونه سره د دعاء دی قضاء راوړی. او که بیریدی چې جنازه پوره کیږي نو فقط قضاء سوی تکبیرونه دی ووائی» قال المصنفؒ:

وَلَا يَنْتَظِرُ تَكْبِيرَ الْإِمَامِ مَنْ حَضَرَ تَحْرِيمَتَهُ

او انتظار د بل تکبیر د امام دی نه کوی هغه څوک چې په وخت کی د تحریمې حاضر وي، لکن د امام سره یوځای تحریمه نه وي وتړلی، یعنی دی دې تکبیر ووائی او په اول تکبیر کی د امام شریک سو، او سلام دی یوځای ورسره وگرځوی»

نوټ: ددی کتاب ټول حقوق دکتابت طباعت د مکتبة القراءت سره محفوظ دی»

قال المصنفؒ

وَمَنْ حَضَرَ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ قَبْلَ السَّلَامِ فَاتَتْهُ الصَّلٰوةُ فِي الصَّحِيحِ

او که حاضر سو جنازې ته پسله څلورم تکبیره د امام اما د څخه تر سلام نو لمونځ د جنازې څنډی فوت سو په صحیح روایت کی، چې دا مذهب د طرفینو دی په بزازیه کی وجه دا وائی چې د امام ټول تکبیرونه خو تیر سوی دی نو دی بیا ځکه تکبیر نه وائی، او امام ابو یوسفؒ وائی چې دغه سړی دی فوراً « الله اکبر» ووائی نو گویا د څلورم تکبیر د امام ونیوی. او چې امام سلام وگرځوی دری تکبیره نور به دی قضاء راوړی» قبل رفع الجنازة کما سبق فی الاختلاف الاول» قال فی الخلاصة وغیرها وعلیه الفتوی کما فی ما سبق» ط مر در. قال المصنفؒ

وَتُكْرَهُ الصَّلٰوةُ عَلَيْهِ فِي مَسْجِدِ الْجَمَاعَةِ وَهُوَ فِيهِ اَوْ خَارِجَهُ

او مکروه دی لمونځ د جنازې پر مړی په مسجد جماعت کی یعنی چې پنځه وخته لمونځ د جماعت په کښی کیږي. په دی کی احتراز

وَبَعْضُ النَّاسِ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى الْمُخْتَارِ

دی عیدگاه د مسجد څخه او که مړی په مسجد کی وی او یا د باندی تر مسجد وي لکن بعض خلک په مسجد کی ښی ولاړ وي، **پوهسه**: چې بعض فقهاء وائی چې دا کراهت تنزیهی دی. او دې ته ترجیح ورکړی ده. ابن الهمامؒ په فتح القدیر کی او کراهت تحریمی دی علی المشهور مصنفؒ وائی چې دا مختار د روایت دی، درویش وائی چې څرنگه چې مسئله د مړی د لمانځه په مسجد کی ډیره مبتلیٰ بها مسئله ده نو باید مزید تحقیق په وکړه سي.

نو **پوهسه**: چې بعض فقهاء سبب د کراهت د مړي د لمانځه په مسجد کی دا بولی چې احتمال د تلوث د مسجد سته په نجاست د مړی. نو پر دی تقدیر کراهت به تحریمی دی» او پر دی تقدیر چې مړی خارج المسجد وي او خلک په مسجد کی وی باید لمونځ د جنازې مکروه نه سی. او کلام د شمس الائمة السرخسی هم پر دغه دلالت کوی . . .

حیث قال. وعندنا ان کانت الجنازة خارج المسجد لم یکره ان یصلی علیها فی المسجد انما الکراهة فی ادخال الجنازة فی المسجد: انتهی». وقال صاحب المبسوط فان امن التلوث لم تکره علی سائر الوجوه» یعنی که مړی په مسجد کی وی او که نه وی، وفی المحیط وعلیه العمل هو المختار آه. او روایت دامام ابویوسفؒ څخه نقل کړی دی. انه لا یکره صلوة الجنازة فی المسجد اذا لم یخف خروج شئ من المیت یلوث المسجد» وزاد الامام الطحطاویؒ چی کراهت هلته دی چی تلویث دمسجد ظن غالب وي او که صرف توهم وو او یا شک وو په هغه سره کراهت نه ثابتیږی،

او بعض فقهاء په سبب کراهت دا بولي چی په دی کی شغل دمسجد دی په داسی شئ دی چی مسجد جماعت دهغه دپاره نه دی یعنی صلوة الجنازه. نو په دی تقدیر صلوة الجنازه پر ټولو تقدیرو مکروه دی لکن کراهت په تنزیهی دی، مر»

فائده: ملاعلی قاریؒ په شرح کی دموطا دامام محمدؒ وائی چی مسجد حرام د دی کراهت څخه په هر تقدیر مستثنی دی، ولی چی مسجد حرام هم د جماعات خمسو ځای دی. او هم دجمعی د لمانځه او هم داخترو د لمونځو هم د استسقاء د لمانځه او هم د کسوف او خسوف د لمانځه او هم دجنازی د لمانځه وعلیه العمل الی یومنا هذا، درویش وائی چی په دوهم سبب د کراهت که مړی په مسجد کی وي او خلک دباندی بسی ولاړ وي کراهت نشته او که مړی دباندی تر مسجد وی او خلک په مسجد کی بسی ولاړ وی بیا مکروه دی، کذا فی الجوهرة. ط. قال الامام الطحاویؒ ثم محل الکراهة اذا لم یکن عذر وان کان عذر فلا کراهة اتفاقًا، نو یو عذر دا دی چی مصلی دجنازی معتکف وی کما فی المبسوط، او بل عذر دا دی چی باران وی کما فی الخانیه»، درویش وائی که په مقبره کی فارغ ځای د جنازی د لمانځه بالکل نه وو. او نږدی بل خالی ځای نه وه، نو دا هم عذر کیدای سی چی لمونځ دی و مړی ته په مسجد محله کی وکړی او بیا دی مقبری ته یوسی او دفن یی کړی»، او هغه چی په حدیث شریف کی راغلی دي. من صلی علی جنازة فی المسجد فلا اجر له»، دلالت پر کراهت تنزیهی کوی»، ولی چی نهی د لمانځه څخه ئی نه وکړی»

قال المصنفؒ **وَمَنْ اِسْتَهَلَّ سُمِّیَ وَغُسِلَ وَصُلِّیَ عَلَیْهِ وَاِنْ لَّمْ یَسْتَهِلَّ**
او که چیری آواز پورته کړی یعنی وژړل کشنی په وخت کی د زیږیدو نو دی نوم پر کښیږدی

غُسِلَ فِی الْمُخْتَارِ وَاُدْرِجَ فِیْ خِرْقَةٍ وَدُفِنَ وَلَمْ یُصَلِّ عَلَیْهِ
یعنی که څه هم دستی مړ سي، او غسل دی ورکی او لمونځ دجنازی دی ورکی. او که بغاړه نه وکړه یعنی مړ سو پیدا سو غسل خو دی ورکړی پر مذهب مختار یعنی که تام الاعضاء وی او که بعض اجزاء وي، او په یوه کپړه یعنی ټکره کی دی وه پیچی یعنی کفن شرعی نه غواړي او ښخ دی کړی او لمونځ دی نه ورکوی»

پوهه: چی د استهلال لغوی معنا پورته کول د آواز دی کما فی قولهم: استهلوا الهلال ای رفعوا صوتهم عند رؤیة الهلال»، لکه پښتانه وائي هغه د میاشت»، لکن مراد د استهلال څخه دلته معنای شرعی ده، یعنی چی یوه علامه د ژوند پر پیدا سی یا وژاړی او یا حرکت وکړی، وغیره لکن په دی شرط که کشنی راسته پید اسو یعنی سر یې د څخه راووتی، نو چی ترځیګر راووزي، او که چپه وو یعنی پښی ئی د څخه راووتی نو چی تر نامه پوری راووزي»

مسئله: مستهل کشنی هم میراث وړای سي یعنی کی پلار مثلًا دحمل په وخت کی مړوو، او دده څخه هم میراث وړه کیږی چی دی مړ سي، لکن په نیزد امام اعظمؒ د اهلته دی چی استهلال دده په شاهدی ده دوو نرو دپاره یا ددو ښځو او یو نر ثابت وي» او یاران وائی چی په دی شاهدی یوازی قول د ښځو هم منل کیږی. ولی چی د زیږیدو په وخت کی خونر موجود نه وي عادةً، او په حق د لمانځه یوازی قول دمو او یا قول د قابلی هم منل کیږی. البته قول دمور د میراث په باره کی یوازی نه دی قبول په اتفاق سره»

اَللّٰهُمَّ اغفر لِمُؤلفه ولکاتبه ولناشره ولمن طالعه ولمن نظر الیه بعین الانصاف

بوزی اوکی خپه کوونکی هغه سړی میلمه کی مثلًا اوبخیل کور په خپه مړ کړی، اویا د مخنوق کور ته ورسی اوهلته یې په خپه مړ کړی، نوحاصل د مسئلی دادی چې د غه خانق که ونیول سی اومړ یې کړی د جنازی لمونځ دی نه ور کوی، ولی چې د غه خانق ساعی فی الارض دی په فساد سره، م قـال المصنفؒ:

وَمُكَابِرٍ لَيْلًا بِالسِّلَاحِ فِي الْمِصْرِ اود اغه رنګه دی لمونځ د جنازی نه ور کوی هغه چاته چې دهشت ګردی کوی په ښارکی د شپی سره د سلاح، نود غه سړی چې په د غه حالت کی ووژل سی د جنازی لمونځ دی نه ورکوی قال المصنفؒ **وَمَقْتُولِ عَصَبِيَّةٍ** اویا ووژل سی یوځولی د قومی جنګ په محاذ کی نود جنازی لمونځ دی نه ور کوی **فـائـده** لمونځ نه ورکول ودغو کسانو ته د پاره د اهانت د دوی دی، او د پاره د زجر د نورو خلګو دی د دے ورته کارځ». قال المصنفؒ

وَإِنْ غَسَلُوا وَقَاتِلُ نَفْسِهِ يُغَسَّلُ وَيُصَلَّى عَلَيْهِ که څه هم ومقتول عصبیه او دغو ټولو کسانو ته غسل ورکول کیږی، اوقاتل د خپل ځان که عمدًا وی اوکه خطأ وی غسل دی ورکړه سی اولمونځ هم ور کړه سی،، وهذا مذهب ابی حنیفةؒ ومحمدؒ لانه مؤمن فذا ذنب،، کالزانی مثلًا وقال ابویوسفؒ لایصلّی علیه زجرًا لغیره ،، **فـائـده** قاتل د ځان اعظم دی وزرًا تر قاتِل د بل چا، **فـائـده**: ملامسکین په شرح کی د کنزوایی چې مقتول ته د عصبیت دی غسل هم نه ورکوی،، وهکذا فی التنویر ط،، قال المصنفؒ:

وَلَا عَلَى قَاتِلِ أَحَدِ أَبَوَيْهِ عَمْدًا اولمونځ د جنازی دی نه ورکوی وقاتل ته د یوه د مور اوپلار په قصد سره اوکه په خطاء سره ځندی ووژل سی هغه ته دی غسل هم ورکوی او د جنازی لمونځ هم **فـائـده**: د قاتِل احد الابوین مذکور حکم هغه دی چې زوی ظلمًا احد الابوین مړ کړی، اوکی پلار حربی وو اویا باغی وو اوزوی مړ کړی نو دا زوی چې مړ سی غسل او د جنازی لمونځ په اتفاق د فقهاوؤ ور کوی.

فَصْلٌ فِي حَمْلِهَا وَدَفْنِهَا

دا فصل دی په بیان کی د مړی د جنازی د وړلو او بیا د ده دفن کولو

فـائـده: وړل د مړی تر هدیری پوری او دفن د ده فرض کفائی دی، او وړل د مړی عبادت دی. هر مسلمان ته دا ښایی چې ود غه حمل ته دی مبادرت کوی. په احادیثو مبارکه وکی ثابته ده چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم جنازه د سعد بن معاذ رضی په خپلو مبارکو اوږو اخیستی ده» **شـکـایـت**: ملاصاحب چې د جنازی سره ملګری وی خصوصًا چې ځان یې په خیال غټ ملا ورځی د اخستلو څخه د جنازی بچی ځان ساتی او د اخپل اهانت بولی الا من وفقه الله للمبادرة الی العبادة: قـال المصنفؒ:

يُسَنُّ لِحَمْلِهَا أَرْبَعَةُ رِجَالٍ سنت دی د پاره د وړلو د جنازی څلور تنه یعنی نه ښځی، ولی چې ښځی خو یو ضعیفی دی او بل ځای د فتنی د ننوتو دی، او په حمل کی د ښځو احتمال د کشف عورت د دوی سته، او د څلورو والی وجه یې دا ده چې د میت تکریم وسی، او په حاملینو بار سپک سی، نو د دی سبب وړل د مړی په شاه اویا پر بوده مکروه دی، ولی چې په دی اهانت د مړی دی، یعنی مړی لکه نور متاع چې خلګ یې په شا وړی یا پر دوابو د اسی ګرځی»
مسـئـله: کرنه وه بیا یې ښځی وړای سی، **مسـئـله**: کشتی مړی دی یو څوک پر لاسوا خلی او بیا دی و بل ته ور کوی وهکذا الی المقبرة **مسـئـله**: په اوسنی زمانه کی چې مقبری ډیری لیری دی نو د مړی پر چار پایی یا تخته کښیږدی او په موټر کی دی مقبری ته ورسوی،، در،، قـال المصنفؒ:

وَيَنْبَغِي حَمْلُهَا أَرْبَعِينَ خُطْوَةً او ښایی یعنی هر سړی ته وړل د جنازی څلویښت (۴۰) ګامه بالا تر هغه ثواب

په ډیرې ی لکن حق دَمړی پـه څلویښت (۴۰) گامه پوره کیږی» قـَالَ المصنفؒ

يَبْدِءُ بِمُقَدَّمِهَا الْأَيْمَنَ عَلىٰ يَمِيْنِهٖ وَيَمِيْنُهَا مَا كَانَ

شروع دی کوی یعنی په اول لس گامه کی په مخنی حصه دجنازی چی طرف راسته دی، اوحامل

عَلىٰ جِهَةِ يَسَارِ الْحَامِلِ

د اوږ دی پرخپله راسته اوږه، اوراسته طرف د جنازی هغه دی چی پرجهت دچپه طرف دحامل وي ولی چی مړی خودشا پر تخته پروت دَی، حاصل داچی حامل خپل چپه طرف دی د باندی ترلګو دجنازی وگرځوی اوچار پائی دی پرخپله راسته اوږه کښیږدی» قـَالَ المصنفؒ:

ثُمَّ مُؤَخَّرَهَا الْأَيْمَنَ عَلَيْهِ ثُمَّ مُؤَخَّرَهَا الْأَيْسَرَ عَلىٰ يَسَارِهٖ

اوبیادی یعنی په دوهم لسم گامو کی دی کښیږدی دپای پښه دجنازی هم پر راسته اوږه خپل اوبیادی کښیږدی یعنی په دریم لس گامه، هغه دجنازی دپای طرف چی چپه دی پرچپه اوږه خپل یعنی راسته اوږه دجنازی تر ترگو دباندی وگرځوی اوچپه اوږه دی دجنازی ترچپه نغل لاندی کړي» قـَالَ المُصنفؒ:

ثُمَّ يَخْتِمُ الْأَيْسَرَ عَلَيْهِ فَـائِـدَه

او بیادی ختم کړی چپه طرف پرجانب ایسر باندې

: په حدیث شریف کی راغلی دی» مَنْ حَمَلَ جَنَازَةً أَرْبَعِيْنَ خَطْوَةً كُفِّرَتْ عَنْهُ أَرْبَعِيْنَ كَبِيْرَةً» اوپه حدیث کی دابوهریرهؓ راغلی دی که چا یو وړه جنازه په څلور طرفـه سره دَمړی حق یه اداء کړیٔ»

قـَالَ المُصنفؒ

وَيُسْتَحَبُّ الْإِسْرَاعُ بِهَا بِلَا خَبَبٍ وَهُوَ مَا يُؤَدِّي إِلىٰ اِضْطِرَابِ الْمَيِّتِ

اومستحب ده چابك وړل دجنازی بیله ځغاستې، اوخبب هغه دی چی مړی سره بنوروی» په حدیث شریف کی راغلی دے په روایت دابن مسعودؓ: إِسْرَعُوا بِالْجَنَازَةِ فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُوْنَهَا إِلَيْهِ

وان غیرذ الك فشرٌ تضعونها عن رقابكم» فـَائِـدَه: په تجهیز او تکفین کی دی هم اسراع (چابکی) کوی» قـَالَ المُصنفؒ،

وَالْمَشْيُ خَلْفَهَا أَفْضَلُ مِنَ الْمَشْيِ أَمَامَهَا كَفَضْلِ صَلٰوةِ الْفَرْضِ عَلَى النَّفْلِ

اوتګ د خلګو ترجنازی وروسته، افضل دی ترتګ ترجنازی دَمخه، د حضرت علیؓ نه روایت دی، چی زما قسم په هغه خدای دی چی علیه الصلوٰة والسلام په حقه سره نبی را استولی دی» چی فضیلت دَتلونکی وروسته ترجنازی برهغه چاچی دَمخه ترجنازی ځی، لکه فضیلت د فرضی لمانځه پرنفلی لمانځه» ابوسعیدالخدریؓ وویل چی ته نخپله رایه داخبره کوی اوکه شی دی چی تا د علیه الصلوٰة والسلام نه اوریدلی دی، حضرت علیؓ په غضب سو، چی یا زه نخپله رایه داخبره نه کوم بلکی ما اوریدلی دغه خبره ده علیه الصلوٰة وَالسلام نه یو وار، اونه دوه وارِه اونه دری (۳) وارِه حتی تراووه (۷) حضرت علیؓ حساب کړه یعنی تراوه (۷)، واره می بالاحنٰدی اوریدلی ده. دروایت والئی چی سبب د غضب دعلیؓ دا او چی داخوامور دینیه دی په هغوکی رائی لره څه دخل سته چی نه ئی پوښتنه کوي، قـَالَ المُصنفؒ:

وَيُكْرَهُ رَفْعُ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ

اومکروه دی پورته کول داواز په ذکر سره، اوقرآن شریف دی هم په زوره نه وائی یعنی په وخت کی دوړلو د جنازی. فـَائِـدَه: مستحب ده هغه چالره چی جنازه پرده تیریږی اویا یه وینی چی داسی دی ووائی: سُبْحَانَ الَّذِي لَا يَمُوْتُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ» اومړی ته دې د خیردعاء وکړی، اویا دی داسی ووائی: هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ، اَللّٰهُمَّ زِدْنَا إِيْمَانًا وَتَسْلِيْمًا» اوترجنازی وروسته کراره کراره» سُبْحَانَ اللّٰهِ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ دې ووائی:

فـَائِـدَه: د دنیا خبری دجنازی دَوړو وخته بیا ترو خته پوری د دفن مکروه دی. اومکروه تحریمی دی تګ دَ ښځو دجنازی سره. اومکروه دی چی څوك به د جنازی ترلمانځه

دمخه د هديرې څخه راځي، بحر، قال المصنف:

وَالْجُلُوسُ قَبْلَ وَضْعِهَا وَيُحْفَرُ الْقَبْرُ نِصْفَ قَامَةٍ أَوْ إِلَى الصَّدْرِ

او دغه رنګه مکروه ده ناسته د خلګو مخه تر اېښودو د لوړو جنازې يعنې د اوږو څخه د خلګو ولې چې شايد په اېښودلو د جنازې به د خلګو کومک ته ضرورت پيدا شي

وَإِنْ يُزَدْ كَانَ حَسَنًا

او کښل کيږي دی قبر تر نيمې د قامت د سړي او يا تر ځيګر پورې او که تر دې زيات وکيني ښه کار دی چې ميت به ښه محفوظ شي، او بد بوئي به ئې دباندې نه راوځي.

فائده: په کور کې د مړي ژړا په توېولو د اوښکو پروانه لري، ولې چې په حديث شريف کې راغلي دي چې آنحضرت صلى الله عليه وسلم په وخت کې د مرګ د خپل زوی ابراهيمؓ په توېولو د اوښکو ژړا کړې دی. او عبد الرحمن بن عوفؓ چې ورته وويل.. وَأَنْتَ يا رسول الله يعنې ته هم ژاړې يا رسول الله عليه الصلوٰة والسلام په جواب کې ورته وويل.. هَذِهِ رَحْمَةٌ يعنې دا ژړا منهي عنه نه ده بلکه وسيله او رقت د زړه دی. البته نوح او چيغې وهل يا کالي څيرول يا تندی ټکول مکروه دئ، **مسئله:** که چا په جنازه کې د ننګ اراده نه درلوده نه دی ورته ولاړېږي او په بعض حديثو کې چې امر په ولاړو سره راغلی دی هغه منسوخ دی، مراقی، قال المصنف:

وَيُلْحَدُ وَلَا يُشَقُّ إِلَّا فِي أَرْضٍ رِخْوَةٍ

او قبر ته دې لحد وکړل شي او شق دې نه وکړه کيږي مګر په داسې ځمکه کې چې سسته وي يعنې لحد نه قبلوي نرېږي **پوهه:** چې لحد دا بولي چې د قبر د قبلې په خوا کې يوه غاړه جوړه کړي. چې مړی په کښې ځائيږي، او مړی ته په هغه لحد کې کښېږدي او خښتي که موجودې وي او يا لرګي که خښتي نه وي ورته کښېږدي او غاړونه د خښتو او يا د لرګو په خټو وټړي او بيا خاورې پرې واچوي، او شق ودې ته وائي چې اول فراخ قبر جوړ کې او بيا په مابين کې د قبر په قدر د مړي يوه چرګه وکيني او مړی په هغه چرګه کې کښېږدي، او بيا خښتي يا لرګي د چرګې پر خوله کښېږدي، نو ورسته خاورې

پرواچوي نو مسئله داده که ځمکه کلکه وه خو سنت لحد دی، او که ځمکه خوړه او سسته وه يا شړه وه چې د لحد قابله نه وه بيا دې نو شق په کښې وکاږي. قال عليه الصلوٰة والسلام اللحد لنا والشق لغيرنا **مسئله** که مړی په تابوت کې وي او ښخ يې کړي پروانه لري، م قال المصنف:

وَيُدْخَلُ الْمَيِّتُ مِنْ جِهَةِ الْقِبْلَةِ

لو داخل کړه کيږي دي مړی د جهت څخه قبلې يعنې مړی دې د قبلې وخواته کښېښودې شي او ځنګ دې تر مړي لاسونه لاندې کړي او سر دې راواخلي او په قبر کې دې کښېږدي که لحد وي او که شق وي، او خلاف السنت ده چې مړی تر ښکته پورته وي او سر يې اول قبر ته واچوي او ورسته يې نور بدن، لکه په عربستان کې چې رواج دی، ولې په ورته کار کې شايد د مړي بعض رطوبات خولې او پزې ته ورسيږي، او بل دا چې بې ادبي د مړي ده او بدفالي ده چې اول منزل ته د آخرت تا سرچپه ورواچاوه، کذا في المدخل ط، در،

لکن امام طحطاویؒ وائي چې د تابوت سره د مړي ښخول مکروه نه دی چې ځمکه يا خوړه وي او يا نما که وي او که داسې نه وه نو د تابوت سره ښخول مکروه دی په اجماع د علماوو، درويش وائي که مړی سره ټوټه ټوټه وو او په تابوت کې سره جمع کړي وو بيا د تابوت سره ښخول يې جائز بلا کراهت دی، لکه په موجوده زمانه کې چې مسلمانان د امريکا يانو او روسانو په بمبارۍ سره ټوټه ټوټه شهيدان کيږي، او اندامونه ئې په تابوت کې سره ټوليږي، اللهم ارحم على ملة افغانستان وخلصهم من هذا البلاء النازل عليهم من جانب الامريكيين و الروسيين والملحدين، اللهم انصرهم نصرًا عزيزًا وخذ اعدائهم اخذ عزيز مقتدر،

دی ځای ته زه عاصي په داسې وخت کې راورسيدم چې د شعبان د مياشتې ۱۳ نيټه وه او د څلور وهفتو څخه پر لپسې د شپې او د ورځې پر ټولو ښارونو د افغانستان او پر قريو او پر مسجدو او شفا خانو د امريکايانو د خوا څخه او د توپونو بمبارۍ روانه ده، او په زرو ښځې او کوچنيان په دې اور کې سوځي. يا الله جل شانك دا اور د افغانستان د مسلمانانو د سرو څخه په خپل قدرت مړکړې، او تر دې سخت اور د امريکايانو، انګريزانو او روسانو،

پوښتنه: چې مقدار د پورته والې د قبر په ظاهر روایت کې په قدر د یوې لوېشتې وي، او بعض علماء وائي چې په قدر د څلورو ګوتو دې وي، لکن قدر د یوې لوېشتې هغه کېداى سي چې قبرته لمن طولاً او عرضاً ورکړې او ورو سته یه مسنم کړې، ولې کې دلته څخه د تسنیم پر شکل پورته کړي. لکه زموږ د پښتنو قبرونه نو تر سره چې د سیرې تخمیناً یو ګز لوړېږي. او دا ظاهر روایت څخه دې خلاف، بلکه د ظاهر څخه د احادیث مبارکه ووهم خلاف دی، لکن قهستاني وائي چې په یوه روایت کې. چې بالاوالي تر یوې لوېشتې روا دی، د روایش وائي چې بیا هم اوله طریقه ډېره ښه ده او د اختلاف څخه وتلې ده. او په دې کې شک نسته چې یک لخته تربیع مکروه دی. او دغه رنګه د قبر په ګچو او یا په سمینټو کې نیول اشد کراهة دی. لنهي النبي عليه الصلوة والسلام عن تجصيص القبور وتربيعها.

مسئله دا پروا نه لري چې پر قبر او به ووپاشي د پاره د ټینګ والي د خاورو، او بل دا چې نبي عليه الصلوة والسلام پر قبر د سعيد رض او پر قبر د خپل زوی ابراهيم او به پاشلې وې، او پر قبر د عثمان بن مظعون رض په خلګوته ورېل چې او به پرو پاشئ **پوښتنه**: چې تسنیم د قبر مذهب دی د امام اعظم رح او د امام ثوري رح او د امام ليث رح او د امام احمد او د مالک او امام شافعي وائي چې تربیع د قبر افضله ده **فائده**: چا چې قبر د نبي عليه الصلوة والسلام ليدلى دى هغه مسنم وو. قال المصنف:

وَيَحرُمُ البِنَاءُ عَلَيهِ لِلزِّينَةِ وَيُكرَهُ لِلاِحكَامِ بَعدَ الدَّفنِ

او حرام ده بناء یعنې ګنبده جوړول پر قبر د پاره د زینت، او مکروه ده د پاره د محکم والي پسله دفن د میت، لنهي النبي عليه الصلوة والسلام عن ذالك، امام طحطاوي وائي چې کراهت یه تحریمي دی **فائده**: مصنف رح بعد الدفن وویله د دې معنا دا ده چې که بناء او قبه د مخه جوړه وه نو د مړي ښخول په هغه کښې کراهت نه لري، كذا في البرهان.

مسئله پر قبر ډېرې اچول د پاره د حفاظت د قبر د زړه والي او د نبش څخه، او د پښو لاندې کېدو د پاره پروا نه لري، وفي الدرر، وقيل لا بأس بالبناء على القبر وهو المختار د روایش وائي چې دا قول د ظاهر المذهب او لما د شو څخه خلاف دی، وفي التجنيس والمزيد لا بأس بتطيين القبور یعنې په ختو ګلول د قبرو پروا نه لري وعليه الفتوى، قال المصنف:

وَلَا بَأسَ بِالكِتَابَةِ عَلَيهِ لِئَلَّا يَذهَبَ الأَثَرُ وَلَا يُمتَهَنُ

او پروا نشته په کتابت سره پر قبر د دې لپاره چې د مړي د اقربا وو څخه ورک نه سي یعنې او اثر د ولاړ نه سي او خلک بې ادبي ور سره و نه کړي.

فائدة سنية کتابت پر قبر و دومره قدر روا دی چې پر یوه ډبره او یا د ګچو څخه جوړې سوې تختې باندې د مړي نوم او پېژند نه نوشته کړي او یا یو بیت فارسي یا عربي یا پښتو هم ور سره نوشته کړي، او هغه چې په بعض بلادو کې رواج دی چې د مړي و سر ته د ډېرې ښکلې ښخته ودره وي او پر هغه باندې، الحمد لله شريف یا آیت کرسي، یا سورة اخلاص نوشته کړي هغه مکروه تحریمي دی، ولې چې سپي بعض وختونه هدیرې ته ورځي او پر دغه ښخته بولې کوي، قال المصنف

وَيُكرَهُ الدَّفنُ فِي البُيُوتِ لِاختِصَاصِهِ بِالأَنبِيَاءِ عَلَيهِمُ الصَّلوٰةُ وَالسَّلَامُ

او مکروه دی دفن کول د مړي یعنې که څښتن او که لوی، په کور کې خواه په خونه د استوګې کې دده یه دفن کوي، او یا یه په غولي کې د سرای دفن کوي، ولې دا د دفن خاصه د انبیاء عليهم الصلوة والسلام ده، او د نورو مسلمانانو د پاره مقبره ځای د دفن دی، قال المصنف:

وَيُكرَهُ الدَّفنُ فِي الفَسَاقِي

او مکروه دی دفن کول د مړي په فساقي وو کې، په فتح القدير او مراقي کې وائي یوه سه چې فساقي یو فراخه ځای نه وائي چې په محکله کې جوړ کړی لکه زېرخانه، چې ډېر مړي ځایوي او هلته مړي

ودوړی او په کښتی ایږدی په سربیره په بناء مجبوره کړی وی، چی سړی په ولاړی
په کښتی دی پیدلا کیږی، وجه دکراهت په دا ده چی دا خلاف السنة ده، اوبل داچی
لحد دمړی دپاره په کښتی هسته، اوبل داچی بیله ضرورته نه دیرمړی په یوځای کی
ایښول دی، اوبل داچی مړی نروښځی په یوه خونه کی ایښول دی، قال المصنفؒ

وَلَا بَأْسَ بِدَفْنِ اَكْثَرَ مِنْ وَاحِدٍ فِيْ قَبْرٍ لِلضَّرُوْرَةِ وَيُحْجَزُ

اوپه وافسته په ښخولو کی د بالاتر یوه مړی په یوه قبر کی، چی ضرورت وی مثلاً مړی

بَيْنَ كُلِّ اِثْنَيْنِ بِالتُّرَابِ دیروی او یا قبرکن ضعیفه وی الی غیر ذالک من الضرورات، اوپه مابین کی د دوو
مړودی خاوری حائل گرځوی، ولحچی علیه الصلوة والسلام د احد په غزا کی شهداء د احد
دغسی دفن کړه،

پوهه: که ضرورت وو دری ځلور یا بالا دی هم په یوه قبر کی دفن کړی، نوکه
مړی یو جنس وه یعنی نران وه مثلاً نو افضل فالافضل دی دقبلی وخواته ایږدی، اوکمختلف
وه نو اول دی لوی خلگ دقبلی وخواته کښیږدی، بیا دی کشنیان، اوبیا دی نرښځیان
اوبیا دی ښځی، لکن لن حائل دی په مابین دمړو په خاورو سره وی، درویش والی چی
علامه امام طحطاویؒ په مابین کی د دفن په فسا نی کی اود دفن د دیرو مړو په یوه قبر
کی په فرق یه نه دی پوه سوی نوځکه یه پر مصنفؒ اعتراض کړی دی کما یظهر بالرجوع
الی صـ٥٠٥ـ من تلك الحاشیة ولا یخفی الفرق علی ما ذکرناه، قال المصنفؒ

وَمَنْ مَاتَ فِيْ سَفِيْنَةٍ وَكَانَ الْبَرُّ بَعِيْدًا اَوْخَافَ الضَّرَرَ

اوکه ځوک مړسو په کښتی کی اوځمکه لیری وه، او یا بیره د ضرر ... پر مړی وه مثلاً چی تغیر

غُسِلَ وَكُفِّنَ وَصُلِّيَ عَلَيْهِ وَاُلْقِيَ فِي الْبَحْرِ یا بد بوئی به وکړی نو
غسل دی ورکی اوکفن

دی هم ورکی اولمونځ دجنازی په هغه کښتی کی ورکی اوبیا دی دریاب ته سپرد کی،

مسئله: که دمړی اجزاء خاوری سوه نورو ادی چی بل مړی داول مړی په قبر کی ښخ
کړی

مسئله: دمړی اړکوماتول او یا بل ځای ته نقل کول نه دی روا که څه
هم اهل ذمه وی. اود قبرو سره غورځول چی نبش یه بولی هم نه دی روا که څه د دیری زمانی
قبروی، اود اهل حرب دمړو نبش روا دی کما فعل بهم فی وقت بناء المسجد النبویؐ فی المدینة

قال المصنفؒ وَيُسْتَحَبُّ الدَّفْنُ فِيْ مَحَلٍّ مَاتَ بِهٖ اَوْقُتِلَ فَاِنْ نُقِلَ

او مستحب دی دفن دمړی په هغه محل کی یعنی په هدیره کی د هغه محل چی مړی هلته مړوی یا قتل شی

قَبْلَ الدَّفْنِ قَدْرَ مِيْلٍ اَوْمِيْلَيْنِ لَا بَأْسَ بِهٖ وَكُرِهَ نَقْلُهٗ اَكْثَرَ

مِنْهُ وی او کی نقل کړی په قدر دیو میل یا دو میله پروانه لری، او مکروه دی نقل دمړی
بالا تردوه میله، **مسئله:** که دمړی وځای نه یوه نږدی هدیره وه او بله هدیره یو څه
گوښه وه لکن په لری هدیره کی دیرصالح کسان مدفون وه نو په نږدی هدیره کی دفن کول
اولی دی، او که په جوار د صالحانو په دفن کول اولی دی، بحر رائق که څه هم حکم جزمی په
یو خوانه دی کړی. لکن ددرویش په عقیده جوار الصالحین هدیره اولی ده لانه انفع للمیت"

پوهه: چی استحباب د دفن په محل کی دموت، یو دلیل یه دا دی چی ځکه بتوله
ځای دمړود ه نونقل دمړی تکلیف بلافائده دی، او تاخیر د دفن هم په نقل کی راځی او د تاخیر
مکروه دی،

او بل دلیل یه هغه دعائشی رضی الله تعالیٰ عنها حدیث دی، چی د دی ورور عبد الرحمنؓ
په شام کی مړوو او مړی د هغه یه مکی شریفی ته نقل کړی وو، او دا رض زیارت ته ورغله
نو دی رض داسی وویل که ستا دفن کار زما په لاس کی وای ما ته دشام ځخه نه نقل کولی
بلکه هلته می دفن کولی. **درویش والی:** چی مسئله د نقل دمړود یوه هیواده ځخه بل
هیواد ته سره د بعد مسافته په اوسنی زمانه کی چی د افغانستان مسلمانان په پرد و هیوادو

کی تکہ پاکستان اوایران اوهلته شپی اوورځی دهجرت تیروی، اودوی یوقریب څلورسی نوقدرت مند خلګ یه افغانستان ته ورځي ددی سببه چی دوی اکثرًا په کیمپونوکی وسی نه ی. نوکه داکیمپ بووخت مهاجرین څندی ولاړی سی خلګ دپاکستان یا ایران دغه هدیري سره اواره وی. اودکینت کارځندی اخلي یا کورونه پرجوړوی، کرځه هم قبرونه معلوم وی اوهدیره برحاله وي، نوددی کبله دوی خپل مړي داخل ته دافغانستان وړي چی هلته چی ددوی دهجرت موضوع پای ته ورسیږی اوافغانستان ځای د امن اوامان وګرځی، نودمصنف دقوله سره سم چی تردوه میله بالا نقل یه مکروه دی، باید دانقل مکروه سی، منګرکه نوی اجتهاد روااوای اودغه فوق الذکر عذرونه په نظرکی ونیول سوی وای نودغه نقل بی مکروه نه بللای، ای لانها اعذار واضحة، بلکه وروسته بر راسی چی بعد الدفن یه هم په عذر نقل دمړی وبل مکان ته روادی، لکن داحکم هلته دی چی مړي ته به یعنی په اول مسئله کی تغیر سد بوی وغیره نه پیښیږی ورنه بیا مکروه دی»

قال المصنف: **وَلَا يَجُوْزُ نَقْلُهٗ بَعْدَ دَفْنِهٖ بِالْاِجْمَاعِ اِلَّا اَنْ تَكُوْنَ**

اوندی روانقل دمړی بل ځای ته پسله دفنه په اجماع سره مګرهغه وخت روادی که دقبر

الْاَرْضُ مَغْصُوْبَةً اَوْ اُخِذَتْ بِالشُّفْعَةِ ځمکه یا تول هدیره مغصوبه وي

یعنی په زوره خلګومړي په ځمکه کی دیوچا بیله اجازی دفن کوله، نوبیا روا ده چی مړی دقبر څخه راوباسی بل ځای ته دی یوسی یعنی دسړی خپلی مملوکی ځمکی ته یا وقفی هدیری ته، اویا دغه ځمکه چی قبر یه په کښی دی چا په شفعه وګرځول دمشتری څخه یعنی یوچا دبل چا څخه ځمکه په بیعه اخستی وه اومړی یه په کښی ښخ کی دیم سړی دشفعی دعوه پري وکړه اوهغه ځمکه یه وګټله نومشتری دی خپل مړي وروسته تردفن بل ځای ته نقل کړي، در» اوکه پرقبرو باندی دیوسړک، روډ یا دولی نقشه راغلة نوخلکوته روا ده چی دمړوهډوکی وغیره بل ځای ته نقل کړی» در» و لندرة وقوعه لم یذکره المص

فی منورة نقل المیت بعد الدفن» قال المصنف:

وَلَوْ دُفِنَ فِیْ قَبْرٍ حُفِرَ لِغَیْرِهٖ ضَمِنَ قِیْمَةَ الْحَفْرِ وَلَا یُخْرَجُ مِنْهُ

اوکه قبرجوړ سوی وو دبل ژوندی دپاره اوبل چا خپل مړي په کښی دفن نوځایان کښلو دقبردی ورکړي یعنی یادترکی څخه دمیت اویا دبیت المال څخه لکن مړي دی نه کاږی، نوکه ځمکه فراخه وه نودبل چا په قبرکی مړی ایښوول مکروه دی، اوکه ځمکه دمقبری تنګه وه بیا کراهت نسته لکن قیمت دحفریه ورکوی».

فائده: په ژوندکی دځان دپاره قبرجوړول روادی چی عمربن عبدالعزیز او ربیع بن خشعم اونورعلما وو دځان دپاره په ژوند قبرونه جوړکړي وه» قالوا ویؤجر فیه» قال المصنف:

وَیُنْبَشُ لِمَتَاعٍ سَقَطَ فِیْهِ وَلِکَفَنٍ مَغْصُوْبٍ وَمَالٍ مَعَ الْمَیِّتِ

اودمړی قبردی سره وسښی په سبب دمال چی په قبرکی لویدلی وی که نقد وی که واج «اودغه

وَلَا یُنْبَشُ بِوَضْعِهٖ لِغَیْرِ الْقِبْلَةِ اَوْعَلٰی یَسَارِهٖ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

ننګه قبردی دمړی سښی په سبب دکفن مغصوب یعنی که چیری مالک دکفن بیله اخستلو دکفن نه راضی کیدی، اودی دپاره دی دمړی قبرنه سښی چی مخ پرقبله یه نه وی ایښوول سوی اویا پرچپه بغل ایښوسوی وي،

فوائدشتی فائده: چی خلګ دمړی ددفن څخه فارغه سی مستحب داده چی نیژدی دقبرده دکښینی دومره اندازه چی اوښ حلالیږی اوغوښی یه ویشل کیږی، اوپه هم دغه وخت کی مړی دعا کوی او تلاوت دقرآن کریم دی کوي؛ په حدیث شریف کی راغلی دی چی مړي په دوی سره الفت طلبوی اوپه دعاء یا قرائت سره یه نفع اخلی، وهابیان اونور دوی ته ورته کسان دا کارمکروه بلکه بدعت سیئه یه بولی»

فائده: ډېرو متاخرينو څخه د مذهب وائي چې ژر تر ژره چې خلګ د دفن څخه د ميت فارغ سي هر سړی د خپل په کار پسې ځي، او د مړي قريب د خپل کار ته پرېښودل مکروه ده چې د مړي پر کور سره غونډ سي. **فائده:** په حديث شريف کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله عليه وسلم چې به د دفن څخه د مړي فارغ سو، نو به وقبر ته ودرېدی او خلګو ته به دا يې وويل «استغفروا الله لاخيكم وسلوا له التثبت فانه الآن يُسئَل» يعني تاسې طلب د بخښنې وکړئ د خپل ورور د پاره، او سوال وکړئ د خدای جل جلاله څخه د ده د پاره د تثبت دعا وکړئ يعني پر قول ثابت چې کلمه مبارکه ده د ثابت والي په جواب کې د ملکو ولې چې د ده څخه اوس سوال کول کېږي يعني چې موږ ځندي ولاړ سو. **فائده:** په مضمرات کې وائي چې نقل د مړي پس له دفنه درې (۳) قسمه دی يو هغه يې جائز بالاتفاق ده، او بل وجه يې حرام بالاتفاق ده، او په بله وجه کې اختلاف، اما الاول، چې مړی په ځمکه مغصوبه کې دفن سوی وي، او يا کفن مغصوب وي، او مالک د ځمکې نه راضي کېږي مګر په نقل د مړي د ده د ځمکې څخه او يا مالک د کفن نه راضي کېږي مګر په کښلو د کفن د ده څخه نو روا ده چې مړی را وکاږي، که ځمکه مغصوبه وه نو بل ځای دې نقل کړي او که کفن مغصوب وو هغه سړي ته دې کفن ورکړي او مړی دې په بل کفن کې هلته دفن کړي، واما الثاني نو که مور يا پلار يې وو وائي چې زموږ زوی د قبره را وکاږي چې موږ يې مخ وو وينو، يعني چې دی ئې دفن کړی وو نه وه حاضر، او يا مور پلار وغيره وو وائي چې موږ خپل مړی خپلې هديرې ته وړو. نو دا نا روا ده بالاتفاق، واما الثالث، چې قبر ته ديوې خوا اوبه ور ننوتلې وي نو بعض فقهاء وائي چې روا دي چې مړی د دغه ځای څخه بل ځای ته نقل کي، ولې چې داسې روايت راغلی دی چې صالح بن عبيد الله چا د قريبانو څخه په خوب وليدی، او صالح په خوب کې هغه ته وويل چې ما د دغه قبر څخه بل ځای ته نقل کړي، ولې چې زه اوبه او بو په عذاب کړم، نو قريبانو نو چې قبر وشنی نو هغه نغل ده چې ځمکې ته ځرمه وو په اوبو کې وو نو عبد الله بن عباس فتوی ورکړه چې نقل يې کړي، او فقيه ابو جعفر الطحاوي چې سنه دی نقل کوی.

فائده: بعض فقهاء وائي چې دفن د مړي د شپې مکروه دی که بيله عذره وي، لکن صحيح دا ده چې کراهت نسته که څه هم د دفن کول د ورځې اولی دی، ولې چې عليه الصلوة والسلام د چار شنبې په شپه دفن سوی دی، او عثمان رض او فاطمه رض او عائشه رض هم د شپې دفن سوي دي،

فائده: تلقين د مړي ورسته تر دفن شافعيه مستحسن بولي، او بعض فقهاء د حنيفيانو يې حسن بولي، هغه داسې چې مړي ته دي ووائي: چې ای فلانی د فلانی ښځې زويه ته در ياد که چې ته خو د دنيا څخه پر کلمه د «لا اله الا الله محمد رسول الله» وتلی يې، او ته په دنيا کې راضي وی «په الله ربا، او په اسلام راضي وی دينا، او په محمد راضي وی نبيا، او په قرآن راضي وی اماما، او کله د موږ نوم نه وو ور معلوم منسوب دی کي و حوا ام البشر ته د تلقين په باره کې طبراني او رد حديث راوړی دی، لکن هغه حافظ سيوطي ضعيف بللی دی مګر ابن الصلاح وائي چې د دی حديث تائيد په عمل د اهل شام سوی دی، لکن د پښتنو په وطنو کې دا تلقين نه دی رواج ولې چې ډېرو فقهاوو د حنيفيانو په دی تلقين سره نه دی قائل، والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب»

فائده: د جنازې سره د قريب او يا يو همسايه چې صالح وی تلل افضل دی تر نفلي لمونځو او که نه قريب وو او نه صالح سړی وو بيا نفل افضل دی **فائدة سنية** په مراقي کې وائي چې مکروه ده ناسته د قريبانو د مړي په دروازه کې د سرای يا په يوه کوټه کې چې خلګ د تعزيت او فاتحې د پاره ورته راځي، ولې چې دا د اعمالو څخه د جاهليت دی او عليه الصلوة والسلام هم منع ځندی کړېده، او وها بيان هم ورته خبره کوي، لکن امام طحطاوي وائي چې د اهلته مکروه دی چې د اقرباء د ميت غالي او کمبلي هواري کړي، او د دوی د کوره څخه چای راوزی او د غرمې د خوړو د تيارېږي وغيره، نو دی ته اشاره کړېده سيد په شرح کې چې وائي: وَلَا بَأْسَ بِالْجلوسِ لَهَا «ای للتعزية الی ثلاثة ايام من غير ارتكاب محظور» او نهر فائق والا د تجنيس څخه نقل کړي دی او وائي: وَلَا بَأْسَ بالجلوس لها ثلثة ايام او مراقي وائي چې مکروه ده ناسته د فاتحې د پاره په مسجد کې لکه د پښتنو چې عادت دی.

درویش وائی: ملایا نو هم خوله پته نیولې ده، ځکه چې په مسجد کې د فاتحې په وخت کې سر پرسر چایانې راځي او کور چې اواري وي او بالښتان پراته او د نسوارو نولۍ دا زم پرتې وي.

درویش وائی: د اقرباء د مړي په کور کې ځای نه لري او فاتحه خوانان او قریبان او شناخت گان خوځنا فاتحې ته راځي، نو که اقرباء د مړي په مسجد کې بیله ذکر سوي کارو کښېني او نه وي نو امکان لري چې د اغنیې فاتحه خوانی به په مسجد کې رواوي بسبب العذر المذکور.

فائده: په مراقی کې وائي چې مکروه د میلمستیا دکور څخه د مړي. للسرور لا للشرور، وهي بدعة مستقبحة" او په بزازیه کې وائي چې مکروه دی میلمستیا دکور د مړي په اوله ورځ او په دوهم ورځ او په دریم ورځ". درویش وائي چې په اوله ورځ کې دی همسایگان د مړي کورته ډوډۍ ــــ وغیره ورسوی کما یدل علیه الحدیث الشریف" او برهان حلبیؒ وائي چې په دې باره کې یو حدیث سته چې روایت یې امام احمد او ابن ماجه کړی دی په سند صحیح سره د جریر بن عبدالله رض څخه چې هغه وائي: کنا نعد الاجتماع الی اهل المیت وضعهم الطعام من النیاحة، یعنی من فعل الجاهلیة". برهان حلبیؒ وائي چې دا حدیث خو صرف د اولې ورځې پر کراهت الضیافت دلالت کوي، ولې چې جاهلیت والا هم دغسې کوله بلکه په بزازیه کې په کتاب الاستحسان کې وائي: وان اتخذ طعامًا للفقراء کان حسنًا. او په الاستحسان کې د فتاوی خانیه کې وائي: وان اتخذ ولی المیت طعامًا للفقراء حسنًا الا ان یکون فی الترکة صغیرًا فلا یتخذ ذالک من الترکة".

درویش وائي چې حاصل د کلام دا دی او **اختلاف** دا دی چې د ضیافت او خیرات فرق سته، ضیافت هغه میلمستیا ده چې وړې، غوښې او تکلفي خواړه برابر کړي او اغنیاء د کلي او کوڅې او غنیان قریبان راوغواړي، او د فقیرانو دعوت په کښې نه وي، دا سې ضیافت د مړي په کور کې مکروه دی. پس او لوشپو کې ولې دا سې ضیافت خو د خوشحالۍ وي لکه واده وغیره په وخت کې کیږي د غم په وخت کې نه کیږي"، او خیرات دا بل چې یو اندازه غوښې مثلًا

باندې کړي او ډوډۍ پخه کړي او د کلي کوڅې یا نورو مسکینانو ته خیر ورکړي او هغه خیرات په وخوري د اکراهت نه لري که څه هم په اوله ورځ وي: وبهذا یحصل التطبیق بین الاحادیث واقوال الفقهاء" والله اعلم بالصواب"

فائده: تعزیت یعني د زړه اسائي ورکول: چې په اصطلاح یې مونږ فاتحه بولو مستحب ده نرو او ښځو لره: قال علیه الصلوٰة والسلام من عزی اخاه بمعصیة کساه الله من حلل الکرامة یوم القیامة: وقال علیه الصلوٰة والسلام من عزی مصابًا فله مثل اجره **فائده:** یو وار چې فاتحې ته سړی ورسي نو نه بنائي ده لره چې بله پلا ورځي: کذا فی المراقی: والصبر انما یحمد عند الصدمة الاولی"

فائده سړي ته چې مصیبت ورسیږي بالفوره دی اِنّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ ووائي. ولې چې په حدیث شریف کې روایت په بخاري کړی دی علیه الصلوٰة والسلام وائي: اِنما الصبر عند الصدمة الاولیٰ. یعني کامل صبر په شي اول تکلیف دی چې سړي ته ورسیږي، او په بل خبر کې راغلي دي. که د چا هغه مصیبت چې ده ته رسیدلی وو، بیا ئې څلویښتو کلو وروسته یاد سوا و هغه ځنې کلمه تکرار کړي دوهم ثواب لري لکه چې په ورځ کې د وقوع د مصیبت،

فائده: طبرانیؒ او نورو ډیرو محدثینو روایت کړی دی چې علیه الصلوٰة والسلام فرمائي که یو مسلمان ته د قریب د مرگ مصیبت ورورسیدی نو دی په یا د هغه مصیبت چې زما د رحلت په سبب ده ته رسیدلی دی، فَاِنَّهَا مِنْ اَعْظَمِ الْمَصَائِبِ" چې زما د وفات مصیبت تر ټولو لوی مصیبت دی" و لله در القائل.

اُصْبُرْ لِکُلِّ مُصِیْبَةٍ وَتَجَلَّدْ ؛ وَاعْلَمْ اَنَّ الْمَرْءَ غَیْرُ مُخَلَّدٍ، یعني صبر کوه ای مسلمانه د هر مصیبت په وخت کې او ځان قوي کړه یعني زړه قوي لره، او په دې پوه سه چې هیڅ سړی په دنیا کې د همیشه تو بحق نسته، وَاِذَا ذَکَرْتَ مُصِیْبَةً تَسْلُوْبِهَا ؛ فَاذْکُرْ مُصَابَکَ بِالنَّبِیِّ مُحَمَّدٍ ؛ او که ستا په یاد و مصیبت چې ته زړه د لاسائي ورکوي. نو ته بیا دکه زړه د لاسائی د پاره هغه مصیبت چې تا ته په وفات کې د علیه الصلوٰة والسلام در رسیدلی

رسیدلی وو » وقالت فاطمة الزهراء رضی الله تعالیٰ عنها بعد موت ابیها صلی الله علیه وسلم: ؎ . مَا ذَا عَلٰی مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ اَحْمَدٍ

اَنْ لَّا یَشُمَّ مَدَی الزَّمَانِ غَوَالِیَا

ترجمه! یعنی هیڅ حرج نشته پرهغه چاچې بوی کړی خاورې د قبر انور د علیه الصلوٰة والسلام پردی کې چې بوی نه کړی د زمانې په تیریدو کې « غوالی « خوشبوئې چې یو بهترینه مرکب خوشبوئی ده ، ولې چې د علیه الصلوٰة والسلام د قبر د خاورو خوشبوئې تر ټولو خوشبوی گانو د دنیا بالاده « ؎

صُبَّتْ عَلَیَّ مَصَائِبُ لَوْ اَنَّهَا

صُبَّتْ عَلَی الْاَیَّامِ صِرْنَ لَیَالِیَا

او توی کړه سوه پر ما ډیر مصیبتونه یعنی په سبب د مرگ د علیه الصلوٰة والسلام که چیری توی سوی (وای مصائب) د غه پر ورځو هغه به شپې گرځید لای « صدقت رضی الله تعالیٰ عنها وصلی الله تعالیٰ علیٰ ابیها وسلم ؎ قَالَ الشَّاعِرُ: په مدح کې د علیه الصلوٰة والسلام:

افاقها گردیده ام مهر تبان ورزیده ام ؛

بسیار خوبان دیده ام اَمّا تو چیزی دگری ؛ عاشق ذات انور نبوی . حسن تلوکانی چه خوش گفته است :

تعالی الله زهی شاه یگانه ؛ زهی بخت و کمال جاودانه ؛ چه گویم وصف آن ذات کریمش ؛ که پیدا نیست مثلش در زمانه ؛

طفیلش گشته موجودات عالم ؛ عرض ذاتش دگر باقی بهانه ؛ بنور اوست روشن جسم آدم ؛ نه دریای کمالش را کرانه ؛

زمن یارب بروح پر فتوحش ؛ رسان هردم دو دعا جاودانه ؛ رسول حق تعالیٰ اوست بیشک ؛ حسن آورده ایمان غائبانه ؛

درویش وائی : چې ډیری مسئلې په دی باب کې چې ډیر تفصیل یې غوښتی ما په دې مختصره شرح کې صرف نظر کړی ، تا چې طبع د قارئینو کرامو ملال نه سی پیدا ۔ وعلی الله

التکلان وَمَنْ یَّتَوَکَّلْ عَلَی اللّٰهِ فَهُوَ

حَسْبُهٗ

فَصْلٌ فِیْ زِیَارَةِ الْقُبُوْرِ

دا فصل دی په بیان کې د زیارت د قبرو یعنی د مړو د زیارت . قال المصنف

نُدِبَ زِیَارَتُهَا لِلرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ عَلَی الْاَصَحِّ مندوب دی یعنی ښه کار دی زیارت د قبرو نرولره او ښځو لره پر اصح روایت . لکن پر قبر به نه ختږی ، او بعض فقهاء وائی چې ښځو لره زیارت د قبرو حرام دی . اول د دوی جزع او بې صبری ډیره ده . او بل ښځې خصوصاً د اخیری زمانې به زیارت ته تلل بهانه و نورو کارو ته وگرځوی . لکن مصنف په ماتې کې و چې که څه هم په اول کې نر او ښځې دواړه منع وی د زیارت څخه د مړو . لکن وروسته چې رخصت راغلی او نهی منسوخه سوی . نو دا رخصت نر او ښځو دواړو ته شامل دی . لقوله علیه الصلوٰة والسلام: ذُوْرُوا الْقُبُوْرَ تَذَکِّرُکُمُ الْمَوْتَ : تاسې زیارت د قبرو کوئ چې تاسې ته مرگ در په یاد وی ، او په بل حدیث کې داسې راغلی دی: کُنْتُ نَهَیْتُکُمْ عَنْ زِیَارَةِ الْقُبُوْرِ فَزُوْرُوْهَا وَاجْعَلُوْا زِیَارَتَکُمْ لَهَا صَلٰوةً عَلَیْهِمْ وَاسْتِغْفَارًا لَهُمْ یعنی زه وم چې تاسې می منع کړی واست د زیارت څخه د قبرو پس تاسې زیارت کوئ د قبرو او وگرځوی زیارت ستاسې قبرو لره دعا گوئې و مړو دره او طلب د بخښې د دوی د پاره او دعا ، لکه د محمد بن النعمانؒ څخه مرفوع حدیث مروی دی ،: مَنْ زَارَ قَبْرَ اَبَوَیْهِ اَوْ اَحَدِهِمَا فِیْ کُلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهٗ وَکُتِبَ بَرًّا « رواه البیهقی ، ترجمه: که چا زیارت د مور او پلار او یا د دوی د قبرو او یا د یوه د دوی په هر جمعت کې . نو بخښنه به وکړه سی و ده ته ، او دی به نوشته سی بَرًّا یعنی د مور او پلار فرمان وړونکی :

پوښتنه : چې « بر » مقابل د عاق دی . قَالَ الْاِمَامُ الطَّحْطَاوِیْ اَخْرَجَ ابْنُ اَبِی الدُّنْیَا وَالْبَیْهَقِیُّ فِیْ شُعَبِ الْاِیْمَانِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ قَالَ بَلَغَنِیْ اَنَّ الْمَوْتٰی یَعْلَمُوْنَ بِزُوَّارِهِمْ یَوْمَ الْجُمُعَةِ وَیَوْمًا قَبْلَهٗ وَیَوْمًا بَعْدَهٗ ، وَقَالَ ابْنُ الْقَیِّمِ الْاَنْدَلُسِیُّ اِنَّ الْاَحَادِیْثَ

والاثار تدل على ان الزائر متى جاء علم به المزور وسمع سلامه وانس به « یعنې هر وخت چې قبر ته د مړي ورسي نو هغه مړی په پوهیږي او دده سلام اوري او ده شهید وی او که نه وي. او په دې حدیث شریف کې وخت اینبولد و رځې دجمعې نسته. الفت کوي، وَرَدَّ عَلَيْهِ « او دده د سلام جواب ورکوي « نو داعام دی که صاحب القبر

فَائِدَه مستحب ده چې که چیری پر قبرو پښې لګيدلی باید چې پښې ئې لڅې وي. او مړي ته به دعا کوي او یا به تسبیح او یادی د قرآن پاک یوسورت وائي: وفی الشرح چې که چیری لاره وه بیله پښو اینبولو پرقبرو په سبب د ضرورت پروانه لري، قال الامام الطحطاوي: ولا یکره المشی فی المقابر بالنعلین وکرهه احمد: **پوښته**: چې د دې عبارت معنا داده چې صرف په ادیږ (هدیره) کې د چوتوسره تګ مکروه دی « دا معنی نه ده چې پرقبرو د نعلینو په نریدو کې کراهت نسته، ولی چې هغه مکروه اتفاقاً دی الا لضرورة،

مسئله سرې دې په هدیره کې شپه نه کوي، ولی په هغه کې سړي ته دهشت پیښیږي.

مسئله، څوک چې د قبرو زیارت ته ورځي قصد به ئې رضا د خدای او اصلاح دخپل زړه وی او نفع د مړی په دعا سره او یا په تلاوت د قرآن سره، **مسئله**: قبر دې نه مسه کوي او نه دې بچوی، فانه من عادة اهل الکتاب « او بل مسه کول خصوصیت د حجراسود او رکن یمانی دی او بچول خاصه د حجراسود ده، او د ښځو د زیارت په باره کې قدیماً او حدیثاً د علماؤ اختلاف دی « چنانچه مصنف د ښځو د پاره هم مندوب بولي. او د قاضی خان چا سوال وکړ چې ښځې زیارت ته تللای شي او که نه! قاضي ورته ووېل چې ته ئې د صحت او د فساد پوښتنه کوی بلکه د دې پوښتنه وکړه. چې څونه قدر لعنت پر دوی اوري، په فتاوی تاتارخانیه کې وائي چې څه وخت چې ښځه د کوره وزي بیله ضرورت شرعي نو دا په لعنت کې د خدای او د ملائکو ده، او د هر طرفه په دې پسې شیطانان وي، او چې هدیری ته ورسي روح د مړي پر دی لعنت وائي، او چې د کور وخواته

راروانه شي هم د خدای په لعنت کې به وي، او بدرالدین العیني په شرح کې د بخاري دی چې اوږد بیان یې په زیارت کې د ښځو کړی دی په اخیرکې داسې وائي: چې زیارت پیله د قبرو د ښځو ته مکروه دی بلکه دی وائي چې په اوس وخت کې حرام دی، خصوصاً د مصر ښځې ولې چې د هغوی په وتو کې قطعي فتنه او فساد ستنه کما ترمنا اوط، د «س» څخه داسې نقل کړي دی که ښځې چې زیارت د قبر وځي نیت یې غم نوي کول وي، او ژړا وي، کما جرت عادتهن، نو دوی ته زیارت د قبرو نه دی روا، او هم د غه دی محمل او معنا د هغه حدیث صحیح چې علیه الصلوٰة والسلام فرمائي: لَعَنَ اللّٰهُ زَائِرَاتُ القُبُورِ « او که د دوی نیت عبرت اخستل وی او تبرک په زیارت د قبرو او صالحو بندګانو وی او مخالفت الشرع کار هم نه کوي، نو پروا نه لري چې سپین سري وي، او د ځوانانو ښځو نه مکروه دی « لکه جماعت ته ورتلل و د ځوانانو ښځو کما في کتب الفقه » قال ط « والاصح ان الرخصة ثابتة للرجال والنساء کما قال المص : لان السیدة فاطمة رضی الله تعالی عنها کانت تزور قبر حمزة رض کل جمعة وکانت عائشة رضی الله تعالی عنها تزور قبر اخیها عبد الرحمن رض بمکة »

درویش وائي: چې زمونږ د زماني ځوانانې ښځې دی باید پر هغو مبارکا نو ښځو قیاس نه شي او نه په داوس زمانه کې عالم ته روا ده چې ځوانانو ښځو ته فتوی د جواز ورکړي، کما لایخفی فتامل « در، وفی المراقی چې سنت دی زیارت د قبرو په ولاړې او دعا و مړو ته هم په ولاړې لکه چې علیه الصلوٰة والسلام د جنت البقیع هدیری ته چې به ورغلی نو به ولاړ بی داسې وو ویله: السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شآء الله بکم لاحقون اسئال الله لی ولکم العافیه « او په شرحه کې د مشکوٰة وائي چې زائر له ښائي چې قبر ته دی نږدی دریږي، که ولاړی او که ناست وی لکه د ژوند سره کړ» په قهستانی کې وائي چې پر برابرد مخ دی دریږي، او امام غزالی په احیاء العلوم کې وائي چې مستحبه په زیارت کې د قبر داده چې مخ دی د مړی وخواته وګرځوي او شا دی قبلې ته، او په حال کې د دعا دی هم داغسی ولاړوی: وعلیه عمل عامة المسلمین «

اووهابیان وَائی چې په حال کې د دعا دی مستقبل القبله دریږی. **پوهه سَه**
چې په حدیث شریف کې چې "دَار قومٍ مؤمنین" رَاغلی دی په حذف سَره د مضاف یعنی اهل
دار قومٍ مؤمنین لکه چې په بل روَایت کې صراحةً رَاغلی دی، او ابن عبدالبرؒ په سند صحیح
سره د ابن عباسؓ څخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وَسلم فرمائی: مَا مِنْ مُؤمِنٍ
یَمُرُّ بِقَبْرِ اَخِیهِ المؤمِنِ کان یعرفه فی الدنیا فَیُسلم علیه الا عَرَفَه وَرَدَّ عَلَیهِ السَّلام"
پوښتنه: آنحضرت صلی الله علیه وَسلم ان شاءالله ولی ووئیله ! او مرګ خو
چې الحاق د مړو سره خو یقینی دَی **جَوَاب**: بعض عُلماء وائی ویل د مشیت صرف
تبرکًا وه، او بعض علماء وائی: ای علی اَتم الحالات" او د عافیت معنیٰ دا ده چې محفوظ
څخه د خدائ وَرځ د آخرت محفوظ وې. قَال المصنفؒ:

وَیَسْتَحِبُّ قِرَاءَةُ یٰسٓ لِمَا وَرَدَ اِنَّهُ مَنْ دَخَلَ الْمَقَابِرَ وَقَرَءَ

او مستحب ده یعنی زیارت کونکی لره ویل د سورة یٰسٓ. ولې چې په حدیث کې راغلی دی چې روایت

یٰسٓ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْهُمْ یَوْمَئِذٍ وَکَانَ لَهُ بِعَدَدِ مَا فِیْهَا حَسَنَاتٌ

په انسؓ کړی دی. چې ده ویل چې رسول الله صَلی الله علیه وسلم دا سی وویل چې په
تحقیق چې څوک داخِل سی هدیرو ته او ووائی سورة یٰسٓ یعنی ثواب یې وَمړو ته د مقبرې ورکړي نو
خدائ به سپک کړی د هغو مړو څخه په دَغه وَرځ عذاب او یا به عذاب ختندی پورته کړي
او وی به قاری لره ثواب په قدر دَ مړو د دغې هدیرې او حسنات"
پوهه سَه: چې په وَرځ د جمعې هم عذاب د برزخ څخه پورته کیږی، او بیا نه راګرځی
عذاب پر مسلمانانو" ط" **پوهه سَه**: چې دا ثواب او رَفع د عذاب هلته صورت
نسی چې سَړی هدیرې ته ورسی او یٰسٓ شریف هوری ووائی **فَائِدَه**: د دی
حدیث څخه دا معلومه سوه چې قرائت د قرآن په هَدیره کې روادی بلکه مستحب دی"
او وهابیان په هدیره کې قرائت د قرآن نارَوا بولي" امام محمّد وَائی چې دلیل د استحباب

په ورود دَ اثارِ نبویه ووَدی په دی باب کی. قال الطحطاوی وهو المذهب المختار، کما صرح
په الفقهاء" فی کتاب الاستحسان، او ملاعلی قاریؒ چې وَائی چې په دی باره کې صحیح حدیث
نه دی راغلی د مَنلو وړ نه ده په مقابل کی دَ تصریح د امام محمّد او د نورو فقهاوو، قَال

وَلَا یَکْرَهُ الْجُلُوْسُ عَلَی الْقَبْرِ لِلْقِرَاءَةِ فِی الْمُخْتَارِ وَکُرِهَ الْقُعُوْدُ

او نه ده مکروه ناسته پر قبر د پاره د قرائت د قرآن، ولی تر وَلاړی په ناستی قرائت ښه په تسلی او

عَلَی الْقُبُوْرِ لِغَیْرِ قِرَاءَةٍ وَوَطْؤُهَا وَالنَّوْمُ عَلَیْهَا وَقَضَاءُ

اطمنان وییل کیږی، او مکروه ده ناسته پر قبرو بیله قرائت د قرآن، او د غه رنګه مکروه ده تر پښو

الْحَاجَةِ عَلَیْهَا وَقَطْعُ الْحَشِیْشِ وَالشَّجَرِ مِنَ الْمَقْبَرَةِ وَلَا

لاندی کول دَ قبرو او دا غه رنګه مکروه دی خوب کول پر قبر او د غه رنګه مکروه ده بلکه اشد کراهة بولې یې غوټ
کول پر قبر، او د غه رنګه مکروه دی ریبل د لند و

بَأْسَ بِقَطْعِ الْیَابِسِ مِنْهُمَا

وَښو او بوټی کول د لندی دَ ونې د هدیرې. او
پروا نشته په ریبلو کې دَ وچو وښو او یا دَ ونې دَ قبرو"
فَائِدَه: په کتابو کې وَائی چې په لمرشی کې چې سړی هغه لره ژوند سَته، او چې
ژوندی وی هغه تسبیح د خدای پاک وائی: کریمه" وَاِنْ مِنْ شَیْئٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَ
لٰکِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِیْحَهُمْ" او چې مړ سی نو تسبیح یې قطعه کیږی، نو انسانانو او د حیوانانو
مرګ او ژوند خو معلوم دی، او د نباتاتو ژوند دا دی چې شین او لوند وي، چې وچ سو نو
مړ سی او تسبیح یې قطع سی، او د بوټو ژوند دَا دی چې روغ وی لکه د رود کانړی چې د بره ماته
سی نو مړ سی او تسبیح وییل یې قطع سی، نو بنا ءً علیٰ هذا ولښه دا د ی چې شنه او لانده
وی یا دَرخته د هدیرې چې شنه او لمده وي، تسبیح د خدای جَل سُلطانه وَائی نو په دې
تسبیح وَییلو کی د دوی مړو ته نفع رسیږی، نو ځکه یې قطع مکروه دَه، نو ته فکر وکړه،

چې په تسبیح د وَبنو او د رختو او روغو کا نړو مړو ته نفع رسیږي، نو په قرائت د قرآن دانسانانو مسلمانانو د خوا څخه به مړو ته څرنګه نفع نه رسیږي، نو د وهابیانو دا قول چې قرائت د قرآن نفع و مړي ته نه رسیږي او قرائت د قرآن د قبر وسره مکروه دی، د شریعت نبوي څخه مخالفه خبره ده،،

درویش وائي: چې هم دا راز دي چې مسلمانان د خپلو مړو وسره ته شنغزي او یا نوري درختي شنې کوي او تر لوي والي پورې پالنه کوي. او هم دا رنګ دي چې په وخت کې د ښخولو د خپلو قریبانو په قبرو د غنمو دانې یا او ربشې پاشي چې راشنه سي، او مړي ته یې فائده ورسیږي، او د دې بیان څخه هغه مسئله هم توضیح سوه چې په فقه شریفه کې وائي چې په ګچو او یا په سمیټو د قبرو جوړول نا روا دي، ولې چې بیا نات نه پرښنه کیږي ،، وَاللهُ اَعلَمُ بِالصَّوَاب ،،

مسئله شرعیه ابو حفص عکبري وائي چې مسلمان کولای سي چې ثواب د خپل و بل چا ته و بخښي که هغه بل څوک مړوي او که ژوندی، بیله دې چې د ثواب څخه د عامل کم سي، دارقطني د علي رضي الله تعالی عنه څخه روایت کړي دی چې نبي علیه الصلوٰة والسلام وویل، چې څوک چې تیریږي پر هدیرو باندې او قُل هُوَ اللهُ اَحَدٌ، یوولس واره ووائي او ثواب یې د هدیرې و مړو ته و بخښي. نو دې قاري ته به خدای ورکړي ثواب په قدر د مړو د دې مقبرې، او طبراني او بیهقي په شعب الایمان کې د ابن عمر څخه روایت کړي دی. چې هغه وویل چې رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمائیل: اِذَا تَصَدَّقَ اَحَدُکُم بِصَدَقَةٍ تَطوُّعًا فَلیَجعَلهَا لِاَبَوَیهِ فَیَکُونُ لَهُمَا اَجرُهَا وَلَا یَنقُصُ مِن اَجرِهٖ شَیئٌ، ط،

که څوک صدقه وکړي یوه صدقه نفلي نو دې د هغې صدقې ثواب د مور او پلار د پاره وګرځوي نو خدای د مور او پلار ته د ده اجر او ثواب ورکوي بیله دې چې د ثواب څخه د عامل دې څه شي کم کړي،،

اِلٰهي! درویش وائي چې زما په تو له عمر کې چې ۸۳ کاله ته رسیږي ما هر څه نوافل د عبادات تو بدنیه وو، او یا قولیه وو یا مالیه وو، ماکړي دی د هغو ټولو ثوابونه زما مور او پلار ته ورسوي

آمین آمین

پوښتنه: چې معتزله وائي چې هیڅ څوک نسي کولای چې د خپل عمل هر عمل چې وي وګرځوي هر څوک چې وي او دوی دا ایت خپل دلیل بولي، وَاَن لَیسَ لِلاِنسَانِ اِلَّا مَا سَعٰی ،،

والجواب عنه، چې دا ایت منسوخ دی قاله ابن عباس په هغه ایت وَالَّذِینَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتهُم ذُرِّیَّتُهُم بِاِیمَانٍ، الایه، ولې دې څخه دا معلومه سوه چې اولاد په سبب د صلاح د ه آباء و و جنت ته داخلیږي،، او عکرمه رض وائي چې دا مذکوره ایت خاص دی په قوم سره دا براهیم ع او د موسیٰ ع. او هر چه امت محمد م دی هغوته ثواب د ماسعٰو او د ماسعٰی لهم، ورکول کیږي، او نور جوابونه چې شمیر ۲ شپږ ته رسیږي، په حاشیه کې د طحاوي مطالعه کړه ،،

فائده لاهم بروایته، امام مالک په موطاء کې وائي چې حضرت علي رض پر قبر سر ایښو او څنګ یې، او فقیه ابو جعفر طحاوي په شرح کې د معاني الآثار موصول حدیث د نافع رض روایت کړی دی، چې ابن عمر رض پر قبر کښیناستی، او امام مالک وائي چې د فعله څخه د علي رض او د ابن عمر رض څخه دا معلومه سوه چې د جلوس پر قبر چې نهي کړنده د اعلی جلوسه د پاره د قضاء حاجت یعنی بول و غیره، واخرج الطحاوي حدیثًا مرفوعًا بروایة رجال ثقات، عن زید بن ثابت رض: قال انما نهی النبي صلی الله علیه وسلم: عن الجلوس علی القبور لحدث او بول او غائط، او فقیه ابو جعفر طحاوي چې اعلم د خلکو دی په مذهب د ابو حنیفه او روسته تر دیرو خبرو یې دا وئیلي دي، وهذا قول ابي حنیفة رح وابي یوسف و محمد، او ملا علي قاري دا سې فیصله کړیده چې نهي د ناستي څخه پر قبر نهي تنزیهي دی او فعل د علي رض او د ابن عمر رض د پاره د بیان د رخصت دی ،،

درویش وائي: چې په قول د ملا علي قاري ټول حدیثونه، او اقوال مختلفه د فقهاو سره جمع کیږي، فینبغي ان یفتیٰ به وَاللهُ اَعلَمُ بِالصَّوَاب، عاصي وائي سه دا کتاب به په پښتنو کې ویل کیږي .. زما هډوکي به په قبر کې خاوري کیږي ،،

که بو ورور ماته دعا د مغفرت کړي ،، خدای دې دی هم و بخښي په اخرت کې ،،

غرض نقشیست کز ما یاد ماند ؛ که هستی را نمی بینم بقائی ؛ مگر صاحبدلی روزی ز رحمت ؛ کند در حق این مسکین دعائی ؛

ے آ۔ ۔ تھے ہم مثل بلبل سیر گلشن کر چلے ؛ دیکھ مالی باغ اپنا ہم تو اپنا گھر چلے ؛

احب الصالحین ولست منهم ؛ لعل الله یرزقنی صلاحًا ؛

بَابُ اَحْكَامِ الشَّهِيْدِ

باب ثابت دی په بیان کی د احکامو د شهید ، **پوهه سه** : چې شهید پر وزن د فعیل دی نو یا په معنیٰ د مشهود لهٔ دی ، ولې چې ملائکه ده ته شاهدی اداء کوي په دخول د جنت سره د پاره د اکرام د ده ، او یا په معنیٰ د مشهود علیه دی ، ولې د ده وینې او تپونه پر ده شاهدی اداء کوي چې د حق په لاره کی مړ سو ، او یا فعیل په معنا د فاعل دی ، لشهوده عند الحق جل شانه ... ت عنده بما شاء الله ، او یا د دی سببه چې روح ئې دار السلام ته داخلیږي فی الحال بخلاف ارواح غیره من المؤمنین ، ولې چې د هغو حضور دار السلام ته په ورځ د قیامت کیږي ، او یا د دی سببه چې پر دی شهادة الحق والزوو نو ځکه شهید سو ، او یا د دی سببه چې دی حاضریږي وهغه کرامت ته چې د ده د پاره خدای پاک د تیار کړی ، وهذا حاصل ما فی المراقی والطحطاوی لکن بعض مذکوره معناوی خاص په هغه شهید پوري دی چې لاعلاء کلمة الله شهید سی نیّبه قال المصنفؒ

اَلْمَقْتُوْلُ مَيِّتٌ بِاَجَلِهٖ عِنْدَنَا یعنی بای سبب کان یعنی لم یبق من اجله ورزقه شئ ، یعنی په نزد د اهل السنة والجماعت ، او معتزله وائی چې د مقتول اجل قاتل پر قطع کړی ، او که قاتل نه وای وژلی نو دی به ژوندی پاته وای ، قال المصنفؒ

وَالشَّهِيْدُ مَنْ قَتَلَهٗ اَهْلُ الْحَرْبِ او شهید په شرعه شریفه کی که په مباشرت سره مړ کړی لکه چې په توري یا نیزه او یا په کلاشنکوف وغیره یې وولي ، او یا تسبباً وي لکه په اوبو کی غرق کړی ، یا اور پرې توی کړی یا اهل الحرب مسلمانان بمبار کی لکه چې په هم دا اوس امریکایان خذ لهم الله ولعنهم

چې مسلمانان د افغانستان نړاونجې بمباروي ، او په دی اوریه کیا بوې ، قال المصنفؒ

اَوْ اَهْلُ الْبَغْيِ اَوْ قُطَّاعُ الطَّرِيْقِ اَوِ اللُّصُوْصُ فِيْ مَنْزِلِهٖ لَيْلًا

او یا یې باغیان د حکومت اسلامي مړ کړي ، او یا یې غل قتل کړي چې لاریې نیولې وي ، او یا یې په کور کی غل مړ کړي د شپې **پوهه سه** : چې قید د شپې اتفاقي دی ولی اکثره

وَلَوْ بِمُثَقَّلٍ غلا د شپې په وخت کی ترسره کیږي ورنه کی د ورځی غله مړ کړي هم شهید دی . که څه هم په دانه شي یه مړ کړي لکه لوښه د برچي ور ایله کړي ، قال المصنفؒ :

اَوْ وُجِدَ فِي الْمَعْرَكَةِ وَبِهٖ اَثَرٌ او یا په جنګځای کی مړ پیدا سو نو که دا معرکه د اهل حرب وي او که بغاتو وي او که د قطاع الطریق وي او پر ده باندی یو اثر او علامه د جنګ هم وي لکه ، تپ ، سوځل ، ماتوالی د سر یا د پښو وغیره ، او یا یې تر سترګو او یا تر غوږو وینې راغلي وي ،

فائده حربي هر هغه کافر ته وائي که هندو وي او که یهودي وي که نصراني وي وغیرهم چې تر حکم د امام المسلمین لاندی نه وي ، او که دغو طوائفو څخه څوک په دار الاسلام کی اوسیدی او تر حکم د امام المسلمین لاندی ئې ګذاره کوله هغه ته ذمي وائي او که د دار الحرب څخه په پاسپورت او اجازه د دار الاسلام ته راغلی وو هغه ته مستأمن وائي ، د

فائده خرنګه لکه مسلمانان چې مامور دي په جنګ د اهل حرب ، دغه رنګه مامور دی په قتال د بغاتو ، نو حکم د اهل الحرب او بغاتو یو دی ، ط ، قال المصنفؒ

اَوْ قَتَلَهٗ مُسْلِمٌ ظُلْمًا مصنفؒ قتل وَوایه ، ولې که یو سړی د بامه ولویږی او مړ سي او یا د دیوال وغیره پر ونړیږی مړ سی ، او یا په اور سره مړ سي او یا په اوبو کی غرق سي ، نو دا ټول کسان په احکامو کی د دنیا شهیدان نه دی البته فی الاخرة شهیدان دي ، او په ناحقه یې مړ کي ، نو کی په رجم کی مړ کي او یا په قصاص کی مړ کړي هغه شهید نه دی چې دی پر چا حمله وکړی ، او یا پر مال د چا حمله وکړی ، نو هغه سړي مدافعةً وار پر ده مخه کړی او حمله کوونکی مړ کړی **عَمْدًا** په قصد سره نو که چا بل څوک مړ کی په خطاء

هغه شهید نه دی کله چې ښکار کوي او پرمړي و منښلي «

مسئله: قال صاحب البحر: من وجد مذبوحا ولم يُعلم قاتله او وجد مقتولا في محلة ولم يعلم قاتله فهو ليس بشهيد لانه لا يدرى أقتل ظالما او مظلوما عمدا او خطأ. **مسئله:** که پلار زوئ مړکړي او یا داخپل مړ بې مړکړي هغه شهید دی او قصاص چې نشته هغه په سبب د عارض دابوت یا سیدۍ دی » قال المصنف: ومړ به کړې په نه ونئې لکه توره، خنجر، چړه وغیره **پوهـسـه:** چې د ټولو **بمحدد** ګولۍ یاد کلاشنکوف ټولۍ هم بمحدد کې داخل دی. اګرچه تیره والی په به عارض داوږد بار تودی. نو په محدد دسره به شبه عمد والیستی لکه چې په ډانګه وهل په ډبره یې مړکړي.

قال المصنف: **وَكَانَ مُسْلِمًا بَالِغًا خَالِيًا عَنْ حَيْضٍ وَنِفَاسٍ وَجَنَابَةٍ**

او دی مړ شوی ځو مسلمان احتراز دی د کافر څخه که څو مستامن وي، او بالغ په وي احتراز دی د ماشوم څخه. او خالي په وي معنول د حیض او نفاس او جنابت څخه، ولې چې کشې مقتول ته او ښځې حائضې یا نفساء یا جُنب ته غسل ورکول کیږي. او نوی کفن هم یعنی پخپلو کالو کې دی نه پسخه وي. قال المصنف:

وَلَمْ يُرْتَثَّ بَعْدَ انْقِضَاءِ الْحَرْبِ او دې مقتول د رنګ نوی کړې پیله بای نه رسیدو د جنګ »

پوهـسـه: چې مُرتث شرعا هغه څوک دی چې د صف څخه د جنګ ایستل سوی وي او یا دوا په سوي وي، او یا څوک ـ کیږي وي د باندي تر صف انقتال، نو مرتث سړي شهید دی په حکامو کې د اجرت یعنی ده ته هغه ثواب موعوده د شهید وروکړه کیږي، حي نو دا شرائط ټول موجود وي نو دا غه معتول په حکم کې د شهداء د احد دی. قال المصنف:

فَيُكَفَّنُ بِدَمِهِ وَثِيَابِهِ وَيُصَلَّى عَلَيْهِ بِلَا غُسْلٍ نو دمن دی کره سی بره

دو نو یعنی وینی دی نه ځندی و منځی او بره د کالو چې غوستي به وي. او د جنازي لمونځ

دی ورکړي بیله غسل، هم دا غه حکم کړی دی رسول الله صلی الله علیه وسلم په شهداء کی د احد » بعض خلک پوښتنه کوي چې شهداء خو ژوندي دی په حکم د دی آیت کریمه «بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ» او ژوندو ته خو د جنازي لمونځ نه دی روا **جواب** دوی ځو احیاء دی په احکاموکی د اجرت کما یدل علیه قوله تعالیٰ: عِنْدَ رَبِّهِمْ. او د جنازي لمونځ خو د احکاموڅخه د دنیا دی، نو ځکه د دوی ترکات وویشل کیږي او مایني ئې بیا بل میړه کولای سي چې دا ټوله او هم دا رنګه نور د احکاموڅخه د دنیا دي » **سوال:** نو لمونځ د جنازي خو د پاره د طلب د بخښنې دی د مړي د پاره او شهداء خو خدای جل جلاله بخښلي دی **جواب** که داسي وای نو نبي علیه الصلوة والسلام ته ئې ولې د جنازي لمونځ ورکاوه: مع انه معصوم عن الذنب » او کشنی ته ولې د جنازي لمونځ ورکوي وسره ددی چې پر کشنی خو هیڅ ګناه نشته، بلکه عمومي حکمت د جنازي د لمانځه. اداء د حق د میت ده چې په ذمه کی د مسلمانانو لازم دی. هر، بحر، ط درر. قال المصنف:

وَيُنْزَعُ عَنْهُ مَا لَيْسَ صَالِحًا لِلْكَفَنِ كَالْفَرْوِ وَالْحَشْوِ او کاږی دی ده څخه

هغه شیان چې صالح د کفن نه وي. لکه پوستین او چپنه چې په مابین کی پنبه وي، او بجرواني چې خولی دی هم ځندی و کاږی او بوټونه دی هم ځندی و کاږی. او ددرولښ وائي چې بالا پوښ او چپنه. او صدري دی هم ځندی کاږی، لکن پرتوګ دی نه ځندی کاږی » قه »

قال المصنف: **وَالسِّلَاحُ وَالدِّرْعُ وَيُزَادُ وَيُنْقَصُ وَكُرِهَ نَزْعُ جَمِيعِهَا**

لکه توره، ټوپک، کلاشنکوف وغیره، او زغره د جنګ د او سیني قمیص او زیاتوي دی بله جامه که موجود حاجي د شهید تر کفن سنت کمي وي، او کمی دی کی که د شهید څخه لعض کالي که تر کفن سُنت سالاوي د پاره د حق د ورثه وو، او مکروه دی کښل د ټولو جامو د شهید، ولی دا کار خلاف السنه او خلاف الاجماع وي، نو مکروه تحریمي دی » در »

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالديهما ولجميع المؤمنين والمؤمنات امين امين امين

قال المصنف: **وَيُغَسَّلُ اِنْ كَانَ جُنُبًا** که جنب وو نو غسل دی ورکړی شي پوره
چه دا مذهب دی د امام اعظم او ... غسل دی ... په صحیح حدیث کی راغلی دی چه حنظلة بن راهب چه به
... د احد شهید شو، علیه الصلوة والسلام وویل چه ما ولیدل ملائکی چه غسل
ورکوی حنظلة بن ابی عامر ته په مابین کی د آسمان او ځمکی په اوبو د سرو زرو په
لوښو کی ده سپینو زرو، ابواسید وائی چه مونږ ورغلو او د حنظله ره مړی موو کتی نو د سر نه
ولیدلی نو به او به توئیدلی، نو علیه الصلوة والسلام د دی پاره چه وړی شهید ته ولی ملائکو غسل
ورکوی، نو یې د حنظله ره ماینی ته سړی واستاوی هغې ورته وویل چه دی چه دکوره وتی جنب
وو، په بل روایت کی راغلی دی چه ده چه د جنګ اوغږ اوریدلی نو د ډیره تلواره غسل
نه وکړی، قال المصنف:

اَوْقُتِلَ صَبِيًّا اَوْمَجْنُوْنًا او یا کوچنی او لیونی مړه کړه شول ولی لوی ته غسل ځکه
ورکوی چه هغه گناه کار کیدلای شي، او کوچنی او لیونی
له خو گناه نشته نو په معنا کی د شهدا او د احد نه دی، چه پرسد او لویان خلک وه. قال المصنف

اَوْحَائِضًا اَوْنُفَسَاءَ اَوْاُرْتُثَّ بَعْدَ اِنْقِضَاءِ الْحَرْبِ
یا ښځه چه شهیده سوه حائضه یا په نفاس کی وه. او دلیل یې هغه د جنب دلیل دی، او یا وخنډیدی
یعنی ژوندی وو، پسله ختمیدو د جنګ، قال المصنف:

بِاَنْ اَكَلَ اَوْشَرِبَ اَوْنَامَ اَوْتَدَاوٰى اَوْمَضٰى عَلَيْهِ وَقْتُ
دا رتثات صورت دا دی چه یا خوراک وکړی او یا او به وچښي او یا بیده شي او یا دوا وکړی، او یا وخت

الصَّلٰوةِ وَهُوَيَعْقِلُ اَوْنُقِلَ مِنَ الْمَعْرَكَةِ لَا لِوَطْيِ الْخَيْلِ اَوْ
د لمانځه پرتیر شي او دی په هوش کی وي، او یا د جنګ د ځایه نقل کړي بیله دی سببه چه آسان

... لاندی نه کړی بلکه د پاره د دواء وغیره نقل کړه شي، نو که د جهت ځخه د خوف د
... نقل کړه سو هغه مرتث نه دی غسل دی نه ورکوی **پوره سه:** چه پوازی
... بلکه قدرت پر اداء د لمانځه هم غواړی نو غه تېپی په هوش کی خو وو مګر
هوش نه دی ... پر اداء و لمانځه نه دی، لوری حتی مرتث نه دی یعنی غسل ...
... په هیڅ ډول پر اداء و لمانځه ...
کوی، قال المصنف:

اَوْصٰى اَوْبَاعَ اَوْاِشْتَرٰى اَوْتَكَلَّمَ بِكَلَامٍ كَثِيْرٍ او یا یې وصیت وکړی خواه
په کار و د دنیا وی یا د اخرت لکن دا مذهب دی د ابویوسف او امام محمد چه په وصیت سره
د امور د اخرت مرتث نه دی، او فقیه ابوجعفر طحاوی چه په وصیت سره هله مرتث ګڼړل
کیږی کی وصیت تر دوو خبرو بالا وو او کی په یوه خبره یا په دوو خبرو وصیت وکړی مرتث نه دی
او یا یې یوشی رانیوی او یا یوشی خرڅ کړی او یا یې ډیری خبری وکړی، قال المصنف

وَاِنْ وُجِدَ مَاذُكِرَ قَبْلَ اِنْقِضَاءِ الْحَرْبِ لَايَكُوْنُ مُرْتَثًّا
او که دا مذکوره شیان او کارونه پیدا سوه د مخه د جنګ تر ختمیدو نو بیا مرتث نه دی حتی چه
غسل دی نه ورکوی، قال المصنف:

وَيُغَسَّلُ مَنْ قُتِلَ فِى الْمِصْرِ وَلَمْ يُعْلَمْ اَنَّهُ قُتِلَ بِمُحَدَّدٍ
او غسل دی ورکوی هغه چا ته چه په ښار کی مقتول پیدا شي، او د دی یې نه معلومیږی

ظُلْمًا اَوْقُتِلَ بِحَدٍّ اَوْقَوَدٍ وَيُصَلّٰى عَلَيْهِ او غسل دی ورکوی هغه چا ته چه دی په محدد ظلماً
وژل سوی دی او یا په حد زنا کی او یا په قصاص کی او لمونځ د جنازی دی هم ورکړی:

فَائِدَة هغه کسان چه مرتث ګڼړل سول هغه په امورو کی د دنیا شهیدان نه دی
یعنی غسل به ورکوی او په امورو کی د اخرت: من الانعام والمراتب

١٧ مړسي ۱۳ چې هغوی ته په ستونې کې بندسي او ژر ځندي مړسي ۱۴ چې درنده یه مړکړي
۱۵ په دوی وهلو کې دحکومت یا ... بندي خانه کې مړسي او ظلمًا بندي وي
۱۷ په طلب کې دعلم ... ځندي مړسي ... یا عوندلك ... یا الندی یا الوم یا چې ماډي
۱۸ چې هم په تصنیف اخته وي او مړسي ۱۱ او یا مؤذن وي لکن بحیله خوبه ...
۱۹ بل چې په فتنې وهلو کې مړسي ۲۰ هغه خوك چې هره ورځ ... شي
اجرت اختلو ... اللّٰهم بارك لي في الموت وفيما بعد الموت ... دا دعا لولی:
دروېش وائي چې دغه مذكوره شیان اكثره سیوطي رحمه الله ... نور شهید لري،
وش مړسي هم ... دي او بعض درویش پر قیاس کړي دي» والله اعلم بالصواب.

دَرْوِیش وَائي: چې د روژې مبارکې میاشتې ته تخمینًا ۱۰ ورځې پاته وې د کال ۱۴۲۲ه
د چار شنبې په ورځ زه د کتاب الصوم د شرح نه ... او وسیدم، اللّهم وفقني لفعل الخیرات
واحفظني من فعل المنكرات. والحمد لله معطي التوفیق والصلوة والسلام علی نبیه
الصدوق وعلی آله وصحبه اهل الصدق والصفاء اجمعین.

خوشخبري

تفسیر ایوبي حنفي

۱۵ جلده

مکتبة القراءة والتجوید کانسي روډ کوئټه

العانية للشهداء دوی د نورو شهداو سره شریك دي.

فَائِدَة سَنِیَّة: پوهه شه: چې علامه جلال الدین السیوطي رحمه الله په خپل کتاب تثبیت کې په نقل د طحطاوي شهداء د اخرت نور کسان هم راوړي دي چې د دغه کسان په صحیح حدیثو کې هم په دله کې د شهداء د اخرت راوړه سوي دي صراحةً یا اشارةً وقیاسًا.

۱ **مَبْطُون:** هغه چې د کنس د مرض مړسي یعني یا د استسقاء په مرض یا د اسهال په مرض ۲ **غَرِیق**، دی چې په رود یا ځاکي ولوېږي او غرق سي نوم پس.
۳ صاحبُ الهدم چې دېوال یا خونه پر ور ولوېږي او مړسي ۴ ذات الجنب په مرض مړسي، دا مرض یو قسم دانې دی چې په داخل کې د پوه بغل پیدا سي او ډېر سخت دردور سره وي او بعض فقهاء وائي چې ذات الجنب سکاروي ته وائي. او لوټ ... ته هم وائي.
۵ چې بنځه په چنځ کښې مړه سي یعني د لنګیدو په وخت کې خواه عیال یې په نس کې پاته سي او مړه سي، او یا متصل په لنګیدو پسې مړه سي. ۶ په مرض د سل مړسي چې دا یو مرض دی په سینه کې پیدا کېږي او بدن کرار کرار مخ پر نقصان وي او بدن یې هم ... ۷ او یا په دق مړې چې هغه مرض دی چې په ... کې دانې پیدا سي او تبه ورسره وي، چې په اوسني اصطلاح یې تور زړی بولي. او دا مرض د سرطان یو قسم دی چې مایوس العلاج دی، او په ډېره زمانه سړی ځندی مړکېږي یعني طولاني مرض دی لکه السل.
۸ چې په مسافرۍ کې څوك مړسي. ۹ او یا په صرع سره مړسي، چې په اصطلاح د پېریانو مرض یې بولي ۱۰ په محافظت کې د ځان او یا مال او یا د ماینې مړکړه سي ۱۱ چې په عشق کې څوك مړسي که عشق حقیقي وي» لکه د خدای او علیه الصلوة والسلام عشق، او یا په مجازي عشق کې ډېر زیاد سبځي مړسي، لکن شرط دا دی چې د حرام کار څخه پرهیز ورسره ملګري وي، لکه چې مسه لوی په شهوت سره او زنا او لواطت، او بل شرط دا دی چې دی به خپل عشق پټ ساتي
پُوهسه: چې سبب د عشق مجازي خو حرام دی لکن پس له وقوع څخه یه دی سبب کې که ځندی مړسي شهید دی.

كِتَابُ الصَّوْمِ

داكتاب دى په بيان كى د معنى د روژى او د احكامو د روژى ،

پوښتنه: چې مصنفؒ او بعض فقهاوو نورو ترلمانځه وروسته كتاب الصوم راوړى ددى كبله چې لمونځ او روژه دواړه عبادات بدنيه دى، او بعض فقهاوو ترلمانځه وروسته كتاب الزكوة راوړى ددى سببه چې په قرآن شريف كى په ډيرو ځايو كى "اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ" يوځاى راغلى دى، او بل ددى سببه چې بعض فقهاءؒ وائي چې افضل د اعمالو نبيله زكوة صوم دى،

فائده، كه څه هم روژه نيول عبادت قديمه وو، لكن فرضيت د روژو په مياشت كى د روژى د شعبان د مياشتى په ۱۰ تاريخ او يا په ۲ تاريخ نازل سوى دى تر هجرت نبوىؐ يو نيم كال وروسته، او هم په دغه تاريخ قبله د بيت المقدس څخه و كعبى شريفى ته نقل سوله، قال المصنفؒ:

هُوَ الْإِمْسَاكُ نَهَارًا داخو معنا لغوى د صوم ده، نو ددى لغوى معنا په بناء عرب وائي: صَامَ الْفَرَسُ، چې واښه نه خوري او په شرع شريفه كى نَهَارًا، يعنى امساك دى د ورځى، **فائده**: شرعى ورځ د طلوع څخه د فجر صادق ده تر لمر لويدو پورى، او په نيزد حكماوو د لمر ختو څخه تر لمر لويدو پورى نو ځكه دوى وائى: اذا كانت الشمس طالعةً فالنهار موجودٌ، قال المصنفؒ:

عَنْ اِدْخَالِ الشَّيْءِ د داخلولو څخه د شى كه خوراك د هغه عادى وى لكه ډوډى اوبه وغيره او كه غير عادى وى لكه ډبره خاورى وغيره چې داخل كړى نس ته، **پوښتنه**: چې چونكه ادخال متعدى دى نو په دې سره به دخول وايستى مثلاً كه د سړى په خوله گرځ ننوتى روژه يې نه ده ماته، او يا په خونه كى اوربل كړى وو په خوله يې دود ننوتى روژه يې نه ده ماته، او كى ځلم وڅكاوه او دوه يې

نيكړى روژه يې ماته ده، م ط، د، **پوښتنه**: چې ادخال كه عادى شى وو، نو هم يې روژه ماته ده او كفاره باندى سته او غير عادى وو روژه خو يې ماته ده مگر كفاره نسته باندې، ط، قال المصنفؒ:

عَمْدًا اَوْ خَطَاءً كه په قصد وى او كه په خطاء، د عمد صورت خو ظاهر دى، د خطاء صورت لكه يو سړى چې روژه يې هم ياده وى په خوله او به لغړه او څندى تيرى سى روژه يې ماته سوه لكن د دغى روژى امساك دى وكړى او وروسته بې قضا هم راوړى او كفارت باندى نسته، مصنفؒ چې عمداً و خطاءً ذكر كړى نو مراد يې دادى چې په هيره روژه نه ماتيږى، قال المصنفؒ:

بَطْنًا اَوْ مَالَهُ حُكْمُ الْبَاطِنِ يا په نس ته داخله كړى او يا هغه ځاى ته چې هغه حكم د باطن لري، **پوښتنه**: چې د بطن د داخليدو خولاړې دى، د خولې د خوا، د پزې د خوا، د غوږ د خوا، لكه چې لنده دوا يې غوږ كى ځاڅكى كړي، ولى چې د پزې د خوا او د غوږ د خوا و ستونى ته لاره سته، او بل لاره د بطن لويه ده، او بل څخول د ذكر د لاري دواء دي، او بله لاره د بطن جائفه تپ دى يعنى هغه تپ چې و نس ته سرى وي، او هغه چې په حكم كى د باطن وى لكه چې په امه تپ كى چې لنده دوا واچوى: امه تپ بولي چې پردى ته د دماغ رسيدلى وي، قال المصنفؒ:

وَشَهْوَةُ الْفَرْجِ او امساك غواړى يعنى د ورځى د شهوت څخه د فرج كه په جماع معهوده وى لكه هغه سړى كه د نروى او كه د ښځى، او يا قضاء شهوت په عبث كار سره وي چې استمناء يې بولي.

مسئله: په جماع معهود سره هم روژه ماتيږى او هم كفارت پر لازميږى بيان د كفارة الصوم به وروسته راسي، ان شاء الله تعالى، او په عبث كار سره روژه ماتيږى او كفاره نه پر لازميږى، طحطاوى، قال المصنفؒ:

بِنِيَّةٍ مِّنْ اَهْلِهِ په نيت سره چې اهل د روژى وي **پوښتنه**: چې نيت د روژى ددى د پاره غواړى چې د عبادت او عادت فرق په

وَسی مثلاً یو سړی چې عادت یې داوی چې د سپیدو څخه بیا ترماښام پورې روږی نه خوری وهکذا لکن روژی ته یې فکر هم نه وي، او اهل د روژی هغه ځوک دی چې په ده کی دری شرطه د صحت د روژی موجود وي. چې اسلام دی، او پاک والی د ښځې دی د حیض او نفاس څخه او بل نیت دی. او بل علاوه پر هغو درو علم په لرلو په فرضیت د روژی په دغه میاشت کی. که په دار حرب کی وو او که په دار اسلام کی وو نو دار اسلام یې په ځای کی د علم د وجوب ولاړ دی، که څه هم دی علم په وجوب د روژی نه لري:

مسئله: بلوغ شرط نه دی، ولې چې روژه د نابالغ هم صحیح ده، او خدای ثواب ورکوی **مسئله:** که سړی نیت د روژی خوړ کړی مګر بیا بیهوښه سو تر ماښام پوری روژه یې صحیح ده. او که سړی پسله نیت د روژی لیونی سو د غه روژه خو یې صحیح ده چې مصطر د روژی ځنی صادر نسی. او که د اغسې لیونی وو د بلی ورځی روژه یې نه ده صحیح لعدم النیت **مسئله:** ښځه چې د حیض او نفاسه څخه خلاصه سوه مثلاً په شپه کی وغسل یې نه وی کړی نیت د روژی یې صحیح دی کذا فی البحر، ط، **پوهه سه:** چې فقهاوو د اتعریف د صوم ډیر مختصر کړی دی او وائی چې: صوم امساک دی د مفطراتو څخه د ورځی په امر د خدای په خپل وخت کی، قَالَ المصنفؒ:

وَسَبَبُ وُجُوبِ رَمَضَانَ شُهُودُ جُزْءٍ

اوسبب د فرضیت د روژه د رمضان د میاشتي حاضر یدل دي د یو جزء د میاشتي، یعنی چې صالح د روژی وي یعنی د سپیدو څخه بیا د لمر تر زواله پورې.

سوال: یو کشنی چې بالغ سی په مابین کی د میاشتی د روژی نو ده ته خو شهود د جزء صالح للصوم پیدا سوه نو پر ده باندی باید قضاء د تیرو سوو ورځو هم لازمه سي

جواب: په تیرو سوو ورځو کی خو په ده کی شرط د وجوب نه وو موجود نو قضاء پری نسته» بحر ط **پوهه سه**، چې په جزء صالح سره شپه وو ته او ما بعد الزوال وو تی، ولې دغه دوه صالح د روژی نه دي، او دا مذهب د فخر الاسلام علی البزدویؒ

دی، او شمس الائمه السرخسیؒ وائی چې سبب مطلق وخت دی د دغی میاشتي، قال المصنفؒ

وَكُلُّ يَوْمٍ مِنْهُ سَبَبٌ لِأَدَائِهِ

یعنی سبب د وجوب د اداء د دغې ورځې ولې چې ورځې خو سره متصلې نه دي چې په مابین کی د وو ځو شپی سته، لکن په دی پوه سه، چې سبب د وجوب د روژی جزء اول دی د هري ورځی نه تول ورځ، ولې سبب خو تر سبب مخکښی وی نو باید د هري ورځی روژه دا پله ورځ ونه سي،

مسئله که یو سړی په اوله شپه کی د میاشتی د روژی پر سد وو، او بیا تر سپیده د مخه لیونی سو، او پسله میاشتی د روژی پر سد سو، او یا په اخیره ورځ بعد الزوال پر سد سو، نو پر قول د شمس الائمه السرخسیؒ د ټولې میاشتی د روژو قضاء پر لازمه ده، ولې چې ده خو مطلق جزء د میاشتی د روژی یعنی اوله شپه په صحت کی ونیوله. او پر قول د فخر الاسلامؒ قضاء د هیڅ ورځی پری نسته، ولې چې ده خو جزء صالح د روژی په میاشت کی په صحت نه دی نیولی، ومعنی والاقول د فخر الاسلام صحیح بولي وعلیه الفتوی کما فی المجتبی والنهر والدرایة وصححه غیر واحد من الفقهاء وهو الحق کما فی العنایة. **مسئله:** که ځوک بالغ سو او یا کافر وو مسلمان سو په مابین کی د میاشتی د روژی نو بیا نه روژه پر فرض دی او د تیرو سوو ورځو روژی پر فرض نه دی، قَالَ المُصنفؒ

وَهُوَ فَرْضُ عَيْنٍ أَدَاءً وَقَضَاءً عَلَى مَنِ اجْتَمَعَ فِيهِ أَرْبَعَةُ

او روژه فرض عین ده پر هغه چا چې په هغه کی د اڅلور شیان موجود وي. اسلام، پر کافر روژه

أَشْيَاءٍ اَلْإِسْلَامُ وَالْعَقْلُ وَالْبُلُوغُ وَالْعِلْمُ بِالْوُجُوبِ

فرض نه ده، عقل، پر لیوني روژه فرض نه ده، بلوغ، پر کوچني چې بالغ نه وی روژه فرض نه ده

لِمَنْ أَسْلَمَ بِدَارِ الْحَرْبِ أَوِ الْكَوْنِ بِدَارِ الْإِسْلَامِ

اوبل به علم بالفعل لري په فرضيت سره روژې هغه خلک چې مسلمان سي په دار الحرب
کې، او صرف بود و باش دده په دار اسلام کې کافي دي دپاره دفرضيت د روژې پرده که
څه هم دی په په فرضيت یه خبر نه وي» قال المصنف:

وَيُشْتَرَطُ لِوُجُوبِ أَدَائِهِ الصِّحَّةُ مِنْ مَرَضٍ

اوشرط دی دواجب والی داداء لپاره جوړوالی دده اسی مرض څخه چې سړی روژه نه سي ورسره
نیولای یعنی د جهت څخه د مرض پر تکلیف وي روژه نیول **پوه سه** چې مطلق مرض
مراد نه دی ولی چې غالبا انسان دیوڅه مرض څخه خالی نه وي، قال الله تعالی: فَمَنْ
كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ الاية. قال المصنف:

وَحَيْضٍ وَنِفَاسٍ وَالْإِقَامَةُ وَيُشْتَرَطُ لِصِحَّةِ أَدَائِهِ

اودغه رنګه شرط دی خالی والی د ښځی دحیض او نفاس څخه کاه، اوبل شرط دوجوب الاداء مقیم والی
د سړی دی یعنی چې مسافر به نه وي لما تلونا من الاية، اوشرط دی دپاره دصحت داداء د روژې»
پوه سه: چې مراد داداء څخه نفس عمل د روژې تا چې قضاء ته هم شامله سي، ولی دصحت
دقضاء دپاره هم دا غه شرطونه دي» قال المصنف:

ثَلَاثَةُ النِّيَّةُ

دري دي اول نیت دی، وفي المراقي: في وقتها لكل يوم،
فائده: صاحب هدایه وائي چې شهود داول
جزء دمیاشتې د روژې سبب دی دټولو روژو دغې میاشتې، ثم كل يوم سبب لصومه
ولا منافاة بينهما م، لکن امام طحطاوي پردی خبره سوال لري دده په حاشیه کې وګوری، قال

وَالْخُلُوُّ عَمَّا يُنَافِيهِ مِنْ حَيْضٍ وَنِفَاسٍ وَعَمَّا يُفْسِدُهُ

اوخالی به وي روژه د هغه شي څخه چې منافي ده روژې وي چې حیض او نفاس دی، ولی چې
سره دحیض او نفاسه روژه نه اداء او نه قضاء صحیح ده، اودغه رنګه به روژه خالی وي دفاسدوونکی

څخه د روژې لکه خوړل او جماع وغیره، قال المصنف:

وَلَا يُشْتَرَطُ الْخُلُوُّ عَنِ الْجَنَابَةِ

اوشرط نه دی خالی والی د روژې د جنابت څخه یعنی که سړی د شپې جماع مثلا
کړې وي او سپیدې پر راوچاودې روژه یې صحیح ده، او یا د ورځې بیده وو په خوب
کې شیطان بازي ورکړه روژه یې صحیح ده، ولی چې ازاله دجنابت خو ممکنه ده، بخلاف
الحيض والنفاس والمفسد» قال المصنف:

وَرُكْنُهُ الْكَفُّ عَنْ قَضَاءِ شَهْوَتَيِ الْبَطْنِ وَالْفَرْجِ وَمَا أُلْحِقَ بِهِمَا

اورکن دروژې ځان ساتل دي د پوره کولو دخواهش د نس او دفرج که نروی او که
ښځه، او چې ملحق وي په نس او فرج سره لکه چې وروسته به راسي، إن شاء الله: قال

وَحُكْمُهُ سُقُوطُ الْوَاجِبِ عَنِ الذِّمَّةِ وَالثَّوَابُ فِي الْآخِرَةِ

اوحکم د روژې یعنی اثر مرتب پر روژې نیولو که فرضي وي او که نفلي
وَاللهُ أَعْلَمُ ساقط والی دواجب دی یعنی که د ذمې څخه دخدائ واجب وي
لکه میاشت د روژې او که خودی د بنده دخوا واجب وي لکه نذری روژه، یا نفلي چې
شروع په وکړی او بل حکم پر ثواب دی په اخرت کې، **درویش والي** چې دشنبې په
شپه د شعبان دمیاشتې پر ٢٥ نیټه تخمیناً ازبکانو او تاجکانو د مزار شریف ښار
په کومک د امریکایانو د طالبانو څخه پس له یوې هفتې سخت جنګ زمینی او بمباری
د امریکایانو څخه قبضه پر وکړه» انا لله وانا اليه راجعون ط ١٤٢٢ه

خبردار: دنور الایضاح پښتو (٣) جلده دکتابت طباعت او کمپیوټري لیکنه
اوپه هر لوی او کوچني سائز کې د مکتبة القراءة والتجويد»
سره محفوظ دي» ورنه......

فصل في صفة الصوم وتقسيمه

دا فصل دی په بیان کی د صفت د روژی یعنی فرض د یا واجب وغیرهما، او په بیان کی د تقسیم د روژی.. قال المصنف

ینقسم الصوم الی ستة اقسام

روژه ویشل کیږی و شپږو قسمه ته. **فائده:** مصنف د غه اقسام د مخه وار مجمل ذکر کړه او اوس به تفصیلاً ذکر کوی، ولی چی تفصیل بعد الاجمال اوقع دی په زړه کی ښه واقع کیږی: لما قال العارف الجامی:
چه خوش باشد که بعد از انتظاری ؛ بامید رسد امیدواری؛ وقد بین سر ذالک فی المطول،
چی شئ چی مجمل ذکر سي او سړی پوره په پوه نه سي، نو په زړه کی شوق او انتظار ته یې پوهید و پیدا کیږی. او په دی پسی هم زیار کاږي، والعلم الحاصل بعد الشوق والانتظار والطلب والتعب الذ واعظم وقوعًا فی القلب وادفع لالم الطلب والتعب
نحو بحاصله. قال المصنف:

فرض وواجب ومسنون ومندوب ونفل ومكروه

یعنی یو شپږ فرض عین روژه ده لکه روژه د میاشتی د روژی، او واجب، سنت، مستحب، نفل او مکروه ده **پوه سه**: چی فرض او واجب هر یو دوه قسمه دي. یو معین فرض: لکه اداء د صوم رمضان، او بل غیر معین فرض لکه قضاء د فرضی روژو، او نذر معین چی مثلاً سړی ووائی چی پر ما د میاشتی د روژه نذر ده، نو دا واجب معین دی، او که سړی ووائی چی پر ما یوه روژه نذر ده دا واجب غیر معین دی، نو په دی د ول اقسام د روژی اته (۸) سوه، قال

اما الفرض فهو صوم رمضان اداء وقضاء وصوم الكفارات

هر څه چی روژه ده چی قسم اول وو هغه روژه د میاشتی د روژی ده که اداء وی چی فرض معین وی او که قضاء وی چی فرض غیر معین دی، لکه روژی د کفارت ظهار چی په سورة مجادله کی

ذکر سوی دی، یا روژی د قتل خطاء چی په سورة النساء کی ذکر سوی دی، او روژی د کفا
ر
ه
د یمین چی په سورة مائده کی ذکر سوی دی، او روژی د فدیة الصید یا روژی د محذور الاحرام لکه چی سر و حرئي بیله عذره. نو په دی دوو کفارو کی که څه هم سړی مخیر دی په مابین کی د ذبح الحیوان او اطعام الطعام او صیام نو چی دی روژی مختاره کړي نو هغه روژی فرض کرځي. دا دوی کفارې په سورة البقره کی ذکر سوی دي، او یا کفارة افطار صوم عمداً بغیر عذر **فائده:** روژه د قران او تمتع که څه هم فرض دی لکن هذه صوم الکفارت نه دي بلکه صوم الشکر دي، **فائده:** صاحب الملتقی صوم الکفارات واجب بولی نو که چیری هغه مذهب صحیح وی نو مراد د فرض څخه فرض عملی دی چی واجب ته هم شامل دی، نو منکر یې کافر نه دی، قال المصنف:

والمنذور في الاظهر

او د قسمه څخه د فرض د نذر روژی که نذر مطلق وی او که مقید وی په اظهر روایت کی لقوله تعالی: وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ - او بعض فقهاء وائی چی صوم منذور واجب دی، نو دی وجهی مصنف اظهر روایه، قال المصنف:

واما الواجب فهو قضاء ما افسده من صوم النفل

او هر چی واجب روژه ده هغه قضاء او بل دی د هغی نفلی روژی چی فاسد یې کړي، **فائده:** روژه د اعتکاف منذور بیله میاشتی د روژی هم واجب ده لکن لندرة وقوعه لم یذکره المصنف. فلا یرد السوال بعدم صحة الحصر المفهوم من قوله فهو قضاء آه فافهم

قال المصنف **واما المسنون فهو صوم عاشوراء مع اليوم التاسع**

او هر چی سنت روژه ده هغه روژه د لسمی ورځی د محرم د میاشتی سره د نهم د ورځی په حدیث شریف کی راغلی دی چی علیه السلام د لسمی ورځی روژه خوښوله لکن داسی و وئیل چی که زه پاته سوم تر بل کاله پوری زه به د نهم روژه هم ونیسم، او په بل حدیث کی راغلی دی

چې د صوم عاشوراء روژه وی زړو ی ګنا هونه د تیر کال یعنی محوه کوی ئ ، قال المصنفؒ

وَاَمَّا الْمَنْدُوْبُ فَهُوَصَوْمُ ثَلَاثَةٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ

او مندوب روژی دری (۳) روژی دی په هره میاشت کی. سبب یې دا دی چې حسنه د مسلمان په لس مثله په ثواب دی او په حدیث شریف کی راغلی دی چې د غه دری (۳) روژی په هره میاشت کی لکه د ټوله عمر روژی په ثواب کی: قال المصنفؒ:

وَيُنْدَبُ كَوْنُهَا اَيَّامُ الْبِيْضِ وَهِيَ الثَّالِثُ عَشَرَ وَالْخَامِسَ عَشَرَ

او مندوب دی چې دری روژی په میاشت کی دی ایام بیض وي، او هغه دیارلسم ۱۳ او څوارلسم ۱۴ پنځلسم ۱۵ **پـوه سـه**، چې د غو ورځو ته ایام بیض وائی په اعتبار د شپو یعنی ایام لیالها بیض، ولې چې ټوله شپه سپوږمی ولاړه وی، په حدیث کی چې روایت یې ابوداؤدؒ کړی دی دا سی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام مونږ امر کولو چې مونږ ایام بیض روژی و نسو" آه قال المصنفؒ:

وَصَوْمُ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيْسِ وَصَوْمُ سِتٍّ مِّنْ شَوَّالٍ

او مندوب د قسمه څخه دی روژه د دوشنبی او پنجشنبی او شپږ روژی د کښتنی اختر د میاشتی: لقوله علیه الصلوٰة والسلام: چې اعمال د بندګانو د رب العزت دربارته په دوشنبی او پنجشنبی پیشیږی نو زما دا خوښه ده چې زما عمل عرضیږی او زما روژه وی او په بل حدیث کی راغلی دی چې که چا د میاشتی د روژی روژه او بیا ئې ورو سته شپږ روژی د شوال د میاشتی ونیولې دا لکه ټوله عمر چې روژی ونیولی، قال المصنفؒ

ثُمَّ الْاَفْضَلُ وَصْلُهَا وَقِيْلَ تَفْرِيْقُهَا

بیا نو افضله دا ده چې دغه شپږ روژی دی متصلی ونیسی، یعنی ...ه و ځی دا اختر دی دستی بیله پسی و نیسی، لظاهر قوله علیه

الصلوٰة والسلام فاتبعه آه او بعض فقهاءؒ وائی چې افضل یې جلا جلا نیول دی، دپاره د اظهار د مخالفت د اهل کتا بو چې هغه تر فرضو بالا نفلی روژی دستی نسی، قال المصنفؒ

وَكُلُّ صَوْمٍ ثَبَتَ طَلَبُهُ وَالْوَعْدُ عَلَيْهِ بِالسُّنَّةِ كَصَوْمِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَصُوْمُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا

او د غه رنګه مندوب ده هر هغه روژه چې طلب یې او وعده د ثواب یې ثابته وی په حدیث نبویؐ سره لکه روژه د داؤد علیه السلام چې هغه به یوه ورځ روژه نیوله . او بله ورځ به ئې خوړله او د غسی

وَهُوَ اَفْضَلُ الصِّيَامِ وَاَحَبُّهُ اِلَى اللّٰهِ تَعَالٰى

روژه بهترینه د روژو ده یعنی بیله فرضی روژو او واجب روژو. او د غسی روژه محبوبه د روژو ده په دربار کی د خدای جل جلاله، ولې چې د اسی روژو کی سړی نه عادت کیږی د روژو سره بخلاف صیام الدهر: قال علیه الصلوٰة والسلام احب الصیام الی الله صیام داؤد واحب الصلوٰة الی الله صلوٰة داؤد کان ینام نصفه ای نصف اللیل ویقوم ثلثه وینام سدسه وکان یفطر یومًا ویصوم یومًا، رواه ابوداؤدؒ وغیره من المحدثینؒ، قال المصنفؒ

وَاَمَّا النَّفْلُ فَهُوَمَا سِوٰى ذٰلِكَ مِمَّا لَمْ يَثْبُتْ كَرَاهَتُهُ

او هر چې نفل دی یعنی چې پنځم قسم د روژی دی هغه هغه روژه ده چې ما سوا د هغو اقسامو څخه وی چې بیان یې تیر سو لکن مکروه والی یې نه وی ثابت ، قال المصنفؒ:

وَاَمَّا الْمَكْرُوْهُ فَهُوَقِسْمَانِ مَكْرُوْهٌ تَنْزِيْهًا وَمَكْرُوْهٌ تَحْرِيْمًا

او هر څه چې مکروه دی چې شپږم قسم دی د روژی دی هغه دوه قسمه دی یو مکروه تنزیهی دی او بل مکروه تحریمی دی چې حرام ته نژدی دی "

قال المصنفؒ **اَلْاَوَّلُ كَصَوْمِ عَاشُوْرَاءَ مُنْفَرِدًا عَنِ التَّاسِعِ**

اول چې مکروه تنزیهي ده لکه د عاشوراء یعنی د لسم دورځی د محرم د میاشتی روژه نیول یواځې د نهم دورځی نه، او د غه رنګه کراهت نشته که یو ولسم ورځ روژه ورسره ونیسي،

وَالثَّانِيْ صَوْمُ الْعِيْدَيْنِ وَاَيَّامُ التَّشْرِيْقِ او دوهم قسم یعنی مکروه تحریمي هغه روژه ده دوو اخترو، ولې چې په روژه نیولو کې اعراض دی د میلمستیا نه د خدای او د غه رنګه مکروه تحریمي ده روژه دورځو د تشریق چې هغه دری[۳] ورځې دی دورځی نه وروسته ورځې دی، په حدیث شریف کې راغلی دی چې ایام التشریق ورځې د خوراك او څښاك دی،

وَكُرِهَ اِفْرَادُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاِفْرَادُ يَوْمِ السَّبْتِ

او مکروه ده یواځې روژه نیول دورځې د جمعې په روژه سره، او د غه رنګه مکروه دی یواځې والی دورځې د شنبې په روژه سره، چې د دغو دواړو روژو نه په حدیث نبويؐ کې نهي راغلی دی **پوهنه**: چې مکروه افراد دی نو که ترجمعې د مخه یوه ورځ روژه ونیسي او یا تر شنبې وروسته یوه روژه ونسي بیا کراهت نشته، او د غه رنګه که د جمعې او د شنبې دواړه ورځې روژه ونسي بیا کراهت نشته، **سوال**: په صحیح حدیث کې طلب دورځې د جمعې د روژې راغلی دی نو بیا څرنګه مکروه کیدای سی **جواب** چې حدیث د نهی وروسته دی نو د حدیث د طلب ناسخ دی، کذا فی شرح الجامع الصغیر للعلامة السیوطیؒ، او په دې کې وائي چې روژه دورځې د جمعې مندوب ده، کذا قال الامام الطحطاویؒ والمعتمد ماههنا، قال المصنفؒ:

وَكُرِهَ صَوْمُ يَوْمِ النَّيْرُوْزِ وَالْمِهْرَجَانِ او مکروه ده روژه د نوروز چې اوله ورځ د پسرلی ده د شمسي کال، او د غه رنګه مکروه روژه دورځې د مهرجان چې د منی اوله

ورځ ده په حساب شمسي کې، نو نوروز اوله ورځ د اول حمل ده چې لمر په اعتدال ربیعي کې وي او مهرجان اوله ورځ د میزان چې لمر په اعتدال خریفي کې وي، **فائده**: د غه دوی (۲) ورځې د آتش پرستانو د فرس د اختر ورځې وي، چې د فارس خلګ که څه هم اوس مسلمانان دی خو بیا هم د دغو ورځو د اختر په توګه درانوی کوی بلکه د نوروز ورځ خو تر شرعي اختر بالا ګڼي وجه د نهی د دغو دوو (۲) روژو نه دا ده- چې په روژه نیولو کې د دی دوو (۲) ورځو تعظیم دی او په حدیث شریف کې نهی راغلی دی د احترام نه د دغو دوو ورځو، قال المصنفؒ

اِلَّا اَنْ يُّوَافِقَ عَادَتَهُ مګر د نوروز یا مهرجان روژه مکروه نه ده که اتفاقًا د ده د عادت سره برابره سوه مثلًا ده به همیشه د یکشنبې مثلًا روژه نیوله او یو کال هغه روژه بر نوروز یا مهرجان برابره سوه نو بیا کراهت نشته لعدم العلة المذکورة، قال المصنفؒ

وَكُرِهَ صَوْمُ الْوِصَالِ وَلَوْ يَوْمَيْنِ وَهُوَ اَنْ لَّا يُفْطِرَ بَعْدَ

او مکروه ده د وصال روژه که څه هم دوی ورځې وي، او صوم وصال دا ده چې روژه نه ماتوی وروسته تر

الْغُرُوْبِ اَصْلًا حَتّٰى يَتَّصِلَ صَوْمُ الْغَدِ بِالْاَمْسِ وَكُرِهَ

لمر لویدو په هیڅ وخت یعنی د شپې حتی چې جوړیږي روژه د صبا ورځې د پرون په ورځ پوری

صَوْمُ الدَّهْرِ او د غه رنګه مکروه ده صوم الدهر چې ټول کال بیله ایام منهیه وویه روژه وي، **فوائد شتی** (۱) **فائده**: په عمدة الفتاوی کې وائي چې روژه د نوروز یا د مهرجان که بله روژه ورسره یوځای کړي بیا کراهت نشته **فائده**: د غه رنګه مکروه ده صمت الصمت چې روژه ونسي مګر هیڅ چا سره هیڅ خبره نه کوي، بلکه دی دې د خیر خبری کوی، یا چې کار یې وی هغه خبری دی هم کوي لکن داسی روژه هله مکروه ده چې د روژې په داسی روژه کې عقیده د ثواب وی، او که اتفاقًا ګرده ورځ د چا سره خبری نه وکړي بیا کراهت نشته **فائده**: صوم وصال وعلیه

السلام ته مکروه نه وه کما ورد فی حدیث رواه البخاری **فائده**: نبجئ میره چی پرکور وی دا بہ نفلی روژه بیله اجازی د میره نه نسی، او هرڅه چی فرضی روژه ده که اداء وی او که قضاء وی د میره اجازی ته ضرورت نشته» قال المصنفؒ:

فَصْلٌ فِيمَا يُشْتَرَطُ تَبْيِيتُ النِّيَّةِ وَتَعْيِينُهَا وَمَا لَا يُشْتَرَطُ

دا فصل دی په بیان کی د هغو روژو چی د شپی نیت په کښی شرط وی او تعیین د منوی روژی، او په بیان کی د هغو روژو چی د شپی نیت او تعیین په کښی شرط نه دی. قال المصنفؒ:

اَمَّا الْقِسْمُ الَّذِى لَايُشْتَرَطُ فِيهِ تَعْيِيْنُ النِّيَّةِ وَلَا تَبْيِيتُهَا

او هرچه هغه قسم دی چی په هغه قسم کی تعیین د نیت شرط نه دی او نه د شپی نیت غواړی

فائده: مصنفؒ په عنوان کی د» مایشترط «د مخه کړی د جهت د دی چی هغه وجودی دی شرافت لری تر عدمی» او په تفصیل مالایشترط «د مخه کی یو د دی جهته چی دا دی اقسام لږ دی، او بل دا قسم شرافت لری چی اداء رمضان دوه قسم دی» قال المصنفؒ:

فَهُوَ اَدَاءُ رَمَضَانَ وَالنَّذْرُ الْمُعَيَّنُ زَمَانُهُ، وَالنَّفْلُ"

هغه اداء د روژه ده د میاشتی د روژی او دا او کول دی د هغه نذر چی زمانه یی معین وی، لکه چی یو سړی دوائی چی پر ما باندی نذر روژه د یکشنبی د ورځی د دی میاشتی او بل نفلی روژه ده» قال المصنفؒ:

فَيَصِحُّ بِنِيَّةٍ مِّنَ اللَّيْلِ اِلٰى مَاقَبْلَ نِصْفِ النَّهَارِ عَلَى الْاَصَحِّ

نو صحیح دی هر یو د غو دریو روژو څخه په نیت سره د شپی څخه تر مخه د نیمی ورځی په صحیح مذهب

پوهسه: چی مراد د نفلی روژی څخه دا دی چی فرض او واجب نه وی نو که سنت وی او

که مندوب وی او که مکروه کما مرّ **مسئله**: که سړی تر غروب د لمر د مخه د صباد ورځی د روژی نیت وکړی نو دغه نیت نه دی صحیح» رد» **فائده**: افضله دا ده چی د دغو دریو روژو نیت معین یعنی اداء رمضان یا صوم منذور معین یا نفل د شپی څخه وکړی

پوهسه: چی د نیت معنیٰ دا ده چی قصد جازم وکړی چی زه صبا روژه نیسم

فرعه: که سړی داسی نیت وکړی که صباره فلانی سړی میلمه کړم نو روژه نه اوکی نه کړم میلمه نو زما روژه ده. په داسی نیت سره روژه نه ده صحیح ولی چی دی جازم نه دی

مسئله: که سړی سحار کړی نو ئی نیت د روژی نیولو د لودی او نه ئی د خوړلو او په دی هم خبر وو چی صبا روژه ده، په دغه علم قدر سره دی روژاتی نه گرځی» ط

مسئله: که سړی پیشلمی وکړی او دده غالب گمان دا وو چی سفیدی نه دی چاودلی نو که دی په سفید و پوهیدی روژه یه صحیح ده او که نه پوهیدی نو باید پیشلمی ونه کړی

مسئله: که سړی چرگ د رلودی چی تیک د پیشلمی پر وخت بی اذان کاوه بعض مشائخ وائی چی د چرگ اذان ته اعتبار نشته» لکن په فتاوا هندیه یعنی فتاوی عالمگیریه کی وائی که سړی دا چرگ تجربه کړی وو» چی پر وخت برابر ئی اذان کاوه نو ده ته د چرگ پر اذان اعتماد روا دی»

فائده: فی المراقی، نسی خالی کیدای مسلمان د نیت او قصد څخه د روژی، په شپو کی د ه د میاشتی د روژی» مگر نه نادر سړی چی یا فاسق معلناً وی، او یا تر غروب الشمس د مخه بیده سی تر سپیدو پوری، حتیٰ چی فقهاءؒ وائی چی پیشلمی پر روژه بس نیت دی، د خولی نیت خو هیڅ نه دی لازم

سوال: په حدیث شریف کی راغلی دی چی روژه نشته هغه چا لره چی د شپی نیت ونه کړی

جواب دا حدیث محمول پر نفی د کمال دی نه د جواز

پوهسه چی په قدوری کی داسی عبارت واقع دی» اجزأته النیة مابینه و بین الزوال» ا ه او مصنفؒ ماقبل نصف النهار وایه، او په دی کی شک نشته چی نصف نهار شرعی خو تر زوال الشمس د مخه ده، نو په اصح ویلو کی رد پر قدوری وکړی»

فائدة: دلیل دصحت د نیت د روژې ترنصف النهار پورې دادې چې روژه یو عبادت ممتده واحده دی، نو په اکثرو اجزاؤ کې د وړې نیت کافي دی، نو ماقبل څخه د نصف النهار بیا ترغروب پورې ډېره حصه دوړځې ده. **پوهه سه** چې د مصنف عبارت دجامع الصغیر سره برابر دی. قال المصنف:

وَنِصْفُ النَّهَارِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ اِلٰى وَقْتِ الضَّحْوَةِ الْكُبْرٰى

او نصف نهار یعني په شرع شریفه کې دوخت څخه دراختود سپید و بیا تر وخت پورې دپاخه څاښت، که څه هم نهاره په لغت او ریاضي ووی دطلوع الشمس څخه بیا ترلویدو دلمر ده، چې نصف النهار په استواء یعني ترزوال د څخه پوره کیږي، فاعرف الفرق، قال المصنف:

وَيَصِحُّ بِمُطْلَقِ النِّيَّةِ وَبِنِيَّةِ النَّفْلِ وَلَوْ كَانَ مُسَافِرًا

او صحیح کیږي یعني درې سره قسمه روژه، چې فرض روژه ده، نذرمعین دی، او نفلي روژه ده، په

اَوْمَرِيْضًا فِي الْاَصَحِّ

مطلق نیت سره یعني چې تخصیص دفرضي روژې، یا نذري روژې یا نفلي روژې نه وي ورسره، او دغه رنګه درې سره روادي په نیت د نفلي روژې، که څه هم سړی مسافر یا مریض وي په اصح روایت کې، او دا مذهب دی د فخرالاسلام علی البزدوي او شمس الائمة السرخسي، دلیل یې دادی چې مسافر او مریض ته چې روژه روا کړه سوې ده په سبب د تکلیف پر دوی، نو چې دوی دا تکلیف پر سر واخیستی او روژه یې ونیوله نو دوی ګویا عذر ونه درلودی، فیقع عن صوم الفرض.

پوښتنه: دې سړي خو د روژې د نیت سره د نفلي قید زیات کړی دی نو باید نفل سي ولې چې دوی ته چې خوراک وغیره اجازه په سبب د عذر د سفر یا مرض سته، نو نفل باید په طریق اولی و، ته روا وي لکه چې بعض فقهاوو هم پر دغه عقیده دي **جواب** زیادت دقید د نفلیت لغوي دی لما مر انفا چې دوی په حکم کې د "من لا عذر له" دی.

فائده: په مریض کې چې روژه ونسی په نیت د نفلو یا د واجب اخر دري قوله دي

(۱) یو دا قول دی چې مصنف اصح ګڼلی دی چې روژه د رمضان څخه د نیت د نفلو یا واجب اخر لغوه دی کما مر قاله المصنف تبعا لفخر الاسلام وشمس الائمة: او (۲) دوهم قول دادی چې روژه یې د "ما نوی" څخه ده یعني نفل یا بل واجب، او هم دا مذهب مختار د صاحب هدایه دی، او د نورو ډېرو مشائخو حتی بعض علماء وائي چې دا ظاهر المذهب د امام اعظم دی، او (۳) دریم قول تفصیل دی په مرض کې یعني که داسې مریض وو چې روژې تاوان ورته کاوه په قول د طبیبانو مګر سره د هغه مرض روژه ونیوله په نیت د نفلو وغیره نو روژه یې د "ما نوی" څخه واقع کیږي او که روژې تاوان نه ورته کاوه لکه "سوء الهضم" نو روژه یې د رمضان څخه ده" بحر

قال المصنف

وَيَصِحُّ اَدَاءُ رَمَضَانَ بِنِيَّةِ وَاجِبٍ اٰخَرَ لِمَنْ كَانَ

او صحیح ده اداء د روژې د میاشتې د روژې په نیت د بل واجب لکه

صَحِيْحًا مُقِيْمًا

کفارة یمین یا منذور مطلق هغه چا لره چې دی په صورت جوړ وي او مقیم وي، ولې چې ورځې د روژې د میاشتې معیار د فرضي روژو دي نو په خطاء في الوصف سره هم فرضي روژه ده، قال المصنف:

بِخِلَافِ الْمُسَافِرِ فَاِنَّهٗ يَقَعُ عَمَّا نَوَاهُ مِنَ الْوَاجِبِ الْاٰخَرِ

او مخالف حکم دی د مسافر چې نیت د واجب اخر وکړي په میاشت کې د روژې، چې هغه روژه د "ما نوی" څخه چې واجب اخر دی واقع کیږي، او دا هم مذهب دی د امام اعظم او یارانو چې د فرضي روژې د رمضان کیږي" والدلائل للمذهبین في المبسوطات"

قال المصنف

وَاخْتَلَفَ التَّرْجِيْحُ فِي الْمَرِيْضِ اِذَا نَوٰى وَاجِبًا اٰخَرَ فِيْ رَمَضَانَ

او اختلاف دی د ترجیح په مریض کې چې روژه په نیت د واجب اخر ونسي په میاشت کې د روژې یعني بعض فقهاء ترجیح ورکوي چې روژه د مریض د "ما نوی" څخه ده، او بعض فقهاء وائي چې روژه یې د رمضان څخه واقع کیږي"

وقد مر بیانه، قال المصنف:

وَلَایَصِحُّ الْمَنْذُوْرُ الْمُعَیَّنُ وَقْتُهٗ وَزَمَانُهٗ بِنِیَّةِ وَاجِبٍ

او نه صحیح کیږی یعنی د ذمی څخه د ناذر نذر نه ساقطیږی هغه منذور چی ناذر په وقت معین کړی وی

اٰخَرَ بَلْ یَقَعُ عَمَّا نَوَاهُ مِنَ الْوَاجِبِ فِیْهِ

لکه چی وئیلی ئی وی چی د دې هفتی پر ما نذر ده په نیت د بل واجب لکه کفارة الیمین مثلاً بلکه د غه ورځ روژه چی سړی نذر چهار شنبی روژه د کړی وه ده خو ونیوله لکن په نیت د بل واجب، نو د غه روژه د ده هغه روژه ده چی ده نیت کړیده چی هغه واجب اخر دی، په هغه ورځ کی چی ده په روژه نذر کړی، حاصل دا چی د نذری روژی به قضا راوړی **پوهه سه**: چی په دی مسئله کی اختلاف د روایاتو نسته، **مسئله** که ناذر معین په هغه ورځ د نفلی روژی نیت وکړی یا د مطلق روژی نیت وکړی بیا په د غه روژه د منذور څخه واقع کیږی، نو د دی سبب مصنف بنیة واجبٍ اٰخر وویه، قال المصنف:

وَاَمَّا الْقِسْمُ الثَّانِیْ وَهُوَمَا یَشْتَرِطُ فِیْهِ تَعْیِیْنُ النِّیَّةِ وَتَبْیِیْتُهَا

او هر څه چی دوهم قسم دی چی په هغه کی شرط دی تعیین د نیت یعنی چی فلانی روژه نیسم، او د غه شرط تعیین دی نیت د روژی په شپه کی، قال المصنف:

فَهُوَقَضَاءُ رَمَضَانَ وَقَضَاءُ مَا اَفْسَدَهٗ مِنْ نَفْلٍ وَصَوْمُ

او هر څه چی دوهم قسم دی چی په هغه کی تعیین د نیت غواړی آ هغه قضائی روژه ده میاشتی

الْکَفَّارَاتِ بِاَنْوَاعِهَا وَالْمَنْذُوْرُ الْمُطْلَقُ کَقَوْلِهٖ اِنْ شَفٰی

د روژی او د غه رنګه قضاء راوړه د هغی روژی چی نفلی د ه نیولی وه مګر فاسده یه کړه، او د غه رنګه

اللّٰهُ مَرِیْضِیْ فَعَلَیَّ صَوْمُ یَوْمٍ فَحَصَلَ الشِّفَاءُ

روژی د کفارو

په ټولو اقسامو سره لکه کفارة الیمین یا صوم تمتع ونحوها، او د غه رنګه دی نذر مطلق لکه یو سړی چی ووائی که زما مریض خدای پاک را جوړ کړی نو پر ما یوه ورځ روژه نذر ده او مریض هم جوړ سو، د روژه والی چی د دی ټولو وجه دا ده چی د د غو روژو د پاره په شرع شریفه کښی ورځ نه ده ټاکل سوی، نو تعیین د روژی د روژه والی پر غاړه دی۔

مُهِمَّه

په ټولو اقسامو کی د روژو کی د شپی نیت د روژی وکی د صبا د پاره او بیرته د هغه څخه په رجوع وکړه چی نه ئی نیسم، صبا په زړه نیت دی صائم نسی ګرځیدای، ولی هغه نیت خو یه رجوع سره مات سو، نو کی د نفلی روژی د نیت څخه رجوع وکړه په شپه خو نه پر ده قضاء سته او نه ګناه، او که د فرضی روژی د نیت څخه ئی رجوع وکړه صرف قضاء باندی سته، او کی په پسله رجوع یه نیت بیرته نوی کی نو هره روژه چی وه هغه روژه یه صحیح ده او که یو سړی پسله نیت قلبی دا سی ووئیله "اَصُوْمُ غَدًا اِنْ شَاءَ اللّٰهُ" نیت یه نه باطلیږی، ولی ده ان شاء الله وئیلو څخه د ده مقصد طلب د توفیق الهی دی و بس، ولی چی په ان شاء وئیلو سره خو تلفظ باطل سو نیت خو عمل د زړه دی، بحر رائق" **مسئله**: که چا په شپه نیت د صبا روژی وکړی وده ته خوراک جماع وغیره روا دی او دا رجوع د نیت څخه نه ګڼل کیږی بلکه هغه سابق نیت یه پر ځای دی تجدید ته د نیت هم ضرورت نسته، علامه ملا مسکین:

خوشخبری

مَعَارِفُ الْقرآن ۱۰ ټوکه — تفسیر الثوبی ۱۰ ټوکه

نناسو مسائل او د هغوی حل ۹ ټوکه — نکاح قدوری ۲ ټوکه

فَصلٌ فِيمَا يَثبُتُ بِهِ الهِلَالُ وَفِي صَومِ يَومِ الشَّكِّ وَغَيرِهِ

دا فصل دی په بیان کی د هغه شی چې په هغه سره لیدل د میاشتې ثابتیږی یعنی که د روژی وی او که د اخترو وی او که د نورو میاشتوو وی او په بیان کی د شک روژی او نورو نورو احکام۔

مسئله: واجب کفائی د طلب د میاشتې د برات د پاره د روژی۔ قال المصنفؒ:

يَثبُتُ رَمَضَانُ بِرُؤيَةِ هِلَالِهِ أَو بَعدَ شَعبَانَ ثَلَاثِينَ إِن غُمَّ الهِلَالُ: ثابتیږی میاشت د روژی په لیدلو سره د میاشتې او د غه رنگه ثابتیږی په حساب ولو سره د برات د میاشتې دیرش ۳۰ ورځی، که میاشت د روژی وریځ که سوه یعنی نه سوه معلومه په سبب د ورځی یا گرد وغیره: قال علیه الصلوة والسلام: صوموا لرؤیة الهلال وافطروا لرؤیته فان غم علیکم فاکملوا عدة شعبان ثلاثین یوما۔ ترجمه: تاسی روژی نسی په لید لو د میاشتې یعنی د روژی او تاسی روژی ماتوی په سبب د لید لو د میاشتې یعنی د شوال۔ او که چیری میاشت د اول د روژی نه سوه معلومه نو تاسی پوره کړی حساب د میاشتې د برات دیرش ورځی۔

درویش والی: که په اول کی خو میاشت د روژی معلومه سوه، لکن په اخیر کی وریځ که سوه نو دی روژی دیرش پوره کړی

مسئله: د غه رنگه واجب کفائی ده طلب د میاشتې د شوال په دیرشمه شپه کی

مسئله: قول نه د نجومیانو او جنتریو اعتبار هسته په شرعی امورو کی۔ قال المصنفؒ

وَيَومُ الشَّكِّ هُوَ مَا يَلِي التَّاسِعَ وَالعِشرِينَ مِن شَعبَانَ وَقَد او د شک ورځ هغه ورځ ده چې په نوهشتم ۲۹ د برات پسی ده او طرف د علم او جهل په سره برابر وی چې

اِستَوَى فِيهِ طَرَفُ العِلمِ وَالجَهلِ بِأَن غُمَّ الهِلَالُ دا هم معنی منطقی ده د شک۔ په دی سبب چې میاشت د روژی نه سوه معلومه یا په سبب د وریځی

یا گرد یا دود، یا دیره تاریکه وه **درویش والی** چې سبب د برابری د علم او جهل دا دی چې د برات میاشت احتمال د نه ویشت ۲۹ ورځو لری، او د دیرشو ورځو هم لری. لقوله علیه الصلوة والسلام الشهر هکذا وهکذا وهکذا د دواړو لاسو په گوتو یه اشاره کوله لکن په اخیروار کی یوه گوته کت کړه چې نه ویشت ۲۹ سی۔ او هکذا هکذا هکذا اگوسته یه نه کړه کت چې دیرش سی۔ ۳۰

مسئله: [2] څونکه د روژی میاشت لکه نوری میاشتې گاهې ۳۰ ورځې وی او گاهې ۲۹ ورځې وی نو آیا د غه دوی میاشتې د روژی چې یوه ۳۰ ورځې وی او بله ۲۹ ورځې وی په ثواب کی فرق سره لری او که څرنگه

درویش والی، چې ابن حجر العسقلانیؒ په دی موضوع کی داسی تحقیق کړی دی چې په نفس د فضیلت کی خو فرق نه سره لری ولی چې فرض د غه میاشت روژه نیول دی که ۳۰ وی او که ۲۹ وی، او په دی کی هم فرق نه سره لری چې معفرة د ذنوبو کول کیږی د هغه چا د پاره چې د روژی میاشت روژه ونسی ایمانا واحتسابا، او په دی کی هم فرق نه سره لری چې ټول به جنت ته په هغه دروازه ورځی چې د روژه تیانو د پاره مخصوصه ده چې باب الریان نیه بولی کما جاء فی الحدیث الصحیح۔ اما په خصوص کی د دی ۳۰ ورځو والا یوه روژه بالا ده او یو بیشامی یه هم بالا دی او یو روژه مات یه هم بالا دی۔ نو په دی سبب ۳۰ روژی والا میاشت په ثواب کی بالا ده تر ۲۹ ورځو والا میاشتې د روژی۔ انتهی مع تفصیل وزیادة من هذا العبد العاصی

په خصوص د غو مذکوره بالا بو کار رو وبذا ظاهر لمن تامل ۱۲

قال المصنفؒ:

وَكُرِهَ فِيهِ كُلُّ صَومٍ إِلَّا صَومَ نَفلٍ جَزَمَ بِهِ بِلَا تَرَدُّدٍ او مکروه ده په ورځ کی د شک هره روژه که فرضی روژه وی یعنی چې په نیت د فرضی روژی د

بَينَهُ وَبَينَ صَومٍ آخَرَ میاشتې یه ونه نسی، او د غه رنگه مکروه ده په د غه ورځ قضائی روژه یا واجب روژه، او هم هغه روژه مکروه ده چې نفلی وی لکن په نیت کی تردید وی، او نه ده مکروه نفلی روژه چې د ده یقین وی پر نفلی او په نیت کی داسی تردید نه وی چې که فرضی روژه نه سوه نو نفلی خو به سی او که

مثلاً دوڅی دفرضی روژی حال معلوم سو بیا یه فرضی روژه **پُوه سَه** چی نیت ئخولی کارنږدی چی سهری ووائی چی زه صبا نفلی روژه نسم بلکه نیت د زړه کاردی نوکی په زړه کی تردد وو نو روژه یه مکروه ده ، نو د کراهت څخه سړی یا په دی خلاصیږی چی دسړی عادت وی چی په هفته کی یکشنبه او دو شنبه مثلاً روژه نیسی هغه دده معتادی روژی پر شک روژه برابری سی. نو روژه نیول یه مکروه نه ده او بیه دی په ول هم دکراهت څخه خلاصیږی چی دری روژی یا څلور یا بالا د روژی تر میاشتی د مخه سړی شروع کړی.

اِخْتِلَاف د بعض فقهاءُ وائی چی دشک روژه نه نیول افضل دی، ولی چی بی تردید نیت قلبی ډیر مشکل دی عوام خوڅه کوی بلکه بعض ملایانو ته هم مشکل دی ، د دی سببه چی اکثر ملایان په تول کال کی یوه روژه هم نفلی نه نیسی ـ نو په شک روژه کی څرنگه دی د نفلو بلا تردید قلبی نیت کولای سی ، دلیل ددی فقهاوُ دا دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ددی روژی دنیولو څخه نهی کړی دی کمامر **درویش وائی** چی زما هم داغه خوښه ده ، او بعض علماء وائی چی روژه نیول یه افضل دی ولی چی حضرت علی کرم الله وجهه او حضرت عائشی رضی الله تعالی عنها دغه روژه نیوله ، والجواب انه لا ینبغی لاحدان یقیس نفسه المتردد علی اصحابهٖ ، قـال المصنفؒ:

وَاِنْ ظَهَرَ اَنَّهٗ مِنْ رَمَضَانَ اِجْزَءَ عَنْهُ مَاصَامَهٗ

او که چیری ښکاره سوه چی دغه د روژی د میاشتی ده یعنی د ورځی خبر صحیح راغلی نو دغه سړی چی په دغه ورځ یه نفلی روژه نیولی ده د فرضی روژی کفایت کوی، قـال المصنفؒ:

وَاِنْ رَدَّدَ فِیْهِ بَیْنَ صِیَامٍ وَفِطْرٍ لَایَکُوْنُ صَائِمًا

او که سړی تردید وکړی په مابین کی د روژی نیولو او خوړلو مثلاً دا یه نیت وو که روژه سوه خو زما یه روژه او که روژه نه سوه نو بی خورم نو په داسی نیت دی روژه اپی نه گرځی، یعنی که صبا تر ضحوة الکبری وروسته معلومه سوه چی روژه ده ددغه سړی روژه نه ده صحیح

قال المصنفؒ

وَکُرِهَ صَوْمُ یَوْمٍ اَوْیَوْمَیْنِ مِنْ اٰخِرِ شَعْبَانَ وَلَا

او مکروه گرځول سوی ده یوه ورځ روژه او یا دوی ورځی روژه داخیره څخه د برات د میاشتی او مکروه نه ده بالاتر دوو ورځو لقوله علیه الصلوٰة والسلام: لَا تَقَدِّمُوا

یُکْرَهُ مَا فَوْقَهُمَا الشَّهْرَ بِیَوْمٍ وَلَا یَوْمَیْنِ ، متفق علیه مره او امام شافعیؒ وائی چی د برات میاشت چی نیمی ته ورسیږی بیا بله روژه مکروه ده بیله فرضی روژی، قال المصنفؒ

وَیَاْمُرُ الْمُفْتِیُ الْعَامَّةَ بِالتَّلَوُّمِ یَوْمَ الشَّکِّ ثُمَّ یَاْمُرُ

او امر کوی دی مفتی د محکمه شرعیې عام خلق په انتظار سره د حال د روژی یعنی بیله نیته د روژی بلکه

بِالْاِفْطَارِ اِذَا ذَهَبَ وَقْتُ النِّیَّةِ وَلَمْ یَتَعَیَّنِ الْحَالُ

د خوړلو وغیره څخه پرهیز وکړی په ورځ کی د شک یعنی تر پاخه ثابت پوری او دا امر د مفتی چی په بازارو کی دی یوه ورځ د مخه او پر منارو باندی اعلانونه وکړی ، او بیا دی مفتی امر وکړی خلکو ته چی او س نو خوړلو وغیره شروع کړی چی وخت د نیت تیر سی چی ضحوة الکبری وه ، او د روژی حال نه وی معلوم سوی **فـائِدَه** : ولی دا امر د مفتی وظیفه ده د قاضی نه ده **جواب** قاضی خو صرف حکم ور کوونکی دی فتوی خو د مفتی کار دی ، قـال المصنفؒ:

وَلْیَصُوْمُ فِیْهِ الْمُفْتِیُ وَالْقَاضِیُ وَمَنْ کَانَ مِنَ الْخَوَاصِّ

او روژه دی و نسی په ورځ د شک کی مفتی او قاضی او هغه خلک چی هغه د خواصو بندگانو څخه د خدای وی ، لکن دا روژه به په پټه سره نسی چی عوام په خبر نسی ، ولی عوام بیا اعتراض کوی چی وگوری مونږ ته وائی چی روژه مه نسی او ځیله یه نسی ، قال المصنفؒ:

وَهُوَمَنْ یَّتَمَکَّنُ مِنْ ضَبْطِ نَفْسِهٖ عَنِ التَّرْدِیْدِ فِی النِّیَّةِ

وَمُلَاحَظَةُ كَوْنِهٖ عَنِ الْفَرْضِ اوخاص بنده دخدائ هغه سړي دی چه ګمان ساتلای سی دترديد څخه په نيت کی يعنی دفرضی اونفلی ترمابين، اوهيڅ په زړه کی دانه ورګرځی چی داروژه به دفرض څخه ونه ګرځی يعنی که دمياشتی معلومات وسو، **فَـائِدَه:** په اوس زمانه کی په بعضی ملکونو لکه پاکستان چی شرعی مفتيان نسته، اويامفتيان شته لکن دا وظيفه نه اجراء کوی، نودا وظيفه دملايانوپرغاړه ده چی څپلومساجدوکی دی عوام په دغه تلوم او انتظار خبر کړي **فَـائِدَه** په دغه شرط برابر خاص سړی دي نادردی" ونقلا عن المفتی والقاضی: قـال العلامة الزمخشري: قضاة زماننا صاروا لصوصًا : عمومًا فی القضايا لا خصوصًا : نخاف منهم والوصالحونا : للصوام خوا تمنا فصوصًا :

فَـائِدَه: دتلوم فائده په اوسنی زمانه کی چی راديوګانی په ښارو او قريوکی بلکه په صحرا نشينوکی هم موجود دی، چی دمياشتی خبر پروخت خپره وی" داده" چی ممکنه ده چی دروژی دمياشتی دليد لو خبر دی حکومتی منابعوته دشپی رسيدلی وی چی دسحار په ځېرونه کی نشر کوی، وسحاری خپرونه خونا وختشروع کيږی. قـال المصنفؒ:

وَمَنْ رَأَى هِلَالَ رَمَضَانَ اَوِ الْفِطْرِ وَحْدَهٗ وَرُدَّ قَوْلُهٗ لَزِمَ الصِّيَامُ اوکه چا وليدله مياشت د روژی يا دکښتنی اختر يواځی اورد کړه سو يعنی دقاضی دخوا قول دده په سبب ديواځی والی يا دفسق" نوپرده روژه نيول خو لازم دی اوکه قاضی قول ومنی خوپه طريق اولی، پرلازم ده. **مسئله** که شاهد فاسق وو اوسړه دهغه امام يا قاضی قول ومنی اوخلګوته يه امر دروژی ورکړی، نوکه دمخبر اويابوه داهل بلد پله نيت کولو" روژه وخوړله په نيزد عامو مشائخو کفاره باندی سته، اوبعض فقهاء وائی کفاره باندی نسته، ولی دده خبرپه سبب دفسق خود منلو نه وو اوکه ليدونکی عادل وو او امام يه اخبار ومانه او اعلان دروژی يه هم وکړي نوکه هرڅوك روژه وخوری کفاره باندی لازمه ده بلاخلاف.

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالديهما ولجميع المؤمنين والمؤمنات

قـال المصنفؒ **وَلَا يَجُوْزُ لَهُ الْفِطْرُ بِتَيَقُّنِهٖ هِلَالَ شَوَّالٍ** او نه دی روا ودغه سړي ته ماتول د روژی په سبب د تيقن دده چی دا هلال دشوال ده، او فقيه ابوجعفر الطحاوی وائی. چی دغه سړي دی خوراك اوڅښاك او جماع نه کوی لکن روژه دی فاسده کړي، اوپه روژه نيولوکی دي دثواب الهی خيال نه کوی، ولی خود ده په نيز خودغه دا اختروځ ده اوبعض مشائخ وائی چی دغه سړي دی دی خوراك وغيره کوی لکن په پټه دحکم څخه، نومصنفؒ دغه دواړه مذهبه رد کړه بقوله ولا يجوز آه قـال المصنفؒ

وَاِنْ اَفْطَرَ فِي الْوَقْتَيْنِ قَضٰى وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ وَلَوْ اوکه دی سړي ماته کړه روژه، په دغو دواړو وختونوکی يعنی چی ده مياشت دروژی وليدل يواځی

كَانَ فِطْرُهٗ قَبْلَ مَا رَدَّهُ الْقَاضِيْ فِي الصَّحِيْحِ مګر دغه روژه يه ماته کړه او يا يه دسوال مياشت وليدل يواځی نوروژه يه وخوړله، نوحکم دادی چی په دواړو صورتونوکی دی ديوی روژی قضا راوړي، که څه هم ماتول دروژی دمخه تر رد دقاضی وکړه د شاهدی دده پرصحيح روايت، ولی چی ددی سړي ماتول دروژی په سبب دشبهی دی او په شبهی کفاره نسته، اوبعض فقهاء وائی چی پر دغه سړي په دواړو صورتونوکی کفاره سته کی دمخه تر رد دقاضی روژه ماته کړه" قـال المصنفؒ:

وَاِذَا كَانَ بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ مِنْ غَيْمٍ اَوْ غُبَارٍ وَنَحْوِهٖ قُبِلَ اوکه وو په آسمان کی يوعلت يعنی چی مانع وو دتری سپوږمی دليدو څخه يا وريځ وه يا ګرد وو يا مثل دهغه

خَبَرُ وَاحِدٍ عَدْلٍ اَوْ مَسْتُوْرٍ فِي الصَّحِيْحِ لکه شبنم يا تمونبی چی ضبات يه بولی په عربی، قبول دی کړي يعنی قاضی دی قبول کړي اخبار ديوه سړي

چې وائي ما میاشت ولیدله چې دا خبر ورکونکی عادل وي، او یا مستور الحاله وي، یعنې د فسق
او عدالت د ر لئه یې نه وي معلوم، او عدل هغه سړي ته وائي چې نیکۍ ترې ډېرې وي، چې
جامع تعریف یې دادی ملکة تحمل علی ملازمة التقوی والمروة، یعنې یو محکم قوت دی په
مسلمان کې چې هغه قوت دی باعثه کوي پر همیشه توب د بېرې د خدائ او د غیرت بې کاروو
مصنف صحیح ووېيله په مقابل کې د ظاهر الروایة چې خبر د مستور نه دی مقبول، "ط"، قال

وَلَوْشَهِدَ عَلٰی شَهَادَةِ وَاحِدٍ مِّثْلِهٖ وَلَوْكَانَ اُنْثٰی اَوْرَقِيْقًا

اوکه چېرې شاهدي اداکړه پر شاهدي د یوه سړي مثل د هغه یعنې هغه هم یو وو او عدل وو یا

اَوْمَحْدُوْدًا فِيْ قَذْفٍ تَابَ لِرَمَضَانَ

مستور وو که څه هم ښځه وي او یا مرئی
وي او یا محدود په قذف کې سوی وي او توبه ئې کښلي وي چې دا شاهدي په باره د روژې
وي **مسئله** عدل یا مستور چې میاشت ولیدله په دغه شپه کې په حاکم ورځي او خبر
په ورکوي نا چې صبا روژه ونیسي **مسئله** که میاشت پرده ناکه ښځې لیدلې یعنې ځواني لیدله
وه نو دا کولای سي چې بیله اجازې د ولي ولاړې قاضي ته څېله شاهدي اداء کړي ولې چې
دا اخبار د دي فرض دی، په فرض عین کې د ولي د اجازې ته ضرورت نسته "م"
سوال: د محدود فی القذف په باره کې ایت مبارکه داسې راغلی دی "وَلَا تَقْبَلُوْا لَهُمْ
شَهَادَةً اَبَدًا" **جواب**: محدود فی القذف، چې توبه وکاږي نو څو عدل ګرځي او
د میاشتي لیدلو خبر خو شاهدي نه ده بلکه صرف خبر دی نو که محدود فی القذف پسله
توبې څخه روایت د حدیثو وکړي نو هغه روایت په خو بالاتفاق قبول دی" فاخباره
برؤیة الهلال لرمضان مقبول بالطریق الاولی"
مسئله: په شاهدي کې پر شاهدي د میاشتي د لیدونکي یو سړی هم کافی دی، ولې
چې په اصل کې چې رویت د هلال د رمضان دی یو کافی دی نو په فرعه کې هم یو کافی دی"
فائده: دا خبر خاصه ده د روژې د شاهدي په نقل سره ده، ولې چې دا اصلا

شاهدي نه ده اخبار دی، لکن په اصل شاهدي کې چې د یوه سړي شاهدي نقل کوي دوه نر
غواړي یا یو نر دوې ښځې کذا فی بحر الرائق" قال المصنف:

وَلَا يُشْتَرَطُ لَفْظُ الشَّهَادَةِ وَلَا الدَّعْوٰی

او نه دی شرط د اخبار د رؤیة الهلال
د باره لفظ د "اَشْهَدُ بِاللّٰهِ" مثلًا او د غه رنګه نه ده شرط دعوی"
مسئله په اتفاق د فقهاوو د مذهب حنفي الا النادر او په اتفاق د امام شافعي
قول ته د نجوم ګرانو یا جنتري جوړونکو اعتبار نسته" په باره کې د میاشتي د روژې ده
ابتداءً او انتهاءً نقله الامام الطحطاوي عن ابن الشحنة "ر" قال المصنف:

وَشُرِطَ لِهِلَالِ الْفِطْرِ اِنْ كَانَ بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ لَفْظُ الشَّهَادَةِ

او شرط کړل سوی ده ای شرته وکذا سائر الاهلة "م" د کوچني اختر د میاشتي د لیدلو د پاره که چېرې په
اسمان کې علت وو لفظ د شهادت کما مرذکرها" قال المصنف:

مسلمین مکلفین غیر محدودین فی القذف

مِنْ حُرَّيْنِ اَوْحُرٍّ وَحُرَّتَيْنِ بِلَا دَعْوٰی

د دوو ازادو نارینه
وو څخه او یا یو ازاد نر او دوې ازادې ښځې بیله دعوی کولو **پوښتنه**: لیدل د میاشتي
د کوچني اختر خو هم خبر دی نو ولې عدد او حریت او لفظ د شهادت او دا چې شاهدان به محدود فی
القذف نه وي، په کښې شرط دی، **واجاب عنه** صاحب البحر چې په خبر کې د لیدلو د میاشت د عید
الفطر نفع د عبادو سته چې خولې په وخوړلو ته خلاصي مي، نوځکه نو حقوق د بندګانو" نو مذکور
شیان چې په حقوقو کې د بندګانو د شاهدي شرط دی نو د عید الفطر په اخبار کې هم شرط دی
قال المصنف

وَاِنْ لَّمْ يَكُنْ بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ فَلَا بُدَّ مِنْ جَمْعٍ عَظِيْمٍ

او که په اسمان کې علت نه وو نو چاره نسته، د لوی جماعت د شاهدي څخه د پاره د روژې او فطر

لِرَمَضَانَ وَالْفِطْرِ وَمِقْدَارُ الْجَمْعِ الْعَظِيْمِ مُفَوَّضٌ اِلٰی

رَائِ الْاِمَامِ فِی الْاَصَحّ اواندازه دجمع عظیم مفوض ورائی ته دامام یا قاضی دی. **پُوهَسَه** ،چی مقدار دجمع کثیر په ظاهرالروایة کی خونه دی ۔ اعلیٰ امام ابویوسفؒ وائی چی پنځوس کسه غواړی، اوخلف بن ایوب وائی چی پنځه سوه کسه غواړی اوبعض فقهاءؒ وائی چی ده مسجدجماعت څخه یو یادوه کسه غواړی اومصنفؒ چی تفویض وړائی ته دامام کړی دی دامذهب دی دامام محمدؒ کذا فی البدائع اوفتح القدیر والاوائی چی حق په دی مسئله کی مذهب دامام محمدؒ دی» قـال المصنفؒ:

وَاِذَا تَمَّ الْعَدَدُ بِشَهَادَةِ فَرْدٍ وَلَمْ يُرَ هِلَالُ الْفِطْرِ

اوکه پوره سو عدد د روژی یعنی ۳۰ روژی په شاهدی سره دیوه سړی یعنی په سرکی د روژی

وَالسَّمَاءُ مُصْحِيَةٌ لَا يَحِلُّ لَهُمُ الْفِطْرُ

یوه سړی شاهدی دَلیدلو دمیاشتی وړکړی وَه او قاضی دهغه شاهدی منلی وَه اوحکم د روژی یـه کړی وو، اونه ولید لسول میاشت دفطر یعنی شوال اوحال داووچی اسمان هم صاف وو، نونه ده روا خلګولره روژه خوړل، اوداهم اتفاقی مسئله ده لکه شمس الائمة السرخسیؒ چی وائی، اودی وائی چی قاضی دی هم هغه شاهد ته دی تعزیروکړی چی ولی ده داسی غلطه شاهدی اداکوله» کذا فی الدرر» وفی التجنیس اذالم یُرهلال شوال فی الصورة المذکورة خلګ دی یوه روژه بله ونیسی لظهورغلط الشاهد اوزیلعیؒ په شرح کی دکنز وائی که آسمان په دغه صورت کی وریځ دړلوده، بیادی خلګ دصبا روژی وخوری ولی چی غلطیا دا چول شاهد نه سوه ښکاره اوعدد د روژو پوره هم سو» قال المصنفؒ

وَاخْتَلَفَ التَّرْجِيْحُ فِيْمَا اِذَا كَانَ بِشَهَادَةِ عَدْلَيْنِ

اوترجیح د روژی په نیولو کی یا په ماتولو کی اختلاف په کتبی دی یعنی دعلماء په هغه صورت کی چی د روژی میاشت په شاهدی د دوو عادلانو ثابته سوی وَه اود هغه وخت څخه روژی پوره ۳۰ سوی. او اسمان هم صاف وو لکن سره دهغه دشوال میاشت نه ولیدل سوله »

په دی باندی اوخلاصه اوبزازیه کی وائی چی فطر صحیح دی بلکه لازم دی. ولی چی د دوو شاهدانو په شاهدی دی بیا ثابت د رمضان داسی دی لکه عیان یعنی لیدل دشی، ګویا اوله میاشت ګردو خلګو لیدلی وَه اوپه مجموع النوازل کی وائی اوامام اجل سید ناصرالدین یه هم تائید کړی دی. چی خلګ دی روژه ونسی، ولی چی سره د صاف والی دا سمان چی خلګو هلال دشوال نه ولیدل نو دا دلیل دی د سهو دا ولو شاهدانو» د رویش وائی چی د بنده هم دغه مذهب خوښ دی، د دی سببه چی اسمان صاف وي، نو ولی میاشت نسوه معلومه اوسره د دی چی طلبین د هلال شول نسر اوښځی ... اووار تولو دی»

سوال: اول شاهدان خو موږ عادلان فرض کړی وَه نو څرنګ دوی په خطا باندی کیږی

جواب: عدالت ددوی خو دلیل ددی دی چی دوی په قصد دروغ نه دی ویلی لکن احتمال د سهوی ددوی خو عدالت ته ددوی کمزوری وان نه رسوی» قـال المصنفؒ

وَلَا خِلَافَ فِیْ حِلِّ الْفِطْرِ اِذَا بِالسَّمَاءِ عِلَّةٌ وَلَوْ ثَبَتَ

او خلاف دفقهاوو نشته په رواوالی کی دفطر یعنی چی عدد د روژو پوره سی که څیری په اسمان

رَمَضَانَ بِشَهَادَةِ الْفَرْدِ وَهِلَالُ الْاَضْحٰى كَالْفِطْرِ

کی علت وو که څه هم د روژی میاشت په شاهدی دیوه سړی ثابته سوی وي او میاشت دلوی اختر په حکم کی لکه میاشت د کشنی اختر ده یعنی که علت وو نصاب د شهادت غواړی، او که علت نه وو نو جمع عظیم غواړی، اوداهم ظاهر روایت دی، قـال المراقی وهو الاصح لما تعلق به نفع العباد» اوداامام اعظمؒ څخه داسی روایت هم راغلی دی چی دلوی اختر میاشت لکه د روژی میاشت په حکم کی یعنی نصاب په کبنی شرط نه دی، لکن دا روایت نادر اوشاذ دی که څه هم تحفی تصحیح کړیده خو بیاهم فتوی نه ده په روا بلکه اصل مذهب ظاهر الروایت دی کما مره

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولوالدیهما ولجمیع المؤمنین ولمن نظر فیه بالانصاف

قــال المصنفؒ **وَيُشْتَرَطُ لِبَقِيَّةِ الْاَهِلَّةِ شَهَادَةُ رَجُلَيْنِ عَدْلَيْنِ**

اوشرط دی د ثبوت دنورو میاشتو د پاره یعنی که په اسمان کی علت وو، شاهدی د دوو نرو

اَوْحُرٍّ وَحُرَّتَيْنِ غَيْرِ مَحْدُوْدِيْنَ فِي الْقَذْفِ

عادلانو، او یا یو حر نر او دوی ښځی حری، چی دوی محدود فی القذف هم نه وی، او په اسمان
کی علت نه وو نو بیا جمع عظیم شرط ده» ولی چی په نورو میاشتو پوری حقوق دخلګو
مربوط لکه پور و وعدی وغیره نو ځکه د محدود فی القذف شاهدی نه ده یکښی روا کام

پوښتنه:

په وړاندی متن کی داسی وویل شول: وَلَا يشترط لفظ الشهادة وَلَا الدعوٰی» د شهادت
لفظ خو ظاهر دی، نو پوښتنه داده چی د دعوی تصویر څرنګه دی په لیدو کی د میاشتی د روژی
چی مصنفؒ وویل چی نه ئی غواړی **جواب** یو سړی طلاق د ما ینی یا عتاق د مرئی مثلاً
معلق کړځولی وو د روژی د میاشتی په نوی والی سره، نو ښځی یا مرئی دعوه وکړه چی د روژی
میاشت نن شپه راغلی سوه او میړه یا مالک ځندی منکر وو نو هغه مُدعی شاهدان تیر کړی
چی مونږ میاشت ولیدل، نو په دی شاهدانو سره خو هغه اصلاً هغه دعوی ثابته سوه لکن نوی
والی د روژی ضمناً ثابت سو» ولی مجرد دخول د میاشتی بیله ورته دعوی خو تر حکم د قاضی
نه لاندی کیږي، **فائده**: د جمع عظیم په شاهدی کی عدالت شرط نه دی
بلکه اسلام د مخبرینو هم شرط نه دی» ط» لانه بمنزلة الخبر المتواتر فی غیر الحدیث النبویؐ
کالاخبار بالبلدان الخالیة والملوك الماضیة ولا یشترط فی التواتر المذکور اسلام المخبرین
کلهم فضلاً عن العدالة» قاله الکمال بنقل، ط قــال المصنفؒ

وَاِذَا ثَبَتَ فِيْ مَطْلَعٍ فِطْرٌ لَزِمَ سَائِرَ النَّاسِ فِيْ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

او که ثابته سوه د میاشتی لیده په مطلع کی د یوه وطن، نو لازم ده پر ټولو خلګو منل د

میاشتی په ظاهر مذهب او روایت کی» قــالَ المصنفؒ

وَالْمَذْهَبِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوٰى وَاَكْثَرُ الْمَشَائِخِ

او پر دغه مذهب هم فتوی ده او اکثر مشائخ رحهم پر دغه دی» د درویش وائی چی دا معتاده
ددی قول د فقهاوو او اهل المتون: ان اختلاف المطالع لا اعتبار له، **پوهسه**
چی مسئله د اختلاف المطالع قدیماً وحدیثاً معرکة الاراء ده **فائده**: اختلاف
د مطلع یوه بلد او د بل بلد» په یوه میاشت مسافت کی راځی او دا یه اقل درجه ده» جواهر
فائده ثبوت د میاشتی په نیزد غیر لیدونکو په صِرف حکایت سره نه کیږی چی
یو یا دوه کسان ووائی چی په فلانی بلد کی میاشت ولیدله، بلکه په دی دول
کیږی چی څوکسه شاهدی اداء کړي چی د فلانی بنار قاضی حکم وکړی د میاشتی په لیدو په
شاهدی د شاهدانو، او یا د شاهدانو شاهدی نقل پر نقل تر دی بلده پوری راورسیږی» او
یا د لیدو د میاشتی خبر مشهور سي، لکه په پخوا زمانه چی به قاضی د شاهدانو په شاهدی
د میاشتی لیدل منظور کړه، نو په بنار کی به ئی ډیر توپونه وویشتل چی خلګو ته به
دا ثابته سوه چی میاشت ولیدل سول، او په قریو کی به د توپکانو ډیر پیرو نه وکړه، او په
اوسنی زمانه کی چی دیوه دولت اسلامی راډیو اخبار کی چی په فلانی دولت اسلامی کی
میاشت ولیدل سول او قاضیانو هم حکم په وکړی»
پوښتنه: په راډیو کی خبري کوونکی یو سړی دی یا فاسق کما هو الاغلب او
عادل، نو د راډیو په وینا څرنګه د میاشتی لیدل ثابتیږی، او سره د دی چی په راډیو
کی خو ډیر دروغ خبرونه هم خپریږی کما یدل علیه التجربة، نو باید څوك د راډیو
خبر ته په باره کی د میاشتی د روژی یا فطر اعتبار ورته نه کړي **جواب**: تا بنه وویل
چی خبر خپروونکی د راډیو یو سړی دی ګاهی فاسق او ګاهی عادل، او ګاهی رشتیا او ګاهی
دروغ، لکن په امور دینیه وو کی لکه رمضان، فطر، ذوالحجه، د حکومت اسلامی پر راډیو
باندی حکم وی چی په ورته خبرو کی به غلط خبر

نو اخبار در اديو ديوه دولت اسلامي پر منزله د اخبار د ټوله حکومت مسلمه ده هغه هيواد دی نو ځکه مونږ اخبار د راديو د اخبار و مشهوره وو غږ بولو. **مسئله**: که يو وطن والو ته ثابت سوه چې په فلاني وطن کې يوه ورځ د مخه روژه وه نو پر دوی باندې يوه ورځ د خولې روژې قضا لازمه ده بناءً على ظاهر المذهب مر،

پوښتنه چې بعض فقهاءُ لکه صاحب التجريد وغيره پر دې رأيه دي چې اختلاف د مطالعو اعتبار لري او د يوه مطلع روژه يا فطر د بل مطلع پر خلګو نه دی لازم، دوی وائي چې د مختلفو بلادو مطالع داسې کيدای سې چې پر يوه بلد لمر زوال وکړي او د ماپښين وخت داخل سي او په بل بلد لمر غروب وکړي نو بيا او لو خلګو د ماپښين لمونځ واجب دی نه د ماښام بلکه د ماښام لمونځ ورته روا هم نه دی، ولې چې سبب د ماښام د لمانځه چې غروب الشمس دی پر دوی نه دی راغلی او پر دوهم بلد د ماښام لمونځ واجب دی نه د ماپښين وذالک ظاهرٌ، امام طحطاويُ دلته يوه عجيبه خبره کړيده دی وائي چې مذهب د صاحب التجريد اشبه يعني د صواب سره که څه هم اول اصح دی فتدبر، **درويش وائي** چې د عيني ده کلام څخه داسې فهميږي چې اعتبار اختلاف لره ده مطالعو سته يعني خلاف د ظاهر المذهب، دی وائي چې مياشت که د روژې او که د بلې مياشتې وي هلته نوې والو ته معلوميږي چې دا د شعاعو څخه د لمر جلا سي، او دا جلا والی مختلف کيږي په اختلاف د بلدانو د ځکې مثلاً کوم بلد چې د مشرق وخواته وي هلته سپوږمۍ و لمر ته ډيره نږدې وي، نو ځکه په سبب د شعاعو د لمر دا نه معلوميږي او څرنګه چې لمر د مغرب وخواته روان وي سپوږمۍ کرار کرار ځندي پاته کيږي حتى لمر بيله ډير و لار سي د مغرب پر خوا او سپوږمۍ ۱۲ درجې ځندي پاته سي نو رويت د هلال ممکن ګرځي کما تقرر في کتب الهيئة. لکه طلوع د سپيدو او غروب د لمر چې هم په دغه ډول مختلف کيږي، او دغه رنګه چې لمر زوال وکړي په مشرق کې دا نه ده لازمه چې په مغرب کې به هم وخت د زوال وي، بلکه ممکن ده بلکه واقع ده چې يو وخت دی طلوع الفجر وي د يوه قوم د پاره او هم دا غه وخت دی طلوع الشمس وي د نورو د پاره او وخت د غروب الشمس دی وي د بعض خلګو د پاره او نصف ليل دی وي د نورو د پاره. وهذا مثبت في علم الافلاک والهيئة انتهى قول العيني مع زيادة من در،

درويش وائي چې حوالی د علم الهيئة ضرورت نسته، ولې چې خلګو ته په تجربه ثابته ده مثلاً څوک چې امريکې ته ټيلفون کوي نو د غه خلګ د دوی د وطن په څاښت کې ټيلفون نه ورکوي ولې چې پر امريکا يا نو شپه وي او دوی غالباً بيده وي او دغه رنګه د غرمې په وخت کې يا د ماپښين په وخت کې ټيليفوني تماس د امريکا يا نو سره نسی کولای بلکه دوی به د دوی د وطن په شپه کې ټيلفون ورکوي چې د امريکا يا نو ورځ سي،» وهکذا في البلاد والاوطان الأخر المختلفة في المطالع والمغارب نعم هغه وطنونه چې تر يوې نصف نهار لاندې وي په طلوع او غروب کې فرق نه سره کوي، نو د دوی تر مابين يو والی په روژه او فطر کې لازم دی کما لا يخفى على ماهري الافلاک والهيئة.

درويش وائي: که دا ځای غريب نه وای، او دا شرح د مبتديانو د پاره نه وای نو ما به دې مسئلې ته ډير تفصيل ورکړی وای. فائدة جديدة کملطه ده که بنه: د در هلیر ده د انظريه:

پوښتنه: چې کتابونه ټوله وائي چې اقل مرتبه چې مطالع په کښې مختلف کيږي په معلومه داره طريقه د يوې مياشتې مسافت دی د پښو په مابين کې د مشرق او مغرب د دوو ښارو يا بالا تر هغه چې په اصطلاح دی ته مطالع کليه وائي،» او چې تر دې کم وي په هغو مطالع کې که څه هم طلوع او غروب څه نا څه فرق سره کوي، لکن دونه فرق نه سره کوي چې سبب د اختلاف د ليدو د مياشتې د روژې يا فطر مثلاً دی وګرځي، او دی مطالعو ته په اصطلاح کې مطالع جزئيه وائي: اذا عرفت هذا نو **پوښتنه** چې په زمانه کې د مجتهد اعظم ابو حنيفهٔ څرنګه چې وسائل د نقل د خبرو په مابين کې د شرقي او غربي د ښارو پر پښو منزل وو او يا پر آسانو يا پر خرو وغيره، نو په هغه زمانه کې خبرونه د نږدې ښارو سره رسيدله يعني د مطالعو جزئيه وو حالات چې هغه سبب د اختلاف د مطالعو پر داسې ډول چې يو ځای دی په واضح توګه مياشت معلومه سي په بل ځای کې نه نو بيا ورته ځای کې په يوه بلد کې په سبب د خراب والی د هوا يا د وجود د وريځې مياشت د روژې يا فطر ونه ليدل سي، او په بل بلد کې چې هوا يې صافه وي او د رباب ور تر دې او وريځ هم نه وي مياشت وليدل سي، او هغه اول بلد ته يې وروسته حال معلوم سي نو که اول بلد والا اول روژه نه وه نيولې نو قضاء يې پر لازمه ده

اودا معناده ددې عبارت دفقهاؤ وُوچې اختلاف د مطالعو اعتبار نه لري يعني پر ټولو روژه
يا فطر لازمه دی، اوهغه عبارت چې په بعضو کتابوکې دفقهي ليدل کيږي چې دغروب ليدل
پرشرق باندې احکامي دينيه لکه روژه اوفطر لازمولی مراد عين شرق اوغرب نه دي چې په
مابين کې نصف دور د فلك وي بلکه مراد دغه بلاد شرقيه (وغربيه دي چې ذکر سول، اودې
مختر جانب مخالف بلکه هيڅ څوك انکار نشي کولای، اودا اوس چې وسائل دنقل دخبرو ډير
دي هر ګړي اوګړندي سوي، لکه تلفون، راډيو، تلويزون، انټرنيټ وغيره چې په يوه
دقيقه کې مثلاً دغرب احوال وشرق ته رسوي وبالعکس نوبايد اختلاف دمطالعو يعني الکلي
اعتبار ولري، لکه چې عيني دلمز څخو په مسئله کې تصريح په وکړه. د اوول فقير د زړه
حال، والله اعلم بحقيقة الحال، قـال المصنفؒ:

وَلَاعِبْرَةَ بِرُؤْيَةِ الْهِلَالِ نَهَارًا سَوَاءٌ كَانَ قَبْلَ الزَّوَالِ

اواعتبار نشته ليدلو لره دمياشتي په ورځ کې خواه داليدل په دمخه ترزوال وي يا وروسته

اَوْبَعْدَهُ وَهُوَ لِلَّيْلَةِ الْمُسْتَقْبَلَةِ فِي الْمُخْتَارِ

ترجمه: په دې معنا اعتبار نشته، ليدلو لره د مياشتي په ورځ کې چې خلګ دې دغه ورځ د روژې وبولي يا داختر، فلذا قال
في الخانية فلايصام ولا يفطر به، نوداهلال د وروسته شپې ګڼل کيږي، په مذهب کې
چې مختاره مذهب دی دامام اعظمؒ اوامام محمدؒ په بدائع کې وائي چې امام ابويوسفؒ وائي کې
مياشت ترزوال ورو سته وليدل نودا مياشت دوروسته شپې ده، او د ليدلو ورځ ده روژې
نه ده، اوکه مياشت دمخه ترزوال وليدله هغه مياشت د تيرې شپې ده او ورځ د ليدو يه
درمضان ورځ ده اوهم پر دغه قياس دي ليدل د مياشتي دکوچني اختر قبل الزوال او بعده،
يعني په هغه کې هم دغه اختلاف ستـه،

اللهم اغفر لمؤلفه ولشارحه ولكاتبه ولجميع المؤمنين والمومنات آمين آمين
خدايه وبخښي مولف او هم كاتب: لوی څښتن لره محبوب ده د غائب،

بَابُ مَالَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ

باب دی په بيان کې دهغو شيانو چې روژې نه فاسدوي.

وَهُوَ اَرْبَعَةٌ وَعِشْرُوْنَ شَيْئًا مَا لَوْ اَكَلَ اَوْشَرِبَ اَوْجَامَعَ نَاسِيًا

اوهغه خليرويشت شيان دي يو دهغو ۲۴ څخه دادې چې صائم خوړلك وکړي او
یا څښاك وکړي يا وطي وکړي يعني يا دوه دهغو څخه يا دري سره، لکن په هيرې سره د روژې
نوروژه يې نه فاسديږي، په دليل دهغه حديث: إِذَا اَكَلَ الصَّائِمُ نَاسِيًا فَاِنَّمَا هُوَ رِزْقٌ
رزقه الله اليه فلاقضاء عليه، **فـائـده:** چونکه جماع لکه خوړلك او څښك
دماتوونکو څخه د روژې وو، نو دهيرې په صورت کې جماع هم حکم د خوړلك لري يعني روژه
نه په ماتيږي، **مسئله:** کې دجماع و په صورت کې روژه ورپیاد سوه دستي دي ځيل
غړ دفرج څخه وباسي، او که يو ځه ځند وکړي روژه يې فاسده ده مګر کفاره نشته باندي،
اوکې پـه روژې پياد يدو څخه نور ککيني وښوراوه اويائي را وکښي او بيرته يې ور ننه
ايستي روژه يې هم فاسده سوه اوکفاره هم پر لازمه ده،

مسئله کسري دشپې په اخيرکې دمايني سره کار شروع کړي وو، دمخه ترانزال
پرسپيدو وبيريدی، نوژر يې غړ راوکښي او د باندې اودس پر واوبنتي. ور وسته
سپيدې راوچاودې هيڅ شي باندې نشته لعدم الجماع في النهار صورة ومعنی، مر،
اومصنفؒ چې ناسي ووايه ولی که ئی خورلك مثلاً په خطاء سره وو يعني روژه يه پياد وه
اوقصد دماتولو يې نه وو بلکه په خوله يې اوبه لغرغرلې ځندې تيرې سوی، اويا يه دکتوی
خوند کتني مثلاً نا ببره يو ځه ښور واځندي تيره سوه اويا يه دمايني سره په لځه کونه
سات تيراوه نا ببره يې د غړ سر چې حشفه يې بولي ننوتل لکن فوراً يې راکښل روژه يې
فاسده سوه لکن کفاره نشته، بحر، س، ط،

سوال: روژانی ته خودغسی کول حَرام دی **جواب** دحرمت څخه د روژی مات والی نه دی لازم لکه روژانی چی غیبت وکړی مثلًا اوکه دوو ښځوځپل فرجونه سره مَښَل چی مصحق یه بولی نوکه نه سوی انزال روژه یه نه ماتیږی اوکه انزال سوی روژه یه ماته ده۔

مسئله: مصنفؒ انزال په کتو اوپه فکرسره مقید کی ددی سببه که سړی انزال سی په سه کولو ذکرد ښځی دیوځای سره که څه هم په مابین کی د ذکراو د ښځی دځای حایل وی لکن حرارت دبدن محسوسه کیږی روژه یه ماته ده **مسئله:** که روژانی په لاس کی ځان انزال کړی روژه یه ماته سوه په نزد دعامة المشائخ وهوالمختار، قه، ط، در، **مسئله** ورته فِعل چی استمناء یه بولی په عربی بیله روژی هم حرام دی کی عرض قضاء دشهوت وه اوکی غرض ځان ساتل وه د زناء څخه مثلاً یعنی دایه گمان وی که نه استمناء ونه کړم دشهوت دغلبی دسببه به زنا بالواطت ځندی وسی، نوبه ورته فعل جواز ولري، انما الاعمالُ بالنیات، قال المصنف:

اوپایه سه غوړکړی

اَوِادَّهَنَ اَوِاکْتَحَلَ وَلَوْطَعِمَهُ فِیْ حَلْقِهٖ

یعنی روژه یه نه ماتیږی مراقی وائی لکه سړی چی په روژه کی دگرمی دسببه په یخواوبولمبیږی چی ب طن یه هم یخ سی روژه یه نه ماتیږی، ولحچی دا یخوالی دبدن ترمساماتوداخلیږی اوهغه اعتبارنه لری کذا قال الطحطاوی، اودغه روژه نه ماتیږی چی سترکی توری کړی که څه هم خوند د نجوبه طق کی محسوس کړي اوپارنگ د نجوبه نارولکی ووینی، وهوالاصح وقول الاکثر،مه مراقی وائی که دغه رانجه خوشبویه وی اوکه نه وی، نوددی څخه دامعلومه سوه چی روژانی ته بویول دگل یا رمشکو وغیره مکروه نه دی **مسئله** که روژانی په سترگوکی شیدی واچولی اوپایه دواء ور واچوله سره دیوقتم روغنویه په حلق خوند معلوم سو روژه یه نه فاسدیږی، ولی چی داخِل من المسام دی اوهغه ته اعتبارنسته، مر،ط، په حدیث شریف کی چی روایت یه عائشه رضكړي دی داسی راغلی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم به سترگی توره ولې وهوصائمٌ،

فائدهٌ: دحضرت الامام الاعظمؒ څخه داسی روایت دی چی روژانی ته مکروه ده چی په واله کی مثلًا دگرمی دسببه لمبیږی اوپاکالی پرځان

پوهسه: چی هیڅ په حقوقوکی د بنده گانو عذرنه ده، مثلاً یوسړی وه بل ته شئی په بیت ورکی اوپایه امانت ورکړی، نوهغه سړی بغل ته کښنیښنومثلاً چی ولاړیږی ځندی هیرسو اوور لاړسو ضمان یه پرلازم دی، **پوهسه** چی فساداو بطلان په عباداتوکی یوشئی دی البته په معاملاتوکی فرق سره لری، لکه بیع فاسده اوباطله کماتقرر فی محله» ط، در، قال المصنفؒ:

فَاِنْ کَانَ لِلنَّاسِیْ قُدْرَةٌ عَلَی الصَّوْمِ یُذَکِّرُهٗ بِهٖ

نوکه چیری وو ناسی (هیروونکی) خوړونکی لره قدرت پر روژی یعنی پر پوره کولو د روژی

مَنْ رَاٰهُ یَاْکُلُ وَکُرِهَ عَدَمُ تَذْکِیْرِهٖ وَاِنْ لَمْ یَکُنْ لَهٗ

ترمابنام بیله ظاهره مشقته لکه قوی ځوان، نوروژه دی وریاد کی هغه څوک چی روژانی پر

قُوَّةٌ فَالْاَوْلٰی عَدَمُ تَذْکِیْرِهٖ

خوړلو ووینی، اومکروه ده چی نه ئې وریاد وی، پرمختاره مذهب کذا فی فتح القدیر اوبعض فقهاءؒ وائی چی نه دی وریادوی ولی چی دغه خوړلك دده څخه فاسدوونکی د روژی نه دی، اوکه نه وو روژانی لره قوت تامه د روژی د پوره کولو نواولی داده چی نه دی وریادوی لکه سپین زیری اوپا ضعیفه ځوان، ولی چی په دی پیاده ولو کی قطع د رزق الهی راځي» قال المصنفؒ:

اَوْاَنْزَلَ بِنَظَرٍ اَوْفِکْرٍ وَاِنْ اَدَامَ النَّظَرَ وَالْفِکْرَ

اوپانوانزال سو په سبب دکتو وکس ته دښځی کی خپله مابینه وی اوکه بیگانه وی اوپا په فکروهلو انزال سی، که څه هم ډیروخت ته گوري اوپاډیرفکروهی روژه یه نه ده فاسده ولی چی دده څخه نه صورة دجماع وپید اسوی دی اونه معنا دجماع وچی انزال دی په مباشرة په لحظ سره،

لنده‌وی اودمراقی څخه نقل اُنقا وسوچې په لمبیدو په یخوالو بو روژه نه ماتیږی **جواب**
یو روژې ماتوالی دی او یو کراهت دی، مراقی خووائی چې روژه نه په ماتیږی امام علیه الرحمة
خو نه وائی چې روژه په ماتیږی لکن دا فعل مکروه بولی، ولې چې دی فعل کی اظهاد تنگدلی د
عبادت په ادا کولو کی کذا فی المنح وط، **مسئله**: که روژاتی دانگوردانه په تار پوری
غوټه کړه او تیره یه کړه او بیرته یه راکش کړه او روغره یه راوکښه روژه یه نه ده ماته» مر، ط،
مسئله: که ښځې په فرج گوته چخ کړه چې گوته یه نه لنده وله او نه غوړه روژه یه نه
ماتیږی په مختاره مذهب» مر، قال المصنفُ: **اَوِاحْتَجَمَ** اویا روژاتی
وینې وکښې هم یه روژه نه ماتیږی، ولې چې په حدیث شریف کی راغلی دی: انّهُ اِحْتَجَمَ صلی
الله علیه وسلم وهو محرم واحتجم وهو صائمٌ» رواه البخاری، اوامام احمدُ په وینو کښو روژه
ماته بولي اواحنافُ وائي که وینو کښو روژاتی ضعیفه کاوه د روژې څخه نو وینې کښل یه مکروه
دی والا فلا بأس به» قال المصنفُ **اَوِاغْتَابَ** اویا یه غیبت دچا
وکی هم روژه نه په ماتیږی **پوښته**: چې غیبت خو گناه کبیره ده، او غیبت ودی ته
وائی چې ته د یو مسلمان ورور هغه حال بیان کی چې هغه یه غم کی اچوی» بعض عوام دغیبت
څخه بیخې منکر سی، ولې چې دی دچا غیبت کوی او بل سړی ورته ووائی چې غیبت مه کوه دی
په جواب کی ورته وائی چې زه خو یه غیبت نه کوم، زه ئی حال بیا نوم دا بیا بله گناه ده، څو وخت
چې علیه الصلوٰة والسلام دغیبت بیان کاوه، یو سړي پوښتنه وکړه اِنْ کانَ
فی اخیَ ما اقولُ» یعنی که زما په ورور مسلمان کی هغه عیب وو چې زه ئی بیان کوم نو هم غیبت
دی علیه الصلوٰة والسلام جواب ورکړی: اِنْ کَانَ فِیْهِ مَا تَقُوْلُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وان لم یکن
فیه ما تقول فقد بَهَّتَه» که په هغه کی دا عیب وو چې ته ئی بیان کوی نو غیبت دی
وکړی، او که هغه عیب نه وی پکښې نو تا بیا بهتان پر هغه ووایه چې تر غیبت ئی گناه دیره
مسئله: که یو سړی کومه گناه په جهر سره کوله دهغه بیان کول غیبت نه دی، نو غیبت ته ځکه
په حدیث شریف کی راغلی دی چې غیبت: اَشَدُّ مِنَ الزِّنَا» د دی وجه دا ده چې زنا چونکه نادم
د مسلمان څخه پیښیږی نو چې یو وخت پیښه سی په زړه کی پښیمانی غالبًا پید اکیږی،

او په زړه کی د توبې اراده یا بالفعل توبه ورته کیږی او غیبت کوونکی چونکه غیبت یو
عادی کار گرځولی دی، نو نه پښیمانی او نه اراده توبې یه په زړه کی پید اکیږی، قالَ المصنفُ
اَوْنَوَی الْفِطْرَ وَلَمْ یُفْطِرْ اویا یه نیت د ماتولو د روژې وکړی مگر ماته یه نه
کړه، په مجرد نیت سره یه روژه نه ماتیږی
او په دغه نیت کی گناه کار هم نه دی، مگر هغه وخت چې ټینگ قصد د ماتولو یه کړی و وخت بیا دیو
مانع د سببه یه ماته نه کړه، نو روژه خو یه ماته نه ده لکن د عزم په سبب گناه کاره دی،
درویش وائی: چې هم دغه حال دی دقصد د هر گناه کبیره، لعض العلماء مراتب دقصد دا سی
نظم کړی کما فی حواشی البخاری ونقله الطحطاوی ایضًا» مراتب القصد خمس هاجس ذکروا:
فخاطر فحدیث النفس فاستمعا: یلیه هم فعزم کلها رُفعت: سوی الاخیر ففیه الاخذ قد وقعا
وتفصیل تلک المراتب» هاجس: هغه دی چې پر هغه زړه دیوه بدکار خیال وسړي ته لکن بیله درنگه
یه بیرته په هغه فکر د زړه څخه ووزی» او خاطر: هغه فکر ته وائی د بدکار چې یو کړی په کښې متردد
وی لکن بیا د زړه څخه ووزی» او حدیث النفس» هغه گناه دی چې په خوله هم ووائی چې زه دا کار
کوم لکن نه ئی وکړي او هم اراده ته بدکار و وائی چې دده پر زړه ورگرځیدلی وه لکن بیا هم نه ئی وکی
او عزم» ټینگی ارادی ته وائی چې دهغه بدکار په لعض اسبابو لاس پوری هم کړی لکن بیرته یه
پریږدی **فائده**: په عزم کی صرف گناه د عزم لیکل کیږی نه دهغه فعل بد
لکه د زنا عزم چې سړي وکړي نو د زنا گناه نه پر لیکل کیږی» قالَ المصنفُ:
اَوْدَخَلَ فِیْ حَلْقِهٖ دُخَانٌ بِلَا صُنْعِهٖ اویا داخل سی دود دده په حلق
کی بیله کسبه دده ولې چې په
کی دی معذور دی ولی قدرت یه پر منع نه لری او که څوک وائی چې خوله دی بټه ونسی، زه
وایم خو بیا دغه دود په پزه ننوزی او حلق ته ځی، **مسئله** که څوک چلم وڅکوی او یا سگرټ
وغیره روژه یه ماته ده، ولی دا خو دده په قصد سره وه لکن کفاره نسته بانه دی، او که سته بیان بې
راسی **مسئله** هر دود چې سړی یه حلق ته ورسوی په صُنعه سره روژه یه ماته ده
حتی که روژاتی عود یا عنبر و لگول او بیا یه وځان ته نژدی کړه او هغه دود یه دېرې وخواته

کش کړي او روژه یه هم پیاده، نو روژه ماتیږي، ولې خوده ته معده وه چې دغه دود یه حلق وجوف ته وای داخل کړي **سوال**: د مخ تېره سوه چې د ګل یا د مشکو په بوټولو روژه ماتیږي نو فرق یه څه دی! **جواب**: په بویولو کې د ګل وغیره صرف هغه هوا چې د ګل وغیره په بوی خوشبویه سوې وه پزې ته داخله سوه، او په ما نحن فیه کې جوهر د دخان نس ته ور سیدی» قال المراقي وهذا مما یغفل عنه کثیر من الناس» قال المصنف

اَوْغُبَارُ وَلَوْغُبَارُ الطَّاحُوْنِ

او یا یه په خوله ګرز ننوتی که څه هم ګرز د ورېدو د ژرندی وي، یعنې روژه یه نه دهماته، لکن په سکب الانهر کې وائي که د روژاتي چاره کیده د کولو څخه د داسي کار چې ګرز دده په خوله ننوتی، او بیا هم یه هغه کار کاوه روژه یه فاسدیږي فافهم **مسئله** که د سړي کسب داوو چې د ژرندی غنم لې وخلګو ته په مزدوري ور غلبیلول» چې په هغه کې خواه مخواه ګرز په خوله یا پزه ننوزي روژه یه نه په ماتیږي للضرورة» **مسئله** که د سړي څپلې او ښکی وحلق ته ور توی سوی، او یا یه خوله وحلق ته ور توی سوه، او یا یه د باران څاڅکی په خوله کې ولویدی روژه یه ماتیږي لامکان الاحتراز عنه» حتی کې یه قصد دغه شیان تیر کړه کفاره پر لازمه ده، بحر، ط، قال المصنف: **وَذُبَابٌ**: او یا د روژاتي په خوله مچ ننوته او حلق ته ئې ور سیدی او تیر سو روژه یه نه ده ماته لعدم امکان الاحتراز عنه، او دغه حکم د غوماشې دی چې د روژاتي په خوله ننوزي» قال المصنف:

اَوْاَثَرُطَعْمِ الْاَدْوِیَةِ فِیْهِ وَهُوَذَاكِرٌلِصَوْمِهِ

او یا اثر د خوند د دواء یه په خوله کې پیدا سو چې ده مثلاً تر سپیدو د مخه خوړلې وه روژه یه نه وه ماته، قال

اَوْاَصْبَحَ جُنُبًا وَلَوِاسْتَمَرَّیَوْمًا بِالْجَنَابَةِ

او یا یه سحار کړ روژاتي چې د شپې جنب سوی وي او غسل یه نه وو کړي نو په دې جنابت یه روژه نه ده ماته که څه هم همیشه نوب وکړي پر هغه جنابت پوره ورځ بلکه که ډیرې ورځې دوام پر جنابت وکړي روژه

یه صحیح البته دوام پر جنابت ګناه ده لقوله تعالی: فَالْاٰنَ بَاشِرُوْهُنَّ الآیه یعنې تاسی ښځو سره جماع کوی تر هغو چې پوره د سپیدو نو غسل خواه مخواه وروسته تر سپیدو د ماښام چې ورځ ده او د روژې وخت دی ولقوله علیه الصلوٰة والسلام: وَاَنَا اُصْبِحُ جُنُبًا وانا ارید الصیام واغتسل وَاَصُوْمُ» قال المصنف:

اَوْصَبَّ فِیْ اِحْلِیْلِهِ مَاءً اَوْدُهْنًا

او یا توی کړه سوه دغه په غارک او به یا روغن روژه نه ده په ماته لکن دا په نیز د امام اعظم او امام ابویوسف وائي که دا او به یا روغن سپوږمی ته ور سیده روژه په ماتیږي او که په ټلکه ته ذکر وه بالاتفاق روژه نه په ماتیږي **مسئله**: کې د ښځې وکس ته او به یا روغن واچوله خواه مخواه روژه په ماتیږي بالاتفاق علی الاصح» س، ط، قال المصنف:

اَوْخَاضَ نَهْرًا فَدَخَلَ الْمَاءُ اُذُنَهُ

او یا یه غوټه وخوړه په واله کې نو یه ورته غوږ ته ننوتی روژه یه نه ده ماته، ولې چې غسل ته خلګ ضرورت لري، م، قال المصنف

اَوْحَكَّ اُذُنَهُ بِعُوْدٍ فَخَرَجَ عَلَیْهِ دَرَنٌ ثُمَّ اَدْخَلَهُ مِرَارًا اِلٰی اُذُنِهِ

او یا یه وګرووی غوږ د لرګي په خاشه نور او وتله پر خاشه باندې خیره د غوږ او بیا یه څو واره خاشه په غوږ وچخ کړه، روژه یه نه ده ماته بالاجماع کما في البزازیه» ولې چې ما توونکی شی و د ماغ ته نه ور سیدی» کذا في المراقي» قال

اَوْدَخَلَ اَنْفَهُ مُخَاطًا فَاسْتَنْشَقَهُ عَمَدًا اَوِابْتَلَعَهُ

او یا یه داخل کې د پزې روژاتي پید اکړه ګړناټ نو اګړناټ ده پوره ته کش کړه او یا یه د ستونی د خوا تیر کړه روژه یه نه ده ماته، **مسئله**: مراقي وائي که د سړي نازې تر خ[illegible] ا وتلی او ده بیرته پوره ته کش کړي او تیر ئې کړي نو که دده نازې د خولې څخه نه وي قطع سوی

کی نه کی محسوس، نو روژه یې نه ده ماته لعدم وصول شئ من خارج الی الحلق والبطن» قال المصنفؒ

بَابُ مَا يُفْسِدُ بِهِ الصَّوْمُ وَتَجِبُ بِهِ الْكَفَّارَةُ مَعَ الْقَضَاءِ

باب ثابت دی په بیان کی د هغو شیانو چی روژه په ماتیږی او کفاره هم په لازمیږی سره د قضاء» قال

وَهُوَ اثْنَانِ وَعِشْرِيْنَ شَيْئًا اِنْ فَعَلَ الصَّائِمُ شَيْئًا مِنْهَا

او هغه ۲۲ شیان دی که چیری روژاتی یو د دغو شیانو څخه په خپل خوښه او قصد

طَائِعًا مُتَعَمِّدًا غَيْرَ مُضْطَرٍ لَزِمَهُ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ

سره وکی او مجبور هم نه وي، نو پردی لازمه ده قضاء راوړه د هغی روژی چی ده فاسده کړه او کفاره هم پر لازمه ده **پوهه سه**: چی مصنفؒ څو شرطونه د قضاء او کفاري په دی ځای کی بیان کړی، او بعض شرطونه یې پری ایښی دی ۱ روژاتی به مکلف وی که نابالغه وو او روژه یې ماته کړه نه قضاء باندی سته او نه کفاره ۲ چی روژه به اداتي وی د میاشتی د روژی نو که یو سړی قضائی روژه نیولی وی او بیا یې ماته کړی، نو قضائی خو هغه سی پاتی ده او کفاره نسته باندی ۳ نیت د روژی به ئې د شپی کړی وی نو کی د ورځی نیت د فرضی روژی وکړی او بیا یې ماته کړه نو قضاء خو باندی سته مګر کفاره نسته، ولی کفاره لکه حدود په شبهه نه ږیږی، نو چونکه امام شافعیؒ ده ورځی د روژی نیت روانه بولي نو دا شبهه ده په اسقاط کی ده کفاری د حنیفی څخه ۴ نیت به د تعیین د روژی فرضی کړی وی، نو که سړی په میاشت کی د روژی د صبا د مطلق روژی وکړی که څه هم روژه د حنیفیانو په نیزد غه نیت کافی دی، لکن شافعیؒ یې کافی نه بولی نو که دغه روژه حنیفی ماته کړه قضاء باندی سته، مګر کفاره باندی نسته لشبهة خلاف الشافعیؒ، مګر بیا هم یاره ان وائی

کی د ورځی د فرضی روژی نیت وکړی او بیا یې ماته کړه کفاره باندی سته» سن ط»
۵ د روژی ترنیولو وروسته به روژاتی ته داسی عذر ونه نه وی پیښن سوی چی ده ته روژه ماتول روا کړی لکه ناجوړی، **پوهه سه** چی مصنفؒ د غیر مضطر قید وایه» د دی سببه چی که روژاتی مجبور سی و روژه ماتولو ته مثلاً سخت مریض سی چی د روژه ماتولو څخه چاره ونه لری، نو بیا قضاء که سته کفاره نو نسته» قال المصنفؒ

وَهِيَ الْجِمَاعُ فِيْ اَحَدِ السَّبِيْلَيْنِ عَلَى الْفَاعِلِ وَالْمَفْعُوْلِ بِهِ

او د هغه شیانو څخه یو جماع دی په یوه کی د دوو لارو چی کُس او کُنه ده یعنی که د نروی او که د ښځی، او دا کفاره پر فاعل او مفعول به دواړو لازمه ده، لکن مراقی وائی چی جماع به د انسان سره او ژوندی سره وي، نو کی جماع د څری سره وکړی مثلاً یا د مړی ښځی سره نو کفاره باندی نسته لعدم کمال الجنایة» **مسئله**: په نهر کی وائی چی که سړی د بیځی کشنی انجیلی سره چی مشتهاة نه وی جماع وکړی نو کفاره باندی نسته» ط»
پوهه سه: چی فاعل که انزال سی او که نه سی کفاره باندی سته. ولی چی احکام د جماع لکه حد او غسل وغیرهما تعلق په نفس ننوتلو د ذکر لري او فساد د روژی او کفاره هم د دغو اقسامو څخه دی» زیلعی» امام طحطاویؒ وائی چی وجوب د کفارت په وجود پوری د شهوت اړوند لري، لانه لاشهوة فی المفعول به فی دبره» آه» لکن د رد المحتار وائی چی دا خبره که بناء پر سلب کلی وی خو غلطه ده، او که سلب جزئی وی نو به صحیح وي علی سبیل الندرة فتامل **پوهه سه**: چی په باره کی د روژی د فساد او کفاری قبل او دبر سره یو شی دی لکن په وجوب د حد فرق سره لري، ولی حد خو په زنا پوری مربوط دی، او د بری کار خو زنا نه بولي بلکه لواطت یې نوم دی، **پوهه سه**: چی ګناه د افطار عمداً په توبه سره نه زائلیږی بلکه کفاره حتماً غواړي» هدایه» قال المصنفؒ:

وَالْاَكْلُ وَالشُّرْبُ سَوَاءٌ فِيْهِ مَا يَتَغَذّٰى بِهِ اَوْ يَتَدَاوٰى بِهِ

او بل خوراک او څښګ دی برابره ده په د غه ما توونکی کی که د غذاء شی وی او که د دوا شی وی

ونقل المصنفؒ فی المراقی عن الجوهرة اختلافًا فی معنی التغذی ، بعض فقهاء وائی چې د تغذی معنا داده ، چې طبع میل وخوړلو ته د هغه کوی او د نفس شهوت هم پرځای هم کیږی ، او بعض علماء وائی چې غذاء هغه شی ده چې نفع یه واصلاح ته د بدن راجع کیږی ، او د دی اختلاف فائده داده چې یو سړی یو ګوله د غوښو مثلاً وژوئی بیرته ئې د خولې نه راوباسی ، او بیا یه خولې ته واچوی او تیر یه کړی ، نو پر دو هم قول کفاره باندی ستته ولې چې د غه ګوله خو بدن ته نفع لری ، او پر قول اول کفاره نسته ، ولې چې سړی ګوله وژووی او راوی کا بڼی د خولې نه ، طبع بد ځندی وړی او خوا یه پر ګرځی وهذا هو الاصح کما فی المحیط »

تفریع دپان بلګونه یاد بنګو بلګونه چې سړی وخوری او عادی ورسره وی ، نو پر قول ثانی کفاره باندی نسته ، ولې چې د دی په خوړلو کی اصلاح د بدن نشته بلکه بدن او عقل ته تاوان دی ، او پر اول مذهب کفاره پرستته ، ولې چې د عادی سړی طبع میل ورته کوی او د نفس شهوت یه هم پرځای کیږی ، **بنهانه فائده** که سړی د تمباکو د چلم عادی وی او یا د چرسو د چلم ، یا د سګریټو یا بیړیو او یا نسوارو عادی وي ، نو په روژه کی د غه دود د چلم یا سګریټو مثلاً او یا نسوارو تیر کړی ، او یا د تریاکو عملی تاریاك وخوری روژه خو یه حتمًا ماته ده لکن په لزوم کی د کفاره اختلاف دی پر اول تفسیر کفاره باندی ستته ولې خو طبع د عادی خلګو یعنی عملیانو و د غو شیانو ته میل کوی او د نفس شهوت په هم پرځای کیږی ، او پر دو هم تفسیر کفاره نسته باندی ولې چې د غو شیانو کی نفع د بدن نشته او اصلاح د بدن هم نشته بلکه بتوله ضرر دی د بدن دپاره » کذا فی المراقی والطحطاوی مع زیادة من هذا العبد العاصی »

پوښتنه: په نسوارو چې سړی په صرف وکړی په خوله کی نیولی وی او بیرته یه توکړی او دوه دری واره وروسته هم ناړی توکړی او یا په خوله او به ولغړوی روژه ماتیږی او که څرنګه ! **جواب**: هو په نسوارو روژه ماتیږی ولې چې نسوار کشنی کثنی اجزاء لری چې حتمًا حلق ته ځي او د سړی بیله اراده تیریږی ، دلیل دا دی چې نسواری سړی

چې نسوار خولې ته واچوی او یو ګړی وروسته یه توکړی او د یر مبالغه په توکلو کښی هم وکړی وروسته چې ناړی تیری کړی حلق په تریخ سی نو معلومه سوه چې د غه کوچنی اجزاء حلق ته رسیدلی وه ، **سوال**: په تریخ او خواګړځنده دوا کی هم باید دا اختلاف وای ، ولی طبع خو نفرت ځندی کوی لکه ژوولی غوښه **جواب**: طبع سلیم چې په دوا کی خپل صحت وینی نو که څه هم هغه دوا تریخه او خواګرځنده وی وهغی دواء ته میل طبع کوی کما یدل علیه التجربة فلا یکون فیه اختلاف بل یلزمه الکفارة زجرًا عنه قاله المصنف فی المراقی

قال المصنفؒ **وابتلاع مطر دخل الی فمه** او د غه رنګه هم روژه ماتوی او هم کفاره لازمه وی د باران او به اوڅاڅکی چې د سړی په خوله کی ولویږی او سړی یه تیری کړی ، او بڼلی او واوره هم پر د غه قیاس ده » ولې چې د دی خو احتراز ډیر آسانه کیږی چې یا یه سر کښته نیولی وای او یا یه خوله یته نیولی وای » قال المصنفؒ :

واکل اللحم النیئ الا اذا دود او د غه رنګه روژه ماتیږی او کفاره لازمیږی په خوړلو د اوموغوښو مګر هغه وخت کفاره نسته که د غو غوښو چینجیا ن کړی وی » ولې د غو غوښی هم طبع نفرت ځندی کوی او هم د غذا صالح نه دي ، **درویش** وائی چې امام طحطاوی په نقل د سید شارح دامی وائی » چې فقهاءؒ په خوړلو کی د دختی د بلګو په لزوم کی یو کفاری دا معتبره کړیده چې سړی د د غو بلګو د خوړلو سره عادی وی نو کفاره باندی ستته ، او که عادت نه وو ، نو روژه په ماتیږی او کفارت نه لازمیږی ، نو باید د اوموغوښو په خوړلو کی هم د عادت او غیر عادت فرق سره وکړه سی ، **والجواب عنه** چې د بعض درختو د بلګو د خوړلو عادت والا ډیر دی ، او د اوموغوښو د خوړلو عادت په انسانانو کی خو نسته مګر لیوه طبع یا سپی طبع سړی وي » قال :

واکل الشحم فی اختیار الفقیه ابی اللیث

او د غه رنګه کفاره ستته په خوړلو کی د وازګو چې اومی وی په مذهب مختار کی د فقیه ابو اللیثؒ

السمرقندیؒ او په تجنیس کی هم ورته خبره یې کړیده» قَـالَ المصنفُ:

وَقَدِيدُ اللَّحْمِ بِالْاِتِّفَاقِ

اوکه روژاتی وچې کړی غوښی وخوړلی که څه هم په اوربه نور نه وی پخ سوی اوکه څه هم قدید التحموي، په اتفاق روژه یې ماته ده اوکفاره پرلازمه ده، ولی چې ډیرخلک وچې غوښی اوی خوری، په صحراء کی خلګ په اصطلاحٔ لاندی وکړی اوماګله پرغوښو یې واچوی اوپسله وچوالی یه بیا کښی کښی کتری ځندی جوړه وی، نوپه دغه وخت کی نراوښځی لوی اوکوچنی داسی په مزه مزه دغه وچ اومه کبابونه خوری چې څه درته ووایم» قَـالَ المُصنفُ:

وَاَكْلُ الْحِنْطَةِ وَقَضْمِهَا اِلَّا اَنْ تَمْضَغَ قَمْحَةً فَلَاشَئَ

اودغه رنګه روژه ماتوي اوکفاره لازموی خوړل دغنمو اوپه غاښونو میده کول او بیا تیره ولو مګر که روژاتی یوه دانه غنم خوله ته واچول اوپه غاښونو یې میده کړه چې په ناروکی متلاشی او وبائل سوه اوهیڅ خوند یې نه معلومیدی، نونه روژه په ماتیږی اونه کفاره په لازمیږی» قَالَ المصنفُ

وَابْتِلَاعُ حَبَّةِ حِنْطَةٍ سِمْسَةٍ اَوْنَحْوِهَا مِنْ خَارِجٍ فَمِهٖ فِي الْمُخْتَارِ

اودغه رنګه کفارت لازمیږی په تیره ولو دکنجدی ددانی اویا مثل دهغه لکه اربن دانه دخولی دباندی نځزپه مختاره روایت کی، ولی په دی سره غذاء پید اکیږی» **فَائِدَه:** اربښی کوتی نینی کړی اوبالندی دانی دارښویه د وړی مخز راوکښی اووی خوړلی» کفاره پرلازمه ده ولی په دغه خوړلو اورښود خلګو عادت جاری دی، اوکی وچه اربښه وخوړله روژه یې ماته سوه مګر کفاره نسته» لعدم الاعتیاد،» مرد» قَـالَ المُصنفُ:

وَابْتِلَاعُ الطِّيْنِ الْاَرْمِيْنِيِّ مُطْلَقًا

اودغه رنګه روژه هم ماتوی او کفاره هم لازموی خوړل دارمینی خټومطلقًا کی سړي عادتی وی اوکی نه وي، ولی چې طین ارمینی د دواء دپاره خلګ خوری» نو دغه خوړلٔ افطار کامل دی، لکه دنورو دواوو خوړل،

پُوهَسَه: چې طین ارمینی عطاران پیژنی په پوښتنه یې وکړه» قَالَ المُصنفُ

وَالطِّيْنُ الْغَيْرُ الْاَرْمِيْنِيِّ كَالطِّفْلِ اِنْ اِعْتَادَ اَكْلَهٗ

اودغه رنګه روژه ماتوی اوکفاره هم لازموی خوړلٔ دخټو غیرارمینی وو، چې په عربی یې طفیل بولي اوپه پښتو یې دخړو اوبو کوګ بولي، لکن هلته دا دوه شئ لازموی چې سړي عادتی وی لکه ډیری ښځی چې دغه کرګ دخوړلو عادت لری، اوکی عادت نه وو، نوروژه یې ماتیږی مګرکفاره باندی نسته» قَـالَ المصنفُ:

وَالْمِلْحُ الْقَلِيْلُ فِي الْمُخْتَارِ

اودلږ مالګی خوړل هم روژه ماتوي اوهم کفاره لازموي په مختار روایت کی، **دَرویش وائی** چې مراقی وائی» لا الكثير منه» اوډیر مالګه خوړل کفارت نه لازموي، وروسته یې داسی وئیلي دی، وَانه من الامتحانيات بالجواب» اودا خبره چې دلږ مالګی په خوړلو کفاره لازمیږی اوډیری مالګی په خوړلو کفارت نه لازمیږی دامتحانی مسئلو څخه ده په جواب کی یعنی چې ددی مسئلی په صحیح جواب څوك پوهیږی اوکه به لَاادری» وائی، ددی سؤال اول امتحان دادی چې ته یوسړی ته ووائی چې هغه کوم شئ دی چې دلږ په خوړلو یې کفاره پرروژاتی لازمیږی اوډیر په خوړلو یې کفاره نه لازمیږی» نوفرضًا که دی درته ووائی چې هغه مالګه ده، نودوهم امتحان یې دادی چې نوولی دا حکم صحیح دی» **دَرویش وائی** چې هم مراقی اوهم طحطاویؒ داجواب داغسی مجهول پري ایښی دی دامتحان دپاره لکن عامی خلګ یعنی پښتانه وروڼه اوخویندی په تشویش کی نه اچوي، بلکه جواب داسی بیا نوی چې دلږی مالګی دخوړلو ډیر خلګ عادتیان دی اوبل لږ مالګه خوړل دوا هم ده، دبعض خلګو دپاره چې بدن کی دپه اکټر په وینا دمالګی سیستم کمزوره سوی وي، نوچې لږ مالګه هم عادی شی ده اوهم دواء نو ځکه کفاره یې په خوړلٔ لازمیږی، اوډیره مالګه خوړل نه عادت کیدای سی اونه دواء، نو ځکه به خوړلو یې روژه ماتیږی، اوکفاره نه لازمیږی، لکن دلږ اوډیری مالګی مقدار رائیته دمبتلی به موکول دی، فتدبر

قال المصنف **وَابْتِلَاعُ بُزَاقِ زَوْجَتِهِ اَوْصَدِيْقِهِ لَاغَيْرِهِمَا**

او دغه رنګه کفاره لازمیږی او روژه ماتیږی په تیرولو د ناړود ماینی او یا داشنای یعنی چې هلك وی او ده محبت ورسره وی. نه د بل چا د ناړو په تیرولو سره چې روژه خو په ماتیږی او کفاره نه په لازمیږی، دلیل په دادی چې د اولو دوو په ناړوسره سړي خوند او مزه اخلي کما یدل علیه التجربة، او د نورو خلګو پرناړو خوند خو پریږده د سړي خوا بدګرځي:

قال المصنف **وَاَكَلَهُ عَمَدًا بَعْدَ غِيْبَةٍ اَوْبَعْدَ حِجَامَةٍ اَوْبَعْدَ مَسٍّ**

او دغه رنګه کفاره سته چې روژاتی په قصد روژه وخوری وروسته ترغیبت د چا. د اکفاره خواه

اَوْقُبْلَةٍ بِشَهْوَةٍ اَوْبَعْدَ مُضَاجِعَةٍ مِّنْ غَيْرِ اِنْزَالٍ

مخواه سته کړ ده ته هغه حدیث د علیه الصلوٰة والسلام یعنی" الغیبة تفطر الصائم. ورسیدلی وی او که نه وي

اَوْبَعْدَ دُهْنِ شَارِبِهٖ ظَانًّا اَنَّهٗ اَفْطَرَ بِذٰلِكَ او په تاویل

د دغه حدیث پوهیږی کړنه. چې تاویل یه په اجماع د مجتهدینو ادی چې ثواب یه نسته، او که مفتي فتوی د ماتیدو ورکړی او که نه، ولی چې د احدیث مخالف د قیاس مخ دی من کل الوجوه او یا وروسته تر وینو کښو روژه یه په قصد ماته کړه هم کفاره پرسته، د وینو په صورت کی که څه هم نه وی ورسیدلی خو کفاره سته، او که هغه حدیث چې" افطر الحاجم والمحجوم" ور سیدلی وو، او په تاویل یه هم پوهیدی چې مراد دادی چې حاجم او محجوم و افطار ته نژدی سوه" حاجم په سبب د وینو کشولو په ذریعه د هغه ښیښې چې دی وینې په کاږی او محجوم په سبب د وینو کښلو سره نو هم کفاره باندی سته، ولی چې د ده عمدًا ما تولو ده لره څه دلیل نسته، او که حدیث ورسیدلی وو لکن په تاویل یه نه پوهیدی او پر ظاهر باندی حمل کړی وو او یا مفتی فتوی ورکړی وه چې ستا روژه په وینو کښلو ماته سوه"

نو په دی صورت کی کفاره باندی نسته. ولی چې په ظاهر د دغه حدیث اوزاعیؒ او امام احمدؒ فتوی ورکړیده، نو دا شبهه سوه، او دغه رنګه کفاره پر لازمړده کی چې په ډیر شهوت سره واخسته د ماینی مخ او یا یه ماینه په شهوت سره مسه کړه او یا ورسره پریوتی او ورسره لاس ترغاړه سو په دی ډول سره وو صورتو کی انزال نه سو او دده ظن دا وو چې په دغو کارو سره زما روژه ماته سوه، نو بیا په قصد سره ډوډی وخوړل یا یه اوبه وڅښلی نو کفاره باندی سته او که په دغه صورتو کی انزال سوا و بیا یه روژه پسی وخوړل بیا کفاره نسته، ط، دلیل یه دادی چې په دغو کارو د ده روژه فاسده سوه بیله کفاری، ولی چې جماع خو یه نه دی کړی نو ده چې ډوډی وروسته خوړل روژه یه نه وه نو ځکه کفاره باندی نسته"

مسئله مګر هغه وخت کفاره باندی نسته کړ ده داسی یو حدیث اوریدلی وو که څه هم هغه حدیث صحیح نه وی چې هغه حدیث پردی دلالت کوی روژه ماتیږی، نو بیا له دغو کارو هغه حدیث صحیح نه وی چې هغه حدیث پردی دلالت کوی روژه ماتیږی، نو بیا له دغو کارو ئې روژه پسی وخوړله، او یا یه دیو فقیه عالم مخ پوښتنه وکړه چې په دغو کارو روژه ماتیږی او که نه هغه فقیه فتوی د ماتیدو ورکړه، که څه هم هغه فقیه خطا تللی وو په هغه فتوی کی نو ځکه ده وروسته روژه پسی وخوړله نو کفاره باندی نسته، ولی چې ظاهر د حدیث او یا د فتوی شبهه وګرځیدله او د وړاندی تیره سوه چې شبهه مسقط د کفاری ده، برائع، ط، در، او دغه رنګه کفاره باندی سته کی بریتونه غوړ کړه او د ده ګمان دا وو چې په دی غوړیدو سره زما روژه ماته سوه، نو خوړك وغیره پسی شروع کړي، وجه د کفارة یه دا ده چې د غه ګمان د ده کوم مند شرعی نه لری که څه هم هغه ثابت نه وی، نو چې ده وروسته خوړك وکړی نو روژه یه په قصد ماته کړه نو کفاره باندی لازمړده،

فائده، مصنفؒ په مراقی صـ۵۵ـ کی وائی چې که د غه بریتو غوړیدو والا که دیو فقیه مخ پوښتنه په دغه باره کی وکړه هغه ورته وویل چې د بریتو په غوړیدو دی روژه ماته سوه، نو بیا له هغه ده په خوړك وغیره شروع وکړه، هم پر ده کفاره سته، ولی چې د افتوی بیخی بی ځایه ده نو اعتبار لري، نو وروسته خوړك د ده په قصد روژه ماتول دی، نو کفاره باندی سته، دا حکم مصنفؒ د کمال مخ او هغه د بدائع مخ نقل کړی، لکن وروسته

مصنف وئیلی دی چی قاضیخان وائی چی سړی جاهل وی نو د دغی فتوی په صورت کی پړه کفاره نشته»، قال المصنف:

إِلَّا إِذَا أَفْتَاهُ فَقِيهٌ أَوْ سَمِعَ حَدِيثًا وَلَمْ يَعْرِفْ تَأْوِيلَهُ عَلَى الْمَذْهَبِ

مګر هغه وخت کفاره باندی نشته کړدی سړی په موجوده کار کی د یو فقیه عالم نه فتوی طلب کړی وه، او هغه ورته ووئیل چی روژه دی په دغو کارو ماته سوه نو بیا هغه ځنی په خوراک وغیره لاس پوری کړی، او یا دی سړی یو حدیث اوریدلی وو چی هغه دلالت پردی کاوه چی په دغو کارو روژه ماتیږی، او دی یه په تاویل د هغه حدیث د مذهب د لاری نه پوهیدی، نو بناء پر هغه حدیث ده خپله روژه ماته و بلله نو بیه ځکه خوراک وغیره شروع کړی نو کفاره باندی نشته، ولی چی فتوی د هغه مفتی او یا حدیث ده ته شبهه وګرځید له، او په شبهه سره کفارت ساقطیږی، کما مرّ مرارًا»، قال المصنف

وَإِنْ عَرَفَ تَأْوِيلَهُ وَجَبَتْ عَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ

او که دی په تاویل د حدیث برابر د مذهب سره پوهیدی، یعنی چی د مذهب د لاری په هغه کار روژه نه په ماتیدله او حدیث تاویل درلودی او دا سړی هم په خبر وو نو کفاره پر لازمه ده، ولی چی ده وروسته روژه په قصد وخوړله، کما فی الحدیث: أفطر الحاجم و المحجوم کما مر مع التاویل» قال المصنف

وَوَجَبَتِ الْكَفَّارَةُ عَلَى مَنْ طَاوَعَتْ مُكْرِهًا

او واجبه ده کفاره پر هغه ښځه چی میړه یه په روژه کی جماع د ورځی ځندی وغوښتی په زور، او باره دی هم ورسره خوښه کړه پس تو کا بی یه خلاص کړی میړه یه ځان ته ورپریښو، نو پر دواړو کفاره لازم دی»، والله أعلم بالصواب»

اللهم اغفر لمؤلفه ولشارحه ولکاتبه ولوالدیهم ولمن نظر فیه بعین الانصاف، آمین

فَصْلٌ فِي الْكَفَّارَةِ وَمَا يُسْقِطُهَا عَنِ الذِّمَّةِ بَعْدَ الْوُجُوبِ

دا فصل دی په بیان کی د کفارت او د هغه شی چی کفاره د ذمی نه ساقطه وی وروسته تر وجوب د کفارے

قال المصنف

تَسْقُطُ الْكَفَّارَةُ بِطُرُوِّ حَيْضٍ أَوْ نِفَاسٍ أَوْ مَرَضٍ

او ساقطیږی کفاره په سبب د عارض والی د حیض یا نفاس و ښځه ته او یا یوه داسی

مُبِيحٍ لِلْفِطْرِ فِي يَوْمِهِ وَلَا تَسْقُطُ عَمَّنْ سُوفِرَ بِهِ

ناجوړی پیښه سی نر یا ښځی ته، چی هغه ناجوړی ورځ اتی ته روژه ماتول روا کوی، لکن دا دړی سره

كُرْهًا بَعْدَ لُزُومِهَا عَلَيْهِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

کاره په دغه ورځ کی پیښ سی، او نه ساقطیږی کفاره د هغه چا نه چی په سفر بوتله سی، په زور سره وروسته له هغه چی کفاره پر ده لازمه سوی وه، په ظاهر روایت کی» درویش وائی: چی صورت د مسئلی داسی دی، چی یوی ښځی په قصد روژه ماته کړه نو کفاره خو پر دی لازمه سوه، لکن دغه ښځه هم په دغه ورځ کی حائضه سوه او یا لنګه سوه چی نفساء سوه، هغه لازمه کفاره د دی نه ساقطه سوه، او یا ښځه یا نر وو چی په قصد یه روژه ماته کړه نو کفاره خو پر لازمه سوه، لکن هم په دغه ورځ کی یوه داسی ناجوړی و دغه ښځی یا نر ته پیښه سوه چی که د دوی روژه وای ماتول یه او دا ماتول په دغه مرض و دوی ته روا کړی وای، نو هغه لازمه کفاره د دوی نه ساقطه سوه او نه ساقطیږی کفاره په سبب د دی چی دغه سړی چی کفاره پر لازمه سوی وه له دی سببه چی په قصد یه روژه ماته کړی وه په زور چا سفر ته روان کړی، نو پر دغه سړی کفاره باقی ده»

فَائِدَه: که دغه سړی چی کفاره پر لازمه سوی وه پخپله خوښه په سفر وتلی وو نو کفاره په طریق اولی پر پاتی ده» در»

پوښتنه: په دغو څلورو سره وو صورتونو کې چې وروسته تر لزوم د کفارې عذر پیښ سوی دی یعني حیض، نفاس، مرض، سفر، نو ولې به د ۳ و اولو صورتونو کې لازم کفاره ساقطیږي او په څلورم صورت کې نه ساقطیږي **جواب**: فرق په دا دی چې په اولو د ۳ و صورتونو کې عذر د صاحب الحق دخوا دی یعني دخدای دخوا چې روژه هم دده حق ده. او په څلورم صورت کې عذر د بنده دخوا دی چې مکره دی او یا پخپله روژه ماتی دی.

مسئله: که سړی مرض مُبیح پخپله وځانته پیښ کړي، یعني یا په ځان تېږې کړي او یا په قصد د بام څخه ځان راوا چاوه وغیره ذالک، نو هغه لازمه کفاره دده څخه نه ساقطیږي، ولې چې عذر د صاحب الحق دخوا نه دی بلکه دده دخوا دی ه‌ک.م. **مسئله**، یو روژه دار په یو کار کې ډېر ځان ستړی کړي او وخت د دولسو وو نو ډېر تږی سو بیا روژه ماته کړه کفاره باندی سته، ولې چې ستړتیا دده دخپله لاسه څخه پیښه سوه د صاحب الحق دخوا نده ه او هغه خبره چې بقالي کړیده چې پر دغه سړي کفاره نسته، اعتبار نه لري، ولې چې دا دی سړي او د ، مَنْ سُوفِرَبِهِ څه فرق دی ، قَالَ المُصَنِّفُ:

وَالکَفَارَةُ تَحْرِیْرُ رَقَبَةٍ وَلَوْکَانَتْ غَیْرُ مُوْمِنَةٍ

او کفارة الصوم آزادول دی د مریي که څه هم مسلمان نه وي. او امام شافعيؒ وائي چې په تحریر د کافر کفاره نه ادا کیږي دئ دا کفارة الصوم پر کفارة د قتل الخطاء قیاسوي چې هغه کې تحریر رقبةٍ مُؤمنةٍ راغلی دي، موږ وایو چې په کفارة الصوم کې رقبة مطلق راغلی ده، فالمطلق یجری علی اطلاقه والمقید علی تقییده ، ولې چې دا واقعی سره جلا دي، کما تقرر فی اصول الفقه

فائده: د مریي ازادول به په نیت د کفارې وي **فائده**: مریي که لوی وی او که کشنی حتیٰ شیرخوره کفاره ادا کیږي، او یا چانه مریي په گرو ورکړي، او یا تبدیل وی لکن چې ژوندیه معلوم وي، او یا خصي وي، او یا په یوه سترگه ړوند وي، او یا یه یو لاس یا یوه پښه پري وی، او یا دسړي قریب وي چې په نیت د کفارې یې اخیستی وي او د قریب څخه ، ذا رحمٍ محرمٍ ، مراد دی ، ولې چې دهغه په شراء کې نیت دکفارې شرط دی

فائده: کې دوارو لاسونه پري وه په نورو قهیانو کې لکه دا کاږی وغیره نه په نورو، او دوارو پښی پری وي، یا گونگی وو، یا په دوارو سترگو ړوند وو، او یا د هیڅ د پاره یا په دوارو، نو دغو مریانو په ازادولو سره د کفارې غاړه نه وو زي، م، ط، د، ، قَالَ المُصَنِّفُ

فَاِنْ عَجَزَ عَنْهُ صَامَ شَهْرَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ لَیْسَ فِیْهِمَا

او که چیري دغه روژه ماتوونکی عاجز وو د مریي دازادیدو څخه یعني نه ئې مریي درلودی او نه ئې قیمت چې په رایه کښی او یا لکه په او سني زمانه

یَوْمُ عِیْدٍ وَلَا اَیَّامُ التَّشْرِیْقِ

کې په هیڅ اسلامی مملکت کې مریي موافق د شریعت سره وجود نه لري، نو بیا دی دغه سړي روژې ونیسي دوه میاشتی پرله پسې یعني په مابین کې به ئې روژه نه خوري، او نه به وي په دی دوو میاشتو کې دا ختر ورځ، او نه د تشریق ورځې د لوی اختر، ولې چې د دغو روژو نیولو څخه نهی راغلی دی ، قَالَ المُصَنِّفُ:

فَاِنْ لَمْ یَسْتَطِعْ اَطْعَمَ سِتِّیْنَ مِسْکِیْنًا یُعَشِّیْهِمْ وَیُغَدِّیْهِمْ

او که طاقت د دوو میاشتو روژو نه درلودی یعني په سبب د کبر سن (سپین ږیرتوب) یا مرض وغیره بیا دی نو ډوډی ورکړي، و شپیتو مسکینانو ته، ماښام

عَشَاءً وَغَدَاءً

او غرمه، مگر دونه ډوډۍ چې مړونکی د دوی وي، **مسئله** پر یوه ځای اجتماع د ۶۰ مسکینانو ته شرط نه ده بلکه صرف عدد د (۶۰) مسکینانو شرط دی که څه هم په تیت پال وي، قَالَ المُصَنِّفُ

اَوْغَدَائَیْنِ اَوْعَشَائَیْنِ اَوْعَشَاءً وَسُحُوْرًا

او یا دی دوه غرمي ډوډی ورکړي، او یا دی دوه ماښامه ډوډی ورکړي، او یا یو ماښام او یو پیشلمه یعني کرو ژه وه، ډوډی ورکړي، **مسئله**: دا شرط دی چې هغو اولو مسکینانو چې غرمه یا ماښام یې ډوډی ورکړي وی هم بعینه هغو مسکینانو ته دا بل وخت ډوډی ورکړي

حتیٰ کی عزمه ۶۰ مسکینا نوته ډوډی ورکړه او ما بنام یې بیا نورو ۶۰ مسکینا نوته ډوډی
ورکړه غاړې یې نه خلاصیږی تا چې دیوی ډلی ډوډی بیرته راوه نه ګرځوی»

مسئله: کې یو مسکین ته ۶۰ ورځې دغرمې او ما بنام ډوډی ورکړه هم صحیح ده۔

مسئله: چې پر سترخوان یې مسکینان کښینوه ول نو ده تولو دمړتیا تر وخته پر سترخوان نه ځنډی تولوي۔

مسئله: که ډوډی غلمینه وه نو وچه ډوډی هم کافی ده که ځم هم غوښې وغیره نه وی ورسره، او که اوربشینه وه نو یوشی دتیریدو ورسره شرط دی که ځم شلومبې یا کرتوې، ولې چې وربشینی زیږه ده۔

مسئله: که یو یې دغو مسکینانو کی موړوو یعنی یو بیلا یې ډوډی خوړلې وه هغه کفایت نه کوی که ځم هم ددغه سړی دو نه لوی نسی وی چې سره دیو وار ډوډی خوړلو او س هم د بل خالی نسی سړی قدر ډوډی خوړلای شي ولې چې دغه سړی خوده یعنی کفاری والا موړه نه کی بلکه نیم نس یې ور ډک کړی۔ قال المصنف:

اَوْ يُعْطِي كُلَّ فَقِيْرٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ اَوْ دَقِيْقِهٖ اَوْ سَوِيْقِهٖ

او یا دی ورکړی هر فقیر ته نیمه کاسه دغنمو او یا اوړه دغنمو او یا سویق دغنمو، یعنی چې غنم

اَوْ صَاعَ تَمْرٍ اَوْ شَعِيْرٍ اَوْ قِيْمَتَهٗ

نښی کړی او بیا یې اوړه کړی لکه د عربو چې په بڅوا کی عادت وو په سفرو کی، تا چې هر ځای پخولو ته د ډوډی ضرورت نه وی بلکه دوی به دغه سویق په اوبو لانده کړه بیا بې خوړل یا چښل، او کی نښی کړی نه وای بیا خو صرف اوړه خوړل د طبیعت سره موافق نه دی بلکه پر سړي بد لګیږی، کما هو ظاهر، او یا دی یوه کاسه خرما ورکړی، او یا یوه کاسه اوربشی او یا قیمت د هر یوه چې وي» **پوهه**: چې کاسه څلور کیلوده او نیمه کاسه دوه کیلوده» قال المصنف:

وَكَفَتْ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ عَنْ جِمَاعٍ وَاَكْلٍ مُتَعَدِّدٍ فِيْ

او کافی ده یوه کفاره د جماعو سره روژه کی په قصد سره او د خوړلو څخه په قصد سره په خوړو

اَيَّامٍ لَمْ يَتَخَلَّلْهُ تَكْفِيْرٌ وَلَوْ مِنْ رَمَضَانَيْنِ عَلَى الصَّحِيْحِ

کی متعدد وا ورځو نه، لکن چې په ما بین کی کفاره نه وی ورکړه سوې، که ځم هم دغه جماعی او خوړل دوو رمضانو وی یعنی دد ومیا شتو روژې پر صحیح روایت باندی: دروليش واني ددی مسئلی دا دی چې یو روژاتی دیوی روژې په میاشت کی څو واره جماع چې حاصل دوړ ځی وکړه نو د تولو وکړي او څوواره یې خوړل وکړي، یعنی په قصد یې دا کارونه دوړ ځی وکړه نو د تولو یوه کفاره کافی ده، په اتفاق د روایاتو، ولې چې مقصود د کفارې څخه زجر دی او دد غه سړی زجر په یوه کفاره کیدای شي» او کی دد وو میاشتو روژې یې دغه کارونه وکړه او کفاره یې تر اوسه نه وه ورکړې هم یوه کفاره یې بس ده، په نیزد امام محمد، قال فی الاسرار والبزازیه وعلیه الاعتماد، ولذا قال المصنف علی الصحیح، لکن په بحر الرائق کی وائي چې ظاهر الروایة دا دی چې که روژه ما تول په دوو میاشتو کی وه دوی کفاری پر لازمیږی، که ځم اول کفاره یې نه وی ورکړې قال وهو الصحیح کذا فی الجوهرة» فاختلف التصحیح فی هذه المسئلة فالاحتیاط فی ظاهر المذهب کما لا یخفیٰ» در قال المصنف:

فَاِنْ تَخَلَّلَ التَّكْفِيْرُ لَا تَكْفِيْ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ فِيْ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ

او که چیری کفاره په مابین کی ورکړې وه یعنی یو وار چې روژه یې په قصد ماته کړه په هره توګه چې وی یعنی که جماع وی او که خوړل وی نو بیا یې کفاره ورکړه وروسته یې بیا په هغه کار بیا بل کار بیا روژه قصداً ماته کړه، نو هغه د مخه چې کفاره ورکړې ده هغه کفایت نه کوی بلکه بله کفاره به ورکوی په ظاهر روایت کی، ولې مقصود د کفارې څخه خو زجر وو، نو ده چې بله پلا روژه ماته کړه نو په اوله کفاره ده ته زجر نه دی حاصل سوی، نو ځکه بل زجر غواړی، او بله خبره دا ده چې زجر خو تر ګناه وروسته وي، نو اوله کفاره خو تر دوهمې ګناه د مخه ده» «شعر»

واحسن منك لم ترقط عيني ¤ واجمل منك لم تلد النساء ¤
خلقت مبرءًا من كل عيب ¤ كانك قد خلقت كما تشاء ¤

بَابُ مَايُفْسِدُ الصَّوْمَ مِنْ غَيْرِ كَفَّارَةٍ

دا باب ثابت دی په بیان کی دهغو شیانو چی روژه خوسانه وی مگر کفاره نه لازموی،

وَهُوَسَبْعَةٌ وَخَمْسُوْنَ شَيْئًا اوهغه چی روژه فاسده وی اوه پنځوس شیان دی **بِيُوْ سَـه**
چی امام طحطاوی دد غو ۵۷ شیانو دپاره یو مختصر قانون کلی بیان کړی دی چی ترهغه دغه
ټوله ۵۷ اوه پنځوس شیان لاندی کیږی یعنی چی قضاء د روژی پرسته اوکفاره نسته هغه قانون
دادی، چی په بیوشی کی غذاء والی نوی اونه معناد غذاء پکښی وی نود هغه په خوړلو سره روژه
ما تیږی اوکفاره نسته، اویا غذاء پکښی وی لکن عذرشرعی ورسره ملگری وی، او یا قصرد
غذاء، اوداشی ورسیږی ونس ته یا ودماغ ته، اویا کمال شهوت دفرج پکښی وی یعنی مجرد
جماع چی دد ی ټولو مثالونه به دمصنف په بیان کی راسی ان شاء الله نوکفاره نسته اوقضاء
سته،

قَالَ **اِذَا اَكَلَ الصَّائِمُ اَرْزًا نِيًّا اَوْعَجِيْنًا اَوْدَقِيْقًا**
کچیری وخوری روژاتی په وریځ کی دادای روژی، وچی وریجی، یاخمیر لانده اوړه اویا وچ اوړه، لکن
چی دد غو اوړو سره غوړی یا دوبنا یا بوره نه وی کړه، اوکه دد غو شیانو تخریو ورسره کړه وو
بیا کفاره هم پرواجبه ده،م، قَالَ الْمُصَنِّفُ :

اَوْمِلْحًا كَثِيْرًا دُفْعَةً اویا وخوری ډیره مالگه په یوه پلا، اوکی په ډیرو وار وسره
ئی وخوړله نو په اوله پلا خوړلو سره یم روژه ماته سوه
هم کفاره پرلازمه سوه، نوځکه به ستا تخر سوال وکړی چی کوم دی هغه چی په لږ خوړلو سره ئی
کفاره لازمیږی اود ډیرو په خوړلو سره یه روژه ما تیږی لکن کفاره نه لازمیږی، نو ته ورته
ووایه چی هغه مالگه ده،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه

قَالَ الْمُصَنِّفُ **اَوْطِيْنًا غَيْرَ اَرْمِنِيٍّ وَلَمْ يُعْتَدَّ اَكْلُهُ** اویا یه وخوړله خته چی ارمینی
نه وه، اوحال دا وو چی دی یه په خوړلو عادی نه وو، اوکه خته ارمینی وه چی هغه دواء ده
اویا غیرارمینی خووه لکن خوړونکی ورسره عادت وو، نو بیا قضاء اوکفاره دواړه پرسته
مطلقًا، ط، عز،

قَالَ الْمُصَنِّفُ **اَوْ اَكَلَ نَوَاتًا اَوْقُطْنًا اَوْكَاغَذًا**
اویایه وخوړل دخرما مندکه یا پنبه یا کاغذ، یعنی دغه سی شیان چی عادتًا نه خوړل کیږی
مراقی وائی چی یا یه شین رنگ اویا تر رنگ وخوړله واچوه، نارې یه شینی یا تر ږی سوی
نوهغه نارې ده تیری کړي هم روژه ماته ده اوکفاره نسته. قَالَ الْمُصَنِّفُ :

اَوْسَفَرْجَلًا وَلَمْ يُطْبَخْ اویایه وخوری بهی چی پوخ سوی نه وو، ولی دا سی
وخت" بهی، په عادت کی خلک نه خوری اوکه
پخ بیایه په خوړلو سره کفاره هم لازمیږی" قَالَ الْمُصَنِّفُ :

اَوْجَوْزَةً رَطْبَةً او یایه وخوری لوند جوز، لکن پوه سه چی چی دلانده جوز په
خوړلو کی تفصیل ستته هغه دادی چی دغه جوز مغز نه وو
نیولی، نو په خوړلو کی کفاره نسته، اوکی مغز نیولی وو نو روژاتی هغه جوز سره د پوستکی
وژ ووی او تیر یه کړی، نو مونږ مشائخ وائی کی پوستکی ترمغز د مخه حلق ته ورسید
نو خو یه ماته سوله مگر کفاره باندی نسته، اوکی حلق ته اول مغز ورسیدی
بیا کفاره باندی سته، ولی چی په اول صورت کی په پوستکی روژه ماته سوه پوستکی خو
کفاره نه لازموی، او په دوهم صورت کی په مغز روژه ماته سوه اومغز خو غذائی شی
دی کفاره لازموی، **مَسْئَلَه**: کی وچ جوز سره د پوستکی اود مغزه وچیچی اوتیر
یه کړ ،کفاره باندی نسته، ولی داسی خوړلو دجوز عادی شی نه دی"م "،
مَسْئَلَه: کی لوند بادام وخوري کفاره پرلازمه ده، ولی چی دبادام لوند خوړل هم
عادی شی دی لکن دا هغه چی مغز یه نیولی وی اوکی مغز نه وو نیولی بیا کفاره نسته "

ولې چې د بادام خوړلو په داسې صورت کې عادي شي نه دي،» ط « قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اَوِابْتَلَعَ حَصَاةً اَوْحَدِيْدًا اَوْتُرَابًا اَوْحَجَرًا

او یا یې تیره کړه د برګه یعنې کشتې شګه او یا وسپنه، یا خاوره او یا ډبره، نو روژه ماته او کفاره نشته، ولې دا شیان نه غذا ده او نه په عادت کې خوراکې شیان دي، پردې شیانو قیاس دی سره زر، یا سپین زر، یا زمرد لاجورد وغیره،» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اَوِاحْتَقَنَ اَوِاسْتَعَطَ اَوْاَوْجَرَ بِصَبِّ شَيْءٍ فِيْ حَلْقِهِ عَلَى الْاَصَحِّ

او یا یې دستور وکړي چې « اماله » ورته هم بولي یعنې د کونې د خوا دواء نس ته رسول،» او یا یې د پزې د خوا لوند شي وحلق ته ورساوه، او یا یې د پزې د خوا لوند شي وحلق ته ور ساوه، او یا یې ایجار وکړي چې وروسته عبارت یې تفسیر دی یعنې یو شي یې په حلق کې د ننه توی کړي" پر اصح مذهب، » په اصح ویلو کې احتراز وکړې د قول څخه د امام ابو یوسف چې هغه وائي چې په دغو دریو صورتو کې کفاره بایندی واجب ده. دلیل د صحیح روایت دی چې کفاره خو مربوط په افطار پورې ده چې صورةً ومعنًا وي، او هغه په خوړلو سره راځي او په دغو صورتو کې خو خوړل نشته، او مطلق فائده چې په دغو شیانو کې ستته چې هغه دواوي دي خو روژه ماتوي او کفاره نه لازموي » م، **مَسْئَلَه**: که سړي روژاتې په پوزه سره او به په پوزه زور کش کړي چې دماغ تې ورسیږي روژه یې ماته سوه » س، ط،

قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اَوْاَقْطَرَ فِيْ اُذُنِهِ دُهْنًا اَوْمَاءً فِي الْاَصَحِّ

او یا یې وڅڅولې په غوږ کې روغن یا اوبه نو روژه یې ماته سوه، کفاره نشته پر اصح روایت **پوښتنه**: چې په روغنو کې خو اختلاف نشته چې روژه په ماتیږي ولې روغن خو هم فائده ده او د غوږ د لارې دماغ ته مفطر ورسیدي، لکن په اوبو کې اختلاف دي» قاضیخانؒ او کمالؒ وائي چې روژه په ماتیږي، ولې چې مفطر دماغ ته ورسیدي د روایتي

په فعل سره فائدې ته اعتبار نشته. او په محیط کې وائي چې صحیح دا ده چې روژه نه په ماتیږي ولې چې اوبه خو د ماغ ته تاوان کوي، نو فطر که څه صورةً پیدا سو لکن معنیً فطر نشته،» م، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اَوْدَاوٰى جَائِفَةً اَوْ اٰمَّةً بِدَوَاءٍ وَصَلَ اِلٰى جَوْفِهِ اَوْدِمَاغِهِ

او یا یې دواء وکړه د جائفه ټپ او یا آمه ټپ په داسې دوا سره چې هغه دواء ولس ته ورسیږي او یا هغه دواء ورسیده ودماغ ته، **پوښتنه**: چې جائفه هغه ټپ دی چې په نس کې وي او آمه ټپ هغه دی چې په سر کې وي، نو دوا عامه ده که چه وچه وي او که لنده وي؟،

فائده: د جائفه ټپ په دواء کې تفصیل دا دی، که تپې یقینًا په پوه سو چې دواء د ټپ څخه نس ته ورسیده، نو خو اتفاقًا یې روژه ماته سوه او که شک وو چې دواء به نس ته رسیدلې وي او که نه! نو که دواء لنده وه امام اعظمؒ وائي چې روژه یې ماتیږي، ولې چې لنده دواء غالبًا د ټپ څخه نس ته رسیږي» او یارانؒ وائي چې روژه یې په شک نه ماتیږي او که دواء وچه وه او سړي په کښې شک وو چې رسیدلې به وي او که نه! نو روژه اتفاقًا نه ماته، **پوښتنه**: چې دا شک او یقین په ټپ پورې اړه لري چې ډیر ژور ټپ دی چې نس ته نژدې دی او که سرسري دی چې د نس څخه لیرې دی یا لږ یا ډیر،

پوښتنه: د حدیث مبارکه څخه داسې معلومیږي چې د روژې ماتوالی په نس او فرج پورې اړه لري، یعنې چې نس ته شي داخل سي یا ده فرج شهوت پر ځای سي، نو د سر د ټپ په دواء سره که څه هم دماغ ته ورسیږي ولې روژه ماتیږي، **جواب**: چې اطباء او حاکمان او ډاکترانو په متفقه ډول دا خبره منلې ده چې د جوف الرأس او د جوف المعدة ترمابین سوري سته چې هغه شي چې جوف الرأس ته ورسیږي جوف المعدة ته هم رسیږي،» نو ځکه یې روژه ماتیږي،» هذا حاصل ما في فتح القدير وشرح الطحطاوي مع زيادة من در،» قَالَ

اَوْدَخَلَ حَلْقَهٗ مَطَرٌ اَوْثَلْجٌ فِي الْاَصَحِّ وَلَوْلَمْ يَبْتَلِعْهُ بِصُنْعِهٖ

اویا داخلی سی وحلق ته د روژاتی دباران اوبه یا واوره کی خو هم په اختیار سره تیری نه کړی اوکی په اختیار تیری کړی بیا کفاره هم پرلازمه ده، ط. **فائده**: په فتاوای هندیه کی وائی که د روژاتی په خوله گرز د ژرندی ننوتی، اویا یه دواء میده کول اود هغی دواء خوند یه په خوله کی محسوس کړی، اویا دود داوړ یه په خوله ننوتی اویا باد دوړی جوړی کړی اودده په خوله ننوتی، اویا د آسانو وغیره د څغا ستو دوړی دده په خوله ننوتی روژه یه نه ماتیږی»

قال المصنفؒ: **اَوْاَفْطَرَخَطَاءً بِسَبْقِ مَاءِ الْمَضْمَضَةِ اِلَی جَوْفِهٖ**

اویا یه روژه ماته کړه په خطاء سره چی نه ئی قصد وو اونه ئی روژه هیره وه بلکه ورانډی سوی اوبه دخولی پریولو ونس ته دده ولاړی، نو روژه خو یه ماته ده، اوکفاره باندی نشته لعدم القصد **سوال**: په صحیح حدیث کی راغلی دی: رُفِعَ عَنْ اُمَّتِی الْخَطَاءُ وَالنِّسْیَانُ وَمَا اسْتُکْرِهَ عَلَیْهِ. نو ددی حدیث په مقتضی باید په خطاء سره روژه نه سی ماته لکه په هیره چی نه ماتیږی، **جواب**: په حدیث شریف کی مراد رفع د گناه ده یعنی په خطاچی روژه څندی ماته سی نو گناه کار نه دی، اود روژی ماتوالی یه په سبب د عدم احتیاط دی په مضمضه کی وهذا هو الفرق بین الخطاء والنسیان» فافهم» م، ط، د ر، قال المصنفؒ:

اَوْاَفْطَرَمُکْرَهًا وَلَوْبِالْجِمَاعِ اَوْاُکْرِهَتْ عَلَی الْجِمَاعِ

اویا چا روژاتی مجبور کړی د روژی پر ماتولو که څو هم پر جماع د ماینی مجبور کړی، قال المراق فی الصحیح وبه یفتی، اویا ښځه روژاتی میړه وغیره مجبوره کړه پر جماع نوده نو په صورت کی پر نر کفاره نشته» **سوال**: د نر چی د مجبوری په وخت کی دجماع وغیره لک سو نو معلومه سوه چی دده دغه جماع خوښی سوی اوپه راضی سو، نو باید کفاره پروی **جواب**: دآله لک والی خو طبعی کار دی دلیل د رضاء اوخوښی نه دی، م، اود روژاتی په صورت کی پر ښځه کفاره نشته» **پوښتنه**، که ښځه په اول کی خود جماع څخه یه انکار کاوه لکن نر په زور سره تگا بن په خلاص کړی اوخرنگه چی نر آله ددی په کس ور دننه کړه دی

نه ئی هم خوند ور کړی اوپه دغه کار راضی سوله» نو هم پر ښځه کفاره نشته اوکه خرنگه **جواب** یا کفاره پروی نشته، ولی نفس چی نر آله ور داخل کړه ددی روژه ماته سوه وروسته ئی خوند ور کول اویا راضی والی خو یه پسله فساده د روژی دی» قال المصنفؒ

اَوْاَفْطَرَتْ خَوْفًا عَلیٰ نَفْسِهَا مِنْ اَنْ تَمْرَضَ مِنَ الْخِدْمَةِ

اویا ښځی روژه ماته کړه د سببه دبیری پر ځان باندی چی نه به مریض سی په سبب د خدمت د بادار اویا د میړه که ښځه مینځه وی اوکه **اَمَةً کَانَتْ اَوْمَنْکُوْحَةً** حره منکوحه دیو چاوی، نو کفاره باندی نشته ولی چی دی روژه په سبب د عذر ماته کړه، لکن معتبره دی باب کی غلبة الظن دی نفس توهم نه دی» **پوښتنه**: چی د فقه شریفه په کتابو کی وائی چی مینځی ته روا دی چی منع کړی خدمت څخه د بادار کی داعاجزه کوله د اداء څخه د فرضو کار و، نو سره د دغه حکم شرعی بیا هم پر دی باندی کفاره نشته چی روژه ماته کړی په سبب د عجز د خدمت څخه د بادار. نو پر څه طریق اولی کفاره نشته په سبب د عذر مذکور وهذا التیمه مذکور فی التاتارخانیة»

قال المصنفؒ **اَوْصَبَّ اَحَدٌ فِیْ جَوْفِهٖ مَاءً وَهُوَ نَائِمٌ** اویا یه توی کړی په نس د روژاتی کی اوبه اوحال دا چی روژاتی بیده وو ومثلاً روژاتی بیده وو اوخوله یه خلاصه یولی وه بل سړی یه په خوله کی اوبه ور توی کړی هغه اوبه فوراً دحلق دلاری نس ته ولاړی اودی راولیښ سو، اویا نسوار وینی خو بیا هغه بل سړی ور ته وویله چی ماستا په خوله کی اوبه ور توی کړی او تاتیری کړی روژه خو یه ماته سوه، ولی چی مفطر یه ونس ته ور سیدی مگر کفاره پری نشته ولی چی د روژاتی قصد او رضاء نشته، د ر» ط وائی چی دا مسئله مصنفؒ ددی دپاره ذکر کړه چی د بعض خلگو به دا توهم وائی چی د غر بیده به لکه بیر وونکی وی او روژه به ئی نه ماتیږی، وجه د فرق داده چی هیری والا افطار د صاحب الحق جل جلاله دخوا دی، او د مذکور سړی افطار د بنده دخوا دی، نو ددی مثال بل ځای هم سته کله چی ذابح حیوان ذبح

کوی لبسم الله یه هیڅ سو نوذ بیجه حلاله ده، ولې شارع تاسي پرمنزله دذاکر دتسمیه نازل کړې دی، اوکه یوسړې دخوب سره سره یوحیوان بیله تسمیه حلال کړی ذبیحه مرداره ده، نوپه روژه کې هم یو پربل نه قیاسیږي، ط، در» قال المصنفؒ

اَوْ اَكَلَ عَمَدًا بَعْدَ اَكْلِهٖ نَاسِيًا وَلَوْعَلِمَ الْخَبَرَ عَلَى الْاَصَحِّ

اویا خوراک وکړي یو روژاتي په قصد سره پسله دی څخه دمخې یه په هیره شی خوړلې وی کڅه هم په حدیث نبویؐ خبروی پراصح مذهب» اوهغه حدیث دادی: مَنْ اَكَلَ اَوْشَرِبَ نَاسِيًا وهوصَائِمٌ فليتم صَوْمَه»، نو دغه سړي روژه د قصد په خوړلو ماته سوه اما کفاره نسته باندی،

پوښتنه: سړه دعلم دحدیث نبویؐ چې معنا یه داده: چې په هیره روژه نه ماتیږي نو دده روژه خو پرځای وه، نو وروسته چې عمدًا خوراک وکړي، نوپس روژی جنایت وکړی باید کفاره باندی ویږ

جواب: حدیث مذکور چونکه خبرواحد دی اویقین نه فائده کوی، نو حدیث دسببه په عمد خوراک سره دده روژه ماته سوه، اوقضاء پر لازمه ده، اوکفاره په دی سبب پرده نسته، چې دقیاس دلاري چې په وخت دنسیان خو مفطر ده ونسته وه، سیدی باید روژه یه ماته سي لکن حدیث نبویؐ یه روژه خلاف القیاس ماته نه بولې، نو داشبهه سوه په عدم لزوم کی دکفاری چې عمدًا یه بیا خوراک وکړي، وهذا ظاهر الروایة، طحطاویؒ مراقی، قاضیخان در

قال المصنفؒ

اَوْجَامَعَ نَاسِيًا ثُمَّ جَامَعَ عَامِدًا

اویا روژاتي اول وار جماع دمایني سره په هیره وکړي او بیا یه په قصد وکړي، دلیل یه هغه دی چې ذکر سوې، قال المصنفؒ:

اَوْ اَكَلَ بَعْدَمَا نَوٰى نَهَارًا وَلَمْ يُبَيِّتْ نِيَّتَهٗ

اویا یه خوراک وکړي روژاتي ومثل ذالک الشرب والجماع، پسله دی څخه چې نیت دروژی فرض تده وځ کړي وي او نیت یه دشپې څخه نه ورکړي لکن دامذهب دی دامام اعظمؒ دی یعنی چې کفاره دسته باندي ولحج په دی روژه کی شبهه سته چې امام شافعیؒ دورځې نیت دروژی روانه بولي، اوکفاره

په شبهه سره نه پریږدی کمامر مرارا اویارائ وائی چې کفاره باندی سته، قال المصنفؒ:

اَوْ اَصْبَحَ مُسَافِرًا فَنَوَى الْاِقَامَةَ ثُمَّ اَكَلَ

اویا سړي سحار کړه چې سفرته یه قصد وو، یعنی دشپې خو یه نیت دروژي کړې وو او لکن سحار یه عزم دسفر وکړي بیا بیرته نیت داقامت وکړي، نوخوراک یه وکړي نوکفاره نسته باندی کڅه هم ددغی روژی په موجوده صورت کی وده ته ماتول حرام دی، اوکی دمخه ترنیت داقامت خوراک وکړي بیا خو په طریق اولیٰ کفاره نسته بلکه حرمت هم نسته، قال المصنفؒ

اَوْسَافَرَ بَعْدَمَا اَصْبَحَ مُقِيمًا فَاَكَلَ

اویا دغه سړي چې ده شپې یه دروژی نیت خوکړي وو اوسحار هم پرنیت داقامت پاته وو لکن وروسته په سفر روان سو او بیا یه خوراک وکړي، نوکفاره باندي نسته، که څه هم داماتول دروژی حرام دی. قال المصنفؒ

اَوْ اَمْسَكَ بِلَا نِيَّةِ صَوْمٍ وَلَا نِيَّةِ فِطْرٍ

اویا سړي داغسی د خوراک وغیره څخه ځان ساتلی وو، اونه ئی د نیت دروژی وو او نه ئی نیت دخوراک وو وروسته یه خوراک وغیره وکړي کفاره نسته په سبب ددی چې شرط دصحت دروژی په ده کی نه سو پیدا نو روژاتی نه دی»، قال المصنفؒ:

اَوْ تَسَحَّرَ اَوْجَامَعَ شَاكًّا فِىْ طُلُوْعِ الْفَجْرِ وَهُوَ طَالِعٌ

اویا سړي کمی وکړي اویا یه دمایني سره جماع وکړي په داسي حال کی چې ده په دوار وصوت کی شک وو په سفیدو چاودو کی لکن په حقیقت کی سفیدی چاودلې وی، چې وروسته ده ته معلومه سوه نو کفاره نسته باندي، په سبب دشک وو، لکن دی په دی گناه گار دی چې ولی بنه معلومات نه کاوه، مگر د افطار گناه نسته باندی **مسئله** که سړي ته سره د تلاش دسفیدو درک نه معلومیدی لکن شک وو بیا خوراک وغیره وکړي نو قضاء

د روژې په سبب د شک نشته بانديې، د حضرت الامامُ څخه روايت دی چې سړی سره د شکه په طلوع الفجر کې په خوراک وغيره سره ګناه ګار دی کې سترګی ضعيفه وی، او يا سپوږمۍ وَ چې د سفيد ودرڅ نه په کښې معلوميدی او يا وريځ وَه، وهذا معنیٰ قوله عليه الصلوة والسلام: دَعْ مَا يُرِيبُكَ اِلىٰ مَا لَا يُرِيبُكَ، پرېږده هغه کار چې تا په شک کې اچوي او غوره کړه هغه کار چې تا په شک کې نه اچوي۔ قَالَ المصنفُ:

اَوْ اَفْطَرَ يَظُنُّ الْغُرُوْبَ وَالشَّمْسُ بَاقِيَةٌ

او يا روژاتی روژه ماته کړه په غالب ګمان د لمر لويدو مګر لمر باقی وو مثلاً په وريځ کې وو او وروسته ښکاره سو نو کفاره نشته بانديې خو هم قضاء پر لازمه ده۔ **مسئله**: که په غروب کې د لمر صرف شک وو او روژه يې ماته کړه او لمر نه وو لويدلی کفاره باندی سته، په يوه روايت کې، او بل روايت: دا دی چې دا صورت هم لکه په طلوع الفجر کې شک وی يعنی کفاره نشته بانديې، والصحيح ما في المتن تا چې عمل راسی په اصل سره په دواړو صورتو کې چې شپه وه نو اصل دا دی چې شپه به باقی وی سفيدی عارضی شوی دی او په دوهم صورت کې چې ورځ وه نو اصل دا وَه چې ورځ به باقی وی او غروب الشمس عارضی دی دا فائده په ياد وساته۔ قَالَ المُصنفُ:

اَوْ اَنْزَلَ بِوَطْيِ بَهِيْمَةٍ اَوْ مَيْتَةٍ اَوْ بِتَفْخِيْذٍ اَوْ بِتَبْطِيْنٍ اَوْ

او يا روژاتی انزال سو په جماع سره د خری مثلاً او يا د مړې ښځې، او يا د ماينې په ورنو کې ځان انزال

قُبْلَةٍ اَوْ لَمْسٍ

کړی او يا پر نس د ماينې ځان انزال کی او يا په ښکلولو د ماينې په ځان انزال کړي، او يا په مسه کولو سره د ماينې انزال سو، نو روژه خو يې ماته سوه مګر کفاره باندی نشته، لقصور الجناية على الصوم، **مسئله**: که روژاتی په لاس سره ځان انزال کړی روژه يې ماته سوه لکن کفاره نشته بانديې، لما ذکرنا، قَالَ المُصنفُ

اَوْ اَفْسَدَ صَوْمَ غَيْرِ اَدَاءِ رَمَضَانَ

او يا سړی فاسده کړه يعنی يا په خوراک يا جماع وغيره سره روژه د ماسوی څخه د ادائی روژې

د رمضان روژی که قضائی وی او که نفلی وی نو کفاره نشته ولې چې د بې حرمتی د مياشتی د روژی نه ده کړی چې هغه سبب د کفاری دی۔ قَالَ المصنفُ:

اَوْ وُطِئَتْ وَهِيَ نَائِمَةٌ اَوْ اَقْطَرَتْ فِيْ فَرْجِهَا عَلَى الْاَصَحِّ

او يا وغوول سوه ښځه لکن دا بيده وه مګر د شپې دی نيت د روژې کړی وو، روژه خو يې په وطی سره فاسده سوه لکن پر ښځه نشته ولې چې دې خو جنايت نه دی کړي، او يا دی ښځې په کس کې او به توی کړی روژه خو يې ماته سوه لکن کفاره نشته، ولی دا کار مشابه دامالرسره دی، کما مرحکمه پس اصح روايت لکن سيند وائي چې په دی کې هيڅ اختلاف نشته، ط قَالَ المُصنفُ:

اَوْ اَدْخَلَ اِصْبَعَهُ فِيْ دُبُرِهِ مَبْلُوْلَةً بِمَاءٍ اَوْ دُهْنٍ اَوْ اَدْخَلَتْهُ

او يا يې چخ کړه روژاتی ګوته خپله په کُنه کې چې ګوته يې لنده وَه په اوبو يا په غوړو او يا ښځې چخ کړه لنده ګوته په اوبو يا غوړو په خپل

فِيْ فَرْجِهَا الدَّاخِلِ عَلَى الْمُخْتَارِ

داخل کس کې نو کفاره باندی نشته، لان هذا اقل من الحقنة، **پوه سه** چې روژه يې هلته فاسديږي چې په قدر د حقنې يې ور چخ کړي، **مسئله**: د استنجاء وهلو په وخت کې که ده روژاتي په کُنه کې او يا د ښځې په کس کې په سبب د مبالغې په استنجاء کې اوبه ننوتی نو که د حقنې تر اندازې کمې وی، نو روژه يې هم نه ده فاسده او که هغونه مقدار وَه روژه خو يې فاسده سوه لکن کفاره نشته **فائده**: که روژاتی استنجاء وهله او د کُنی کُلمه يې راووتله نو ده هغه هم پر يوله، نو که ده هغه کُلمه وچه کړه په تو کړه د مخه تر دی چې دی ولاړ سی او کُلمه يې خپل ځای ته ور سيږي نو ده هغه روژه نه ده ماته، ولی هغه او به خوده ځندی وچی کړي د مخه تر رسيدو و باطن ته او کې کُلمه دا غسی لنده وَه دی ولاړ سو او کُلمه يې ننوتله بيا روژه ماته او کفاره نشته، م ط قَالَ

اَوْ اَدْخَلَ قُطْنَةً فِيْ دُبُرِهِ اَوْ فِيْ فَرْجِهَا الدَّاخِلِ وَغَيَّبَهَا

اویا روژاتی چخ کړی پنبه وغیره په کُنه کی اویا بنځی په دنَنه کس کی او دا پنبه وغیره په
کنه یا کس کی بیخی پټ سوه نو روژه خویه ماته سوه، ولې چی یوشئ کامل باطن ته ورسیدی لکن
کفاره نَسته، اوکه یوطرف د پنبه وو اوغیره دباندی پاته وو، نو روژه یه هم نه ده ماته» لانّ
تمام الدخول کعدم دخول شئ بالمرة» مراقی» وقَالَ المصنفؒ:

اَوْاَدْخَلَ حَلْقَهٗ دُخَانًا بِصُنْعِهٖ او یا سَری روژاتی داخل کړی دود د یو شئ په قصد سره چی حلق تی ورسیدی
اونس یاد ماغ ته ئی ور سیدی، نو روژه یه ماته ده اوکفاره نسته، په مَراقی کی وَائی چی داحکم په
غیرکی د دود عنبرو یا اگربتی دی، اوکه د هغو دود وی نو د کفارة لزوم بعید نه دی للنفع
والتداوی: ثم قَالَ، وکذا الدخان الحادث شربه، چی مراد ځنی سگریټ او چلم، او بیړی
دی یعنی په دی شیانو کی هم کفاره بعید نه دی فتدبر» قَالَ المصنفؒ:

اَوِاسْتَقَاءَ وَلَوْدُوْنَ مِلْئَ الْفَمِ فِیْ ظَاهِرِ الرِّوَایَةِ وَ
اویا روژاتی په قصد قئ وواهه که څه هم ترڅ کی خولې کموی سِه ظاهر روایت کی. اوحضرت
شَرَطَ اَبُوْیُوْسُفَؒ مِلْئَ الْفَمِ امام ابویوسفؒ دخولې ډکوالی شرط بولی **پُوْهِ سَه**
چی د امام اعظمؒ څخه چی قئ تر ډکی خولې کموی دوه روایت دي، یو دادی چی روژه په ماتیږی
وهوالموافق لقوله علیه الصلوٰة والسلام مَنْ استقاءَ فلیقض» اوامام ابویوسفؒ شرط
بولی په ما توالی کی د روژی د قصد په قئ سره ډکه خوله، ولې چی کم تر هغه کالعدم دی ځکه
او د س نه په ماتیږی» بعض امامان چی د روژی او اودا سه فرق نسی کولای وعوام ته وائی
وائی چی په روژه کی قئ بې قصده په ډکه خوله وواهه روژه یه ماته ده» داحکم دوی غلط دی»
قَالَ المصنفؒ **اَوْاَعَادَ مَاذَرَعَهٗ مِنَ الْقَئِ وَکَانَ مِلْئُ الْفَمِ وَهُوَ**
ذَاکِرٌلِصَوْمِهٖ اویاروژاتی په قصد تیر کړی هغه قئ چی پرده غالبه سوی وو یعنی په

قصدیه نه وو وَهَلی، اوحال دا وو چی هغه قئ په ډکه خوله وواهه او ده ته روژه هم په یاد وه» نو
روژه یه ماته ده اوکفاره نسته باندې، اوکی روژه هیره وه نو روژه یه هم نه ده ماته» اوکه قئ تر
ملئ الفم کم وو نو ده بیرته تیر کړی په هغی کی دوه روایته دی په یوه روایت کی یه روژه فاسدیږی
امام طحطاویؒ وائی چی اصح عدم فساد دی» در عن المحیط» قَالَ المصنفؒ:

اَوْاَکَلَ مَابَیْنَ اَسْنَانِهٖ وَکَانَ قَدْرَ الْحِمَّصَةِ او یا روژاتی وخوړی هغه شئ یعنی
ډوډی یا غوښې وغیره چی د غاښونو مابین کی بند وه او په قدر د یوه نخود وو، نو روژه خو
یه ماته سوه اوکفاره نسته، اوکه تر حمصی کم وو نو روژه یه نه ماتیږی للضرورة ولزوم الحرج

قَالَ المُصنفؒ **اَوْنَوَی الصَّوْمَ نَهَارًا بَعْدَ مَا اَکَلَ نَاسِیًا قَبْلَ**
او یا یه نیت د روژی وکړی د ورځی پسله دی چی د مخه تر نیت یه خوراک په هیره کړی وو د مخه تر پید

اِیْجَادِ نِیَّتِهٖ مِنَ النَّهَارِ اَوْاُغْمِیَ عَلَیْهِ وَلَوْجَمِیْعَ
کولو د نیت د ده ورځی نو روژه یه ماته ده اوکفاره نسته، او یا بیهوښی راغله پر سړی که څه هم ټول

الشَّهْرِ اِلَّا اِنَّهٗ لَایَقْضِیْ الْیَوْمَ الَّذِیْ حَدَثَ فِیْهِ
میاشت وی مگر د هغه ورځی قضاء پری نسته چی ورده ته بیهوښی په د غه ورځ یا په شپه کی د

غْمَاءُ اَوْحَدَثَ فِیْ لَیْلَتِهٖ هغی ور پیښه سوی وي **پُوْهِ سَه**
چی اغماء یو نوع د مرض ده چی ډیر
دیه نادر دی او احکام د شرعي شریفی بناء پر غالب دی، نو ځکه پر دغه ممتده بیهوښی قضاء
لو ورځود بیهوشی لازم ده، مگر د هغه ورځی قضاء نسته چی دی په هغه ورځ کی یا
شپه کی بیهوشه سوی دی، للعذر»

اویا روژاتی چخ کړو پنبه وغیره په کُنه کی او یا ښځې په دنَنه کس کی او د پنبه وغیره
کنه یا کس کی بیخي پټ سوه نو روژه خو یه ماته سوه، ولیچې یو شئ کامِل باطن ته ورسیدی لکن
کفاره نسته، او که یو طرف د پنبه وو او غیره دبا ندی پاته وو، نو روژه یه هم نه ده ماته» لانّ
تمام الدخول کعدم دخول شئ بالمرّة» مَراقی» وقَـالَ المصنفُ:

اَوْاَدْخَلَ حَلْقَهٗ دُخَانًا بِصُنْعِهٖ اویا سړی روژاتی داخل کړي دود د یو شي په قصد سره چې حلق تی ورسیدی
اونس یاد ماغ ته ئی ور سیدی، نو روژه یه ماته ده او کفاره نسته، په مَرَاقی کی وائی چې دا حکم په
غیر کی د دود د عنبرو یا اگربتی دی، او که د هغو دود وی نو د کفارې لزوم بعید نه دی للنفع
والتداوی: ثم قـال، وکذا الدخان الحادث شربه، چې مراد څُندی سگریټ او چلم، او بیړی
دی یعني په دی شیا نو کی هم کفاره بعید نه دی فتدبر» قـال المُصنفُ:

اَوِاسْتَقَاءَ وَلَوْدُوْنَ مِلْئِ الْفَمِ فِیْ ظَاهِرِ الرِّوَایَةِ وَ
اویا روژاتی په قصد قئ وواهه که څه هم تر ډکی خولی کموی په ظاهر روایت کی، او حضرت
شَرَطَ اَبُوْیُوْسُفَ رح مِلْئَ الْفَمِ امام ابویوسف د خولی د ډکوالی شرط **بُوْلی پُوْه سَـه**
چې دامام اعظمؒ نه چې قئ تر ډکی خولی کموی دوه روایت دی، یو دادی چې روژه په ماتیږی
وهو الموافق لقوله علیه الصلوٰة والسلام مَنْ استقاءَ فلیقض» او امام ابویوسفؒ شرط
بولی په ماتوالی کی د روژی د قصد په قئی سره ډکه خوله، ولی چې کم تر هغه کالعدم دی ځکه
او دس نه په ماتیږی» بعض امامان چې د روژی او اودا سه فرق نسی کولای وعوامو ته وائی
وائی چې په روژه کی قئی بې قصده په ډکه خوله وواهه روژه یه ماته ده» دا حکم د دوی غلط دی»
قـالَ المصنفُ **اَوْاَعَادَ مَاذَرَعَهٗ مِنَ الْقَئِ وَکَانَ مِلْئَ الْفَمِ وَهُوَ**
ذَاکِرٌ لِصَوْمِهٖ اویا روژاتی په قصد تیر کړي هغه قئ چې پرده غالبه سوي وو یعني په

قصد یه نه وو وهَلی، او حال دا وو چې هغه قی په ډکه خوله وواهه او ده روژه هم په یاد وه» نو
روژه یه ماته ده او کفاره نسته بانديې، او که روژه هیره وه نو روژه یه هم نه ده ماته» او که قئ تر
ملئ الفم کم وو نو ده بیرته تیر کړی په هغه کی دوه روایته دی په یوه روایت کی یه روژه فاسدیږی
امام طحطاویؒ وائی چې اصح عدم فساد دی» در عن المحیط» قـال المصنفُ:

اَوْاَکَلَ مَابَیْنَ اَسْنَانِهٖ وَکَانَ قَدْرَ الْحِمَّصَةِ اویا روژاتی وخوړی هغه شئ یعنی
ډوډی یا غوښې وغیره چې د غاښو په مابین کی بند وه او په قدر د یوه نخود وو، نو روژه خو
یه ماته سوه او کفاره نسته، او که تر حمصی کم وو نو روژه یه نه ده ماتیږی للضرورة ولزوم الحرج
قـال المُصنفُ **اَوْنَوَی الصَّوْمَ نَهَارًا بَعْدَمَا اَکَلَ نَاسِیًا قَبْلَ**
او یا یه نیت د روژی وکړی د ورځی پسله دی چې د مخه تر نیت یه خوراک په هیره کړي وو د مخه تر پید
اِیْجَادِ نِیَّتِهٖ مِنَ النَّهَارِ اَوْاُغْمِیَ عَلَیْهِ وَلَوْجَمِیْعَ
کولو د نیت د ده ورځی نو روژه یه ماته ده او کفاره نسته، او یا بیهوښی راغله پر سړي که څه هم ټـوله
الشَّهْرِ اِلَّا اَنَّهٗ لَایَقْضِی الْیَوْمَ الَّذِیْ حَدَثَ فِیْهِ
میاشت وی مگر د هغه ورځی قضاء پری نسته چې وده ته بیهوښی په دَغه ورځ یا په شپه کی د
الْاِغْمَاءُ اَوْحَدَثَ فِیْ لَیْلَتِهٖ هغی ورپیښه سوی وي **پُوْه سَه** چې اغماء یو نوع د مَرض ده چې ډیر
امتداد یه نادر دی او احکام د شرعی شریفی بناء پر غالب دی، نو ځکه پر د غه ممتده بیهوښی قضاء
د ټولو ورځو د بیهوشی لازم ده، مگر د هغه ورځی قضاء نسته چې دی په هغه ورځ کی یا
په شپه کی بیهوشه سوی دی، للعذر»

قال المصنفؒ **اَوْجُنَّ غَيْرَ مُمْتَدٍّ جَمِيْعَ الشَّهْرِ** او یا سړی لیونی سو لکن تول میاشت یه په برکی نه و نیولی نو قضا د ورځو د جنون پر ده لازم ده: لانه لاحرج فی قضاء مادون الشهر یعنی که ئی بسته میاشت جنون و نیولی بیا قضاء پری نسته للحرج، قال المصنفؒ:

وَلَا يَلْزِمُهٗ قَضَائُهٗ بِاِفَاقَتِهٖ لَيْلًا اَوْنَهَارًا بَعْدَ فَوَاتِ

او نه ده لازمه قضاء د روژی په هغه لیونی چی د شپی به پرسد کیدی، ولی چی شپه محل د روژی نه ده، او یا د ورځی به پرسد سو هغه وخت کی چی

وَقْتِ النِّيَّةِ فِى الصَّحِيْحِ

وخت د صحت د نیت د روژی به تیر سوی وو یعنی الضحوة الکبری لانه لا اعتبار للصحة فی هذا الوقت، فکان الصحة فی هاتین الوقتین کالعدم فکان هو کالمستوعب جمیع الشهر فلا قضاء علیه للزوم الحرج فافهم،

پوهسه: چی امام طحطاویؒ په ص۵۵۸ د دی باب په پای کی یو مفید، تتمه راوړی ده چی ترجمه یه داده: په هغو ځایو کی چی په باب کی ذکر سوه چی کفاره پر روژاتی نسته، هغه ځایونه دی چی د روژاتی څخه مرة بعد اخری په قصد د معصیت د افساد الصوم وی پیښ سوی، او که مکرر وارونه په قصد د معصیت د افساد الصوم پیښ سی بیا کفاره با ندی سته کذا فی النهر الفائق،،

قدوری نکاح پښتو
آسانه فقه
پښتو یو ټوک
معارف القرآن
پښتو
دیر ژر به د مکتبة القرآت والتجوید څخه خپاره سی

فَصْلٌ وَيَجِبُ الْاِمْسَاكُ بَقِيَّةَ الْيَوْمِ عَلٰى مَنْ فَسَدَ صَوْمُهٗ

واجب دی ځان ساتل د خوراک او نورو د روژی ماتوونکی شیانو څخه پاته ورځ پر هغه چا چی روژه یه فاسده سوی، **پوهسه**: چی مصنفؒ چی واجب وایی دا ظاهر الروایة دی او هم صحیح، بعض علماء وائی چی امساک مستحب دی، حکمت د امساک ئی دا دی چی د روژاتیانو سره تا چی حق د وخت چی د روژی میاشت ده پر ځای سی،، **فائده**: دا امساک پر چا واجب دی کی فساد د روژی په عذر سره وی لکه جنګ د دښمن یا تبه چی دوا ئی زائل سی او یا بی عذره فاسده سوی وی، قال المصنفؒ:

وَعَلٰى حَائِضٍ وَنُفَسَاءَ طَهُرَتَا بَعْدَ طُلُوْعِ الْفَجْرِ

او واجب دی امساک پر ښځه چی د حیض او نفاس څخه پاک سی تر پیله سپیدو څخه، **فائده**: حرام دی امساک پر ښځه چی په حال کی د حیض وی یا نفاس، ولی چی حقیقةً روژه خودی ته حرام ده نو تشبه په حرام سره هم دی ته حرام ده، **فائده**: که مسافر مقیم سو تر پیله طلوع الفجر او یا مریض جوړ سو، وروسته تر طلوع الفجر او یا لیونی پرسد سو په د غه وخت کی هم امساک پر واجب دی **پوهسه**: چی هغه کسان چی امساک ورته حرام وی لکه ښځه حائضه یا نفساء په حال کی د حیض او نفاس یا مسافر په حال کی د سفر یا مریض په حال کی د مرض چی خوراک وغیره کوی په پټه دی کوی علانیةً دی نه کوی، قال المصنفؒ:

وَعَلٰى صَبِيٍّ بَلَغَ اَوْكَافِرٍ اَسْلَمَ وَعَلَيْهِمُ الْقَضَاءُ اِلَّا الْاٰخِرَيْنِ

او د غه رنګه امساک واجب دی پر کشنی چی بالغ سی او یا کافر چی مسلمان سی تر پیله سپیدو څخه لحرمة الوقت بالقدر الممکن، او پر د غو ټولو قضاء د د غی روژی سته مګر دوه اخیر چی صبی بالغ دی یا کافر مسلمان پر هغو قضاء نسته، لعدم اهلیتهما للصوم فی اول الوقت للصوم فلم یجب علیهما الصوم حتی یجب القضاء،

فَصْلٌ فِيْمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَفِيْمَا لَا يُكْرَهُ لَهٗ وَمَا يُسْتَحَبُّ

دا فصل دی په بیان کی د هغو شیانو چی مکروه وی روژاتی ته، یعنی که څه هم روژه یې نه په ماتیږی او په بیان د هغو شیانو چی مکروه نه وی روژاتی ته، او په بیان کی د هغو شیانو چی مستحب وی یعنی روژاتی ته ۔ قَـالَ الْمُصَنِّفُ:

كُرِهَ لِلصَّائِمِ سَبْعَةُ أَشْيَاءَ ذَوْقُ شَيْءٍ وَمَضْغُهٗ بِلَا عُذْرٍ

مکروه دی روژاتی ته اوه شیان، خوند کتل د یو شی یا ژوول د یو شی بیله عذره، ولی چی دی فعل کی روژه وفساد ته پیشول دی، امام طحطاوی وائی چی د ظاهر نه د مطلق کراهت دا معلومیږی چی کراهت د دغو شیانو تحریمی دی، که څه هم روژه نفلی وی علی المذهب ۔ ط، م، او شمس الائمة الحلوانیؒ وائی چی په نفلی روژه کی پروا نه لری، ولی چی افطار او ماتول د نفلی روژی بیله عذره روا دی، په یو روایت کی لکن هغه روایت د ظاهر المذهب نه دی ۔

پوهه: چی عذر د خوند کتلو شی روژاتی لره دا هم کیدای سی چی د ښځی میړه بد اخلاقه وی چی پس تروه او بی نمکه کنځ خوابده وی، نو دی ته روا ده چی د کټوی وغیره خوند وګوری او که میړه حسن الاخلاقه وی بیا یې خوند کتل ورته مکروه تحریمی دی، او منځه هم پر دغه قیاس ده او که روژاتی شی رانیوی او خوند یې ددی د پاره کتنی چی په رانیولو کی خطا نه وزی، په دی مسئله کی اختلاف دی، او د ژوولو عذر دا دی چی دیوی ښځی کښتنی د وړی ماشوم لای ژوول په غوښته او بل بی روژی څوک هم نه وو، چی ددی وکښتنی ته د وړی ورژوول ورته نو دی ته کی څه هم روژه وی ژوول د ډوډی مکروه نه دی ۔ ولا یکره بالاتفاق ۔ د، م،

پوهه: چی امام طحطاویؒ په مکروهاتو کی دغه شیان هم ذکر کړیدی ۱ چی روژاتی لمبیږی په اوبو کی د ګونو، یا پوسکی نه اچوی نه باید چی او به یې په کونه ننوزی چی په ګونه او پوسکی سی د کونی تناو خلاص سو ۲ ماینه ته مکروه ده نفلی روژه چی میړه یې پر کور وی بیله اجازی د میړه الاان یکون صائمًا او مریضًا، او محرمًا بحج او عمرة ۔ او که میړه په دغسی احوالو کی وو بیا منعه

د ماینی د نفلی روژی څخه نه سی کولای ۳ مزدور یا مینځی ته مکروه ده نفلی روژه بیله اجازی د بادار څخه که څه هم بادار یې مریض یا محرم وغیره وی، ولی چی مقصود د مزدوری او مینځی څخه خدمت دی په روژه سره د وی د خدمت څخه ضعیفه کیږی ۴ چا چی څوک مزدور کړی وی نو له د مزدور روژی په خدمت کی تاوان کاوه بیا مزدور ته روژه نیول مکروه ده او کی تاوان نه کاوه بیا پروا نه لري، قَـالَ الْمُصَنِّفُ:

وَمَضْغُ الْعِلْكِ

او د غه رنګه مکروه دی ژوول د ژاولو، یعنی روژه نه په ماتیږی او دا کراهت نراو ښځی دواړو ته شامل دی، وجه د کراهت په دا ده چی سړی چی ژاولی ژووی خلک چی وائی چی دا سړی روژه خوری نو ځای د تهمت دی ۔ وقد قَالَ رسول الله صلی الله علیه وسلم: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْآخِرِ فَلَا يقفنّ مواقف التهمه ۔ **مسئله**: ژاولی ژوول په غیر کی د روژی ښځو لره مستحب دی او نرو ته مکروه دی مګر په خلوت کی ۔ م، ط ۔ **فائده**: عِلك بعض اهل لغت وائی چی مصطکی دی لکن مصطکی چی هم دا اوس د طبیبا نو سره موجود دی هغه دواء ده د ژاولو څخه نه دی، بعض اهل لغت وائی چی لبان دی چی کندر یې هم بولي، **فائده**: ژاولی دوه قسمه دی یو توری ژاولی بولي چی د هغه څخه د ژوولو په وخت کی اجزاء جلا کیږی او نارو سره تیریږی هغه خو مطلقًا که نوی وی یعنی نه وی ژوول سوی او که زړه وی یعنی ژوول سوی وی روژه په ماتیږی، او یو سپینی ژاولی دی، هغه که نه وی ژوول سوی او یا ژوول سوی وی لکن سره غیر متصل الاجزاء وی چی هغو ته پر کند هاری پښتونی به خارچنړاوائی په دواړو سره روژه ماتیږی، ولی چی اجزاء ځندی جلا کیږی او د نارو سره تیریږی او که سپینی ژاولی وی او متصل الاجزاء وی، نو د هغو ژوول مکروه دی،

تبصره: هغه ژاولی چی د خارج څخه په او سنی زمانه کی راځی چونکه په وخت کی د ژوولو د هغو خوږ پوښ یعنی خوږ والی ځندی جلا کیږی او د نارو سره تیریږی کما یدل علیه التجربة او وروسته ژاولی په کښی پید اکیږی، نو د هغو په ژوولو هم روژه ماتیږی ۔

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولشارحه ولمن نظر فيه بعين الانصاف ۔

قال المصنف **وَالقُبْلَةُ وَالمُبَاشَرَةُ اِنْ لَمْ يَأْمَنْ فِيْهِمَا عَلٰى نَفْسِهِ** اودغه رنګه مکروه ده مچه اخستل او لغړ څیشته پریوتل د ماینې سره چې دی کار ته په عربۍ ژبه مباشرة فاحشه وائي **الاِنْزَالَ اَوِ الجِمَاعَ فِيْ ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ** که سړی مطمئن نه وي په دغو دوو کارونو کې پرځان باندې د انزال چې صرف روژه پې ماتېږي، او د جماع څخه چې هم پې روژه ماتېږي او هم کفاره به پرلازمېږي که د رمضان روژه وه او دا حکم د ظاهر روایت دی،

پوښتنه: چې فرق په مابین کې د مطمئن او غیرمطمئن په نفس قبله او مچه کې دی چې غیرمطمئن ته مکروه ده او مطمئن ته نه ده مکروه، ولې چې په حدیث شریف کې د عائشه رض چې روایت په بخاري او مسلم کړی دی راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام به د خپلو ښځو څخه مچه اخستل او دی به روژاتی وو، **پوښتنه:** چې هغه تفسیر چې د درویش د مباشرت فاحش وکړي په هغه کې اختلاف او فرق په کراهت او نه کراهت په غیرمطمئن او مطمئن کې خوسته، او هرچې هغه تفسیر دی چې طحطاوي کړی دی چې مباشرة فاحشه دا دی چې میړه او ماینه دواړه پرتوګان سره وکاږي او د نر ذکر د ښځې د فرج سره په تماس کې وي، نو په فتاوی هندیه کې وائي چې هغسې مباشرة مکروه علی الاطلاق دی یعنی که هم سړی د جماع او انزال څخه په امن کې وي بلکه په محیط کې وائي چې هیڅ اختلاف په کراهت کې د دغسې مباشرت نشته"

فائده: کې د ماینې څخه داسې مچې اخستې چې شونډان د دې ئې بیښله هغه علی الاطلاق مکروه دی" ط " وکذا فی الفتاوی الظهیریة " د درویش وائي چې وجه د کراهت د نفس مچې او نفس مباشرت دا ده چې سړی روژه خپله د فساد سره مخامخ کوي، "قال المصنف"

وَجَمْعُ الرِّيْقِ فِي الفَمِ ثُمَّ اِبْتِلَاعُهُ وَمَاظُنَّ اَنَّهُ يُضْعِفُهُ كَالفَصْدِ وَالحِجَامَةِ اودغه رنګه مکروه دی جمع کول د ناړو په خوله کې او بیا یې تیرول یعنې په قصد سره، وجه د کراهت په مشابهت دی د مفطر سره چې

یو غړپ اوبه تیرې کړي، اودغه رنګه مکروه دی چې هغه کار دده ګمان وي چې د دې کار په کولو به نږه ضعیف سم د روژې څخه، لکه سړی چې رګ خلاص کړي او یا وینې وکاږي، د درویش وائي چې مراقي داسې لفظ هم زیات کړی دی، "والعمل الشاق"، لکن د دې کار کراهت هغه چاته دی چې د دغه عمل شاق ته ضرورت نه لري، او هرچې هغه کسان چې د عیال نفقه په عمل شاق برابره وي هغوته هیڅ کراهت نشته، قال المصنف:

وَتِسْعَةُ اَشْيَاءَ لَا تُكْرَهُ لِلصَّائِمِ القُبْلَةُ وَالمُبَاشَرَةُ مَعَ الاَمْنِ او ۹ شیان مکروه نه دی روژاتي لره، یوه مچه اخستل د ماینې څخه یعنې چې پر طریقه د فاحشې مچې نه وي کما عنقریب، او بل مباشرة دی د ماینې سره یعنې چې مباشرة په تفسیر ثاني نه وي کما مر، لکن د دواړه کاره سره د اطمنان د انزال او جماع مکروه نه دي، لما من حدیث عائشة رض المتفق علیه، او دا هم د ظاهر الروایت دی، او د امام محمد څخه روایت دی چې مباشرت په تفسیر اول مکروه دی، او دا روایت دی د حسن د امام اعظم څخه، قال المصنف:

وَدُهْنُ الشَّارِبِ وَالكُحْلُ وَالحِجَامَةُ وَالفَصْدُ او نه دی مکروه غوړول د بریتو لانه لیس فیه شیئ ینافی الصوم مره او نه دی مکروه سترګې تورول روژاتي لره لانه روی انه علیه الصلوٰة والسلام اکتحل وهو صائم، او نه دی مکروه وینې کښل یا رګ خلاصول، لکن په شرط د دې چې د دې روژاتي عقیده وي چې د روژې څخه نه ضعیفه کیږي، مر، کما مر قال المصنف

وَالسِّوَاكُ اٰخِرَ النَّهَارِ بَلْ هُوَ سُنَّةٌ كَاَوَّلِهِ وَلَوْ كَانَ رَطْبًا اَوْ مَبْلُوْلًا بِالمَاءِ اودغه رنګه مکروه نه دی د مسواک وهل په اخیر کې د ورځې، کوم چې امام شافعي په روسته کې تر زوال مکروه بولي، بلکه مسواک وهل سنت دی په اخیر کې د ورځې لکه په اول کې د ورځې که څه هم مسواک لوند وي، او یا په اوبو لوند وي لکه بعض علماء داسې مسواک وهل مکروه بولي، دلیل دد ې مسئلې: دا قول د علیه الصلوٰة

والسلام دی: من خیرخلال الصائم السواك، ترجمه: دښوخویو څخه د روژه تی مسواك دی چې دا حدیث مطلق دی په اول سره نه دی مقید، وورد: کَانَ النبی صلی الله عَلیه وَسَلم یَستاك اول النهار واخره وهوصائم، کفایه، ط، وفی الجامع الصغیر للسیوطیؒ: السواك سنة فاستاکوا ای وقت شئتم، وفی الحدیث صلوٰة مع سواك افضل من سبعین صلوٰة بلاسواك، وهذا الحدیث لاتقید فیه بالرمضان وغیره ولابأول الیوم فیه واخره، قَـالَ المُصنفؒ:

وَالمَضمَضَةُ وَالِاستِنشَاقُ لِغَیرِ وُضُوءٍ وَالِاغتِسَالُ

او د غرغره مکروه نه دی په خوله او به لغړول او په پزه او به دا خلول بیله اوداسه، نو په اوداسه کی خو په طریق اولیٰ مکروه نه دی، او د غرغره مکروه نه دی غسل کول په روژه کی، وقد ورد کل ذالك فی الاحادیث النبویه م، قَـالَ المُصنفؒ:

وَالتَلَفُّفُ بِثَوبٍ مُبتَلٍ لِلتَبَرُّدِ عَلَی المُفتیٰ بِهٖ

او د غرغره مکروه نه دی

پیچل د لندی جامی برځان په گرمی کی د ځنکی د پاره، پر مذهب مفتی به، چی هغه قول دی د امام ابو یوسفؒ، ولی چی په حدیث شریف کی راغلی دی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم اوبه توی کړی پر سر باندی او دی روژه تی وو، د تندی څخه یاد گرمی د وجهی، رواه ابوداؤد، وایضا ابن عمرؓ به پر ځان لنده جامه پیچل او روژه به ئی وه، او امام اعظمؒ د افعل مکروه بولی، ولی په دی فعل سره روژه تی خپله تنگدلی ښکاره کوی په اداء کی د عبادت د روژی، قَـالَ المُصنفؒ:

وَیَستَحِبُّ لَهٗ ثَلَاثَةُ اَشیَاءِ السُّحُورُ وَتَاخِیرُهٗ

او مستحب دی روژه تی لره دری ۳ کاره یو پیشلمی دی، لقوله علیه الصلوٰة والسلام: تَسَحَّرُوا فان فی السحور برکة، د پیشلمی برکت یو خو قوت دی، د ایندو ورځی پر روژی، او بل دا چی وخت د پیشلمی وخت د قبلیدو د دعا دی. نو چی سړی راکښینی شاید یو ه دعاء او استغفار به و وائی هغه به قبول سی او بل اقتداء ده په نبی علیه الصلوٰة والسلام لیمی، او بل دا چی په ابتداء کی د اسلام وروسته

ترخوب خوړل وغیره حرام وو او پیشلمی د هغه ناسخ وگرځیدی، نو پیشلمی نه کول شبه د عمل بالمنسوخ ده، **مسئله**: کړد سړی په پیشلمی شی خوړل زړه نه غوښتی نو چی راولیږي سی او یوه دانه خرما او یا یو غړپ او به و څښی هم سنت پر ځای کیږی، **مسئله** که سړی د اول څخه د شپی ویښ وی، او چی وخت د پیشلمی سی پیشلمی وکی او بیا بیده سی سنت خو نه سو پر ځای بلکه دا سی کول مکروه دی ولی چی اغلب کی د د غه سړی څخه د سحار لمونځ قضاء کیږی او یا جماعت ځندی تیریږی، کما یدل علیه التجربة، او بل مستحب دی ځنډول د پیشلمی: لقوله علیه الصلوٰة وَالسّلام: ثلث من اخلاق المرسلین: تعجیل الافطار وتاخیر السحور ووضع الیمین علی الشمال فی الصلوٰة، قَـالَ المُصنفؒ:

وَتَعجِیلُ الفِطرِ فِی غَیرِ یَومِ غَیمٍ

او بل مستحب وختی روژه ماتول دی په غیر کی د ورځی د وریځی، **پوسه** چی روژه دی د مخه تر ما ښام د لماغر ماتوی، په بحر رائق کی وائی چی تعجیل مستحب دا دی چی د تر اشتباك د ستورو دې د مخه روژه ماتوی، او په وخت کی د افطار دا دعا مستحب ده،

د روژه ماتی دعاء اللهم لَكَ صُمتُ وَبِكَ اٰمَنتُ وَعَلیكَ تَوکلتُ وَعَلیٰ رزقك افطرتُ ومنَ الغدمن شهر رمضان نویت فاغفرلی ما قدمتَ وَما اخرتُ، ط،

تاریخی خبره څه وخت چی زما شرح و دی پړاونه ور سیدله نو په افغانستان کی د طالبانو حکومت په سبب د سختو بمبار یو او سختو راډیو تبلیغاتو د امریکایانو یك لخته ختم سُو، د شوال ۵ تاریخ ۱۴۲۲ھ ق وَلَعَلَّ الله یُحدِثُ بعد ذالك امرًا، اللهم انصر الاسلام والمسلمین اٰمین یارب العٰلمین،

ښهانه فائِده د اوسنی د مشکل سوال حل کوونکی فائِده

سوال بدین منوال: په پیچکاری په عبارت دیگرپه ستن لگولو په بل عبارت پائخکشن روژه ماتیږی او که نه!

جواب به نستعین: د دی سوال حل موقوف پر څو مقدمو دی،

اوله مقدمه: معنا د روژې کما فی نور الایضاح والمراقی والطحطاوی کما مرّ وکذا فی سائر کتب الفقه، یعنی په شرعه شریفه کې که څه هم معنا لغوي یې مطلق امساك دیوه فعل او یا قول څخه دی، داده چې سړی به امساك کوي یعنی په قصد، دوره ځی یعنی د راچاودو څخه د سپیدو تر لمر لویدو پورې، د قصدی داخلولو څخه د شئ، نو کې ګرځ په خوله ننوتی روژه یې په ځای ده که هغه شي ماکول عادةً وی لکه ډوډی او یا عادی شئ نه وی لکه خاوری، ډبره، وغیره که د ادخال په قصد وی چې په بعض صورتونو کې کفاره هم پرې لازمیږی، کما مر مفصلاً او که خطا ګړی لکه چې د خولی د پریولو څخه او به حُندی تیری سې، نو په دوارو صورتونو کې روژه نه ده باقی ه البته که په هیره وی روژه یې باقی ده، وکل ذالک قدمر مفصلاً، او د ادخال به ونس ته نه کوی د خولی د خواوی او که د پزی د خواوی او یا د تپ د خواوی لکه جا ئفه تپ یعنی چې تپ د معدی پردی ته رسیدلی وي، ولې چې ودی تپ ته چې لنده دوا واچوی خواه مخواه نس ته رسیږی او په وچه دوا کې اختلاف دی کما مرّ،

او نه دماغ ته چې په حکم کې د نس دی، لکه چې په امة تپ کې دواء واچوی، امة هغه تپ دی لکه د سړي چې سر پات سی او اُم الدماغ ته یعنی پردی د مغزو ته ورسیږی، ولې چې داسی تپ چې دواء واچوی سی مغزو ته رسیږی، او د غه رنګه به امساك کوی د شهوت څخه د فرج که د مخ د خواوی او که د شا د خواوی چې دې ته جماع ویل کیږی، او دغه رنګه به امساك کوی د شهوت د فرج څخه په صرف انزال سره لکه په مباشرت فاحشه د ماینی او یا عبث بالید وی وقدمر کل ذالک مفصلاً، او دی امساك سره به نیت ملګری وی، تا چې عادت او عبادت سره جلاسی، او صائم به کافر نه وی لیونی به نه وي او بنځه به حائضه او نفساء نه وي، ولې چې دا کسان اهل د روژی نه وي، وقدمر مفصلاً فتذکر،

مقدمه ثانیه، روژی لوماتوونکی شیان سته یا سره د کفاری لکه په قصد ډوډی خوړ یا او به وڅښی یا جماع وکړی یا بیله کفاری لکه چې ډبره تیره کړي وغیره کما مر کل ذالك.

مقدمه ثالثه، د روژی په ماتولو غذائی شی او غیر غذائی که څه هم مضر د بدن وی لکه سړی مر ګوش وخوری روژه یې ماتیږی که څه هم مضر دی،

مقدمه رابعه، که ونس ته بیله معلومولاره په تاثیر سره او یا و دماغ ته په تاثیر سره فائده

ورسیږی روژه نه په ماتیږی، مثلاً روژاتی اول د جبه تبه وی تو ده، نو په اکثران یې په نس او په یخي ور اینې دی، تاچې د نس حرارت او دماغ حرارت یې کم سی او هغه سو هم کیږی، کما یدل علیه التجربة، نو د غی بیخی تاثیر د مسلمات دقیقه وو څخه د بدن او معدی او دماغ ته رسیږی او روژه نه په ماتیږی، عند الکل من الائمة ره؛

مقدمه خامسه: که چیری لړم په روژاتی نیښ جګ کی او یا کنا تی مثلاً په زهر توی کړی یا لندی یا مار په روژاتی غاښونه د ننه کی او د غاښنو څخه زهر په کښی توی کړی روژه یې بالاتفاق نه په ماتیږی، ولی دا زهر یوه ادنی ادنی څاڅکی دی نه وجوف ته رسیږی او نه دماغ ته کما هو ظاهر، او سره د دی چې ګاهی دا زهر پر زړه تاثیر وکی او سړی حُندی مړ سی او یا یه زړه په تکان سی نو دا تاثیر پر زړه او یا د بر اندام چې واقع کیږی، دا په تاثیر سره دی یعنی زهر په داغه کې دی نه نقل کیږی مګر په قدرت الهی تاثیر یې پر زړه وغیره طاری سی نو ځکه روژه نه په ماتیږی، د دی تاثیر مثال په حدیث صحیح کې چې بخاری وغیره روایت کړی دی موجود دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم صحابه رض امر کړی چې تاسی ووژنی ابترمار، چې ښتو یې لنډی بولی، او ذوالطفتین مار چې پر سر دوی ۲ لیکی لري، او علیه الصلوٰة والسلام وفرمائیله، چې دا دوه حاملی ښځی ته یو کړی وګوري حمل په اچوی، او د سړی ستر ګو ته چې وګوری سړي په ستر ګو ړندوي، نو دا بیخی ظاهره خبره ده چې دا تاثیر په قدرت کامله الهی پوری مربوط دی وبس،

مقدمه سادسه: پیچکاري په قدیم زمانه کې د مجتهدینو هیڅ وجود نه درلودی بلکه د شروح قدیمه د فقه شریفی لکه هدایه وغیره، او په زمانه د متونو قدیمه وو کې لکه کنز او قدوری وغیرهما او د فتاوی قدیمه لکه شامی، عالمګیری وغیرهما یې هم هیڅ وجود نه لري، او دغه رنګه په زمانو کې د قدیم حکماوو لکه ابن سینا، جالینوس وغیرهما هم پیچکاری وجود نه لري، نو ځکه چې د پیچکاری د روژی ماتولو حواله په دغو کتابو ور کوی هغه حوالې ټولې غلطی دی،

مقدمه سابعه: بعض کسان چې خپلی خبری په بلند آواز کوي او د بل خبره نه اوری هغه وائی چې د امة تپ یا د جائفه تپ په لنده دوا سره بالاتفاق او په وچه دواء سره علی الاختلاف روژه ماتیږی نو پیچکاری هم د دغه قسمه څخه ده دا قیاس د دوی مع الفارق دی ولې چې تا په اوله

مقدمه کې دامه اوجائنه تیر حال بالتفصیل و پیژندی، او مطلق پیچکاري پر هغونه قیاسیږي

مقدمه ثامنه: د رویش یو لویه ورقه ولیده د فتوې چې ډیرې امضاوې او مهرونه هم باندې وو، هغه چې ما مطالعه کړه فقط د مفسدانو د روژې د مختلفو فتاواو څخه عبارات را نقل کړي وو، چې په هغو مفسدانو کې د پیچکاري نه عین وو او نه اثر، او په اخیر کې بیا ئې تفریع د روژې ماتولو د پیچکارۍ پر کړې وه، او د غه رنګه د قانون د شیخ د ابن سیناء په حواله وغیره نقلونه کړي وه، چې د مقام سره به ئې هیڅ رابطه نه درلوده: اذا عرفت هذه المقدمات، نو.....

پوه سر چې پیچکاري پر څو قسمه ده

یو قسم چې اصطلاح کې سیرم ورته وائي او د لاسو یا د پښو د رګو په ذریعه تزریق کیږي، په هغه پیچکارۍ کې شک نشته چې جوف او نس ته رسیږي، ولې چې بعض مریضان چې غټ غټ عملیات وآپریشنونه ډاکټران ورکړي ډیرې ورځې هغه ته خوړلو شي نه ورکوي بلکه داغه سیرم ورلګوي چې د مریض کامله غذا پکې کیږي یعنې نه وږی کیږي او نه تږی کیږي، نو دا ظاهره خبره ده چې دغه رګونه چې سیرم پکې ور لګوي بالذات یا بالواسطه معدې ته سیرم نقل کوي، نو روژه ماتیږي

اوبل قسم پیچکاري د بعض ناجوړتیا د پاره او یا د طاقت د پاره، او یا د بعض دردو د پاره په یو رګ کې د لاس و عمل کیږي. د غه پیچکاري امکان لري چې په جریان د وینو د ی ونس او یا د ماغ ته ورسیږي نو که څه هم دا رسیدل څو یقیني نه دی او روژه په صرف شک نه ماتیږي څو غلبه ظن نو وي لکن د پاره د احتیاط د روژې د دغه قسم پیچکاریو څخه ډډه وکړه، اوبل قسم پیچکاري صرف په غوښه کې تزریق کیږي چې هغه هم داسې غوښه وي چې هلته غټ رګونه بیخي نه وي، لکه د لاس موټ او یا کناټي په هغې سره روژه نه ماتیږي.

فائده: د هغې پیچکارۍ فائده صرف او صرف په تاثیر ده نه په انتقال د دواء، بعض ناپوه کسان وائي چې بعض د غوښتنو و بدن ته طاقت ورکوي، نو ولې روژه نه په ماتیږي

جواب: ورکول د روژې وبدن ته خو روژه ماتوونکې نه دی، ولې چې د خارج څخه یو قسم د بګړې په شکل د دواء ډک آله راځي چې هغه خوله چې ئې ترلاس و تړي نو د وینې جریان یې په

بدن کې نوره مالوي، او بدن ته ډیر طاقت ورکوي، آیا که د غه نبګړې روژې انزلاس کړي نو روژه په ماتیږي، او د غه رنګه رګ ای که ډیري تندی څخه و حالت ته د ضعف رسیدلې وي، او بیا دی په واله کې کښیني او اوبه پر سرو اچوي، او ضعف د تندی یې په قوت بدل سي، نو روژه په ماته سوه، لا، بلکه د مخه تیره سوه چې پر مذهب د امام ابویوسف په ورته کاروکې کراهت هم نشته، او نور الایضاح هم داغه صحیح ګڼلې دی، او امام طحطاوی په هغه ځای کې د امام اعظم وه دلیل ته د کراهت په زړه پوری جواب ورکړی دی،، والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب

ګرانو خوانندګانو! دا وه د فقیر فکر په باره کې د پیچکاریو، لکن بیا هم چې هر عالم خپلې نظریه ته آزاد دی

فائده: د درویش مسئلې په کتابو کې د پاره د تدلیل د علماوو نه دي بلکه د پاره د اظهار د خپل نظر دی او نه د دی د پاره چې علماء دی زما سره تحریري، یا شفاهي مناظره او بحث وکړي، البته خپله رایه و خلګو ته بیانولای سی، او کې زما رایه غلطه په فکر کې ورغله نسبت د غلط ور ته کولای سی، لکن د جنګ امیزه خبرو څخه دی ډډه کوي ولې چې: جَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ بِمِثْلِهَا،

معارف القرآن

پښتو

کتبه احقر الناس فضل الحق حقاني بتلبه غفرله

مَكْتَبَةُ الْقِرَاءَتِ وَالتَّجْوِيْد
شارع کانسی کوئټه

فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ

دافصل دی په بیان کی د عوارضو چې خوړک د روژې وسړي ته روا کوي، چې هغه سفر، او مرض، او یا د چا د خوا پر روژه نه نیولو مجبور کول، او حمل د ښځې چې پر ضیاع په بیړې ی، او رضاع، لوږه، او تنده، او کلان سالی ده چې هرم یې بولي، چې دا ټول به په دې فصل کې مفصل راسي ان شاء الله تعالیٰ **پوهسه**: چې عوارض جمع د عارض ده، عارض وریځې ته وائي: هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا، او نر اوی ته هم وائي، او یا ر خوته هم وائي، او افت ته هم وائي، ط:

قَالَ الْمُصَنِّفُ لِمَنْ خَافَ الْمَرَضَ اَوْ بُطْأَ الْبُرْءِ **پوهسه**: دا عبارت او وروسته نور عبارتونه مبتداء د خبر وروسته راځي، که څوک بیرېږی پر زیا توالی د مرض او یا د زیا توالی د زماني د نا جوړېدو، **پوهسه**: چې په بحر رائق کی او طحطاوی کی وائي چې دا خوف په اجتهاد پوري د مریض اړه لري، چې غلبة الظن ته ورسیږي، د علاماتو د لارې، یا د تجربې د لارې، او یا په اخبار د طبیب چې مسلمان وي او ظاهر الفسق نه وي، او بعض فقهاء په عدالت شرط بولي نفس توهم اعتبار نه لري نوسړي ته په دغو دوو عذرو روژه نه نیول روا دی،

مسئله یو غازي چې په غزا کی وي یقینًا پوهیدی چې جنګ به شروع سي، او یا په غلبة الظن پوهیدی، ولچې اول صف کی د دښمن په مقابل کی وو، او دی بیریدی که زه روژه ونیسم نود جنګ څخه به ضعیفه سم، نوده ته روژه نه نیول یا ماتول د روژې د مخه تر جنګ، م،

مسئله: که ښځې د بیرې د حیض پر بناء د عادت دد ہے، او یا یو سړي نوبتی تبې کیدلې او تبې یه واری وو، نود غود وار و نیولی روژه ماته کړه، نو که حیض ښځې ته ورغلی یا پر سړي تبه راغلم خو کار خلاص سو، او که داد وار عذر ونه پیښ نه سوه په کفاره کی اختلاف دی صحیح دا ده چې کفاره نسته باندی، م، د ر،

مسئله که د روژی ۳۰ ورځ وه او د خلګو روژه وه نا بیره تهکان وسوه یا ډول وو هل سو د خلګو دا خیال سو چې اختر سو نو یې روژه ماته کړه وروسته معلومه سوه چې تهکان او ډول د واده د پاره وو مثلًا کفاره پر دوی نسته » د ر م،

ـــه خزانة فقه وکنبل ایوبي :: بیا خوشخط و لیکل خوار حقاني،

قَالَ الْمُصَنِّفُ وَلِحَامِلٍ وَمُرْضِعٍ خَافَتْ عَلَى نَفْسِهَا نَسَبًا كَانَ اَوْ رِضَاعًا

او د غه رنګه فطر روا دی ښځې ته چې حمل یې په نس وي او یا کشنی ته تی ورکوي، او دا بیریږي پر خپل ځان یعني یا د مرض څخه یا د مرګ څخه یا نقصان العقل څخه، خواه تی ورکول یې د نسب د لارې چې د کشنی مورو وي او یا دایې وي یعني بیګانه ښځه وي، **مسئله**: که مسلمان طبیب ومرضعې ته ووایل چې د هغې د کشنی نس ناسته کیده چې ته د غه دوا د ورځې مثلًا یادري ورځې وچیبنه نو د کشنی نس ناسته به د ی جوړه سی، نو دی ته روژه ماتول روا دی په سبب د د غه عذر، قَالَ عَلَيْهِ الصَّلوٰةُ وَالسَّلَامُ: اِنَّ اللّٰهَ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلوٰةِ ، وَعَنِ الْحُبْلٰى وَالْمُرْضِعِ الصَّوْمَ، قَالَ الْمُصَنِّفُ :

وَالْعُذْرُ الْمُعْتَبَرُ مَا كَانَ مُسْتَنِدًا لِغَلَبَةِ الظَّنِّ بِتَجْرِبَةٍ اَوْ

او هغه عذر چې معتبر دی یعني په دې باب کی هغه دی چې تکیه وي پر غلبه ظن یا په د مخه تجربه سره او یا په

اِخْبَارِ طَبِيْبٍ مُسْلِمٍ حَاذِقٍ عَدْلٍ

اخبار د طبیب چې مسلمان وي، او په طبابت کی ماهر وي او عادل وي،

وَلِمَنْ حَصَلَ لَهُ عَطَشٌ شَدِيْدٌ اَوْ جُوْعٌ يُخَافُ مِنْهُ الْهَلَاكُ

او د غه رنګه روژه ماتول روا دی هغه چا لره چې پیدا سي ورته سخته تنده او یا سخته لوږه چې بیریږی د مرګ څخه یعني په سبب د لوږې یا تندې **پوهسه** چې قهستاني وائي چې حر سړي چې د چا مزدوري یا مزدوري د چا او یا هغه سړي چې واله یه کار وله چې سخته ګرمي وه چې د تندې د سببه د ځان پر هلاک و بیریدی نو ده ته روژه ماتول روا دي او یا حره ښځه وه یا مینځه وه چې په سبب د ډېرې خولو او یا د کالی د پریولو په سبب تنده ډېره پر غالب سوه روژه ماتول ور ته روا دی، خ، ط، **مسئله** که سړي روژه پر خپل ځان ډېر تکلیف راوستلی وو چې په هغه سبب ده ته دا تنده مهلکه پیښه سوه که

نکه یو خوك چې په روژه کې ډیر دغمو لو وکړي یا غوبل، وامثال ذالک روژه ماتول خوره ته روادی لکن کفاره بانده سته پرظاهر روایت او لبعض فقهاء وائي چې کفاره فسته بانده» م طار

قال المصنف **وَلِلْمُسَافِرِ الْفِطْرُ وَصَوْمُهُ اَحَبُّ** او روا ده مسافر لره د روژی خوړلـ او روژه

په ډیره ښه ده **پوهـ سـه** چې مراد د مسافر نه هغه سړی دی چې تر سپیدو د مخه یې سفر شروع کړی وی، نو ورته روژه خوړل او نیول دواړه روا دی، او که چیری د روژی نیت کړی وو مګر روسته په ورځ کې سفر شروع کړي هغه ته روژه ماتول نه دی روا مګر هغه وخت چې یو نوی عذر ورپیښ سي

قال المصنف **اِنْ لَمْ يَضُرُّهُ وَلَمْ يَكُنْ عَامَّةُ رُفْقَتِهٖ مُفْطِرِيْنَ وَلَا**

او دا روژه نیول هلته افضل دی مسافر لره کړه ده ته روژه نیولو ضرر نه کاوه، لعینی مطلق ضرر هغه ضرر چې

مُشْتَرِكِيْنَ فِي النَّفَقَةِ فَاِنْ كَانُوْا مُشْتَرِكِيْنَ اَوْ مُفْطِرِيْنَ

بیره د هلاک په کښې وی ولی که بیره د هلاك وه په سبب د روژی بیا خو افطار یعنی روژه خوړل واجب دی،

فَالْاَفْضَلُ فِطْرُهٗ مُوَافَقَةً لِلْجَمَاعَةِ نو افضل، اوبل دا چې اکثر اندیوالان د سفر ده په روژه خوړونکي

نو وي. او نه دوی ټوله اندیوالان په انداز او خرڅ کې سره شریکان نه وه، او که چیری لږ کسان د اندیوالان

په خوړونکي د روژی وه او ډیر یې روژه نیان وه. بیا نو فطر افضل ندی، او که چیری دوی ټوله اندیوالان

په خرڅ کې سره شریکان وه او یا اکثره او ډیر ملګري یې روژه خوړونکي وه بیا نو افضل ده لره روژه خوړل دی، دپاره د موافقت د جماعت سره د ملګرو د سفر

پوهـ سـه: چې صاحب البحر په صورت کې د شراکت فی النفقه علت او دلیل د افضلیت د فطر دا ویلی دی چې په روژه نیولو کې خو ده ته تاوان د مال دی تاوان د مال لکه تاوان د سړي د ځان دی، لکن مصنف د دواړو مسئلو دلیل موافقة للجماعة وو وایه، ولې چې دلیل د بحر والا صاحب النهر رد کړی دی،» او وائي چې ممکن ده چې د غه سړي دی سخي او جوا نمرد وي په

تاوان د مال دی باك نه کیږي، حاصل د کلام دا دی چې په سفر کې روژه خوړل رخصت دی او روژه نیول عزیمت دی، نو عمل په عزیمت سره اولی دی، که چیری دا مذکوره عذرونه نه وه،

مسـئـلـه: په نیز د حنیفیانو په سفر کې قصرد لمانځه او خوړل د روژی هغه سړي ته هم شامل دی چې سفر یې د پاره د معصیت وی لکه یو سړي چې په غلا پسی سفر کوي، لکه هغه چا ته چې شامل دی چې سفر یې د امر مباح د پاره وی لکه سیاحت، او یا د طاعت د پاره وی لکه سفر د حج مثلاً ط. م، غر، در

قال المصنف **وَلَا يَجِبُ الْاِيْصَاءُ عَلٰى مَنْ مَاتَ قَبْلَ زَوَالِ عُذْرِهٖ بِسَفَرٍ**

او نه ده واجب وصیت کول په هغه چا چې د مرګ سره مخامخ سی د مخه تر زوال د عذر ده چې سفر وو

وَمَرَضٍ وَنَحْوِهٖ كَمَا تَقَدَّمَ او یا مرض او یا مثل ده یو د سفر او مریض والی لکه چې د مخه تیر سوه یعنی هغه عذرونه چې

روا کوونکی وه د روژی د خوړلو، ولی پر ده غه مړی د غه خوړلی روژی لازمی نه دی، د دی کبله چې ده نوری ورځې نه دی پیدا کړي او خدای جل شانه وائي: فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ» قال المصنف:

وَقَضَوْا مَا قَدَرُوْا عَلٰى قَضَائِهٖ بِقَدْرِ الْاِقَامَةِ وَالصِّحَّةِ

یعنی که د سړي سفر و پای ته ورسیدی او یا یې صحت پیدا کړی او یا بل عذر وو هغه زائل سو، نو د غه کسان به قضاء راوړي د هغو روژو چې دوی قدرت پر پیدا کړی په قدر د اقامت که مسافر وو او روژه یې خوړلی وه یا جوړ سو که مریض وو او روژه یې خوړلی وه. او که قضاء نه وه راوړي پر ده بانده په وخت کې د مرګ وصیت د فدیه ورکولو واجب دی،

مسـئـلـه: که مړی وصیت د فدیې د روژو مثلاً وکړی، نو دا وصیت د ده د دریمی برخه د مال ده نافذ دی که وارث د ده لودی، او که وارث نه وو، نو وصیت به د ټول مال نه چلیږي، د ا ټوله هلته چې پر مړی پور نه وی بانده او که پور پر بانده وو که ټول مال یې په پور کې ولاړی نو دده وصیت لغو سو الا ان یتبرع به الوارث» او که د پور نه څه مال پاته سو بیا د ده وصیت د دریمي

ځځر د مَا بَقِيَ چليږي کی وارث د رلودی، او کی نه د رلودی بیا د توله مَا بَقِيَ بعد الدَّين ځځر چليږي،

مسئله: کمړی وارث او قريب د مړي ځوا ځځر روژه ونيسي يا د مړي قضا ئی لمونځونه راوه گرځوي په هغه د مړي غاړي نه خلاصيږي لقوله عليه السلام: لَا يَصُومُ اَحَدٌ عَنْ اَحَدٍ وَلَا يُصَلِّي اَحَدٌ عَنْ اَحَدٍ» س، در، ط، م»

قال المصنف ر» **وَلَا يَجِبُ التَّتَابُعُ فِي الْقَضَاءِ** او شرط نه ده سره يو ځای والی د قضا ئی روژو، ولې چې خدای پاک مطلق وَيلی دې» فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ، او د تتابع قيد يې نه دی وَيلی» لکن بيا هم عند القدرة مبادرة وقضائی روژو نه او تتابع د هغو مستحب ده مبادرة الی فعل الخير، وبرائة الذمه»

فائده: په څلور وقسمو روژو کی تتابع واجبه ده په نص قرآنی ع۱ اداء رمضان ع۲ کفارة الظهار ع۳ فدية اليمين بالصوم ع۴ کفارة القتل الخطاء، او کوم چې وه، ته اختيار دی که تتابع کوی او که نه! هغه قضاء د رمضان ده، روژې په سبب د سرخرېلود محرم الحج والعمرة په سبب د عذر، او روژې د متمتع الحج والقِران، او روژې د جزاء الصيد په حرم کی، او دريم قسمه روژې خو په قرآن مبارک کی نه دی ذکر سوی په احاديث صحيحه ووسره ثابتی دی يو قسم روژې د ما تولو د روژې د رمضان په قصد سره چې په هغو کی تتابع شرط ده، او نفلی روژې يا نذری روژې په هغو کی تتابع شرط نه ده، ط، در،

ابيات

بقبرستان نظر كردم صباحی ؛
ازانها می شنیدم يک صدائی ؛ گلان گلها در خاک ميگفت ؛ ہمين دنيا می آرزد بکاہی ؛ غرض نقشيست کز ما یاد ماند ؛
که ہستی را نمی بينم بقائی ؛ مگر صاحب دلی روزی برحمت ؛ کند در حق اين مسکين دعائی ؛ ندارد توشه راه قيامت ؛
بجز شرمندگی ورو سياہی ؛ ندارد طاعت مقبول درگاه ؛ بجز اشک ندامت آه آہی ؛ بحق و حرمت فرقان اعظم ؛
مرا از ذنب عفو کن عذر خواہی ؛ شفيع آورده ام روی محمد ؛ کرم کن بر من گم کرده راہی ؛

اعتذار ؛ ارسل النمل من خلوص وداد ؛ لسليمان نصف رجل جرادٍ ؛
قائلاً ذالک منتهی جهدی ؛ والهدايا بقدر من يهدی ؛
احب الصالحين ولست منهم ؛ لعل الله يرزقنی صلاحا ؛

درباب تقليد وحذر از لامذهب

حق شده مذهب امام چهار ؛ رهروان ره شه ابرار ؛ خدمت دين احمدی مرسل ؛ کرد ہر يک برون ز حد و شمار ؛
گفت ہر يک کر چون حديث نبی ؛ يابی آنجا تو قول ما بگذار ؛ کين ہمه سعی ما بدين نبی است ؛ ہمه ران عمر کرده ايم نثار ؛
جامعان حديث مرسل پاک ؛ چون بخاری و مسلم احرار ؛ ابن ماجه نسائی وطائی ؛ ترمذی بيہقی اولی الابصار ؛
ہم طحاوی حافظ حسينی ؛ دارقطنی جامع اضمار ؛ حافظ داری ابو داؤد ؛ بود تقليد نزد شان مختار ؛
اتباع چنين ائمه کن ؛ گوش را نه بدين نوا يکبار ؛ که بتقليد ہست سنت اوست ؛ بهتر از شر ہا است سر دولت ؛
آئے تھے ہم بلبل سیر گلشن کر چلے ؛ دیکھ مالی باغ اپنا ہم تو اپنا گھر چلے ؛
دا ژان چې پر همه وو محکوا وری ؛ مشرف ئی کی دا ذات د کيميا ولی ؛
ملامت پر عبيد مه کوه بی حرمته ؛ خپله سعيه په مبذول کړه د خدمته ؛
که د مانه راته کړی دخپل حسده ؛ بد گوئی هم مه کوه ای بی عزته ؛

قال المصنف **فَاِنْ جَآءَ رَمَضَانُ اٰخَرُ قُدِّمَ عَلَى الْقَضَاءِ وَلَا فِدْيَةَ** نو که چيری راغله بله مياشت د روژې يعنې پر سرې د تيرې مياشتی د روژې قضائی باندی وې نو د روژې د مياشتی روژې دی پر قضائی روژو د مخه کړي يعنې شرعًا **بِالتَّاخِيْرِ اِلَيْهِ** د هغه حکم دی حتی که سرې د روژې په مياشتی کی د قضائی نيت وکړی هغه د ده نيت لغوه دی او روژه به د دی مياشتی روژه ده، او نسته پر ده سری فديه د قضائی روژو بلکه وروسته تر روژې به قضائی روژې نسی» وعلم جرًا. قال المصنف

وَيَجُوْزُ الْفِطْرُ لِشَيْخٍ فَانٍ وَعَجُوْزَةٍ فَانِيَةٍ او روا ده روژه خوړل ونر ته چې شيخ فاني وی او ښځی ته چې سپين سری فانيه وی، سپين ږيری يا سپين سری ته چې شيخ فاني وائی په دی سبب چې نژدی وی وفنا او مرگ ته، نو مجاز دی په اعتبار د ما يئول اليه لکه په دی آيت کی: اِنِّيْٓ اَعْصِرُ خَمْرًا» ای عنبا» او يا په دی اعتبار چې قوت د ده ختم سوی دی نو يا د هغه

لفظ حقیقت دی، م، ط، در،

مسئله: یو سړی کړاسی مریض وو چې د صحت څخه ئې امید قطع سوی وو یعنې دو نه وړ ځی چې د ی. قضائې روژې په کښې، او کړخوی، نو په ځ وند دی فدیه ورکړي

مسئله: که یو سړی د سببه د ډېرې ګرمۍ پر روژه نیولو قادر نه وو نو روژه دی وخوري وبیا په ژمي دی قضاء راوړي، کذا قال الامام الطحطاوی، **پیوسته:** چې د شیخ فانی د پاره معلوم کلونه او سن نه دی تا کل سوی ولې چې په بدنو کې د انسا نا نو فرق سته بلکه مدار پر دی دی چې په سبب د کلان سالی پر ده روژه نیول ډېر بوجه وی، او په بعض روایاتو کې چې د کاله بن و شیخ فانی ته بیتا کل سوی دی هغه ته اعتبار نشته، قال المصنف

وَتَلْزَمُهَا الْفِدْيَةُ لِكُلِّ يَوْمٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ

او لازمه ده پر دوی د وو فدیه د هرې ورځې د پاره نیمه کاسه د غنمو، یعنې یا قیمت د نیمې کاسې.

مسئله: د شیخ فانی خوښه ده که د ا فدیه په اول کې د روژې ورکوي او که په اخیر کې، لکن په شرط د دې چې دا عجز د وی به ترمرګه پورې پاتې وي، او که ور وسته ضعف د فعه سوا و پر روژه نیولو قادر سو بیا بې قضاء راوړي کې تر هم فدیه ورکړې وی، م، ط، در،

مسئله: که سړی مسافر وو او روژې ئې خوړلې وی او په هغه سفر کې مړ سو پر ده باندې فدیه د هغو روژو لازمه نه ده، نو وصیت هم نه غواړي او که مقیم سو یو څو ورځی مګر قضاء د روژه په نه راوړه نو د هغو ورځو فدیه پر لازمه ده نو به وصیت په فدیه سره کوی، قال المصنف

كَمَنْ نَذَرَ صَوْمَ الْأَبَدِ فَضَعُفَ عَنْهُ لِاشْتِغَالِهِ بِالْمَعِيشَةِ يُفْطِرُ وَيُفْدِي

لکه هغه څوک چې به فدیه ورکوی چې نذر کړی ئې وی پر ځان ابدی روژه یعنې په ټوله ژوند کې خپل او بیا ضعیف سی د همیشه روژه نیولو څخه په سبب د دې چې د ژوند د معشیت په کاروبار اخته وي، لیعنی د غه سړی به هم روژه خوري او فدیه به ورکوی، ولې چې دی پر قضاء یقیناً نه دی قادر، ولې چې د ده ټوله ژوند خو

د نذري روژو دی نو قضائې روژې به څه وخت ونسی، قال المصنف:

فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْفِدْيَةِ لِعُسْرَتِهِ يَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعَالَى وَ يَسْتَقِيلُهُ

او که قادر نه وو د غربت چې فدیه پر لازمه وه یعنې شیخ فانی او یا د صوم الابد نذر والا، پر فدیه باندې په سبب د مسکنت نو دې دی طلب د مغفرت کوي یعنې همیشه کما یدل علیه صیغة المضارع او طلب د عفوی دی کوی د خدائ څخه چې د ده څخه تقصیر و سوی په حقوقو کې د خدائ، قال المصنف:

وَلَوْ وَجَبَتْ عَلَيْهِ كَفَّارَةُ يَمِينٍ أَوْ قَتْلٍ أَوْ ظِهَارٍ أَوْ إِفْطَارٍ عَمْدًا فَلَمْ يَجِدْ

او که پر سړي واجبه وه کفاره د قسم او یا د قتل خطاء، یا کفاره د ظهار او یا د روژې په قصد خوړلو کفاره

مَا يُكَفِّرُ مِنْهُ مِنْ عِتْقٍ وَهُوَ شَيْخٌ فَانٍ أَوْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى صَارَ فَانِيًا لَا يَجُوزُ لَهُ الْفِدْيَةُ

او نه ئې درلودی د کفارې شی چې ازادیده د مرئي دی، لیعنې د اطعام او کسوت طاقت یې هم نه وو او دی شیخ فانی هم وو یعنې چې د روژې نیولو توان یې هم نه درلودی، او یا یه په اول کې خو یې طاقت د روژې درلودی لکن روژې یې نه و نیولې حتی چې شیخ فانی سو، نو ده ته فدیه ورکول نه دی روا په دلیل چې قال المصنف

لِأَنَّ الصَّوْمَ هُنَاكَ بَدَلٌ عَنْ غَيْرِهِ

ولې چې روژه په د غو صورتو کې خو بدل د بل شی ده، چې هغه کفاره مالیه ده، د دې سببه چې په روژه کفاره د د غو کارو نه سی ورکولای تر څو چې ده کفاره مالیه څخه نه وی عاجزه سوی، «دروِ لیلش» وائی چې حاصل د مذکوره مسئلو دا دی چې کم ځای چې روژه اصل او مستقل وی لکه د شیخ فانی روژه او یا د نذر ابدی والا روژه، نو چې دی عاجز ی د روژو څخه، نو فدیه ورکول ورته روا دی. او په کومو ځایو کې چې روژه بدل د کفاره مالی وی لکه په مذکوره اخیرو ځایو کې، نو په نیز د عجز د روژې څخه فدیه نه ده.

وېتروا بلكه ده لره بې استغفاره اوطلب دعفوى درب العزت بله چاره نشته « اللهم اغفر ذنوبنا وتقصيرنا فى اوامرك وهجومنا على معصيتك ، قـال المصنفؒ :

وَيَجُوزُ الْفِطْرُ لِلْمُتَطَوِّعِ بِلَا عُذْرٍ فِي رِوَايَةٍ

اوروادى نفلى روژې والا لره ماتول د روژې بيله عذره په يوه روايت كى چې هغه روايت دامام ابى يوسفؒ دى ، لكن ظاهر روايت دادى چې د ده فطر بيله عذره روا نه دى ، اومحيط والاهم دغه ظاهرالروايت صحيح بللى دى ، **سـوال** : مصنفؒ ولې غيرظاهرالروايت ذكركړى **جواب** : ځكه چې په صحيح حديث كى راغلى دى چې : المتطوع امير نفسـه « يعنى كه روژه خورى اوكى پوره كوى ، نو په اعتبار د دليل دا روايت قوي دى نو ځكه يې ذكركړي اوهم د دى سببه محقق ابن الهمامؒ صاحب د فتح القدير دا روايت مختار كړي دى ، قـال المصنفؒ

وَالضِّيَافَةُ عُذْرٌ لِلضَّيْفِ وَالْمُضِيفِ وَلَهُ الْبِشَارَةُ بِهٰذِهٖ

او ميلمستيا عذر دى هم ميلمه لره هم كوربه لره ، او ماتوونكى لره د روژې په دغه عذر سره زيرى ستـه په دغه فائده جليله كى ، ولې په حديث شريف كى راغلى دي **اَلْفَائِدَةِ الْجَلِيلَةِ** « مَنْ أَفْطَرَ لحق اخيه يكتب له ثواب صوم الف يوم ومتى قضى يومًا كتب له ثواب صوم الفى يوم » او دا حديث په تاتارخانيه او محيط ، او مبسوط كى نقل شوى دى ، او په تجنيس او مزيد كى وائى كه يو سړي د سحار د خوا روژه نفلى نيولى وه بيا ده ته يو اشناى دشناختگانو نه څخه راغلى او ده ته يې وويل چې روژه ماته كړه : لَا بَأْسَ بان يفطر ثم ذكر نه الحديث »

فـائـده : په فديه كى دوه وخته اباحت يعنى ميلمستيا دوړخى دوه وخته چې ډمړنيا وى روا ده لكه تمليك چې روا دى ،

فـائـده : هغه مالى كار چې په لفظ د اطعام راغلى وى لكه فديه او كفاره د ظهار او د مفطر د روژې ، فاطعام سِتِّينَ مِسْكِينًا ، او يا په لفظ د طعام لكه جزاء د صيد مقتول فى الحرم اوالاحرام ، قال عزوجل : اوكفارة طعام مساكين ، په هغه كفارو كى تمليك او اباحت دواړه روا

دى او چې په لفظ د ايتاء راغلى وى لكه زكوة : قـال الله تعالىٰ : وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ، يا په لفظ د اداء راغلى وى لكه په سرسايه كى : قـال عليه السلام : اَدُّوا عَنْ كُلِّ حُرٍّ ، الحديث ، په هغه كى تمليك شرط دى اباحت كافى نه دى ، « مرا ط » « در »

پوښتنه : ماتول د روژې يا فاسدول د لمانځه چې دواړه نفلى وى بيله عذره بايد حرام واى : لقوله تعالىٰ : وَلَا تُبْطِلُوا اَعْمَالَكُمْ ، **جواب** : ځونكه دا ايت مباركه كه څه هم قطعى الثبوت دى ، لكن قطعى الدلالة نه دى په عدم الابطال الظاهر يعنى فاسدول معنا دا يت دى داوى - وَاللّٰهُ اَعْلَمُ ، چې تاسى مه باطلوى ثواب د عملو په سبب د ريا او كى نو حرمت خو نه په ثابتيږى البته ماتول او فاسدول بيله عذره مكروه دى او كه عذر وو بيا كراهت هم نشته اتفاقًا ، **مسئله** : ضيافت عذر دى لكن قبل الزوال او بيله زوال بيا روژه ماتول نه دى روا ، مگر هغه وخت كه په نه ماتولو كى عقوق د احد الوالدين راتى بيا پيله زواله پسې هم ماتول ورته روا دى ، **مسئله** : كه سړي وويله چې په ما دى ماينه طلاقه سى چې زه به خپله روژه نفلى ما توم نو صحيح مذهب دادى چې روژه دى ماته كړي ولو بعد الزوال

سوال : مصنفؒ وويله چې ضيافت عذر دى يعنى نفلى روژه ماتوى او سره د دى چې په حديث صحيح كى داسې راغلى دى : اِذَا دُعِيَ احدكم الى طعام فليجب » كه څوك وبلل سو دوډى ته دعوت دى قبول كړي : فَاِنْ كَانَ مفطرًا فليأكل وان كان صائمًا فليصل » نو كى روژه نه وه خوړه وډى به وخوري او كى روژه وه هورى دى نفل وكړى ، نو د دى حديث معنا او مفاد خو دادى چې روژه دى نه ماتوي ،

جواب : حديث محمول پر دى دى چې د مضيف خوا نه بد يږى چې ميلمه روژه نه كى ماته او عبارت د مصنفؒ محمول پر دي دى چې د مضيف خوا بديږى ، وهذا من سوانح الوقت **پوهه** سه چې فرضى روژې كه ادائى وى او كه قضائى وى او د غه رنگه د نذرى روژې ماتول كه د چا خوا بد يږى او كه نه نه دى روا كذا فى شرح الجامع الصغير للسيوطيؒ ذكره الطحطاويؒ ، قـال المصنفؒ

وَاِذَا اَفْطَرَ عَلٰى اَيِّ حَالٍ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ

او كى نفلى روژه ماته كړه په هر صورت سره چې وى

یعنی کہ عذر وی او کہ نہ وی پرده قضاء لازمه ده، نو دا لکه نفلی لمونځ چې سړی فاسد کړی

اِلَّا اِذَا شَرَعَ مُتَطَوِّعًا فِی خَمْسَةِ اَیَّامٍ یَوْمَیِ الْعِیْدَیْنِ

مګر هغه وخت قضاء نشته کی شروع وکړه په نفلی روژی په پنځو ورځو کی د کال چې ایام منهیه یه بولی

وَاَیَّامُ التَّشْرِیْقِ فَلَا یَلْزِمُهُ قَضَائُهَا بِاِفْسَادِهَا

چې دوې د اختر ورځې دی او درې وروسته ورځې دی تر لوی اختر وروسته چې ایام التشریق یې هم بولی

فِیْ ظَاهِرِ الرِّوَایَةِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

ولې چې په دی پنځو کی چې نفلی روژه سړی ونسی او بیا یې فاسده کړی قضاء باندې نشته په ظاهر روایت کی، او خدای پاک ډیر ښه خبردار دی،

پوښتنه: چې امام ابویوسف او امام محمد وائی چې پر دغو سړی خو افطار واجب دی للنهی عن الصوم فیها، او قضاء هم پر واجب ده، ولې چې شروع په نفلوییه وکړه، امام اعظم وائی چې قضاء به هلته وائی چې ده تقصیر کړی وای په ماتولو کی د روژی، او سړه د دی چې دی مقصر نه دی بلکه افساد پر واجب دی،

حضرت ایوبی ته

حذای دی وساته له هره مشکلاته
نا روغی او د هر قسمه آفاته

داد عا د رته هر یو مسلمان نل کړی
حقانی هم دا دعا کړی آقا تاته

دخوار حقانی په قلم ولیکل سو

بَابُ مَا یَلْزِمُ الْوَفَاءُ بِهِ مِنْ مَنْذُوْرِ الصَّوْمِ وَالصَّلٰوةِ وَنَحْوِهِمَا

دا باب دی په بیان کی د هغه عمل چې پر سړی وفاء په کول لازموی چې نذر کړی روژه وی او یا لمونځ او یا مثل د هغو، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اِذَا نَذَرَ شَیْئًا لَزِمَهُ الْوَفَاءُ بِهِ اِذَا اجْتَمَعَ فِیْهِ ثَلَاثَةُ شُرُوْطٍ

کہ چا نذر کړه پر ځان باندی یو شی، نو پرده وفاء په هغه سره لازمه ده که په دی نذر کی درې شرطه موجود وه، قَالَ اللّٰهُ تعالیٰ: وَلْیُوْفُوْا نُذُوْرَهُمْ، والامر المطلق للوجوب کما تقرر فی اصول الفقه وروی البخاری: انّ علیه الصلوٰة والسّلام قال ... مَنْ نذر ان یطیع الله فلیطعه ومن نذر ان یعصی الله فلا یعصیه، وایضًا قد اجمع الامة المرحومة علی الایفاء بالنذر، نو د دی کبله بعض فقهاء وائی چې ایفاء په نذر سره فرض ده، م، د، علامه اکمل او نور فقهاء هم وفرضیت ته تللی دی، امام طحطاوی وائی چې قول په وجوب د ایفاء بالنذر او فرضیت ده، هغه دوه قوله دی چې هر یو ته ترجیح د فقهاء د خوا ورکړه سوی ده، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

اَنْ یَّکُوْنَ مِنْ جِنْسِهِ وَاجِبٌ

یو شرط په منذور کی دا دی چې د ده د جنسه نه به واجب وی یعنی د طرفه د خدای یعنی واجب اصالةً لا تبعًا نو ځکه نذر په او داسه سره یا په قرائت د قرآن پاک نه دی صحیح ولې چې په تبع د لمانځه واجب دی یعنی فرض دی، **سوال**: نذر د اعتکاف صحیح دی او سره د دی چې د خدای د خوا شیٔ من جنسه فرض نشته، **جواب**: د اعتکاف معنا لبث دی او د ده د جنسه نه فرضی لبث موجود دی چې هم اصلی دی، چې وقوف په لمانځه کی دی،

فَائِدَةٌ سَنِیَّةٌ ذکرها صاحب الکفایه، درویش وائی چې صاحب الکفایه، د شرط اول په باب کی یوه زیبا فائده راوړی ده، چې اصل په صحت کی د نذر دا ده چې منذور به د جانبه نه د خدای واجب او فرض نه وی، کما سیأتی، نو بنا ء علیه د صلوات خمسو

یا د شهر رمضان د روژې نذر صحیح نه دی، لکن د جنسه ئخه د منذور به واجب او فرض عبادت دخدای جل وعلیٰ دخوا موجود وي، او هغه واجب به هم اصلی واجب وی یعنی تبعی به نه وي کما مر عنقریب، ددی خبرې دلیل دادی چې عبادات الهیه باید په اندازه د انعامات الهیه وی، ولاداء شکرها، لکن چونکه نعمتونه دخدای پر بنده ګانو په پوره لحظه کی دحیات متواتر او متتابع او تکاثر وه او بنده نشي کولای چې دائم الاوقات په عباداتو کی دخدای مشغول وي، من جهة توافر الضروریات البشریة فی طول الحیٰوة، فلاجل هذه الضروریات خدای ﷻ پنځه وخته لمونځونه او یوه میاشت وهکذا الزکوٰة والحج، د ټولو شکرو په ځای کی وشمیرل تیسیرًا علی العباد، او س نو یو بنده چې نذر دیو عبادت پر ځای کوي، ګویا اراده د دې لري چې خپل عبادت منذوره و عبادت مفروضه ته دخدای ور ضم کړی تا چې فی الجمله دخدای شکریه ته دوام ور کړي، او دا قانون دی چې یو شی چې خوك وبل شی ته ور جوڼه وي، نو ملحق به شی موجود وي، نو که د جنس د منذور عبادت واجب اصلی عبادت دخدای دخوانه وی موجود، نو خو هغه ملحق به مباح وی، او د مباح کار نذر نه دی روا، حتی چې نذر د ولاړې یا ناستی یا خوراك وغیره نه دی صحیح، انتهی قول الکفایة مع کثیر من الزیادة، قال المصنف:

وَاَنْ یَکُوْنَ مَقْصُوْدًا اَوْ اَنْ یَکُوْنَ لَیْسَ وَاجِبًا فَلَا یَلْزَمُ

او بل شرط دادی چې هغه واجب اخر به مقصود وی یعنی اصالتًا لا اتبعًا الغیره لکه او دس چې په سبب د لمانځه

الْوُضُوْءُ بِنَذْرِهٖ وَلَا سُجْدَةُ التِّلَاوَةِ وَلَا عِیَادَةُ الْمَرِیْضِ

فرض وی، او بل شرط دادی چې دغه منذور عبادت به واجب وی د جانبه ئخه دخدای جل شانه، نو نه لازمیږی

وَلَا الْوَاجِبَاتِ الْاُخَرُ

او دس په نذر کولو سره، ولی دی مقصود لذاته نه دی بلکه شرط د صحت د لمانځه دی مثلًا، او نه سجدة التلاوة په نذر کولو سره لازمیږی، ولی چې سجدة التلاوة خو د خدای دخوا واجب ده، او عیادة المریض په نذر لازمیږی، ولی چې د جنسه ئخه د هغه بل واجب من جانب الله نشته، او دا قول ظاهر الروایة

دی دامام اعظمؒ دخوا، د روایت والی چې خلوتم شرط چې مراقی زیاته کړیده چې منذور به محال نه وی مثال به دار اوری دی چې سړی ووائی چې پر ما یه نذر چې د صبا د ورځی روژه به نن ورځ نیسم، هغه ته ضرورت نشته، اذ لیس من شان العاقل نذر المحال، او نه هم لازم دی نذر د نورو واجباتو، ولی چې هغه دخدای په ایجاب سره واجب دی، او ایجاب د واجب محال دی، مر قال المصنف

وَیَصِحُّ بِالْعِتْقِ وَالْاِعْتِکَافِ

او صحیح دی نذر په عتق د مریی یا ښځی، ولی چې ازادول د مریی مثلًا په کفاراتو کی په ایت سره فرض دی، او صحیح دی نذر د اعتکاف، ولی چې د جنسه د هغه فرض شی شته په شرع کی چې اخیره ناسته ده، فاصل مکث الاعتکا موجود فرضًا وهو المذکور، فالمعتکف کالجالس فی الصلوٰة للقعدة الاخیرة فصح نذره۔

مسئله نذر د حج ماشیًا صحیح دی، ولی چې نظیر یې په شرع کی شته، ولی چې د چا کور چې مکی شریف ته نژدی وي پر هغه حج ماشیًا فرض دی، نو ده نا ذر کوی که ئخه هم لری وی مګر نذر یې صحیح دی لوجود الاصل فی الشرع: **مسئله** نذر د مریی په اعتکاف سره یا د ښځې د ماینی په اعتکاف سره صحیح دی، نو که بادار او میړه اجازه ورکړه خو اداء یې کړي او که بادار یا میړه اجازه نه ورکړه بیا پس له عتقه او د ماینی د جلا والی به ئی دواړه قضاء راوړي، قال المصنف

وَالصَّلٰوةِ الْغَیْرِ الْمَفْرُوْضَةِ وَالصَّوْمِ

او د غه رنګه صحیح دی نذر د لمانځه چې فرضی نه وي یعنی نفلی او د روژې یعنی نفلی، ولی چې د دواړو مثل په شرع کی فرضی شته **مسئله** نذر د خیرات د نقود و صحیح دی او د غه رنګه نذر د ذبح د حیوان صحیح دی، لوجود مثل الاول وهو الزکوٰة ومثل الثانی وهو الاضحیة، قال المصنف:

فَاِنْ نَذَرَ نَذْرًا مُطْلَقًا اَوْ مُعَلَّقًا بِالشَّرْطِ وَوُجِدَ الشَّرْطُ

لَزِمَهُ الْوَفَاءُ بِهٖ

نو که سړي مطلق نذر وکړي، لیعنی په شرط سره مربوط نه وو، او یا مربوط په شرط وو لکه سړی چې ووائی که خدای ما ته زوی راکړي

مثلاً پرما یوه میاشت روژې مثلاً نذر دی او شرط موجود سو، نو پر ده باندې په دواړو صورتو کې وفاء بالنذر لازمه ده» قال المصنفؒ:

وَصَحَّ نَذْرُ يَوْمَيِ الْعِيدَيْنِ وَاَيَّامُ التَّشْرِيقِ فِي الْمُخْتَارِ

او صحیح دی نذر کول د روژو د دواخترو او د ورځو د تشریق په مختار روایت کې، او په غیر مختار روایت کې نه دی صحیح، ولې چې دا نذر په معصیت سره دی، **جواب**: روژه په اعتبار د ذات صحیح ده او حرمت خوئې په اعتبار د اعراض دی د میلمستیا څخه د خدای جل سلطانه وهو امر عارض خارج عن الصوم فلا یمنع الصحة لذاته، قال المصنفؒ

وَيَجِبُ فِطْرُهَا وَقَضَاؤُهَا وَاِنْ صَامَهَا اَجْزَأَهُ مَعَ الْحُرْمَةِ

نو پر ناذر واجب ده خوړل د دغو روژو چې نذر کړي یې دی تا چې اعتراض د ضیافت څخه د خدای رانشي، او قضاء راوړل یې هم واجب دي د سببه د وفاء بالنذر، قال المصنفؒ: او که نو سره د منع د روژو د دغو ورځو ناذر هغه روژې ونیولې نو د ناذر غاړې یې خلاصې سوې سره د حرمت ولې چې اعراض د ضیافت څخه د خدای پاک دی او ده اعراض وکړی»

مسئله: که سړي نذر د داسې شي وکړي چې ده یې اراده د وجود نه درلوده لکه چې سړي ووائي که ما خبرې د زید سره وکړې پر ما یې نذر چې زه به مریې ازادوم، او بیا یې خبرې ورسره وکړې نو ظاهر روایت خو دادی چې وفاء بالمنذور لازم دی پر ده که معلق وي او که نه او په روایت کې د نوادرو وائي چې د ده خوښه ده که مریې ازادوي او که کفاره یمین ورکوي، مصنفؒ په مراق کې وائي چې صحیح روایت د نوادرو دی» قال وهو المفتی به» لقوله علیه الصلوة والسلام: کفارة النذر کفارة الیمین» دُرر ویش وائي چې په دې مسئله کې ډېر تفصیل او قیل وقال سته، نو که څوک تفصیل غواړي، نو بحر الرائق یا طحطاوی دې مطالعه کړي»، قال المصنفؒ

وَاَلْغَيْنَا تَعْيِينُ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ وَالدِّرْهَمِ وَالْفَقِيرِ

او مونږ لغوه بولو تعیین د ناذر دیوې خاص زماني

او د غیر ناګه لغوه بولو معینه ورځ دیوه خاص ځای، او د غیر ناګه لغوه بولو دیوه خاص درهم نذر او هم لغوه دی دا نذر ور کول و یوه خاص فقیر ته، والدلیل علی الکل، چې نذر خو واجبول دي د یو فعل په ذمه کې خپل د جهت د ثواب، نو دا تعلق نه لري په خصوص پوري د زماني یا د ځای یا د فقیر او تقدیر یې لکه د درهم یا درهمین مثلاً صرف د پاره د تعیین د مقدار د منذور دی، قال المصنفؒ

فَيُجْزِيهِ صَوْمُ رَجَبٍ عَنْ نَذْرِهِ صَوْمَ شَعْبَانَ وَيُجْزِيهِ

نو کافي ده نذر کوونکي لره روژه د خدای تعالیٰ د میاشتې که ده نذر کړي وه روژه د میاشتې د برات، او د غیر ناګه کافي

صَلٰوةُ رَكْعَتَيْنِ بِمِصْرَ نَذَرَهُمَا بِمَكَّةَ وَالتَّصَدُّقُ بِدِرْهَمٍ

دی دوه رکعته لمونځ په مصر کې چې ده نذر کړي چې زه به ئې په مکه شریفه کې کوم، او د غیر ناګه کافي دی خیرات ول

عَنْ دِرْهَمٍ عَيَّنَهُ وَالصَّرْفُ لِزَيْدٍ الْفَقِيرِ بِنَذْرِهِ لِعَمْرٍ

دیوه درهم په ځای کې د هغه معین درهم چې ده ئې خیرات پر ځان نذر کړي وي، او د غیر ناګه کفایت کوي صرفول د خیرات و زید ته چې فقیر وي چې ده نذر کړي وي چې زه به ئې عمر ته ور کوم،

مسئله که چیرې یو سړي نذر کې اعتکاف یا روژې، نو اعتکاف یا روژه یې تر هغه معین کړي وخت د مخه اجراء کړه صحیح ده، **مسئله** که سړي نذر کړي چې زه به په فلاني کال کې حج کوم او تر هغه کال د مخه یې حج وکړي صحیح دی، **مسئله**: که سړي نذر کړي چې زه به په فلاني ورځ دوه رکعته نفل کوم بیا یې هغه دوه رکعته د مخه تر هغې ورځې اداء کړه صحیح دی، د دې درو مسئلو دلیل دادی چې سبب د وجوب د دغو عباداتو خو نذر دی، هغه پید اسو پس له تحقق د سبب ټول تعینات لغوه دي، شرن، ط، در، قال المصنفؒ:

وَلَوْ عَلَّقَ النَّذْرَ بِشَرْطٍ لَا يُجْزِئُهُ مَا فَعَلَهُ قَبْلَ وُجُودِ شَرْطِهِ

او که چیرې یو چا معلق کړي په یو شرط سره مثلاً وئې ویئیله که زما زوی خدای د سره څخه صحیح سالم

راوستی نو پرماد یوه پوُسه خیرات نذر دی، نو ددی نذر پرځای کی نه دریږی، هغه خیرات
د پُسه چی د مخه تر راتگ د زوی ده ذبح کړی وی، ولی چی نذر معلق په شرط سره د مخه
تر وجود د شرط گویا نه دی پیدا، کما هو القاعدة المقررة فی اصول الفقه، کما فی قول الرجل لامرئته
ان خرجتِ من الدار بدون الاجازة فانتِ طالق ۔

بَابُ الْاِعْتِكَافِ

باب دی په بیان کی د اعتکاف یعنی د هغه د معنا او احکامو **پـُوهـسـه**: چی اعتکاف په
لغت کی حبس او منع ته وائی، نو اعتکاف اصطلاحی شرعی هم منع کول او بندی کول د معتکف د سے
خپل ځان لره په مسجد کی، او په شریعت کی ئی تعریف داده... قـال المصنفؒ:

هُوَ الْاِقَامَةُ بِنِيَّتِهٖ فِیْ مَسْجِدٍ تُقَامُ فِیْهِ الْجَمَاعَةُ بِالْفِعْلِ

اعتکاف اوسیدل دی په نیت د اعتکاف په مسجد کی چی په هغه مسجد کی د جماعت لمونځ اوس کیږی

لِلصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ

د پنځه وخته لمونځو د پاره، حضرت علیؓ او حذیفہؓ وائی: لَا اِعْتِكَافَ اِلَّا فِیْ مَسْجِدِ جَمَاعَةٍ،

فَلَا يَصِحُّ فِیْ مَسْجِدٍ لَا تُقَامُ فِیْهِ الْجَمَاعَةُ لِلصَّلَوَاتِ عَلَی الْمُخْتَارِ

نو نه دی صحیح اعتکاف په هغه مسجد کی چی په هغه کی جماعت د پنځو لمونځو نه کول کیږی پر مختار مذهب
چی مذهب د امام اعظمؒ او د محمدؒ دی، او د امام ابو یوسفؒ نه روایت دی چی اعتکاف واجب
لکه منذور اعتکاف نه دی صحیح بیله مسجد جماعت نه او اعتکاف مسنون یا نفلی په هر مسجد کی
روا دی:

: د فضل الحق حقانی په قلم ولیکل شو:

قال المصنفؒ وَلِلْمَرْأَةِ الْاِعْتِكَافُ فِیْ مَسْجِدِ بَيْتِهَا وَهُوَ مَحَلٌّ عَيَّنَتْهَا

او ښځه اعتکاف کولای سی په مسجد کی د کور، او مسجد د کور هغه خونه ده چی دی ټاکلی

لِلصَّلٰوةِ

وی د پاره د لمانځه، او که دی د لمانځه د پاره ځای نه وو معین کړی، نو دی لره اعتکاف
نشته، قال الرازی وهی ممنوعة عن حضور المساجد فلا اعتکاف لها فی المساجد، او د نهایة د عبارت
نه داسی معلومیږی، چی اعتکاف د ښځی په مسجد کی مکروه تنزیهی دی، لکن صحیح داده چی ناجائز دی

فـائـده: رکن د اعتکاف لبث او د رنگ دی او شرط یې مسجد مخصوص دی، یعنی مسجد جماعت
او بل نیت دی، او روژه په منذور اعتکاف کی، والاسلام والعقل والطهارة من حیض ونفاس فی
المنذور، ولی چی د منذور د پاره روژه شرط ده، او حائض او نفساء لره روژه نشته، او بلوغ شرط نه
دی، او پاکی د جنابت نه هم شرط نه ده، ولی چی روژه سره د جنابته هم روا ده، ولو فی المنذور،، او سبب
د اعتکاف نذر دی په منذور کی او طلب د ثواب دی په نفلی کی، او حکم د اعتکاف سقوط دی د
واجب منذور، او پیدا کول د ثواب دی په نفلی «

مـسـئـله: د مسجد تعیین په شروع سره کیږی په یو مسجد کی نو معتکف ته نه ده روا چی په یو
مسجد کی شروع په اعتکاف وکړی او بیا بل مسجد ته نقل کیږی بیله عذره کما سیاتی، ط، م، در، قَالَ

وَالْاِعْتِكَافُ عَلٰی ثَلٰثَةِ اَقْسَامٍ وَاجِبٌ فِی الْمَنْذُوْرِ وَ

او اعتکاف پر درې قسمه دی، واجب چی سړی نذر کړی وی، او سنت موکده کفائی دی په لس اخیرو

سُنَّةُ كِفَايَةٍ مُؤَكَّدَةٌ فِی الْعَشْرِ الْاَخِيْرِ مِنْ رَمَضَانَ وَ

ورځو کی د روژې، او مستحب یعنی ښه کار دی په ماسوا کی د منذور او د لسو ورځو اخیرو د روژې د

مُسْتَحَبٌّ فِیْ مَا سِوَاهُ

میاشتی، زاهدی وائی وائی چی تعجب دی د مسلمانانو د پاره عوام لا څه کوی بلکه علماء، چی څرنگه دوی پری ایښی دی
اعتکاف او سره د دی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم به بعض عبادات کاهی کوله او کاهی به ئی پرېښوله

او اعتکاف به دغه وخت چې ومدینې منورې ته یې هجرت کړی دی، اعتکاف دعشر اواخر د رمضان یې نه دی پرې ایښی الی ان توفاه الله تعالیٰ» نو علماء صرف په میاشت کی د روژې د ااخیر لسیزې یو طالب علم جبرًا واعتکاف ته مؤظف کوی، او دی پخپله ور ته گرځي او دی سنت مؤکد به یو وخت هم قصد نه دی کړی طول عمره» او عوامو ته هم ملاصاحب دا تبلیغ نه کوی چې د ټولو مسلمانانو دپاره سنت مؤکد دی، ولې چې ملاصاحب بیرېږی چې عوام به راته ووائي چې ته ولې دا سنت مؤکد نه پرځای کوې، نو د عوامو عقیده داده چې اعتکاف سنة المسجد دی هغه طالب علم اجراء کړی،

سوال: نو په سبب د همیشه توب د علیه الصلوٰة والسلام پر اعتکاف باید اعتکاف واجب وای **جواب**: وجوب د عمل همیشه د علیه الصلوٰة والسلام پر تول امت هله ثابتیږی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم یې پر تارک باندی انکار کړی وی، لکن بعض صحابه کرامؓ چې اعتکاف مذکور به ئې نه کاوه، آنحضرت صلی الله علیه وسلم انکار نه وی پر کړی، نو دا دلیل د دی دی چې اعتکاف مذکور سنت کفائی دی»، م ط، د ر، قال المصنفؒ:

وَالصَّوْمُ شَرْطٌ لِصِحَّةِ الْمَنْذُوْرِ فَقَطْ او روژه شرط ده دپاره د صحت د نذري اعتکاف دپاره فقط نو که یو سړي داسی ووَیله چې زه اعتکاف نذر کوم یوه میاشت بیله روژې، نو پر ده باندی اعتکاف یوه میاشت لازم دی سره د روژې، **مسئله**: نذر په ژبه پورې اړه لري، ولې نذر خود متعلقا تو نځه د ژبې دی، نو که دسړي په زړه نذر وی او تلفظ نه په وکی هغه شئ نه نذر کیږي **پوهه**: چې د فقط معنا داده چې په نفلی اعتکاف کی روژه نه ده شرط، لقوله علیه الصلوٰة والسلام لیس علی المعتکف صیام الا ان یجعله علی نفسه» قال المصنفؒ:

وَاَقَلُّهُ نَفْلًا مُدَّةٌ يَسِيْرَةٌ وَلَوْكَانَ مَاشِيًا عَلَى الْمُفْتیٰ بِهٖ

او هغه لږ موده د اعتکاف نفلی لږ موده ده که څه هم په مسجد کی ولاړ وی یعنی ناسته لازم نه وی بلکه که څه هم شېبه وی، پر مفتیٰ به مذهب، او حسنؒ د امام اعظمؒ نه روایت کړی دی چې روژه په نفلی

اعتکاف کی هم شرط ده، ولې چې نفلی اعتکاف هم په ورځ پورې اړه لری لکه منذور او اقل اندازه یې یوه ورځ ده، لکن معتمد مذهب دا دی چې اعتکاف نفلی مبنی پر مسامحت دی. نو مطلق نفل په لږ د ملبه سره د نیت د اعتکاف که د شپې وی او که د ورځې وی روا وی. قال الحلبیؒ چې دغه لږ نیت د اعتکاف نفلی حیله ده د هغه چا دپاره چې د مسجد پر یوه دروازه ور ننوزي و پې بله دروازه وزي تا چې مسجد لار ونه گرځي چې هغه ممنوع ده»

پوهه: چې پر جزء د اعتکاف نفلی سره د نیت عبادت دی بیله نقصه د بل جزء تکمله نفلی اعتکاف په نیت او شروع سره نه لازمیږی لانتهائه بالخروج. **مسئله مهمه** که سړي نیت د اعتکاف مسنون په عشر او اخر وکی د روژې وکړی او نذر کړی ئې نه وي نو یوه ورځ یا دوه ورځې اعتکاف وکړی بلکه که یو ساعت یې وکړی او بیا یې پرېږدی قضاء باندی نه ده ولې چې اعتکاف خو چې غیر منذور وی نه فاسدیږی بلکه پای ته رسیږي په ترک سره وهبه الزحیلیؒ عزیز فتذکره.

د اماما نو مفکوره داده

چې یو چا چې نیت د عشر او اخر د اعتکاف وکړی او داسی ووئیله چې زه لس ورځې اخیری د روژې د میاشتې اعتکاف کومه، نو په دغه وینا پر ده نذر سو» او دوی نه پوهیږی چې نذر څېل الفاظ لری **سوال**: یو سړي چې د دوو رکعتو لمانځه نیت وکړی او شروع یې هم په وکړی لکن دوه رکعته یې پوره نه کړه پرې ئې ښودوله، نو ولې د دوو رکعتو قضاء پر ستا ده، **جواب**: تر دوو رکعته کم خو لمونځ نه دی، او اعتکاف خو حد محدود نه وی لری هر اندازه لبث اعتکاف دی سره د نیته، مثال د دی دادی چې سړي د څلور رکعتو نفلی لمانځه نیت وکړی اما پر دوه رکعته سلام وگرځوی، نو د دوو نورو قضاء پرې نشته، ولې چې لمونځ پوره سو، فافهم، قال المصنفؒ:

وَلَا يَخْرُجُ مِنْهُ اِلَّا لِحَاجَةٍ شَرْعِيَّةٍ كَالْجُمُعَةِ او نه دی وزی معتکف د اعتکاف د ځای نه چې مسجد دی د نږد پاره یا هغه خونه معینه ده چې د ښځي دپاره د اعتکاف ځای دی» مگر د حاجت شرعي دپاره لکه د جمعی لمانځه ته چې ځي»

مسئله: معتکف به دجمې لمانځه ته دجامع مسجد ته په داسې وخت ځي چې دې سنت قبلي او دجمې لمونځ او سنت بعدي په دغه وخت کې کولای سي نو بیرته به مسجد ته د اعتکاف راځي بالفور

قال المصنف **اَوْطَبِيْعَةٍ كَالْبَوْلِ اَوْضَرُوْرِيَّةٍ كَانْهِدَامِ الْمَسْجِدِ**

او یا طبعي ضرورت وي لکه بولي وکذ الغائط، او دغه رنګه وتل ای سي دپاره د پريولو د نجاست او یا غسل د جنابت

وَاِخْرَاجُ ظَالِمٍ كَرْهًا وَتَفَرُّقُ اَهْلِهٖ وَخَوْفٌ عَلٰى نَفْسِهٖ

چې احتلام ورته پیښ سوی وي، او یا د ضروري حاجت لپاره لکه چې مسجد ونړیږي او یا ظالم په زوره وباسي او یا یې کور دړبره سي، او

اَوْمَتَاعِهٖ مِنَ الْمُكَابِرِيْنَ او یا بیرېږي په ځان یا پرکالو د ظالمانو د خوا څخه، نو دی سمدلاسه بل مسجد ته ولاړ سي یعني کی اعتکاف منذور و او یا د مسنون یا نفلي اعتکاف پوره کولو د پاره کې قصد وو، **مسئله:** که معتکف ووتی د پاره د حاجت انساني او وروسته تر قضائ حاجت دیو مریض پوښتنی ته ولاړي او یا د جنازي لمانځه ته بیله دی چې قصدًا د هغه د پاره وتلی وي روا ده یعني اعتکاف یې نه ختمیږي» ط،

او امام طحطاويؒ په نقل د تاتارخانیه څخه وائي که معتکف په وخت کی د اعتکاف نذر کې د اشرط کړه چې زه به د مریض پوښتنی ته ځم او د جنازي لمانځه ته به ځم، او حضور ته د مجلس د علم شرعي به ځم، روا ده، او د ا تول مشروط کار وړ کولای سي، فليحفظ هذه الفائدة» در،

مسئله: که معتکف د حاجت انساني د پاره ووتی وروسته تر هغه یو کړی ناحقه څنډ وکړ اعتکاف به ختم سو، ط» قال المصنف:

فَلَوْخَرَجَ بِلَاعُذْرٍ سَاعَةً فَسَدَ الْوَاجِبُ وَانْتَهٰى بِهٖ غَيْرُهٗ

که معتکف د مسجد څخه ووتی بیله عذره یو کړی نو که واجب اعتکاف وو لکه منذور هغه فاسد سو یعني قضائې پر لازمه ده او یا ای ته رسیږي سنت یا نفلي اعتکاف یعني د نورو ورځو چې ده یې نیت کړی وو قضاء پری نسته، کمامر،

پوهسه: چې مراق وروسته تر "فسد الواجب" داسې لیکلی دی، "ولا اثم عليه" او امام طحطاويؒ وائي چې ګناه هلته نسته چې په عذر سره یې فاسد کړي او که ئې بې عذره په فاسد کی بیا خو ګناه کار دی لقوله تعالیٰ: وَلَا تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ،

مسئله: اعتکاف باطلیږي په بیهوشی سره او په جنون سره کې دوام وکي یو څو ورځې مګر نه اول ورځ کې په مسجد کې تیره کړه، قال المصنف:

وَاَكْلُ الْمُعْتَكِفِ وَشُرْبُهٗ وَنَوْمُهٗ وَعَقْدُ الْبَيْعِ لِمَا يَحْتَاجُهٗ

او خوړک د معتکف او څښل د ده، او خوب د ده او عقد د بیع رانیولو د هغو شی چې دی حاجت ورته لري د ځان

لِنَفْسِهٖ اَوْعِيَالِهٖ فِى الْمَسْجِدِ وَكُرِهَ اِحْضَارُ الْمَبِيْعِ د پاره او یا د عیال په مسجد کې به وي

او مکروه دی حاضر ول د مبیع وه مسجد ته، د ا تول جواز په سبب د ضرورت د اعتکاف دی، حتی که معتکف د غوښیا نو د پاره د اعتکاف څخه ووتی که واجب اعتکاف وو هغه خو فاسد سو او که نفلي وو پای ته ورسیدی، او فتاوای ظهیریه وائي چې فقهاء جائز بولي وتل د مسجد څخه د پاره د اکل او شرب پسله غروبه څخه د لمر، والفتوی علی الاول» در» او احضار د مبیع چې مکروه دی دی د پاره چې مسجد ځای د حقوقو د خدای دی د کان نه دی، **مسئله:** بعض علماء د زمانی د طالبانو په مسجد کی کوي او هلته میلمنو ته چای او ډوډی ورکوي نو ورته ولو با ندی نیت د اعتکاف نفلي لازم دی ورنه خوړک وغیره په مسجد کی مکروه دی، قال المصنف:

وَكُرِهَ عَقْدُ مَا كَانَ لِلتِّجَارَةِ وَكُرِهَ الصَّمْتُ اِنِ اعْتَقَدَهٗ

او مکروه دی هغه عقد د بیع او د شراء چې د پاره د تجارت وي، که مبیعه حاضره کړي او که نه» ط،م، در

قُرْبَةً وَالتَّكَلُّمُ اِلَّا بِخَيْرٍ او مکروه دی پټه خوله کیدل په اعتکاف کی یعنی د چا سره خبری نه کول که ده د ا عقیده وه چې دا د ثواب کار دی، او دغه رنګه مکروه دی خبری کول مګر نه په خیر سره

فـرعه: چونکه په مسجد کی بیله معتکفه د مباح بیع اوشراء مکروه ده، خو په مسجد کی مخزی بوکی ښا کی قهقهه خندا به څرنګه مکروه نه وی **فـرعه**: په صحیح حدیث کی راغلی دی چی وَرِی خوړونکو یا ګندنه یا پیاز خوړونکی دی د حضور مخه د جماعت په سبب د بد بوئی دَخولو منع دی د مسجد مخه، نو څرنګه ملایان بد بوئیه وَرسته توک دانی د نسوار و په مسجد کی استعمالوی! **فـرعـه**، چونکه مسجد د پاره د عبادت دی او د حقوقو د خدائ دی او دنیائی مباح خبری په کښی مکروه دی، نو څرنګه مُلایان د منطقو او د فلسفی درسونه په مسجد کی کوی، البته د قرآن مبارک درس او د احادیث نبویهؐ و درس او یا هغه علوم چی ناموری علوم توقف بان دی لری لکه نحو، صرف، معانی، بدیع، عقائد وغیره و درس په مسجد کی مکروه نه دی، قال المصنف:

وحرم علیه الوطی ودواعیه وبطل بوطئه و

الانزال بدواعیه

اوحرام ګنړل سوی دی پر معتکف باندی وطی د ماینی، او اسباب دوطی لکه چه اختل او یا لمس د اعضاوو په شهوت سره او باطلیږی اعتکاف په وطی او په انزال سره په دواعیو د وطی، لقوله تعالٰی: وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ. نو چی جماع ممنوع سوه، نو دواعی یه په اعتکاف کی هم ممنوع دی لکه قُبله ولمس بالشهوت، ولی چی دواعی اسباب دی د جماع او قانون دی چی سبب د حرام هم حرام دی، م، ط، در، **پـوه سـه**: چی وطی فرق نه لری که عامداً وی او که ناسیا وی او که مکرها وی او که د ورځی وی او که د شپی وی، **مسـئله**: که معتکف په فکر وملو او یا په کتلو سره انزال سو، نو اعتکاف یه نه باطلیږی، مَراقی. قـال المصنف:

ولزمته اللیالی ایضا بنذر اعتکاف ایام ولزمته

او لازمیږی پر سړی اعتکاف دَشپو په نذر سره د اعتکاف د ورځو، ولی چی فقهاءؒ وائی چی لفظ

الایام بنذر اللیالی متتابعة

د ایام په صیغه د جمع سره هغه د ورځو برابر شپوته هم شامل دی نو دا سړی باید

په اوله شپه تر غروب الشمس د مخروه اعتکاف ته داخل سی، او په اخیره ورځ باید تر غروب وروسته ووزی، م، قال المصنف:

وان لم یشترط التتابع فی ظاهر الروایة ولزمته

که څه هم تتابع یعنی پیوسته اعتکاف کول شرط نه دی، ګرځول سوی په ظاهر روایت کی، لان مبنی الاعتکاف فی العرف علی التتابع، او پر ده لازم دی اعتکاف د دوی

لیلتان بنذر یومین

شپی په نذر سره د اعتکاف د دوو ورځو، او امام ابویوسفؒ وائی چی د اول شپی اعتکاف نه دی پر لازم، قـال المصنف:

وصح نیة النهر خاصة دون اللیالی وان نذر اعتکاف

او صحیح دی نیت د ورځو نه د شپو یعنی تر میاشت کم عدد یاد کړی، ولی چی نیت معنا حقیقی د ایام وکړی چی بیاض النهر دی

شهر ونوی النهر خاصة او اللیالی خاصة لا تعمل

او که سړی نذر کړی اعتکاف د پوره میاشتی یعنی که میاشت معین کړی چی مثلاً د برات میاشت او که مطلق میاشت ذکر کړی، او په

نیته الا ان یصرح بالاستثناء

نیت کی ورځی وی خاص او یا شپی وی خاص نو دا نیت د ده معتبر نه دی، البته کی تصریح په استثناء د ورځو یا د شپو وکړه نو بیا صحیح دی، دلیل یه دا دی چی "شهر" په شرع او په عرف کی نوم دی د مقدرو ورځو او شپو د پاره، صورت د استثناء دا دی چی ووائی چی پر ما نذر دی یوه میاشت اعتکاف په ورځو کی نه په شپو کی، او یا داسی ووائی چی پر ما اعتکاف دیوی میاشتی نذر دی اِلَّا اللیالی، وعلیٰ هٰذا فقس استثناء الایام، قـال المصنف:

والاعتکاف مشروع بالکتاب والسنة

او اعتکاف مشروع دی په کتاب الله سره قال الله تعالٰی: وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ" او په حدیث سره" ابوهریرهؓ او عائشهؓ

روایت کوی، چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم به همیشه اعتکاف کاوه په اخیرو لسو ورځو کې د روژې د، تر هغه وخته پورې چې خدای پاک دی وفات کړی **پوښتنه**: چې سره ددې چې اعتکاف په مذکوره ورځو کې سنت مؤکد دی لکن مع ذالک سنت کفایی دی ولا منافاة بینهما، ط، قال المصنف:

وَهُوَمِنْ اَشْرَفِ الْاَعْمَالِ اِذَا كَانَ عَنْ اِخْلَاصٍ

او دغه اعتکاف د بهترین اعمالو څخه دی چې د اخلاص د لارې وي یعنې ریا او سمعت نه وي په کې او

وَمِنْ مَحَاسِنِهٖ اَنَّ فِيْهِ تَفْرِيْغُ الْقَلْبِ عَنْ اُمُوْرِ الدُّنْيَا

بعض د ښو فائدو څخه د اعتکاف نه فارغه کول دي د دنیا د کارو څخه په سبب د اشتغال په عبادت د خدای جل سلطانه، قال المصنف:

وَتَسْلِيْمُ النَّفْسِ اِلَى الْمَوْلٰى وَمُلَازَمَةِ عِبَادَتِهٖ فِىْ بَيْتِهٖ

او بل تسلیم دی د خپل ځان وخپل بادار غزاسره او بل همیشه والی دی په ورځو کې د اعتکاف په عبادت د خدای بنوافل الصلوات وتلاوة القرآن العزیز وسائر

وَالتَّحَصُّنُ بِحِصْنِهٖ

انواع الاذکار، هغه هم په بیت الله کې چې مسجد دی، او عادت د کریمانو خلکو دادی چې څوک چې د دوی کور ته میلمه ورسي حتی المقدور په نا نه وي فکیف بالمعتکف الذی نزل بیت ارحم الراحمین ضیفا، قال السعدی: مَنْ دَقّ باب الکریم انفتح او معتکف د دښمنانو څخه خپل ځان خوندي کې په قلعه کې د خدای نو هیڅ دښمن پرده نه کامیاب کیدای کالنفس والشیطان ومردة الجن، قال المصنف

وَقَالَ عَطَاءٌ رَحِمَهُ اللهُ مَثَلُ الْمُعْتَكِفِ مَثَلُ رَجُلٍ يَخْتَلِفُ عَلٰى

او ویلي دي عطاء بن ابي رباح چې مثال د معتکف لکه هغه سړی دی، چه دی ورځي ته دیلوی ۱۴

بَابُ عَظِيْمٍ لِحَاجَةٍ

ورځي یعنې یا باچاوي، یا وزیر وغیرهما دیو کار د پاره چې د هغه عظیم د قدرت هم پوره وي ورځي ورځي، یعنې په کراتو مراتو یعنې هغه عظیم بالعاقبه د هغه سائل کار کوي، او نا امیده یې نه پریږدي همدغه شانتې خالق العالم جل شانه به څرنګه دا سائل معتکف به د خپل عظیم فضله څخه څرنګه محروم کی، سعدی سره اې کریمي که از خزانهٔ غیب ؛ گبر و ترسا وظیفه خور داری ، دوستان را کجا کنی محروم ؛ تو که با دشمنان نظر داری ؛ قال المصنف چې عطاء ابن رباح جلیل القدر تابعي دی او عارف بالله دی، او امام مجتهد دی او شاګرد دابن عباس دی، او د مشائخو څخه د امام اعظم ابوحنیفه دی او امام اعظم وائي چې ما نه دی لیدلی افقه تر حماد او نه مې دی لیدلی اجمع د علومو تر عطاء بن ابي رباح، وفات د عطاء په ۱۱۵ سنه کې دی او سن دده نه اتیا کاله وو، قال المصنف:

فَالْمُعْتَكِفُ يَقُوْلُ لَا اَبْرَحُ حَتّٰى يُغْفَرَ لِىْ

پس نو معتکف وائي یعنې په زبان حال که څه هم په زبان قال و نه وائي، چې زه ددې ځایه یعنې مسجد څخه نه ځم حتی چې بخښش و نه کی و ما ته یعنې عمومي بخښنه د صغائرو ګناهوا و د کبائرو ګناهو، او د کریم بادار د خوا څخه لیرې نه ده چې دا غوښتنه دی وکړي، کیف وقد ورد فی الحدیث الصحیح انه تعالی یقول: اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِيْ بِيْ وانا اقول: اللهم اغفرلی ذنوبی کلها، درویش با ګناه وائي چې مصنف چونکه د بیان څخه د عبادات بدنیه وو څخه فارغ سوا و نوبت د عباداتو مالیه وو ته اورسیدل، نو په خاتمه کې د عبادات بدنیه وو داسې یو عبارت زیبا راوړی دی، قال المصنف:

وَهٰذَا مَا تَيَسَّرَ لِلْعَاجِزِ الْحَقِيْرِ بِعِنَايَةِ مَوْلَاهُ الْقَوِيِّ الْقَدِيْرِ

او دغه چې تیرسو یعنې بیان د عباداتو بدنیه وو دا هغه شی دی چې ما ته یعنې عاجز حقیر بنده ته په مهرباني او توفیق د بادار خپل چې خاوند د قوت او قدرت دی، **پوښتنه** چې مصنف په دې عبارت کې نفي دا نانیت او کبر اولوئي د ځانه څخه وکړې،

اَللّٰهُمَّ اغفر لمؤلفه ولمترجمه ولکاتبه ولمن نظر الیه، آمین

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا کُنَّا لِنَهْتَدِیَ لَوْلَا

ټول ثنا او صفت خدائ لره دی چی موږ ته ئی هدایت اوښوونه وکړه ددی دپاره یعنی اول ددین اسلام

اَنْ هَدَانَا اللّٰهُ وَصَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی سَیِّدِنَا وَمَوْلَانَا

بیا دبیان دمسائل فقهیه وو په باره کی د عباداتو بدنیه وو، او موږ نه وو چی موږ دی لاپیدا کړی وای ودغه کار ته لموږ ته ښوونه درب العزت دخوا نه وای"

مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْاَنْبِیَاءِ وَعَلٰی اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَذُرِّیَّتِهٖ

او خدای پاک عظیم رحمتونه دی وی پر سید زموږ او بادار زموږ، محمد چی ختم دانبیاء ع م پرده سوی دی، او پر ال دده او پر اصحابو دده او پر هغه چاچی دده سره دوستی

وَمَنْ وَّالَاهُ

لری همدرود وی، قَالَ المصنفؒ :

وَنَسْأَلُ اللّٰهَ سُبْحَانَهٗ مُتَوَسِّلِیْنَ اَنْ یَّجْعَلَهٗ خَالِصًا

او موږ سوال کوو د الله سبحانه تخه چی په وسیله د سید الرسل دی ور گرځوی داکتاب او بیان

لِوَجْهِهِ الْکَرِیْمِ وَاَنْ یَّنْتَفِعَ بِهِ النَّفْعَ الْعَمِیْمَ

دمسائلو دفقه علی خالصه دده رضاء دپاره، او ددی سوال کوو چی نفع دی ور کړی یعنی مسلمانانو ته

وَیُجْزِلُ بِهِ الثَّوَابَ الْجَسِیْمَ

په دغه بیانا توسره نفع عامه یعنی ټوله مسلمانانو ته په نړی ټوله کی نړوی اوکه ښځی او لوی دی راکړی ثواب خدای عظیم یعنی وماته، درویش وائی چی حقیقت دادی چی دمصنفؒ د نفع عمومی سوال خوبیله شکه او تردده قبول سوی دی، ولی چی په اسلامی نړی ټوله کی نور الایضاح یو معتمد او د اعتبار ور کتاب گنړل سوی دی او په ټوله نړی کی په مدرسو او په انفرادی درسو کی قبول حسن او رواج عظیم لری، نو د خدائ

د فضل عظیم تخه لیری نه ده چی دوهم سوال دده دی یعنی سوال د ثواب جسیم دی هم قبول سوی وی

درویش وائی: چی ورته سوال زه باگناه محمد عُبَید الله مترجم ددی کتاب عظیم الشان نور الایضاح په پښتو ژبه هم کوم او وایم چی خدایه ته دا کوشش او عرق ریزی زما هم قبول کړی او ماته ثواب عظیم او عفوه د ټولو گناهو راته وکړی او ښځو او نرو لوستونکو ته لوی نفع په دغه شرحه سره ورسوی امین، و لله الحمد والثناء الحسن اولا واخیرا والصلوۃ والسلام علی سیدنا وآله وصحبه جمیعا برحمتك یا ارحم الراحمین۔

خبرتیا

عاصی وائی چی څه وخت چی ما د اشرحه پښتو تر کتاب الزکوۃ پوری ورسول خدای جل سلطانه وعظم شانه وکرمه ما ته سره دخپل زوی سفر د حرمینو شریفینو په برخه کړی، هغه وو چی دا شرح پر کتاب الزکوۃ معطله وه څو چی زه دخپل ملگری سره دسفر عظیم الشان تخه دحج بیت الله شریف په خیر او عافیت او صحت او سلامتی سره په توفیق د رب جل وعلی بیرته راستون سوم، نومی بیرته خپل د شرحی وکار ته ادامه ورکړه" اَللّٰهم وفقنی لاتمام هذا الشرح بالخیر والصحة والسلامة وارزقنی زیارة الحرمین الشریفین فی العام الآتی تمام القدرة والصحة والسلامة وما ذالك علیك بعزیز برحمتك یا ارحم الراحمین

زموږ نوی چاپ شوی اسلامی اثار

آسانه فقه	تعلیم العقائد	تعلیم الاسلام
الفقه المیسر	ارشاد الصرف	نکاح قدوری

كِتَابُ الزَّكوٰة

داكتاب ثابت دى په بيان كى د زكوٰة

فَائِدَه: زكوٰة په دوهم كال كى د هجرت نبوىؐ فرض سوى لكه روژه چې هم په دغه كال كى فرض سوې ده لكن زكوٰة تر روژې د مخه فرض سوى دى، امام طحطاوىؒ وائي چې د زكوٰة وركول واجب دى على الفور يعنى په اول وخت كى وعليه الفتوىٰ، نوبناءً على هذا سړى گناه كاره دى په ځنډ ولو د زكوٰة او شاهدى يه نه قبليږى،

مسئله: پر انبياء عليهم الصلوٰة والسلام زكوٰة نه دى واجب، ولې چې زكوٰة خو پاكى ده د هغو چا د پاره چې شايد په گناهو به ككړ وي، لقوله تعالىٰ: خُذْمِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيْهِمْ بِهَا، او انبياء عليهم الصلوٰة والسلام د گناهو څخه پاك دى، ولې چې عصمت دانبياء عليهم الصلوٰة والسلام په تفصيل او په حواله د معتبرو كتابو او په دلائلو سره وپيژني نو د درويش رساله چې نوم ئې "كشف الغطاء عن عصمة الانبياء" دى دستياب او په غور ئې مطالعه كړي تا چې په دى مسئله كى زړه روښانه سى، او د زړه شكوك او شبهاته ئې زائل سى،

فَائِدَه: د زكوٰة يوه معنا په لغت كى طهارت يعنى پاكى ده چې په سبب د زكوٰة وركولو نفس د سړي د بخل څخه پاكيږى او مال ئې د خبث او نجاست څخه پاكيږى، او بله معنا ئې بركت دى چې د زكوٰة وركوونكى په باقى مال كى خدائ بركت اچوى، او په دى دنيا كى خدائ سره د ثواب د آخرت عوض وركوى، او بله معنا ئې مدحه او ثناده چې خداى جل جلاله د زكوٰة وركوونكى په قرآن مبارك كى مدحه كړيده، او د خدائ مخلوق هم د مزكي مدحه او ثناوائي،

درويش وائي: چې د مانع الزكوٰة په باره كى ډيرې آيتونه او بيخى ډير حديثونه راغلى دى چې د هغو تهولو بيان دلته گران دى، او ولى به مانع الزكوٰة د خير څخه محرومه نه وى او سره ددى چې دغه مال دار چې مثلاً د زوى واده يروي، په زرو روپې د فساقو او فجارو حتى پر شوقيانو غزليانو بلكه پر مسليانو مېنځو صرفوى، او په دى فخر كوى او لسمه حصه د هغو روپو په زكوٰة

كى نه وركوى، افسوس صد افسوس د دغسى اغنياوو پر حال، د مانع الزكوٰة په باره كى سعدى شيرازىؒ وائي: بخيل ار بود زاهد بحر وبر ؛ بهشتى نباشد بحكم خبر؛ قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَهِيَ تَمْلِيْكُ مَالٍ مَخْصُوْصٍ لِشَخْصٍ مَخْصُوْصٍ فُرِضَتْ

او د ازكوٰة په ملك وركول دى ديو مخصوص مال ويو مخصوص او معين سړي ته، او دا زكوٰة فرض كړل

عَلىٰ كُلِّ حُرٍّ مُسْلِمٍ مُكَلَّفٍ مَالِكٍ لِنِصَابٍ مِّنْ نَقْدٍ

سوې دى پر هر ازاد مسلمان او مكلف باندى چې مالك وى د نقدى نصاب،

پوښتنه چې چونكه زكوٰة د فقهى شريفى مسئله ده، او موضوع د فقهى افعال د مكلف دى نو د دى سببه مصنفؒ تفسير د زكوٰة په تمليك سره وكړي چې فعل د مكلف وگرځې، او دا هم مذهب دى د محققينو د اهل اصول الفقه، نو بناءً على هذا هغه مال مخرج ته زكوٰة وائي كما في قوله تعالىٰ: وَاٰتُوا الزَّكوٰةَ، مجاز شرعى دى كذا قال الفقيه الطحطاوىؒ، **فَائِدَه**: د تمليك په لفظ سره اباحت خارج سو، نو كه سړي بعض فقراء ميلمانه كړي او ډوډى وركړى په نيت د زكوٰة هغه د زكوٰة په ځاى كى نه دريږى چې دى ته اباحت وائي تمليك نسته،

مسئله كه يو سړي يتيم ته كالى وركړى مثلاً نو د زكوٰة په نيت سره به غاړي خلاصيږى په شرط د دى چې هغه يتيم د قبض په معنا پوهيږى، در، ط، **فَائِدَه**: مال خاص په اعيانو سره دى يعنى چې يو ذات وى نو په قيد د مال په منفعت خارج كړى، نو كه چيرى يو غني مسكين ته د ده په سراى كى د استوگى اجازه وركړى د زكوٰة غاړې نه په خلاصيږى، ولى استوگنه منفعت دى مال نه دى، ط، در، رد، قوله مخصوص، چې هغه ځلوېښتم د لسمى حصى د نصاب دى، او يا د دى په ځاى كى ولاړي لكه چې په صدقة الفطر كى او زكوٰة د سوائمو كى به ئې بيان راسى، اِنْ شَاءَ اللّٰه، قوله لشخص مخصوص، چې هغه فقير وى ياد هغو مصارفو چې په قرآن مبارك كى يې ذكر راغلى لكن په شرط د دى چې هاشمى به نه وى او د سړي خپل مرئى به هم نه وى، قوله على حر، پر دى سره مرئى مينځه خارج سوه چې پر هغو زكوٰة نسته، قوله مسلم خرج به

الکافر بناءً علیٰ انه غیر مکلف بفروع الشریعة حتیٰ که یو سړی مرتد سی العیاذ بالله او بیرته مسلمان سی، په هیڅ هغه عبادت سره چې ده په ورځو کی د ردت نه دی کړی مکلف بالقضاء نه دی قوله مکلف ای بالغ عاقل، نو پر نا بالغ کشنی یا پر لیونی زکوٰة نشته، قال المصنف

وَلَوْتِبْرًا اَوْحُلِيًّا اَوْاٰنِيَةً اَوْمَا يُسَاوِیْ قِيْمَتَه مِنْ عُرُوْضٍ

که څه هم د غه سره زر او سپین زر داغسی ځکی پراته وی یعنی سکه نه وی په وهل سوی، او یا

اَلتِّجَارَةِ فَارِغٌ عَنِ الدَّيْنِ وَعَنْ حَاجَتِهِ الْاَصْلِيَّةِ نَامٍ

زیور وی لکه غاړګی، ګنتمی وغیرهما او یا لوښی وی لکه د سپینو زرو یا د سرو زرو ګلاس وغیره، او یا برابر وی د قیمت د لاری نصاب سره د شیانو څخه د تجارت

وَلَوْتَقْدِيْرًا

لکه مال د غالی فروش، یا کمبل فروش، یا د برچون دکاندار وغیره چې د تجارت د پاره وی، او د غه نصاب به فارغ وی د پور څخه یعنی پر مالک د نصاب به پور نه وی باندی ولی چې د پور په اندازه کړده وی نو پر ده باندی زکوٰة نشته، او د غه نصاب به زائد وی تر حاجت اصلی د ده، لکه د کور شیان که څه هم غالی وی او یا لوښی یا د سپریدو آس یا موټر سائیکل یا موټر، او تر توری توپک، کلاشنکوف وغیره، او دا نصاب به نما او کټه کوونکی وی که څه هم تقدیرًا، تقدیری نما داده چې د غه نصاب د تجارت څخه معطل په صندوق کی ایښی وی او بالفعل تجارت نه په کوی، قوله اوحلیًا آه عام تر دی که جائز الاستعمال وی لکه د ښځی د پاره د سرو زرو ګتمی یا نور زیورات او کی استعمال جائز وی لکه د نر د پاره د سرو زرو ګتمی مطلقًا یا د سپینو زرو ګتمی چې یو مثقال یا بالا تر هغه وی،

قوله اوانیة او یا لوښی وی لکه ګلاس، غاب، چای خوری وغیره د سرو زرو یا سپینو زرو،

قوله اوما یساوی او یا په قیمت برابر وی د نقدینو د نصاب سره د اسبابو څخه چې د تجارت د پاره وی

مسئله: که چا په کور کی غالی ډیر قیمت والا د پاره د استعمال نه د ده تجارت آواری وی او یا خولئ د سپرتیا د پاره یو ګران قیمته موټر لری لکن د تجارت په نیت یه نه وی رانیولی،

یا موټر ګاټ یا نور ورته شیان په هغو کی یعنی په قیمت کی د هغو زکات نشته، قوله فارغ عن الدین، **پوهه سه:** چې مراد د پور څخه هغه پور دی چې د بنده د خوا یې طلب کیږی، که څه هم د پاره د خدائ وی لکه زکوٰة چې حکومت یې طلب کولای سی مثلًا پر سړی د پخوا څخه زکات وی، او اوس دومره پیسی لری چې د پخوانی زکات غاړه یې وزی فقط، نو پر دغه اوس زکات نشته، او یا خراج مالیه ده محکی پر با ندی وی چې بیت المال یې غوښتونکی دی، او یا یې پور د بنده وی، لکه عام پورونه، او که پور وعده لری وکی نه لری، او د ښځی د مهر مؤجل په اندازه هم پر ده زکوٰة نشته، او که بنده د خوا مطالبه نه وه لکه نذر یې پوروی پر هغو روپو زکات سته، قوله وعن حاجته آه لکه د اغوستلو کالی او د اوریدو شیان او ګرم پوستینان یا چپنی وغیره او نفقه د عیال او سرای ده پاره د سکونت او یا د کرایو د پاره سرایونه چې د تجارت د پاره نه وی، یا آلات د جنګ او جهاد لکه کلاشنکوف، توره، توپک وغیره، یا د کار د پاره لکه آهنګر زرګر وغیره د پاره د کسب اسباب، او د سپرتیا شیان لکه موټر وغیره لکه آس او بز یا کتابونه د علوم د هغه چا د پاره چې دی ئې اهل وی یعنی درس یا مطالعه کولای سی،

مسئله که د سړی سره روپی وی چې د مذکوره شیانو د رانیولو د پاره یې ایښی وی او کال پر تیر سی او مصرف کړی یې نه وی زکوٰة پر واجب نه دی، طحطاوی، **مسئله** کتابونه د غیر اهل د پاره د حاجت اصلی څخه نه دی لکن په قیمت کی د کتابو زکات نشته چې د تجارت نیت یې نه وی پر کښی کړی، بحر، **فائده:** که سړی ډیر پوستینان در لوده یا چپنی لوښی یا د کور نور اسباب چې حاجت یې ورته نه وو، مګر د تجارت نیت یې هم نه در لودی زکات خو نشته په کښی لکن د بل چا زکات ور ته حرام دی، در، **مسئله** کتابونه د نا اهله د پاره چې قیمت یې و نصاب ته رسیږی، او یا ملا صاحب د ډیرو کتابو متعدد ی نسخی لری او یا د منطقو، حکمتو، یا ریاضی کتابونه لری چې قیمت یې و نصاب ته رسیږی زکات خو پر لازم نه دی لکن د بل زکوٰة ور ته حرام دی، پر دی مسئله کی ملا یان باید غور وکړی یا عمل یې وکړی یا یې رد کړی لکن الثانی غیر ممکن فتأمل، **مسئله:** د نفقی د پاره که سړی نقدی روپی ایښی وی او کال پر تیر سو، مشهوره داده چې زکات په کښی نشته لکن په بحر الرائق کی وائی

چې په نقدو روپو کې زکوة سته پر دوی دے ولې چې ئې اینبي وي که د نفقې دپاره وي او که د نما دپاره وي چې کال پرتیرسي، وَاللّٰهُ اَعْلَمُ» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَشَرْطُ وُجُوْبِ اَدَائِهَا حَوَلَانُ الْحَوْلِ عَلَى النِّصَابِ الْاَصْلِي

اوشرط د وجوب د اداء د زکوة تیریده د کال دے پر اصلي نصاب باندے

وَاَمَّا الْمُسْتَفَادُ فِیْ اِثْنَاءِ الْحَوْلِ فَیُضَمُّ اِلٰی مُجَانِسِهٖ

او هغه مال چې سړي ته پیدا سي په مابین کې د کال د اصلي نصاب یعنې گټه وکړي چې د گټې پر مال کال نه

وَیُزَكِّیْ بِتَمَامِ الْحَوْلِ الْاَصْلِیْ سَوَاءٌ اِسْتَفَادَ بِتِجَارَةٍ اَوْ

وي تیره سوي او پر اصلي نصاب کال تیرسي نو د غر گټه مال د گرځوني کړي وځپل هم جنسه نصاب ته، او د ټول

مِیْرَاثٍ اَوْغَیْرِهٖ

اصلي او عارضي مال زکوة دی ورکړي په تیریدو سره د کال پر اصلي مال باندی، خواه دا عارضي مال یا په تجارت گټلی وي او یا د یو قریب څخه میراث ور پاته سوی وي او یا په بله توگه لکه یو چا چې ورته هبه کړي وي،،

پوه سه چې سره زر او سپین زر په زکات کې یو جنس دی نو که سړي سره او سپین زر درلوده د کال په مابین کې مثلاً سپین زر و گټله، نو د غر مال دی ود واړو ته ورضم کی، او کې سړي د غویو او اوښانو او د سپین زرو سره زرو نصابونه درلوده او د کال په مابین کې نور غواړ پیدا کړه هغه به د غویو نصاب ته جوتیږي د نقدینو یا اوښانو نصاب ته به ئې نه ورجوتوی وعلیٰ هذا فقس» قَالَ

وَلَوْعَجَّلَ ذُوْنِصَابٍ لِسِنِیْنَ صَحَّ

که وړاندی وړ کی مالک د نصاب زکوٰة د څو کلو صحیح دی یعنې د هر څو کلو صحیح دی یعنې د هر څو کلو زکوٰة چې ورکړي د هغو مره کلو غاړي یه خلاصوي، مثلاً یو سړي دری ۳۰۰ سوه روپې درلودی او کال پرتیر سو نو یه سل روپې د هغو څخه په زکوة د شلو کلو ورکړي رواده، ولې چې نصاب چې دوه سوه روپې دی هغو هم پاته دي،

مسئله: که سړي تر دوه سوه روپې کمې درلودی، نو څخه ئې کال په پنځه روپې د دوه سوه روپو زکوة ورکړی وروسته کال پوره سوا و نصاب هم پوره سو هغه مخکنی زکوة یه نه دی صحیح ولې چې هغه وخت خو نصاب نه وو پوره نو زکات مفروض نه وو، **مسئله**: که چیری سړي تعجیل وکړي او زکات یه ورکړي په مابین کې د کال نصاب نوړ دی وان سو که څه هم په اخیر کې د کال بیرته نصاب کامل سي هغه زکات یه نه دی صحیح کذا فی الطحطاوی، قَالَ الْمُصَنِّفُ،

وَشَرْطُ صِحَّةِ اَدَائِهَا نِیَّةٌ مُقَارِنَةٌ لِاَدَائِهَا لِلْفَقِیْرِ اَوْوَکِیْلِهٖ

او شرط د صحیح والي د اداء د زکوة نیت دی چې جوت به وي د وخت سره د ورکړي د زکات و فقیر ته او یا

اَوْعَزْلِ مَاوَجَبَ وَلَوْمُقَارَنَةً حُکْمِیَّةً کَمَا لَوْدَفَعَ لِلْفَقِیْرِ

ئې نیت جوت وي د وخت سره د ورکولو د روپو د زکات و وکیل ته، نو بیا کې وکیل بیله نیت د زکوة ورکړي صحیح دی او نیت د موکل

بِلَانِیَّةٍ ثُمَّ نَوٰی وَالْمَالُ قَائِمٌ بِیَدِ الْفَقِیْرِ

کافی دی حتیٰ که یو مالدار سړي د زکات روپۍ وهند و ته ورکړي او ورته وئې ویل چې ته زما وکیل یې په فقراء وییه وو یشه هم صحیح دی، ولې اعتبار نیت لره د موکل دی، ط در» او یا یې نیت جوت وي د هغه وخت سره چې دوی روپۍ د زکات د نوره ماله څخه جلا کوي یعنې یو سړي د زکات مقدار روپې جلا کړي د نورو روپو څخه او دا یې نیت وکړي چې د غه روپې به زه په زکوة کې ورکوم د غه مقارنت کافی دی بیا د هغو روپو څخه چې کوم مسکین ته یې ورکوي نیت د زکوة نسی ورته حاضر زکات یې صحیح دی، او کې څه هم د امقارنت حکماً وي لکه یو سړي چې مسکین ته یو اندازه روپې ورکړي او په د غه وخت کې د زکوة نیت نه وي، وروسته نیت د زکوة وکړي صحیح دی لکن چې هغه مال به پلاس کې د فقیر موجود وي یعنې صرف کړي به ئې نه وي، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلَا یُشْتَرَطُ عِلْمُ الْفَقِیْرِ اَنَّهَا زَکٰوةٌ عَلَی الْاَصَحِّ

او نه دی شرط علم د فقیر پر دې چې دغه روپۍ د زکات دی پر اصح روایت حتیٰ که فقیر ته ئې یو اندازه

حَتّٰی لَوْ اَعْطَاهُ شَيْئًا وَسَمَّاهُ هِبَةً اَوْقَرْضًا وَنَوَی الزَّكٰوةَ

صَحَّتْ يوه اندازه روپۍ ورکړي او په خوله يې ورته وويل چې دا روپۍ هبه ده او يا قرض دي اوده نيت د زکات کړی وو زکات يې صحيح شو»

پُوښتَنَه: بعض زکوة ورکوونکی تصريح په دی سره کوي چې دا روپۍ په زکوة کې واخله نو د دے تصريح څه فائده ده **جَوَاب** د دی تصريح دا فائده ده چې د غني په يو سړي د مسکين ګمان وي لکن په حقيقت حال نه وي خبر نو د دی تصريح په زکوة د دی سبب کوي چې د غه سړي که غني وو، نو به ورته ووائي چې زه غنيم ما ته زکات نه دی روا. لکن په دی زمانه کې دا تصريح فائده نه لري بلکه اعتبار غالب الظن ته د زکات ورکوونکی دی، ولې چې هغه بل سړي که څه وارِه غني وي خصوصًا د مسجد مُلا صاحب هغه نه ورته وائي چې زه غنيم زکات ما ته نه دی روا بلکه غالبًا به دا ورته ووائي چې کوم دی ودان پر ځنګه سُوځت دي زما د احتياج زکات را کړي»

مَسْـئَلَه: که يو سړي په نيت د زکوة وکتنيا نو ته د فقير قريب د اختر په مبارکۍ کې روپۍ ورکړي، يا يو چا مسکين زيري پر غني وکړي ده په زيرکۍ کې روپۍ ورکړي لکن په نيت د زکات صحيح ده غاړې د زکوة يې خلاصيږي، **مَسْـئَلَه** که يو شاګرد واستا ذ ته ياد علم ياد صنعت روپۍ په نيت د زکات ورکړي، نو کړداسی وو چې د غه شاګرد روپۍ نه واي ورکړي هغه تعليم نه ورته کاوه نو د زکات غاړې يې نه په خلاصيږي، او که په داسی حال کې معلم وو چې روپۍ يې نه واي ورکړي هم يې تعليم ورته کاوه، نو د زکوة غاړې يې په خلاصيږي **مَسْـئَلَه**: که يو غني په قصد د نذر او يا بل واجب مسکين ته روپۍ ورکړي، د زکوة غاړې يې نه خلاصيږي»

بِنَهَانَه که د يو غني پر مسکين پور باندی وو چې هغه پور نه سوای ادا کولای **فَائِدَه** نو داسي خو يې د زکوة غاړې نه خلاصيږي چې مسکين ته ووائي چې هغه زما پور په زکوة کې قبول کړه، بلکه داسی دی وکړي چې مسکين ته دی زکات ورکړي بيا دی ورته ووائي چې زما پور نو او س را کړه، او که داغني وکړه بيا هغه مسکين روپۍ او پور نه ورکاوه په زور دی د لاسه ځني وکاږي او که هغه شی نه سوای کولای قاضي ته دی بوزي چې هغه يې ځني

د راخلي » ط دم، قَالَ المصنفؒ:

وَلَوْ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَلَمْ يَنْوِ الزَّكٰوةَ سَقَطَ عَنْهُ فَرْضُهَا

که سړي خيرات کړي ټولې روپۍ يعنی نصاب پوره وو او کال هم تير سوی وو او ده نيت د زکات نه وو پکښې کړي نو په د غه خيرات سره زکات فرضي ساقط سو» قَالَ المُصنفؒ:

وَزَكٰوةُ الدَّيْنِ عَلٰی اَقْسَامٍ فَاِنَّهُ قَوِيٌّ وَوَسَطٌ وَضَعِيفٌ

او زکوة د پور پر درې قسمه دی يعنی په اعتبار د پور لعينی پور پر درې قسمه دی قوی، اوسط، ضعيف

فَالْقَوِيُّ هُوَ بَدَلُ الْقَرْضِ وَمَالُ التِّجَارَةِ اِذَا قَبَضَهُ

نو قوی پور هغه دی چې يا په بدل کې د قرض وي يعنی چا ته قرض روپۍ ورکړي وي او پور يې پر باندی وي، او يا د تجارت د مال بدل وي يعنی يو شی پر خرڅ کړی وي چې دا سړی هغه پور قبض کړي» قَالَ المصنفؒ

اَوْكَانَ عَلٰی مُقِرٍّ وَلَوْ مُفْلِسًا اَوْعَلٰی جَاحِدٍ وَعَلَيْهِ بَيِّنَةٌ

او يا دا پور په باندی وي پر هغه چا چې وي هغه په د غه پور اقرار کوي که څه هم مُفلس وي، او يا د غه پور ورپی پس منکر وي خو پر هغه منکر پوره ګواهان وي» قَالَ المصنفؒ:

زَكَاهُ لِمَا مَضٰی وَيَتَرَاخٰی وُجُوبُ الْاَدَاءِ اِلٰی اَنْ يَقْبِضَ

نو د غه سړي به زکات ورکوي د تيرو کلو يعنی هر څو کاله چې دا پور د ده باندی وي او د ده لاس ته نه وي رسيدلي او واجب دی دا داء په ځنډيږي تر هغه وخته پوري چې څلوېښت روپۍ قبض کوي نو په هغو کې يو درهم دی

دِرْهَمًا فَفِيهَا دِرْهَمٌ لِاَنَّ مَادُوْنَ الْخُمُسِ مِنَ النِّصَابِ

ولې چې تر پنځمی کم نصاب چې څلوېښت روپۍ دی يعنی ۴۰ روپۍ د ۲۰۰ روپو پنځمه حصه کيږي

هغه کم عفوه دی زکوة نشته پکښې، او هم

عَفْوٌ لَازَكٰوةَ فِيْهِ وَكَذَا فِيْمَا زَادَ بِحِسَابِهِ

رنګه دی زکوة ورکوی د بالا بود روپو چې قبض یې کړی په حساب د څلوېښتو روپو، قال

وَمُتَوَسِّطٌ وَهُوَ بَدَلُ مَالَيْسَ لِلتِّجَارَةِ كَثَمَنِ ثِيَابِ الْبِذْلَةِ

او بل میانه پور دی لکه قیمت د هغه شیانو چې د تجارت دپاره نه وی مثلاً قیمت د کالو د استعمال که د

اغوستلو کالی وی او که د اواریدو شیانوی

وَعَبْدِ الْخِدْمَةِ وَدَارِ السُّكْنٰى یعنی یو سړي د غه د استعمال شیان په

پور چا ته ورکړي، او پور یې پر باندی وي، او یا یې خپل د خدمت مریی پر چا خرخ کړی وو او روپۍ پر باندی وي، او یا د استوګنې سرای ئې پر چا خرخ کړی وی او روپۍ ئې پر باندی وي،

پوښته: د خپلې سپرتیا موټر چې پر چا خرخ کړي او روپۍ ئې پر باندی وی هغه هم وسط پور دی، قال المصنف:

لَايَجِبُ الزَّكَاةُ فِيْهِ مَالَمْ يَقْبِضْ نِصَابًا وَيُعْتَبَرُ لِمَا مَضٰى

نو د غه وسط پور زکات پر ده نشته ترهغو پوری چې یو نصاب روپۍ یې قبض کړی نه وی، او تېر

مِنَ الْحَوْلِ مِنْ وَقْتِ لُزُوْمِهِ فِيْ ذِمَّةِ الْمُشْتَرِيْ فِيْ صَحِيْحِ الرِّوَايَةِ

کال زکوة د هغه وخت څخه پر ده لازم دی چې د ده د غه پور په ذمه کې د مشتری لازم سوی دی په صحیح روایت کې، **پوښته**: چې په دین وسط کې دوه روایته دی، یو روایت دی د مبسوط وغیره هغه د غه مذکور فی المتن دی، یعنی د زکات اداء د دغه پور هغه وخت پر ده لازمه ده چې دوه سوه روپۍ دد غه پور، وکاږی د پوره ورې څخه او دکال تیریده د وخت څخه د لزوم پر مشتری باندی نه د وخته څخه د قبض، او بل روایت دی د ابن سماعة د امام اعظم څخه په هغه روایت کې وائي: چې د وخت څخه د قبض د ۲۰۰ روپۍ چې کال پرتیر سی، نو

زکوٰة یې واجب الاداء دی نه د وخت څخه د لزوم پر مشتری، و دلائل الروایتین و وجه صحة روایة المتن فی الکتب المبسوطة فراجعها، قال المصنف:

وَالضَّعِيْفُ وَهُوَ بَدَلُ مَالَيْسَ بِمَالٍ كَالْمَهْرِ وَالْوَصِيَّةِ

او بل ضعیف پور دی هغه هغه پور دی چې بدل د مال څخه نه وی، لکه ولور د ماینې چې پر میړه

وَبَدَلُ الْخُلْعِ وَالصُّلْحِ عَنْ دَمِ الْعَمَدِ وَالدِّيَةِ وَبَدَلُ

باندی او کال پرتیر سی، او یا سړي وصیت وکړی چې مثلاً زما د ریمی زر روپۍ فلاني ته ورکړي، نو ته

الْكِتَابَةِ وَالسِّعَايَةِ لَايَجِبُ فِيْهِ الزَّكَاةُ مَالَمْ يَقْبِضْ

هغه روپۍ وګټندولی چې یو کال پرتیر سو بیا یې ورکړي، او یا د غه پور بدل وی د صلح د دم عمد یعنی یو

سړي یو چا په قصد سره

نِصَابًا وَيَحُوْلُ عَلَيْهِ الْحَوْلُ بَعْدَ الْقَبْضِ مړ کړي بیا ورثه وود

مقتول د قاتله سره صلح پر یوه اندازه روپو باندی وکړه، هغه روپۍ قاتل وګټندولی یو کال او بیا یې ورکړي، او یا بدل د خلع وی یعنی ماینی میړه ته وویل چې ما ایله که زه به دو زر روپۍ درکړم، نو میړه هم قبول کړه، لکن ماینی هغه د خلع بدل روپۍ یو کال وګټندولی او بیا یې ورکړي، او یا دیت وی مثلاً یو سړي بل سړي په خطا مړ کړي چې د هغه دیت پر عاقله د وژل کوونکی لازم دی لکن هغو دا پور وګټنداوه یو کال مثلاً او بیا یې ورکړی، او یا بدل د کتابت وی لکه چې مریئ باداره ته ووائي چې ما مکاتب کړه زه مثلاً په دوه میاشتی کې تاته زر روپۍ درکړم هغه قبول کړه لکن مریئ د غه بدل یو کال وګټنداوه او بیا یې ورکړي، او یا سعایة لکه سړي چې نیم مریئ مثلاً آزاد کړی او ورته ووائي چې ته کوشش وکړه د هغه بل نیمی روپۍ ماته برابری کړه، نو مریئ یو کال هغه نوری روپۍ وګټندولی او بیا یې ورکړي، نو په دې ټولو صورتو کې هغه سړي زکات نشته، ترهغو چې یو نصاب روپۍ یا بالاتر هغه قبض نه کړي، او پس قبض

کړي روپو نوی کال تیرنه وي»، قـال المُصنفُ:

وَهٰذا عِندَ الإمَام وَاوَجَبا عَنِ المَقبُوضِ مِنَ الدُّیُونِ

او دا فرق په مابین کی د قوی او د وسط او د ضعیف پوره لکه چي تاسی واوریدی په نیز د امام اعظمؒ دی او یا ران وائی زکوة د مقبوضه روپو

الثَّلاثَةِ بِحِسَابِہِ مُطلَقًا واجب بولی په دریو قسموکی د پوره ومطلقًا کی لږ قبض کړي او که ډیری»، والدلائل فی الکتب المبسُوطة. قـال المصنفُ:

وَاِذَا قَبَضَ مَالَ الضِّمَارِ لَاتَجِبُ الزَّكٰوةُ لِلسِّنِينَ المَاضِيَةِ

که یو سړي قبض کړي مال د ضمار یعنی سره د اشکال د مال ضمار کړده قبض کړي د تیرو کلونو زکوة نشته باندی

پُوه سـه: چي مالِ ضمار هغه مال ته وائی چي رسیده وهغه ته ډیر مشکل وی لکه چي د مثال توګه په وائی

قـال المصنفُ: **وَهُوَكَابِقٍ وَمَفقُودٍ وَمَغصُوبٍ لَيسَ عَلَيهِ بَيِّنَةٌ**

د مال ضمار یو مثال لکه مرئی یو یا ډیر چي وتښتی یا ورک سی لکن د تجارت د پاره وی وروسته هغه مرئی پیدا کړی، بل مثال په دا دی چي مال د سړي کړ نغدی وی او که تجارتی مال وی خولک په ځندی غصب کړی او مالک شاهدان نه پرلری، لکن اخر غاصب پښیمانه سی او هغه مال یه ورکړي»، قـال المُصنفُ

وَمَالٍ سَاقِطٍ فِي البَحرِ وَمَدفُونٍ فِي مَفَازَةٍ اَودَارٍ عَظِيمَةٍ

یا د سړي تجارتی مال په دریاب کی غرق سو یا خو مال د دریاب څخه په یوه زرلو لاس ته ورغلی، بل مثال په هغه مال او نقود دے چي ده ښخ کړي وی په بیا بان کی، او یا په لوی سرای کی او ځای د ښخید و ځندی هیر وی، بخلاف

وَقَدنَسِيَ مَكَانَهُ وَمَاْخُوذٍ مُصَادَرَةً د هغه تولو سرای شنل ممکن دي چي کښتی سرای وی ولی دی، بل مثال په دا دی چي یو اندازه مال ظالم په زوره دده څخه اخستی وی چي دده زور نه په رسیدی

مثلاً حکومت وقت په زوره ځندی اخستی وی او ضبط کړی وی وروسته هغه حکومت پښیمانه سی یا بل عادلانه حکومت قائم سی او دده مال بیرته لاس ته ورسی، قـال المُصنفُ:

وَمُودَعٍ عِندَ مَن لَا يَعرِفُهُ او یا په مال امانت ایښی وی داسی چا ته چي دی ئی نه پیژنی، لکن هغه سړی د دی سړي مال ورته راوړی، بخلاف د دی چي مال په و شناخته سړي ته ایښی وی او بیا ځندی هیروی په هغه باندی د ټولو تیرسوو کلونو زکات لازم دی، ولی نقصان په ده کی دی ځکه شناخته سړی ځندی هیرسو»، قـال المُصنفُ:

وَدَينٍ لَابَيِّنَةَ لَهُ عَلَيهِ او یا په پور پر چا باندی وی او هغه پور وړی پر منکر وی او دی هم شاهدان نه پرلري، وروسته هغه پوروړی خپله پښیمانه سی او مال یه ورته راوړی، د روپیش وائی چي په د غه ټولو مثالونو کی د مال ضمار چي مالک ته بیرته دیر و کلو لاس ته ورسی، د تیرو کلونو زکوة باندی نشته بلکه چي بیله وصوله کال پر تیر سی بیا د یو کال زکات پر کیږی»، قـال المُصنفُ:

وَلَا يُجزِئُ عَنِ الزَّكَاةِ دَينٌ اَبرَءَ عَنهُ فَقِيرٌ بِنِيَّتِهَا

او کفایت د زکوة څخه نسی کولای یعنی د زکات غاړي نه په خلاصیږی، هغه پور چي دیوه غنی یو فقیر باندی وی او ابراء ورکړه سی و هغه ته په نیت د زکات» د روپیش وائی چي د دی مسئلی ټوله بیان وړاندی عنقریب تیر سُو»، قـال المصنفُ:

وَصَحَّ دَفعُ عَرَضٍ وَمَكِيلٍ وَمَوزُونٍ عَن زَكَاتِ

او صحیح دی ورکول د عرض یعنی کالی کمبلی لوښی وغیره، او هغه شی چي په پیمانه خرڅیږی لکه غنم

النَّقدَينِ بِالقِيمَةِ خرما او وربشی وغیره په اصطلاح د عربو، او یا په ترازو تلل کیږی لکه و سپنه قلعی وغیره په زکات کی د نغدو یعنی سپین زر یا سره زر لکن په قیمت د عرض او د مکیل او موزون، یعنی د اسی غاړی نه په خلاصیږی چي دلسو روپو،

عرض وغیره دسلږو روپو نغد په زکات کی ورکړی، لکه بعض عوام چی داعنی حیله جوړه وی
چی یو مسکین یو جوړه کالی ورکړی چی مثلاً قیمت یه لس روپی وی اودی مسکین ته ووایی
چی دغه کالی دسلو روپو په زکوة کی قبول کړه مسکین کالی غیمت وبولی، ورته ووائی شردی
لکن دغنی فقط د لسو روپو د زکات غاړی په خلاصیږی- قال المصنفؒ:

وَإِنْ أَدَّى مِنْ عَيْنِ النَّقْدَيْنِ فَالْمُعْتَبَرُ وَزْنُهُمَا أَدَاءً كَمَا اُعْتُبِرَ وُجُوبًا

اوکه سړی زکات ورکاوه دخودی نقد ینو څخه نومعتبر یه وزن دی په اداء کی لکه
چی وزن د دوی معتبر وو په وجوب کی یعنی د نصاب په باره کی، مطلب دادی چی
قیمت ته دسپین زرو اوسروزرو اعتبار نشته، مثلاً په سرو او سپینو زرو کی جید اوردی
چی په قیمت کی ډیر فرق سره لری. اویا یوه گینړه دښځو دسروزرو څخه مثلاً جوړه سوی وی
چی قیمت یه ۳۰ مثقاله وی مثلاً لکن سره زر په کښی ۲۰ مثقاله کارسوی وی نو معتبر وزن دی
قیمت نه دی، اودا مذهب دی دامام اعظمؒ اودامام ابویوسفؒ اوامام زفرؒ وائی چی قیمت ته
اعتبار دی. اوامام محمدؒ وائی چی هر یو قیمت اووزن څخه چی د فقیرانو ډیره په کښی وی معتبر دی

فَائِدَةُ الْاِخْتِلَافِ:

پر یو سړی پنځه درهمه د سپینو زرو زکوة واجب وو ده د
بیکاره سپینو زرو څخه چی په وزن پنځه درهمه وه ورکړه فقیرته چی قیمت د هغو په جیاد
سره څلور درهمه کیدی، نو په نیزد شیخینو زکات یه صحیح دی، ولی چی وزن خو یه برابر دی
لکن سره د کراهت اوامام محمدؒ اوزفرؒ وائی چی زکات یه ترهغو نه دی صحیح چی هغه بالابود
د قیمت ورنه کړی، امام زفرؒ پر مذهب خو ظاهره ده ولی چی دی قیمت ته اعتبار ورکوی، اودامام
محمدؒ په نیز چی انفع للفقیر اعتبار ورکوی ددی سببه غاړی نه خلاصیږی چی شک نشته
چی انفع وفقیر ته خو موږ سره د فضله دی» فافهم، قال المصنفؒ:

وَتُضَمُّ قِيمَةُ الْعُرُوضِ إِلَى الثَّمَنَيْنِ وَالذَّهَبُ إِلَى الْفِضَّةِ قِيمَةً

او ضم [illegible] قیمت د عروض یعنی چی د تجارت دپاره وی وسپینو زرو یا سرو زرو ته

چی د مجموع زکات د نقدینو څخه ورکړی رواده، او دغه رنگه ضم کړه کیږی سره زر وسپینو
زرو ته په اعتبار د قیمت د سروزرو چی نو زکات د مجموع د سپینو زرو څخه ورکړی»

قال المصنفؒ

وَنُقْصَانُ النِّصَابِ فِي الْحَوْلِ لَا يَضُرُّ إِنْ كَمُلَ فِي طَرَفَيْهِ

او نقصان د نصاب په مابین کی د کال تاوان نه لری یعنی زکوة نه په ساقطیږی که چیری هغه نصاب
په سراو پای کی د کال پوره وو، مثلاً یو سړی دوه سوه (۲۰۰) درهمه په سر کی د کال درلوده، نو ده بیا
یو شی د گټی په امید په رانیوی، مگر په وروسته کی د هغه شی قیمت ۱۰۰ سل روپی راکښته سو، مال
پروت وو رفته رفته په اخیر کی د کال بیرته دوه سوه (۲۰۰) روپوته ورسیدی نو زکوة مل پر واجب دی،

قال المصنفؒ

فَإِنْ تَمَلَّكَ عَرَضًا وَهُوَ لَا يُسَاوِي نِصَابًا وَلَيْسَ لَهُ غَيْرُهُ

که دسړی په ملک کی وو یو عرض هر شی چی وی د تجارت دپاره لکن قیمت د هغه شی په ابتداء کی د کال

ثُمَّ بَلَغَ قِيمَتُهُ نِصَابًا فِي آخِرِ الْحَوْلِ لَا تَجِبُ زَكٰوتُهُ

نصاب ته نه رسیدی مثلاً قیمت یه سل روپی وو لکن دی سړی چی تجارت شروع کی رفته رفته ده په اخیر کی
د کال دوه سوه (۲۰۰) ته ورساوه. نو د دغه کال زکات باندی نشته، ځکه چی

لِذَالِكَ الْحَوْلِ

بل کال پر تیریږی، لکن شرط دادی چی بل شی د نقدینو څخه بر دی
نه لری چی نصاب په اول کی د کال په پوره سی، قال المصنفؒ:

وَنِصَابُ الذَّهَبِ عِشْرُونَ مِثْقَالًا وَنِصَابُ الْفِضَّةِ

او نصاب د سروزرو شل مثقاله دی او نصاب د سپینو زرو ۲۰۰ دوه سوه درهمه دی د

مِائَتَا دِرْهَمٍ مِنَ الدَّرَاهِمِ الَّتِي كُلُّ عَشَرَةٍ وَزْنُ سَبْعَةٍ

هغو درهمو څخه چی هر لس درهمه یه اووه مثقاله وی، او هغه روپی سره یا سپین، چی تر شل

وَمَازَادَ عَلٰى نِصَابٍ وَبَلَغَ خُمُسًا زَكَّاهُ بِحِسَابِهٖ

مثقاله بالاسي او یاد هغو درهمو څخه چې هر لس درهمه يې اوه مثقاله وي، او هغه روپۍ سرې یا سپینې چې تر څلور مثقاله بالاسې اوښۍ تر دوه سوه درهمه بالاسي، لکن پنځمې حصې ته د نصاب ورسیږي یعنی ۴ مثقاله د سرو زرو یا ۴۰ درهمه د سپینو زرو نو زکات به یې په حساب د نصاب ورکوي،

پوهسه: پوهه سه چې د پاره د پېژندلو د مقدار د دینار او درهم چار نشته، چې د هغو کسو، په سرې پیژني، نو واوره چې دینار شپږ حبې دی، او حبة دوه ارېشې ده نو د حبې ارېشې ۱۲ کیږيږه او ارېښه ۲ خردله ده، او خردل ۱۲ فلس دی، او فلس ۲ فتیله دی، او فتیله ۲ نقیر دی، او نقیر ۲ قطمیر دی، او قطمیر ۱۲ ذرة دی، نو تر په ضرب سره د دینار ذرې معلومې کړه، او هغو ذرې چې عوضړي کړي دینار به څنډی جوړ سي، او درهم خو هغه دی لکه مصنف چې وویل لس درهمه اوه مثقاله کیږي، او **پوهسه**: چې مثقال او دینار یو شی دی، نو په بل عبارت پیژندلو د مثقال او دینار داسې کیدای سي چې یو دینار شل قراط دی، او درهم ۱۴ قیراط دی، او قیراط پنځه ارېشې دی، نو په دې حساب دینار ۱۰۰ ارېشې دی، او درهم ۷۰ ارېشې دی،

تنبیه: درهم چې ۱۴ قیراط هغه درهم شرعي او درهم متعارف ۱۲ قیراط دی، نو مقدار د نصاب د دراهمو متعارفوو په حساب ۲۰۰ درهمه دی، او درهم شرعي په حساب ۱۷۵ کذا قال الامام الطحطاویؒ، او بعض متاخرینؒ چې د هېناد او وطن خپل دراهم معتبر دی په نصاب کې لکه افغاني په افغانستان کې، کالداري په پاکستان کې، ریال په سعودي کې په فتح القدير کې وائي: وهوالحق، وَاللهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ، **فائده**: علامه طحطاويؒ په مصنفؒ باندې داسې نیوکه کړېده، چې مناسب داوه چې پر سپینو زرو مصنف د مخه تر سرو زرو خبره کړې وای، ولې چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عمالو ته خپل اول د سپینو زرو نصاب او زکوة بیانوی بیا به ئې و رو سسته د سرو زرو، او بل دا چې په خلکو کې عموماً

او اکثرا سپین زر رواج دی، نو ددې سببه مهرو پنځو او نصاب دسرقه هم ددغه سپینو زرو په روپو ښتا کل کیږي، **دروېش** وائي چې شاید مصنفؒ د دې لپاره د سرو زرو نصاب ذکر کړي وي چې سره زر خواعزد نقدینو وه، نو حلګ چې په دې پوه سي چې په کی د نقدینو اعزی زکات نو پر سپینو زرو به دلاورسي، د زکات په باره کې" قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَمَا غَلَبَ عَلَى الْغِشِّ فَكَالْخَالِصِ مِنَ النَّقْدَيْنِ

او هغه سکه و یلی زر چې زر یې تر قوتو ډېر وي، نو هغه لکه خالص زر داسې دی یعنی په نصاب او زکوة البته کی غش غالبه وه هغه حکم د عروضو لري په اعتبار د قیمت یې زکات سته،

وَلَا زَكٰوةَ فِي الْجَوَاهِرِ وَالْاٰلِىِٔ اِلَّا اَنْ يَتَمَلَّكَهَا بِنِيَّةِ

او زکوة نشته په جواهراتو کی لکه عقیق، مرجان، یاقوت، او نور ددغه قسمه جواهرات او نه په ملغلرو کی زکوة سته، مګر هغه وخت بیا زکات

التِّجَارَةِ كَسَائِرِ الْعُرُوْضِ

پکښې سته، یعنی په اعتبار د قیمت د هغو کړه د په ملک کی د دغه جواهرات وغیره او ستلی وه په نیت د تجارت، **پوهسه**: چې امام طحطاويؒ د درمختار نقل کړی دی، چې غیر د سرو زرو او سپینو زرو او غیرد سوائه وهغو چې مو تران وی که سرایونه وی کرغالی وی که جواهرات وغیره وی، په هغو کی زکوة نشته مګر چې په نیت د تجارت په رانیولی وی په وخت د عقد کی، **مسئله**: که سړي یو شی د دغو شیانو رانیوی او په وخت کی د عقد په نیت د تجارت نو روسته، په نیت د تجارت په کښې وکړي زکات نشته باندی، ط، **مسئله** که یو چا د دغو شیانو څخه یو شی رانیوی د پاره د استعمال او نیت یې دا وو که چیری بیه ګټه پراغله خرڅو م یې تر هغو چې خرڅ کړي یې نوی زکات په کښې نشته در، ط،

قال المصنفؒ

وَلَوْ تَمَّ الْحَوْلُ عَلٰى مَكِيْلٍ اَوْمَوْزُوْنٍ فَغَلَا سِعْرُهٗ

او که پر کیلی شی لکه غنم وریشی، جوار، وریجې وغیره او یا پر وزنی شی لکه وسپنه وغیره کال تېر شو یعنی د تجارت دپاره لی

اَوْ رُخِصَ فَاَدّٰى عَنْ عَيْنِهٖ رُبْعَ عُشْرِهٖ اِجْزَئَهٗ وَلَوْ اَدّٰى

نيولى وه، نو رخ د غوشيانو پورته سو او يا كښته سو نو كه د غه تجار د عينى د غوشيانو څخه څلرمه د لسمى حصى ور كړه د زكات غاړى

مِنْ قِيْمَتِهٖ تُعْتَبَرُ قِيْمَتُهٗ يَوْمَ الْوُجُوْبِ وَهُوَ تَمَامُ

يه خلاصى سوى، او كه د قيمت څخه د غوشيانو زكات ور كړى، نو حضرت الامام الاعظمؒ چى هغه ته يه اعتبار دى چى

الْحَوْلِ عِنْدَ الْاِمَامِ وَقَالَا عِنْدَ يَوْمِ الْاَدَاءِ لِمَصْرِفِهَا

پر د زكات د غوشيانو واجب سو چى حولان د كال دى، او يارانٌ وائى چى قيمت د هغه ورځى معتبر دى چى دى يه و مصارفو ته د زكوٰة ور كوى، قَـالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلَا يُضْمِنُ الزَّكَاتَ مُفْرِطٌ غَيْرُ مُتْلِفٍ فَهَلَاكُ الْمَالِ بَعْدَ

او د زكات ضامن نه دى هغه سړى چى په اداكولو كى د زكوٰة ئى تفريط كړى وى يعنى پر مال كال تير سو

الْحَوْلِ يُسْقِطُ الْوَاجِبَ لكن مالك د مال بيله عذره زكات وځنډوى حتىٰ چى مال تو له بيله دده د صنعى هلاك سو مثلاً غلو څنډى يو وړى او يا څندى ورك سو وغيره، نو دى ضامن د زكات نه دى، نتيجه د اسوه كه مال تو له بيله تمام الحول هلاك سو، نو هغه واجب زكات ساقط سو كه څه هم ده په اداء كى تفريط كړى وى

قال المصنف **وَهَلَاكُ الْبَعْضِ حِصَّةً وَيُصْرَفُ الْهَلَاكُ اِلَى**

او د بعض مال هلاك ساقطوى حصه د هغه هلاك مال د باقى مال زكات پرسته، او صرفول كيږى هلاك اول او هغه قدر ته چى عفوه

الْعَفْوِ فَاِنْ لَمْ يُجَاوِزْهُ فَالْوَاجِبُ عَلٰى حَالِهٖ

دى يعنى زكات نه وى پكښى، نو كه هلاك تر عفوى نه سو بالا نو د ټوله مال زكات پر لازم دى يعنى هغه چى باقى مال دى،

مثلاً يو چا سلو شپږ اوښان درلوده، نو پر ده څلور پسه كيږى او يو اوښ عفوه دى، نو بيا له تمام الحول يو اوښ هلاك سو نو پر ده پوره لس كيږى هغه هلاك متوجه و عفوى ته دى، نو د اموال د تجارت هم پر دغه قياس كړه، فتفكره قَـالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلَا تُؤْخَذُ الزَّكَاةُ جَبْرًا وَلَا مِنْ تَرِكَتِهٖ اِلَّا اَنْ يُوْصِىَ بِهَا

او نه دى اخستل كيږى زكات په زوره او نه زكات دى اخسته كيږى د ميراث څخه دده مگر نه كه مړى د خوا څخه وصيت كړه سوى وو په زكات نو له مړى وصيت

فَتَكُوْنُ مِنْ ثُلُثِهٖ د زكوٰة كړى وو نو بيا دى قدر د زكوٰة د دريمى څخه ور كړى فقط كى غاړى په خلاصيږى او كه نه ولى چى دوه ثلثه خو ده ورثو حق دى، الا ان يتبرعوا به.

وَيُجِيْزُ اَبُوْ يُوْسُفَ الْحِيْلَةَ لِدَفْعِ وُجُوْبِ الزَّكٰوةِ وَكَرِهَهَا

او روا بولى امام ابو يوسفٌ حيله د پاره د دفع د وجوب د زكوٰة، او امام محمّد يه مكروه بولى مثلاً يو سړى د امى مال درلودى

مُحَمَّدٌ رَحِمَهُمَا اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا كه كال پر تير سوى واى پر ده زكوٰة واجبيدى لكن ده په مابين كى د كال هغه مال وچاته و بخښه بيا چى كال پوره سو او هغه مال په نيز د موهوب له موجود وو بيا دوباره واهب رجوع په هبه كى وكړه، او هغه مال يه د هغه بيرته واخستى يا په رضا او يا په قضا د قاضى، نو دد غه مال پر يوه باندى زكات نسته، لعدم حولان الحول عند احدهما، خانيه ط وفى المعراج، كه يو سړى اوښان چى نصاب يه پوره وو، نو د يوه ورځ تر كال پوره كيدو د مخه خرڅ كړه فرارًا عن وجوب الزكوٰة، قال محمّد يكره وقال ابو يوسفٌ لا يكره وهو الاصح، او كى د كور د نفقى د پاره خرڅ كړه لا يكره بالاجماع وتمام هذا البحث فى البحر، درويش وائى چه خداى جل سلطانه چى سړي ته دونه مال ور كړى چى پر ده زكوٰة واجبيدى نو مناسب داده چى د پاره د استقاط حق الله چى زكات دى حيله و نه كړى، وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيْدَنَّكُمْ، ايت كريمه دى، او شك نسته چى زكوٰة شكر د مال دى،

بَابُ الْمَصْرَفِ

باب ثابت دی په بیان کی دمصرف د زکوٰة

پوښتنه چی د مصرف تعریف قهستانیؒ په اصطلاح کی دشرع په داسی ډول کړی دی چی هغه مسلمان دی چی هغه ته ورکول د زکات روا وی» **فائده**: مصنفؒ دباب په عنوان کی داسی ونه ویل، باب مصرف الزکوٰة »، که څه هم بحث خو د زکات دی، ددی دپاره چی مصرف الزکوٰة مصرف العشر، مصرف خمس المعادن» ته هم شامل سی، چی د معادنو د خمس المصرف بیت المال دی

فائده: په قرآن شریف کی د زکوٰة اته ۸ مصارف ذکر سوی او مصنفؒ اوه ۷ مصارف ذکر کړه، ولی چی مؤلفة القلوب چی په قرآن مبارك کی ذکر سوی دي د هغو برخه په اجماع د صحابه کرامو ساقطه سوه »

پوښتنه: مؤلفة القلوب څه کسان وه چی صحابه کرامو د مصرفیت څخه وایستل»

جواب: مؤلفة القلوب هغه ضعیف الایمان مسلمانان وه چی د اسلام سره ئی قوی رابطه نه وه، نو آن حضرت صَلَّى اللّٰهُ علیه وَسلم په امرالهی ود وی ته په صدقاتو کی ونډه ورکړل تا چه د ایمان سره ئی علاقه په مرور د زمان ټینګه سی، نو ځکه اضافه د مصرف د صدقاتو په قرآن مبارك کی اشره ذکر سوی دي، قَالَ اللّٰهُ تعالیٰ: اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ الیٰ ان قال وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

پوښتنه : چونکه د مؤلفة القلوب په قرآن کی ذکر سوی دی نو د صحابه کرامو په قول څرنګه منسوخه کیدای سی، **جواب**: په اصولو کی دفقه راغلی دی چی اجماع د صحابه کرامو دلیل قطعی دی، نو کیدای سی چی ناسخ د قرآن وګرځی: والتفصیل یطلب من کتب فن الاصول

قال المصنفؒ **هُوَ الْفَقِیْرُ وَهُوَ مَنْ یَّمْلِكُ مَا لَا یَبْلُغُ نِصَابًا وَلَا قِیْمَتَهٗ**

یو مصرف د زکات فقیر دی، او فقیر هغه څوك دی چی مالك خووی د څه مال لکن نه رسیږی مال دده نصاب ته او نه قیمت ته د نصاب »

مِنْ اَیِّ مَالٍ کَانَ وَلَوْ صَحِیْحًا مُکْتَسِبًا د هر مال څخه چی وی که څه دی په صورت جوړ او کسب او من دوری قابل وی، **مسئله**: که سړی نصاب خو د رلودی لکن هغه غرق دده په حاجت اصلی سره وو نو ز کوٰة اخستنه ورته روادي ط. **مسئله** که د سړی پور پر بوچا باندی وو چی نصاب کیدی لکن په مده سره او مده نه وی رسیدلی او دی نفقی ته محتاجه سو، نو ده ته ز کات اخستل روادی تروخت د اجل **مسئلهٔ**: که پور دده اجل نه درلودی نوکه پور ورکړی دده مسکین وو، نو ده ته اخستل د زکوٰة روادی په صحیح روایت کی او کی پوره ورکړی غنی وو لکن دده د پوره څخه منکر وو، او دده شاهدان د پور نه درلوده، نو ده ته اخستل د زکات روادی، او کی پوره ورکړی غنی وو او دده په پور یه اقرار کاوه، نو ده ته اخستل د زکات نا روادی،» ط » در، **فائده**: هغه چاته چی ورځ رمت وی او پر کسب هم قادر وی، اولیٰ داده چی د زکات وا نخلی، او دا ذلت پر ځان نه کړی تیر» در، ط، قال المصنفؒ

وَالْمِسْکِیْنُ وَهُوَ مَنْ لَا شَیْئَ لَهٗ نه دی یعنی چی نه قمیص لری او نه پر تو کی لری وغیر ذالک **پوښتنه**: چی مراد نفی د شئی مطلق بلکه مراد نفی د هغه شی دی چی د هغه شی په نصاب کی زکوٰة کیږی لکه سره او ښن، پیسے، وغیره **پوښتنه**: چی بعض فقهاءٌ تعریف د فقیر او مسکین پر عکس د ما قَال المصنف کوی، لکن د مصنفؒ قول اولیٰ دی: لِقَوْلِهٖ تَعَالیٰ: اَوْ مِسْکِیْنًا ذَا مَتْرَبَةٍ ، قَال

وَالْمُکَاتَبُ او دریم مصرف مکاتب دی چی بادار وده ته وواﺉ چی دونه مقدار روپی ماته راکړه نو ته ازاد ئي، وهو المراد بقوله تعالیٰ: وَفِی الرِّقَابِ ، عند اکثر المفسرینؒ **پوښتنه**: چی په مکاتب کی دا فرق نسته چی مکاتب د غنی مالک وی یاد فقیر پر مذهب صحیح ط **مسئله**: و مکاتب ته د هاشمی زکوٰة نه دی روا، ط ،

فائده: و مکاتب ته نه د روا چی چا زکات ورکړی چی دی به ئی صرفوی په غیر کی د بوی د کتابت» بحر »

اللهم اغفر لمؤلفه ولمترجمه ولشارحه ولكاتبه وقد كتبه بقلمه قاری فضل الحق حقانی غفر له

قال المصنف: **وَالْمَدْيُوْنُ الَّذِىْ لَا يَمْلِكُ نِصَابًا وَلَا قِيْمَتُهٗ فَاضِلًا عَنْ دَيْنِهٖ**

اوبل مصرف د زکوٰة هغه سړی دی چې پوروړی باندی وی اوری مالك د نصاب یا دقیمت د نصاب چې بالا دده تر پوروی نه وي، په فتاوٰی ظهیریه کی واي چې مرکوه د زکات ولپوروړی سړی ته اولٰی دہ تر ورکړی وفقیرته، لکن مدیون به هاشمی نه وی ط

قال المصنف: **وَفِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَهُوَ مُنْقَطِعُ الْغُزَاةِ اَوِ الْحَاجِ**

اوبل مصرف د زکوٰة فی سبیل الله دی یعنی په لار کی دخدای **پوښتنه**: چې که څه تول زکاتونه فی سبیل الله دی لکن په عرف دشرع فی سبیل الله هغه کسان دي چې په غزا کی نفقه او خرچ یې خلاص سی یایې دابه یاموټر د کاره ولویږی نوهغوته د زکات ورکړو او اخستل روادي که څه هم کسب کاره خلك وی، ولی که دوی په کسب لاس پوری کړي نود غزا څخه پاتیږی، اودغه خلکوته ورکول د زکات دیرښه کار دی په سبب دفقر او جهاد څخه پاته کیدو، اودا تفسیر مختار د امام ابو یوسف دی د فی سبیل الله، یا منقطع الحاج یعنی چې دحاجی دحج په وخت کی نفقه خلاصه سي وبا غله یه خندی یوسي. اوداهم قول د امام محمد دی د فی سبیل الله اوبعض فقهاء وائی چې فی سبیل الله طالبان دعلم دی چې فقیران وي. **فائده**: دا اختلاف په مابین کی د امام ابو یوسف او دامام محمد په تفسیر کی، دهغه ایت دی چې فی سبیل الله په کښی ذکر سوی دی ورنه په اتفاق ورکړه د زکوٰة وتولوته روادی، په شرط دفقر. قال المصنف:

وَابْنُ السَّبِيْلِ وَهُوَ مَنْ لَهٗ مَالٌ فِيْ وَطَنِهٖ وَلَيْسَ لَهٗ فِيْ سَفَرِهٖ

اوبل مصرف د زکات ابن السبیل دی یعنی دلاری زوی، چې معنا یې مسافر دی، اودی هغه سړی دی چې په وطن کی خو مال لری لکن دامال دده سره نه وي په سفر کی **پوښتنه**: چې ابن السبیل چې په وطن کی مال د نصاب لری پرده زکوٰة واجب دی چې څه وخت یې مال ولاس ته ورسیږی لکن فی الحال یې لاس کی دده مال نسته، نودی فقیر دی د زکات اخستل ورته روادی.

سوال منقطع الغزاة او منقطع الحاج که په وطن کی مال لری، نو دوی خو په ابن السبیل کی داخل سوه، اوکه په وطن کی هم مال نه لری نو خو په فقراوو کی داخل سوه نو څرنګه ابن السبیل حلا قسم سو **جواب** په اختیار دشق ثانی چې چونکه په منقطع الغزاة او منقطع الحاج کی دوی په عبادت کی دخدای ولاړدی چې غزا یا حج دی نو ددی کبله دفقیر مطلق څخه جلا قسم سوله، **مسئله** د ابن السبیل دپاره قرض کول دیوچا اولٰی دی تر قبول د زکات څخه کذافی بحر الرائق، قال المصنف:

اوبل مصرف **وَالْعَامِلُ عَلَيْهَا يُعْطٰى قَدْرَ مَا يَسَعُهٗ وَاَعْوَانَهٗ** په عامل دی برصدقاتو جمع کولو باندی، لیعنی که هغه سړی چې حکومت اسلامی دی مقرر کړی پر راغونډولو د زکات داوښانو، پسو وغیرها باندي، نو دغه عامل ته دی د زکات دمالو څخه دومره قدر تنخواه ورکوي چې دده اودده ملګری لیعنی مرستیالان یا مزدورانو بسیږی که هم دغه عامل پخپله غنی وي،

وَلِلْمُزَكِّىْ الدَّفْعُ اِلٰى كُلِّ الْاَصْنَافِ وَلَهُ الْاِقْتِصَارُ عَلٰى وَاحِدٍ

او روا ده زکات ورکوونکی ته چې خپل زکات پر تولو دغو صنفو وویشی، اوهم دده ته روا ده چې خپل زکات پر یوه صنف قسم کړی لیعنی یوه صنف ته یې ورکړي

مَعَ وُجُوْدِ بَاقِى الْاَصْنَافِ سره ددی چې باقی اصناف هم موجود وی، بلکه دا هم موجود وی، بلکه دا هم ورته روا ده چې دیوه صنف ویوه سړی ته یې ورکړی فقط. اوبعض امامان وائی چې مزکی به حتمًا خپل زکات وتولو اصنافوته اوپه هرصنف کی کم از کم دری کسانو ته ورکوي، وفی النهر روی عن کثیر من الصحابة رض عدم التعیین یعنی دمزکی اختیار دی" قال

وَلَا يَجُوْزُ دَفْعُهَا لِكَافِرٍ وَغَنِيٍّ يَمْلِكُ نِصَابًا اَوْ مَا يُسَاوِيْ

او نه ده روا ورکړه د زکات وکافر ته یعنی که مشرك وی اوکه دهري وي اوکه یهودی وی اوکه نصاري وي، اودغه رنګه روا ده ورکړه د زکات وغنی ته چې مالك د نصاب وی دهرمال څخه چې وی

لکن دا نصاب دَحوا نجواو پوره څخه خالي وي، قــال المصنفؒ:

فِيْمَتُهُ مِنْ اَيِّ مَالٍ كَانَ فَاضِلًا عَنْ حَاجَتِهِ الْاَصْلِيَّةِ

خواه هغه نصاب نامي بالفعل وي او که صالح دنماوي لکن ده معطل پرېښوی، او یا بل شی چې برابر وي قیمت د هغه د نصاب سره د هر مال څخه چې وي، **فــائــده**، مراد د بل شي څخه هغه شی دی چې دَ تجارت دپاره وي، نه د استعمال دَپاره مثلاً یو سړی په کورکې ډیرې غالۍ او لوښي او سپرنیا موټر وغیره د استعمال دپاره لو د هغو په قیمت کې زکات نشته، که څه هم نصاب ته رسیږي او کې یوه غالۍ مثلاً تجارتي دَر لوده چې قیمت یې نصاب ته رسیدی زکات با ندې فرض دی، وعلیٰ هذ القیاس ډېر سرایونه دکرائۍ دَپاره نه دَ تجارت دَپاره د هغو په قیمت کې زکات نشته، وهکذا سړي ډېرې ځمکې رانیولې وي لکن نه په نیت دَ تجارت فتأمل، قــالَ المصنفؒ:

وَطِفْلٍ غَنِيٍّ

او د غه رنګه نه ده روا ورکول د زکات وکشني ته دغني سړي کمزوري او کم بنجه او که په عیال کې دغني وي او حِلاوي، **پوهــه** چې مراد د طفل څخه هغه دی چې بلوغ ته نه وي رسیدَ لي، دلیل د عدم جواز چې طفل غني ګڼل کیږي په غنا دپلار **فــائــده**: دغني زوی چې لوی وي زکوٰة ورته رَوادی، که څه هم مثل وي نفقه یې پلار ورکوي **مسئله**: په لورکې دغني چې میړه لري اختلاف دی صحیح دا دی چې زکوٰة ورته روادی، **مسئله**: رواده ورکړه د زکات ومایني ته دغني سړي چې دا پخپله مالکه دنِصاب نه وي، ط **مسئله**: دغني بنځې وه کشني زکوٰة روادی ولې چې دی غني په غنا دمور نه ګڼلي که څه هم ددې سَره یو ځای وي، ط قــال المُصنفؒ

وَبَنِي هَاشِمٍ وَمَوَالِيْهِمْ وَاخْتَارَ الطَّحَاوِيُّ جَوَازَ دَفْعِهَا لِبَنِيْ هَاشِمٍ

او دغه رنګه دي زکوٰة نه ورکوي وبني هاشم ته او دوی ازاد کړه سوي مریانو ته او مختاره کړیده امام او فقیه ابوجعفر الطحاويؒ چې مصنفؒ دشرح معاني الاثار دی په حدیثو کې، او ده په شان حنیفیانؒ وائي چې اعلم دنا سوی مذهب

دامام ابوحنیفهؒ هم د غه طحاويؒ دی چې د زکوٰة ورکړه وبني هاشموته روادی، **پوهــه** زکات ورکول وبني هاشموته ناروادی په اختیار دمعؒ کې بل څوك ورووی ته زکات ورکوي او کې دوی یو بَل ته زکات ورکوي، او امام ابو یوسفؒ یو و بل ته دبني هاشمو زکات روا بولي"

پوهــه: چې حرمت د زکات وبني هاشموته بعض فقهاءؒ بلکه اکثر قدماء یې شرافت دنسب د دوی بولي او زکات د مال خیره ده نو دا شریف نسب باید په ملوث نه سي، نو په دی تقدیر ودوی ته زکات الی یوم القیامه نارَوادی، واختاره المصنفؒ واکثر الفقهاءؒ، او بعض فقهاء لکه امام طحاويؒ او نور ډیر فقهاء وجه یې دا بولي چې بني هاشموته خمس الخمس د بَیت المال څخه ورکول کیدی، نو زکات ته ددوی ضرورت نه وو، **پــوهــه**: چې ابو عصمتؒ دامام اعظمؒ څخه دا هم روایت کړي دی چې دفع د زکات وبني هاشموته په دی زمانه کې رواده، ولې چې عوض د زکات چې خمس الخمس وو دوی ته اوس نه ور کول کیږي، ولې چې بیت المال په بار کې دغنائمو ډیر سست عمل مختار کړی دی او پر مستحقینو یې نه ولیشی بلکه غیر مستحقین کسانو ته ورکوي، نو بني هاشموته چې عوض د زکات یعنی خمس خمس الغنائم نه رسیږي لکه چې معلوم خبره ده، نو د دوی حَال واصل ته رسو چې جواز داخذ الزکات دی، او امام قهستانيؒ هم په جواز د زکات وبني هاشموته فتوی ورکړیده،

تبصره درولیش وَائي په اوسني زمانه کې یعنی ۱۴۲۳ه ق، بلکه تر دی ډیر کلونه دمخې چې کفارو غلبه وکړه او مسلمانان په هر کنج کنج دَ نړۍ دکفارو سره دَجهاد توان نه لري نو غنائم بیخي اوس وجود نه لري حتیٰ چې خمس الخمُس یې وبني هاشموته ورکړه سي، او بله خبره دا ده چې بني هاشموته څوك مَزدوري هم نه ورکوي، ولې وائي چې دا بې ادبي دَه، نو چې زکات هم نسي ورته روا نځیر بني هاشم به څه کوي **مسئله** نفلي صدقات او دوقفي محکوغله وبني هاشموته اتفاقا رواده، وهو الحق کما في فتح القدیرؒ او سیّد وائي چې د زکات خمس د بیت المال څخه هم وبني هاشموته روادی، وابعد الزیلعيؒ حیث سَوّی في المنع بین الصدقة الواجبة والتطوع" والعلم عند الله"

قال المصنف **وَاَصْلُ الْمُزَكِّيْ وَفَرْعِهٖ** اودغړنگه زکوٰة نه دي روا د زکات ورکونکي خپل واصل ته لکه پلار نيکه که څه هم لوړ وي او يا مور ته اود هغې مور يا پلار ته، اودغړنگه زکوٰة نه دي روا وفروعو ته د مزکي لکه زوی ياد زوی زوی وان سفل يا لور، ياد هغې عيال **مسئله** چې نه اصول د مزکي وي او نه فروع وي وهغوته زکات روا دی، لکه خوندی، ورونړه، اود هغو اولادونه، دا کا زامن او يا خودی آکا او اخوال اوخالا نوته زکوٰة ورکول روا دی، بلکه دوی ته دفعه اولی ده تر بيگانو وخلکو ولې چې په ورکړه کې صله رحمي هم راځي علاوه تر زکوٰة، **مسئله**: د زوی ومايني ته زکات روا دی، لکن په تولو کې شرط دادی چې فقراء به وي، وفي الصورة الاخيرة نظرٌ فتدبره

قال المصنف **وَزَوْجَتِهٖ** اودغړنگه زکات د ميړه ومايني ته روانه دی که څه هم مسکينه وي داخو اتفاقا نا روادی، او د مايني چې غني وي وميړه ته چې فقير وي يا راڼ وائي چې روادی او امام اعظمؒ وائي چې ناروادی، قال المصنف:

وَمَمْلُوْكِهٖ وَمُكَاتَبِهٖ وَمُعْتَقِ بَعْضِهٖ وَكَفَنِ مَيِّتٍ وَقَضَاءِ دَيْنِهٖ اودغړنگه زکات ناروادی وخپل مريي ته اود سړي خپل مکاتب ته، او يا د مريي بعض بل چا يا ده ازاد کړي وي، اودغړنگه نه دي روا چې د زکات په روپو مړي ته کفن رانسي او يا د مړي پور ونه په اداء کړي، لکن اشباه ونظائر داسې حيله د مړي کفن ته ذکر کړيده چې د زکات روپۍ دی يو فقير ته ورکړي، او هغه دی مړي ته کفن رانسي، او ثواب د زکات ورکوونکي او د فقير تر مابين شريك دی، او دا حيله په قضا کې د پور د مړي کې هم جاري کيږي **مسئله**: د زکات په روپو خولې مسجد نه سي جوړولای، ولې په زکات کې تمليك وفقير شرط دی، نو دې چې په مسجد صرفوي تمليك به چا ته کوي، نو دې د مسجد امام چې فقير وي يا بل سړي ته ووائي چې مسکين وې چې زه به تا ته روپۍ په زکات کې درکړم ته مسجد په جوړ کړه ثواب به نيمي وي نو داسې کار کيدای سي، **پوښتنه**: که هغه فقير په روپو تنيگ سوا او وې ويل چې مسجد نه په جوړوم نو بيا يې څه حکم دی **جواب**: غني بېرته

خپل د زکات روپۍ په زور نه سي اخستلای، ولې ده خو تمليك وکړي د زکوٰة غاړې خلاصي کړي، هېر خونه دي چې رجوع په کښي وکړي»

مسائل شتّٰى في باب الزكوة: ۱ که چا خپل مريي يا مکاتب ته په شبه کې مثلاً روپۍ په زکات کې ورکړي او ده نه پيژندی چې زما مريي وو يا مکاتب وروسته داورته ښکاره سوه چې ماخوز کات خپل مريي يا مکاتب ته ور کړي دي، ده زکات غاړې نه خلاصيږي» ط، ۲ او که چا زکات ويو چا ته ورکړي په تاريکه کې او پيژندی يې نه، وروسته دا ښکاره سوه چې هغه سړي هندو وو، يا زما پلار وو يا مې زوی وو، يا مې مينه وه يا هاشمي وو د زکات غاړې يې خلاصي سوي» ط، ۳ يو فقير ته چې پوره وړي وودونه روپۍ په زکات کې ورکول چې هغه وروسته تر پوره اد اکولو پوره نصاب وړ يا تيدی دا ورکړه مکروه ده، بلکه دونه قدر به ورکوي چې د سوال راوګرځي ۴ حتی که يو سړي سل اوبه نوی روپۍ درلودی مزکي يو درهم په زکات کې ورکړي چې نصاب په پوره سود اهم مکروه ده» ط، ۵ او که مزکي ويو فقير ته تر نصاب ډېرې روپۍ ورکړي لکن دونه روپۍ وي که هغه فقير د خپل کور پر ټولو افرادو وويشلی وای هر يوه ته تر نصاب کمې ور رسيدلی نو بيا کراهت نه لري» مراقي» ۶ که سړي مثلاً يو درهم زکوٰة مثلاً ماني کړي يعنی ۳ ځايه يا ۴ ځايه کړي نو يوه يوه حصه فقراء ته ورکړه داسې کول خلاف د اولی ده، ولې چې جمع اولی تر تفريق، لقوله تعالى: اَفَرَاَيْتَ الَّذِيْ تَوَلّٰى وَاَعْطٰى قَلِيْلًا، بحر، فخر،

قال المصنف **وَثَمَنِ قِنٍّ يُعْتَقُ وَلَوْ دَفَعَ بِتَحَرٍّ لِمَنْ ظَنَّهُ مَصْرِفًا** اودغړنگه د زکات غاړې يې نه په خلاصيږي که سړي د زکوٰة په روپو مريي رانيوی چې بيا ازاد کړه يې ولې چې قبض د فقير شرط دی هغه نه راغلی،

فَظَهَرَ بِخِلَافِهٖ اِجْزَئُهُ اِلَّا اَنْ يَّكُوْنَ عَبْدُهٗ اَوْمُكَاتَبُهٗ که چا زکات ورکړی يو چا ته او فکر يې هم پکښي وکړي او ده غالب گمان داوو چې دا مصرف د زکات

دی، وروسته ورته بنکاره سوه چې هغه سړی چې ما زکات ورکړی زما د زکوٰۃ مصرف نه وو
هغه ورکړه کافی ده یعنی د زکات غاړې یه خلاصی سوی، مګر نه کرم هغه څوک د ده مریی او یا
مکاتب وو، وقد مر تفصیله من قبل فتذکره، قال المصنف:

وَكُرِهَ الْإِغْنَاءُ وَهُوَ أَنْ يَفْضُلَ لِلْفَقِيرِ نِصَابٌ بَعْدَ قَضَاءِ

اومکروه دی غنی کرځول د فقیر په زکات سره هغه داسی چې بالاسی و فقیر ته نصاب کامل تېر پسله ادا کولو

دَيْنِهِ وَبَعْدَ إِعْطَاءِ كُلِّ فَرْدٍ مِنْ عِيَالِهِ دُونَ النِّصَابِ

څخه د پوروچې پر فقیر بانذی وه، او پسله دی څخه چې د غه فقیر ورکړی وای وهر فرد ته د ده د عیال

مِنَ الْمَدْفُوعِ إِلَيْهِ وَإِلَّا فَلَا يُكْرَهُ وَ نُدِبَ إِغْنَاؤُهُ عَنِ السُّؤَالِ

کم تر نصاب د هغه مال څخه ده تر دغنی د خوا ورکړه سو، او که پوره نصاب فقیر ته نه پاته کیدی، نو بیا که
څوم تر نصاب بالا ورکړی مکروه نه دی، او مستحب ده چې دو نه زکات دی ورکړي چې فقیر د سوال
څخه په راوګرځي، او د دی تفصیل هم د مخه تیر سو،

مسئله: په تنویر او شرح کی د هغه وائي: چې نه دی روا و سړي لره سوال د نفقی د خلکو څخه
چې د ده سره د یوې ورځې نفقه موجوده وي بالفعل یا بالقوه یعنی چې په صورت جوړ او پر کسب
قادر وي، او هغه سړي چې د دغه سوال ګرپه حال خبر وي، په ورکولو کی د قوت ګناه کار دی
ولی چې ده پر حرام کار چې ور ته سوال وو کومک وکړی، او کی د کالو د پاره سوال کاوه او یاد
سوال کاوه د دی سببه چې دی د کسب څخه په جهاد مشغول وو، او یا په طلب د علم مشغول وو
بیا ده ته سوال روا دی او ور نوونکی یه ګناه کار نه دی، ط، قال المصنف:

وَكُرِهَ نَقْلُهَا بَعْدَ تَمَامِ الْحَوْلِ لِبَلَدٍ آخَرَ لِغَيْرِ قَرِيبٍ أَوْ

اومکروه دی وړل د زکات وروسته تر پوره والی د کال د اقید چې مصنف ووایه د پاره د دی چې حق

د فقراوو د خپل ښار هغه وخت په مال د غنی سره تعلق نسي چې پر مال د غنی کال تیر سی، قال

أَحْوَجَ وَأَوْرَعَ وَأَنْفَعَ لِلْمُسْلِمِينَ بِتَعْلِيمٍ وَالْأَفْضَلُ صَرْفُهَا

او ما سوا ته د ډیر محتاج وی او وه پرهیز ګار ته او چې نفع ئی رسینې مسلمانانو ته په تعلیم سره، او بنه خبره داده چې

لِلْأَقْرَبِ فَالْأَقْرَبِ مِنْ ذِي رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهُ ثُمَّ لِجِيرَانِهِ

ورئی ورنذی او نزدی قریب ته چې د ده سره قرابت نسبی لری او محرم د زکوٰۃ والا، تر هغه وروسته وهمسایه

ثُمَّ لِأَهْلِ مَحَلَّتِهِ ثُمَّ لِأَهْلِ حِرْفَتِهِ ثُمَّ لِأَهْلِ بَلْدَتِهِ وَ

او بیا د خپلی محلی او کلی محتاجو ته، او بیا د خپل کسب هم شریکه ته، او بیا د خپل ښار و محتاجه ته او و

قَالَ الشَّيْخُ أَبُو حَفْصٍ الْكَبِيرُ رَحِمَهُ اللّٰهُ لَا تُقْبَلُ صَدَقَةُ الرَّجُلِ

ئیلی دی شیخ ابو حفص کبیر الله دی پر ده رحم وکړی، چې نه قبلیږی د یو چا صدقه تر څو چې د ده

وَقَرَابَتُهُ مَحَاوِيجُ حَتَّى يَبْدَأَ بِهِمْ فَيَسُدَّ حَاجَتَهُمْ

خپلو قریبانو کی احتیاج والاوی تر څو چې ابتدا ئی د دوی څخه و نه کی او د دوی حاجتونه پوره نه کی،

فائده: او وړل د زکوٰۃ مکروه دی و بل ښار ته یعنی که څوم تر مسافت د قصر د لا کم څخه کړوی

پوښتنه: چې معتبر په زکات کی ځای د مال دی نه ځای د مالک حتی که سړي په یو
ښار کی وو لکه هرات مثلاً او مال یه په بل ښار کی وو لکه قندهار مثلاً نو دی به د زکات روپۍ
پر فقیرانو د قندهار ویشی، او په صدقة الفطر کی معتبر ده ځای دی نه د ده د عیالداری
او مکروه دی نقل و غیر ته د قریب او کی خپلو اقربا وو ته نقل کاوه بیا هیڅ کراهت نشته، او ما
سوا ته د ډیر محتاجه، او کی احوج ته نقل کی یعنی تر اهل بلد محتاج وو هغو ته نقل د زکات روا دی
او یا په بل ځای کی ښه پرهیز ګار و فقیر وی و هغه ته هم نقل کول د زکات مکروه نه دی، او یا په

بل بنا رکی یو عالم فقیر وو چی مسلما نا نو ته پئ دیر نفع رسیږي په سبو ونه ددین، او افضل
داده چی زکات دی سړی ترټولو نږدی قریبا نو ته او بیا ترهغو وروسته اقرب ته چی خاوند
دقرابت نسبی او محرم د زکوة والاوی لکه ورونه د سړی یا خوندی ورو سته د هغو اولاد
چی وریرونه او خوریزی گانی دی وعلیٰ هذا فقس» او وروسته ترهغو افضل داده چی
همسایه گا نو ته زکوة ورکړی، او وروسته د محل والا فقیرانو ته او وروسته هغه کسانو فقیرانو
ته زکات والا چی دغنی سړی سره په کسب او کار کی شراکت لری، یعنی د هغوکسب هم دغنی کسب
وی لکه آهنگران، موچیان، بنا یان، نجاران وغیره او بیا وروسته دی دښار و مسکینا نو ته ور
کوی، شیخ ابو حفص کبیرؒ خدا ی دی پر ده رحم وکړی ویلی دی چی زکات د هغه سړي نه
قبلیږی چی دی ئی وبل چا ته ورکړی، او ده خپل قریبان محتاجه وي، یعنی مسکینا ن وي
حتیٰ چی دی اول شروع د زکات ور کولو دوی څخه ونه کی او ددوی احتیاجات ور دفع نه کي،

پوښته: چی مراد دابو حفص المرحوم د نه قبلید و څخه دادی چی ود غه سړي ته خدای
جل شانه ثواب نه ورکوي که څه د زکات غاړی خلاصی سوی یعنی دوزخ هم خدائی نه ور کوي پر
دغه فعل دده، په معراج کی وائی چی ورکول د زکات وعالم فقیر ته اولیٰ دی ترجاهل فقیر ق

مسئله: که غنی په دارحرب کی وو او زکات یې د دار اسلام فقیرانو ته استاوه کراهت
نه لری که څه هم په دارحرب کی مصرف د زکوة وي، ط ۔

زموږ خپاره شوی اثار

تعلیم الاسلام
نوی کمپیوټری لیکنه

مناسک حج
بنائسته کتابت پښتو

جامع البرکات

آسانه فقه

تیسیر التجوید
پښتو

القول السدید
عربی و پښتو

بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ

داباب دی په بیان کی د صدقی دوږمی د اختر،

پوښته: چی فطر اسلامی لفظ دی او څوک چی په پښتو یې "سرمایه" بولي. **فائده:** د صدقة الفطر
سرمایه ته صدقة الفطرة وائی هغه غلط لفظ دی، ط
امر نبوی هغه کال کی وسو چی په هغه کال روژه فرض سوله، او تر زکات د مخه، او د حضو اکرم
صلی الله علیه وسلم عادت داوو چی تراختر د مخه یوه یا دوی ورځی ب ئی خطبه ویله او د
صدقة الفطر امر بی خلگو ته ورکاوه. **فائده:** زکات چی پر سړي واجب سی او د مخه
تراداء د زکات مال یعنی نصاب هلاک سی یعنی دلاسه څخه ئی ووځی زکات څخه ساقط
دی، او سرمایه لپسله وجوب څخه کی څه هم مال هلاک سی واجب الاداء ده، قاله الامام
الطحطاویؒ، قال المصنفؒ:

تَجِبُ عَلٰى كُلِّ حُرٍّ مُسْلِمٍ مَالِكٍ لِنِصَابٍ اَوْقِيْمَتِهٖ وَاِنْ لَّمْ

واجب ده صدقة الفطر پر هر حر یا ندي، ولي چی مریي مالک د تملیک د شی نه دی، چی مسلمان وی دله صدقة الفطر عبارت مالی دی

يَحُلْ عَلَيْهِ الْحَوْلُ عِنْدَ طُلُوْعِ الْفَجْرِ مِنْ يَوْمِ الْفِطْرِ

او کافر اهل د عبارت نه دی چی مالک یو نصاب وی یعنی د بر شی نصاب چی وی، ددی شرط وجه داده چی غرض د صدقة الفطر
څخه دادی چی احتیاج د فقیر د فع سی، نو چی سړی پخپله فقیر

وَاِنْ لَّمْ يَكُنْ لِلتِّجَارَةِ

وی بل فقیر به څرنگه د فقره خلاص کړی، یا مالک وی
دقیمت د نصاب د عروضو څخه که څه هم کال نه وی پر تیر سوی او دا صدقة الفطر واجبیږی په
وخت کی د طلوع د سپید و د ووږمی د اختر، که څه هم د غه نصاب د تجارت د پاره نه وی بلکه زیور
وی او د بنځی۔

تفریع نوکه یو سړی ترسپیدو د اختر د ورځې د مخه مړ شي ود غه کس ته صدقة الفطر نشته او که په سپیدو کی وزیږی صدقة الفطر په سته یعنی واجب ده **پوهسه** چی نصابونه دری قسمه دی ۱ یو هغه نصاب دی چی نامی وی حقیقةً او تقدیرًا په هغه نصاب پوری تعلق لری زکوٰة ۲ او بل نصاب هغه دی چی هغه پوری صدقة الفطر او وجوب د اضحیه وحرمة الزکات اړه لري او په هغه پوري نفقه د اقرباء و تعلق لری په هغه نصاب کی نما او تجارت وحولان الحول شرط نه دی ۳ او بل نصاب هغه دی چی په هغه سړی سړي ته سوال حرامیږی بعض فقهاء وائي چی پنځوس درهمه ولری، او بعض فقهاء بیا وائی چی نفقه دیوی ورځی اوشپی لري، نو سوال ورته حرام دی. قال المصنف:

فَارِغٌ عَنِ الدَّيْنِ وَحَاجَتِهِ الْأَصْلِيَّةِ وَالْمُعْتَبَرُ فِيهَا الْكِفَايَةُ

لَا التَّقْدِيرُ د و چی فارغ وی د پور نه او د حاجت اصلیه نه لکه د کور سامان او فاضل نه تر حوائجو دده د عیال وي، او معتبر په حوائجو اصلیه کی دده او په حوائجو د عیال دده مقدار د کفایت دی اندازه نه لري. قال المصنف:

وَهِيَ مَسْكَنُهُ وَأَثَاثُهُ وَثِيَابُهُ وَفَرَسُهُ وَسِلَاحُهُ وَعَبِيدُهُ

لِلْخِدْمَةِ او حوائج اصلیه دا دی د سړی د اوسیدو او د مال د اړو مسکن خیمه یا کیږدۍ ده، او بل د کور سامان دی لکه کمبله، تلنگ بالښت، کټ وغیره او بل کالي د اغوستو دی د سړي او بل آس دی د سپرتیا، بل سلاح ده لکه توره، توپک وغیره او بل مریان دی د خدمت دپاره. **درویش وائی** چی دلیل د وجوب د صدقة الفطر هغه حدیث دی چی ابوداؤد په روایت کړي دی: قال علیه الصلوٰة والسلام فی خطبة: أَدُّوا عن کل حر و عبد صغیر او کبیر نصف صاع من بر او صاعًا من شعیر او صاعًا من تمر، اصولی قانون چی امر مطلق دپاره د وجوب وي **مسئله** صدقة الفطر واجب موسع په ټوله عمر کی یعنی هر وخت چی ورکی اداء ده، نزد جمهور حنفیه وو په نیزه

قال فی البحر وهو الصحیح لکن کات، او بعض فقهاء وائی چی خاص د اختر ورځ په وخت دا ادا دی وروسته کی وړکی هغه قضا ده، واختار هذا المذهب الکمال فی التحریر، قال المصنف:

فَيُخْرِجُهَا عَنْ نَفْسِهِ وَأَوْلَادِهِ الصِّغَارِ الْفُقَرَاءِ وَإِنْ

او صدقه فطر دی د خپل ځان داورکوی، او د اولاده د که نر وي او که ښځې چې دا اولاد فقراء وي، او که چیری اولاد اغنیاء وه مثلًا یو

كَانُوا أَغْنِيَاءَ يُخْرِجُهَا مِنْ مَالِهِمْ

سړی د عو لحنیا نو ته روفي وړ بخښلي وي، نو بیا دی صدقة الفطر دوی د مال نه ورکړی، **مسئله** د بالغانو اولادو صدقهٔ فطر پر پلار نشته که څه دده په عیال کی وي، او فقراء هم وي. او د مانې سرمایه هم پر میره نشته. قال المصنف:

وَلَا تَجِبُ عَلَى الْجَدِّ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ وَاُخْتِيرَ أَنَّ الْجَدَّ

او نه ده واجبه سرمایه پر نیکه باندی پر ظاهر الروایت کی، او دا خبره مختاره کړه سوې ده چی نیکه لکه

كَالْأَبِ عِنْدَ فَقْدِهِ أَوْ فَقْرِهِ

پلار دی چی د لمسی پلار نه وی یعنی مړ وی او یا مسکین وی یعنی د لمسیانو په دغه دوه صورته کی سرمایه پر نیکه ده، او دا هم روایت د حسن دی، امام اعظم واختار هذه الروایة الکمال، واختارها فی الاختیار او صاحب الدر هم و دغه روایت ته تگ کړی دی، **تنبیه** درویش وائی چی د دغه روایت په مختارولو سره هغه سؤال دفع سو چی فقهاء خو وائی چی سبب د صدقة الفطر د وجوب هغه سړی دی چی مؤنت په پر سړی وی او سړی کامل ولایت او تصرف پر لری نو نیکه چی د لمسیانو پلار په مړوی او یا فقیروی او لمسیان نیکه سا تی نو خو نیکه مؤنت د لمسیانو د نفقی پر ځان اخستی دی او نیکه هم ولایت کامله پر لمسیانو لري، نو بیا د دغو لمسیانو سرمایه پر نیکه واجبوی او سره ددی چی په ظاهر روایت کی وائی چی پر نیکه مطلقًا د لمسیانو سرمایه نه ده واجبه، نو خو سبب چی رأس

يمونه وشُلى عليه پيدا سو او مسبب نشته چې وجوب الفطر دى وشل هذا لايجوز، حاصل د دفع اختيار دى د روايته د الحسنؒ يعنى چې مذكوره د دوه صوره تو د لمسيانو سرسايه پرنيكه واجبه فلا يلزم تخلف المسبب عن السبب فافهم، وقد خطِئ صاحب البحرؒ فى جواب هذا فارجع الى كتاب الكمال، قال المصنفؒ:

وَعَنْ مَمَالِيكِهِ لِلْخِدْمَةِ وَمُدَبَّرِهِ وَأُمِّ وَلَدِهِ وَلَوْ كُفَّارًا

او د غو ريكه به سرسايه كوى د هغو مريانو چې د خدمت د پاره وى يعنى كرد تجارت د پاره وه بيا به صدقة الفطر پر مالك نشته بلكه به هغوكى زكات سته او د واړى صدقى نه سره بوځاى كيږى او د غو ريكه به سرسايه د مدبر مريي وركوى، مدبر هغه مريي دى چې مالك ورته و وائي چې پس له مرګه زما ته حر (آزاد) يې، او د غو ريكه به سرسايه وركوى د ام الولد چې هغه مينځه چې د بادار نه ئى لنګوى كړى هم د غو دريى كافران وي، قال المصنفؒ:

لَاعَنْ مُكَاتَبِهِ وَلَاعَنْ وَلَدِهِ الْكَبِيرِ وَزَوْجَتِهِ وَفِنٍ مُشْتَرَكٍ

او نه دى واجب پر سړي سرسايه د مكاتب مريي، او نه ده واجبه پر پلار سرسايه د لوى بالغ عيال كړنوى

وَآبِقٍ اِلَّا بَعْدَ عَوْدِهِ وَكَذَا الْمَغْصُوبِ وَالْمَأْسُورِ

او كه بنځه كه د ده به عيال كى وى يعنى نفقه پلار وركوى او كه نه وى، او د ما بينى سرسايه پر سړي نه ده واجب، او د هغه مريي سرسايه چې شريكى يه پر دوه شريك هسته، او د تښتيدلى مريي سرسايه پر مالك نشته مګر هغه وخت چې بيرته مولى ته راسى، او د غو ريكه سرسايه د هغه مريي نشته چې د مالك نه ئى غصب كړى وى، او د غو ريكه د بندى مريي سرسايه پر مالك نشته، قال المصنفؒ:

وَهِيَ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ اَوْ دَقِيقِهِ اَوْ سَوِيقِهِ اَوْ صَاعٌ مِّنْ تَمْرٍ اَوْ زَبِيبٍ اَوْ شَعِيرٍ

او صدقة الفطر نيمه كاسه ده د غنمو او يا د وړو د غنمو او يا د سوتى

د غنمو او يا پوره كاسه ده د خرما او يا د اوچكو د انګورو او يا د اوربشو، **پوه سه** چې سوتى د عربو په اصطلاح د ابولې چې غنم ننى كړي او بيا يه ميده كړي او د لوبړى په وخت كى او به ور واچوى، يا ګولى خندى كوي او كى ډيري او به ور واچولي بيا يه چښى، عربو به څوانى نوركى د اسوتى د ځان سره اخستى، ولې چې هر ځاى دوى ته ډوډى پخول ګران كار وو او بل هر ځاى به بوتي هم نه وه، ولذالك يقال فى الشئ النافع غاية النفع هو انفع من تفاريق العصاء، او د بحر د ننى كيد و حكمت دا دى چې صرف او به او مرخوړل يه خوند نه كوى او بل مريضى خندى پيدا كيږى كما هو الظاهر بالتجربة، قال المصنفؒ:

وَهُوَ ثَمَانِيَةُ اَرْطَالٍ بِالْعِرَاقِيِّ

او كاسه اته رطله په عراقى حساب **پوه سه:** چې عراقى رطل د وزن په حساب يو سل او ديرش [۱۳۰] درهمه دى، نو په د غو حساب كاسه يو زر او څلويښت درهمه وزن ده، دا قول د امام اعظمؒ او د محمدؒ دى، والتفصيل فى شرح الامام الطحاويؒ **فائده** صاع يا نصف صاع په پيمانه او په وزن دواړه روا دى كذا ذكره الزيلعىؒ شارح الكنز، قال

وَيَجُوزُ دَفْعُ الْقِيمَةِ وَهِيَ اَفْضَلُ عِنْدَ وِجْدَانِ مَا يَحْتَاجُهُ

او روا ده وركړه د قيمت يعنى د د غو خوراكى شيا نو بلكه قيمت افضل دى په وخت كى د دى چې

لِاَنَّهَا اَسْرَعُ لِقَضَاءِ حَاجَةِ الْفَقِيرِ

د فقير سړه به غالبًا د غه خوراكى توكى موجود وى يعنى چې وخت د حاصلا تو د مذكوره شيانو وي په سبب د دى چې قيمت اولى دى چې قيمت چې دراهم دى شلا زر او سيد و نكى دى، وما يحتاج اليه الفقير ته يعنى كالى دكور د بندګانو بيا نور ورته شيان ولې په نغدو رو پو هر شى رانيول كيږى بخلاف الحبوبات المذكورة، قال المصنفؒ

وَاِنْ كَانَ زَمَنَ شِدَّةِ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ فَهُمَا وَمَا يُوكَلُ اَفْضَلُ مِنَ الدَّرَاهِمِ

او كه زمانه د سختى د غنمو او اوربشو وه يعنى د حاصلا تو وخت نه وو نو غنم او اوربشى او چې

خوراک کیږي نو شیان لکه خرما یا سویق نو افضل دي تردرا هم، قال المصنف:

وَوَقْتُ الْوُجُوبِ عِنْدَ طُلُوعِ فَجْرِ يَوْمِ الْفِطْرِ فَمَنْ

او وخت د واجبوالي د صدقة الفطر په نیږد راختلو د سپیدو د ورځي د کښتني اخترد نو که څوک

مَاتَ أَوْ افْتَقَرَ قَبْلَهُ أَوْ أَسْلَمَ أَوْ اغْتَنَى أَوْ وُلِدَ بَعْدَهُ

مړ شي او یا مسکین شي د مخه تر طلوع الفجر او یا مسلمان شي او یا غني شي او یا وزیږیدی پس له سپیدو نو

لَا تَلْزِمُهُ وَيُسْتَحَبُّ إِخْرَاجُهَا قَبْلَ الْخُرُوجِ إِلَى

پرده یې نشته باندي، او مستحب دي ورکول د صدقة الفطر د مخه تر وتلو د خلکو و عیدګاه ته تاچي نږدي د فقیرانو

الْمُصَلَّى وَصَحَّ لَوْ قَدَّمَ أَوْ أَخَّرَ وَالتَّأْخِيرُ مَكْرُوهٌ

د محلي یعني عیدګاه ته چي اواضطراب یې دفع شي، او صحیح دي د مخه تر اختر ورکول د سرسائي او ځنډول یې هم روادي لکن ځنډول یې مکروه دي، په هدایه کي وائي چي تفصیل یې په جواز کي د صدقة الفطر په مابین کي دیوي مُدی او بلي مُدی نشته، یعني واجب موسع دي لکه زکوة، او خلف بن ایوب وائي چي تعجیل ورسته تر دخول د میاشتي روادي، او د مخه تر روژي نه دي روا، او بعض فقهاء وائي چي تعجیل په نصف اخر کي د روژي روادي، او بعض وائي چي په لسو اخیرو ورځو کي تعجیل روادي، وعند الحسن بن زیاد: لا یجوز تعجیلها اصلاً کالاضحیة" دروليش وائي چي تفصیل ددی مبحث په کفایه شرح الهدایه او یا په بحر الرائق کي مطالعه کړه، قال

وَيَدْفَعُ كُلُّ شَخْصٍ فِطْرَتَهُ لِفَقِيرٍ وَاحِدٍ وَاخْتُلِفَ فِي جَوَازِ

تَفْرِيقِ فِطْرَةٍ وَاحِدَةٍ عَنْ أَكْثَرَ مِنْ فَقِيرٍ

او ورکوي دي هر سړی خپله سرسایه یوه فقیر ته او اختلاف د فقهاء

دي په رواوالي کي د وېشلو د یوي سرسائي پر بالاد یوه فقیر، درویش وائي صحیح او ل مذهب دي او عادت د خلکو داسي دي چي مثلاً شل روپۍ سرسایه پر کیږي عیدګاه ته نو په لار کي فقیرانو ولاړوي نو دي یوه یوه روپۍ و فقیر ته ورکوي چي فقیرانه په ازار سي، قال المصنف

وَيَجُوزُ دَفْعُ مَا عَلَى جَمَاعَةٍ لِوَاحِدٍ عَلَى الصَّحِيحِ

او روا دي ورکړه د ډیرو کسانو د سرسائي وه یوه نفر ته یعني فقیر ته پر صحیح روایت،

وَاللّٰهُ الْمُوَفِّقُ لِلصَّوَابِ

او خدای ته توفیق ورکوونکی دی د حق لاري

حقّانی کمپیوټرز
ستاسو لیکنو ته هر وخت چمتو

تفسیر الیوبی
دیر ژر چاپ ته وسپارل سی

كِتَابُ الْحَجّ

دا کتاب دی په بیان کی د احکامو د حج

مُقَدِّمَه: یوه مسئله: چی لفظ د حج په زور د حاء او زیر د حاء دواړه راغلی دی، او مشهور په عامو کتابو کی داده چی حج په لغت کی مطلق قصد ته وائی، لکن طحطاوی وائی چی غلط خبره ده بلکه حج قصد دی و محترم ځای ته او یا و بنه کار ته دی،

اِخْتِلَاف: په دی کی شک نشته چی حج په شریعت کی د نورو انبیاء علیهم السلام هم وو، لکن په دی کی اختلاف دی چی په هغو باندی هم حج فرض وو صحیح داده چی فرضیت د حج په امت مرحومه پوری خاص دی، **اختلاف آخر:** حج په سنه شپږ کی د هجرت فرض سوی دی، وهو المشهور والصحیح ایضًا کذا قال العلامة نوح: وقیل، په سنه ... کی د هجرت فرض سوی، وقیل په سنه نه ۹ کی د هجرت مختار د قاضی عیاض د غه خبره ده، وقیل حج د مخه تر هجرت فرض سوی دی وهو بعید، او تر دی ابعده خبره داده چی په سنه لس کی د هجرت فرض سوی دی،

اختلاف آخر: آنحضرت صلی الله علیه وسلم څو حج کړی دی! دارقطنی د جابر بن عبد الله رض څخه روایت کوی چی علیه السلام دری حجه کړی دی، دوه ۲ د مخه تر هجرت، او یو حج په سنه لس کی د هجرت کړی چی د حجة الوداع په نامه مشهوره دی او علیه السلام په دغه کی قارن وو او هغه کال حج اکبر هم وو یعنی د عرفات ورځ د جمعی وه، او په سنه ۹ نه کی ابوبکر الصدیق رض حج ته استولی وو او پیغام یه داور کړی وو چی په دی سن کال له دی مشرک حج ته نه راځی کذا فی البخاری، او ملا علی القاری: وائی چی علیه الصلوة والسلام تر هجرت د مخه ډیر حجونه کړی دی چی عدد یه نه دی معلوم، او علامه ابن الاثیر په خپل تاریخ کی وائی چی علیه الصلوة والسلام قبل الهجرة او وروسته تر نبوت هر کال چی مانع به نه وو حج یه کاوه، وَاللّٰهُ اَعلم وعلمه اتقن واحکم،

د حج د مخه څه کول پکار دی؟

یوه مسئله ۸: چی یو سړی چی د حج اراده ولری نو کی مور او پلار دواړه یا یو تر وندی وه او د ده و خدمت یا نفقی ته اړوه نو د هغو څخه دی اجازه د حج واخلی، او کی بی اجازی د دوی ولاړی نو گناه کار دی، او بعض علماء یه حج مکروه بولی البته کی مور او پلار د ده و خدمت یا نفقی ته محتاجه نه وه خو بیا هم اجازه اخستل خو ډیر ښه کار دی مگر که بی اجازی د دوی ولاړ سی گناه کار نه دی، دا هلته که روږی د حج د لوری خپلی کتلی روږی وی. او کی د پلار د ړمائی څخه روږی اخستی وی بیا خو یه بی اجازی حج صحیح هم نه دی،

یوه مسئله: چی نیک او انا حکم د مور او پلار لری کی مور او پلار مړه وه "په کتاب النوازل کی وائی که زوی بی ږیری وو او ښائسته وو پلار د ده حج کولو څخه منع کړی " د زمانی بعض متکبر مالداران داسی هم کوی چی بی ږیری ښائسته زوی په سفر د حج د بیگانه خلکو سره استوی چی د هغه بل سړی حج هم ور مکروه یا فاسد کړی، په دی سبب چی په طول کی د سفر د حج چی په یوه اطاق کی دوی سره او سیږی په بچه بازی بلکه په بدکاری دی سره اخته سی، شیطان په داسی مواقعو کی ډیری هلی ځلی کوی، بلکه عجیبه بله ده چی د فقا واوو په کتابو کی داسی مسئله راغلی ده چی د سړی زوی ډیر ښائسته وی که څه هم بالغ وی تر کوره د باندی د گلی او کلی د کانو ته دی نه پرېږدی لکه لویه چی کو څوته نه پرېږدی لخوف الفتنة " بلکه فتنه په زوی کی ډیره ده تر لوره، ولی لوره ته خو یوائی بدکاره ځوانان گوری، او زوی چی ښائسته وی هم بدکاره ځوانان سترگی ور ته کښوی او هم بدکاره ښځی سترگی د شهوت ور اړوی " نو زوی چی ښائسته وی د ږیری تر راتلو باید په کور کی وی، خصوصًا د مسکینا نو زامن چی پلار یه د جیب خرچ ور کولو توان نه لری نو د هغه زوی په شل روپۍ مثلاً و بدکاری ته تیا ریږی،

یُوه مسئله: چی د فرضی یا واجب مثلاً کار کولو یا د حرام او مکروه کار کولو حاجت د استخاره خو هیڅ نشته مگر په سفر کی د حج د اقدر استخاره دی وکی چی نه حج ته په موټرو کی ولاړ سم یا په آب گوټ کی یا په طیاره کی ولاړ سم، او دا استخاره دی هم وکړی چی د فلانی سړی سره ملگری

سره که د فلانی سره، **نوی شرط دحج دسفر دمخه دادئ**

چې سړی به د زړه په اخلاص د ټولو ګناهو نه توبه کاږی او د ټولو فرائضو، واجباتو، سنتو، د کولو به د خدای جل وعلی سره وعده کوی، او مظالم کی کړی وه پر خلګو باندی یا به بخښنه ځنډی غواړی یا به رد د مظالمو کوی کی امکان وو، او هغه عبادات لمنځونه روژی وغیره چی ده څه وخت نه وی کړی د هغو به قضاء راوړل شروع کوی، او ټینګ قصد دی وکړی چی زه به اینده داسی نه کومه، او کی د چا سره د خولی یا د لاسو خصومت کړی وی د هغه نه دی هم عفوه وغواړی، او که د چا پور پر باندی وی د هغو ټولو دی وصیت وکړی، او په طول د سفر د حج دې دا دوه کلمی ډیری وائی: لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ، لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّیْ کُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ،،

او په ټوله سفر کی دی د اندیوالانو سره ښه اخلاق په کار واچوی، قَالَ اللهُ تَعَالٰی: فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِی الْحَجِّ،، الآیة ه او چی هر کله حرمینو شریفینو ته ورسیږی شپې او ورځی چی ډیری محدودی دې و خدای جل جلاله په طاعت او عبادت کی صرف کړی داسی دی نه کوی چی ټوله ورځ په بازار کی د تحفو د رانیولو د پاره تیروی، او داسی دی هم نه کوی چی د بعض وطندارانو سره شلًا د ابوجهل په سرای کی یا په حرم شریف کی په باندار ورځ تیره وی درولیش وائی: ما ډیر وا رونه ولیدل چی د عرفات شریف چی ځای د دعا ګانو د قبلیدو دی حاجیان صاحبان په مخرو په خندا سره دیوی خیمی نه بل په وتل په بله خیمه به ننوتل چی مازدیګر به سویو کړی به ئی دعا وکړه بیا به په موټرانو کی سپاره سوه د مزدلفی پر خوا به روان سو،

حاجی باید فکر وکړی چی ما دا دومره روپی په طیاره کی مصرف کړی او دومره ستړتیاوی پرځان برداشت کړی او د کور او لاد نه می ځان مسافر کړی دی د څه د پاره؟ ډیر خلک د شرمه او بیغوره نه چی فلانی روپی لری او حج نه کوی حج ته ولاړ سی، هغه کسان نو ځکه داغر شپې او ورځی په حرمینو کښی عبث تیره وی چی راسی خلک وائی چی فلانی حاجی صاحب د حجر اغلی

دی، ومن التوفیق لما یرضی به الرب جل سلطانه، قال علیه الصلوٰة والسلام: انما الاعمال بالنیات وانما لامرءٍ ما نوی،، الی اخر الحدیث رواه البخاری فی اول کتابه، قَالَ المصنفُ

هُوَ زِیَارَةُ بُقَاعٍ مَخْصُوْصَةٍ بِفِعْلٍ مَخْصُوْصٍ فِیْ اَشْهُرِهٖ

حج زیارت کول دی د خاصو ځایو لکه عرفات کعبه وغیرهما من المقامات المتبرکة فی مکة المکرمة وحوالیها، هغه دا چی

وَهِیَ شَوَّالٌ وَذُو الْقَعْدَةِ وَعَشْرُ ذِی الْحَجَّةِ

دی محرم وی په نیت د حج اولًا او طواف کوونکی د طواف قدوم او بیا په عرفات دریدل وغیر کړ من الافعال التی ستجی بیانها. په میاشتو کی د حج چی هغه د کښتی اختر میاشت او د میانی میاشت ده، او لس ورځی د لوی اختر د میاشتی دی. نو که څوک یو فعل د افعالو د حج تر دغو میاشتو خارج وکړی هغه به درد نه خوری، یعنی نه دی روا حتی چی احرام تړل د مخه تر دغو میاشتو د مخه وکړی مکروه تحریمی دی که څه هم پر ځان په اعتماد وی چی زما نه محظور الاحرام نه صادریږی، قَالَ المصنفُ:

فرض کړه سوی دی حج یو وار **فُرِضَ مَرَّةً عَلَی الْفَوْرِ فِی الْاَصَحِّ** یعنی په ټوله عمر کی لکن کول یې پوری لازم دی په سله شروط ثمانیه چی عنقریب به راسی، امام طحطاوی وائی چی وقت د حج په اصطلاح د اهل اصول مشکل بولي، د دی سببه چی د بعض عباداتو وقت معیار وی. د معیار معنا دا ده چی څومره وخت هغو نه به عبادت وی لکه د روژی وخت په ترمی او د ویی کی او بیل د جنسه د هغه عبادت نور سره ځائیږی لکه د فرضی روژی سره نفلی یا قضائی نه ځائیږی، نو د دی جهته چی چونکه په اشهرو کی د حج په یوه کال کی بل حج نه ځائیږی، نو باید وخت د حج معیار وی، او د بعض عباداتو وخت ظرف وی یعنی سره د هغه عبادته بل د جنسه د ده ځائیږی، او عبادت ټوله وخت نه نیسی، لکه وخت د لمانځه چی نفل او قضائی لمونځ په وخت کی د فرضی لمانځه ځائیږی، او لمونځ ټوله وخت هم نه نیسی، دا اخری خبره د دی سببه یعنی چی د حج افعال ټوله میاشتی د حج نه نیسی نو باید وخت د حج ظرف سی، نو څوک چی جهت د معیار ته

ترجیح ورکوی نوهغه بالفوره واجب بُولی، لکن نه په دی معنیٰ کی سری تراول کال یه وځنډوی نوحج قضائی بلل کیږی لکه روژه چی ترخپل وخت تیروسی نوقضائی گڼل کیږی، بلکه په دی معنا چی تراول کال یه وځنډیدی گناه کاره فاسق، مردود الشهادة دی، لکن بیا هم کی سه وروسته کلو کښی اداءکړی، دغه مذکوره جریمی بیرته پوره ته کیږی، نوځوک چی ترجیح و ضرفیت نه وه کوی هغه حج واجب علی التراخی بولی، یعنی په تراخی گناه کاره نه دی لکن نه په دی معنا چی هیڅ گناه نسته، البته که مذکوره جریمی نسته، اوبه دی کی شک نستر چی عبادت ته تیاره نه کرده دی، ط، دروېش، قَـــالَ المُصَنِّفُ:

وشُرُوطُ فَرضِيَّتِهِ ثَمَانِيَـــةٌ عَلَى الأَصَحِّ اَلإِسْـلَامُ

وشرطونه دفرضیت دحج اته دی پرصحیح مذهب باندی، اول یه اسلام دی، نوپر کافرحج نسته حتی که کافر په وخت کی دکفرغنی دیروی اوحج کولوقدرت یه درلودی اوبیا وروسته مسکین سو اومسلمان سو نود کفرد غناپه سبب پرده حج نه دی فرض. اوکه مسلمان طاقت دحج یه درلودی لکن ده ونه کړی اوبیا مسکین سوحج یه پرذمه کی پاته دی، قَـــالَ المُصَنِّفُ:

وَالعَقْـلُ وَالبُلُوغُ وَالحُرِّيَّةُ وَالوَقْتُ

دوهم شرط یه عقل دی نوپرلیونی نسته، اوبل شرط بلوغ دی نوپر کشنی که څه قدرت مالی دحج لری حج باندی فرض نه دی. اوبل شرط ازادوالی دی، نوپر مریی باندی حج نسته، اوبل شرط وخت دی چی دحج میاشتی دی نودمخه دحج ترمیاشتو. حج فرض نه دی حتی که یوسری ترشهرودحج دمخه غنی وو چی اشهردحج راتلی نودی مسکین سو حج پرفرض نه دی، قَـــالَ المُصَنِّفُ:

وَالقُدرَةُ عَلَى الزَّادِ وَلَوبِمَكَّةَ بِنَفَقَةٍ وَسَطٍ

اوبل شرط یه قدرت دی پرتوښه یعنی نفقه، که څه هم په مکه کی وی یعنی توښه دلاری اودمکی مکرمی هم شرط دی، لکن میانه نفقه، **پُوهسه** چی بحرالرائق اوطحطاوی کی وایی چی مراد دزاد څخه وسطه هغه نفقه مراده چی د سړی صحت د بدن ورسره عادت وی، اودا چی

نفقه په خلکو کی تفاوت لری لبعض خلک د سړکی اووړی چی دوه ی سره عادت وی یعنی که غوښی نه وخوری صحت دبدن نه یه تاوان نه سیږی، اولبعض خلک دغوښو یادوږجوسره عادت لری

تنبیه که یوسړی دغوښوسره یه عادت وود خوړلو اوحج کولو په صورت کی صرف پروچه ډوډی یاد شلومبو سره قدرت یه درلودی، پرغوښوخوړلو یه قدرت نه درلودی نودی قادر علی الزاد نه بلل کیږی اوحج پرفرض نه دی **پُوښتنه** د وسط معنا نوڅرده **جَوَاب** دوسط معناداده چی په معتاده نفقه کی میانه وی، فتدبر

وَالقُدرَةُ عَلَى رَاحِلَةٍ مُخْتَصَّةٍ بِـهِ اَوعَلَى شِقِّ مَحْمِلٍ

اوبل شرط یه قدرت دی پرراحله یعنی اوښ یا اوښه، اویا قدرت دی پرنیمی دکجاوی داوښ لکن یابی ملک وی اویا

بِالمِلْكِ اَوالإِجَارَةِ لَا الإِبَاحَةِ وَالإِعَارَةِ

په ملک وی اویا په کرایه وی، نه په اباحت یعنی چی یوسړی وبل ته ووایی چی زما پرراحله تاته سپرتیامباح ده یا په عاریت غوښتلوسره یعنی چی یوسړی وبل ته ووائی چی داستا اوښه ماته په عاریت راکړه چی زه حج ته پرولاړسم هغه ورته ووائی ښه دی، غرض په دی دووصورتو کی سړی قادر پرراحله نه بلل کیږی اوحج پرفرض نه دی، اودموټراوطیاری هم داغه حال دی شبرًا بشبرٍ، فکره دروېش،

دیادوړ خبره: بحرالرائق په بحث کی دراحلی وائی چی که پس اوښ نه وو قادر پرغاتره یا خره قادر وو حج پرواجب نه دی آه، **مسئله:** که یوسړی ته زوی دحج روپی وره هبه کولی پرسړی قبول نه دی لازم، نوپه دی سره حج نه پرفرضیږی ط،

مسئله که یوسړی داهل مکه ومن حولها څخه وو بلکه وطن یې بیل لری وو لکن مع ذالک قادر پرمشی پیاده وو حج نه دی پرفرض، در، قَـــالَ المُصَنِّفُ:

لِغَيرِاَهلِ مَكَّةَ وَمَن حَولَهُم اِذَا اَمكَنَهُمُ المَشيُ بِالقَدَمِ

اوقدرت پرراحله شرط دی دغیراهل مکه اوهغه څوک چی پرشاوخوا دمکی مکرمی وی که دوی ته ممکن

وو تګ پرېنو، نو پېږوي حج فرض دی پر پښو ولې چې دا لکه تګ جمعی ولمانځ ته دی»؛ لاقال

وَالْقُوَّةِ بِلَا مَشَقَّةٍ وَإِلَّا فَلَا بُدَّ مِنَ الرَّاحِلَةِ مُطْلَقًا

او بچپل قوت سره بېله مشقته څخه او کې تګ د پښو بېله تکلیفه نه سوای کولای نو چا ره نشته په فرضیت کې دَحج د راحلی څخه مطلقًا که مکی وی او که بل څوك وی» دروليش وَائې، چې نن صَبا چونکه داوس سفر دحج بېخي نادردی بلکه په ټما ی کی داوس نن وَرځ موټران لوی او کښتی ولاړ دی نو کومشقت وو نو ده کرایه د موټر څخه چاره نشته په فرضیت کی دَحج » قَالَ المُصنفُ

وَتِلْكَ الْقُدْرَةُ فَاضِلَةٌ عَنْ نَفَقَتِهِ وَنَفَقَةِ عِيَالِهِ إِلٰى

او دغه قدرت مالی دده به زیاتې وی تر نفقی دَده او تر نفقی د عیال دده تر وخت دده د بیرته راتلو

حِيْنَ عَوْدِهٖ وَعَمَّا لَا بُدَّ مِنْهُ كَالْمَنْزِلِ وَأَثَاثِهٖ وَاٰلَاتِ

د سفر څخه دحج او دغه رنګه به زیاتې وی د هغه شیانو څخه چې ده لره د هغو چاره نه وی لکه سرای خواه ملکًا وی خواه په کرایه وي، او اسباب د منزل

الْمُحْتَرِفِيْنَ وَقَضَاءِ الدَّيْنِ

او کور، لکه کمبله نالی و تلتك وغیرها ، او زیاتې به وی تر آلاتو د کسب کارانو لکه تیشه، اره وغیره د نجار، دَپاره اویا نور کسب کاران، او زیاتې تر اداء کولو د پور چې پر ده باندی وي، **پوښتنه**: چې عیال د سړي هغه څوك دی چې نفقه یې پر ده لازم وي، **مسئله** که د سړي په سرای کی تر حاجت دَده بالا څکه یا خونې وی چې ده هغو خرڅې کړي وای، نو حج یې په کولای سوای ایا پر ده خرڅول د دغه بالتوځای واجب دی او حج پر فرض دی او که څرنګه! **جَوَاب**: خرڅول خو یې واجب نه دی لکن افضل دا ده چې خرڅ یې کړي او حج یې وکړي » ط » قَالَ المصنفُ

وَيُشْتَرَطُ الْعِلْمُ بِفَرْضِيَّةِ الْحَجِّ لِمَنْ اَسْلَمَ بِدَارِ الْحَرْبِ

او بل شرط د فرضیت دحج علم دی د سړي پر فرضوالی سره د حج هغه چا لره چې په دار الحرب کی اسلام راوړی دی

اَوِالْكَوْنِ بِدَارِ الْاِسْلَامِ

وی او یا دا چې په دار اسلام کی بود باش کوی نو که په وخت کی په فرضیت د حج خبر وی او که نه وی حج پر فرض دی، ولې ناخبرتیا په دار اسلام کی عذر نه دی بلکه د سړي خپل تقصیر او بېباکی ده چې په دار اسلام کی او سیږی او ده د اسلام په فرائضو سره دی خلاص او په ناخبردی بخلاف دار الحرب کما لا یخفی، عن در، قَالَ المصنفُ:

وَشُرُوْطُ وُجُوْبِ الْاَدَاءِ خَمْسَةٌ عَلَى الْاَصَحِّ صِحَّةُ الْبَدَنِ

او شرطونه د وجوب د اداء یعنی پر سړي لازموی کول دَحج پنځه دی پر صحیح روایت اول جوړوالی د بدن دی نو پر غنی سړي چې ناجوړه وی که څه هم حج فرض دی لکن اداء یې نه ده فرض لعذر المرض؛ قَالَ

وَزَوَالُ الْمَانِعِ الْحِسِّيِّ عَنِ الذِّهَابِ لِلْحَجِّ وَاَمْنُ الطَّرِيْقِ

و بل شرط دا دی چې مانع چې په سترګو معلوم وی د تګه څخه دحج زائل یعنی نه به وی، لکه چې حکومت پاسپورټ نه ورکوی چې بېله پاسپورټه صاحب د حج سفر ممکن نه دی الی غیر ذالك و بل شرط دا دی چې لار د حج به په خطره کی نه وي، **پوښتنه**: چې معتبر په امن کی دا ده چې غالبًا لار امن وي، ولې حقیقت امن په عِلم کی د خدای جل سلطانه دی، لکه په موټر کی حج کول او یا په طیاره کی حج کول او یا په آب ګوټ کی حج کول، چې که څه هم احتمال ددی سته چې موټر دی په لاره کی د سفر دَحج چپه سی، او یا دی طیاره سقوط وکړي یادی آب ګوټ په دریاب کی غرق سی، لکن دا احتمالات فرضیت دَحج د اداء سړي د ذمې څخه نه ساقطیږی، ولې چې اَغلب په دَغو سپرلیو کی سلامتیا ده کما یدل علیه التجربه» قَالَ المصنفُ:

وَعَدَمُ قِيَامِ عِدَّةٍ وَخُرُوْجُ مَحْرَمٍ وَلَوْ مِنْ رِضَاعٍ

او بل شرط د وجوب الاداء دا دی چې د ښځې سره چې حج ته ځی محرم به په سفر ورسره وزی»

پوښتنه: چې محرم هغه څوك چې ابدی د دغی ښځې نکاح ور ته حرامه وی، نو اخښی

اَوْمُصَاهَرَةٍ مُسْلِمٍ مَامُوْنٍ عَاقِلٍ بَالِغٍ

نواخښې يعنې دښځې د خور ميړه محرم نه دى الى غيرذالك، کې شرم محرم د رضاع د سببه وي لکه د ښځې سره رضعي زوى يا ورور ملګرې وي او ياد خيښې دلارې يه محرم وي لکه د ښځې سره چې زوم په سفرکې دحج ملګرې وي. لکن شرط دادى چې دغه محرم به مسلمان وي او دامن سړې وي يعنې نا کاربه نه وي، اوعاقل به وي ليونى به نه وي او بالغ به وي کشنى به نه وي، سبب دادى چې مقصود ملګرتيا څخه د محرم ساتنه ده دحاجيه ښځې دخلګود بدکارى څخه او دا مقصد په کافرخاين ليونى يا نابالغ کې نه پوره کيږي،

پوهسه: چې اصلى خاين مجوسى دى چې دهغه عقيده روا والى دنکاح دخور او مور سره ده لکن چونکه مجوسى په قيد مسلم ووتى، نودلته د مامون څخه اخراج دخاين مومن دى کما لا يخفى» در، قَالَ المصنفُ:

اَوْزَوْجٌ لِاِمْرَئَتِهٖ

او يا به ميړه د ښځې د دى سره ملګرې وي. **مسئله** ښځه که ځوانه وي او که بڅې سپين سرې وي خود ذکرسوو ملګرو څخه چاره نه لري. او امام شافعىؒ وائي چې ښځه که څه هم ځوانه وي د نورو سپين سرانو ښځوحاجيانو سره بې محرمه او ميړه سفر د حج کولاى شي، لحصول مقصود من الحاجيه من الزناء، لکن نصوص د منع د سفر د حج بيله محرمه او ميړه عام دى، نود ښځوسپين سرو سفر د حج ښځې ته مطلقاً حرام دى **مسئله** که ښځه کونډه وه او غنى وه، د مالى حيثيته پر حج قادره وه، او محرم يې نه درلودى، او يا نور سره تللى پردى فرض نه ده چې دحج دپاره به ميړه کوي، او که وکړي ښه کاردى لکن دا شرط غلط دى چې دا به ميړه ته وائي چې دحج را غلو ما به طلاقوي، او زما سره به په سفرکې دحج جماع نه کوي، او که شرط هم کړي ميړه ته روا ده چې په سفرکې دحج جماع ورسره کوي، او چې دحج څخه راغله خواه مخواه به ئې طلاقوي، بلکه د ده خوښه ده کې طلاقوي او که نه» در، قَالَ

وَالْعِبْرَةُ بِغَلَبَةِ الظَّنِّ فِى السَّلَامَةِ بَرًّا وَبَحْرًا

او اعتبار غالب ګمان لره دى په سلامتيا کې ده سفرد حج که په وچه کې وي او که په درياب کې وي

درويش وائي: چونکه په زمانه دقدماء دا اما مانو او مصنفانو طياره نه وه، نو ځکه په عباراتو کې ددوى جَوّا لفظ نه دى راغلى، وقدمر منا التفصيل فى ذالك »

مسئله: که ښځې بې محرمه حج وکړي دحج فارې خلاصى سوې لکن مکروه کاردى،
مسئله: که ميړه دحج اسلام يعنى فرضى څخه ماينه نه سي منع کولاى، البته د نفلى حج څخه يې منعه کولاى سى لکه فرضى روژه او نفلى روژه، **مسئله** که د ښځې محرم د دې سره حج ته ولاړې ټوله خرڅ او نفقه او کرايه وغيره پر ښځه باندې دى، البته که محرمه غنى وو او حج پر فرض وو او د خپل حج د پاره تللى، او ښځه يې چې دى محرم وور سره ملګرې سوه نو پر ښځې نفقه نه ده لازمه» در» قَالَ المصنفُ:

وَيَصِحُّ اَدَاءُ فَرْضِ الْحَجِّ بِاَرْبَعَةِ اَشْيَاءٍ لِلْحُرِّ اَلْاِسْلَامُ

او صحيح کيږي اداء د فرضى حج په څلورو شيانو سره حُر سړي لره، قيد به لان العبد ليس عليه الحج المفروض، او اسلام چې مسلمان به وي، او دوهم

وَالْاِحْرَامُ وَهُمَا شَرْطَانِ

احرام او دادوه شرطه دى يعنى د صحت د پاره او رکن دحج نه دي، **پوهسه** چې شرط خارج موقوف عليه او رکن داخل ته وائي، قَالَ

ثُمَّ الْاِتْيَانُ بِرُكْنَيْهِ وَهُمَا الْوُقُوْفُ بِعَرَفَةَ لَحْظَةً

او بيا راتګ کول دى په دوو رکنو سره دحج، او هغه نو اول رکن دحج دريده دى پر عرفات لحظة

مِنْ زَوَالِ يَوْمِ التَّاسِعِ اِلٰى فَجْرِ يَوْمِ النَّحْرِ بِشَرْطِ عَدَمِ

يعنى که څه هم يو کم وخت وي، د وخت څخه د زوال د نهم ورځې بيا ترسپيدو پورې د اختر د ورځې

اَلْجِمَاعِ قَبْلَهٗ مُحْرِمًا

په شرط د دى چې د مخه تر عرفات بې جماع نه وي کړي په دا سى حال کې چې دى محرم وو، **مسئله** کې جماع کړي وي نو حج يې فاسد سو نو د غه حج افعال به ټوله پوره کوي، او بل کال بې قضا راوړي در

قـال المصنفؒ **وَالرُّكْنُ الثَّانِى اَكْثَرُ طَوَافِ الْاِفَاضَةِ فِىْ وَقْتِهٖ**

اود وهم رکن دحج اکثر د شوطو د طواف زیارت دی چې څلور شوطه دي، یعنی هغه دری شوطه واجب دی که د سري څخه پاتي شي

وَهُوَ مَا بَعْدَ طُلُوْعِ فَجْرِ النَّحْرِ چاره یې په دم سره کیږي، اود

طواف به په خپل وخت کې کوي چې وروسته تر طلوع د سپیدو دی دورځې د اختر، معنا داده

چې تر دغه وخت د مخه طواف زیارت نه دی روا کې څه هم تراخیره عمرځنه ول روادي، لکن واجبه

داده چې په ورځو کې دغه به ئې کوي، چې دریې ورځې دي، والا یجب علیه الدم ه

پوښـــتـــنـــه: چې دی طواف مفروض ته طواف افاضه وائي یعنې چې حاجي د عرفات څخه

راکښته سو بیا ئې کوي، او طواف زیارت یې هم بولي چې دی زیارة ته بیت الله شریفی راځي» ط، در

قـال المصنفؒ **وَوَاجِبَاتُ الْحَجِّ اِنْشَاءُ الْحَجِّ مِنَ الْمِيْقَاتِ**

او واجب شیان د حج دادی ما شروع کول دی د حج د میقات څخه، **پوښـــتـــنـــه**: چې

پراطرافو د مکې مکرمې خوځایونه دی، بعض لیری او بعض نژدی د ېچې وهغوته میقاتونه وائي

د میقات معنا داده چې آفاقي سړي به تر هغه ځای بې احرامه د حج یا د عمرې نه تیریږي،

١ میقات دی د مدینې والاو، چې هغه ته ذوالحلیفه وائي، چې د مدینې منورې څخه ٦ شپږ یا ٧

میله لیری دی، او تر مکې مکرمې پورې لس منزله دی یا نه ٩ ،اود اهغه لیری میقات د مکې مکرمې څخه

او د الترېبه پخواني زمانه کې څاهان وه چې عوام ورته ابیار علي» وائي، ٢ ذات عرق بولي، چې

هغه میقات داهل مشرق د مکې مکرمې څخه دی چې په مابین کې د دغه میقات او د مکې مکرمې ٢ منزله

دی، ٣ جحفه ده یا د مهیعه» امام نوويؒ وائي چې د دغه میقات او مکرمې مکې تر مابین ٣ منزله

دي، او داډېرې قريبې نوم دی په مابین کی د مغرب او شمال د مکې څخه پر لار د تبوك » او دا ځای میقات

دی د اهل شام او مصر او د اهل مغرب، ٤ قرن دی او قرن د یوه غره نوم دی چې پای په عرفات

ته رسیدلی دی، چې د مکې او قرن تر مابین دوه منزله دی، او دا میقات دی د نجد یا نو»

٥ یلملم دی چې جنوب ته د مکې واقع دی دوه منزله د مکې مکرمې څخه لیری دی او دا میقات

د یمن د خلکو دی» **پوښـــتـــنـــه** چې د دغه ځایونه چې میقات دیو خاص خلکو د پاره تاکل

سوي د دی معنا دانه ده چې بیله د غو خلکو بل څوك د التہ احرام نسي تړلای، لما ورد فی الحدیث

النبویؐ هُنَّ لهم ولمن اتی علیهن» بحر، در» قـال المصنفؒ

وَمَدُّ الْوُقُوْفِ بِعَرَفَاتٍ اِلَى الْغُرُوْبِ وَالْوُقُوْفُ

او بل واجب ځنډول د وقوف پر عرفات تر لوید و د لمر پورې او غایه په مغیا کې داخله ده، او بل

بِالْمُزْدَلِفَةِ فِيْمَا بَعْدَ فَجْرِ يَوْمِ النَّحْرِ وَقَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ

واجب دریدل دی پر مزدلفه چې دیو ځای نوم دی چې د عرفات پای ته دی، او دا دریدل پسله

سپیدو څخه د ورځې د اختروې او مخه تر راختو د لمر، قـال المصنفؒ:

وَرَمْىُ الْجِمَارِ وَذَبْحُ الْقَارِنِ وَالْمُتَمَتِّعِ او بل واجب ویشتل دی د څلو چې په عرف

کې شیطانان ورته وائي، او بل واجب ذبح کول د یو حیوان دی قارن لره چې د میقات څخه د حج

او عمرې یو ځای نیت کړي او متمتع لره چې د میقات څخه یې د عمرې نیت کړي او د عمرې تر افعالو

وروسته احرام خلاص کې، بیا اثم یا اوومې په ورځ د حرمه څخه د مکې احرام د حج وتړي، چې

عوام ورته د شکریه پوسه وغیره وائي» قـال المصنفؒ:

وَالْحَلْقُ وَتَخْصِيْصُهٗ بِالْحَرَمِ وَاَيَّامِ النَّحْرِ وَتَقْدِيْمُ الرَّمْىِ

او بل واجب سر خریل دی یعنی یا تقصیر دی پښتانو د سر چې عوام ورته ځان جلالیدو ائي، او بل واجب خاص کول دی د حلق په حرم پورې او په ورځو کې د اختر او د مخه

عَلَى الْحَلْقِ وَنَحْرُ الْقَارِنِ وَالْمُتَمَتِّعِ بَيْنَهُمَا کول دی د ویشتلو د جمرهٔ عقبې په حلق باندې

او ذبح د قارن او متمتع به په مابین کې وی یعنې تر رمی وروسته او تر حلق د مخه چې داهم واجب دی

وَاِيْقَاعُ طَوَافِ الزِّيَارَةِ فِىْ اَيَّامِ النَّحْرِ وَالسَّعْىِ بَيْنَ

اوکول واجب دی دَطواف زیارت په ورځوکی دَنحر چې درې دی، اوبل واجب سعی دَه په مابین کی دَصفا

الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فِىْ اَشْهُرِ الْحَجِّ وَحُصُوْلُهٗ بَعْدَ طَوَافٍ

اومروا چې دوه غرونه دی، په میاشتوکی دحج، اوبل واجب کول دسعی دي پسله طواف

مُعْتَدٍّ بِهٖ څخه چې داعتبار وړوی، یعنی تر نفلی طواف وروسته سعی یې د صفا اومروه نشته، درست، قَالَ المصنفُ:

وَالْمَشْىُ لِمَنْ لَاعُذْرَ لَهٗ وَبِدَايَةُ السَّعْىِ مِنَ الصَّفَا وَ

طَوَافُ الْوَدَاعِ

اوبل واجب پر پښو تګ کول دی دسعی هغه چالره چې عذر نه لري یعنی که عذرووي بیادی دکرائې په ریړۍ یانوکی سپور سی، اویادی بل سړی په شاکې په شا دې سعی وکړي، اوبل واجب شروع دسعی ده د صفا څخه، نوکی دمروه څخه شروع وکړه هغه اول شوط لره اعتبار نشته. اوبل واجب طواف وداع دی چې طواف رخصت یه هم بولې اوطواف الصدر یه هم بولي، چې په اخیرکی چې کورته راوانیږي دغه طواف به کوي »

پُوهه سَه: دوداع معنا اودرخصت معنا یوه دَه. اوصدر په معنا درجوع دی، دامعنانه نرده لکه بعض امامان چې کوي اوعوام هم چې پرځیګردی کعبی شریفی څخه دحرم څخه وزي » قَالَ

وَبِدَايَةُ كُلِّ طَوَافٍ بِالْبَيْتِ مِنَ الْحَجَرِ الْاَسْوَدِ وَالتَّيَامُنُ فِيْهِ

اوبل واجب شروع کول دهرطواف چې پرکعبه شریفه یې کوي دحجراسوده څخه، اوبل واجب دادی چې ښي راسته طرف دی روانیږی » قَالَ المصنفُ:

وَالْمَشْىُ فِيْهِ لِمَنْ لَاعُذْرَ لَهٗ وَالطَّهَارَةُ مِنَ الْحَدَثَيْنِ

اوبل واجب دادی چې طواف دی پرخپلو پښو کوي هغه څوک چې عذر نه لري، اوبل واجب کی دبدن ده دګشي اولويې اودرسیا څخه چې جنابت

وَسَتْرُ الْعَوْرَةِ وَاَقَلُّ الْاَشْوَاطِ بَعْدَ فِعْلِ الْاَكْثَرِ مِنْ طَوَافِ

الزِّيَارَةِ اوبل واجب پټ والی دعورت دی په طواف کی، اوبل واجب کول دی داقل شوطو پسله دی چې اکثرطونه یه د مخ کړي وي. قَالَ المصنفُ:

وَتَرْكُ الْمَحْظُوْرَاتِ كَلُبْسِ الْمَخِيْطِ وَسَتْرِ رَأْسِهٖ وَوَجْهِهٖ

اوبل واجب پرښودل دی دممنوعاتو داحرام لکه پټول دنرسرخپل اومخ خپل اودګنډلی جامی اغوستل

وَسَتْرُ الْمَرْأَةِ وَجْهَهَا وَالرَّفَثُ وَالْفُسُوْقُ وَالْجِدَالُ

اوپټول دښځی محرمی خپل یعنی سرتری پټوی، اونه به کوی رفث چې جماعوته وائی اوبعض فقهاء وائي چې رفث قول فحش ته وائی اوفسوق به نه کوی یعنی مطلق معاصی اوګنهونه، **پُوهه سَه** چې ګناه کول خو په احرام اوغیراحرام کی ممنوع دَه لکن په احرام کی اشد منع ده لکه دوریښمینی جامی اغوستل په ښځه کی اشد ګناه دَه ترخارج د لمانځه اوجدال به نه کوی یعنی خصومت داسی یوالانوسره دخادمانوسره اودهیڅ چاسره ، قَالَ المُصنفُ:

وَقَتْلُ الصَّيْدِ وَالْاِشَارَةُ اِلَيْهِ وَالدَّلَالَةُ عَلَيْهِ

اوقتل دښکار لکه هوسی، کوتره یعنی صید بری ولې چې دبحری صید لکه ماهی روادی په احرام کی اواشاره به نه کوی وبل چاته که محرم اوکه حلال د ښکار وخواته، اودلالت به نه کوی دچاوښکارته یعنی داچې فلانی ځای ته ولاړ سه هلته هوسی دَه، نواشاره حاضرته وائی، اودلالت وغائب ته ده فافهم الفرق بین الاشارة والدلالة، قَالَ المصنفُ »

وَسُنَنُ الْحَجِّ مِنْهَا الْاِغْتِسَالُ وَلَوْ لِحَائِضٍ اَوْ نُفَسَاءَ اَوِ الْوُضُوْءُ

اوسنت کارونه په حج کی دادی یو دسنتو څخه دحج غسل کول دی که څه هم حائضه ښځه وی یا نفساء اویا

إِذَا أَرَادَ الْإِحْرَامَ اودس تازه کول دی چې سړی یا ښځی اراده د احرام وکړه **پوهه** سه
چې غسل خوافضل دی کما لا یخفی **فائده**: دحائض او نفساء دغه غسل یا اودس د
طهارت دپاره نه دی، ولې چې دوی که شل واره غسل وکی مثلاً په زمانه کی دحیض یاد نفاس وکړي
پاکی نه ګڼې بلکه دا غسل مثلاً دپاره د احترام داحرام دی، قَالَ المصنفُ

وَلُبْسُ إِزَارٍ وَرِدَاءٍ جَدِيدَيْنِ أَبْيَضَيْنِ

اوبل سنت دیج اغوستل دی د لنګ یعنی دپاره دستر
دعورت. اوبل بتهو یعنی دپاره دپټولو داوږو، ولې چې لمونځ سره دلنګ والی دیوی اوږی او یا
د دواړو اوږو مکروه دی، ط، او هغه دوی۲ جامی به نوی او سپینی وي. او کی دنوو طاقت
نه درلودی نو غسیلی هم کافی دي، **وَالتَّطَيُّبُ** اوبل سنت خوشبوئی لګول دي
یعنی قبل الاحرام لکن په بدن نه په کالو، ولې چې تطیب دجامو په نیزد ټولو اماما نو روانه دی
لکه بعض جاهلان عوام چې کوی، او بدن سر یا ږیری خوشبوئی عامه ده که ذات دخوشبوئی
پاته لکه مشک او کی صرف بوی پیه پاته وي، کذا فی البحر ودر، ط، قَالَ المصنفُ

وَصَلٰوةُ رَكْعَتَيْنِ وَالْإِكْثَارُ مِنَ التَّلْبِيَةِ بَعْدَ الْإِحْرَامِ رَافِعًا

او دوه رکعته لمونځ هم سنت دیج دی دمخه تر احرام، او ډیره دی وائی تلبیه پسله احرامه ځخه او پورته کوونکی

بِهَا صَوْتَهُ مَتٰى صَلّٰى أَوْ عَلَا شَرَفًا أَوْ هَبَطَ وَادِيًا أَوْ لَقِيَ

به وی اواز لره په تلبیه سره هر وخت چې لمونځ وکړی، او یا پر یو لوړځای پورته کیدی، او یا کښته
رَكْبَانًا وَبِالْأَسْحَارِ ښیلی ته شوه کیدی، او یا دنورو سپرو خلګو سره ملاقی سو
او دسحار په وخت کی دی هم تلبیه ډیره وائی،

وَتَكْرِيرُهَا كُلَّمَا أَخَذَ فِيهَا وَالصَّلٰوةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اومکرر دی وائی چې شروع یه په وکړه یعنی هر وخت چې شروع په تلبیه وکړه یو څو واره دی پرله پسی وائی

الله مرتبه په دری۳ واره دي، او و الصلوٰة عطف دی پر تلبیه یعنی د سنتو څخه دیج درود ویل
دی پر نبی علیه الصلوٰة والسلام باندي، قَالَ المصنفُ:

وَسُؤَالُ الْجَنَّةِ وَصُحْبَةِ الْأَبْرَارِ وَالْاِسْتِعَاذَةُ مِنَ النَّارِ

اوبل د سنتو څخه دیج سوال دی یعنی په لوی دربار کی دخدای جل سلطانه دجنت او ملګرتیا دنیو خلګو
په جنت کی او د پناه غوښتلو داوره څخه، درویش وائی چې ددغو دری۳ و شیانو درخواست باید
په بار بار په ډیر عجز او انکساری سره حاجی وکړی ولې چې مقصود دیج څخه بلکه د ټولو اعمالو حسنه
وو بلکه د اسلام ددین څخه هم دغه دری۳ شیان دي، قَالَ المصنفُ

وَالْغُسْلُ لِدُخُولِ مَكَّةَ وَدُخُولُهَا مِنْ بَابِ الْمَعْلَاةِ نَهَارًا

اوبل سنت غسل دی دپاره د داخلی دمکی مکرمی اوبل سنت دخول دی و ښارته د مکی مکرمی د باب
المعلاة څخه چې اوس په نامه د کدأ یادیږی او عوام یه کُدی بولي، درویش وائی چې دا سنت په اوسنی
زمانه کی عمومی حاجیان چې د مشرق او مغرب او د لیری مملکو ته څخه راځی نسی اجراء کولای، ولې چې کاره
بارد حاجیا نو د معلما نو پلاس کی دی، حاجیا نو ته هیڅ درک نه معلومیږی البته په سنه ۱۴۲۳ چې دا فقیر
حج ته تللی وو اتفاقاً مو پر دغه دروازه دخول راغلی هغه په دی سبب چې زمونږ د معلم په کداء کی
کور او د فتر وو او د کداء عماری د حاجیا نو دپاره په کرایه اخستی وي. او چې مونږ و غلو نبان
او مطوف راسره کړی پر دغه دروازه هم دوی ځی داخل سو، فلله الحمد والمنة، قَالَ المصنفُ

وَالتَّكْبِيرُ وَالتَّهْلِيلُ تِلْقَاءَ الْبَيْتِ الشَّرِيفِ

او الله اکبر دی وائی او لا اله الا الله دی وائي په وخت کی د ملاقات یعنی د لیدلو د بیت الله
الشریف، **پوهه سه**: چې معنا د تکبیر داده اَللّٰهُ اَکْبَرُ من کل کبیر کما هو المتعارف فی الکتب
وما قال ط معناه الله اکبر من الکعبه لئلا یقع نوع شرك آه فمما لا افهمه تدبر، درویش،
اللهم اغفر لمولفه ولكاتبه ولوالديهما ولجميع المؤمنين.

وَالدُّعَاءُ بِمَا اَحَبَّ عِنْدَ رُؤيَتِهٖ وَهُوَ مُسْتَجَابٌ وَطَوَافُ[١٣]
اوبل سنت دحج دعا کول دی په هغه شي چي دحاجي خوښ وي په وخت کي دليدو دکعبي شريفي او دغه دعاء

اَلْقُدُوْمِ وَلَوْ فِي غَيْرِ اَشْهُرِ الْحَجِّ په دغه وخت کي قبليږي، اوبل سنت طواف قدوم يعني اول وار چي کعبي شريفي
ته ورسيږي که څه هم په غير کي دمياشتو دحج وي، لعني دعمري په نيت، حاصل دا چي طواف قدوم
په حج پوري تخصيص نلري،

وَالْاِضْطِبَاعُ[١٤] اوبل سنت دحج يعني دطواف په وخت کي لعني طواف قدوم اضطباع ده
داضطباع معنا داده چي پټودي تر استه اوږه لاندي پرچپه اوږه
واچوي **تنبيه** لبعض عوام حاجيان چي په طواف کي ئي اضطباع وکړه نو وهغه ته دوام
ورکوي په غيرکي دطواف يعهم کوي حتی درويش وليد دچي لبعض حاجيانو به کلپي سټن پټوپ
جبه اوږه تينګ تړلي وو اولمونځونه بي کول اوسره ددي چي دمخه ذکرسوه چي په لڅه اوږه
لمونځ مکروه دي حتی چي ماپرد غسو خلګوته ووئيله چي اوږه دي پټه کړه لکن عمل يه نريه کاوه
ولنعم ماقيل، آن کس که نداند وبداند که بداند : درجهل مرکب ابدالدهر بماند، قال المصنفؒ:

وَالرَّمَلُ اِنْ سَعٰى بَعْدَهٗ فِي اَشْهُرِ الْحَجِّ اوبل سنت دحج اوږي سنوروَل دي په هغه طواف
کي ورپسته سعي دده صفا اومروا بيي کوي، اوپه اشهرکي دحج وي **پوهـسـه**
چي رمل چابک تګ دی چي ګامونه نژدي سره ايږدي، او اوږي به هم سنوروي، **مسئله**
کي په اولودرو شوطوکي رمل نه وکړي په هغه پاته شوطوکي به ئي هم نه کوي، ط، اوکه په ازدحام
دخلګو کي راغلي چي رمل يه نه سواي کولای نودي ودريږي چي فرجه پيدا سي بيا دي رمل وکړي
پوهـسـه: چي دمتن څخه دا معلوميږي که طواف قدوم والا اراده دسعي نه در لوده
بيله طوافه نو پر هغه رمل هم لازم نه دي، وسيأتي بيانه في الفصل الآتي إن شاء اللهُ،
اللهم اغفر لمولفه ولكاتبه وقد كتبتُه بقلمه فضل الحق حقاني ١٤٢٣ م ٧- ٩-

وَالْهَرْوَلَةُ فِيْمَا بَيْنَ الْمِيْلَيْنِ الْاَخْضَرَيْنِ لِلرِّجَالِ وَالْمَشْيُ
اوبل سنت دحج چابک تګ دي په سعي کي په مابين کي ددوو ميلا نو چي په نلښ رغونه دي، لکن نرانو
عَلٰى هَيْئَتِهٖ فِي بَاقِي السَّعْيِ لره نه ښځولره اوتلل دي کوي په سکون او اطمنان
کوي چي ترميلينو تيرسي، قال المصنفؒ:

وَالْاِكْثَارُ مِنَ الطَّوَافِ وَهُوَ اَفْضَلُ مِنْ صَلٰوةِ النَّفْلِ
لِلْاٰفَاقِيِّ اوبل سنت دحج ډيرطوافونه کول دي اوطواف افضل دي ترنفلي لمانځه دهغو
حاجيانو دپاره چي داطرافو څخه دعالم اسلام راغلي وي سبب دا دي چي نفلي مونځونه
خو حاجي کورهم کولای سي، اوطواف خو هروخت نه ميسريږي کما لايخفی **فـائـده** دمکي
مکرمي خلګو لره په موسم کي دحج نفلي لمونځ افضل دي ترطواف، تا چي طواف ګاه افاقيانو ته خالي سي،
اوپه غيرکي دموسم الحج دوي لره هم طواف افضل دي ترنفلي لمانځه، قال المصنفؒ:

وَالْخُطْبَةُ[١٩] **بَعْدَ صَلٰوةِ الظُّهْرِ يَوْمَ سَابِعِ ذِي الْحِجَّةِ**
اوبل سنت دحج ويل دخطبي دي لعني امام لره دحرم شريف په مابين دلمانځه څخه په اوومه ورځ

وَهِيَ خُطْبَةٌ وَاحِدَةٌ بِلَا جُلُوْسٍ يُعَلِّمُ الْمَنَاسِكَ فِيْهَا
دلوي اختر ده مياشتي چي دا خطبه يوه خطبه ده په مابين کي ناسته نشته لکه دجمعي دخطبي په مابين کي
اووربنيي به وحاجيانو ته مناسك او افعال دحج لکه وقوف عرفات، مزدلفه، اونور افعال دحج
چه په دغو ورځوکي حاجيان کوي، قال المصنفؒ:

وَالْخُرُوْجُ بَعْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ مِنْ مَكَّةَ
اِلٰى مِنٰى وَالْمَبِيْتُ بِهَا اوبل سنت دحج وتل دي دحاجي بيله راختلو څخه دلمريه
ورځ داتمه دمکي مکرمي څخه ومنٰی ته اوشپه تيرول دي په منٰی کي

ثُمَّ الْخُرُوْجُ مِنْهَا بَعْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ يَوْمَ عَرَفَةَ اِلٰى عَرَفَاتٍ

اوبیا سنت د حج وَتل دی دحاجیٔ د مِنٰی ځخه پسله راختلو د لمر په وړاندې دعرفات او عرفات ته په داسې وروسته کې تر لمر راختو حاجیانو دلوی تکلیف سره چې عرفات ته وزي ځکه دروېش وَالئ چې په وروسته کې ډېر ناوخته دی، هغه دا چې څرنګه دمعلمانو نفر ډیر دی، نو دوی نسي کولای چې وروسته تر راختو د لمر دی تر زوال پورې خپل حاجیان وعرفات ته ورسوي، نو ځکه دوی د سپیدو ځخه موټران او بسان حاجیانو ته ورکوي چې په هغه وخت کې هیڅ بیربار او ازدحام په موټرانو کې نه وي نو دوی چې یوه پېره حاجیان وعرفات ته وخپلو خیموته ورسول، بیرته موټران بلامعطله راځي، نور حاجیان تر خیمو د عرفات رسوي ترو شم"

چې لمر او خیژي حاجیان د دغه سنت د پرځای کولو دپاره ډېر او اکثر په منٰی کې وي او په یو ځلا پرلیسانو او وزي، حتی چې داسې ازدحام جوړیږي چې په موټرانو کې ځای په حملو او په جنګونه پیدا کیږي، یو کړي وروسته د بسانو آمد و رفت هم بند سي، نو کوم حاجیان چې په مِنٰی کې هنوز باقي دي یا به پیښو ځي هغه ډیر لوی منزل دی، ولې چې د منٰی ځخه تر عرفات پورې ۶ میله لار ده. او یا به تکسي موټرانو کې ځي. او لکه تکسیان د موقع ځخه استفاده سره ډیر یا لوی غواړي، او یا چې تکسي والا چې صرف حاجي په عرفات کې داخل کړي نو یې تا کې، حاجي بیچاره دخپل معلم په خیمو پسې سرګردان وي، او بیا معلم په وخپلو خیموته نه پریږدي. د هر معلم خپل ټکټ د حاجي سره وي چې هغه وروسته کاروانو کې په دروازه کې د مجموعه خیمو، کې د هر معلم سره ولاړ وي ټکټ ګوري نه یې پرېږدي اوکه څه هم معلم خو خپل حاجي ته ټکټ د خیمو ورکړي هم وي، لکن حاجي ته دا پته هم نه لګیږي چې زما د معلم خیمي به چیرې وي، په زړه بلکه په لکو خیمي ولاړي وي، حتٰی ما داسې حاجیان ولیده چې خیمي به څنډي ورکې وي نو لب پریوه دخته بیتو وغیره اچولي وو، وږی او تږی تر لمر لویدو پورې به ناست وو، او کوم حاجیان چې د معلم په موټرانو کې به وَلاړه هغه خو یې دخپلو خیمو ځخه تا کوي هلته ښې ښې فرش کړي خیمي ولاړي وي او د چینګ او به فراوانه وي، او د چکر ځایونه ډیروي او د اودس یا غسل کولو ځایونه هم فراوان وي، او د ی سره دَغرمي په وخت کې د معلم د خوانبونه چې

او غوښي مفتی وړ کول کیږي او حاجي د ټولو سرګردانیو ځخه د خدای جل سُلطانه وعبادت ته فارغ البال وي.

تفریع نو دی تکلیفو اوکړاوونو سبب که حاجي په منٰی کې د لمر راختو تر سُنت تیر سي او قبل از ان بې ازدحامه به عرفات ته وخپلو خیموته ورسیږي، نو د عرفات سخته ورځ به يي د سرګردانۍ ځخه خلاصوي او عبادت او دعاګانو ته پسله زواله د لمر به په استراحت وي، وَقَد قَالُوا الضرورات تبیح المحظورات۔ نو په نظر د دروېش و دغه سنت بنی د لمر راختو وروسته وتل د منٰی ځخه پاتیدو سره او په پټ لمر وتلو سره د منٰی ځخه، دروېش وائي چې دا ټولي واقعاتي چې ما بیان کړي زما چشم دید واقعي وي. ولې چې د دروېش او واته که اندیوالانو هم وخت چې سپیدې سوي په منٰی کې او د معلم د موټرانو انتظار کونه ورځ غیده دوی ما ته وویل چې اوس موټران ډیر فارغ او خالي دي راځي چې عرفات ته ولاړ سو ما ورته وویل چې دا کار خلاف السنه دی نو دوی هم پاته سوه اخیر چې لمر او ختی ازدحام دونه ډیر سو، چې مونږ اندیوالانو په اجتماعي صورت کې په موټرانو کې ځای پیدا کول ناممکن سوه، اخیر چې موټران قطع سوه په تکسي کې ولاړو، او هغه بیان کړه سوي تکلیفونه موګرده ولیدل. قَالَ المصنفؒ:

فَيَخْطُبُ الْاِمَامُ قَبْلَ صَلٰوةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ مَجْمُوْعَةً

او بیا سنت د حج دا دی چې امام به د مخه د ماپښین او مازدیګر تر لمانځه حال کوي د مازدیګر چې جمع کړه

جَمْعَ تَقْدِيْمٍ مَعَ الظُّهْرِ خُطْبَتَيْنِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا

کیږي په جمع تقدیم سره یعنې تر خپل وخت د مخه د ماپښین د لمانځه سره ادا کیږي دوې به وائي چې په مابین کې به کښیني. **پوښتنه**: چې ټوله حاجیان چې حساب یې لکونه رسیږي په مسجد کې د نمره چې په عرفات کې واقع دی نه جمع کیږي او نه یې امکان د جمع سته، بلکه په اوس کلو کې داسې حاجیان ډیروي چې د غه مسجد یې په سترګو نه وي لیدلی، نو هغه کسان چې د غه مسجد ته که حاضر نسي نو غرد مازدیګر لمونځ بخپل وخت کې کوي او جمع ورته روا؛ هو کولای سي چې هر یو د غو دوو لمونځو

يځيل ځيل وخت کی پـه جماعت سره وکړي، قـال المُصَنِّفُ:

وَالْاِجْتِهَادُ فِي التَّضَرُّعِ وَالْخُشُوعِ وَالْبُكَاءِ بِالدُّمُوعِ

اويل سنت دځ دادي چي ډير کوشش به کوی ټوله حاجيان په تضرع يعني عجز ظاهري سره او خشوع يعني په عجز باطني سره او ژړا به کوی په اوښکو سره يعني نه په غرغره سره لکه بعض رياکاران چي په ستر کو کی وښکه نه وی او ناري او غلبلي ئی تر آسمان تيري وي، گفته اند ے
بروی دریا خرقه سهلت دوخت ؛ اگر برخدا در پرورشی نکوست ؛ والله الغنی عن العبادة الشريکة، قَالَ

وَالدُّعَاءُ لِلنَّفْسِ وَالْوَالِدَيْنِ وَالْاِخْوَانِ الْمُؤْمِنِيْنَ بِمَا شَاءَ

اويل سنت دځ دادي چي دعا به کوی دځان دپاره او دمور او پلار دپاره او دپاره د ټولو وروڼو مسلمانانو نورو پاره به هغه دعا سره چي ددَه

مِنْ اَمْرِ الدَّارَيْنِ فِي الْجَمْعَيْنِ

خوښه وي دوه روڅخه د دنيا او آخرت په دواړو جمعو کی يعني دعرفات او مزدلفی شريفي، قـال المُصَنِّفُ:

وَالدَّفْعُ بِالسَّكِيْنَةِ وَالْوَقَارِ بَعْدَ الْغُرُوْبِ مِنْ عَرَفَاتٍ

اويل سنت دځ دادي چي به آرام او عزت سره دی پـله لمر لويدو د عرفات نه روان سی او په

وَالنُّزُوْلُ بِمُزْدَلِفَةَ مُرْتَفِعًا عَنْ بَطْنِ الْوَادِيْ بِقُرْبِ جَبَلِ قُزَحَ

مزدلفه دی ورته واړوی، د ښيلی د نسه تخه لوړچي وادی محسر به بولي، نژدی وجبل قزح ته چي مشعر حرام يې هم بولي، **مسئله:** د ما بنام لمونځ دی تروخت وځنډوی او دماخستن دلمانځه د مخه دی وکړي انفرادًا کان او جماعةً، قـال المُصَنِّفُ:

وَالْمَبِيْتُ بِهَا لَيْلَةَ النَّحْرِ وَالْمَبِيْتُ بِمِنٰى اَيَّامَ مِنٰى بِجَمِيْعِ اَمْتِعَتِهٖ

اويل سنت شپه تيرول دی په مزدلفه کی او يل سنت دځ شپي تيرول دی په منیٰ کی په ورځوکی

منيٰ سره د ټوله کالو او سامانه، قَـالَ المُصَنِّفُ:

تقديم

وَكُرِهَ تَقْدِيْمُ ثِقَلِهٖ اِلٰى مَكَّةَ اِذْ ذَاكَ

او مکروه دی د مخه استول د خپل سامان و مکی ته په دغه وخت کی چي دی په منیٰ کی وي،

مهمه مسئله، يوه دا مسئله چي ټول امتعه دده سره به وي، او بله دا چي خپل سامان د مخه و مکی ته نه استوي، او بله دا مسئله چي حاجی دخپل سامان په مکه مکرمه کی نه پريږدی بلکه ټول به عرفات ته وړسره وړي، او په کتابو کی دفقهي وائي چي ددی ټولو کراهت تحريمي دی، او سره ددي چي حاجيانو ډير سامانونه او شيان په مکه مکرمه قبل ايام الحج راښيولي وي او هغه ټول په مکه شريفه کی دمُعَلِم پرځای په کوټه اطاق کښې پريږدی اطاق لبی قلف کی نه ئی عرفات ته ټوله وړای سی او نه ئی خوله وړی او نه ئی منیٰ ته خوله وړی او نه ئی وړای سی، او لعض خلک دمنیٰ خپل بعض دروند بار مکی ته خپل اطاق دمخه لا راوړي د طواف زيارت په ورځ، نو د دغه کراهت جواب به څروي! قَـالَ المُصَنِّفُ

وَيَجْعَلُ الْمِنٰى عَنْ يَمِيْنِهٖ وَمَكَّةَ عَنْ يَسَارِهٖ حَالَةَ الْوُقُوْفِ

او گرځوی به منیٰ پر ښي اړخ او مکه پر چپه طرف په حال کی د دريدو د ځلودوويشتلو دپاره

لِرَمْيِ الْجِمَارِ وَكَوْنِهٖ رَاكِبًا حَالَةَ رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ فِيْ

او يل به دی سپوروی پر آس يا اوښ په حال دوويشتو جمرة العقبة يعني اول ځلي، په ټولو

كُلِّ الْاَيَّامِ

ورځو کی، درويش وائي چي په حال کی د سپرتيا پريوشی دا شياووکه څه هم بائسکل وی و ويشتل دجمرة العقبه په او سنی زمانه کی هيڅ امکان نه لري لازدحام الناس غاية الازدحام حتیٰ چي و ويشتونکی دځپلو دوو پښو ځای په ډير تکليف به پيدا کوي نو دا سنت په سبب د مجبوری په ننی زمانه کی پاته دی او په پريښولو کی ئی گناه هم نسته،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولجميع المسلمين آمين

قال المصنف مَاشِيًا فِي الْجَمْرَةِ الْأُولَى الَّتِي تَلِي الْمَسْجِدَ وَالْوُسْطَى

او پیاده به وی په حال کی دویشتو د اول خلی چی نزدې دی و مسجد ته یعنی مسجد خیف ته او د میانځ دخلی په ویشتو، او په وخت کی دویشتلو

وَالْقِيَامُ فِي بَطْنِ الْوَادِي

دجمار و دی په نس کی دشیلې دریږی

پوښتنه: چی دهرخلی سره په پخوانی زمانه کی شیله تیره شوې وه. چی د درولیږ هم په اولو ځوکی هغه شیلی پیا د دي، په اوسنی زمانه کی نه دا شیلی نو هسته نه ئی نښانی، بلکه چونکه خوکاله د مخه په دغو ویشتلو کی د شیطانانو ډیر ضعیفه خلک او ښځې دخلکو تر پښو لاندی مړه سوه، نود سعودی حکومت هرځلی ته لوړځای هم جوړکړی چې دهغی څخه هم خلی ویشتل کیدای سی او کښته پخوانی ځای هم باقی دی، تاچی خلک سره تقسیم سی او لوی ازدحام سپک سی فی الجملہ»

لعض مشککین کان وائی چی دلوړ خوایه ویشتل نا روادی، لکن دا ددوی غلطیاده، ولی اصلی مقصود خو رمی د جمار ددی. دهر ځای څخه چی وي، ترنو پنی چی د سبب دا ازدحام دخلکو سعودی حکومت شاوخوا برنډی جوړی کړی دی چی په هغو برنډو کی هم طائفین طواف کوي، اوس ددی چی په خیر القرون کی بلکه زموږ په اولو ځوکی یوازی طواف کښته پرمځکه کیدی وبس، وروسته چونکه په وخت کی د اجتماع د حاجیانو د اختر په نږدو شپو کی چونکه پرمځکه او په برنډو کی هم طواف کوونکی نه ځائیدل، نو سعودی د برنډو پر بام چی تر بام د کعبی شریفی ډیر لوړ دی طواف ځای جوړ کړی چی پر هغه بام چی ساحه یې ډیره فراخه ده حاجیان طواف نه کوي، نو په مقتضی د قول د دغه مشکک باید په برنډو او یا پر بام د برنډو دی هم طواف نه وی روا»

سوال: په کتابونو د حدیثو او د فقه دا سی وائی چی کعبه شریفه تر عنان پوری ده اسمان کښته

جواب: دهرځو لوړځای په سبب د عذر د ازدحام ژر بیری د مرگ چی شیطانان وولی هم رواده ولی چی مقصود د دوی ویشته دي، وبس، قال المصنف

وَكَوْنُ الرَّمْيِ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ فِيمَا بَيْنَ طُلُوعِ الشَّمْسِ إِلَى زَوَالِهَا

او بل دا سنت دی چی په اوله ورځ دی رمی د شیطان په مابین کی د راختو د لمر پیا تر زواله پوری وکړی

درولیږ وائی چی معذورین سپین ږیری او ښځې چی د ډیر ازدحام سره په دغه محدود وخت کی مخامخ کیږی کولای سی چی د اولی ورځ رمی دی تر ماښام پوری وکړي، قال المصنف

وَفِيمَا بَيْنَ الزَّوَالِ وَغُرُوبِ الشَّمْسِ فِي بَاقِي الْأَيَّامِ

او رمی دی کوی یعنی د درو سره ځلو په مابین کی زوال تر لویدو د لمر په باقی ورځو کی . . .

وَكُرِهَ الرَّمْيُ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ فِيمَا بَيْنَ طُلُوعِ

او مکروه دی ویشتل په اوله ورځ او په څلورمه ورځ په مابین د راختو د سپیدو او د راختو د لمر

الْفَجْرِ وَالشَّمْسِ وَكُرِهَ فِي اللَّيَالِي الثَّلَاثِ وَصَحَّ لِأَنَّ

او مکروه دی رمی د ځلو په درو شپو کی یعنی د منی او که چا وکړی صحیح دي. ولی چی شپی ټولی

اللَّيَالِيَ كُلَّهَا تَابِعَةٌ لِمَا بَعْدَهَا مِنَ الْأَيَّامِ إِلَّا اللَّيْلَةَ الَّتِي

تابع دی د وروسته ورځو یعنی په شرع کی مگر هغه شپه چی وروسته د عرفات د ورځی ده،

تَلِي عَرَفَةَ حَتَّى صَحَّ الْوُقُوفُ فِيهَا بِعَرَفَاتٍ وَهِيَ لَيْلَةُ الْعِيدِ

مگر هغه شپه چی خرمه ده د عرفات ورځی ته چی هغه تابع د وروسته ورځی نه ده بلکه، تابع د د مخی ورځی ده چی د عرفات ورځ ده، حتیٰ چی صحیح دی دریده پر عرفات په دغه شپه کی او په حقیقت کی خو دا شپه د اختر ده نوکه د غه شپه تابع د وروسته ورځی وای، باید وقوف د عرفات په دغه شپه نه وای صحیح، قال المصنف:

وَلَيَالِي الرَّمْيِ الثَّلَاثُ فَإِنَّهَا تَابِعَةٌ لِمَا قَبْلَهَا

او دغه رنگه تابع نه دی هغه دری شپی د رمی د جمراتو، ولی چی هغه تابع د وروسته ورځو نه دی بلکه د مخه ورځو تابع دی کما لا یخفیٰ»

وَالْمُبَاحُ مِنْ اَوْقَاتِ الرَّمْيِ مَابَعْدَ الزَّوَالِ اِلٰی غُرُوْبِ
اومباح یعنی جائز داوقاتو څخه درمی وروسته تر زوال تر لویدو پوري د لمر د اولی ورځی یعنی سنت طریقه خو هغه وه چی د مخه تیره سوه لکن په
الشَّمْسِ مِنَ الْيَوْمِ الْاَوَّلِ مذکوره اوس وخت کی هم رمی د اولی ورځی یعنی چی ویشتل د جمره عقبی دی هم مباح او جائز دی. **قَالَ الْمُصَنِّفُ**:

وَبِهٰذَا عَلِمْتَ اَوْقَاتَ الرَّمْيِ كُلِّهَا جَوَازًا وَكَرَاهَةً وَاسْتِحْبَابًا
او په دغه ټوله تیرسوی بیان سره تا وپیژندل وختونه د رمی د ځلو ټوله یعنی د دروسره ورځو من حیث الجواز یعنی روا والی او مکروه والی او مستحب والی دي، **پوهه سه** چی په جوهره کی چی شرح د قدوری ده، داسی وائی، چی اوقات د رمی الجمار ځلور ورځی دي. د اختر ورځ او دري ورځي وروسته تر اختر، نو په اوله ورځ کی وقت مکروه ستاه چی په مابین د سپید وا او طلوع الشمس وخت دی. او بل وخت مسنون ستاه، چی وروسته تر طلوع الشمس زوال پوري، او وخت مباح ستاه چی بعد الزوال تر غروب پوري د لمر، و بعد غروب الشمس تر طلوع الفجر پوري مکروه دی، یعنی د رمي هیڅ صورت کی نسته البته په اخیري صورت کی کراهت موجود وي، او په دوهمه ورځ او دریمه ورځ خو رمی الجمار د راختو څخه د لمر تر زوال پوري خو هیڅ روانه دی، او پسله زواله تر غروب پوري وخت مسنون دی، او وروسته تر غروب تر سپیدو پوري وخت مکروه دی، یعنی صرف کراهت دی دم نه پر لازمیږی. حاصل دا چی ده د غو دوو ورځو رمی که په شپه کی وکړي تر سپیدو مخه روا دی، وَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ، او ځلورمه ورځ وخت د رمی په نیز د امام اعظمؒ د سپید څخه شروع کیږی تر غروب الشمس پوري، لکن قبل الزوال مکروه دی، او بعد الزوال مسنون دی او په نیز د یارانو د ځلورمی ورځی وخت د ویشتو بعد الزوال دی او مخه تر زوال هیڅ روانه دی؛

وَمِنَ السُّنَّةِ هَدْىُ الْمُفْرِدِ بِالْحَجِّ وَالْاَكْلُ مِنْهُ
او د سنت څخه دی هدیه د مکی شریفی یعنی که اوبن و سے او که غویی وی او که پسه وی

وَمِنْ هَدْيِ التَّطَوُّعِ وَالْمُتْعَةِ وَالْقِرَانِ فَقَطْ دیاره د هغه حاجی یوازی د حج په نیت یه کړي وی، او خوراك به هم کوی د هغه هدی د غوښو څخه، او د غه رنگه دی خوراك کوی د نفلی خیرات څخه چی په مکه شریفه کی وکړی. او د غه رنگه د تمتع د شکریه د غوښو څخه فقط یعنی د جنایاتو د دم د دی په غوښی به دی نه خوری. **پوهه سه**: چی د هدی المفرد یا هدی التطوع یا هدی التمتع یا هدی القران د حیوان د غوښو خوراك لازم نه دی. بلکه جائز دی په دی غرض د مصنفؒ احتراز د خوراك دی د دم الجنایات دی، چی د هغه خوراك ورته روا نه دی. قال

وَمِنَ السُّنَّةِ الْخُطْبَةُ يَوْمَ النَّحْرِ مِنَ الْاُوْلٰى يُعَلِّمُ فِيْهَا
او بل د سنت څخه دی خطبه ویل د امام په ورځ د اختر په مثل د اولی خطبی چی ور ښیه به په

بَقِيَّةَ الْمَنَاسِكِ وَهِيَ ثَالِثَةُ خُطَبِ الْحَجِّ د غه خطبه کی باقی مناسك د حج لکه رمی الجمار طواف زیارة وغیره، او دا هم دریمه خطبه د خطبو څخه د حج ده، **پوهه سه** چی د دوو خطبو ذکر وړاندی تیرسو فتذکر، **قَالَ الْمُصَنِّفُ**:

وَلِتَعْجِيْلُ النَّفْرِ اِذَا اَرَادَهٗ مِنْ مِّنٰى قَبْلَ غُرُوْبِ الشَّمْسِ مِنَ
او بل سنت څخه دی تلوار په وتو کی د منی څخه کی اراده وه د وتو د مخه تر لویدو د لمر د دولسمی ورځی **الْيَوْمِ الثَّانِيْ عَشَرَ** د مخه مکی شریفی ته ځان رسوی بلکه چی د نفر اراده ولری نو **فَائِدَه**: دا انده لازمه چی حاجی به تر لمر لویدو تر حدوده د منی دی صرف ځان وباسي تر لمر لویدو د مخه نو د کراهت څخه خلاص سو، **فَائِدَه** اوله ورځ یوم النحر بولی دوهمه ورځ یوم القر بولی چی حاجیان قرار لری په منی کی، او دریمه ورځ یوم النفر الاول بولي، چی بعض خلک وزی د منی څخه او ځلورمه ورځ یوم النفر الثانی بولی چی ټول خلک منی پریږدی، کذا فی الجوهرة،

وَانْ اَقَامَ بِهَا حَتّٰى غَرَبَتِ الشَّمْسُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّانِىْ عَشَرَ

اوکہ حاجي پاتہ سو پہ منیٰ کي تر هغو چي لمر لويدي د دولسمو ورځي يعني وروستہ تر لمر لويدو دوتي نوشي يعني دمړوغيره

فَلَاشَئَ عَلَيْهِ وَقَدْ اَسَاءَ وَانْ اَقَامَ بِمِنىً اِلٰى

خو بلندي نشته، لکن پردغہ کار سره گناه گاره سو، اوکہ دي پاتہ سو پہ منیٰ کي تر سپيدو چاودلو ځلري

طُلُوْعِ فَجْرِ الْيَوْمِ الرَّابِعِ لَزِمَهٗ رَمْيُهٗ وَمِنَ السُّنَّةِ

ورځي نو پر ده لازم دي رمي د څلورڅلوريمي ورځي، او بل دسنت

اَلنُّزُوْلُ بِالْمُحَصَّبِ څخہ نازليده دي په محصب کي، **پوهسه**: چي محصب چي ابطح يہ هم بولي ديو نژدي ځاي نوم دي ومکہ تہ چي هوري شيلہ ده چي ميده ميده شگي پہ کبني دي، **پوهسه**: چي د ابطح نزول صرف زمونږ حنفيانو پہ نيز سنت دي پہ دي سبب چي عليہ الصلوٰة والسلام پہ حجۃ الوداع دلتہ اړولي وه او پہ مبسوط کي وائي کہ چا نزول د محصب پرينو گناه كاره دي، دَروليش وَائي چي کہ څہ هم ما پہ او لو حجو کي محصب ليدلي دی او هلتہ چي يو مسجد دی چي عليہ الصلوٰة والسلام چيري چي پہ محصب کي لمونځ کاوه پرهغہ د گرد غہ مسجد هغه جوړ دی او ډير بناپستہ مسجد لري غرمہ مي پہ کبني تيره کړيده، او دما پښين لمونځ مي پہ هغہ مسجد کي اداء کړي دی او بيا مکي شريفي تہ تللي يم، قَالَ المصنفؒ:

سَاعَةً بَعْدَ اِرْتِحَالِهٖ مِنْ مِنًى يو گړي دی نزول پہ کبني وکړي وروستہ تر کوچ د منیٰ څخہ، دروليش وائي چي د نزول د محصب پہ هغہ وخت کي حاجيانو کولای سوای چي د منیٰ څخہ بہ دوی پر پښو مکي شريفي تہ تلل نولي يو گړي غرمہ مثلاً پہ محصب کي تيرکړه بيا بہ مکي تہ روان سوه، مگر پہ او سنی زمانہ کي محصب څوك پيژني لانہ، ولي چي دوی يعني حاجيان پہ ټکسي موټرانو د منیٰ څخہ برابر مکي تہ ځي حتیٰ کہ حاجي وټکسي والانہ ووائي چي ما محصب تہ صرف يو گړي ورَوَلہ چي دا سنت پر ځاي کړم،

ټکسي والا ورتہ ووائي: وَاللّٰهِ مَا اَعْرِفُ الْمُحَصَّبَ وَلَا الْاَبْطَحَ، نو د دغہ مجبوري د سببہ د حاجيانو تہ ولو څخہ دا سنت پاتہ دي، اِلَّا الشَّاذ وَالنَّادِر، قَالَ الْمُصَنِّفُؒ:

وَيَشْرَبُ مِنْ مَّاءِ زَمْزَمَ وَيَتَضَلَّعُ مِنْهُ او دغہ رنگ سنت دي چي سړی بہ چښي اوبہ د زمزم د څا او بنہ دي ځان پہ او بہ کي، او ډنس دي پہ ډکوي پہ دري وار سره.

وَاسْتِقْبَالُ الْقِبْلَةِ النَّظَرُ اِلَيْهِ قَائِمًا وَالصَّبُّ مِنْهُ عَلٰى رَأْسِهٖ

او مخامخ وقبلي تہ دي دريږي پہ وخت کي د چښلو د او بو د زمزم، او د قبلي وخوا تہ دي گوري او پہ ولاړي

وَسَائِرِ جَسَدِهٖ وَهُوَ لِمَا شُرِبَ لَهٗ مِنْ اُمُوْرِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ

دي چښي او او بہ د زمزم دي توی کړي پر سر او پہ ټول بدن خپل، او د زمزم او بہ د هر غرض د پاره دامورو څخہ د دنيا او اخرت چي وَچښي کافي دي، **پوهسه**، چي اهل تجربہ د علماوو او د صالحينوؒ او بہ د زمزم د مختلفو امراضو د پاره او د رقم رقم اغراضو او مطالبو د پاره چښلي دي خدای جل جلالہ هغہ د دوی مقاصد او مطالب حاصل کړي دي، لکن دروليش وائي چي حسن نيت او ټينگہ عقيده پہ دي باره کي مهم رول لري، د شک او شبهي پہ ستر گو دي نہ ورتہ گوري، لان ماء زمزم من عظيم قدرة الله جل سلطانہ في تلك البقعة الشريفة، دروليش وائي چي طريقہ او د ادب د آب زمزم چښلو داده: چي حاجي دي د زمزم څا تہ ورسي او پخپلہ دي او بہ راوکاږي يعني پہ سَولاغہ لکن دا كار بہ پخوا زمانہ کي چي د زمزم او بہ پہ سولغور اکښہ کيدلې، چي دروليش هغہ وخت هم پياد دی خو مکن وو، لکن اوس چي د زمزم څا څوك ليد لای نہ سي، بلکہ د مشين پہ ذريعہ او بہ ځندي را کاږي او هلتہ نلکي دي هغہ او بہ اوس خلگ چښي خو پہ هر صورت حاجي دي پہ او سنی زمانہ کي پہ هغو او بو مخامخ وقبلي تہ بنہ ځان او بہ کړي، او بايدي ساه وکاږي، او بايدي او بہ و چښي او څو واره دي د عنبي وکي او هم پہ لادي کعبي شريفي تہ گوري، دروليش وائي د داخلہ څخہ د احاطي د زمزم څنو کعبہ شريفہ نہ معلوميږي نو صرف وجهت تہ د کعبي شريفي دی گوري. او مخ دي پہ پړيولي او نړي هم پہ

په پېريولي او پرېځان دي هم او به توی کړي حتی الممکن» قـــال المصنف:

وَمِنَ السُّنَّةِ اِلْتِزَامُ الْمُلْتَزَمِ وَهُوَ اَنْ يَّضَعَ صَدْرَهٗ وَوَجْهَهٗ عَلَيْهِ

او بل د سنت څخه دي په عېزو کي ټينګ نيول د ملتزم شريف په دي ډول چي سينه دي ځيګر او مخ پر ملتزم کېښږدي. او هر څه دعاء چي زړه يې غواړي هغه دي وکړي، د روايتونو څخه ثابته شوې ده چي پخوا زمانه کي چي زمانه بنياد دي دا کار ډير آسانه وو هر سړي کولاي سوای، اما په اوسني زمانه کي که حاجي په اولو حاجيانو کي ولاړ سي، او يا په اخيرو حاجيانو کي پاتنوی نو شايد دا کار به وکړای سي، او که د حاجيانو د ازدحام وخت وو نو زه ګمان کوم چي بېله پرې وهلو او ټټولو به دا کار ډير مشکل وي" والله الموفق"

وَالتَّشَبُّثُ بِاَسْتَارِ الْكَعْبَةِ سَاعَةً دَاعِيًا بِمَا اَحَبَّ

او لاسونه دي ټينګ کړي پر پردو د کعبي شريفي يو ګړي او دعا دي کوي په هغه دعا سره چي د ده خوښه وي. او زما هم سنت دي، که چيري لاس ورسيدای او که لاس نه ورسيدای نو لاسونه دي تر سر لوړ ونيسي او د کعبي شريفي پر ديواله دي کښېږدي» قـــال المصنف:

وَتَقْبِيْلُ عُتْبَةِ الْبَيْتِ وَدُخُوْلِهِ بِالْاَدَبِ وَالتَّعْظِيْمِ

او دغه رنګه سنت دي ښکول د چارچوب د بيت الله شريفي، او بيت الله شريفي ته دي داخليږي په ادب او تعظيم سره. **پوهـــــه**: چي ښکول د حجر اسود يا تشبث په پردو د کعبي، او يا ملتزم شريف په ځيګر پوري نيول يا د خول وخولي ته د کعبي شريفي ټوله سنن او آداب دي، نو که حاجي ته د غه کارونه ممکن سوه بيله ازاره د خلکو او بېله ټټولو او پرې وهلو د خلکو خو ډير اعلیٰ او د ثواب کارونه دي، او که بې ازاره ممکنه نه وه لکه په اوس زمانه د حج کي خو بيا دي حاجي د دغو سنتو تر سره تير سي، ولي ازار د خلکو خو حرام دي» قـــال المصنف:

ثُمَّ لَمْ يَبْقَ عَلَيْهِ اِلَّا اَعْظَمُ الْقُرُبَاتِ وَهُوَ زِيَارَةُ

وروسته چي افعال د حج فرائض، واجبات، سنتونه، مستحبونه ټول ته ور سيده نه دي پاته پر حاجي باندي مګر يو لوی د ثواب

النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَصْحَابِهٖ فَيَنْوِيْهَا عِنْدَ

کار دی څخه چي هغه زيارت دی د نبي عليه الصلوٰة والسلام او د اصحابو د ده ؓ يعني د قبرو د دوی، نو حاجي دي نيت د زيارت

خُرُوْجِهٖ مِنْ مَكَّةَ مِنْ بَابِ سَبِيْكَةَ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلٰى

کوي په وخت کي د وتو د ده د مکي مکرمي څخه پر دروازه چي په نامه د باب السبيکه يا د پېژي دکښته غونډی

وَسَنَذْكُرُ لِلزِّيَارَةِ فَصْلًا عَلٰى حِدَةٍ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى

بر لاره او زر دي چي موږ به ذکر کړو د زيارت نبوي ﷺ دپاره مستقل او جلا فصل که خدای خوښه او هغه وه.

فـــائِدَه: د دي بيان څخه د مصنف ؒ دا ښکاريږي چي زيارة النبي صلى الله عليه وسلم به حاجي وروسته تر حج څي، په اوسني زمانه کي هغه حاجيان چي په د ښخر تيار وکي مکي مکرمه ورسيږي هغه حاجيان چونکه تر وخته پوري د حج ډيره زمانه پاتروی نو نه دا فرادي حج نيت کوي او نه د قران حج بلکه ټول د ي نيت د تمتع کوي، نو چونکه څرنګه چي مکي شريفي ته ورغله نو د هر معلم سره نامه چي وي هغه په جوازات يعني پاسپورتونه سره جمع کړي، او خپل مطوف ورسره کړي چي په حاجيانو عمره وکړي يعني اوه شوطه طواف او وه واره سعي د صفا او د مروا، نو حاجيان ځانو نه د احرام څخه خلاص کړي نو معلم په سمدلاسه په صبا ورځ مثلاً مديني منوري ته استوي د زيارة نبوي ﷺ دپاره شروع شي، تر هغه وخته پوري چي د حج شپي را نژدي کيږي، او حاجيان اته ورځي د ۴۰ لمونځو دپاره په مدينه منوره کي پريږي دي، وروسته په بيرته مکي مکرمي ته را استوي، او دغه حاجيان پر ذو الحليفه چي پخواب ئ ابيار علي بلله، چي ميقات د اهل مدينه دی او تر ټولو ميقاتو تو ليري ميقات دی، ومکي شريفي څخه احرام د بلي عمري تړي چي مکي شريفي ته راسي، عمره ادا کوي او ځانونه حلال کړي، او پر دغه ميقات آنحضرت صلى الله عليه وسلم هم احرام تړلی دی سره د ډير و صحابه وو ؓ، نو دا حاجيان چي د حج مراسم پوره کړي سمد لاسه په د مکي شريفي څخه جدی ته استوي، او د جدی څخه خپلو خپلو وطنو ته ځي. نو د دغو حاجيانو څخه که څه هم اصل سنت چي زيارة النبي صلى الله عليه وسلم وروسته تر حج پاتنسو

لکن په دی کی گناه نشته، ولی چی دا کار په دوی جبرًا د سعودی دحکومت دخوا وسو، ومع هذا بل سنت چی احرام د ذوالحلیفه څخه دی پرځای سو، او هم یوه نری عمره په نصیب سوه، وهاتان او هغه حاجیان چی دیر وروسته مکی شریفی ته راځی هغه دافراد او قران نیت هم کولای سی، ولی چی تر وخته د حج لرشپی پاته وی. نو د غه قسم حاجیان د سعودی حکومت وروسته تر حج ومدینی منوری ته استوی او اصل سنت د دغو حاجیانو پرځای سو، او دغه حاجیان وروسته تر ۸ اته شپو سیده د مدینی منوری څخه جدی ته استوی او بیا د هغه ځای څخه خپلو وطنونو ته ځی»

سوال: د سعودی دحکومت پردی د مخه او وروسته زیارة النبی صلی الله علیه وسلم ته استولو کی څه غرض او حکمت دئ، **جواب**: د سعودی دا حکمت دی چی په حرمینو کی بلاضرورته ازدحام جوړنه سی، او په نژدی ورځو کی دا خترکه څرم ازدحام عظیم جوړیږی، هغه خو د حج د مراسمو داداء ضرورت پیښ سو،

پوه سه: چی مصنف چونکه افعال د حج او د عمری تول په متفرقو ځایو کی ذکرکړه چی دهغو تولو په یاد ساتل وحاجی ته گران وو، نو هم دا اوس هغه تول مناسك پر یوه ځای ذکر کوی ښایی حاجی ته آسانی سی، نو وائی:

خبرتیا

حضرت علامه ابوالفضل مولانا محمد عبید الله ایوبی القندهاری السلیمانخیلی بنګلی تصنیف نکاح قدوری ان شاء الله دیر ژر د چاپ څخه راووزی او د انتظار هغه ساعتونه به دیر ژر ختم سی ان شاء الله

ستاسو خیرخواه فضل الحق حقانی
چپل قلم سره

فَصْلٌ فِي كَيْفِيَّةِ تَرْكِيبِ أَفْعَالِ الْحَجِّ

دا فصل دی په بیان کی د یو ځای کولو کی د افعالو د حج،

إِذَا أَرَادَ الدُّخُولَ فِي الْحَجِّ أَحْرَمَ مِنَ الْمِيقَاتِ كَرَابِغٍ

هرکله چی یو سړی اراده وکړی چی په حج کی داخل سی، نو دی احرام وتړی د یوه میقات څخه لکه رابغ چی عوام یه رابك بولی، رابغ دیوی شیلی نوم دی دریاب ته نژدی، **پوه سه**: چی ذکر د رابغ مصنف پر سبیله د مثال کړی دی، ولی چی د مخه تیره سوه چی میقاتونه پنځه دی، او رابغ خاص لازمه نه دی، قال المصنف:

فَيَغْتَسِلُ أَوْ يَتَوَضَّأُ وَالْغُسْلُ وَهُوَ أَحَبُّ لِلتَّنْظِيفِ

نو دی غسل وکړی او یا دی اودس تازه کړی او غسل چی دی ترا وداسه افضل هم دی صرف د بدن د پاکوالی د پاره دی یعنی نه د طهارت د پاره، ورنه پر حائض او نفساء حاجیه باندی به دا غسل نه وای «فقط د پاره د تفصیل د احرام تړلو د پاره ده، د تعقیب د پاره نه ده» قال المصنف

فَتَغْتَسِلُ الْمَرْأَةُ الْحَائِضُ وَالنُّفَسَاءُ إِذَا لَمْ يَضُرَّهَا

نو چونکه دا غسل د تنظیف د پاره دی نو هغه ښځه چی فعلاً په حیض کی وی یا نفساء ښځه چی هنوز هم په نفاس کی وی هم به دا غسل کوی لکن که نفساء ته دا غسل تاوان نه کاوه، قال

وَيُسْتَحَبُّ كَمَالُ النَّظَافَةِ بِقَصِّ الظُّفْرِ وَالشَّارِبِ وَنَتْفِ الْإِبْطِ

او مستحب ده کامل پاکی د بدن، حتی په پری کولو سره د نوکانو، او په پری کولو سره د بریتو یعنی پر وجه مسنونه باندی، او هم دا رنګه د بغل د ویښتان د ایستلو

وَحَلْقِ الْاِبْطِ وَحَلْقِ الْعَانَةِ وَجِمَاعِ الْاَهْلِ وَالدُّهْنِ وَلَوْ مُطَيَّبًا

او کو نه سوای کبای نودی وخرئی، او ودی خرئی زیر ناف هم که نروی او که بنځه، او د مابینی سره جماع هم دې وکړي، د جماع سره دا دی چې زړه يې مطمئن سي، او بيا په حج کی د ماينی سره د جماع سره داتړ و، وره نه ييد انبي. او د حج په دوران کی نامحرم ښځو ته په نظر د شهوت ونه ګوري، او روغن که څه هم خوشبويه وي په سر بوری او په ږيره بوری وموږي، قـال المصنف:

وَيَلْبَسُ الرَّجُلُ اِزَارًا اَوْرِدَاءً اَجَدِيْدَيْنِ اَوْغَسِيْلَيْنِ وَالْجَدِيْدُ

او غوندی دې نريولنګ او يو د وبيته که نوی وي، او که پريولی مګر نوی او سپين افضل

اَلْاَبْيَضُ اَفْضَلُ وَلَاتَزُرُّهٗ وَلَايَعْقِدُهٗ وَلَا يُخَلِّلُهٗ

دي. او تنی دی نه بکنی ايږدی، او نه دی لنګ ته غوټه ورکوي، او نه دی په ماين کی د لنګ يا پټوکلپی ستن جګوي، قـال المصنف:

فَاِنْ فَعَلَ كُرِهَ وَلَاشَيْءَ عَلَيْهِ وَتَطَيَّبَ وَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ

او کی د دغو کارو څخه يو کار وکړي مکروه خودی. لکن شی نه دی پر لازم، او خوشبوئی دی و لګوي، لکن په سر، ږيره او مخ او کالو، لنګ، وغيره دی نه موږی **پوه سه**: چې مصنف تول صيغی دلته د مخاطب پر ډول ليکلی دی ګويا مخاطب يې حاجی يا عمره کوونکی دی، عيني وائی چې په دغو صيغو کی باعث کول د حاجی يا معتمر پر زړه کړ د افعالو د حج او د عمری، او دوه رکعت لمونځ دی وکړي افضل دا ده چې اقتداء دی په عليه الصلوٰة والسلام ببې وکړي چې ده مبارك عليه السلام په اول رکعت کی د دغه لمانځه پسله الحمد لله څخه قُلْ يٰاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ. وايه او په دوهم رکعت کی قُلْ هُوَاللّٰهُ اَحَدٌ. ويله که څه هم هر سورت چې ووائی کافی دی.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِكَاتِبِهٖ وَلِمُؤَلِّفِهٖ وَلِوَالِدَيْهِمَا اَجْمَعِيْنَ.

اُرِيْدُ
وَقُلِ اللّٰهُمَّ اِنِّيْ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ

او ووايه ای الله زما اراده د حج ده، نو ته يې را ته اسانه کړی او قبول يې کړی زما څخه. **پوه سه** چې دا د مفرد حج نيت دی، او يا متمتع چې تر عمری وروسته نيت د حج کوی، او متمتع به اول داسی ووائی اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِیْ وَتَقَبَّلْهَا مِنِّیْ، او قارن به داسی وائی اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِيْدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُمَا لِیْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّیْ، قـال المصنف:

وَلَبِّ دُبُرَ صَلٰوتِكَ تَنْوِيْ بِهَا الْحَجَّ وَهِيَ لَبَّيْكَ

او وروسته تر لمانځه دی تلبيه ووائی چې نيت د حج به په کښی وي، او هغه تلبيه دا ده چې زه په خدمت در ته **پوه سه**: چې دا بيان دا افضل دی وره نه حج په مطلق نيت سره روا دئ.

اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ

ولاړ يم ای خدايه په خدمت در ته ولاړ يم هيڅ شريك نشته تا لره. په خدمت در ته ولاړ يم، په تحقيق ټول تعريفو

وَالنِّعْمَةَ وَالْمُلْكَ لَكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ وَلَاتَنْقُصْ

او ټول نعمتونه او باچهی خاص تا لره دی، او تا لره هيڅ شريك نشته، او تر دغو الفاظو دی څه

مِنْ هٰذِهِ الْاَلْفَاظِ شَيْئًا وَزِدْ عَلَيْهِ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ

شی نه کموی، او که څه خوښه سی نو پر دی تلبيه دی ور زياتی کی دا الفاظ

وَالْخَيْرُ كُلُّهٗ بِيَدَيْكَ لَبَّيْكَ وَالرُّغْبٰى اِلَيْكَ وَالزِّيَادَةُ سُنَّةٌ

زه ستا طاعت کوم په بار بار، او خير يعنی د دواړو دنيا و اخرت ستا په قدرت کی دی، او زه عاجزی او سوال تا ته کوم، او دا زياتوالی هم سنت دئ.

دَتلبیه مختصره ترجمه: زه ولاړیم په دروازه کی د عبادت ستا یا الله په بار بار، او ما قبوله کړی ستا دعوت نامه په بار بار، (ملاعلی قاری) هیڅ شریك نشته تا لره لبیك، په تحقیق سره حمد او نعمت او بادشاهي تا لره ده. او سعدیك، زه ستا طاعت کوم په بار بار، او خیر یعنی دواړو د دنیا و اخرت ستا په قدرت کی دی، والرغبٰی یعنی عاجزی او سوال ستا څخه دی یعنی تاته عاجزی کوم او ستا څخه سوال کوم،

فَاِذَا لَبَّیْتَ نَاوِیًا فَقَدْ اَحْرَمْتَ فَاتَّقِ الرَّفَثَ وَهُوَ

نو چی هر کله تا تلبیه ووئیله چی نیت دی هم وو نو ته محرم سوې، یعنی شرعًا چی محرم سوی نو به ځان

الْجِمَاعُ وَقِیْلَ ذِکْرُهٗ بِحَضْرَةِ النِّسَآءِ وَالْکَلَامِ الْفَاحِشِ

ساتی د رفث څخه او رفث جماع ته وائی، او بعض مفسران وائی چی رفث ذکر د جماع دی په حضور کی د

وَالْفُسُوْقَ وَالْمَعَاصِیْ وَالْجِدَالَ مَعَ الرُّفَقَاءِ وَالْخَدَمِ

ښځو او ځان و ساته د بیبا کو خبرو څخه لکه بکنځل یا فحش مسخری او د فسق او د گناهو څخه او معاصی وو څخه عطف تفسیری دی، او جنگ دی نه کوی د اندیوالانو سره او خادمانو سره یعنی نه دی قولی جنگ ورسره کوی او نه عملی جنگ، قَالَ اللهُ تَعَالٰی: فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِی الْحَجِّ، قَالَ

وَقَتْلُ صَیْدِ الْبَرِّ وَالْاِشَارَةُ اِلَیْهِ وَالدَّلَالَةُ عَلَیْهِ

او ځان ساته د وژلو څخه د ښکار د وچی لکه هوسی، کوتره، وغیره، په بر کی اشاره ور دی ته ده چی صید البحر لکه ماهی وغیره و حاجی ته مباح دی، او ځان ساته د اشاری څخه و صید البر ته، او د لالت وچانه هم مه ورکوه پر صید البر باندې، د اشارت او دلالت دا فرق دی، چی اشارت و حاضر ته ده او دلالت پر غائب باندی ده، کفایه، عن، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلُبْسَ الْمَخِیْطِ وَالْعِمَامَةِ وَالْخُفَّیْنِ وَتَغْطِیَةِ الرَّأْسِ

او ځان وساته ای حاجی د اغوستلو د روغ کری جامی کرقمیص وی که پرتوگ وی او کی د پتو په مابین کی درز ورکړلی وی

وَالْوَجْهِ وَمَسِّ الطِّیْبِ

او هم د ارنگه ځان وساته د تړلو څخه د لنگوټي، او د په پښو کولو څخه د موزو، **پوه سه**: چی د موزو څخه مراد متعارفی موزی یوازی نه دی بلکه هر د پښو شی چی بجلکی په پټیږی مراد دی او مه پټوه سر او مخ،

مسئله: د ټول او د بعض مخ وغیره فرق نشته. حتی که ئی پر سر د روه په دسمال وغیره بهٔ ئی نه تړی، او نه به خوله پټوی او نه بارخوا و که لاسونه پر ستر گو کښیږدی پروا نه ری، بحر، انق، او خوشبوئی هم مه مسه کوه، **مسئله**: چونکه حاجیان د حجر په غاړه عطر و سیښی چی کوی نو محرم حاجی ته نه ده رواچی یا لاسونه د ننه ور ننباسی، ولی چی دا هم مس الطیب دی.

وَحَلْقِ الرَّأْسِ وَالشَّعْرِ

او حاجی دی ځان ساتی د خرئیلو څخه د سر او د ویښتانو دا تعمیم بعد التخصیص دی، **پوه سه** چی مراد د حلق الراس څخه هغه عرفی خرئیل مراد نه دی، او د ویښتانو د خرئیلو څخه هم متعارفه معنا مراد نه ده، بلکه کی مراد ازالۀ د ویښتانو ده د بدن د هر ځایه څخه چی وی که په خرئیلو سره وی که په غچی پری کولو سره وی او که په کښلو سره او که په موی پاک سره وی او که په سوځلو سره وي. کی بچپله دا کار وکی او کی بل سړي ورو کی، البته کی په سترگه کی بانړومات سوی هغه کښلای سی کما ذکره بعض المشائخ، بحر، ودر، عن، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَیَجُوْزُ الْاِغْتِسَالُ وَالْاِسْتِظْلَالُ بِالْمَحْمِلِ وَالْخَیْمَةِ وَغَیْرِهِمَا

او روا ده حاجی ته غسل کول یعنی نه په استعمال د صابون ونحوه. او د غه رنگه رواده حاجی ته په سایه کی د کجاوی یا د خیمی او یا بل شی لکه سایوان ته کښینستل لکن په شرط د دی چی سر او مخ بی د محمل او خیمی او سایوان څخه نه مښلی او که ورسیدی بیا دا غسی کول مکروه دی، **مسئله** که حاجی بهر تالی یا غاب وغیره واخستی نه کراهت سته او نه جزاء او که کالی پر سر واخستی بیا جزاء پر سته څرو

وَشَدُّ الْهِمْیَانِ فِی الْوَسَطِ

او روا ده و حاجی ته تړل د همیانی یا د جیبو والا کمربند پر ملا باندی د پاره د ساتلو د پیسو که څه هم

همیانی یا کمربند خوگندلی دی، لکن الضرورات تُبیح المحظورات، وَمَا جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَاَكْثِرِ التَّلْبِيَةَ مَتٰى صَلَّيْتَ اَوْ عَلَوْتَ شَرَفًا اَوْ هَبَطْتَ

اوته ډیره وایه تلبیه هروخت چې دی لمونځ وکړی، اویا لوړځای ته پورته کیدل اویا کښته کیدلی

وَادِيًا اَوْ لَقِيْتَ رُكْبَانًا وَبِالْاَسْحَارِ رَافِعًا صَوْتَكَ

اویا کښته ځای ته شوه کیدلې. اویا نورسپاره په مخه درغله، اوډیره وایه تلبیه په وخت کی د سحار

بِلَا جُهْدٍ مُضِرٍّ

په داسې ډول چې آواز په تلبیه سره بلند کوه، اوپه لوړوالی د اواز به تکلیف پرځان چې تاوان درته کوی مه کوه، اویا ملګرو آزاروی، دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

فَاِذَا وَصَلْتَ اِلٰى مَكَّةَ يَسْتَحِبُّ اَنْ تَغْتَسِلَ

اوهر کله چې ته ورسیږی ومکی ته یعنی بنارته دمکی مکرمی نو مستحب داده چې ته غسل وکړی، **پوهه سه:** چې دا غسل د تعظیم البلدة الشریفه اود نظافت دپاره دی. نو ددی سببه حائض او نفساء ته هم مسنون دی،

پوهه سه: چې دخول وبنارته دمکی که لیلاً وی اوکه نهاراً وی پروا نلري، کنه هم افضله دخول دورځی دی. قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَتَدْخُلَهَا مِنْ بَابِ الْمَعْلٰى لِتَكُوْنَ مُسْتَقْبِلًا فِيْ

اوته داخل سه بنارته دمکی د دروازی څخه دبنار چې باب المعلیٰ یه بولی چې د مکی مکرمی په

دُخُوْلِكَ بَابَ الْبَيْتِ الشَّرِيْفِ تَعْظِيْمًا

شرقی طرف کی واقع ده، ددی دپاره چې ته په وخت کی د دخول د بنار ودروازی ته دبیت شریفي مخامخ

سی چې دروازه د بیت الله شریفی هم مشرق ده او ددپاره د تعظیم د بیت الله الشریف کیږی

وَيَسْتَحِبُّ اَنْ تَكُوْنَ مُلَبِّيًا فِيْ دُخُوْلِكَ حَتّٰى تَاْتِيَ بَابَ السَّلَامِ

مستحب داده چې ته دی تلبیه ویونکی ئې په وخت د دخول و بنارته ترهغو وخته چې ورځی باب السلام ته چې دحرم یوه مشهوره دروازه ده، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

فَتَدْخُلِ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ مِنْهُ مُتَوَاضِعًا خَاشِعًا مُلَبِّيًا

نوته داخل سه مسجد حرام ته دباب سلام څخه، په داسې حال کی چې عاجزی د ظاهر به درسره وی او

مُلَاحِظًا جَلَالَةَ الْمَكَانِ مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا مُصَلِّيًا عَلَى

خشوع یعنی ویره دباطن به هم همراه وي، او تلبیه ویونکی به ئې، او په خیال کی به دی وي عظمت

النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَلَطِّفًا بِالْمُزَاحِمِ دَاعِيًا بِمَا اَحْبَبْتَ

د غه ځای چې مسجد حرام او بیت الله شریفه ده، او اَللّٰهُ اَكْبَر به وایې او لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ به وایې

فَاِنَّهُ مُسْتَجَابٌ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْبَيْتِ الْمُكَرَّمِ

او درود ویونکی به ئې پر نبی علیه الصلوٰة والسلام باندی، او دعا کوونکی به ئې په هغه دعاء سره چې درته خوښه وي که د دنیاوی اوکه د اخرت وي، ولی چې دعا په نیزد لیدلو د بیت المکرم مستجاب او قبوله ده او د لطف او نرمی څخه به کار واخلی د ازدحام کوونکی سره یعنی د ازدحام کوونکی سره د زوره، او د خشونت کار مه اخله،

فائده: په دغه ځای کی د اقاربو دعاء خصوصاً د مور او پلار دعاء هم د فهم څخه مه باسه، او هغه کسان چې و تا ته یه وصیت د دعاء کړی وي، او تا هم وعده د دعاء ورسره کړي وی، که تفصیلی دعاء یه ډیره وی اجمالاً دعاء ورته وکړه مثلاً ووایه اللّٰهم اغفر لكل مَنْ اوصانى بالدُّعَاء،

پوښتنه: چې په حدیث کې دعطاءِ دادعاء د آنحضرت صلی الله علیه وسلم څخه راغلی ده: اعوذ برب البیت من الدین والفقر ومن ضیق الصدر وعذاب القبر. په مناقبو د امام اعظم راغلی دی چې یوسړي چې بیت الله ته تلی وحضرت الامام ته ئې وویل چې زه په نیت د حج د بیت الله شریفې کعبه دعا وکړم امام اعظم ورته وفرمائیل چې ته دغه دعاء وکړه په وخت دلیدلو دبیت الله شریفې» ای الله ته زما دعاوې قبلوه، نوکه دې دغه دعاء خدائ قبوله کړه ته به دابد دپاره مستجاب الدعات وگرځې، مجموزیلعی. انظر ایها الناظر الی غزارة علم ابی حنیفة الامام الاعظم رحمه الله، قال المصنف:

ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْحَجَرَ الْاَسْوَدَ مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا رَافِعًا يَدَيْكَ كَمَا

وروسته ته لیدو دبیت الله او دعا کا نو، بیا نو مخامخ روان سه د حجراسود پرخوا لاسونه پورته ونیسه

فِي الصَّلٰوةِ وَضَعْهُمَا عَلَى الْحَجَرِ الْاَسْوَدِ وَقَبِّلْهُ بِلَا صَوْتٍ

لکه په لمانځه یعنی په افتتاح کې او الله اکبر ووایه او دواړه لاسه کښیږده پر حجراسود باندې او حجر اسود مچ کړه بیله آواز د مچیدو په وخت، قال المصنف:

فَمَنْ عَجَزَ عَنْ ذٰلِكَ اِلَّا بِاِيْذَاءٍ تَرَكَهُ وَمَسَّ الْحَجَرَ

او څوک عاجزه سو دمذکوره دول د حجراسود د مچیدو څخه لکه چې اغلب په موسم کې د حج داعجز

بِشَيْءٍ وَقَبَّلَهُ اَوْ اَشَارَ اِلَيْهِ مِنْ بَعِيْدٍ مُكَبِّرًا حَامِدًا مُصَلِّيًا

ستر نو دی برید دی هغه قسم څېول، ولې چې په هغه دول مچیدو په سبب د ډیراز دحام خلک ازاره ول راچې او دخلکو

عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ازاره ول خو حرام دی او د حجر اسود مچول سنت دي. درویش وائې چې زه گمان نه کوم چې په موسم کې د حج یا په وړ نوځ کی شپاه

څوک حجراسود بیله پوره ازاره دخلکو دی څوک مسه کړي، او عوام کالانعام خو بیه په داسې وجه مسه کوي چې یو پر بل سپریږي، او یو بل سره کشوي نو به مسه کوي او ورته کارځو یقینا حرام دی، او عوام سپه دی فخر کوي چې نن په طواف کې می په هر شوط کې حجراسود مسه کړي. فالحذر الحذر.

مصنف وائې، که اوله طریقه بې ازاره نه وه ممکنه نو دی په یو شي لکه پتهو یا لکړه حجراسود مسه کړي او بیا هغه شي مچ کړي او که دی هغه هم نه وه ممکنه نو ده لری اشاره دی ورته وکړي په لاسو سره، په داسې الله اکبر ویونکی به وي، او لا اله الا الله ویونکی به وی، او درود ویونکی به وی پر نبی علیه الصلوة والسلام باندی. درویش وائې چې د ډیراز دحام په وخت کې د دغو شیانو دوئیلو وقوف او دریده هم وسری ته نه میسره کیږي کما یدل علیه التجربه، بلکه صرف دی الله اکبر د دی واره وئیلو فرصت چې سړي پیدا کړي ډیر خوشحالی به وی. والله الموفق.

ثُمَّ طُفْ اٰخِذًا عَنْ يَمِيْنِكَ مِمَّا يَلِي الْبَابَ مُضْطَبِعًا

بیا نو طواف شروع کړه چې شروع پر راسته اړخ کوی چې دروازې ته د کعبې شریفې څرمه وي. او مضطبع

وَهُوَ اَنْ تَجْعَلَ الرِّدَاءَ تَحْتَ الْاِبْطِ الْاَيْمَنِ وَتُلْقِيَ طَرَفَيْهِ

به وی، اضطباع دی ته وائې چې پتهو د گرځوه لاندی تر راسته بغل او دواړه طرفه یه پر چپه اوږه

عَلَى الْاَيْسَرِ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ دَاعِيًا فِيْهَا بِمَا شِئْتَ

واچوی او طواف دی اوه شوطه وکړه په داسې حال کې چې په اوه شوطه کې دعا کوه هغه دعا چې ستا خوښه وی یعنی تعیین د دعاء نسته او طواف

وَطُفْ وَرَاءَ الْحَطِيْمِ

کوه د حطیم د باندې، **فائده**: حطیم مشتق د حطم څخه دی په د قطع دغه تهوبته ده چې شکل د دال لری د بیتی شریفی څخه ده، د جاهلیت په وخت کې قریش جلا کړیده، ولې دوی هغه روپی سره جمع کړی وی په هغو روپو

مکمله کعبه پر قواعدو دابراهیمؑ نه جوړیده نو د غه توته یې جلا کړو او ټول حطیم د کعبې شریفې جزء نه دی بلکه په قدر د شپږو گزو ده، موجود دیوال څخه د کعبې جزء د کعبې دی، په روایت د مسلم د عائشه رضی الله تعالیٰ عنها څخه،،

پوښتنه: نو په دې صورت کې حطیم باید مربع وائ لکه کعبه شریفه نو پرده غه شکل د دال ولې دی، درویش وائي چې په غایة البیان کې وائي چې قبرد هاجرؑ او اسمٰعیل علیهما السلام په حطیم کې دی آه نو زما خیال دادی چې حطیم ته چې دوینه فراخي ور کړیده، او په شکل مذکور جوړ سوي دی په قدیم الزمان کې دپاره ده مراعات د د غو قبرو لکن په مرور د زماني هغه دوه قبره محو د سوه او د حطیم جزء و گرځیدله، والله اعلم بالصواب،،

او په حدیث شریف کې راغلي دی که چا ښرا وکړه په حطیم کې و هغه چاته چې پرده ئې ظلم کړی وو هغه به خدائ د هغه ظلم په وجه تهوکر تهوکر کړي» بحر، در، عزه **فـائـده**، دا قانون دی چې تجربه د دی قانون شاهد عدل دی چې هره دعا چې سړي یې په معنا یه پوهیږي په هغه دعا کې حضور د زړه او همرقت د زړه او هم عجز او انکسار ډیروي تر هغه دعا چې سړی یې په معنا نه پوهیږي. او دا هم شرعي مسئله ده چې هیڅ الفاظ ویل بیله فهمه ده معنا ثواب نه لري، بیله الفاظ قرانیه وو مبارکه وو، نو بناءً علیٰ هذا هر حاجي دی په ټولو شوطو کې د طواف د کعبې شریفي او یا په اشواطو کې د سعي بین الصفا والمروة بخپله مورنۍ ژبه دعا کوی، ولې چې هر حاجي ته خپل ضروریات او حاجات چې په دربار کې د خدای جل جلاله یو عریضه وي سبه معلوم دی او دا نه ده معلومه چې په عربي دعا کې به د حاجي ټول خصوصي حاجات درسره سي او که څرنګه! لهذا مصنفؒ وویل داعِیًا فِیْهَا بِمَا شِئْتَ، او د ټولو کتابو د فقهي شریفي د غه مسئله ده،

التفریع بعض مناسك په پښتو او بعض په فارسي یا اردو، چې بعض ملایا نو جوړ کړي دی هغه مسائل د حج او د عمرې او د فرائضو، واجباتو، سننو او جنایاتو وغیرها چې په دغو نه بولیکلی دی د هغه مونږ ډیره شکریه وایو، او دا یو لوی خدمت بولو د خپل قوم او هم نه بو دپاره، لکن دوی چې وائي: د شوط اول داد عاده، او د شوط ثاني داد عاده، وهکذا دا کوم لازم شی نه دی

خوانندہ عوام دا ګمان کوي چې دا شوطونه بیله د غو دعاګانو نه دي صحیح نو څکه دوی په طواف کې او په سعي کې هغه د مناسکو رسالي وکتنه نیولي وي. او طواف یا سعي کوي، او په دوران کې د طواف چونکه دده سترګې په مناسك کې دی دا حاجي په ټکه ووهي او د بل حاجي پښو ور و خیژي، حتیٰ ګاهي ښځه په ټکه ووهي، او د حاجي په سترګی کې نه ور بیځ دا ونکو معلومیږي، او نه ئې په اعضاء ظاهره وو باندی د عجز او انکسار او خشوع او خضوع علامی معلومیږي.

پوښتنه: مطوفان چې د حاجیا نو د تعلیم دپاره معلما نو مقرر کړي وی هغه ټوله خوبه عربي ژبه دعا کوی **جواب** هغه د دغو دعاګانو په معناهم پوهیږي. نو که ته ای حاجي د غسي یې چې هم په عربي الفاظو پوهیږي او و یلای ئې هم سي. او هم یې په معنا پوهیږي نو خود یر اعلیٰ» او که صرف الفاظ ویلای سی، نو بخپله مورنۍ ژبه ټول حاجات خپل د رب العزت په دربار کې په ټولو شوطو کې د طواف یا سعي عرضوه وبالله التوفیق،

وَاِنْ اَرَدْتَّ اَنْ تَسْعٰى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ عَقَبَ الطَّوَافِ

او که ستا اراده وه چې تر طواف وروسته سعي په مابین کې د صفا او مروه وکړې نو رمل وکړه په دري

فَارْمِلْ فِى الثَّلَاثَةِ الْاَشْوَاطِ الْاُوَلِ وَهُوَ الْمَشْىُ

اولو شوطو کې چې اول دی، او رمل څه معنا ده تګ دی په طواف کې چابك، سره د ښور ولو د او بزو

بِسُرْعَةٍ مَعَ هَزِّ الْكَتِفَيْنِ كَالْمُبَارِزِ يَتَبَخْتَرُ بَيْنَ الصَّفَّيْنِ

لکه یو سړي چې جنګ ته د کافرانو ورځي، نو دی په سبه فخر ایماني په مابین کې د دوو صفو د مسلمانانو

فَاِنْ زَحَمَهُ النَّاسُ وَقَفَ فَاِذَا وَجَدَ فُرْجَةً رَمَلَ لَا بُدَّ لَهُ

او کافرانو ګرځي، او که چیری د خلکو په ازدحام کې راغلی نو دی ودریږی، هر وخت چې فرجه او لار پیدا

مِنْهُ فَيَقِفُ حَتّٰى يُقِيْمَهُ عَلَى الْوَجْهِ الْمَسْنُوْنِ بِخِلَافِ

سوه بیا دی رمل شروع کړی اوچاره نسته تالوه د رمل څخه تا چی ته وکړی طواف په طریقه مسنونه باندی

اِسْتِلَامِ الْحَجَرِ الْاَسْوَدِ لِاَنَّ لَهُ بَدَلًا وَهُوَ اِسْتِقْبَالُهُ وَ

اوخلاف د مسه کولو د حجر اسود ولی د هغه د استلام د پاره دی نه دریږی، ولی چی مسه د حجر اسود بدل لری چی هغه مخامخ ورته دریدل دی او مسه کوه ته

نَسْتَلِمُ الْحَجَرَ كُلَّمَا مَرَرْتَ بِهٖ

حجر اسود هر پلا چی ته تیریږی پرده یعنی کی د مسی امکان وو بیله ازاره د خلکو، اوچونکی رمل بدل نه لری نو خوله څخواه به ورته دریږی درویش وائی چی نزدی دا ختر په ورځو کی به په ډیره مشکله به حاجی پر وجه مسنونه یعنی د رمل سره به طواف کوی که څه هم ورته ودریږی چی په ساعتو ساعتو به حاجی پر ځا یک تګ اوږی بنورولو به قدرت پیدا کوی، والله اعلم بالصواب: پوهسه: چی دا رادی په قید نفل طواف خارج سو، ولی ترڅو دروسته څو حاجی اراده د صفا او مروه د سعی نه لری،

مسئله: د رکن یمانی مسه کول ښه کار دی لکن په ظاهر روایت کی سنت نه دی، او رکن شامی او عراقی چی د حطیم پرخوا دی نه دی مسه کوی" ط، قال المصنف:

وَيَخْتِمُ الطَّوَافَ بِهٖ وَبِرَكْعَتَيْنِ فِىْ مَقَامِ اِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ

او حاجی دی طواف ختم پر مسه کولو د حجر اسود کوی، او په دوه رکعته لمونځ کولو په مقام ابراهیمؑ

السَّلَامُ اَوْحَيْثُ تَيَسَّرَ مِنَ الْمَسْجِدِ ثُمَّ عَادَ فَاسْتَلَمَ

کی یعنی هغه ته نزدی، او یا هر ځای د مسجد حرام څخه چی ده ته ممکنه او اسانه وی یعنی که پر مقام ابراهیم

الْحَجَرَ وَهٰذَا طَوَافُ الْقُدُوْمِ وَهُوَ سُنَّةٌ لِلْاٰفَاقِيِّ

ازدحام وو او په دوه رکعته لمانځه دی بیرته راسی حجر اسود ته او مسه دی کړی یعنی پالاسونه

دی ورته پوره کړی که ازدحام وو، او دی طواف ته طواف قدوم وائی، او دا طواف سنت دی هغه چا له چی د اطرافو څخه راغلی وی یعنی د مکی سړی ته سنت نه دی **فائده**: مقام ابراهیم په قول د طحطاویؒ د هغی ډبری نوم دی چی ابراهیم علیه السلام به کاهی کاهی د هاجرۍ او د ده د زوی اسمٰعیل علیه السلام وملاقات ته راتی چی ده به امر د ساره چی د ده ښځه وه د اوړ او زوی په خالی شیله کی د مکی چی هلته نه انسان وو او نه اوبه وی پری ایښی وو او بیا په هغه ځای کی خدای د زمزم څا پیدا کړی او نور خلک هم دلته اباد سوه نو چی دی پر اوښ سپور راغلی پر دغه ډبری به پښه کښیښوول راتا به سو، او چی سپریدی به هم به ئی پر دغه ډبره لپښه ایښوول او سپریدی به" نو قدرتی د ده مبارک قدمونه په هغه ډبره کی پیدا سوه او اوس هم سته، او بعض فقهاؤ وائی چی مقام ابراهیم هغه ډبره ده چی ابراهیمؑ او اسمٰعیل علیهما السلام خدای جل جلاله امر کړه چی زما د عبادت د پاره هغه ځای ته چی جبرئیلؑ ورښوولی وو یو خونه جوړه کړه، نو دوی چی په بناء د کعبی مبارکی لاس پوری کړی نو تر هغه وخته پوری چی د دوی لاسونه دیواله ته رسیده خو ډبری او ختی به ئی پر ایښوولی، او هر کاه چی دیوالونه لوړ سوه او د دوی لاسونه ورسیدله نو خدائ دی امر کړی چی پر دغه ډبره ډبری یا ختی درسره اخله دا ډبره په قدرت د خدای پورته کیږی تر څو چی ته هغه ډبری او ختی پر دیواله د کعبی شریفی ایږدی او بیرته به کرار کرار راکښته کیږی وهکذا څو چی دیوالونه د کعبی شریفی پوره کیښږی نو په دغه ډبره کی پردی تقدیر هم نښانه د قدمینو د ابراهیمؑ پیدا سوه او اوس هم سته،

فائده: بیت الله شریفه د ادم علیه السلام تر نزول مخکی ته د مخه ملائکه وو جوړه کړی وه، قال الله: اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُّضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِیْ بِبَكَّةَ" الآیه: بیا په طوفان نوح علیه السلام کی خرابه سوه او ترخا ورولاندی سوه، او بعض وائی چی اسما نو ته نقل سوه خو په هر صورت په نوی بناء سره د بیت الله شریفی خدای پاک ابراهیم او د دوی زوی اسمٰعیل علیهما السلام ما مور کړه هغه چی بیت الله از سر نو تعمیر سوه **فائده**: د تواریخو اسلامیه وو په کتابو کی وائی چی د کعبه شریفی موجوده بناء چی حجاج بن یوسف کړیده، ۱۵ ښځلسمه بناء ده،

فائده مقام ابراهیم په قدیمه زمانه کې په کعبه شریفه پورې متصل پروت وو د دروازې وراسته طرفته: قَالَ اللّٰهُ تَعَالیٰ: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ اِبْرَاهِیْمَ مُصَلًّی، نو څه وخت چې طائفین ډیریدل او مصلین او دوی ته سره ځائیدل نو بیا مقام ابراهیم د طواف د ځای څخه یو اندازه گوښه د هندارو په بنیښه کې کینښو. دد رو لیش داولو څجو په وخت کې هم مقام ابراهیم تر مطاف دباندې وو» نو چا چې به طواف وکړی نو د مقام ابراهیم سره به ئې دوه رکعته د طواف ادا کړو رفته رفته چې حاجیان ډیریدل او مطاف تنگیدی نو مقام به په مطاف گډ کړی، حتی چې هم اوس مقام ابراهیم تخمیناً په ما بین کې د مطاف دی»

جاہل عوام:

چې دا یې اوریدلی دی چې دوه رکعته د طواف د مقام ابراهیم سره ادا کیږي، نو په عین مطاف کې پر لمونځ ولاړ وي چې طائفین یه ترشا او مخ تیریږي، او گاهې چې دوی پر سجده پراته وي د طائف فکر وی پر سر ئې پښه وړ کښیږدي، او گاهې څوک سره ملگري وي او تر لا سوئې سره نیولي وي پر لمونځ کونکو پېره کوي او د طائفانو څخه یې ساتي، دا دوی ناپوهي ده، ولې دوه رکعته لمونځ د طواف په ټوله حرم شریف کې روادی، دا د عوامو پر موجوده نقشه د غسې لمونځ مکروه دی، بلکه په بحر الرائق کې وائي چې په حرم شریف کې صرف د غه لمونځ افضل دی کې پرا طاق کې وکړي هم روادی تر هغو چې په بل طواف د شروع اراده نه لري او کې بل طواف ته اراده وه نو د اول طواف لمونځ على الفور لازم دی، او که بل طواف به نه کاوه چې وطن ته ولاړ بیا هم د غه دوه رکعته کولای شي ولې چې دا واجب على التراخي دی،

فائده: د غه اول طواف ته لکه چې طواف قدوم وائي طواف التحیه او طواف اللقاء او طواف اول العهد یه هم بولي كذا في العنایه **فائده**: وروسته تر دوه رکعته د طواف هغه دعاء چې آدم على نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام څخه منقول ده ډیره زیبا او جامع او په زړه پورې دعاء ده، او هغه دا ده، اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ تَعْلَمُ سِرِّیْ وَعَلَانِیَتِیْ فَاقْبَلْ مَعْذِرَتِیْ» خدایه ته خبرئې زما په پټ حال او په ښکاره حال ته قبول کې زما عذر یعني چې د گناهو په باره کې سوال د مغفرت دی. وَتَعْلَمُ حَاجَتِیْ فَاَعْطِنِیْ» او ته خبر یې زما په حاجت نو ته زما حاجت را پوره کې

چې خیر د دنیا او اخرت دی، اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ اِیْمَانًا یُّبَاشِرُ قَلْبِیْ» خدایه زه ستا څخه سوال کوم د داسې ایمان چې کوم وي د زړه سره زما یعني نوع د نفاق نه وي پکښې، وَیَقِیْنًا صَادِقًا حَتّٰی اَعْلَمُ اَنَّهٗ لَا یُصِیْبُنِیْ اِلَّا مَا كَتَبْتَ عَلَیَّ، او زه ستا څخه غواړم د رښتیا گونیقین ستا بر کار و چې هغه نو دا دی حتیٰ چې زه پوه شم په دې سره چې ماته نه رسیږي یعني د مصائبو څخه مگر هغه څه چې تا په ازلي قلم پر ما لیکلي وي، یعني د هغو څخه د خلاصون لار نشته په هیڅ حیله، وَالرِّضَاءُ بِمَا قَسَمْتَ قَدْ غَفَرْتُ لَكَ» او خدایه زه د تا څخه رضا غواړم په هغه څه چې تا زما په قسمت کې لیکلي وي، په حدیث شریف کې راغلي دي چې خدای پاك آدم علیه السلام ته وحی را واستوله: ما وبخښلي عمومي بخښه مې کړیده و تا ته، او هیڅ څوك ستا د اولاد څخه به ماته د رخواست و نه کړي په مثل ستا د درخواست مگر نه زه به بخښم گناهونه د هغه، او به دستي ور کوم هغه شی چې د دستي چارو څخه وي، او دا چې دنیا به ورته داسې کوم چې د دې په به سپیره وي لیعني، مِنْ حَیْثُ لَا یَحْتَسِبُ، چې دده به گمان نه وي، که څه هم دده اراده و هغه دنیا ئې شي ته نه وي، عن، در، قَالَ المصنف

ثُمَّ تَخْرُجُ اِلَی الصَّفَا فَتَقْعُدُ وَتَقُوْمُ عَلَیْهَا حَتّٰی تَرَی الْبَیْتَ

بیا به نوته و وزې د حرم شریف څخه د صفا وغره ته یعني پر باب الصفا باندې او وړ پورته به سې او وه

فَتَسْتَقْبِلُهٗ مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا مُلَبِّیًا مُصَلِّیًا دَاعِیًا وَتَرْفَعُ

به درېږې پر صفا تر څو چې ته وینې بیت الله نو به مخامخ ودرېږې و هغې ته په داسې حال کې چې الله اکبر به وائې، او لا اِلٰهَ اِلَّا الله به وائې او تلبیه به وائې

یَدَیْكَ مَبْسُوْطَتَیْنِ او درود به وائې او دعا به کوې یعني هر څه چې دې خوښه وي، او لاسونه به هم دواړه پورته کوې سره خلاص، **پوه سه** چې ما په باربار وئیلي دي چې دعاء بخپل مورنی ژبه کول ډیر حضور د زړه راولي خو بیا هم بلغي په شرح کې د کنز دا جامع عربي دعا را اوړی ده: لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ یُحْیِیْ

وَيُمِيْتُ وَهُوَحَيٌّ لَا يَمُوْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَعَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَانَعْبُدُ اِلَّااِيَّاهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكٰفِرُوْنَ» درې واړه د روایتونو والي چې دغه کلمات کرخه پړې بنو کلمات دي، لکن عبارت د مصنفؒ ډیر جامع دی ولې چې مصنفؒ اَللّٰهُ اَکْبَرُ وایه اوده تلبیه ویل او درود ویل، او بیا د حاجت خپل غوښتنه هم زیاته کړیده، نو که دغو کلماتو سره د مصنفؒ د عبارت هم مراعات وسي ډیره بهتر بیا وی لکن دا ازدحام په وخت کی دونه اوږدی ولاړې ته او دعا ووته به خلګ سړی نه پریږدی»، کما يدل عليه التجربة في هذا الزمان

ثُمَّ يَهْبِطُ نَحْوَ الْمَرْوَةِ عَلٰى هِيْنَتِهٖ فَاِذَا وَصَلَ بَطْنَ الْوَادِيْ

بیله صفا نخه راجي دی د دغه غره نخه کښته سي و طرفته د مروه د غره، په سکون او اطمنان

سَعٰى بَيْنَ الْمِيْلَيْنِ الْاَخْضَرَيْنِ سَعْيًا حَثِيْثًا فَاِذَا تَجَاوَزَ

سره نو چي دی ور سیږی نس دهغه شیلو ته بیا دی ځغلی په مابین کی دهغو دوو میلا نو چي په

بَطْنَ الْوَادِيْ مَشٰى عَلٰى هِيْنَتِهٖ

رنګ زرغونه دی سعیًا یعنی تګ چابک حتی تر هغه شیلی چي تیر سي نو بیا دی معتاد تګ په سکون او اطمنان سره کوی» د روایتونو والي چي په اولو کلو کی چي مونږ ته تلو ژبا په دغه ځای کی د دغو دوو میلانو تر مابین شیله وه چي په هغې کی به شګی وی او ډیره کښته وه. او اوس خو نه شیله سته او نه شګی او نه ځوړوالی صرف د غو دوو میله پر دوا ړو طرفو به په زرغونه رنګ وهلی دی چي حاجیان هلته چابک چابک ځي و بس.» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

حَتّٰى يَاْتِيَ الْمَرْوَةَ فَيَصْعَدُ عَلَيْهَا وَيَفْعَلُ كَمَا فَعَلَ عَلٰى

حتی چي ورځی د مروة غره ته نو پر هغه دی ور پورته سي او هوری دی هم هغه کار ونه وکړي

الصَّفَا يَسْتَقْبِلُ الْبَيْتَ مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا مُلَبِّيًا مُصَلِّيًا

لکه پر صفا چي کړی وه مخامخ و بیت الله شریف ته دی ودریږی، اللّٰه اکبر دی ووائی

لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دی ووائی تلبیه دی ووائی درود دی ووائی دعا دی کوی لاسونه دی خلاص نیولی وی و طرف ته د اسمان او دا نو یو شوط سو **فَائِدَه:** مصنفؒ چي دغه عبارت اول وایه و یَفْعَلُ آه نو دغه وروسته بیا ته یستقبل آه ضرورت نه وو خو تهوله په صفاء کی تیر سوه اَللّٰهُمَّ الا ان يقال اوردها لمزيد التوضيح وللمبالغة في بيان افعال الحج»

دَقِيْقَه: مصنفؒ د صفا په وقوف کی داسی ووئیله حتی تری البیت آه او د مروه په وقوف کی هغه عبارت نه را اوړی صرف دایه ووئیله: یستقبل البیت ولې چي د مروه نخه بیت الله شریف نه معلومیږی، چي په مابین کی بناوی دی نو صرف وجهت ته د کعبی دی مخامخ سي کی خرهم نه وینی، **مَسْئَلَه** پردی مسئلی کی چي د صفا نخه تر مروه پوری یو شوط دی دا زمونږ د ټولو حنیفیانو مذهب دی مګر فقیه ابوجعفر الطحاویؒ وائی چي د مروه نخه چي بیرته صفا ترراسی نو یو شوط دی، نو ۱۴ خوارلس واره سعی غواړي د فقیه مذکور دلیل او د هغه جواب په بحر الرائق او عنایه کی مطالعه کړي.» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

ثُمَّ يَعُوْدُ قَاصِدًا الصَّفَا فَاِذَا وَصَلَ اِلَى الْمِيْلَيْنِ الْاَخْضَرَيْنِ

او بیا دی را وګرځی د مروه نخه په قصد د صفا او هر وخت چي ور سیږی میلینو اخضرینو نو دی

سَعٰى ثُمَّ مَشٰى عَلٰى هِيْنَتِهٖ حَتّٰى يَاْتِيَ الصَّفَا وَيَفْعَلُ

بیا دی چابک سی، چي تر هغو تیر سی، بیا دی نو د عادی تګ کوی، حتی چي صفا ته ور سیدی

كَمَا فَعَلَ اَوَّلًا وَهٰذَا شَوْطٌ ثَانٍ فَيَطُوْفُ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ

بیا دی نو پر صفا هغه کارونه وکړي چي اول واریه کړي وه، او دا دوهم شوط سو، یعنی خلافًا لابي جعفر الطحاويؒ ولې چي هغه وائي چي صفا ته چي بیرته راغلی نو یو شوط پوره سو کما مرانفا

يَبْدَأُ بِالصَّفَا وَيَخْتِمُ بِالْمَرْوَةِ وَيَسْعٰى فِيْ بَطْنِ الْوَادِيْ

نو اوه شوطه ته پر دغه ډول پوره کړه،

فِي كُلِّ شَوْطٍ مِنْهَا حتی چې شروع د طواف د صفا څخه کیږي او ختم یې پر مروه کیږي، او چابک تګ به کوي پر نس کې د شیلې په هر شوط کې، په بحر الرائق کې وائې چې چابک والې په شیلې کې په هر شوط کې سنت خودی لکن په ترک سره یې شي لیعنی دم یا صدقه نه لازمیږي آه قال المصنف:

ثُمَّ يُقِيمُ بِمَكَّةَ مُحْرِمًا وَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ كُلَّمَا بَدَا لَهُ وَهُوَ بیا دی نو او سیږي چې حاجي وي په مکه مکرمه کې احرام بنده او طواف د بیت الله دې کوي هر وخت چې د ده خوښه وي او طواف نفلي

أَفْضَلُ مِنَ الصَّلٰوةِ نَفْلًا لِلْاٰفَاقِيِّ افضل دی تر نفلي لمانځه اطراف سرو لره، ولې چې نفلي لمونځونه خو دی به وطن کې هم کولای سي چې زړه یې غواړي هغونه قدر او د طواف خو اخو محدودي شي او ورځی دي، قال المصنف:

فَاِذَا صَلَّى الْفَجْرَ بِمَكَّةَ ثَامِنَ ذِي الْحِجَّةِ تَاَهَّبَ لِلْخُرُوْجِ نو بیا چې ده لمونځ وکړی د سحار د اتمې ورځی د لوی اختر د میاشتی نو ځان دې اراسته کړي د وتو ته

اِلَى مِنًى فَيَخْرُجُ مِنْهَا بَعْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَيَسْتَحِبُّ د منٰی نو دی ووزي د مکې څخه پسله راختلو د لمر، او مستحبه دا ده چې د ماپښین لمونځ دی په منٰی

اَنْ يُصَلِّيَ الظُّهْرَ بِمِنًى وَلَا يَتْرُكُ التَّلْبِيَةَ فِيْ اَحْوَالِهِ کې وکړي. او تلبیه دې نه پریږدی په هیڅ وخت د وختو کې مګر نه په طواف کې **پوره سره**

كُلِّهَا اِلَّا فِي الطَّوَافِ چې منٰی په پخوا زمانه کې دیوی قریې نوم وو چې د ری کوڅې په کښې وي، او په اوسنی زمانه کې بند بناشته بنا ردی او منٰی په حرم کې داخله ده، بحر د ر،

قال المصنف **وَيَمْكُثُ بِمِنًى اِلَى اَنْ يُصَلِّيَ الْفَجْرَ بِغَلَسٍ وَيَنْزِلُ** او حاجي دې د رنګ کوي په منٰی کې تر هغو چې د نهم د ورځی د سحار لمونځ دی په تاریکه کې وکړي او د ده نزول باید قریب و مسجد خیف ته وي چې هغه په

بِقُرْبِ مَسْجِدِ الْخَيْفِ اوسنی زمانه کې ډیر ښایسته مسجد دئ، او په پخوا زمانه کې زما پیاد دی صرف د قبلې پر خوا خو بر نډی وی او په نور میدان کې د مسجد شګې اوارې وې، و بس، قال المصنف:

ثُمَّ بَعْدَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ يَذْهَبُ اِلٰى عَرَفَاتٍ فَيُقِيْمُ بِهَا نو ور وسته تر راختو د لمر لعینی د نهمی ورځی و لاړسی د عرفات پر خوا چې هلته ور سیدی نودی او وری (هلته) او سیږي، عرفات ته عرفه هم وائی چې نوم دی د ډیر فراخه مبارك میدان چې په اوسنی زمانه کې چې تعداد د حاجیانو ګاهی و شل (۲۰) لکه ته ور سیږي دا ټول حاجیان بې ازدحامه په هغه مبارك میدان ځائیږي، قال المصنف:

فَاِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ يَأْتِيْ مَسْجِدَ نَمِرَةَ نو چې لمر زوال وکړي نو دی حاجي ورسي و مسجد نمره ته چې پر عرفات د یو مسجد نوم دی، **فائده**: چونکه په اوسنی زمانه کې حاجیان به لکونو دی او په مسجد نمره کې یې امکان د ځائیدو نسته، نو که څوك په خیمو کې لمونځونه وکړي کوم حرج نه وی ان شاء الله تعالیٰ:

فَيُصَلِّيْ مَعَ الْاِمَامِ الْاَعْظَمِ اَوْ نَائِبِهِ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ نو چې مسجد نمرې ته ورغلی نو دی لمونځ دی وکړي سره د لوی امامه چې د بیت الله شریفې امام دی یا د نائب

بَعْدَ مَا يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا وَيُصَلِّي الْفَرْضَيْنِ سره د هغه حتی چې شروع د طواف د صفا څخه کیږي او ختم یې پر مروه کیږي، او چابك تګ به کوي

دماپښين لمونځ اودماز ديګر لمونځ يعنې په وخت کې دماپښين پسله دې چې امام دوې خطبې ووائي چې په مابين کې جلسه هم وکړي، يعنې لکه دجمعې د لمانځه په يوه اذان دوه اقامته سره،

فـائده په بحرالرائق کې وائي چې مصنف چې دمازديګر لمونځ ذکر کړي پس دماپښين دلمانځه نه اشاره په ودې وکړه چې ۲ دوه رکعته سنت چې دماپښين تر لمانځه وروسته دي هغه دې په مابين کې نه کوي اوکول تې مکروه دي، نونفل خو په طريق اولې مکروه دي کما سيأتي ه

ښکاره فائده چونکه امام دحرم شريف په مذهب وهابي دی او دوی په نزد تر عرفاتو هم مسافر ګڼل کيږي، نوځکه دی دماپښين دوه رکعته سفريانه کوي اودمازديګر لمونځ هم دوه رکعته اوزمونږ دحنفيانو په نيز سړی هلته مسافر بلل کيږي چې دری ورځو اوشپو دپاره دکور ووزي، نوپه دې سبب زمونږ اقتداء په دغه پسې نده صحيح، ولې چې دامام لمونځ زمونږ په عقيده فاسد دی، ولې چې مونږ دې مقيم بولو اودی دوه رکعته کوي. **پوښتنه**

بعض خلګ بلکه بعض ملايان وائي چې دسعودي حکومت دپاره دمراعات دنورو مذهبو امام مکه په ورځ دعرفات دسحار طائف ته بوزي چې دمسافت دسفر عند الکل ده، اوده هغې خوانخه په عرفاتو ته راولي. چې دی مسافر وګرځي اولمونځ به دوه رکعته بالاتفاق وګرځي، نوبيا ولې زمونږ لمونځ نه دی پسې روا! **جواب** وهابيان خپل مذهب بولي اوپه مراعات کې دمذهبيت درجه دی نوګمان نه کوم چې دوی به داسې کوي، اوچا دحکومت دخوا نخه هم داسې ګواهي بالمشافهه نه ده ورکړي، نوبيا به داوی چې زمونږ حاجيان دی دماپښين لمونځ سره دسنتو په جماعت دماپښين پخپل وخت کې اداء کړي اوبيا دی دمازديګر لمونځ دمازديګر په وخت کې وکړي، قال المصنف

وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَهُمَا اِلَّا بِشَرْطَيْنِ اَلْاِحْرَامُ وَالْاِمَامُ الْاَعْظَمُ

اوجمع نده روا په مابين کې د دغو دوولمونځو مګر په دوه شرطه سره يو به سړی محرم وی او

فَلَا يَفْصِلُ بَيْنَ الصَّلٰوتَيْنِ بل به يې لمونځ په امام اعظم پسې وی نوبې احرام سړي جمع دلمونځو نه سي کولای

اوکه په امام اعظم پسې نه وو ولاړ کړنه لمونځ په جماعت کوي مثلاً په خيموکې هغه ته هم جمع نه ده روا، اوجلا والی دی نه کوي په مابين کې د دغو دوولمونځو په نفلو سره.

پوښتـه : چې مراد د نفلو نخه زائد تر فرضو دی چې معنا عامه د نفلو ده نو راتبه سنت بعدی دماپښين دی هم نه کوي کما مر» در، قـال المصنف :

وَاِنْ لَمْ يُدْرِكِ الْاِمَامُ الْاَعْظَمُ صَلّٰى كُلَّ وَاحِدٍ فِيْ وَقْتِهَا الْمُعْتَادِ اوکه سړي ونه رسيدی وامام اعظم ته يا سهواً يا قصداً، نو دی هغه سړی اداء کړی هريو د دغو دوولمونځو نخه په معتاد وخت دماپښين اومازديګر کې يعنې کې يوانځې کاوه اوکه په جماعت کاوه، قـال المصنف :

فَاِذَا صَلّٰى مَعَ الْاِمَامِ يَتَوَجَّهُ اِلَى الْمَوْقِفِ وَعَرَفَاتٌ

نوچې سړي لمونځ وکړي سره دامام نومخ دی کې دموقف خواته، اوعرفات ټوله ځای د دريدو دی

كُلُّهَا مَوْقِفٌ اِلَّا بَطْنَ عُرَنَةَ مګر نس دعرنه شيلي، **پوښته** چې عرينه وغربي طرفته دمسجد نمره ده حتی چې هم دااوس عرنه وجانب غربي ته دمسجد نمره ور ضم سوی دی، **فـائده**: باجي دابن حبيب نخه روايت کوي چې عرفات ټوله دحل محکه ده، مګر عرنه په حرم کې داخله ده والله علم

قال المصنف **وَيَغْتَسِلُ بَعْدَ الزَّوَالِ فِيْ عَرَفَاتٍ لِلْوُقُوْفِ**

اوغسل دی وکړي وروسته تر زوال په عرفات کې دپاره دوقوف دعرفات

وَيَقِفُ بِقُرْبِ جَبَلِ الرَّحْمَةِ مُسْتَقْبِلًا مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا مُلَبِّيًا

اوودی دريږی قريب وجبل رحمت ته مخامخ وقبلې ته په داسې حال کې چې اَللّٰهُ اَکْبَر به وائي اولَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ به وائي اوتلبيه به وائي اودعا به کوی دواړه

دَاعِيًا مَادًّا يَدَيْهِ لاسونه به ئې اوږده نيولي وي،

پُوه سَه: چې جبل رحمت د يوکشنی غَرَه نوم دی په مابين کې د عرفات، قال المصنفؒ

كَالْمُسْتَطِيعِ وَيَجْتَهِدُ فِي الدُّعَاءِ لِنَفْسِهِ وَوَالِدَيْهِ وَ

لکه بوډا چې د چا ځنی ډو ډی غواړي اوکوشش دی کوي په دعاکی د پاره د ځان يعنې که اخروی شی غواړي

إِخْوَانِهِ وَيَجْتَهِدُ عَلَى أَنْ يَخْرُجَ مِنْ عَيْنَيْهِ قَطَرَاتٌ

اوکه دنيوی شی غواړي، او د غه رنګه د دعا کوی د مور او پلار د پاره يعنې خصوصًا چې دوی مړه وی او د پاره

مِنَ الدُّمُوعِ فَإِنَّهُ دَلِيلُ الْقَبُولِ

د ورونړو دی هم دعا کوی، يعنې که نسبی ورونړه وی او که دينی ورونړه

وی چې ټول مسلمانان دی، درويش وائی چې علاوه پرمور، او پلار، ټولو اقرباؤ ته اجمالاً يا تفصيلاً دعا کوی او د غه رنګه هغه کسانو ته چې په وخت کی د رخصت و حاجی ته به وصيت کړی وی چې ما ته پر عرفات دعا وکړه، نو که تفصيلاً نه وي ممکنه اجمالاً دعا خو دی ورته وکړي، او حاجی دی کوشش کوی چې يو څاڅکی د اوښکو ترد وا ړو سترګو توی کړي، ولی د غه اوښکی د ليل د قبليدو د دعا دئ، قال المصنفؒ:

وَيُلِحُّ فِي الدُّعَاءِ مَعَ قُوَّةِ رَجَاءِ الْإِجَابَةِ وَلَا يُقَصِّرُ فِي

او ډيری ټينګيږی و خدائ ته په دعا کی يعنې په بار بار دی د رخواست ورته کوی، سره د کلکی عقيدی

هٰذَا الْيَوْمِ إِذْ لَا يُمْكِنُهُ تَدَارُكُهُ سِيَّمَا إِذَا كَانَ مِنَ الْآفَاقِ

د قبليدو، او حاجی به په د غه ورځ کی کوتاهی نه کوی په دعا ګانو کی، ولی چې د دی ورځی پيداکول بيا ممکن نه دی، او خصوصًا هغه کسان چې د اطرافو څخه د عالم راغلی وي، ولی ډيرافاقيان په ټول عمر کی يو حج نصيب دی دی سببه چې مرګ نه دی معلوم او دوهم وار د حج قدرت هم نه دی معلوم،

اللهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه كتبه احقر فضل الحق حقانی بقلمه ۲۵-۷-۱۴۲۳ھ

وَالْوُقُوفُ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفْضَلُ وَالْقَائِمُ عَلَى الْأَرْضِ أَفْضَلُ

مِنَ الْقَاعِدِ

او دريدل په د غه ځای کی پر اوښ و غيره سپور افضل دی، لان رسول الله صلی الله عليه وسلم كَانَ رَاكِبًا عَلَى النَّاقَةِ فِي هٰذَا الْوَقْتِ، او بيا چې ولاړ وی پر ځمکه افضل دی تر ناست سړی **پُوه سَه**: چې په اوسنی وخت کی وقوف على الراحلة معدوم دی كما يدل عليه التجربة که څه هم بعض اعراب و دی ورځی د پاره ډير بناسته کړي اوښان د رولی وي، د پاره د اجرت لکن په سبب د ډيروالی د اجرت ډيرکسان نه پرسپريږی او که پر سپاره هم سی نو د سيل او ميلی د پاره وی نه د پاره د دعا او عجز او انکسار، قال المصنفؒ:

فَإِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ أَفَاضَ الْإِمَامُ وَالنَّاسُ مَعَهُ عَلَى هِينَتِهِمْ

نو چې لمر ولويدی نو دی را ناسی امام او خلګ دی ورسره وی په سکون او اطمنان سره،

فَائِدَه: په اوسنی وخت کی حاجيان په لکونو پر عرفات جمع وي، نو هغوی ته د امام حال معلوميږی، نو صرف په علامه د لمر لويدو خلګ پوهيږی چې د افاضی وخت دئ، او دا هم ياد لره چې که حاجی تر غروب د لمر هلته ولاړ وی بيا به تر مزدلفی پوری په مشکله موټر پيدا کوی ولی چې د معلمانو بسان د مازديګر لمانځه په وخت کی بيا د کسی بيانه په مابين کی او نه پر سرځای پيدا کيږی، او د کرائی ټيکسيان ډير اجرت غواړي نو سړي مجبوره دی چې پر پښو به مزدلفی ته ځي او دا دری ميله لاره ده د ښځو او سپين ږيرو او د ناروغو کسانو د پاره لوی حرج دئ، او بل دا چې په عرفات د ډيرو ځنی بيخی ډير سړکان و تلی دی نو ناولده حاجی نه پوهيږی چې کوم سړک د مزدلفی دی سرګردان ګرځي، **نو اسانه کار دا دی** چې حاجی که په امام اعظم پسی د واړه لمونځونه يو ځای کړي و ه خو ډير اعلیٰ او کی د ما پښين لمونځ په خيمه کی وکړي نو د هغه لمانځه وروسته دی په وقوف او دعا ګانو شروع وکړي، او بيا وروسته دی د مازديګر لمونځ دی په اول وخت کی وکړي، او بيا دی دعا وی، تکبيرونه، کلمه طيبه، تلبيه، ډيره ډيره وائي، او چې لمر لا نه لوېږ ولاړ وي د معلمانو په موټرانو کی چې د دوی د خيمو مخ ته ولاړ وی او حاجيان په کښی

سپریږی دی دې ځای په کښې وندیبي، او هلته په موټرکی دی هم خپلو دعا ګانو ته ادامه ورکړي
یوخود مزدلفی دلاری د ښپو د تګه او سرګردانی څخه خلاص سو، او بل

دوې فائدې

افضلیت دوقوف علی الدابة هم لاس ته ورغلی ولې چې موټران په عصرحاضرکې لکه او ښان دعصرقدیم دی، **سوال**: په دې موټرانوکی چې سړي دونه وختی سپور سی نوخولې دعرفات څخه قبل غروب الشمس وباسي، او خروج قبل الغروب خومکروه دی **جواب**: موټران په دغه ورځ پرعرفات په زره دی، او دټولو لارې بنجی مشکله وی حتی چې دومره وختی هم سپور سی نوکه دماخستن دوخت ترد اخلیدو پورې دعرفاتو وزري پرې به نه ولاړه وی

فائده، دا ټوله ماجرا د ښځو او دسپین ږیرو او ناجوړو او نا ولده خلګو د پاره ده دښی ذکرکړې ورنه چې سړي کړار کړار پر پښو روان وی او د غروب سره د لمرځان دعرفاتو وباسی یاځه ورو سته او بیا چونکه ډیر قوی خلګ د مزدلفی پر لار روان دی هم په هغو پسې روان وی که څه هم ستړی سی خوثواب به یې ډېر وي، **قَالَ الْمُصَنِّفُ**:

وَإِذَا وَجَدَ فُرْجَةً يُسْرِعُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُؤْذِيَ أَحَدًا وَ

یا نوچې حاجی کرسپور وی او که پیاده بید اکړی خلاصه نودی چابک چابک په کښې روان سی بېله

يَحْتَرِزُ عَمَّا يَفْعَلُهُ الْجَهَلَةُ مِنَ الْاِشْتِدَادِ فِي السَّيْرِ

دی چې ارووارې په ځکو وهلو سره ویوځایته، او حاجی دی پرهیز کوی د هغه کار څخه چې جاهلان

وَالْاِزْدِحَامِ وَالْاِيْذَاءِ فَإِنَّهُ حَرَامٌ

ئې کوی چې ډېر سخت ځغلی او د خلګو سره ازدحام کوی او خلګ پرېږی وهلو سره او په ځکو وهلو سره ازار ورکوي ولې ورته فعل خو حرام دی، **قَالَ الْمُصَنِّفُ**

حَتّٰى يَأْتِيَ مُزْدَلِفَةَ فَيَنْزِلُ بِقُرْبِ جَبَلِ قُزَحَ وَيَرْتَفِعُ

او دعرفاتو دی راروان وی څوچې راشي مزدلفی ته نو دی واړه وي نژدې وغره ته چې

عَنْ بَطْنِ الْوَادِيْ تَوْسَعَةً لِلْمَارِّيْنَ

چې دقزح په نامه یاد یږی او پورته دی واوړوی تر لمن دښیلی تاچې فراخی راسی پر خلګو چې په شیله کی تیریږی،

پوښتنه: چې دعرفات پای او دمزدلفی سر دی اونا ولده سړي په دې نه پوهیږی چې عرفات څیری خلاص سو او مزدلفه دکومه ځای څخه شروع کیږی، لکن دسعودی حکومت یو ښیر کارکړی دی چې غټې لوحې یې نوشته کړي پر لګولې یې ځړولی دی مثلاً داسی پر نوشته وی» منتهی العرفه، ومبدء المزدلفه، وهکذا بین المزدلفه ومنی، وبین الحرم ومنی، نو حاجی د دغولوحو څخه زده کړه کوي، **قَالَ الْمُصَنِّفُ**:

وَيُصَلِّيْ بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِاَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ

او اداء دی کی په مزدلفه کی دماښام او ماخوستن لمونځ په یوه اذان سره او په یوه اقامت سره یعنی داول لمانځه د پاره **پوښتنه**: چې داجمع تاخیر بولی او دماښام په لمانځه کی به د قضائی نیت نه کوي ولې چې په دغه شپه کی دماښام او دماختن وخت یودی، او لې په مابین کی د دوو دغو لمونځو تطوع وکړه، یعنی که څه هم سنت مؤکده دماښام وی پر صحیح روایت، او یا په یوبل کار مشغول سو نو د دوهم لمانځه د پاره دی بل اقامت وکړی » بحر، **قَالَ الْمُصَنِّفُ**:

وَلَمْ تَجُزِ الْمَغْرِبُ فِيْ طَرِيْقِ الْمُزْدَلِفَةِ وَعَلَيْهِ إِعَادَتُهَا مَالَمْ يَطْلُعِ الْفَجْرُ

او نه دی روا دماښام لمونځ په لاره کی دمزدلفی یعنی د مخه تر رسیدو ومزدلفی ته نو دماښام لمونځ چې نه دی روا دماختن په طریق اولی نه دی روا کی لهم وخت داخلی وي، ولې چې اول ددغه وخت دماښام دی، بحر در، او پر ده به اعاده لازمه ده چې سپیده نه وی را چاودلی،

وَيُسَنُّ الْمَبِيْتُ بِالْمُزْدَلِفَةِ

او سنت دی شپه تیرول په مزدلفه کی **فائده** حاجی باید پوه سی چې په دغه شپه کی شرافت

دزمانې چې ډلوی اختر شپه ده دواړه سره جمع دي نو باید ټوله شپه په عبادت تیره کړي کذا في البحر. قــــال المصنفؒ:

فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى الْإِمَامُ بِالنَّاسِ الْفَجْرَ بِغَلَسٍ

نو ځرنګه چې سپیدی راوچاودی، نو امام دې خلګو ته دې سحار لمونځ ورکړي په تیاره کې او بیا

ثُمَّ يَقِفُ وَالنَّاسُ مَعَهُ

دې ودریږي او خلګ به ورسره وي، درویش وائي چې دا پیړ زمانه د محر داغسې موضوع بره چې حاجیانو به ټولو په امام اعظم پسې لمونځ وکړي او بیا به د امام سره د یاره د دعاء ودریدل ما په اوسنۍ زمانه کې چې حاجیان په لکودی، نه و ډیرو حاجیانو ته د امام د لمانځه ځای ورمعلوم وی، او نه د ټولو د سره جماعت کول او وقوف ممکن دی. نو خلګ او حاجیان په موجوده زمانه کې په سوو ځایونه یوملا پیدا کړي، او هغه اذان وکړي او بیا په سوو ځایونه بلکه یو بل ته نږدې ځایوکې جماعتونه د سحار د لمانځه کوي بلکه بعض حاجیان یواځې لمونځ وکړي، او وروسته بیا حاجي په انفرادي یا اجتماعي توګه دعا ګانې کوي، کتابونه د فقهي شریفي ټوله مبني بر قدیم اصطلاح دي چې حاجیان په سوو وه حتی چې درویش په اولو اولو حجود غسې امکانات موجود وه او په اوسنی کلوچي درویش حج ته ولاړی هغه امکانات ټوله د ما بینه تللي وه. قال

وَالْمُزْدَلِفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ إِلَّا بَطْنَ مُحَسِّرٍ

او مزدلفه ټوله ځای د درېدو دی مګرته دوادي محسر، درویش وائي چې ما په اول کې هغه شیله لیدلې وه، چې د جبل قزح څخه چې به سرې راکښته سوې ستې وادي محسر وه چې میده ریګ په کښې وو

پوه سه

چې صاحب البحر وائي چې وادي محسر فاصل دی د منی او مزدلفي ترمابین ده او په یوه کې د منی او مزدلفي حساب نه ده. او ۵۴۰ ګزه ده. وجه التسمیه چې اصحاب الفیل چې پر مکه شریفه حمله د یمن نه وا کوله د محه تر ولادت د علیه الصلوة والسلام هغه فیلان هم په دغه وادي محسرکې د کار ولویده او پرمخ تګ یه نسوای کولای چې قرآني قصه ده،

وَيَقِفُ مُجْتَهِدًا فِي دُعَائِهِ وَيَدْعُوا اللّٰهَ أَنْ يُّتِمَّ مُرَادَهُ

او ودې دریږي یعنې امام هر حاجي کوښښ کوونکی دی وي په دعا کې، او د خدای جل جلاله څخه دې

وَسُؤَالَهُ فِي هٰذَا الْمَوْقِفِ كَمَا أَتَمَّهَا لِسَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى

درخواست وکړي چې زما مراد او سوال ایوره کړه په دې موقف کې د مزدلفې لکه چې پوره کړي

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مراد د علیه الصلوٰة والسلام څخه یعنې په دې موقف کې.

پوه سه

چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم خدای ته خواست وکې چې زما د امت ځولک چې پر موقف د عرفات وتا نه خواستونه کوي هغه ټول ور پوره کړي که څه هم مظالم د بندګانو وي، خدای جل جلاله د علیه الصلوٰة والسلام دا دعا ومنله مګر نه په حقوقوکې د بندګانو، نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم بیا دعا په موقف کې د مزدلفې بیا مکرره کړه، په ډیر عجز او انکسار سره، نو ارحم الراحمین وعده ورسره وکړه چې دا خواست دې هم قبول سو

ضمیمه

په صحیح حدیث کې راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام په عین حال کې د موقف وخندل چا پوښتنه څنډی وکړه چې په دې موقف کې د ډېرا سبب د خندا څه وو علیه الصلوٰة والسلام په جواب کې ورته وویل چې زما دغه خواست هم خدای پاک ومانه، ابلیس علیه اللعنة چې په شیله کې ناست وو پر سر یې خاوری باد کړې د ډیره غمه څخه ما پر هغه وخندل. **فائده** د حقوق العباد بخښنه دا ډول کیږي چې په ورځ د آخرت به خدای و مظلوم بنده ته د خپلې خوا عوض ورکوي او ظالم به په بخښي کما تقرر في موضعه. قــــال المصنفؒ

فَإِذَا أَسْفَرَ جِدًّا أَفَاضَ الْإِمَامُ وَالنَّاسُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ

نو بیا چې ښه رڼا سي چې تخمینًا د دوو رکعتو لمانځه ترلرختو پوری پاته وي کذا في المحیط

نوراکښته دی سی امام او خلګ د محسر نه راختو د لمر، قال المصنف

فَيَأْتِيَ إِلَى مِنىً وَيَنْزِلُ بِهَا ثُمَّ يَأْتِيَ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ

نو دی ولاړ سی منیٰ ته او هلته دی ورته واوړي، وروسته دی ورسی حاجی هغه ځلی ته چی جمرة

فَيَرْمِيهَا مِنَ الْوَادِيْ فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ مِثْلَ

العقبه یې بولي چی د مکی شریفی دخوا اول ځلی دی، او د منیٰ دخوا اخیر ځلی دئ، نو هغه دی وولی ډشیلی

دخوا څخه یعنی د کښتی خوا څخه او ودی ولی په اوو ډبرو په شل د

حَصَى الْخَزَفِ

ډبرو د خزف، **پوهسه** چی خزف ویشتل دی دخرما د مندکی او یا د کشنی ډبری په مابین کی د دوو د تسبیح د ګوتو چی پر یوه یه کښیږدی پر مابین دګوتی او په هغه بله ګوته یه ولی، او بعض طالبان چی د خزف ترجمه کشنیا نو نه دخرما په مندکه کوي هغه دروغ دی، مقصود د مصنف دادی چی په غټه ډبره دی نه ولی چی داخلاف السنت دی

فائده: دغه کیفیت د ویشتلو چی ډیرو کتابو د فقه شریفی بیان کړی دی چی ډبره دی پر وسط د سبابی کښیږدی او بیا یه ګوته دی ولي، پر هغه کیفیت ویشتل په اوسنی زمانه کی حاجیان چی په لکودی امکان نه لری، ولی چی ډیر حاجیان و جمره ته یه رسیدګی نسی کیدلای، نو اوس هر ډول ویشتل چی ممکن وه هغه ډول دی ولي،

فائده: د شیلی دخوا ویشته زما یاد دی چی حاجیان به لږ وه نو په اندک ازدحام سره به ځان ور رسولای سوا او ویشتل د شیلی دخوا کولای سوای، او س چی حاجیان په لکو سول تهوله د شیلی دخوا ولی یو د بل تر پښو لاندی به مری، لکه چی په تجربه په ثږدی کلو کی دغه رنګه مرګونه ثابت سوه، د سعودی د حکومت د حاجیانو د ساتلو د پاره د مرګه څخه په رمیو کی د جمراتو عاقلانه موافق الشریعة الغراء اقدام دی، **پوهسه**: چی په دین نبویؐ کی حرج نسته حتیٰ چی، الضرورات تبیح المحظورات، دائر علی الالسنه دي،

هغه تدبیر دادئ چی حکومت د سعودی د دړو ځاو سرونه پوښلی دی، او بیا پر هر ځلی برابرد

لوړی خوا د ویشتلو د ځلی غار جوړ کړی ده چی د لاندی شیلی د خوا هم د ځلی ویشتل کیږی او د لوړی د خوا هم، نو په دی ډول د حاجیانو ازدحام او یو د بل تر پښو لاندی کیدل خصوصاً ښځی او بوډا ګان کسان، نو اوس چی څوک قوي وی هغه یه د لاندی د خوا ولی او ښځی او ضعیفان او بوډا ګان یه د لوړی خوا ولي، او سعودی داسی کړی دی چی لکه لاندی چی یو آخور مانند ځای دی، او په مابین کی ځلی ولاړی دي، دغه رنګه لوړ په هم آخور غوندی شی جوړ کړی دی او په هغه کی ځلی را استلی دی، نو لکه کښته حاجیان چی هغه ځلی په ډبرو ولی، لوړ حاجیان هم هغه ځلی ولي،

فائده: بعض سخت دریزه ملایان وائی چی د لوړی ویشتل د غلونه دی روا، ولی چی آنحضرت صلی الله علیه وسلم د شیلی د خوا څخه جمرات ویشتلی دی، او بل داچی د فقهی شریفی په کتابو کی وائی چی جمرة العقبه دی دغه دخوا څخه ولي، نو د ریش والی چی دا د واړه خبری صحیح دی لکن چی د مرګ خطر نه وی لکه د علیه الصلوٰة والسلام په زمانه کی چی حاجیان ښځی محدود کسان وه او یا د قدیم فقهاوو په زمانو کی چی ازدحام به ښځی کم وو بلکه د رویش په اولو کلو کی د هم چی امکانات د ویشتلو په طریقه مسنونه باندی ممکن وه لکن اوس امکانات بدل سوه او حاجیان په لکهو سوه او خطر د مرګ او تر پښو لاندی کیده په تجربه ثابته سوه نو اوس که د غه رنګی د لوړی خوا څخه روانه بولي ګویا هغه سړي د حاجیانو د ژوند دښمن دی، که دی ووائي چی بوډا امکان دی بیا ځوانان په رمی کی خپل وکیلان وګرځوي او دا غه رنګه ښځینه حاجیان دی هم په رمی کی د جارو وکیلان وټاکي

جواب: د فقهی شریفی په کتابو کی وائی چی څوک چی په ولاړی لمونځ کولای سی هغه ته توکیل د رمی د پاره نه دی روا،

دا انصاف خبره: اصل رمی خو واجب دی او کیفیات یه یا سنت یا مستحب دی نو دا سنت یا مستحب که د مرګ د بیری په سبب پاته سی: ان شاء الله، حرج به نه وي: وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ، کریمه: او بله خبره دا ده چی حکومت د سعودی پر خپل سر دا کار نه دی کړی بلکه د جید و علماوو څخه د مذاهبو مختلفه وو بانی فتویٰ حاصله کړي وي،

اللّٰهم اغفر لمؤلفه ولكاتبه ولجميع المؤمنين آمين يا رب العالمين،

وَيُسْتَحَبُّ اَخْذُ الْجِمَارِ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ اَوْمِنَ الطَّرِيْقِ وَيُكْرَهُ

اومستحب ده اخستل د ډبرو د مزدلفی څخه او یا د لاری څخه ترمنی پورې، اومکروه ده د هغه ډبرو احستل چی د ځلی مروی پرتی، ولی چې

مِنَ الَّذِیْ عِنْدَ الْجَمْرَةِ

رائی وائی چی په حدیث کی راغلی دی چی ډبری د هغه چا چی حج یې قبول سوی وی هغه ډبری ورته کیږی، نو دا یا ته ډبری د هغه چا دی چی حج یې نه وی قبول سوی، قــــال المصنف:

وَيُكْرَهُ الرَّمْیُ مِنْ اَعْلَی الْعَقَبَةِ لِاِيْذَائِهِ النَّاسَ

اومکروه دی ویشتل د جمرة العقبة د لوړی خوا څخه یعنی د غره د خوا څخه ولی چی هغو ویشتلو کی د خلکو ازار رارسي یعنی هغه ډبری چی د لوړی خوا ویشتل کیږی د لاندی د خوا ویشتونکو پر سرو سرو لګیږی

پوهـــــه چی بعضی ملایان چی په د غه عبارت د فقهی د کتا بو استدلال کاوه چی د سعودی د لوړی خوا څخه ویشتل مکروه دی باطل سو، ولی چی مصنف د دی کراهت دلیل ازار خلکو بالله او شک نسته چی د سعودی جوړ کړه په لوړه خوا کی هیچ چا ته ازار نسته ولی چی د لوړی د خوا ویشتلو ډبری پر کښتو حاجیانو هیڅ نه لګیږی کما یدل علیه التجربة، قالَ

وَيَلْتَقِطُهَا الْتِقَاطًا وَلَا يَكْسِرُ حَجَرًا اِجْمَارًا وَيَغْسِلُهَا لِتَيَقُّنِ

او ټولوی دی ډبری د ویشتو یې ټولیدو سره او نه دی ماتوی ډبره، یعنی لوی ډبره د کښتنی ډبری د پاره

طَهَارَتِهَا فَاِنَّهَا يُقَامُ بِهَا الْقُرْبَةُ وَلَوْرَمٰی بِنَجِسَةٍ

او د غه ټولی کړی ډبری دی پری مینځی تا چی یقینی سی پاکوالی د هغو چی د غو ډبرو د ثواب کار کیږی چی

اَجْزَاهُ وَكُرِهَ

د ځلو ویشتل دی او کی بالفرض په مرداره ډبره ویشتل وکړه کفایت خو کوی لکن دا کار مکروه دئ.

وَيَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ مَعَ اَوَّلِ حَصَاةٍ يَرْمِيْهَا وَكَيْفِيَّةُ الرَّمْیِ

او پرېږدی دی تلبیه سره د اول ډبری د جمرة العقبة د ویشتلو یعنی بیا تر آخره پوری د حج تلبیه نسته، البته که دررو تر حج عمره کوله نو بیا تلبیه نسته، او کیفیت

اَنْ يَّاْخُذَ الْحَصٰی بِطَرَفِ اِبْهَامِهِ وَسَبَّابَتِهِ فِی الْاَصَحِّ

د رمی دا دی چی ډبره دی په سر د بټی ګوتی دی و سبابه ګوتی په سرو نسی او ورو دی غورځوی، په اصح کی د روایت، ولی دا سی ویشتل اسانه دی او سپکاوی د شیطان ډیر په کښی دی. د درویش

لِاَنَّهُ وائی چی پر د غه اصح روایت باندی ویشتل د خلو په نني زمانه کی معمول دی، وجه د آسانی په تجربه ده، او وجه د ډیر اهانت د شیطان نه دا ده چی ګویا حاجی په زبان حال شیطان ته وائی چی ته دومره شی نه ئی چی زه دی په موټه کی نیولی ډبره ووهم، او یا دی کښیږدی ډبره پر شاد بټی ګوتی او کومک دی و غواړی په ویشتو کی د سبابی ګوتی څخه، د درویش وائی چی دا قسم ویشتل نسبت واول ته ګران دی

پوهــــه: چی مقابل د اصح هغه کیفیت دی چی دو ړاندی د درویش بیان کړی فتذکر قالَ

وَالْمَسْنُوْنُ الرَّمْیُ بِالْيَدِ الْيُمْنٰی وَيَكُوْنُ بَيْنَ الرَّمْیِ

او سنت دی ویشتل په راسته لاس یعنی که عذر نه وی، او وی به په مابین کی د ځای د دو ویشتونکی او د

وَمَوْضِعِ السُّقُوْطِ خَمْسَةُ اَذْرُعٍ

لویدو د ډبری کم از کم پنځه ګزه یعنی مبتل د ډبری پر ځلی لازم نه دی بلکه په مذکوره فاصله سره هم رمی روا دي، او بعض فقهاء وائی که ډبره تر رامی و ځلی ته نژدی ولویده کافی ده، او که تر ځلی و رامی ته نژدی ولویدل کافی نه ده، والله اعلم بالصواب، قــــال المصنف

وَلَوْ وَقَعَتْ عَلٰی رَجُلٍ اَوْ مَحْمَلٍ وَثَبَتَتْ اَعَادَهَا وَاِنْ

او که چیری ولویدل ډبره د رمی د رامی پر سینه او یا پر ځین د اوښ او هلته تکیه سو نو د هغی پر ځای دی

سَقَطَتْ عَلٰی سَنَنِهَا ذٰلِكَ اَجْزَاَهُ وَكَبَّرَ بِكُلِّ حَصَاةٍ

بلہ ډبره وروغورځوي، اوکه دېنبي یاځینه ځمزومېنتل اوروانه سول کافي ده اوتکبیردې وائي دهرې ډبرې سره» قـــال المصنفــ:

ثُمَّ يَذْبَحُ الْمُفْرِدُ بِالْحَجِّ اِنْ اَحَبَّهٗ بیادې یوحیوان ذبح کړي هغه حاجي چې یواځې په حج احرام تړلی وي کې خوښه وي، **پوهه سه**: چې دغه ذبح پرمتمتع اوقارن لازم اوواجبه ده، اود مفرد دا دده په خوښه سره اړولری» قـــال المصنفـ:

ثُمَّ يَحْلِقُ اَوْيُقَصِّرُ وَالْحَلْقُ اَفْضَلُ وَيَكْفِيْ فِيْهِ رُبُعُ الرَّاْسِ

او وروسته تر ذبح دې سروخریئي اویادې ویښتان دسرلنډ کړي اوخریل ئې افضل کار دی، لموافقة فعله صلی الله علیه وسلم اوبل داچې علیه الصلوٰة والسّلام درې واره دعاد مغفرت وحلقینوته کړیده اوخلوره واره ئې ومقصرینوته اوپه خریلوکې غلورمه دسرکافي ده **مسئله** کحاجي اقرع وو یعني پرسرئې ویښتان نه وه نوصرف دې چاړه پرسرراتیره کې صرف دچړې تیرول دده دپاره حلق دی «هـ، در» قـــال المصنفـ

وَالتَّقْصِيْرُ اَنْ يَّاْخُذَ مِنْ رُؤُسِ شَعْرِهٖ مِقْدَارَ الْاَنْمِلَةِ

اود تقصیر کیفیت دادی چې دسرد ټولو ویښتا نو ځنه دې په مقدار دیوه بند دګوتې پرې کړي

وَقَدْ حَلَّ لَهٗ كُلُّ شَيْءٍ اِلَّا النِّسَاءَ ثُمَّ يَأْتِيْ مَكَّةَ

اوو حاجي ته وروسته ترحلق یاقصر هرشی رواسو یعني ګنډلې جامې خوښبوئي لګول سرپټول مګرښځې یعني جماع دماینې سره نه دی ورته روا

مِنْ يَوْمِهٖ ذَالِكَ اَوْمِنَ الْغَدِ اَوْ بَعْدَهٗ

اوبیادې ولاړسي مکې مکرمې ته په ذغه ورځ چې داختر ورځ ده اویادې صبا ولاړسي اویا وروسته ترصبا»

فَيَطُوْفُ بِهَا طَوَافَ الزِّيَارَةِ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ وَحَلَّتْ لَهُ النِّسَاءُ

او طواف دې وکړي په مکه شریفه چې طواف زیارة یه بولي اوه شوطه او دا طواف فرض دی، او اوس رواسوې ورته ښځې یعني کې ماینه ورسره وطی یه روادی، **مسئله**: کحاجي تر عرفات د رتلو ده مخه طواف قدوم کړی وو، او په کښې ئې وو ډېبنور ولی وي چې رمل یه بولي وبیا سعي په مابین دصفا اومروه هم کړې وه، نو په طواف زیارة کې رمل دی نه کوي. اونه دې سعي د صفا اومروه کوي اوکې ده مخه طواف قدوم نه وو کړي، نو په طواف زیارت کې دې هم رمل په درې اولو شوطوکې وکړي اوهم وروسته ترطواف دې سعي د صفا ومروه وکړي، قال

وَاَفْضَلُ هٰذِهِ الْاَيَّامِ اَوَّلُهَا وَاِنْ اَخَّرَهٗ عَنْهَا لَزِمَهٗ شَاةٌ

او ښه دغو ورځو د طواف زیارت دپاره اوله ورځ ده، اوکې تردرو ورځو

لِتَاخِيْرِ الْوَاجِبِ وروسته ځنډ اوه پسه پرلازم سو ولې چې ده ځنډ اوه واجب یعني فرض چې طواف زیارت ووترخپل وخت» قـــال المصنفـ:

ثُمَّ يَأْتِيْ مِنٰى فَيُقِيْمُ بِهَا فَاِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ مِنَ الْيَوْمِ الثَّانِيْ

او بیا له طواف زیارت دې بیرته منٰی ته ولاړسي او په منٰی کې دې اوسي بیا چې زوال وکړي لمر د دوهمې

مِنْ اَيَّامِ النَّحْرِ رَمَى الْجِمَارَ الثَّلَاثَ يَبْدَءُ بِالْجَمْرَةِ الَّتِيْ

ورځې دایام النحر نودې وولي درې ځلې او ابتداء دې د هغه ځلې ځنه کوي چې مسجد خیف ته ورنژدې

تَلِيْ مَسْجِدَ الْخَيْفِ فَيَرْمِيْهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ مَاشِيًا يُكَبِّرُ

دی یعني د منٰی د خوا اول ځلی نودې وولي په درو ډبرو پیاده اوتکبیر دې وائي دهرې ډبرې سره

بِكُلِّ حَصَاةٍ ثُمَّ يَقِفُ عِنْدَهَا دَاعِيًا بِمَا اَحَبَّ حَامِدًا

اوبيا دې ودريږي په نزد دغې جمرې اودعا کوونکې دې وي په هغه دعا سره چې ده خوښه وي اوحمدويونکې به وي

لِلّٰهِ تَعَالٰى وَمُصَلِّيًا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دخداى جل جلاله اودرود ويونکې به وي پرآنحضرت صلى الله عليه وسلم يعني حمد اودرود دې دغه

وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ وَيَسْتَغْفِرُ لِوَالِدَيْهِ وَإِخْوَانِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ

ترد عا ووائى كما هو الادب فى الدعاء، اودواړه لاسونه دې پورته ونسي په دعا کې كما هو المستحب فى الادعية، اوطلب د بخښنې دې وکړي دمور اوپلار دپاره او دمسلمانانو وروڼو دپاره. قال المصنف

ثُمَّ يَرْمِي الثَّانِيَةَ الَّتِي تَلِيهَا مِثْلَ ذَالِكَ وَيَقِفُ عِنْدَهَا دَاعِيًا

اوبيا دې وولي دوهم غلې چې اول ته څرمه دې په مثل داول غلي اود هغه غلي نزدې دې هم ودريږي دعا کوونکې يعني په مثل داول په تمام ومعنا ووکې، **تنبيه**: دې دوو غلوته دې حاجي نږدې نه دريږي، ولې چې ازدحام دخلکو ډيرې ددې دعا وغيره فرصت نه پيدا کولای بلکه کافي مسافت لرې دې وړته ودريږي، تاچې تونه مذکوره شيان پوره کړي. قال المصنف

ثُمَّ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْعَقَبَةَ رَاكِبًا وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا

اوبيا دې وولي جمرة العقبة په حال کې د سپرتيا اوهلته دې نه دريږي. **فائده** په اوس وخت کې رکوب ددا په هيڅ نه دې ميسر نو دا امر مستحب نن صبا پاته دې. قال

فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ مِنْ أَيَّامِ النَّحْرِ رَمَى الْجِمَارَ الثَّلَاثَ

اوبيا چې راشي ورځ سوم دايام النحر بيا دې ورمي درې غلې وولې پسله زواله په هغه داول چې دوهمه

بَعْدَ الزَّوَالِ كَذَالِكَ

ورځ په ويشتلي وه مثلاً بمثل

كتبه احقر فضل الحق حقاني

وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَعَجَّلَ نَفَرَ إِلَى مَكَّةَ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

اوکه د سړي تلوار وو نو دې اوزي مکې ته د مخه تر لويدو د لمر اوکه چيرې تر غروب د لمر په منی

وَإِنْ أَقَامَ إِلَى الْغُرُوبِ كُرِهَ وَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ

کې اوبيا ورو سته ووتي مکروه دې مګر هيڅ شي پرې نشته. **پوه سه**: چې په وتو کې دمنی نه صرف داکافي ده چې تر لمرلويده دمخه دمنی د حدودو نه ځان وباسي که څه هم مکې ته نه ورسيږي" قال المصنف:

وَإِنْ طَلَعَ الْفَجْرُ وَهُوَ بِمِنًى فِي الرَّابِعِ لَزِمَهُ الرَّمْيُ وَجَازَ

اوکه سپيدې راچاودې اودې په منی کې وو، نو پرده لازم سوی رمی د جمارو دغلو ورځې، او روا دې

قَبْلَ الزَّوَالِ وَالْأَفْضَلُ بَعْدَهُ وَكُرِهَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ

د دغې ورځې رمي د مخه تر زوال او افضله داده چې وروسته تر زوال دې په دغه ورځ وولي، او مکروه دې ويشتل د دغې ورځې د مخه تر راختو د لمر. قال المصنف:

وَكُلُّ رَمْيٍ بَعْدَهُ رَمْيٌ تَرْمِيهِ مَاشِيًا لِتَدْعُوَ بَعْدَهُ وَإِلَّا

او هر رمي چې وروسته په هم رمي وي لکه داول او دوهم غلي رمي وولې پياده تاچې ته دعا وکړې وروسته ترهغه رمي، اوکه چيرې

رَاكِبًا لِتَذْهَبَ عَقِبَهُ بِلَا دُعَاءٍ

وروسته رمي نه وي لکه رمي د جمرة العقبة سپور ئې وله تاچې ته ولاړ سې وروسته تر دې بيله دعاء، **پوه سه** چې داسپور اوپياده ويشتل صرف بيان دافضليت دې، ورنه اصل مقصود خو رمي دې نو څرنګه چې ئې هغه سی روا دې. بحر

فائده: په تاریخ کی دامام ابویوسف رحمه الله راغلی دی چی غروخت چی دی ناجوړی وو ابن الجراح چی ستر عالم دمناسکو دحج وو وائی چی پوښتنی ددَه لوی پیشوا وره علم اودی مبارك بیهوشه وو، نوچی په هوش کی راغلی ما تر لئ ووئیله : ما تقول ! ته څه وائي په رمی کی د جمارو چی حاجیان به وُلی راکبًا بنه دی اوکه ما شیًا، ماورته ووئیل ماشیًا دی وُلي، امام مذکور وو ئیل خطاوشلی، بیا ما ووئیله چی راکبًا دی وُلی امام مرحوم ووئیل خطا وَتی، نو ماورته ووئیل چی ته خروائ فقال کل رمی آه ابن الجراح وائی چی زه چی دامام مرحوم دکوره راووتم د بهځو ژړای ترغوږ سوه پوښتنه چی وکړه خلکو ووئیل چی امام ابویوسف رحمه الله وفات سو فرض الله تعالی عنه ورحمه ه ابن الجراح وائي چی ما تعجب وکړی وحرصه ددغه امام پر تعلیم په مثل کی ددغه حالت یعنی د نزع کندن، درویش وائې چی داواقعه او امثال ددغی واقعی بتوله نتیجه دعشق او محبّت د علم دین سره تعلمًا و تعلیمًا،

واقعه درویش وائی یوستر لیکوال اوادیب پوه ومَاته په پښتو ژبه یواوږد خط لیکلی وو چی خلاصه یه داده چی په دی ډیرو تصنیفاتو او حواشیوو پر درسی کتابو څرنګه نه خواری کیږی اوسره د دی دقرار معلوم چی ستا عمره ۸۰ کاله ته رسیدلی څرنګه دماغ نه ستړی کیږی، نو درویش وهغه وروره ته جوابًا دایو څو بیته نوشته کړه اود خط جواب می ورکړی هغه بیتونه دادي،

دعشق مقام ډیر عالی ۞ وهرمطلب ته ځوك په عشق رسیږی ۞
زما په زړه کی دېنوونی عشق دی ۞ ځکه قلمی پر صفحو چلیږی ۞
زما تول عمر په دی کار کی تیر سو ۞ یخ او ګرمی وماته یو معلومیږی ۞
سره درس اود تدریس تصنیف ۞ برابر او همیشه کرم کیږی ۞
دا د خدای فضل او مهربانی ده وروره ۞ چی په دی کار کی می ملال پر زړه نه تیریږی ۞
خلګ حیران دی ودی کار ته زما ۞ لکن قلم دی چی دعشق پر کاغذه چلیږی ۞
دنیا طلبو ته په غور ګوری ۞ چی په هیڅ ډول په دنیا فانی نه مړیږی ۞
دا د دوی عشق کامیابه کړی دی دوی ۞ چی په هیڅ ډول د طلب څخی نه تیریږی ۞

د منهومان لایشبعان حدیث ۞ همیشه ستا سی ترغوږ و تیریږی ۞
عُبید الله لکه پستر همیشه ۞ د دی ښوونې پر ډیوه کرېږی ۞

داجمله معترضه وه اوس په شرحه دکتاب بیرته شروع کوم ان شاء الله تعالی، قال المصنف

وَكُرِهَ الْمَبِيتُ بِغَيْرِ مِنًى لَيَالِي الرَّمْيِ ثُمَّ إِذَا رَحَلَ إِلَى

اومکروه دی شپه تیرول بیله منیٰ په شپو کی د رمی د څلو، اوبیا چی حاجی د منی څخه کوچ کوی ومکی ته

مَكَّةَ نَزَلَ بِالْمُحَصَّبِ سَاعَةً ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ

نو یو ګړی دی تم سی په محصب کی، پوره د محصب د نزول تفصیلی بیان د مخه تیر سو، اوبیا دی داخل سی مکی ته او طواف دی

وَيَطُوفُ بِالْبَيْتِ سَبْعَةَ أَشْوَاطٍ بِلَا رَمَلٍ وَسَعْيٍ إِنْ قَدَّمَهَا

وکړی پر بیته شریفه باندی اوُ شوطه، بیله اوږ و ښورولو او بیله سعی د صفا او مروه کی د مخه په طواف قدوم کی رمل او سعی یه کړی وه، قال المصنف

وَهٰذَا طَوَافُ الْوَدَاعِ وَيُسَمّٰى أَيْضًا طَوَافُ الصَّدْرِ وَ

او دا طواف وداع بولی یعنی طواف د رخصت د مکی مکرمی څخه او د غه ته په نوم طواف صدر دی

هٰذَا وَاجِبٌ إِلَّا عَلٰى أَهْلِ مَكَّةَ وَمَنْ أَقَامَ بِهَا

د صدر معنا رجوع ده مکی څخه وخپل وطن ته، او بعض جاهلان امیان وغیره وائی چی صدر ځیګرته وائی یعنی ځګر دی ومکی مکرمی ته کی پرشاد ځندی غلطه خبره ده، په بحر رائق کی وائی چی د صدر معنا رجوع ده اود اطواف واجب دی مګر نه پر اهل مکه، ولی دوی خود مکی مکرمی څخه رخصت نه اخلی، او پرهغه چا هم واجب نه دی چی پسله حج په مکه کی اوسیږی که څه هم اصلًا آفاقی وی،،

وَيُصَلِّي بَعْدَهُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَأْتِي زَمْزَمَ فَيَشْرَبُ مِنْ مَائِهَا

او پسله طواف دی دوه رکعت نفل وکړي يعنی په هرځای کی چی کوی اوبيا دی ورسی و زمزم ته

وَيَسْتَخْرِجُ الْمَاءَ مِنْهَا بِنَفْسِهِ إِنْ قَدَرَ وَيَسْتَقْبِلُ

اورا دی کاږی د زمزم د څاڅخه اوبه په خپله کی قدرت در لودی، دروئيش وائی چی اوس قدرت

الْبَيْتَ وَيَتَضَلَّعُ مِنْهُ وَيَتَنَفَّسُ فِيهِ مِرَارًا وَيَرْفَعُ بَصَرَهُ

پدی زمانه کی لسته دی چی د زمزم څا حکومت پټ کړی دی او په مشين څنډی راکاږی، او مخامخ د قبلی ته دی ودريږی او ځان دی ډېرښه د زمزم په

كُلَّ مَرَّةٍ يَنْظُرُ الْبَيْتَ وَيَصُبُّ عَلَى جَسَدِهِ إِنْ تَيَسَّرَ وَإِلَّا

اوبو اوبه کړی او څو واره دی په دخت کی د څښلو ساه وکاږی او هره پلا چی اوبه په وڅښلی سترګی دی پورته کړی او بيت الله شريف ته

يَمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ وَرَأْسَهُ وَيَنْوِي بِشُرْبِهِ مَا شَاءَ

او اوبه دی توی کړی پر خپل بدن که چيری ورته اسانه وه او که چيری د بدن تول په تويولو ورته ګران وه نو دی مخ په پری منځی او
سر دی هم په پری منځی اذيت دی کوی حاجی په څښلو کی د اوبو د زمزم هغه شی د ده خوښه وی مثلاً صحت وعافيت
او توفيق د خير د کارو او نجات د بد د کارو او نور او نور، درويش وائی چی داچی حاجی به ومکی شريفی ته
ګوری دا نظر هم نه سی کيدای ولی چی د داخل د احاطه ده د زمزم څخه بيت الله شريف نه معلوميږی

وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا إِذَا شَرِبَ يَقُوْلُ

او وو عبد الله بن عباسؓ چی ولی چی څښلی اوبه د زمزم داسی به ئی ويله يا الله زه د تا څخه

اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً لِكُلِّ دَاءٍ

سوال کوم يعنی په برکت د اوبو د زمزم د ګټور او فائده منـد علم او د فراخ رزق او د شفاء د هر مرض

وَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاءُ زَمْزَمَ لِمَا شُرِبَ لَهُ

او عليه الصلوٰة والسلام ويلی دی چی اوبه د زمزم د هغه شی د پاره دی يعنی کافی دی چی د هغه
شی په نيت څښلی وي، قــــال المصنفؒ

وَيُسْتَحَبُّ بَعْدَ شُرْبِهِ أَنْ يَأْتِيَ بَابَ الْكَعْبَةِ وَيُقَبِّلَ الْعَتَبَةَ

او مستحب ده چی وروسته د زمزم د اوبو څښلو څخه دی ورسی دروازی ته د کعبی مبارکی او ښکل کړی چوب

ثُمَّ يَأْتِي الْمُلْتَزَمَ وَهُوَ مَا بَيْنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ وَالْبَابِ

د هغی د ميچ کړی، او بيا دی ورسی ملتزم شريف ته چی هغه په مابين کی د حجر اسود او د دروازی

فَيَضَعُ صَدْرَهُ وَوَجْهَهُ عَلَيْهِ وَيَتَشَبَّثُ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ

د ديوال نوم، نو دی ځيګر او مخ پر هغه ديواله کښيږدی او لاسونه دی ټينګ کړی په پردو پوری د

سَاعَةً يَتَضَرَّعُ إِلَى اللهِ تَعَالَى بِالدُّعَاءِ بِمَا أَحَبَّ مِنْ

هغی او عجزدی وکړی و خدای په دعاء کی په هغه کارکی چی د ده خوښه وي د شيا نو د دنيا او اخرت

أُمُوْرِ الدَّارَيْنِ

تنبيه: درويش وائی چی دا تول کارونه چی مستحب دی هغه دی چی په دغو کارو کی وبل چا ته ازار ونه رسوی او پری وهل
او ټکی نه وي، او زما ګمان دی چی دغه تول کارونه به په وخت کی د ازدحام او رش د حاجيانو
بيله ازاره د بل اسانه نه وي، البته که يو حاجی بيخی په اخر د حاجيانو کی مکی مکرمی څخه راووزي
امکان لری چی دغه مذکوره کارونه دی بی ازاره د چا وکړای سي،

حاصل: داچی هر کاره مذکوره کارو څخه چی بيله ازاره د چا ممکن وی هغه دی وکړی او
په هر کارکی چی ازار د نورو خلکو وی هغه دی پريږدي، ولې چی ازار چا ته رسول حرام دی نو مستحب

کار مستحب د پاره باید د حرام کار مرتکب نه سی، قال المصنف

وَيَقُولُ اللّٰهُمَّ اِنَّ هٰذَا بَيْتُكَ الَّذِيْ جَعَلْتَهٗ مُبَارَكًا وَّهُدًى

او په دعا کې دې داسې ووايي يا الله جل جلاله په تحقیق سره دا ستا بیته ده هغه بیته ده چې تا مبارکه

لِلْعٰلَمِيْنَ اَللّٰهُمَّ كَمَا هَدَيْتَنِيْ لَهٗ فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ وَلَا تَجْعَلْهُ

گرځولې ده او هدایت دې گرځولې ده د عالمیانو د پاره یا الله په تحقیق لکه تا چې ماته هدایت وکړې

هٰذَا اٰخِرَ الْعَهْدِ مِنْ بَيْتِكَ وَارْزُقْنِيْ الْعَوْدَ اِلَيْهِ حَتّٰى

د دې بیتې ستا د راتگ نو زما څخه یې قبول کړې یعنی تهوله مراسم د حج او دعا گانې، او مه گرځوې ای خدایه

داوار زما اخیری وخت د

تَرْضٰى عَنِّيْ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

ملاقات ستا د بیتې نه

بلکه زما نصیب کې بیا راتگ و دې بیت الله ته حتیٰ چې ته په راضي کیږې د ما څخه، برحمتك یا ارحم الراحمین

وَالْمُلْتَزَمُ مِنَ الْاَمَاكِنِ الَّتِيْ يُسْتَجَابُ فِيْهِ الدُّعَاءُ بِمَكَّةَ الْمُشَرَّفَةِ

او ملتزم د هغو ځایو څخه دی چې په کښې قبلیږې دعا په مکه شریفه کې، او هغه ځایونه د قبلیدو

وَهِيَ خَمْسَةَ عَشَرَ مَوْضِعًا نَقَلَهَا الْكَمَالُ بْنُ الْهُمَامِ عَنِ

د دعاء ۱۵ ځایه لس دي لکه چې نقل کړي کمال بن همام رح د رسالې څخه د حسن بصري په دې قول سره

الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللّٰهُ بِقَوْلِهٖ فِي الطَّوَافِ وَعِنْدَ

د طواف کولو په وخت کې او د وهم د ملتزم شریف سره چې د هغه تفصیل د دعا ای او کیفیت ئې

الْمُلْتَزَمِ

مخته تیر سو۔

وَتَحْتَ الْمِيْزَابِ وَفِي الْبَيْتِ وَعِنْدَ زَمْزَمَ وَخَلْفَ الْمَقَامِ

او لاندې تر ناوې د رحمت چې په حطیم شریف کې راالیله ده، او د ننه خونه کې د کعبې شریفې، او په نزد د زمزم چې بیان ئې مخته تیر سو، او په شا کې د مقام ابراهیم علیه السّلام، قال المصنف

وَعَلَى الصَّفَا وَعَلَى الْمَرْوَةِ وَفِي السَّعْيِ وَفِيْ عَرَفَاتٍ

او پر صفا او مروه باندې چې تفصیل یې مخته تیر سو، او په سعی کې د صفا او مروه چې بیا تیر سو وړاندې، او په عرفات کې چې تفصیل تیر سو

او په منیٰ کې چې بیان ئې تیر سو، او په نیزد

وَفِيْ مِنًى وَعِنْدَ الْجَمَرَاتِ

د ویشتلو د ځلو، چونکه پوره ویشتل د ځلو

۳ ځلو، ورځې وو، نو ځکه مصنف علامه د، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵ پر لیکلې ده، انتهی بای تر دیری قول ابن الهمام رح

وَالْجَمَرَاتُ تُرْمٰى فِيْ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ يَوْمُ النَّحْرِ ثَلَاثَةٌ بَعْدَهٗ كَمَا تَقَدَّمَ

او ځلې ویشتل کیږې په څلورو ورځو کې د اختر په ورځ او دری نور ورځې لکه څرنگه چې

وَذَكَرْنَا اِسْتِجَابَتَهٗ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْبَيْتِ الْمُكَرَّمِ

موږ ذکر کړه، چې دعا په وخت کې د اول رؤیة د بیت الله شریفې هم قبلیږې، او بیان یې هم موږ د مخه تیر کړې، د عطاء څخه روایت دی چې علیه الصلوٰة والسلام په وخت کې د رؤیت د بیت الله شریفې داسې دعا کوله: اَعُوْذُ بِرَبِّ الْبَيْتِ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ وَمِنْ ضِيْقِ الصَّدْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، او لاسونه به ئې هم د واړه پورته کړي وی، او د مهمو دعاوو څخه ده په هر ځای کې ده اجابت د دخول د جنت بلاحسابه، فتح، رد، قال المصنف:

وَيُسْتَحَبُّ دُخُوْلُ الْبَيْتِ الشَّرِيْفِ الْمُبَارَكِ اِنْ لَمْ يُؤْذِ اَحَدًا

او مستحب دی دخول و بیت الله شریفې ته یعنی د ننه خونې ته د کعبې مبارکې په شرط د دې چې هیڅ ازار

په کښې نه وي، درولیش ولاړ چې په خوانۍ کلوکي چې یوه برخه به دکعبې شریفې دروازه خلاصه شوه په ارام ډیر کوشش سره داخله ممکنه وه، او هرچیرته صبا دی که دروازه هم خلاصه کړی بیله خونریزۍ داخله امکان نه لري، قـــال المصنفؒ:

وَيَنبَغِي اَنْ يَقْصُدَ مُصَلَّى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وَهُوَ قِبَلَ

او بايد چې سړی دی ئپسله دخوله دبيت الله قصد وکړي وهغه ځای ته چې عليه الصلوٰة والسلام پر

وَجْهِهِ وَقَدْ جَعَلَ الْبَابَ قِبَلَ ظَهْرِهِ حَتّٰى يَكُوْنَ

هغه ځای لمونځ کړی دی. او دغه دلمانځه ځای د عليه الصلوٰة والسلام وطرف ته دمخ د داخل دی چې

بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ الَّذِي قِبَلَ وَجْهِهِ قُرْبَ ثَلٰثَةِ

دی وګرځوي دروازه دکعبې وطرف ته د شا چل حتیٰ چې د سړي په مابين کی او د هغه ديواله څخه په مابين

اَذْرُعٍ يُصَلِّي کی قریب دری ۳ ګزه پاته شي نو هلته دی نفل وکړي،

فَاِذَا صَلّٰى اِلَى الْجِدَارِ يَضَعُ خَدَّهُ عَلَيْهِ وَيَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَيَحْمَدُهُ

نو چې لمونځ ئې وهغه ته وکی بیادی پر هغه دیواله خپل باړخو کښیږدی او طلب دی د بخښنې د بے دخدائ څخه وکړي او د خدای حمد دی ووائي، ولی چې دا یو لوی نعمت دی د ده په عمر کی خدای جل شانهٔ وده ته په نصيب کې، قـــال المصنفؒ:

ثُمَّ يَأْتِي الْاَرْكَانَ فَيَحْمَدُ وَيُهَلِّلُ وَيُسَبِّحُ وَيُكَبِّرُ وَيَسْأَلُ

او بیادی ورسی و نورو دیوالو ته دکعبې شریفې، نو حمد د خدای جل جلاله دی ووائ او کلمه طيبه دی ووائي او تکبیردی ووائ او سوال دی وکړي.

اللّٰهُ مَاشَاءَ وَيَلْزِمُ الْاَدَبَ مَا اسْتَطَاعَ بِظَاهِرِهِ وَبَاطِنِهِ

دخدای څخه د هغه څه چې د ده خوښه وي، او ټینګ دی ساتي ادب دخدای دسيتي په ظاهر سره خپل او په باطن سره چې خشوع او خضوع وربته ورائي. قـــال المصنفؒ:

وَلَيْسَتِ الْبَلَاطَةُ الْخَضْرَاءُ الَّتِي بَيْنَ الْعَمُوْدَيْنِ مِنْ مُصَلّٰى

او نه د هغه شنو تیږه چې په رنګ شنه ده، او په مابين کی ددوو ستنو ده د لمانځه ځای دعليه

النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصلوٰة والسلام یعنی نه لکه بعض کسان چې ګمان کوي

وَمَا تَقُوْلُهُ الْعَامَّةُ مِنْ اَنَّ الْعُرْوَةَ الْوُثْقٰى هُوَ مَوْضِعٌ عَالٍ

او هغه چې وائي عوام خلګ چې عروة الوثقیٰ چې په قرآن کريم کی په هم ذکر راغلی دی هغه ده هغه لوړ

فِي جِدَارِ الْكَعْبَةِ بِدْعَةٌ بَاطِلَةٌ لَا اَصْلَ لَهَا ځای نوم دی چې په دیواله

کی دکعبې شریفې موجود دی یعنی په شکل دیوی الفی، هغه بدعت باطله دی او هیڅ اصل هم نه لري

پوه سه: چې مراد د بدعت څخه بدعت د عقیدی دی یعنی دغه عقیده د شریعت څخه خارجه ده،

وَالْمِسْمَارُ الَّذِي فِي وَسْطِ الْبَيْتِ يُسَمُّوْنَهُ الْعَامَّةُ

او هغه میخ چې په مابين کی دخولي دکعبې شریفې دی، او عوام الناس هغه ته د دنيا نوم وائي، او دوی

سُرَّةَ الدُّنْيَا يَكْشِفُ اَحَدُهُمْ عَوْرَتَهُ وَسُرَّتَهُ وَيَضَعُهَا

خپل عورت لڅ کی او نو هم لڅ کی او پر هغه مسمار باندی ایږدی دا کار د هغه چا دی چې هیڅ عقل نه لري، فضل ترڅي چې دی دے علم ولري لکه چې وئيلی دی کمالؒ یعنی ابن الهمامؒ صاحب فتح القدیر

عَلَيْهِ فِعْلُ مَنْ لَاعَقْلَ لَهُ فَضْلًا عَمَّنْ عِلْمِ كَمَا قَالَهُ الْكَمَالُ

وَاِذَا اَرَادَ الْعَوْدَ اِلَى اَهْلِهِ يَنْبَغِيْ اَنْ يَنْصَرِفَ بَعْدَ طَوَافِهِ

او چې حاجي اراده وکړي د تلو خپل اهل ته يعنې وطن ته، نو ښائي يعنې مندوبه ده چې دی د بيا له

لِلْوَدَاعِ وَهُوَ يَمْشِيْ اِلَى وَرَائِهِ وَوَجْهُهُ اِلَى الْبَيْتِ

طواف د وداع په داسې حال کې د شا پر خوا به ځي او مخ به ئې وکعبه شريفې ته وي. بيا به

بَاكِيًا اَوْمُتَبَاكِيًا مُتَحَسِّرًا عَلَى فِرَاقِ الْبَيْتِ حَتّٰى يَخْرُجَ

وا قعوتلې او يا دی ژړا کوونکي هيئت پر ځان طاري کړي، او اظهار د غم دی کوي پر جلا والي د بيت الله

مِنَ الْمَسْجِدِ وَيَخْرُجُ مِنْ مَكَّةَ مِنْ بَابِ بَنِيْ شَيْبَةَ

شريف تر هغو چې د مسجد الحرام څخه ووزي، او حاجي چې د مکې څخه وزي پر دروازه د بني شيبه دی ووزي د کښتي

مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلٰى

غونډۍ د لارې. **پـوه سـه**: دروازه بني شيبه و معلومه دروازه چې پر نوشته هم دی شرقي طرف ته د کعبې **پـوښـتـنـه**: تا ولې نه دی وويل چې بعض جاهلان اميان آه نو د مصنف د دی متن سره ستا قول متناقض نه دی **جـواب** هيڅ تناقض نشته چې د جاهلانو حکم کړی وی پر هغو کسانو کړی وو چې والی د صدر معناڅيګر دی او ما وئيلی وه په حواله د بحر، چې د صدر معنا دلته رجوع ده وکبس. داچې نه دی وئيلی دا فعل چې مصنف دلته بيان کړی يعنې وَهُوَ يَمْشِيْ آه، دا فعل د جاهلانو دی. وبينهما بون بعيد، البته ملايان د مکې مکرمې د دغسی فعل څخه سخت بد وړي او حاجي شا په زوره کعبې ته ګرځوي کی قدرت وو **مسـئـلـه**) پوه سه. چې که دا حاجي دا خيال وو چې زه به صبا وطن ته ځم، نو طواف الوداع دی په ترتيب مذکور وکړي، لکن کا ربه نه سو نابه

يعنې خو ورځې پاته سو، نو دی په داسې نه کوي چې ما خو د کعبې شريفې څخه رخصت اخستی دی بايد زه نو لمونځونه په اطاق کې کوم، بلکه حرم شريف ته دی لمونځو ته ورځي هر وخت چې په بيا خيال سو چې زه به وطن ته ځم بيا دی بل طواف وداع پر هغه طريقه چې بيان په تير سو وکړي، تمم

وَالْمَرْأَةُ فِيْ جَمِيْعِ اَفْعَالِ الْحَجِّ كَالرَّجُلِ غَيْرَ اَنْ لَاتَكْشِفُ

او ښځه په ټولو افعالو کې د حج لکه نر داسې ده، بيله دی چې ښځه به سر نه لڅوي لکه نر، او دا پر مخ

رَأْسَهَا وَتَسْدِلُ عَلٰى وَجْهِهَا شَيْئًا تَحْتَهُ عِيْدَانٌ كَالْقُبَّةِ

بو تکر او ځوړوي چې لاندی تر تکره يعنې پر تندي باندی د نرۍ لرګو يو شی وی لکه قبه چې منع کړي

هغه عيدان مسه کيده د دی مخ د غطا سره،

تَمْنَعُ مَسَّهُ بِالْغِطَاءِ وَلَاتَرْفَعُ صَوْتَهَا بِالتَّلْبِيَةِ وَلَاتَرْمُلُ

او نه دی پورته کوي آواز خپل په تلبيه ويلو کې بلکه صرف په ځان به ئې اوري، او اوږی به نه ښوروي په طواف کې **فـــائـِــدَه**: نو ښځې ته اضطباع هم نشته، ولې چې هغه د رمل د پاره غواړي

وَلَاتُهَرْوِلُ فِي السَّعْيِ بَيْنَ الْمِيْلَيْنِ الْاَخْضَرَيْنِ بَلْ تَمْشِيْ

او ښځه نه ځغلي نه چې سعی کوي په مابين کې د دوو شنو ميلانو لکه نر، بلکه ښځه به په آرام سره ګرځي

عَلٰى هَيْئَتِهَا فِيْ جَمِيْعِ السَّعْيِ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

په ټولو سعيو کې د صفا او مروه **فـائـِده**، د دی مسائلو سبب صرف د دې ستر دی، قال

وَلَاتَحْلِقُ وَتُقَصِّرُ وَتَلْبَسُ الْمَخِيْطَ

او ښځه چې د احرامه څخه ځان خلاص کړي سر به نه خريي بلکه قصر د ويښتانو دی وکړي په قدر د يوه بند د ګوتې **فــائِـدَه**: د ښځې سر خريل مثلت دی يعنې بد خوندی ده لکه نر چې ږيره وخريي، او دا به رنګ کړي جامې اغوندی، او بحر

رانوکې وائي چې موزې هم په پښو کولای سي او دستکلې هم په لاس کولای سي، قال المصنف

وَلَا تَزَاحِمُ الرِّجَالَ فِي اِسْتِلَامِ الْحَجَرِ الْاَسْوَدِ او ښځې به په مسح کوله

کې د حجر اسود د نروسړو ازدحام نه کوي **فائده**: ښځه بې میړه یا بې محرمه حج نسی کولای او نرئ کولای سي، لکن چونکه دا مسئله په حج پورې تخصیص نه لري بلکه ښځه هیڅ سفر بې له محرمه نسي کولای، نوځکه مصنف ذکر نه کړه، او ښځې څخه طواف صدر په سبب د حیض ساقط دی قاله الزیلعي شارح الکنز، قال المصنف:

هَذَا تَمَامُ حَجِّ الْمُفْرِدِ وَهُوَدُوْنَ التَّمَتُّعِ فِي الْفَضْلِ وَ

دا وو پوره بیان د حج مفرد، او حج افراد کم دی تر تمتع په ثواب کې او قران افضل تر تمتع

اَلْقِرَانُ اَفْضَلُ مِنَ التَّمَتُّعِ دی، پوه سه: چې دا زموږ مذهب دی او امام شافعيؒ حج افراد افضل بولي، او امام مالکؒ تمتع افضل بولي والدلائل في الکتب المبسوطة من الشروح والفتاوی.

تَفْسِيرُ الْوَلِيِّ

ډیر ژر به ان شاء الله ستاسو ولاسونو ته ورسیږي

(۲)

۱۰ جلده نِكَاح قُدُورِي

« د خوار حقاني فضل الحق په قلم یادګار شو »

فَصْلٌ اَلْقِرَانُ اَنْ يَّجْمَعَ بَيْنَ اِحْرَامِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

دا فصل دی د قران دا دی چې حاجي جمع وکړي په مابین کې د احرام د حج او د

فَيَقُوْلُ اَللّٰهُمَّ بَعْدَ صَلٰوةِ رَكْعَتَيِ الْاِحْرَامِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ

عمرې نو دا سي دې ووائي اې الله زه اراده لرم د عمرې او حج پسله دوه رکعته لاندې د احرام نو

اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ فَيَسِّرْهُمَا لِيْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّيْ ثُمَّ يُلَبِّيْ

دواړه را ته آسانه کې او ته ئې را څخه قبول کړې بیا دې تلبیه ووائي **فائده**: په خوله ویل مستحب دی ورنه صرف نیت قلبي هم کافي دی **فائده**: په عنوان کې د فصل په حج د مخه کړې په سبب د افضلیت او په نیت کې ئې عمره د مخه کړه ولې! فقهاء وائي چې په نیت کې دی عمره د مخه کوي تا چې ترتیب ذکري د ترتیب عملي سره برابر سي، او هغه خبره چې مولانا اعزاز علیؒ د بحر څخه نقل کړې ده چې واو د پاره د ترتیب دی آه، هغه د نورو کتابو څخه د اصول الفقه مخالفه ده، او دغه رنګه د دې ایت څخه هم مخالفه ده، فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ، کما لا یخفی، هو کې دا سي ویلی وای چې ترتیب ذکري کاهي پر ترتیب عملي دلالت کوي کما في قوله تعالیٰ: اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ، الآیه: نو صحیح به وای،

فائده مذکوره صورت ته قران حقیقي وائي او قران حکمي دا دی چې د میقات څخه اول د عمرې نیت وکړي او د مخه تر دې چې د عمرې څلور شوطه طواف کوي نیت د حج هم پسې وکړي او بیا دې د عمرې شوطونه او نور کارونه پسې پوره کړي، او یا د میقات څخه د حج احرام وتړي او د مخه تر څلور شوطه ده طواف د حج د عمرې نیت وکړي لکن بحر وائي چې په صورت ثاني کې ګناه ګار دی، **فائده**: د مصنفؒ د عنوان الفصل عبارت دواړو ته شامل دی یعني قوله ان یجمع آه، ولې چې مطلق جمع عامه ده که حقیقي وي او که حکمي وي، که څه هم د نیت

عبارت به یوائځی دقرآن حقیقی د پاره دی. قـــال المصنفؒ

فَاِذَا دَخَلَ مَكَّةَ بَدَءَ بِطَوَافِ الْعُمْرَةِ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ

پس چې داخل شي د مکې ښار ته اوحرم شریف ته نو بیا دي شروع وکړي په طواف دعمرې اوؤوواره

يَرْمُلُ فِي الثَّلٰثَةِ الْاُوَلِ فَقَطْ ثُمَّ يُصَلِّيْ رَكْعَتَي الطَّوَافِ

چې اوږې دی خوځوي په اولو دریو شوطو کې فقط او بیا تر طواف وروسته دی دوه رکعته واجب د طواف لمونځ وکړي. قـــال المصنفؒ :

ثُمَّ يَخْرُجُ اِلَى الصَّفَا وَيَقُوْمُ عَلَيْهِ دَاعِيًا مُكَبِّرًا مُهَلِّلًا

او بیا تر طواف وروسته دی ووځي وصفا ته او ودریږي دي ورباندې تکبیر ویونکی کلمه طیبه ویونکی او

مُلَبِّيًا مُصَلِّيًا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَهْبِطُ نَحْوَ

درود ویونکی پرنبي علیه الصلوٰة والسلام باندې، او بیا دی د صفا نه کښته شي د مروه طرف ته

الْمَرْوَةِ وَيَسْعٰى بَيْنَ الْمِيْلَيْنِ فَيُتِمُّ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ وَهٰذِهٖ

او په مابین کې د میلین دی چابک تیر شي، او پوره دی کړي په دغه ډول اووه شوطه او دا هم افعال

اَفْعَالُ الْعُمْرَةِ وَالْعُمْرَةُ سُنَّةٌ د عمرې وه. او عمره په ګرده عمر کې یو وار سنت ده او بعض امامان یې واجب بولي، **پوهه سه**، چې وروسته تر پوره کولو د افعالو دی ځان د احرامه نه باسي ولې خودی قارن دی،

ثُمَّ يَطُوْفُ طَوَافَ الْقُدُوْمِ لِلْحَجِّ ثُمَّ يُتِمُّ اَفْعَالَ الْحَجِّ

او وروسته دی طواف قدوم وکړي د حج د پاره، او بیا دی پسی پوره کړي افعال د حج لکـــه چې

كَمَا تَقَدَّمَ فَاِذَا رَمٰى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ وَجَبَ

د مخه تېر شوه نو هر کله چې ئې وویشتی جمرة العقبه په ورځ د اختر، نو واجب شوه پر ده باندې

عَلَيْهِ ذَبْحُ شَاةٍ اَوْ سُبْعُ بَدَنَةٍ ذبح د پسه او یا اوومه حصه د شرکت د اوښ **پوهه سه**

چې بدنه که څه هم په عرف عام کې اوښ یا اوښې ته وائي لکن دلته مراد معنا ئې لغوي ده یعني لوی حیوان نو غوا او غوئی ته هم شامل شوه، قـــال المصنفؒ :

فَاِذَا لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ قَبْلَ مَجِيْءِ يَوْمِ النَّحْرِ مِنْ

او کله ئې پیدا نه کړه پسه وغیره یعني قدرت یې نه وو پر ذبح د شاة وغیره د مالي سببه، نو دی دری ورځې

اَشْهُرِ الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ بَعْدَ الْفَرَاغِ مِنَ الْحَجِّ وَلَوْ بِمَكَّةَ

روژې ونیسي د مخه تر راتګ د لوی اختر د ورځې، ولې د اختر په ورځ روژه مکروه ده، او دا

بَعْدَ مُضِيِّ اَيَّامِ التَّشْرِيْقِ وَلَوْ فَرَّقَهَا جَازَ دری ورځې به د اختر د میاشتو څخه د حج وي

او اوه ورځې دی روژه ونیسي بعد الفراغ د حج د افعالو څخه که څه هم په مکه کې نیسي یعني کې په وطن کې نیسي هم روا دی، لکن پسله دې چې ورځې د تشریق تیرې شي ولې چې په هغو کې هم روژه نیول مکروه ده، او که متفرق ونیسي هم روا دی، قـــال المصنفؒ :

تعلیم الاسلام پښتو // فضائل اعمال پښتو
د حقانیه قرآن کمپلکس

فَصْلٌ اَلتَّمَتُّعُ هُوَاَنْ يُّحْرِمَ بِالْعُمْرَةِ فَقَطْ مِنَ الْمِيْقَاتِ

دا فصل دی د تمتع ، تمتع دا دی چې سړی احرام وتړی په عمره سره یوائې د میقات څخه

پوهه سه: چې په قید د میقات یې مکي والا وایستله . ولې چې هغوته نه قران روادی اونه تمتع او هغه سړی نه دی خارج چې د کور څخه تر میقات وړاندی احرام وتړي هغه روا ده ، قَالَ الْمُصَنِّفُ :

فَيَقُوْلُ بَعْدَ صَلٰوةِ رَكْعَتَيِ الْاِحْرَامِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ

نو بیا دی ووائی پسله : دا د کولو څخه د دوو رکعتو د احرام ، یا الله زما اراده ده د عمری نو ته ئی راته

الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِيْ وَتَقَبَّلْهَا مِنِّيْ ثُمَّ يُلَبِّيْ حَتّٰى يَدْخُلَ

آسانه کړی او ته ئې را نه قبوله کړې . او بیا دی تلبیه ووائې . نو چې داخل سی و مکې شریفې

مَكَّةَ فَيَطُوْفُ لَهَا وَيَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ بِاَوَّلِ طَوَافِهِ وَ

ته نو دی طواف وکړي د پاره د عمرې او پری دی ږدی تلبیه په اول طواف سره او رمل دی وکړی

يَرْمُلُ فِيْهِ ثُمَّ يُصَلِّيْ رَكْعَتَيِ الطَّوَافِ ثُمَّ يَسْعٰى بَيْنَ

په طواف کی یعنی په درې اولو شوطو کی ، او بیا دی لمونځ وکړې دوه رکعته د طواف ، او بیا دی

الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ بَعْدَ الْوُقُوْفِ عَلَى الصَّفَا كَمَا تَقَدَّمَ سَبْعَةَ اَشْوَاطٍ

سعی وکړې په مابین کی د صفا او مروه پسله دی درېدو څخه پر صفا باندې لکه د مخه چې تیر سوه او اوه شوطه دی پوره کړې ،

اللهم اغفر لمؤلفه ولکاتبه ولجمیع المؤمنین آمین

ثُمَّ يَحْلِقُ رَاْسَهٗ اَوْ يُقَصِّرُ اِذَا لَمْ يَسُقِ الْهَدْيَ

او سر دی وخروی او یا دی قصر وکړی کی هدیه د مکی نه وو ورسره یعنی یا اوښ یا غوټی یا پسه دی قید فائده دا ده چې که چیری هدیه ورسره وی هغه نه حلق او قصر نه دی روا حتی کی سرو خرایه دم پر لازم دی ولې چې هدیه مانع د تحلل ده شرعًا . **مسئله** پر متمتع خواه مخواه لازمه نه ده چې ځان به د احرام باسی په حلق یا قصر سره بلکه دی اختیار لری که حلق وغیره کوی او که دی پر احرام باندی دوام کوی تر احرامه د حج ، بحر و در ، قَالَ الْمُصَنِّفُ :

وَحَلَّ لَهٗ كُلُّ شَيْءٍ مِّنَ الْجِمَاعِ وَغَيْرِهٖ وَيَسْتَمِرُّ حَلَالًا اِنْ لَّمْ

او حلال سول ورته هر شی چې په احرام کی ځندی منع وو که جماع د ماینی سره کوی او نور لکه

سَاقَ الْهَدْيَ لَا يَتَحَلَّلُ مِنْ عُمْرَتِهٖ

گنډل د جامی اغوستل یا خوشبوئی لګول او نور ورته کاروئ .

پوهه سه: چې په دوران کی د حلال والی د عمری څخه طوافونه دی دیر کوی ، ولې چې طواف تر نفلی لمانځه افضل دی افاقی سړی لره کما مرّ ، او نوری نفلی عمری دی کوی خصوصًا عمره د جعرانه څخه چې هغه آنحضرت صلی الله علیه وسلم کړیده ، او د تنعیمه څخه چې د وسه یې پوره وی هغوئی عمری دی کوی ، او هغه ملاچې په تنعیم کی ناست دی او خلکو ته وائی چې دا دیری عمری کول بدعت دی دلیل دا وائی چې علیه الصلوٰة والسلام د حج په وخت کی یو عمره کړیده ، نو دی ملا ته چې منع کوونکی دی د معروف فی الشرع څخه چې عمره ده تاسی دا ورته ووایاست چې نبی اکرم صلی الله علیه وسلم خو پسله هجرته څخه صرف یو حج کړی دی او د قبل الهجرت د حجو درک یې نه دی معلوم ، نو اهل مکه والمدینه ولی په لس گونی حجونه کوی باید هغه بدعت وی ،

فائده: د هر عمل اصل چې په شرع شریف کی ثابته وی هغه نه بدعت ویل گمراهی ده ، مثلاً تسبیح متعارف الیوم خو آنحضرت صلی الله علیه وسلم لیدلی هم نه دی لکن چونکه اصل لری نو بدعت نه دی او که بدعت وی نو د سعودی حکومت ولی دا اسباب د بدعت یعنی تسبیح په

خپل وطن کی بیع وشراء ته پریښی دی، قــــال المصنفؒ:

فَاِذَا جَاءَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ اَحْرَمَ بِالْحَجِّ مِنَ الْحَرَمِ وَ

نو چې داتم ورځ راسی نودی متمتع احرام دحج وتړی دحرم شریف څخه اودمنیٰ پرخوادی روان سی کما

يَخْرُجُ اِلَى مِنًى فَاِذَا رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ لَزِمَهُ

تفصیله یې چې وولی جمره عقبه په ورځ دلوی اختر کی نو پر ده واجب سو په ذبح کول او یا

ذَبْحُ شَاةٍ اَوْسُبُعُ بُدْنَةٍ فَاِنْ لَمْ يَجِدْ صَامَ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ

وومه حصه داوښ یاد غوایی، او کی طاقت نه دَرلودی نودی درې ورځې روژې ونیسی مخه تر

قَبْلَ مَجِيءِ يَوْمِ النَّحْرِ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعَ كَالْقَارِنِ

راتلو دورځی داختر او اوه ورځې چې د حج څخه رجوع کوی لکه دقــارن چې حکم یې عنقریب تیر سو

فَاِنْ لَمْ يَصُمِ الثَّلَاثَةَ حَتّٰى جَاءَ يَوْمُ النَّحْرِ تَعَيَّنَ عَلَيْهِ

وَکه دغه درې روژې نه وینیولې حتیٰ چې د اختر ورځ پر راغله نو بیا متعین سو پرده باندی

ذَبْحُ شَاةٍ وَلَا يُجْزِئُهُ صَوْمٌ وَلَا صَدَقَةٌ

ذبح دشاة یعنی په دمری خواچی کوی او کافی نه گڼل ده ته روژی که هر څو ونسی او همداړنگه بله صدقه او خیرات «

خُوشخَبَرِی

دپرایان به ان شاء الله تعالیٰ د تجوید ټول متعلقه کتابونه په پښتو ژبه ترجمه او اردو ژبه درس سره، کی ستاسو تر لاسو پوری رسیږی «انشاء»

فَصْلٌ اَلْعُمْرَةُ سُنَّةٌ فِي جَمِيعِ السَّنَةِ

دا فصل دی دعمری، عمره سنت ده او وخت یې ټول کال کی دی،

مسئله: چې یوه عمره سړی وکړی یوائی هر وخت چې وی سنت یې پر ځای سو مګر عمره په روژه کی تر ټولو افضل ده، لکن دقران عمره په ځای کی دسنت نه دریږی کذا قال شامی فی رد المحتار، قــال المصنفؒ:

وَتُكْرَهُ يَوْمَ عَرَفَةَ وَيَوْمَ النَّحْرِ وَاَيَّامَ التَّشْرِيقِ

ومکروه ده دعمری احرام تړل په ورځ دعرفات او په ورځ د اختر او په ورځو کی دتشریق چې درې دي، حتیٰ کی په مذکوره ورځو کی احرام دعمری وتاړه دم پر لازم دی کی څه هم بیرته پریږی دی

فــائــده: کی احرام دعمری تړ دغو ورځو څخه تړلی وو مګر اداء دا فعال یې په دغو ورځو کی وکړه بیا هیڅ کراهت نسته او نه دم پر لازم دی، قــال المصنفؒ

وَكَيْفِيَّتُهَا اَنْ يُحْرِمَ لَهَا مِنْ مَكَّةَ مِنَ الْحِلِّ بِخِلَافِ اِحْرَامِهِ

الکیفیت دعمری یعنی مکی والو لره دادی چې احرام دی دحدودو څخه دمکی وتړي لکن دامین

لِلْحَجِّ فَاِنَّهُ مِنَ الْحَرَمِ وَاَمَّا الْاٰفَاقِيُّ الَّذِي

حل څخه بخلاف دهغه چې حاجی متمتع وی احرام دحج دپاره تړی ولی هغه به دحرم شریف څخه

لَمْ يَدْخُلْ مَكَّةَ فَيُحْرِمُ اِذَا قَصَدَهَا مِنَ الْمِيقَاتِ

تړی کما مر، او هر څه چې اطرافی سړی دی چې هنوز مکی ته وی داخل سوی نودی احرام تړي دعمری دپاره کی قصد د دخول دمکی وو دمیقات څخه، حاصل دکلام دادی که دسړي دخول د مکی مکري قصدوو په وخت ددې سیدو ومیقات ته، نو پر هغه سړي واجبه ده چې احرام دعمري به د میقات

ځکه لازم نه دی، حتی که دغه سړی ترخپل کاره د دخول مکی قصد وکړی دخول دمکی وده ته بیله احرام روادی، عن در، قــال المصنفؒ:

ثُمَّ يَطُوفُ وَيَسْعَى لَهَا ثُمَّ يَحْلِقُ وَقَدْ حَلَّ مِنْهَا كَمَا بَيَّنَّا

او بیا دی طواف او سعی وکړی د پاره دعمری او بیا دی سر وخرئی او په تحقیق دی خلاص سو دعمری ځکه لکه چی مونږ سره دغه بیان کړی وو په حمد دخدای جل جلاله

بِحَمْدِ اللّٰهِ

یعنی په توفیق دخدای جل جلاله، قــال المصنفؒ

تَنْبِيْهٌ وَاَفْضَلُ الْاَيَّامِ يَوْمُ عَرَفَةَ إِذَا وَافَقَ يَوْمَ

آگاهی: وافضل د ورځو د عرفات ورځ ده چی برابره سی دجمعی دورځی سره اودغه حج افضل

الْجُمُعَةِ وَهُوَ اَفْضَلُ مِنْ سَبْعَةٍ مِنْ حَجَّةٍ فِيْ غَيْرِ جُمُعَةٍ

دی تر اویا حجو چی دعرفات ورځ یې په غیرکی دجمعی وی، د دی خبری روایت کړی دی مصنفؒ د

رَوَاهُ صَاحِبُ مِعْرَاجِ الدِّرَايَةِ بِقَوْلِهِ

معراج الدرایه په دی قول سره خپل دا قول دمصنف د معراج الدرایه دی

وَقَدْ صَحَّ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهُ قَالَ اَفْضَلُ

چی په تحقیق صحیح ثبوت ته رسیدلی دی دا خبره د رسول الله صلی الله علیه وسلم ځکه چی ده مبارک وویل چی

الْاَيَّامِ يَوْمُ عَرَفَةَ إِذَا وَافَقَ جُمُعَةً وَهُوَ اَفْضَلُ مِنْ

بهترینه د ورځو دعرفات ورځ ده، چی برابره سی دجمعی دورځی سره اودغه حج افضل دی تر اویا حجه

سَبْعِيْنَ حَجَّةً ذَكَرَهُ فِيْ تَجْرِيْدِ الصِّحَاحِ بِعَلَامَةِ الْمُوَطَّا

دا حدیث ذکر کړی دی صاحب تجرید الصحاح چی دحدیثو کتاب دی چی دمصنف په دا خیال دی چی په دی

وَكَذَا قَالَهُ الزَّيْلَعِيُّ شَارِحُ الْكَنْزِ

چی په دی کتاب کی خالص صحاح حدیث ذکر سوی دی: او صاحب تجرید ورته حدیث ته علامه دموطا یعنی دامام مالکؒ ورکړی ده، او همدا رنګه خبره زیلعیؒ چی شارح دکنز دی کړیده،

تحقیق دا حدیث چی مصنفؒ ذکر کړی، مناویؒ د بعض حفاظو څخه نقل کړی دی چی دا حدیث باطل دی اصل نه لری، هو! امام غزالیؒ په احیاء العلوم کی ذکر کړی، د خبره چی بعض سلفؒ وائی چی برابره سی ورځ دعرفات دورځی سره دجمعی بخښه کیږی ټولو عرفات خلګو ته، او دا هغه شریفه ورځ ده په دنیا کی او د علیه الصلوٰة والسلام حجة الوداع هم په دغه ورځ کی وو، او علیه الصلوٰة والسلام په عرفات ولاړ وو چی دا آیت په نازل سو. اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ، الآیه: نو اهل کتابو یعنی یهودیانو حضرت عمرؓ ته وویل چی دا آیت زمونږ په کتاب کی نازل سوی وای مونږ به ئی ورځ د نزول اختر ګرځولی وای،

حضرت عمرؓ وځغوته وویل چی زه شاهدی ورکوم په دی سره چی دا آیت په ورځ کی د دوو اخترو نازل سوی پر علیه الصلوٰة والسلام باندی چی هم ورځ دعرفات وه او هم ورځ دجمعی وه. او علیه الصلوٰة والسلام پر عرفات ولاړ وو، انتهی قول الغزالیؒ فی الاحیاء، درویش وائیؒ چی په افضلیت د دغه ورځی هیڅ څوک دامت محمدیؐ څخه مخالف نه دی، او په دی کی شک نسته چی آیت مذکور هم په دغه ورځ کی او په دغه وخت کی نازل سوی دی، او محاوره د عمر رضی الله تعالیٰ عنه او د یهودیانو هم ورسته ده، لکن دحدیث فوق الذکر په صحت کی اختلاف دی عمیق هغه دحفاظو د حدیثو کار دی یعنی د دوی وکتابو ته دی رجوع وکړل سی، نه په دی باره کی دوی عاجزیم، او خبره دالله اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ غور کوم، او حافظ ابن حجرؒ په شرح کی د بخاری د دی حدیث په باره کی وائی هو حدیث لااعرفه، ولی راوی صحابی ئی نه دی ذکر سوی او نه ئی هغه څوک ذکر سوی دی چی دا حدیث ئی را اخستلی وی، ذکر ولیش وائی چی مزید تحقیق د دی خبری په شرحه کی د بخاری د ابن حجرؒ مطالعه کړه سی او شامی دی هم په غور سره مطالعه سی،

وَالْمُجَاوَرَةُ بِمَكَّةَ مَكْرُوهَةٌ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ

او اوسيدل په مكه مكرمه كى مكروه دى په نيز د امام اعظمؒ، ولې چې څوك هميشه توب نسي كولاى

اللهُ تَعَالَى لِعَدَمِ الْقِيَامِ بِحُقُوقِ الْبَيْتِ وَالْحَرَمِ

په حقوقو يعنى د ادا بود بيت الله شريف او د حرم منيف، او نفى كړى دى كراهت د مجاورت مذكوره

وَنَفَى الْكَرَاهَةَ صَاحِبَاهُ رَحِمَهُمَا اللهُ تَعَالَى دوو شاګردانو د امام اعظمؒ

يعنى امام ابويوسفؒ او امام محمدؒ، او طحطاوى وائى چې د مجاورت د مدينې منورې هم د غه حكم دى آه، په احياء العلوم كى وائى چې په قول د امام اعظمؒ عمل كوى هغه علماء چې ډير احتياط كوى او د خدائ نه ډير بيريږى، تفصيل د دى مسئلې په رد محتار كى مطالعه كړه.

مسائل بهشتى زيور
پښتو
معارف القرآن
نكاح قدورى ۲
جلد ۱۰
مكتبة القراءة والتجويد
كانسى روډ شالدره كوټه بلوچستان

بَابُ الْجِنَايَاتِ

دا باب ثابت دى په بيان كى د جناياتو، يعنى د حج او عمرې او قران او تمتع په باره كى، درويش وائى چې زړه كړه د دى باب حاجى ته ډيره مهمه خبره ده، تا چې د فساده د حج يا د بوده ميا دوو دموده تاوان تخه خلاص سى چې بيان به ئې په دى باب كى راسى، قال المصنف

وَهِيَ عَلَى قِسْمَيْنِ جِنَايَةٌ عَلَى الْإِحْرَامِ وَجِنَايَةٌ عَلَى الْحَرَمِ

يعنى مطلق جنايت يعنى تجاوز تر شرعى حد پر دوه قسمه دى يو جنايت پر احرام دى او بل جنايت پر حرم او

وَالثَّانِيَةُ لَا يَخْتَصُّ بِالْمُحْرِمِ وَجِنَايَةُ الْمُحْرِمِ عَلَى أَقْسَامٍ

او دوهم قسم جنايت پر حرم تخصيص په محرم پورې نه لرى بلكه حلال سړى ته هم ناروا دى او جنايت د محرم څو قسمه دى، يو قسم په دا دى چې دم واجبوى.

مِنْهَا مَا يُوجِبُ دَمًا يُوه سه چې دم چې مطلق ذكر سى مراد ځنى پسه دى، نو پسه په ټولو ځايو كى مراد دى مګر نه په دوه ځايه كى، يو دا دى چې جماع وكړى ما بين سره پسله وقوف تخه د عرفات د مخه تر حلق ده سر، او دوهم دا دى چې طواف زيارت په جنابت سره وكړى او يا په حال د حيض او نفاس په وكړى، ولې چې واجب په دى دوه ځايه كى اوښ دى، قال المصنف:

وَمِنْهَا مَا يُوجِبُ صَدَقَةً وَهِيَ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ وَمِنْهَا

او بعض په صدقه واجبوى چې هغه نيمه كاسه د غنمو او بعض په كمه تر نصف صاع واجبوى، لكه

مَا يُوجِبُ دُونَ ذَٰلِكَ لكه چې شپږه مړه كړى يا ملخ يا كيكه وامثالها، ولې دا صدقه د سړي په اختيار پورې اړه لرى هر څه چې وكړى

قال امیر المؤمنین عمر بن الخطاب حین سُئل عن قتل المحرم الجراد، التمرة خیر من جرادة.

وَمِنْهَا مَا یُوجِبُ الْقِیمَةَ وَهِیَ جَزَاءُ الصَّیْدِ وَ یَتَعَدَّدُ

او بعض هغه دي چې قیمت د شي واجبوي چې هغه نو جزاء د ښکار ده، او جزاء د ښکار په تعدد د قاتلانو مجرمانو متعدده کرځي، مثلاً که دوه

الْجَزَاءُ بِتَعَدُّدِ الْقَاتِلِیْنَ الْمُجْرِمِیْنَ

کسه یو ښکار مړ کړي پر هر یوه مستقله جزاء ده، دوئ جزاوي په دې سبب چې دوه قتله پیدا شوه، او که چیرې دوه حلال کسان د حرم ښکار وکړي یوه جزاء ده ولې د هغو جزاء خو په بې حرمتي د حرم ده حرم خو یو دی، ط، در، بحر

فَالَّتِی یُوجِبُ دَمًا هِیَ مَا لَوْ طَیَّبَ مُحْرِمٌ بَالِغٌ عُضْوًا

نو هغه جنایت چې واجبوي دم یو مثال یې دا دی چې خوشبویه کړي محرم بالغ، په قید د بالغ کښې نابالغ خارج شو ځکه چې پر هغه شی نشته، **پوهه شه**: چې خوشبوئي لګول عام دي که په هیره سره وي او یا په حکم شرعي ناخبره وي او یا په زوره څوک په ولګوي، او عضو عام ده حتی خولې ته هم شامل ده، عن، بحر

اَوْ اخْتَضَبَ رَأْسَهُ بِحِنَّاءٍ

او یا سر رنګ کړي په نکریزو **یوسُنه** حناء خو هم طیب او خوشبوئي ده لقوله علیه الصلوٰة والسلام الحناء طیب، نو پس له ذکر د طیب د حناء ذکر ته څه ضرورت وو **جواب**: د حناء په طیب والي کې په احادیثو کې اختلاف دی نو په ځکه حناء ذکر کړه **مسئله**: که د حناء اوبه نرۍ وې خو په حناء سره یو دم لازمیږي او که کلکې نکریزې پر سر واچولې چې سر یې په پټ کړي نو بیا دوه دمه لازمیږي یو د طیب لګولو د سببه او بل د سر د پټېدو له کبله لکن د تغطیة الرأس دم هله لازمیږي چې شپا نه روز دا نکریزې د ده پر سر پاتې وي، او بل دا چې یا ټوله سر یې نیولې وي او یا ربع د سر، او که زمانه تر شپانه ورځې کمه وه او یا نکریزې تر ربع د راس په لږ ځای باندې ایښې وي، نو د وهم د م نشته، بحر، ... [illegible] ... زیری په حناء سره نګول هم داغه حکم دی، او په مبسوط کې دا سې عبارت

واقع دی، راسه ولحیته بحناء، هغه واوه په معناد اودی **مسئله**: که د دواء وغیره د پاره ما سوا د حناء څخه لکه خطمي یا کندرې پر سر په احرام کې وتړلي چې سر یې په پټ کړي بیا هم دم د تغطیة الرأس پر لازمېږي بالشرطین المذکورین کذا فی البحر وغیره، قال المصنف

اَوِ ادَّهَنَ بِزَیْتٍ وَنَحْوِهِ

او یا ځان غوړ کړي یعنې یا سر یا مخ او یا بل ځای په غوړو د زیتون د درختې که څه هم خوشبویه نه وي، او یا ځان غوړ کړي په مثل د روغن زیتون لکه غوړي د کنجتو یا غوړي د بادامو یا غوړي د کوفري وغیره الکُ، والضابط فیه، هر هغه غوړ او تیل چې په عادت کې سر یا مخ یا بل ځای خلک په غوړوي نو د هغو په غوړولو سره دم لازمېږي او که په عادت چا سر او مخ وغیره په هغو غوړو نه غوړول لکه د وازګو غوړي یا د لډ غوړي نو په هغو غوړو که حاجي چاودې د پښو یا لاسو په غوړي کړي دم نه لازمیږي، **مسئله**: د دغو ټولو غوړو او تیلو په خوړلو کې دم نه لازمیږي، وهذا حاصل ما فی البحر، قال المصنف

اَوْ لَبِسَ مُخِیْطًا

یا وا غوندي رغ سوي یعنې ګنډلي جامه هره جامه چې وي **فائده**: مراد د لبس څخه لبس معتاد دی نو که حاجي پر توګ بړ او ږه واچوي یا قمیص په لنګ کړي یا په صدرۍ په غیر کې نیولې وه په دې شي نه لازمیږي کذا فی البحر، قال المصنف

اَوْ سَتَرَ رَأْسَهُ یَوْمًا کَامِلًا اَوْ حَلَقَ رُبْعَ رَأْسِهِ

او یا په پټ کړي سر چې هر یو د م لبس مخیط او د ستر الرأس یوه کامله ورځ وي، او یا په وخروي سر په چا په وي او که په موي پاک وي، حتی کې د بیري وېښتان په نسی وکښه، حاصل دا دی چې مراد د حلق څخه لیري کول دي د وېښتانو د سر یا د بیري وغیره په هر توګه چې وي، ولو که بیره په اوړ لګیت وسوځي، قال

اَوْ مَحْجَمَهُ اَوْ اَحَدَ اِبْطَیْهِ اَوْ عَانَتَهُ اَوْ رَقَبَتَهُ

او یا په ځای د وینو کښلو وخرایه او یا په یو د تخرګو څخه (بغلو) وخرایه، او یا په زیر ناف وخرایه او یا په څټ وخرایه،

اَوْقَصَّ اَظْفَارَ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ بِمَجْلِسٍ وَاحِدٍ اَوْيَدًا اَوْرِجْلًا

اويا يه پرې كړه نوكان دد واړو لاسو اود دواړو پښو په يوه مجلس كې، اويا د يوه لاس يا د يوې پښې
نوكان ئې پرې كړه، نو په دغو صورتو كې يو دم پر لازم دى، اوكه د يوه لاس نوكان په يوه مجلس كې پرې كړه
اود بل لاس نوكان يې په بل مجلس كې پرې كړه دوه دمه پر لازميږى، اوكه ديوې پښې نوكان بيا يې په بل
مجلس كې پرې كړه درې دم پر لازميږى اوكه د بلې پښې نوكان هم به ورته څلور پرې كړه څلور دم پر
لازميږى ولذا قيد المصنف بمجلس واحد، قـــــال المصنفُ

اَوْتَرَكَ وَاجِبًا مِمَّا تَقَدَّمَ بَيَانُهٗ وَفِىْ اَخْذِ شَارِبِهٖ حُكُوْمَةٌ

اويا پريږدى يو واجب چې بيان يې د مخه تيرسو او په پريكولو كې د بريتو محكمه كيده د بزيري ،، د دى
حكومت بيان دا دى چې سړى دى فكر وكړى چې دغه وخلى ويښتان د بږيرې د ربع څومره حصه جوړوى
حتى كه په دغه ويښتا ن د بريتو په اندازه دا تمې حصې وه نور بع الدم پر لازميږى. قـــــال

وَالَّتِىْ تُوْجِبُ الصَّدَقَةَ بِنِصْفِ صَاعٍ مِّنْ بُرٍّ اَوْقِيْمَتُهٗ

او هغه شيان چې صدقه واجبوى په نيمې كاسه د غنمو يا په قيمت د نيمې كاسې هغه دا دى ،، لكه چې حاجي

هِىَ مَالَوْطَيَّبَ اَقَلَّ مِنْ عُضْوٍ اَوْلَبِسَ مُخِيْطًا اَوْغَطّٰى

خوشبويه كړې كم تر يوه اندامه، اويا يې واغوندې جامه گنډل شوي ، اويا سر پټ كړې كم تر يوې ورځې

رَأْسَهٗ اَقَلَّ مِنْ يَوْمٍ اَوْحَلَقَ اَقَلَّ مِنْ رُبُعِ رَأْسِهٖ اَوْ

اويا وخرئي كم تر څلورمې د سر اويا پرې كړې يو نوك، او د غه رنگه د هر نوك په پرې كولو كې نيمه كاسه

قَصَّ ظُفْرًا وَكَذَا لِكُلِّ ظُفْرٍ نِصْفُ صَاعٍ اِلَّا اَنْ يَّبْلُغَ الْمَجْمُوْعُ

د ، مگر هغه وخت كه مجموع او شوله پرې كړه نو و دم ته ورسيده ،،

دَمًا فَيَنْقُصُ مَاشَاءَ مِنْهُ كَخَمْسَةٍ مُنْفَرِدَةٍ

نو بيا دى كم كړي چې دده خوښه وي ذ دمه څخه لكه چې يو سړي چې پرې كړې پنځه نوكان جلا جلا،

پوښتنه: چې پنځه
نوكان چې سره متصل وي خو بيا ده لازم وه كمال اوس چې ده پنځه نوكان متفرق پرې كړه په اندازه څلورو
خوو ر سيده، نوكه دم ذبح كې خوښه كاردى، او كه د نوكانو په حساب پنځه نيمې كاسې وركوى چې
ترد م كميږى، هم دده خوښه ده، قـــــالَ المُصنفُ :

اَوْطَافَ لِلْقُدُوْمِ اَوْلِلصَّدَرِ مُحْدِثًا وَتَجِبُ شَاةٌ لَوْ طَافَ جُنُبًا

اود غه رنگ صدقه د نصف صاع واجبه ده كې طواف وكړي د قدوم د پاره يا د صدر د پاره، په بې اودسيا او واجب دى شاة كې طواف په جنابت كې وكړي ،، قَالَ

اَوْتَرَكَ شَوْطًا مِنْ طَوَافِ الصَّدَرِ وَكَذَا لِكُلِّ شَوْطٍ مِنْ اَقَلِّهٖ

اويا پريږدى يو شوط د طواف صدر يعني صدقه د نصف صاع پر لازمه ده او د غه رنگه نصف صاع پر لازمه ده هر شوط د پاره د اقل وار و څخه يعني چې درې دي، او
كې اكثره پريښودله بيا دم پر لازم دى. قـــــالَ المُصنفُ :

اَوْحَصَاةٍ مِّنْ اِحْدَى الْجِمَارِ وَكَذَا لِكُلِّ حَصَاةٍ مَّالَمْ يَبْلُغْ رَمْىَ يَوْمٍ

او د غه رنگه صدقه پر لازمه ده كې پريښول و يشتل د يوې ډبرې په يوه كې د جمارو، او د غه
رنگه صدقه لازمه وه د هرې ډبرې د پاره تر هغو چې هغه متروكه ډبرې وه رمى ته د يوې ورځې نه وي رسيدلې
چې اوس دا نى دى امام طحطاويؒ وائي كه چيرې ورمى ته د يوې ورځې ور سيدى يا اكثرې حصې ته د يوې
ورځې نو بيا ده شاة لازم دى، قـــــالَ المُصنفُ :

اِلَّا اَنْ تَبْلُغَ شَاةً فَيَنْقُصُ مَاشَاءَ

مگر هغه وخت كه مجموع د هغې چې متفرق وي پر ده واجب صدقات و قيمت د شاة و رسيدلې
يعني كه ذبح وكړي خوښه كاردى او صدقات په اندازه د هغو وركړي چې تر شاة كمې وي هم كولاى سي،،

نودی کمولای سی دقیمت څخه دشاة هغه چې دده خوښه وي» قال المصنف

اوحلق رأس غيره اوقص اظفاره

اودغه رنګه صدقه ده که چې محرم وخروی سر د بل چا که هغه بل محرم وی که حلال، اویا محرم دبل چا نوکان ورپری کړي، **بوه سه** چې محرم که دبل محرم سرورخروی چې د محرم حالق او محلوق دافعال دحج په بیله طواف زیارته اورمی دجمرات ثلثه وو بوله پوره وی یعنی جمره عقبه یه ویشتلی وی او پسه د تمتع یرذبح کړي وی، اود دواړو وقت د احلال راورسیدلی وي، نو نه پر حالق او نه پر محلوق شی شته، ط وانی که محرم دبل سړي عضوه ورخوشبویه کړه اویا یه ګندلی کالی په واغوستی پر دغه محرم هیڅ شی نشته په إجماع» قال المصنف

وان تطيب اولبس اوحلق بعذر تخير بين الذبح

او که چیری محرم خوشبوئی ولګول اویا یه کالی واغوستل اویایه سروخرایه داټول د عذر د سببه نودی

او التصدق بثلاثة اصوع على ستة مساكين او

مختاره دی که پسه ذبح کوی اوکه دری کاسی غنم وشپږ ومسکینا نوته ورکوی، اودری ورځی روژری نیسي،

صيام ثلثة ايام والتي توجب اقل من نصف

اوهغه شی چې واجبوی کم تر نیمی کاسی هغه لکه حاجی چې مړه

صاع فهي ما لوقتل قملة

کړی سپږه او یا مړکړی ملخ، درویش وایې چې، دغه رنګه دی حکم دکیکی اومیږی اوچخړ اوغیره **فائده**: دغه شیان په هره نوع کی که تردی بالاوه بیا صدقه د نصف صاع پرلازمه ده» قال

والتي توجب القيمة فهي ما لوقتل صيدا فيقومه عدلان

اوهغه جنایات چې قیمت واجبوی لکه محرم چې ووژنی ښکاری شئی لکه کوتره، اوسئی، دغره پسه وغیره،

في مقتله اوقريب منه فان بلغت هديا فله الخيار

نوهغه ښکار ته به قیمت ایږدی دوه عادلان کسان په هغه ځای کی دقتل یعنی که هلته کلی او خلک وه، اویا نژدی وه

ان شاء اشتراه وذبحه او اشترى طعاما وتصدق

هغه ځای ته دقتل که چیری هلته خلک وه، نوکه قیمت د هدیه اندازی ته رسیدی یعنی پسه په رانیول کیدی نو ده لره اختیار دی که خوښه سی پسه دی

به لكل فقير نصف صاع اوصام عن طعام كل

په رانسی او ذبح دی کی او په مسکینانو د حرم دی وویشی یعنی ده ته په خوړک ناروا دی، او یا دی رانسی د قیمت په روپو غنم او خیرات دی کړي

مسكين يوما ولوفضل اقل من نصف صاع تصدق

وهر فقیرته دی نیمه کاسه ورکوی اویا دی روژی ونسی یعنی که غنم متفرق روژی نیسی، دطعام د هر مسکین چې نیمه کاسه وه په ځای کی یوه روژه اوکه زیات وو قیمت تر نیمه کاسه

به اوصام يوما

کم نودی هغه خیرات کړي اویادی کورته روژه ونسي، قال المصنف

وتجب قيمة ما نقص وبنتف شعره الذي لايطير

اوواجب دی قیمت د نقصان، یعنی صید به تیپی کړي چې سره د هغه تپه صید ځان ساتلی سوای،

به وشعره وقطع عضو لايمنعه الامتناع به

نودا صید دې یو وار سالم قیمت کړي مثلاً قیمت یه دوی روپی وو، اویا دی تپی قیمت کړي مثلاً قیمت یه یوه روپی سوه، نوما بین القیمتین چې یوه روپی واجبه ده، اودغه رنګه قیمت د نقصان دی ور کوی په کښلو یعنی شکولو د هغه بڼرکو د مرغه چې په هغو بڼرکو د پروازنه کاوه، لکه دنس بڼرکی یادشا بڼرکی، اودغه رنګه په کښلو د ویښتانو دوسی مثلاً اویا په پری کولو د داسی اندام چې صید به

نه منع کاوه د ځان ساتنی څخه د ښکاري لکه مثلاً غوټ یـه و ړي کړي یا لکی، نو پـه د غو ټولو صورتو کی قیمت د نقصان پر محرم لازم دی، پـه هغه معنا چې تیره سوه، یعني یو وار دی سالم د دغو عیبو څخه چې د محرم د خوا ور رسید لی دی قیمت کړي، او بیا دی د دغو عیبو سره قیمت کړي، نو پر محرم باندی ما بین القیمتین واجب دئ. قـــــــال المصنف:

وَيَجِبُ الْقِيمَةُ بِقَطْعِ بَعْضِ قَوَائِمِهِ وَنَتْفِ رِيشِهِ

او واجب دی پوره قیمت د ښکار په پرې کولو سره د بعض پښو یعني لکه وُوسی د اسی ښکار رو، چې د پښو په خلاصته یې د ښکار څخه ځان خلاصوه او د غه رنګه پوره قیمت لازم دی په

وَكَسْرِ بَيْضِهِ کښلو سره د تولو بـنړکو د مرغه، **وَرِيشِ وَالِي** یا په هغه بنړکی ګندی و کا نړی چې مرغه پرواز په کوی، لکه دو نږ بـنړکی، او د غه رنګه پوره قیمت واجب دی په ماتولو سره د اګی د مرغه. قـــــــال المصنف:

وَلَا يُجَاوِزُ عَنْ شَاةٍ بِقَتْلِ السَّبُعِ وَإِنْ صَالَ لَاشَيَّ بِقَتْلِهِ

او نیری نه کیږی تر یوه پسـه یعنی کی څه هم قیمت یې تر یوه پسـه بالاوی، په وژلو سره د درنده حیوان چې غوښی ئی نه خوړل کیږی، لکه لیوه، پړانګ، فیل، سرکوزی، وغیره او که هغه درنده پر محرم حمله وکړه او ده مړکی هیڅ شی نسته په قتل کی. قـــــــال المصنف:

وَلَا يُجْزِئُ الصَّوْمُ بِقَتْلِ الْحَلَالِ صَيْدَ الْحَرَمِ

او کفایت نه کوی روژه په وژلو کی د حلال سړي صید د حرم بلکه حتما به قیمت ورکوی بخلاف المحرم کما مَرَّ.

وَلَا بِقَطْعِ حَشِيشِ الْحَرَمِ وَشَجَرَةِ النَّابِتِ بِنَفْسِهِ

وَلَيْسَ مِمَّا يُنْبِتُهُ النَّاسُ بَلِ الْمُقِيمَةُ

او نه کفایت کوی روژه په قطع کولو کی د وښو د حرم او په قطع کی د هغی درختی چې شنه سوی وی په ځپـله یعنی چا نه وی شنه کړې، او نه وی د غه درخته د جنسه څخه د هغو درختو چې خلک

شنی کوی بلکه لازمیږی قیمت.

پوښتنه: چې درختی د حرم شریف څلور قسمه دي،

د حرم درختی پر څلور قسمه دی

د دړو قسمو درختو په قطعه کولو او نفع په اخستلو کی هیڅ جزاء نسته او نه د هغه قطعه جنایت دی

۱ هغه درخته ده چې خلک یې شنه کړي او دا درخته هم د جنسه څخه د هغو درختو وی چې خلک یې شنی کوی، لکه دانارو، انګورو، توت وغیرها.

۲ هغه درخته ده چې خلک خو شنه کړي وی مګر دا درخته د جنسه د هغو درختو نه وی چې خلک ئی شنی کوی لکه د غرو لبعض درختی.

۳ هغه درخته ده چې شنه ځپله سی یعنی چا نه وی شنه کړې لکن د هغو درختو د جنسو څخه وی چې خلک یې شنی کوی لکه د غرو انځر یا د غرو انګور یا د غرو زیتون وغیره،

۴ هغه قسم درخته ده چې په قطع کولو کی جزاء سته یعنی قیمت، هغه هغه درخته ده چې شنه سوی ځپله وی یعنی په قدرتی توګه، او نه وی د جنسه څخه د هغو درختو چې خلک یې شنی کوی،

فائده: څلورم قسم درخته عامه ده که د سړي په مملوکه مځکه کی شنه سوی وي، او یا په غرو او شارو مځکو کی شنه سوی وي؛ فقهاءٌ وائی چې که د سړي په مځکه کی د کیکرو درخته ځپله شنه سوی وه، بل سړي قطع کړه پر قاطع باندی دوه قیمته لازم دی یو د جهة د شرع او بل به تاوان و مالک ته د مځکی ور کوي،

مسئله: چې قاطع تاوان و مالك ته هم ور کی مګر دی په هغه درخته سره یعنی په لرګی سره ئی نفع نه سی اخستلای مثلاً چې د خونې بناء پر و کړي، هذا حاصل ما فی الکفایة شرح الهدایة، قَالَ

وَحُرِّمَ رَعْيُ حَشِيشِ الْحَرَمِ وَقَطْعِهِ إِلَّا الْإِذْخِرَ وَالْكَمَائَةَ

او حرام دی پوول په لیـو یا په او بنا نو د وښو د حرم او ریبل یې مګر سرکړي او پوڅکی چې د هغو قطعه روا ده کما جاء فی الحدیث النبوی، پوښتنه چې واښه هغو بنا تو ته نه وائی چې په قدرتی توګه

شنه سوی وی، نوکه سړی بچیله محکه کی شپشی یا غوښل وغیره کړلی وه د هغو قطع روا ده کما مر فی الاخبار آنفا، قـــــال المصنفؒ:

فَصْلٌ

وَلَا بَأْسَ بِقَتْلِ غُرَابٍ وَحِدَأَةٍ وَعَقْرَبٍ

نشته باک په وژلو د کارغه او د ګړنګ (ځینی توری) او لړم یعنی شی نه لازمیږی یعنی نه په حرم کی او نه په احرام کی فتح القدیر، په وژلو

وَفَأْرَةٍ وَحَيَّةٍ وَكَلْبٍ عَقُورٍ وَبَعُوضٍ وَنَمْلٍ وَبَرْغُوثٍ

سره د کارغه او په وژلو سره د ہیوس او د لړم او د موږک او د مار او د خوږونکی سپی او د غوماشی او د میږی او د

وَقُرَادٍ وَسُلَحْفَاةٍ وَمَا لَيْسَ بِصَيْدٍ

کیکی او د منګور یا د سپی د مچ او د کشف چی په فارسی یه سنګ پشت بولی، او بعض اهل لغت یه ترجمه په بابنه کوی چی یو مرغه دی، او د غه رنګه شی نشته په وژلو کی د هغه شی چی د ښکار د قسمه نه وی لکه چغال، لیوه، وغیره، قـــــال المصنفؒ،

فَصْلٌ

اَلْهَدْيُ اَدْنَاهُ شَاةٌ وَهُوَ مِنَ الْاِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ

هدیو کی د مکی مکرمی، کمه درجه د هدیو پسه دی چی یو کال پرتیر سوی وی، او هدیه د اوښ غوا او د پسو څخه جواز لری، او افضل دی یه

وَمَا جَازَ فِي الضَّحَايَا جَازَ فِي الْهَدَايَا

د اوښ په جنس سره روا ده بلکه دا یه اعلی قسم دی مګر چی پنځو کلونو ته رسیدلی وی، او د غوا په جنس کی هم کیدای سی دا یه اوسط وی چی د دوه کاله عمر یه پوره کړی وی، او د پسه په جنس کی هم کیدای سی چی دا یه ادنی هدیه ده، او هغه حیوان چی په اختریانو کی روا وی هغه حیوان په هدیو کی هم روا دی، لیعنی په اعتبار د عمر او عیبونو د لو ولو کما هو مذکور مفصلا فی باب الاضحیة فی جمیع کتب الفقه، قـــــال المصنفؒ:

وَالشَّاةُ تَجُوْزُ فِي كُلِّ شَيْءٍ اِلَّا فِي طَوَافِ الرُّكْنِ جُنُبًا

او پسه روا دی په هر هغه ځای کی چی په هغه کی د مرذکر سوی دی مګر نه کفایت کوی چیری طواف رکن په جنابت سره وکړی او د غه رنګه حکم دی چی طواف رکن د حیض او نفاس په وخت کی وکړی، ولی سبب د تغلیظ د جنایت په د ۳ و سره وو کی یو دی، قـــــال المصنفؒ:

وَوَطْءٌ بَعْدَ الْوُقُوْفِ قَبْلَ الْحَلْقِ فَفِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بَدَنَةٌ

او بل وطی دی پر عرفات ولی که قبل الوقوف وطی وکړی حج یه فاسد سو قضا یی لازمی او غوا یا اوښ یی ذبح کړی، او پسه کافی دی په هر جنایت کی مګر نه چی طواف رکن یعنی طواف زیارت ئی په جنابت سره وکړی، او یا یه جماع وکړی پسله وقوف د عرفات لکن د مخه تر سرخریلو، ولی چی په دواړو کی پر حاجی اوښ لازم دی، ولی چی جنایت یه لوی دی نو جبیره یه هم باید لوی وي، قـــــال المصنفؒ:

وَخُصَّ هَدْيُ الْمُتْعَةِ وَالْقِرَانِ بِيَوْمِ النَّحْرِ فَقَطْ وَخُصَّ

او خاص کړه سوی ده هدیه د تمتع او قران په ورځ پوری د اختر فقط د تخصیص د یه زمانه پوری، او

ذَبْحُ كُلِّ هَدْيٍ بِالْحَرَمِ اِلَّا اَنْ يَكُوْنَ تَطَوُّعًا وَتَعَيَّبَ

خاص کړه سوی ده ذبح د هر هدیه په حرم پوری قال ط ولا یشترط منی آه، مګر هغه وخت که هدیه د تطوع وه او

فِي الطَّرِيْقِ فَيُنْحَرُ فِي مَحَلِّهِ وَلَا يَأْكُلُهُ غَنِيٌّ وَفَقِيْرُ

پلار کی عیب جن سو یعنی تر حرم نه وه رسیدلی، نو په هغه ځای کی د عیب دی ذبح کړی او خوړلی دی نه څخه دی کوی غنی سړی، او فقیر د حرم او د غیر حرم سره برابر

الْحَرَمِ وَغَيْرِهِ سَوَاءٌ

دی په خوړلی د هغی هدیه، قال ط لکن فقیر الحرم افضل،

پوه سه چی نوری هدایا وی تخصیص په مکان پوری نه لری، نو تطوع هدیه چی حرم

شنه سوی وی، نو که سړي ښخپله ځکه کې ښپښتی یا غوټل وغیره کړلی وه د هغو قطع روا ده کما مر في الاشجار آنفا. قــــال المصنفؒ:

فَصْلٌ وَلَا بَأْسَ بِقَتْلِ غُرَابٍ وَحِدَأَةٍ وَعَقْرَبٍ

او نشته بیغ شی نه لازمیږی یعنی نه په حرم کی او نه په احرام کی فتح القدیر، په وژلو

وَفَارَةٍ وَحَيَّةٍ وَكَلْبٍ عَقُورٍ وَبَعُوضٍ وَنَمْلٍ وَبُرْغُوثٍ

سرو د کارګه او په وژلو سره د ټپوس او د لړم او د موږک او د مار او د خوړونکي سپي او د غوماشې او د میږی او د

وَقُرَادٍ وَسُلَحْفَاتٍ وَمَا لَيْسَ بِصَيْدٍ

کیکی او د منګور پا د سپی د مچ او د کشف چې په فارسي په سنګ پشت بولی، او بعض اهل لغت یې ترجمه په بابنه کوي چې یو مرغه دی، او د غه رنګه شی نه په وژلو کی د هغه شی چې د ښکار د قسمه نه وی لکه چغال، لیوه، وغیره. قــــال المصنفؒ:

فَصْلٌ اَلْهَدْيُ اَدْنَاهُ شَاةٌ وَهُوَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَ

دا فصل دی په هدیو کی د مکی مکرمی. کمه درجه د هدیو پسه دی چې یو کال پرتیر سوی وی، او هدیه

الْغَنَمِ وَمَا جَازَ فِي الضَّحَايَا جَازَ فِي الْهَدَايَا

د اوښ په جنس سره روا ده بلکه دا یې اعلی قسم دی مګر چې پنځو کلونو ته رسیدلی وی، او د غوایې په جنس کی هم کیدای سی دا یې اوسط وی چې دوه کاله عمر یې پوره کړی وي، او د پسه په جنس کی هم کیدای سی چې دا یې ادنی درجه د هدیه ده، او هغه حیوان چې په اختریانو کی روا وی هغه حیوان په هدیو کی هم روا دی، یعنی په اعتبار د عمر او عیبونو د ر لو ولو کما هو مذکور منفصلاً في باب الاضحية في جميع كتب الفقه. قــــال المصنفؒ:

وَالشَّاةُ تَجُوزُ فِي كُلِّ شَيْءٍ اِلَّا فِي طَوَافِ الرُّكْنِ جُنُبًا

او پسه روا دی په هر هغه ځای کی چې په هغه کی د مرذکر سوي دی مګر نه که ئې چیری طواف رکن په جنابت سره وکړی او د غه رنګه حکم دی چې طواف رکن د حیض او نفاس په وخت کی وکړي. ولی سبب د تغلیظ د جنایت په د ۳ ره سره ووکی یودی. قــــال المصنفؒ:

وَوَطْءٌ بَعْدَ الْوُقُوْفِ قَبْلَ الْحَلْقِ فَفِيْ كُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا بَدَنَةٌ

او بل وطی دی په عرفات ولی که قبل الوقوف وطی وکړی حج یې فاسد سو قضا یې او ړی بل کال او د غه فاسد حج ته یې پوره کوی. او پسه کافی دی په هر جنایت کی مګر نه چې طواف رکن یعنی طواف زیارت ئې په جنابت سره وکړی، او یا یې جماع وکړی پسله وقوف د عرفات لکن د مخه تر سر خرئیلو، ولی چې په دوارو کی پر حاجی اوښ لازم دی، ولی چې جنایت یې لوی دی نو جبیره یې هم باید لووي. قــــال المصنفؒ:

وَخُصَّ هَدْيُ الْمُتْعَةِ وَالْقِرَانِ بِيَوْمِ النَّحْرِ فَقَطْ وَخُصَّ

او خاص کړه سوي ده هدیه د تمتع او قران په ورځ پوری دا ختر فقط د تخصیص دی په زمانه پوری، او

ذَبْحُ كُلِّ هَدْيٍ بِالْحَرَمِ اِلَّا اَنْ يَّكُوْنَ تَطَوُّعًا وَتَعَيَّبَ

خاص کړه سوی ده ذبح د هر هدیه په حرم پوری قال ط ولا يشترط منى اه، مګر هغه وخت که هدیه د تطوع وه او

فِي الطَّرِيْقِ فَيُنْحَرُ فِيْ مَحَلِّهٖ وَلَا يَاْكُلُهٗ غَنِيٌّ وَفَقِيْرُ

په لار کی عیب جن سو یعنی تر حرم نه وه رسیدلی، نو په هغه ځای کی د عیب دی ذبح کړی او خوړلی دی نه ځندی کوی غنی سړي، او فقیر د حرم او د غیر حرم سره برابر

الْحَرَمِ وَغَيْرِهٖ سَوَاءٌ

دی په خوړلو د هغی هدئ، قال ط لكن فقير الحرم افضل.

پوه سه چې نوری هدایاوی تخصیص په مکان پوری نه لری، نو تطوع هدیه چې حرم

ته ورسیده بیانو تخصیص په یوم النحر پورې نه لري، وهو الصحیح نعم الذبح یوم النحر افضل « بحر

وَتُقَلَّدُ بُدْنَةُ التَّطَوُّعِ وَالْمُتْعَةِ وَالْقِرَانِ فَقَطْ

او په غاړه دې کې یوه غاړګۍ غوټه دې شي ورواچوی داوښ د تطوع او د تمتع او د قران فقط قــال ط وهذا نــد بافقط آه قــالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيَتَصَدَّقُ بِجِلَالِهِ وَخِطَامِهِ وَلَا يُعْطِي أَجْرَ الْجَزَّارِ مِنْهُ

او خیرات دې کړي جُلان د هدایاوو او مهارونه، د هغو، او نه ورکړه کیږي مزدوري د قصاب د هدایاوو د غوښو څخه، هو کې علاوه پر مزدورۍ د خیرات په توګه غوښې ورکړې پروا نه لري، « قــالَ

وَلَا يَرْكَبُهُ بِلَا ضَرُورَةٍ

اونه دې سپریږي هدیه والا پر اوښ د هدي بیله ضرورته، لکه چې هدایا والا ناجوړي وي یا ضعیفه سپین یږي وي، قــالَ فی البحر ولا یحمل علیها ایضا، یعني بار دې هم نه پر باندې کوي. او که سرې ته ضرورت په پرسپورسي، او یا بار پر باندې کې هدیه ته لږ تاوان ورسیږي د نقصان ضمان به ورکوي « بحر. قــالَ الْمُصَنِّفُ:

وَلَا يَحْلِبُ لَبَنَهُ إِلَّا لِبُعْدِ الْمَحِلِّ فَيَتَصَدَّقُ بِهِ وَيَنْضَحُ

او نه لوشل کیږي شیدې د اوښې د هدیه مګر هغه وخت لوشل کیږي چې ځای د ذبح لیرې وي

ضَرْعَهُ إِنْ قَرُبَ الْمَحِلُّ بِالنُّقَاخِ

یعنې بیرېږي کې وَنه لوشي غولانځ بې خرابه سي، او هغه شیدې دې هم خیرات کې، او اوده پاشي پر غولانځ د لنګې وَښې که ځای د ذبح پر نږدې وو په یخوا وبو تا چې شیدې وچې سي او د لوشنګ ضرورت دفع سي «

خدایه وبخښې مؤلف او هم کاتب ؛ ته قبوله کړې دعا د هر غایب «

وَلَوْ نَذَرَ حَجًّا مَاشِيًا لَزِمَهُ وَلَا يَرْكَبُ حَتَّى يَطُوفَ

او که یوچا پر ځان نذر کړی حج پر پښو باندې، نو دا نذر پر ده لازم دی، څولک وائي چې احرام یې وتاړه نو بیا پیاده روانیږي، فقهاء وائي چې د کور

لِلرُّكْنِ فَإِنْ رَكِبَ أَرَاقَ دَمًا

څخه پیاده روانیږي قــال ط وهو الاصح او نه به سپریږي د طواف رکن ترکولو پورې، او که سپور سو، نو پر ده لازم دي ذبح د هغه وینې دی و تو

قــالَ المصنفؒ

وَفَضْلُ الْمَشْيِ عَلَى الرُّكُوبِ لِلْقَادِرِ عَلَيْهِ وَفَضَّلَهُ اللّٰهُ

او تفضیل ورکړه سوی دی پیاده تګ وحج ته تر سپر تیا وحج تر هغه چا ته چې قادر وي پر پیاده تګ، او

تَعَالَى بِفَضْلِهِ وَمَنَّ عَلَيْنَا بِالْعَوْدِ عَلَى أَحْسَنِ حَالٍ إِلَيْهِ

خدای تعالیٰ دی توفیق راکړي مونږ ته پخپل فضل او احسان سره په بیا ورتلو سره پر ښه حال باندې و

بِجَاهِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حج ته مشرف سوه یعنې په صحت او عافیت او محبت او اخلاص سره، په عزت د سیدنا محمد صلی الله علیه وسلم، او درویش وائي چې ای الله جل جلالك، لکه چې تا پخپل فضل وکرم ما عاصي ته په سنه ۱۴۲۳ هق، په عمر کې د ۸۵ کالو تخمینًا کې توفیق د عمرو وحج ته راکړی، او په صحت او عافیت او خوشحالی سره دیوه زوی خپل خپلمی حج وکړي، نو اوس بیا په ډیر عجز او احترام ته عرض کوم چې په راتلونکو کلومې بیا د حج نصیب وکړې سره د بله زویه « وَمَا ذَالِكَ عَلَيْكَ بِعَزِيزٍ » بحرمة الحرمین الشریفین امین «

د کتاب نوم: جلد دریم پښتو نور الایضاح «

دمصنف نوم: حضرت مولانا محمد عُبَيْدُ الله ایوبي السلیما نخیلی مدظله

دلیکونکی نوم: قاري محمد فضل الحق حقاني : مکتبة القراءة والتجوید «

فَصْلٌ فِیْ زِیَارَةِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ

دا فصل دی په بیان کی د زیارة د نبی علیه الصلوٰة والسّلام:

درویش وائی: چې د دی فصل زده کړه او عمل په کول د اهل السنة والجماعة پر طریقه چې په کتابونو کې د احادیثو مبارکه وو او په کتابونو کې د تفاسیرو د علماؤ دین، او په کتابونو کې د فقهاو و محققینو لازم دی پر مسلمانانو. **نو واوره!** چې په فتاوای شامیه او په طحطاوی او په فتح القدیر وغیرها کی وائی چې خولک چې زیارة ته د قبر انور د علیه الصلوٰة والسلام ځی او سفر کوی خالصًا په نیت د زیارة د قبر انور دی دا سنه کوی، او بعض فقهاءؒ وائی چې نیت دی د زیارة د مسجد نبویؐ هم ورسره وکړي، لکن وهابیان وائی که خوک سفر وکړي و مدینی مُنوری ته په نیت د زیارت د قبر انور نبویؐ.. انفرادًا او اشتراکًا فهو مُشرك: ابن الهمامؒ صاحب د فتح القدیر وائی چې اولی پر نیزد عبد ضعیف دا ده چې دی دې په سفر کی د مدینی مُنوری خاص الخاص نیت د زیارة د قبر انور نبویؐ کوی، ولی چې دی قبر ته د نبی علیه الصلوٰة والسلام په ورتګ سره: یَحْصُلُ لَهٗ، و ده ته حاصلیږی نعمت د زیارة د مسجد نبویؐ نو مغه نیت دی هلته وکړي، ابن الهمامؒ وائی چې په محض نیت کولو د زیارت د قبر مقدس دی تعظیم او اجلال دی. د آنحضرت صَلَّی اللّٰهُ علیه وَسَلَّمَ لکن درویش وائی چې د دیده مرغه مخالفین تعظیم د غیر الله شرك بولي» العیاذ بالله عن مثل هذه العقول، وهذا القول، ابن الهمامؒ وائی «وَیُوافِقُهٗ ظاهِرًا قوله صلی اللّٰهُ عَلیه وَسَلم مَن جَاءَنِی زَائِرًا لَا تعمله حاجة الا زیارتی کان حقًا علیّ ان اکونَ لهٗ شَفِیعًا یَومَ القیامَة» او رحمتیؒ د عارف حقانی المولی الجامیؒ دا سی نقل کړی دی» چې ده به زیارة د قبر انور په علیحده سفر سره بیله سفره د حج کاچې کاوه، تا چې ده لره په هغه سفر کی بیله زیارة د قبر انور بل شی نه وي، درویش وائي چې عاشقان د ذات پاك د نبی علیه الصلوٰة والسّلام هم دغسی کوی چې معشوق ته دده د زیارت د پاره ډیر ډیر شاق او تکلیفونه پر ځان وړی د عشق کار هلا دیٔ»

او د عاشق صادق الملاحسنؒ تلوکانی هغه خلگ نقل کوی چې دی په هغه وخت کی چې سفر د حج به په قافلوکی کیدی د قند هار د خپل وطن تلوکان څخه حج ته تللی وو او زیارت د قبر انور یې هم کړی وو

چې بیرته بیا کاله د سفره د حج خپل وطن تلوکان ته راورسیدی مخلصان او مریدانو یې په ډیر جوش او خروش سره استقبال کړی وو (واهل بیت دده هم ډیر ده و لیدلو ته تږی وه، راوی وائی چې څه وخت چې د خپل سرای ور وازی ته ور سیدی ناڅاه د عشق محمدی صلی الله علیه وسلم لمبه او اور یې په زړه کی بل شو نو مخلصانو ته یې وویل چې کرنها محبوب صلی الله علیه وسلم نه ماڅخه ګیله وکړه چې ته خو زما قبر ته تبعًا للحج راغلی وې قصدًا و بالذات نه وې راغلی نو زه به څه جواب ورکوم،

هغه وو چې دا یې وو یل مخلصانو ته یې وویل چې زه بیرته څم عربستان ته پرېږدو د پاره د زیارت د قبر انور نبویؐ مخلصانو چې هر څو اصرار پر وکړي چې یو څو ورځې ارام وکړه بیا به ولاړ سې، لکن په اور د عشق سوی زړه د حسنؒ دا خبره و نه منل هغه وو چې د اهل خانه سره یې په دروازه کی ملاقات وکړي او د مخلصانو څخه ئی رخصت واخستی او د مدینة الرسول صلی الله علیه وسلم پر خوا روان سو او بیله بو کاله په مقصد کی کامیابه وطن ته راستون سو، فرحمه اللّٰهُ تعالی فهذا هو حال العشاق.. حافظؒ سه نگوئی این سخن کفراست اگر گوئی شوی کافر: برو ای مدعی نادان چه دانی حال مستان را.

درویش وائي چې په حدیث شریف کی متفق علیه د بخاریؒ او مسلمؒ دی. دا سی راغلی دی: لَا تُشَدُّوا الرِّحَالِ اِلَّا لِثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ مَسْجِدُ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِیْ هٰذَا، وَالْمَسْجِدِ الاقْصٰی، او مخالفان په دغه حدیث سره انکار کوی چې خولک چې په قصد د زیارة د قبر انور مدینی منوری ته سفر کوی هغه سفر حرام بلکه شرك دیٔ، **جواب**: په دی حدیث شریف کی خو مستثنیٰ منه محذوف ده کما لا یخفیٰ علیٰ من له ادنیٰ المام بعلم النحو، نو معلوم د مخالف څخه پوښتنه کوو چې هغه مستثنیٰ منه لفظ د مکان دی، یعنی تاسی سفر هیڅ ځای ته مه کوی مګر و دغو دریو مسجدو ته، نو باید سفر د پاره د تجارت یا سفر د پاره د طلب العلم هم حرام وی: مع ان المخالف لا یقول به»

نو دا معلومه سوه چې معنا د حدیث مذکور هغه ده چې حضرت الامام الغزالیؒ په احیاء العلوم کی بیان کړیده یعنی لَا تُشَدُّوا الرحال الی مسجد من المساجد الا لهذه الثلاثة» نو حاصل د حدیث دا دی چې تاسی سفر مه کوی په نیت د ثواب د لمانځه وغیره من العبادات مګر دغه دری مسجدو ته، ولی په دغو دریو مسجدو کی ثوابونه د عباداتو مضاعف کیږی او نور مسجدونه سره برابر دی په ثواب کی»

درویش وائی دغسی معنا دحدیث مذکور علامه شامیؒ اوفقیه ابوجعفر الطحاویؒ او ابن الهمامؒ اونورو ډیرو فقهاووؒ اومحدثینوؒ هم کړیده، لکن دافسوس ځای دادی چې مخالفین نه د فقه کتاب منی اونه د مجتهدینو خبره منی، اود شارحانوؒ دحدیثو مبارکه وو چې ددوی د رائې څخه مخالفه وی هم ئې نه منی، والی الله المشتکیٰ»

فائده: ډیر خلګ وائې چې علماء دیوبندؒ د سفر څخه ومدینې منورې ته په نیت د زیارت دقبرانور نبویؐ منکردي، اود عصر حاضر وهابیان د دوئ په انکار سره استدلال وائی لکن مولوی محمد اعزاز علی الدیوبندیؒ په حاشیه کې د نورالایضاح ص۱۸۲ کې داسی وائی، ومن هٰهنا ظهر بطلان ما اختلق علیٰ مشائخنا الدیوبندیة انهم منعوا زیارة قبره علیه الصلوٰة والسلام یعنی السفر الیه • کیف لا وقد صرّحوا قولاً وعملاً انها من افضل التجربات انتهی » قال المصنفؒ:

عَلٰی وَجْهِ الْاِخْتِصَارِ تَبَعًا لِمَا قَالَ فِی الْاِخْتِیَارِ اوزیارت دنبی علیه الصلوٰة والسلام زه ذکر کوم پر طریقه دلنډ ذکر په متابعت دهغه چې وئیلی دی په اختیار کې، چې تالیف دنوموړی درویش وائی چې چونکه بیان د زیارة النبی علیه الصلوٰة والسلام پروجه دتمام اوکمال بیخی ډیر وو حتیٰ چې علماء حضراتوپه دی باب کې غټ غټ کتابونه تصنیف کړی دی، نوهغه ټوله بیان د زیارة النبی علیه الصلوٰة والسلام په دی مختصر کتاب کې ګنجایش نه وو نوځکه یې ووئیله پروجه داختصار «لِاَنَّهُمْ قَالُوْا: مَالَا یُدْرَكُ کله لایترك کله » قال المصنفؒ:

لَمَّا کَانَتْ زِیَارَةُ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مِنْ اَفْضَلِ جونکه وو زیارة دنبی علیه الصلوٰة والسلام دافضله څخه دثواب دکارو اود بنو مستحبو کارو څخه بل تقرب

الْقُرَبِ وَاَحْسَنُ الْمُسْتَحَبَّاتِ بَلْ تَقْرُبُ مِنْ دَرَجَةِ مَا لَزِمَ مِنَ الْوَاجِبَاتِ یعنی نژدی دی ودرجې ته دهغه کارو چې د واجبو کارو څخه دی» قربجمع دقربة ده یعنی د ثواب کاره

فَاِنَّهُ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ حَرَّضَ عَلَیْهَا وَبَالَغَ فِی ولې چې علیه الصلوٰة والسلام ډیر باعث والی کړی دی پر زیارت خپل او ډیره مبالغه ئې کړیده په ترغیب لو

النَّدْبِ اِلَیْهَا فَقَالَ مَنْ وَجَدَ سَعَةً وَلَمْ یَزُرْنِیْ فَقَدْ دامستیانو ودی زیارت ته، نوعلیه الصلوٰة والسلام ووئیله که چا فراخی دقدرت مالی درلوده او زما زیارت

جَفَانِیْ، وَقَالَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ زَارَ قَبْرِیْ یې ونه کړی، نوزما سره ئې جفا اوبې وفائې یې وکړه، اووی وئیل علیه الصلوٰة والسلام که زیارت وکړی زما دقبر

وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِیْ واجب اوثابت دی هغه له زما شفاعت، درویش وائې چې په دغه حدیث کې رد بلیغ دی په مخالفینو باندی، ولی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ووئیله مَنْ زَارَ قَبْرِیْ، اوداسی نه ووئیل مَنْ زَارَ مَسْجِدِیْ، قال المصنفؒ:

وَقَالَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ زَارَنِیْ بَعْدَ مَمَاتِیْ فَكَاَنَّمَا اووئیل علیه الصلوٰة والسلام که څوك زیارت وکړی زما پس له مرګه زما دامې دی ګویا ده زیارت وکړی

زَارَنِیْ فِیْ حَیَاتِیْ اِلٰی غَیْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْاَحَادِیْثِ زما په وخت کې د ژوند زما، اوما سوا د دغو حدیثونو، هم احادیث نبویه موجود دی یعنی په سبب د طول دمغو اود وضع دکتاب پر اختصار ټول نه سوه ذکر، ډیر کسان په زړه کې دا ورګرځی چې په حال کې د حیات چې چا نبی علیه الصلوٰة والسلام لیدلی دی هغه صحابی بلل کیږی، نو په مقتضیٰ ددغه حدیث باید زیارت کوونکی د قبر شریف یم صحابی وبلل سی ولم یقل به احدٌ **جواب** په علم بدیع د تلخیص وائی چې تشبیه دشی په شی سره عموم نه غواړی کمافی قولنا: زَیْدٌ کَالْاَسَدِ» بلکه مشارکت دمشبه او مشبه به غواړی په یووجه کې، دشبهی کمافی المثال المذکور چې اشتراك د زید اود اسد صرف او صرف په شجاعت کې

مراد دی د تشبیه څخه، نو بناءً علیٰ هذا حدیث مذکور معنا داوه چې په ثواب او اجر کی زائرالحیات
والزائر بعد الممات سره شریکان دي، ولوکان المشبه به اعظم اجرهٔ تامل، قـــــــال المصنف:

وَمِمَّاهُوَالْمُقَرَّرُعِنْدَالْمُحَقِّقِيْنَ اِنَّهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د هغو خبرو څخه داده په نیزد محققانو د فقهاوؤ او د صوفیه کرامو چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم

حَيٌّ يُرْزَقُ بِجَمِيْعِ الْمَلَاذِ وَالْعِبَادَاتِ غَيْرَاَنَّهٗ حُجِبَ

ژوندی دی یعنی په حیات برزخی سره، چې ده ته رزق ورکول کیږی او دی مبارك فایده اخستونکی دی په

عَنْ اَبْصَارِالْقَاصِرِيْنَ عَنْ شَرِيْفِ الْمَقَامَاتِ

ټولو لذتی شیانو سره او په عباداتو سره لکن دی مبارك محجوب سوی دی یعنی مستور دی د سترګو بلکه د عقولو
څخه د هغو کسانو چې هغه کوتاه نظردی، د لوړو مقاماتو څخه د علیه الصلوة والسلام سره اشعر شعر بن ان مرکز الضریر
وانعسل عسر وان لم یجد طعمه فاه المریر، درویش وائی چې هغه کسان چې په تحخیر د عقل صرف ترلی وي
هغه داخبری هیڅ نه مني، قـــــــال المصنف:

وَلَمَّارَأَيْنَا اَكْثَرَ النَّاسِ غَافِلِيْنَ عَنْ اَدَاءِ حَقِّ زِيَارَتِهٖ ۴

مصنف وائی هر کله چې مونږ ولیدل ډیر کسان چې غافله وه د اداکولو څخه د حق د زیارت النبی ص او غافله وه د هغو

وَمَايُسَنُّ لِلزَّائِرِيْنَ مِنَ الْكُلِّيَاتِ وَالْجُزْئِيَاتِ اَحْبَبْنَا

شیانو څخه چې سنت وی زائرینو لره د روضه مقدسه او د قبرانور چې هغه بعض یې کلیات دی یعنی شریکی شیان

اَنْ نَذْكُرَ بَعْدَ الْمَنَاسِكِ وَاَدَائِهَا نُبْذَةً مِنَ الْاٰدَابِ تَتْمِيْمًا

دی په مابین کی د روضه مطهره او د نورو مساجدو لکه تحیة المسجد او بعض د هغه خبرو چې جزئی دی یعنی خاص په
زیارت باندی د قبر انور دی لکه داچې قبر انور ته به سری څرنګه دریږی، نو مونږ دا بنه وګڼل چې ذکر کړو

پسله مناسکو یعنی د حج او د اداء د حج چې یولږ خبره بیان کړو دا د بوځه د زیارة النبی ص د پاره د پوره کولو
د فائدی د کتاب یعنی نور الایضاح، لِفَائِدَةِ الْكِتَابِ،

فَنَقُوْلُ يَنْبَغِىْ لِمَنْ قَصَدَ زِيَارَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو مونږ وایو چې بنائی هغه چا لره چې قصد وکړی د زیارت ته د نبی علیه الصلوة والسلام چې دی به ډیر وائی

اَنْ يُكْثِرَ مِنَ الصَّلَوَاتِ عَلَيْهِ فَاِنَّهٗ يَسْمَعُهَا وَتُبَلَّغُ اِلَيْهِ

درود نه پرده، ولی چې علیه الصلوة والسلام یې اوري یعنی که نژدی وي ط او یا په ذریعه د ملکو ور رسول

وَفَضْلُهَا اَشْهَرُ مِنْ اَنْ يُذْكَرَ فَاِذَا عَايَنَ حِيْطَانَ

کیږی د لیری وی، کما ثبت فی الاحادیث النبویه «در»، او فضیلت د درودو ویلو ډیر مشهور دی او مستغنی دی د دی څخه چې ذکر دی کړای شی، نو هر کله

الْمَدِيْنَةِ الْمُنَوَّرَةِ يُصَلِّىْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چې ده ولیده دیوالونه د مدینی منوری نو درود دی ووائی پر نبی علیه الصلوة والسلام باندي، ط، وائی چې مدینی ته
چې منوره وائی په اعتبار د صاحب د هغی چې نبی علیه الصلوة والسلام دی، او د درود په فضائلو کی باید د
احادیثو کتابونه مطالعه سی، قـــــــال المصنف:

ثُمَّ يَقُوْلُ اَللّٰهُمَّ هٰذَا حَرَمُ نَبِيِّكَ وَمَهْبَطُ وَحْيِكَ فَامْنُنْ

او بیادی ووائی یا الله ج دا حرم دی د نبی ستا او ځای دی د نازلیدو د وحې پس احسان وکړی پرما باندی په

عَلَيَّ بِالدُّخُوْلِ فِيْهِ وَاجْعَلْهُ وِقَايَةً لِّىْ مِنَ النَّارِ وَاَمَانًا

داخلیدو د دی حرم او وګرځوی داخلید د دی حرم ساتنه ماله د اور څخه یعنی د دوزخ په ورځ د قیامت کی

مِنَ الْعَذَابِ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْفَائِزِيْنَ بِشَفَاعَةِ الْمُصْطَفٰى

اوامان یې وګرځوې د عذاب نه او وګرځوې ما چې کامیاب سم په شفاعت د مصطفیٰ

يَوْمَ الْمَآبِ په ورځ د رجوع کولو، ای خدایه چې ورځ د قیامت ده» قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيَغْتَسِلُ قَبْلَ الدُّخُوْلِ أَوْ بَعْدَهٗ قَبْلَ التَّوَجُّهِ إِلَى الزِّيَارَةِ

او بیا دې غسل وکړي د مخه تر دخول و ښار ته د مدینې یا وروسته تر دخول د مخه تر قصد د زیارة نبوی ته کړچیرې

إِنْ أَمْكَنَهٗ وَيَتَطَيَّبُ وَيَلْبَسُ أَحْسَنَ ثِيَابِهٖ تَعْظِيْمًا

غسل کول ورته ممکن وه، درویش وائي چې په زمان حاضر کې چونکه ښار د مدینې منورې په میلو مسافت

لِلْقُدُوْمِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ يَدْخُلُ

فراخ سوی دی، او آفاقي حاجیان په موټرانو کې د معلمانو سپاره وي هیڅ موټران نه دریږي تر هغه وخته

الْمَدِيْنَةَ الْمُنَوَّرَةَ مَاشِيًا إِنْ أَمْكَنَهٗ بِلَا ضَرُوْرَةٍ بویې چې حاجیان و

خپلو اوطاقو ته چې په داخل کې د ښار دي ورته رسوي، نو قبل الدخول و ښار ته غسل کول هیڅ امکان نه لري،

البته بعد الدخول والاستقرار في العمارة غسل ممکن دی، ځکه مصنف: إِنْ أَمْكَنَهٗ، ووایه. او دا غسل به

د مخه تر قصد د زیارة نبوی ته کوي، او خوشبوئي دې ولګوي، او واد غوندي هغه به دکالو خپل د پاره

د تعظیم د ور تلو و قبر نبوی ته، او بیا دې داخل سي مدینې منورې ته پیاده که چیرې ممکن وه بیله ضرورة

یعنې بې ضرر، درویش وائي چې مدینه منوره ډیر فراخه سوې ده نو پیاده تګ و حاجیانو ته ډیر مشکل دی خصوصًا

هغه کسانو ته چې د معلمانو په بسانو کې مدینې منورې ته راځي، ولې چې د حاجیانو ټول سامان د بس پر سر

تړلی وي، نو چا ته سامان پلاس نه ورکوي تر څو چې خپلی عمارې ته و نه رسیږي، نو که بالفرض څوک دی پاتې

بیایې نو خپل سامان او عماره څرنګه پیدا کوي! او حاجي دې خوشبوئي ولګوي، او ښه کالی دې واغوندي

د پاره د تعظیم د ور تلو و نبي علیه الصلوٰة والسلام ته یعنې قبر انور ته ددم» قَالَ الْمُصَنِّفُ

بَعْدَ وَضْعِ رِكَبِهٖ وَاطْمِئْنَانِهٖ عَلٰى حَشَمِهٖ أَوْ أَمْتِعَتِهٖ

پسله ایښوولو د سپرتیا د شیانو، او پسله دې چې ده ته اطمنان حاصل سي په عیال او ماینه وغیره که

مُتَوَاضِعًا بِالسَّكِيْنَةِ وَالْوَقَارِ مُلَاحِظًا جَلَالَةَ الْمَكَانِ

ورسره وه، او د غه رنګه ده ته اطمنان حاصل سي پر سامان خپل، یعنې چې په کوم اطاق کې د عمارې به

کښیږدی، او متواضع دې وي او په آرام او وقار سره یعنې تګ دې شروع کړي و طرفته د روضه مقدسې معلی

او په خیال او دماغ کې د ده وي عظمت د مکان یعنې د روضې شریفې، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

قَائِلًا بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او په وخت کې د تلو دی دا وائي بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ، یعنې زه په ملت د علیه الصلوٰة والسلام یم

رَبِّ أَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّأَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ

وَاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطَانًا نَّصِيْرًا اَللّٰهُمَّ صَلِّ

عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ الخ وَاغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ

وَافْتَحْ لِيْ أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَفَضْلِكَ او دغه مذکوره دعا دې هم وکړي. او بیا دې خپله مرنۍ ته نوري دعاګانې

دعافیت او مغفرت د خپل ځان او مور

اوپلار او اولادو او نورو دوستانو او قریبانو ته وکړی» قـــــــال المُصنفُ

ثُمَّ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ الشَّرِيفَ فَيُصَلِّي تَحِيَّةً عِنْدَ مِنْبَرِهِ رَكْعَتَيْنِ

اوبیا دی داخل شی ومسجد شریف ته نودی لمونځ وکړی تحیة المسجد په قرب کی د منبر د رسول الله صلی الله علیه وسلم دوه رکعته یعنی که چرته ځای هلته ځای وو او که نه وو بیا دی بل ځای وکړی، قـــــــال المُصنفُ:

وَيَقِفُ بِحَيْثُ يَكُوْنُ عُوْدُ الْمِنْبَرِ الشَّرِيْفِ بِحِذَاءِ مَنْكِبِهِ الْاَيْمَنِ لَهُوَ مَوْقِفُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او ودی دریږی په داسی شان چی لرګی د منبر شریف دده په راسته اوږه برابری هم دغه د ځول موقف د علیه الصلوٰة والسلام وو،

وَمَا بَيْنَ قَبْرِهِ وَمِنْبَرِهِ رَوْضَةٌ مِّنْ رِّيَاضِ الْجَنَّةِ

او هغه ځکه چی واقع ده په مابین کی د قبر د علیه الصلوٰة والسلام او د منبر د د روضهٔ یعنی باغ د باغونو

كَمَا اَخْبَرَبِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ مِنْبَرِيْ عَلٰى حَوْضِيْ

د جنت: قَالَ الطحاویؒ چی دغه ځکه په ورځ د قیامت و جنت ته نقل کیږی او هلته به باغ ګرځی جوړیږی، او بیا معنا داده چی ثواب وه عبادت په دغه ځای کی په ورځ کی د قیامت وجنت ته نقل کیږی او سړی وجنت ته رسوي، لکه چی خبر ورکړی په دغه سره نبی صلی الله علیه وسلم، او دایم وئیلی دی چی زما منبر پر حوض زما به وی یعنی پر حوض کوثر باندی دا هم یا پر حقیقت دی یا پر مجاز فافهم، قـــــــال المُصنفُ:

فَتَسْجُدُ شُكْرًا لَهٗ تَعَالٰى بِاَدَاءِ رَكْعَتَيْنِ غَيْرَ تَحِيَّةِ الْمَسْجِدِ

نو ته لمونځ وکړه د پاره د شکر د خدای پاک دوه رکعته غیر د تحیة المسجد نه دی د پاره چی تا ته ئی توفیق درکړی

لِمَا وَفَّقَكَ اللهُ تَعَالٰى وَمَنَّ عَلَيْكَ بِالْوُصُوْلِ اِلَيْهِ

او احسان یه وکړی پر تا باندی په رسید و ومسجد نبوی ته او زیارت ته د علیه الصلوٰة والسلام

ثُمَّ تَدْعُوْا بِمَا شِئْتَ ثُمَّ تَنْهَضُ مُتَوَجِّهًا اِلَى الْقَبْرِ الشَّرِيْفِ

او بیا دعا وکړه په هغه شی سره چی ستا خوښه وی یعنی په خیر او شر سره د دارینو چی ځای د اجابت دی د دعا، بیا نو پاڅه سه یعنی پر ادب سره

فَتَقِفُ بِمِقْدَارِ اَرْبَعَةِ اَذْرُعٍ بَعِيْدًا عَنِ الْمَقْصُوْرَةِ الشَّرِيْفَةِ بِغَايَةِ الْاَدَبِ مُسْتَدْبِرَ الْقِبْلَةِ

روغ که وقبر شریف ته نو ودریږه په قدر د څلورو ګزو لیری د هغه شریفی حجری څخه چی ذات انور د علیه الصلوٰة والسلام په کښی موجود دی، په نهایت ادب سره، او په داسی حال کی چی ستا شا د قبلی شریفی ته وي

مُحَاذِيًا لِرَاْسِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ وَوَجْهِهِ الْاَكْرَمِ مُلَاحِظًا نَظَرَهُ السَّعِيْدَ اِلَيْكَ وَسِمَاعَهٗ كَلَامَكَ

قال ط هو السنة فی زیارة الاموات آه، برابر به په د سر مبارک سره د نبی صلی الله علیه وسلم او دده مبارک د مخ سره وی، او دا به ستا په لحاظ کی وی یعنی په عقیده کی به دی وی چی علیه الصلوٰة والسلام په مبارکو

وَرَدَّهٗ عَلَيْكَ سَلَامَكَ وَتَاْمِيْنَهٗ عَلٰى دُعَائِكَ

سترګو ما ته ګوری او زما کلام اوری او زما د سلام جواب راکوی او امین وائی زما پر دعاګانو بوه سه، چی هر عمارت ویوی غتی پلازی او بنګلی او کوټی ته ویل کیږی په عربی ژبه» مترجم عفی»

تنبیه یوه خبره چې په وخت کې ددې چې ته سلامونه وعلیه الصلوٰة والسلام ته وائې ډیر عجیبې او ناروې مروجه، ولې چې د سعودي پولیس دې فوراً خارجوي بلکه بعض حجاج چې ورته کاروکې بندې کوي ئې او بل داچې ته په مواجه شریفه دعا کوي لاسونه مه پورته کوه چې د سعودي پولیس دې فوراً مخ د مواجهې نه وبلې خواته اړوي، قـــــــال المصنفؒ:

وَتَقُوْلُ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَاسَیِّدِیْ یَارَسُوْلَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ

او ته به وایه سلام دې وي پر تا باندې ای زما نبي ای رسوله د خدای، سلام دې وي

عَلَیْكَ یَانَبِیَّ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَاحَبِیْبَ اللّٰهِ اَلسَّلَامُ

پر تا باندې ای د الله نبي، سلام دې وي پر تا ای د الله دوسته، سلام دې وي

یَانَبِیَّ الرَّحْمَةِ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَاشَفِیْعَ الْاُمَّةِ اَلسَّلَامُ

پر تا باندې ای رحمت نبي، سلام دې وي پر تا ای د امت شفاعت کوونکې، سلام دې وي

عَلَیْكَ یَاسَیِّدَ الْمُرْسَلِیْنَ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَاخَاتَمَ النَّبِیِّیْنَ

پر تا باندې ای د رسولانو سرداره، سلام دې وي پر تا باندې ای د نبیانو ختموونکې

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَامُزَّمِّلُ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَامُدَّثِّرُ

یوه خبره: چې د مزمل او مدثر معنا یو ده، چې ټلتک وغیره پر ځان اچولې وي د علیه الصلوٰة والسلام سره چې جبرئیل امین په صورت بشري کې په وخت کې د راتللو ده د غار حراء نه ملاقې سوې وو او دې مبارک به په غیب پورې تینګ نیولې وو او بیا څه دې تللې وو آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې کورته راتلې زړه به ئې رپیدې دتا ئیره نه ده په غیب کې نیولو او کبیکښلو سببه نو چې کورته راغلې زمونږ مور بي بي خدیجة الکبریٰ رضی الله عنها په یوه ملاقات کې داسې وویله زملوني زملوني

یعنې ما ټلتک واچوه، او پس تردې چې د علیه السلام زړه به قرار سو نو ئې ولې بي بي خدیجة الکبریٰ ته ټول ماجرې بیان کړې، او بیا بله ګلا چې جبرئیل علیه السلام ورسره ملاقې سو نو بیا علیه الصلوٰة والسلام په فوق الذکر حالت کې کورته راغلې، او خدیجة الکبریٰ رضی الله عنها ته ئې وویله دثروني دثروني بیله هغه جبرئیل علیه السلام کورته بیرې راغلې، او دا دوه سورتې ئې د رب العزت له خوا راوړې او په دې دوو سورتو کې علیه الصلوٰة والسلام امر کړه سوې په تبلیغ د کلمه توحید و مشرکانو ته د قوم والتفصیل فی کتب الاحادیث، قـــــــال المصنفؒ:

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ وَعَلٰی اُصُوْلِكَ الطَّیِّبِیْنَ وَاَهْلِ بَیْتِكَ

او سلام دې وي پر تا او ستا پر اصولو چې پاک وي یعنې د شرک او کفر نه، اصل زاونه څخه دوارېته والې مثلاً اصولو

الطَّاهِرِیْنَ الَّذِیْنَ اَذْهَبَ اللّٰهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَطَهَّرَهُمْ

نه د علیه الصلوٰة والسلام ابراهیم خلیل الله او اسمعیل علیهما السلام وغیرهما دي، او ستا پر اهل بیتو دې سلام

تَطْهِیْرًا

وي چې ازواج مطهرات او فاطمه رضی الله تعالیٰ عنهم دي هغه اهل بیت چې پاک دې د شرک او کفر او معاصي نه، هغه چې خدای لیرې کړې دي د دوی نه نجاست یعنې ګناه چې نجاست باطني دي او دوی یې پاک کړي په پاکولو سره په دې اشاره وهغه آیات ته ده چې په شان کې د اهل بیتو نازل سوي دي، قـــــــال المصنفؒ:

جَزَاكَ اللّٰهُ عَنَّا اَفْضَلَ مَاجَزٰی نَبِیًّا عَنْ قَوْمِهٖ وَرَسُوْلًا

خدای جل جلاله دې ثوابونه درکړي وتا ته زمونږ د امتیانو د خوا نه بهتر د هغه ثوابو چې خدای یې

عَنْ اُمَّتِهٖ اَشْهَدُ اَنَّكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ قَدْ بَلَّغْتَ الرِّسَالَةَ

هغه ثوابونه ورکوي یو نبي ته د خپل قوم د خوا نه او یو رسول ته د امتیانو د خوا نه، زه شاهدي ادا کوم یعنې د صمیم قلب نه چې په تحقیق تا کړې دي حق د رسالت او تا رسولې دي......

وَاَدَّيْتَ الْاَمَانَةَ وَنَصَحْتَ الْاُمَّةَ وَاَوْضَحْتَ الْحُجَّةَ

امانت چې خدای پاك درکړی وو چې امانت ټولو امورو شرعیه وو ته شامل دی، او تا نصیحت
کړی دی وامت ته، او تا روښانه کړی دی دلیل د دین اسلام د حقیت و ټولو نړیوالو ته،

وَجَاهَدْتَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ وَاَقَمْتَ الدِّيْنَ

او تا جهاد او غزا کړیده په لاره کی د خدای په محکم جهاد سره او تا اقامت د دین کړی تر هغه وخته پوري

حَتّٰى اَتَاكَ الْيَقِيْنُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْكَ وَسَلَّمَ وَعَلٰى اَشْرَفِ

چی تا ته راغلی یقین یعنی وفات، او رحمت د خدای دی وی پر تا باندی او پر هغه مشرف ځای چې مشرف

مَكَانٍ كَشَرَّفَ بِحُلُوْلِ جِسْمِكَ الْكَرِيْمِ فِيْهِ صَلَاةً وَّسَلَامًا

سوی دی. په وجود د جسم مبارك ستا په هغه ځای کی چې حجره د عائشه رض ده، او دا صلاة او سلام

دَائِمَيْنِ مِنْ رَّبِّ الْعَالَمِيْنَ عَدَدَ مَا كَانَ وَعَدَدَ مَا

دی همیشه وی پر تا باندی د طرفه څخه د رب العالمین، په حساب د هغو شیانو چې وو یا به وی په علم کی

يَكُوْنُ بِعِلْمِ اللّٰهِ صَلَاةً لَّا انْقِضَاءَ لِاَمَدِهَا د خدای جل شانهٗ او داسې رحمتونه

دی وی چې تیریده نه لری او نه وپای ته رسیږي،

يَارَسُوْلَ اللّٰهِ نَحْنُ وَفْدُكَ وَزُوَّارُ حَرَمِكَ تَشَرَّفْنَا

ای د خدای رسوله مونږ راغلو تا ته او مونږ زیارت کوونکی ستا د حرم یو مونږ مشرف سولو

بِالْحُلُوْلِ بَيْنَ يَدَيْكَ په راتلو سره ستا په حضور کی،

قَدْ جِئْنَاكَ مِنْ بِلَادٍ شَاسِعَةٍ وَّاَمْكِنَةٍ بَعِيْدَةٍ نَقْطَعُ

او مونږ راغلی یو تا ته د لیرو ښارونو څخه او د لیرو ځایو څخه مونږ پری کوله یعنی منزل مو کاوه په نرم

السَّهْلَ وَالْوَعْرَ بِقَصْدِ زِيَارَتِكَ لِنَفُوْزَ بِشَفَاعَتِكَ

ځمکه کی او په سخته ځمکه کی په قصد د زیارت ستا تا چی مونږ بری پیدا کړو ستا شفاعت سره یعنی

وَالنَّظَرِ اِلٰى مَاٰثِرِكَ وَمَعَاهِدِكَ وَالْقِيَامِ بِقَضَاءِ

په ورځ د قیامت، او د دی د پاره راغلی یو چې مونږ وګورو یعنی په مدینه منوره کی ستا د فخر ځایونه لکه قبر

بَعْضِ حَقِّكَ وَالْاِسْتِشْفَاعِ بِكَ اِلٰى رَبِّنَا انور مسجد نبوی الی غیر

ذالك "وَمَعَاهِدِكَ" عطف تفسیر دی، او مونږ ودرېږو په پوره کولو کی د یو څه حق ستا یعنی پر مونږ

باندی، او طلب د شفاعت د تا څخه وکړو وخدای جل شانه ته یعنی تا وخدای ته شفیع وګرځوو، قال

فَاِنَّ الْخَطَايَا قَدْ قَصَمَتْ ظُهُوْرَنَا وَالْاَوْزَارَ قَدْ اَثْقَلَتْ

قوله فان، تعلیل للاستشفاع: په تحقیق سره خطاوې او ګناهو ماتی کړی دی زمونږ ملاوې، نه التثقیل" او د غه ګناهو درانه

كَوَاهِلَنَا وَاَنْتَ الشَّافِعُ الْمُشَفَّعُ الْمَوْعُوْدُ بِالشَّفَاعَةِ

کړی دی زمونږ داوږو ما بینونه، او ته ‌ شافع یې یعنی شفاعت کوونکی یې او مقبول الشفاعت یې. په لوی درجه

الْعُظْمٰى وَالْمَقَامِ الْمَحْمُوْدِ وَالْوَسِيْلَةِ کی د خدای چې ستا وعده ورته سوې ده یعنی د خدای دخوا

پر لوی شفاعت سره کما ورد تفصیله فی الاحادیث الشریفة، والیها اشیر بقوله تعالٰی: وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ

فَتَرْضٰى، وفسره تبلك الشفاعة العظمٰی، او تا ته درکړه سوی دی مقام محمود چې د هغه څخه مقام د شفاعت

کبری مراد دی، او تا ته یې وسیله در کړیده، چې دهغې تفسیر په دغو الفاظو کړی دی، هی منزلة فی الجنة لاتکون الا له صلی الله علیه وسلم، قـــال المُصنف:

وَقَدْ قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْا اَنْفُسَهُمْ

او خدای ستا په باره کې د شفاعت داسې وَیلي که چیرې دا امتیان هغه وخت چې ظلم وکړي پر ځپلو ځانونو

جَاءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ

بانډې تا ته راسي، نو اول طلب دَ بخښنې د خدای څخه وکړي او طلب د بخښنې د دوی وکړي رسول چې ته یې نو به دوی

لَوَجَدُوا اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا

پیدا کړی خدای بخښونکی او مهربانه، پوه سه چې طلب د بخښنې د رسول هو الشفاعة لهم،

فَائِدَه: دا آیت تخصیص په زمانه پوری د حیوة ظاهری د علیه الصلوٰة والسّلام نه لري بلکه پس له مرګه ددی حکم دا غږ دی کما یدل علیه کلام المص وقد صرح المفسرون والفقهاء والصوفیة ایضا بذالک

وَقَدْ جِئْنَاكَ ظَالِمِيْنَ لِاَنْفُسِنَا مُسْتَغْفِرِيْنَ لِذُنُوْبِنَا فَاشْفَعْ

او په تحقیق موږ راغلي یو تا ته په داسې حال کې چې موږ ظلم کړي دي پر ځپلو ځانو یعنې په سبب دګنهو او موږ طلب دګنهو د

لَنَا اِلٰى رَبِّكَ وَاسْئَلْهُ اَنْ يُّمِيْتَنَا عَلٰى سُنَّتِكَ

بخښنې د خدای پاک څخه غواړو، نو ته زموږ شفاعت وکړه وخدای ته یعنې په باره کې دَ بخښنې دګنهو زموږ، تا چې مطابق دایت سره موږ ته خدای بخښنه دګنهو وکړي، او د خدای څخه سوال کوو او ته هم سوال وکړه چې موږ مړه کړي ستا په طریقه، قـــال

وَاَنْ يَّحْشُرَنَا فِيْ زُمْرَتِكَ وَاَنْ يُّوْرِدَنَا حَوْضَكَ وَاَنْ

او دی سوال وکړه د خدای څخه چې موږ حشر کړي ستا په ډله کې، او موږ ورولي یعنې په ورځ دقیامت

يَسْقِيَنَا بِكَاْسِكَ غَيْرَ خَزَايَا وَلَا نَدَامٰى اَلشَّفَاعَةَ

ستا حوض کوثر ته او موږ او به کړي ستا په کټوري یا ګلاس یا کوزه سره، په داسې حال کې چې نه موږ رسوا

اَلشَّفَاعَةَ اَلشَّفَاعَةَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ثَلَاثًا

سوا او نه پښیمانه یو، بیا دې ژوند باندی، زه شفاعت طلبوم زه شفاعت طلبوم زه شفاعت طلبوم، درې واره، **پوه سه:** چې الشفاعة منصوب دی په فعل محذوف سره یعنې اطلب الشفاعة اطلب الشفاعة اطلب الشفاعة، دا الفاظ دی مکرر کړي، قـــال المُصنف

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ

او دا دعا دې هم وکړي! ای زموږ ربه موږ ته و بخښې یعنې ګنهونه زموږ او بخښنه وکړه زموږ هغو وروڼو ته

فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

چې تر موږ د مخه په ایمان سره مشرف سوي دي او مه پیدا کوی زموږ په زړه وکی بغض او عداوت او حسد د هغه کسانو سره چې ایمان یې راوړی وی، ای خدایه ته ډیر مهربان یې او ډیر رحم خاوند یې،

وَتُبَلِّغُهُ سَلَامَ مَنْ اَوْصَاكَ فَتَقُوْلُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ

او وروسته ورسوه سلام د هغه چا چې تا ته یې وصیت کړی وی یعنې په سلام ویلو سره بر علیه الصلوٰة والسلام، نو داسې وو وایه السلام علیك یا رسول الله دَ طرفه دفلانی چې دَ فلانی زوی دی، دی تا شفیع

يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ يَتَشَفَّعُ بِكَ اِلٰى

رَبِّكَ فَاشْفَعْ لَهُ وَلِلْمُسْلِمِيْنَ ثُمَّ تُصَلِّيْ عَلَيْهِ وَتَدْعُوْ بِمَا

ګرځوي وخدای ته نو ته شفاعت ده وکړه او د ټولو مسلمانانو وروسته بیا ته هم درود ووایه بر علیه الصلوٰة

شَئتَ عِندَ وَجهِهِ الكَرِيمِ مُستَدبِرًا لِلقِبلَةِ

والسلام بيا دعا وکړه هغه دعا چې ستا خوښه وي په نيږده مخ مبارك د عليه الصلوٰة والسلام او شا خپله دقبلې وخواته وي. **مسئله** فقهاء وائي چې رسول د سلام واجب دی، ولې دا د قسم نحو دا داء د امانت دی ط. **تنبيه** پوه سه چې حاجيان چې حج ته ځي په وخت کی د رخصت په سو خلګ ورته وائي چې زما سلامونه پر عليه الصلوٰة والسلام وايه ، حاجي صاحب وهرچوته وائي بنه دی، په دی خلګوکی د ډېرو خلګو نومونه د حاجي صاحب نه وي زده او ډېلر نوم خو په لسوکی د ۹ نفرونه وي زده او دی چې مواجه شريفي ته ورسي د سبب دا زد حام د سلامو پوره کولو وخت لا نه وي نو دا د سلامونه د خلګو به دی ځرنګه ورسوی او سره د دی چې د واجب په ترک سره د سري غاړي بندين ي.

پوښتنه د دی ګناه چاره په نوځر رنګ کولای سی چې حاجي صاحب و خلګو ته ووائي چې ستا سلام زه نه سم رسولای د خلګو خوابدېږی او وائي به چې ځرنګه بخيل حاجي دی چې زما سلام فقد هم نه سی رسولای. **جواب**: حاجي دی په دغه وخت کی چې خلګ سلامونه پلاس ورکوي د هر يوه د قبول سره دی وائي هُو ان شاء الله تعالى تا چې وعده مابين نه رانسی، بيا هلته کی خولك ور بياد سوه او فرصت وود هغه سلام دی په نامه ور ورسوي او دنورو په باره کی دی داسې ووائي: السلام عليك يا رسول الله من جانب كل من اوصاني بالسلام عليك ، فحينئذ تفرغ ذمته من معصية ترك الواجب ، در ، قـــــال المُصنف:

ثُمَّ تَتَحَوَّلُ قَدرَ ذِرَاعٍ حَتَّى تُحَاذِيَ رَأسَ الصِّدِّيقِ

بيا نو وګرځه يعنې تيرسه په قدر ديوه ګزه حتی چې ته برابر سی د سره سره د صديق ابوبکر خدا ای دے د ده

أَبِي بَكرٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنهُ

څخه راضي سي، **فـائـده** صديق مبالغه د صادق ده، او دا لقب وده ته اسماني ورکړه سوی دی، نوم د ده عبد الله دی د پلار نوم يه عثمان دی. او پلار يې هم اسلام

راوړی دی ، او په صحبت د عليه الصلوٰة والسلام مشرفه سوي دی، او وفات د پلار يې د ابوبکر رض وروسته واقع سوی دی، او ابوبکر رض وبُت ته هيڅ وخت سجده نه ده کړي ، كذا قال الطحطاوي.

وَتَقُولُ السَّلَامُ عَلَيكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه

او ته ووايه سلام دی وي پر تا باندی ای خليفه يعنې جای نشينه د عليه الصلوٰة والسلام ، او سلام د

عَلَيهِ وَسَلَّمَ السَّلَامُ عَلَيكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللّٰهِ

وي پر تا باندی ای ملګره د عليه الصلوٰة والسلام او د الفت سره يې د ده په غار کی، يعنې په غار د

وَأَنِيسَهُ فِي الغَارِ وَرَفِيقَهُ فِي الأَسفَارِ وَأَمِينَهُ عَن الأَسرَارِ

جبل ثور ، په موقع کی د هجرت و مديني منوري ته، او ملګری وي د ده په سفروکی او امينه د عليه السلام وي په پټو خبرو او کارو کی ،

جَزَاكَ اللّٰهُ عَنَّا أَفضَلَ مَا جَزَى إِمَامًا عَن أُمَّةِ نَبِيِّهِ

خدای پاك دی ثوابونه وتا ته درکړي بنه تر هغو ثوابو چې خدای ورکړي دی ويوه امام يعنې خليفه ته د جانبه د امت د نبي خپل، او په تحقيق تا خلافت تر سره کړی د عليه الصلوٰة والسلام په بنه توګه

فَلَقَد خَلَفتَهُ بِأَحسَنِ خَلَفٍ وَسَلَكتَ طَرِيقَهُ وَمِنهَاجَهُ

د خلافت او تا تګ وکړي پر لار، د ده په بنه توګه او په بنه سلوك سره

خَيرَ مَسلَكٍ ۱۱

پوه سه: چې منهاج او طريق په يوه معنا دی او مسلك مصدر ميمي دی

وَقَاتَلتَ أَهلَ الرِّدَّةِ وَالبِدَعِ وَمَهَّدتَ الإِسلَامَ

او تا جنګ وکړي يعنې ودی وژل هغه کسان چې ورو وسته تر وفات د عليه السلام مرتد سوي وه او دغه رنګ دی کړي دی د مبتدعانو سره او تا د اسلام د دين توضيح وکړه ،

وَشَيَّدْتَ اَرْكَانَهُ فَكُنْتَ خَيْرَ اِمَامٍ وَوَصَلْتَ الْاَرْحَامَ

اوتا محکمه کړه ارکان داسلام، نو ته وې بنه امام یعنی مقتدا دامت مرحومه اوتا وسیله رحمی وکړه یعنی د پیر ماندګانو سره د علیه الصلوٰة والسلام یعنی ازواج مطهرات اوفاطمه رضی الله تعالیٰ عنهن

پوه سه: چې په دې عبارت کې رد دی پر هغو کسانو چې وائی په مابین کې دابوبکر الصدیق اوفاطمه لوی عداوت وو، قال المصنف:

وَلَمْ تَزَلْ قَائِمًا بِالْحَقِّ نَاصِرًا لِلدِّيْنِ وَلِاَهْلِهِ حَتّٰى اَتَاكَ

اوهمیشه ته ولاړ وې دحق پر لاره اوکومک کوونکی وې د دین یعنی داسلام اوداهل اسلام حتی چې

الْيَقِيْنُ سَلِ اللهَ سُبْحَانَهُ لَنَا دَوَامَ حُبِّكَ وَالْحَشْرَ

راغلی وتا ته یقین یعنی مرګ، ته سوال وکړه دخدائ سبحانه څخه زمونږ دپاره د همیشه محبت ستا اود حشر په

مَعَ حِزْبِكَ وَقُبُوْلِ زِيَارَتِنَا اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ

ورځ دقیامت سره د ډلې ستا یعنی مسلمانانو اوخواست وکړه دقبول د زیارت زمونږ اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ ورحمة الله وبركاته»

اللهِ وَبَرَكَاتُهُ

دالله تعالیٰ سلامتیا اود الله تعالیٰ رحمت اوبرکت دی وی پر تا

ثُمَّ تَتَحَوَّلُ مِثْلَ ذٰلِكَ حَتّٰى تُحَاذِيَ رَأْسَ اَمِيْرِ الْمُؤْمِنِيْنَ

اوبیا تیریږه په مثل دهغه یعنی یوګز حتی چې ته برابر سې د سر سره دامیرالمؤمنین عمربن الخطاب رض

عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ بْنُ الْخَطَّابِ فَتَقُوْلُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ

الله دې دده څخه راضی سی نو به ورته ووایه سلام دې وی پر تا

يَا اَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُظْهِرَ الْاِسْلَامِ

ای د مؤمنانو امیره، سلام دی وی پر تا ای ښکاره کونکی داسلام په ټوله نړۍ کې او

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُكَسِّرَ الْاَصْنَامِ جَزَاكَ اللهُ عَنَّا

خصوصًا په مکه مکرمه کې چې تا اسلام قبول کړی، سلام دی وی پر تا ای د بتانو ماتوونکی، خدائ دې زمونږ دخوا ثواب

اَفْضَلَ الْجَزَاءِ لَقَدْ نَصَرْتَ الْاِسْلَامَ وَالْمُسْلِمِيْنَ

درکړي ښه ثواب، په تحقیق سره تا کومک کړی دی ددین سره داسلام اومسلمانانو سره، اوتا فتح

وَفَتَحْتَ مُعْظَمَ الْبِلَادِ بَعْدَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ صلى الله عليه وسلم

کړي دي ډیر ښارونه دکفارو وروسته تر سید المرسلین صلی الله علیه وسلم، دروښې وائې چې تاریخ داسلام شاهد دی دد دې چې دین داسلام تر شرق اوغرب پورې اوبیا تر جنوب اوشمال پورې چې خپور سوی دی په برکت دجهاد دائم، دامیرالمؤمنین عمربن الخطاب رض تاریخ مطالعه کړه»

وَكَفَلْتَ الْاَيْتَامَ وَوَصَلْتَ الْاَرْحَامَ وَقَوِيَ بِكَ الْاِسْلَامُ

ازتا ضمانت یعنی دنفقې وغیره اخستی وو دیتیمانو، اوتا وصل کړه قرابتونه، اوقوت پیدا کړی په تا سره دین داسلام، دروښې وائې چې په صحیح حدیث کې راغلی دی چې علیه الصلوٰة والسلام به په مکه شریفه کې خدائ ته خواست کاوه، په بل صحیح حدیث کې راغلی دی چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم به سره د مسلمانانو په پټه په سرای کې دزید بن ارقم لمونځ کاوه حتی چې عمر مسلمان سو نو لمونځ یې په حرم کې مکې مکرمې علانیةً وکړی» در» ط» قال

وَكَفَلْتَ لِلْمُسْلِمِيْنَ اِمَامًا مَرْضِيًّا وَهَادِيًا مَهْدِيًّا

اوته وې د مسلمانانو دپاره امام چې مسلمانان په تا راضي وه اوته لار ښود وې دمسلمانانو

جَمَعَتَ شَمْلَهُمْ وَاَغْنَتَ فَقِيْرَهُمْ وَجَبَرْتَ كَسِيْرَهُمْ

او پرهدایت وی ته، او تاسو ټول کړی وه هغه تفرق چې په مسلمانانو کی وو، او ناما لی کومک کړی دی

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُ اللهِ وَبَرَكَاتُهٗ

د فقیرو د مسلمانانو، او تا سکنده کړیده د ماتو ځایو د مسلمانانو سلام دی وی پر تا او رحمت او برکت دی وی

ثُمَّ تَرْجِعُ قَدْرَ نِصْفِ ذِرَاعٍ فَتَقُوْلُ اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمَا

بیا بیرته رجوع وکړه د نیم گز په اندازه یعنی تا چې ته په مابین کی د ابوبکرؓ او عمرؓ وګرځې، نو ته داسی ووایه سلام

يَا ضَجِيْعَىْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَفِيْقَيْهِ

دی وی پر تاسی دوایه بلندی ای هغو دوو کسانو چې تاسی بیده یاست سره د علیه الصلوٰۃ والسلام په

وَوَزِيْرَيْهِ وَمُشِيْرَيْهِ وَالْمُعَاوِنَيْنِ لَهٗ عَلَى الْقِيَامِ

بوه ځای کی یعنی په حجره کی د عائشه رض، او د دوو ملګرو د ده، او د دوو وزیرانو د ده، او د دوو مشاورینو

بِالدِّيْنِ وَالْقَائِمَيْنِ بَعْدَهٗ بِمَصَالِحِ الْمُسْلِمِيْنَ جَزَاكُمَا

د ده، او د دوو کومکیانو د ده په ثبات د دین، او هغو دوو کسانو چې تاسی وروسته تر ده

اللهُ اَحْسَنَ الْجَزَاءِ

ثابت قدم واست په مصالح کی د مسلمانانو، خدائ دی ثوابونه درکړی تاسی ته هغه ښه ثواب، قال

جِئْنَا كُمَا نَتَوَسَّلُ بِكُمَا اِلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مونږ راغلی یو تاسو ته چې مونږ واسطه وګرځوو تاسی و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته

لِيَشْفَعَ لَنَا وَيَسْاَلُ اللهَ رَبَّنَا اَنْ يَتَقَبَّلَ سَعْيَنَا وَيُحْيِيَنَا

مونږ راغلی یو تاسو ته چې مونږ واسطه وګرځوو تاسی و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د دی دپاره چې

عَلٰى مِلَّتِهٖ وَيُمِيْتَنَا عَلَيْهَا وَيَحْشُرَنَا فِىْ زُمْرَتِهٖ ثُمَّ

دی مبارک زمونږ شفاعت وکړی یعنی د خدای جل سلطانه په دربار کی، او دی مبارک دی سوال وکړی د رب خدای

يَدْعُوْا لِنَفْسِهٖ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِمَنْ اَوْصَاهُ بِالدُّعَاءِ

زمونږ چې خدائ قبولی وګرځوی زمونږ کوشش او دعاوی، او دی سوال دی وکړی چې مونږ ته دی خدای

وَلِجَمِيْعِ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ

جل جلاله ژوندی کړی په ملت د علیه الصلوٰۃ والسلام او مونږ ته دی مرګ راکړی په هغه ملت او مونږ دی ژوندی کړی په ورځ د قیامت په ډلګی د علیه السلام، او بیادی زیارت کوونکی دعا وکړی د ځان دپاره او د مور او پلار دپاره او هغو کسانو ته دی هم دعا وکړی چې ده ته ئی وصیت د دعا کړی وی، یعنی یا تفصیلاً نوم په نوم که فرصت وویا اجمالاً یعنی داسی دی ووائی چې خدایه ته بخښنه وکړی ټولو هغو کسانو ته چې ما ته یه وصیت د دعا کولو کړی وو، او ټولو مسلمانانو نرا و ښځو ته دعا د مغفرت وکړی، قال المصنف:

ثُمَّ يَقِفُ عِنْدَ رَأْسِ النَّبِىِّ عَلَيْهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ

او بیادی ودریږی په مخا ذات د سر د علیه الصلوٰۃ والسلام لکه اول وار یعنی د ړی ګزه لیری

كَالْاَوَّلِ وَيَقُوْلُ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلْتَ وَقَوْلُكَ الْحَقُّ

او داسی دی ووائی چې یا الله په تحقیق ستا ویلی دی یعنی په قرآن مجید کی او ستا قول حق دی،

وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ

کہ چیری دوی یعنی ستا امتیان ظلم وکړی پر خپلو ځانو، یعنی په سبب د کبائرو گنهو تا ته راسی یعنی یا ستا په ژوند

وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ط

کی او یا په وفات ئخز ستا، نو دوی اولاً طلب د بخښنی د خدائی ئخز وکړي او طلب د بخښنی وکړي و دوی ته رسول نو دوی به بیدا کړي خدای تعالیٰ بخښونکی او توبه قبلوونکی او مهربانه "

وَقَدْ جِئْنَاكَ سَامِعِيْنَ قَوْلَكَ طَائِعِيْنَ اَمْرَكَ مُسْتَشْفِعِيْنَ

او موږ راغلی یو تا ته ای الله، او اوریدلی دی موږ ستا قول یعنی ایت مذکوره، او موږ فرمان بردار

بِنَبِيِّكَ اِلَيْكَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا يَا رَبَّنَا وَلِاٰبَائِنَا وَاُمَّهَاتِنَا

یو ستا د امر یعنی هغه امر ضمنی چی د مذکوره ایت ئخز معلومیږی، او موږ تا ته یا الله ج شفیع گرځوو

وَاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِيْ

ستا نبی، یا الله ته زموږ ئی موږ وبخښی او زموږ گنهونه، او زموږ پلرونه او مندی، او زموږ وهغه

قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَا اِنَّكَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ

ورونړه ته بخښش وکړی چی زموږ د مخه په اسلام مشرفه سوی دی، او مه پیدا کوی زموږ

رَبَّنَا اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا

په زړو کی حسد او عداوت د هغو کسانو سره چی ایمان یه راوړی دی، ای زموږ ربه ته رؤف او رحیم یې"

عَذَابَ النَّارِ

ای ربه زموږ موږ ته راکړی په دنیا کی ښه حالت او په اخرت کی راکړی ښه حالت او موږ وساتی د عذابه ئخز داور یعنی د جهنم ئخز به وژغورې
مَنکَ

درویش والیٔ چی د حسنه د دنیا او اخرت ترجمه په ښه حالت سره ډیره موزونه ده، ولی چی ښځی عموم پیدا کوی "

سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى

او پاکی ده رب لره ستا، چی لرونکی د ډیر عزت دی، د هغه شیانو ئخز چی کفار خدای په هغه سره موصوف

الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَيَزِيْدُ مَا

بولی لکه شریک، ولد، زوجه، وغیرها من الکفریات، او زیاتوی دی زائر هغه دعاوی چی د ده خوښی وی، او

شَآءَ وَيَدْعُوْ بِمَا حَضَرَهٗ وَيُوَفِّقُ لَهٗ بِفَضْلِ اللّٰهِ

دی دی خواستونه کوي په دربار کی د خدائی هغه دعاوی چی ده ته حاضری وی فی الوقت، او توفیق به ورکړه سی ده ته په فضل د خدائی ۰

ښځانه فائده درویش والیٔ چی په او سنیو کلو کی د حج د امذکوره اداب د زیارت نبوی او د ده دوره فیقینو په حجره مبارکه کی او دا ډیر ډیر سلامونه او ډیر د ریدل وقبر انور ته او دا ډیری دعا گانی په سبب د ازدحام هیڅ امکان نلري، او لیه خلگ به ډکوی چی او بیایه شرط د حرم نبوی دونه ډیر د ریدو او سلاموته نه پریږدی، نو که خوك غواړي چی زه پطریقه مذکوره مفصلاً د زیارت نبوی اداب پر ځای کړم، نو په اولو ورځو کی چی د عمري ویزی د حکومت پاکستان د خوا جاری سی، یا سپورټ دی وکی او د دوو د رو میاشتو ویزه دی پر واخلی، نو به په مکه مکرمه کی هم لږ ازدحام طوافونه او لوازم د طوافو به پر ځای کړی، او هم په مدینه منوره کی اداب د زیارة نبوی او نور زیارتونه په ښه بیغمی وکړي، او خپل زړه به خنک کړی، او که ویزه احستل د روئري ستر میاشتی پوری وځنډوي په هغه میاشت کی بیا دونه ازدحام وی هم په مکه شریفه کی او هم په مدینه منوره کی، آکن بعض کسان په روژه کی چی عمري ته ځی د عربو د زکاتو په نیت ځی چی عرب په د غه میاشت کی ډیر ډیر زکاتونه پر مسکینانو ویشی، نو دی هم پر یوه بهانه او په بله بهانه د حرمینو د یوه

ستا حضر په ذریعه به د غوعربو ګرځي، که څه هم دې غني وي او زکوة ورته روانه وي، اودې چې عربستان ته
ځي حکه ته وائي چې زه عمري ته ځم، او دا نه وائي چې زه هلته سوال کوم»
بیت مه بزرنت؛ محمد بیا و دردل یا صنم؛ ای بباطل کافر وظلم بر مسلمانی چه سود؛ قال علیه الصلوة والسلام
انما الاعمال بالنیات وانما لامرئ ما نوی » الحدیث»

ثُمَّ يَأْتِي اُسْتُوَانَةَ اَبِي لُبَابَةَ الَّتِي رَبَطَ بِهَا نَفْسَهُ حَتّٰى

ویادی ورسی ونښې ته د ابولبابه نه چې اوس مشهوره په استطوانة التوبه سره ده، او دغه توری په

تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَهِيَ بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمِنْبَرِ وَيُصَلِّي مَاشَآءَ

سرکې دغه ښې نوشته هم دي، چې په دې تنبې پورې ابولبابه خپل ځان تړلی وو په سبب دیوې جرم چې

نَفْلًا وَيَتُوْبُ اِلَى اللّٰهِ وَيَأْتِي بِمَاشَآءَ مِنَ الْاَدْعِيَةِ

د د محه صادر سوی وه چې قصه ئې په طول سره دحدیثو په کتابو کې ذکر ده، او تر هغه وخته پورې ده ځان ترلی
و او خو توبه به قبوله سوه، او ده قسم کړی وو چې تر څو پورې ما نه بخښله آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلاص
نه کړي خولنه به ما نه خلاصوی، حتی چې اخیر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دی په خپلو مبارکو لاسو دی
خلاص کړی، او دا تنبه په ما بین کې د قبر نبوی م او منبر واقع ده، نو هلته دی لمونځ وکړي چې دده خوښه
وي نفل لمونځ او توبه دې د ټولو ګنهو څخه وکاږي، **پوه سه** چې د دغه استطوانی توبه
وځنګ ته توبه کښل تبرکًا دی په امید ددې چې لکه د ابولبابه نه چې هم دلته توبه قبوله سوې وه شاید
زما توبه هم خدای جل سلطانه قبوله کړي او دعاوی دی وکړي په هغه دعاګانو سره چې دده خوښه وي، قال

وَيَأْتِي الرَّوْضَةَ فَيُصَلِّي مَاشَآءَ وَيَدْعُوْبِمَا اَحَبَّ وَيُكْثِرُ

او وردې سی هغه ځای ته د مسجد نبوی م چې د روضة الجنة په نامه مشهور وه ده، هلته دی نفلونه وکړي
چې دده خوښه وي یعنی تعداد معین د رکعتو په نسته، او دعادی وکړي په هغه شی سره چې دده خوښه وي

مِنَ التَّسْبِيْحِ وَالتَّهْلِيْلِ وَالثَّنَآءِ وَالْاِسْتِغْفَارِ

وډیری دی وائی کلمات د سُبْحَانَ اللّٰه، او د لا اله الا الله او د اَلْحَمْدُ لِلّٰه او د استغفرالله،

ثُمَّ يَأْتِي الْمِنْبَرَ فَيَضَعُ يَدَهٗ عَلَى الرُّمَّانَةِ الَّتِي كَانَتْ بِهٖ تَبَرُّكًا

وبیا دی ور وسته ورسی منبر نبوی م ته او لاس دی کښېږدی پر هغه ځای چې د انار په شکل دی چې په منبر

بِاَثَرِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَكَانَ يَدِهٖ

نبوی م کې وو په عصر نبوی کې د پاره د تبرک دی لاس پر کښېږدی، په اثر د رسول الله صلی الله علیه وسلم

الشَّرِيْفَةِ اِذَا خَطَبَ لِيَنَالَ بَرَكَتَهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او تبرك په هغه ځای سره چې ده مبارك به لاس پر ایښوی چې خطبه به ئې وئیل، تاچې ده ته ورسیږي

برکت د آنحضرت صلی الله علیه وسلم او درود

وَيُصَلِّي عَلَيْهِ وَيَسْأَلُ مَاشَآءَ دی و وائې پر علیه الصلوة والسلام باندی

او سوال دی وکی د خدای هغه شی چې دده خوښه وي، **پوه سه**: چې وهابیان د دغه تبرک کول
بدعت بلکه شرک یه بولي، وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ، دیوه عالم څخه چې روضی مبارکې ته ورغلی وو بې اختیاره
تر خوله چغه او بغاره ختلی وه، نو فورًا شرطی (پولیسو) د حرم دی بوتلی او تخمینًا یوه میاشت یه بندی
کړی وو»

ثُمَّ يَأْتِي الْاُسْتُوَانَةَ الْحَنَّانَةَ وَهِيَ الَّتِي فِيْهَا

او بیادی ورسی هغه تنبې ته چې په نامه د حنانې شهرت لري، او دغه هغه تنبه ده چې په دغه تنبه

بَقِيَّةُ الْجِذْعِ الَّذِيْ حَنَّ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

هغه لرګی پټ دی چې هغه لرګی ځګیروی وکړی و نبی علیه الصلوة والسلام ته چې د دغه لرګی پر لیښوا او
خطبه یه پر منبر شروع کړه»

او ددی لرگی څګیروی تولو حاضرینو واوریدی حتی چې علیه الصلوٰة والسلام مجبور سو د منبره څخه ور ته راکښته سو او د الرگی ئی په څیګر پوری ونیوی. او هغه لرگی کرار کرار ژړا لژوله» بخاری وائی لکه کشنی چې سری یمننوی، دروایش وائی داحدیث په طول سره دارمی دا روایت کری دی د بریده رضی الله عنه څخه وائی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دَ څخه د منبر ترجوړیدو یو وچ لرگی د خرماوو هغه ته به دریدی او خطبه ئی ویله، وروسته چې منبر دیوی بنځی مرئی چې نجار وو جوړ کړي، او علیه السلام د جمعی په ورځ پر منبر خطبه شروع کره، او د بخوانی لرگی څخه ژړا سوه نو دی لرگی داسی بغاری شروع کی، د حدیث توری دادي. کَمَا تَحِنُّ النَّاقَةُ، نو علیه الصلوٰة والسلام بیرته ورته راغلی او لاس مبارک ئی پر کښیښود، او ورته وی ویله چې که ستا خوښه وی نو به تا په هغه ځای کی شنه کړم او که دی خوښه وی په جنت کی به تا شنه درخته وګرځوم چې تر به د جنت اولیاء څښی، یعنی څښلو، یښونه او ته به میوه کوی چې اولیاء الله به ستا د میوی څخه خوراک کوی نو علیه السلام واوریده د لرگی څخه نَعَمْ نَعَمْ، هو هو په جنت کی می درخته وګرځوه باره د لرگی ژړا ساکته سوه، نو هغه وخت چې د مسجد نبوی ستنی جوړیدی هغه لرگی په یوه ستنه کی دننه راوستی چې هغی ستنی ته ستنه حنانه وائی، دروایش وائی چې دغه حدیث بخاری مختصر راوړی او دارمی او طبرانی په طول سره راوړی دی د عبدالله ابن بریده او هغه دخپل پلار بریده رضی الله عنه څخه روایت کړی، دروایش وائی هم په دغه حدیث کی مونږ څه اختصار وکړي » قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيَتَبَرَّكُ بِمَا بَقِيَ مِنَ الْآثَارِ النَّبَوِيَّةِ وَالْأَمَاكِنِ الشَّرِيفَةِ

(وتبرک دی کوی زائر په هغو آثارو چې د نبی علیه الصلوٰة والسلام څخه پاته دی په مدینه منوره کی او دغه رنګه دی تبرک کوی په شریفو ځایونو، قَالَ الْمُصَنِّفُ:

وَيَجْتَهِدُ فِي إِحْيَاءِ اللَّيَالِي مُدَّةَ إِقَامَتِهِ او کوښش دی کوی زائر پر روښانولو کی د شپو یعنی په عبادت سره، دروایش وائی که مراد د مصنف احیاء د شپو په مسجد نبوی کی غواړی نو په موجوده وخت کی خو خولک نه پرینږدي، یعنی شرطه (پولیس) چې د شپې په حرم نبوی کی

وی، او که مراد عام وی بیا نو هیڅ اشکال نشته په موده کی دا قامت او اوسیدو د ده په مدینه منوره کی

وَاغْتِنَامُ مُشَاهَدَةِ الْحَضْرَةِ النَّبَوِيَّةِ وَزِيَارَتِهِ فِي عُمُومِ الْأَوْقَاتِ او زائر دی غنیمت ګنړلی لیدل د حضرت نبوی او د ده زیارت په عامو وقتو کی

وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَيَأْتِي الْمَشَاهِدَ وَالْمَزَارَاتِ

او مستحب ده چې ووځی زائر د بقیع قبرستان ته نو ورسی دی مشاهدو او مزاراتو ته د دی دواړو مخابو

خُصُوصًا قَبْرَ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ حَمْزَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ عَنْهُ

خصوصًا و قبر ته د سید الشهداء حمزه رض او بیادی ورسی بلی اوریکی ته . الله دی له حمزه څخه راضی سی

ثُمَّ يَأْتِي الْبَقِيعَ الْآخَرَ فَيَزُورُ الْعَبَّاسَ وَالْحَسَنَ

او بیا دې ورسی و بلی هدیرې ته چې هغه مشهوره ده په بقیع سره نو هلته دی زیارت وکړي د عباس او د حسن

ابْنِ عَلِيٍّ وَبَقِيَّةِ آلِ الرَّسُولِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ عَنْهُمْ

چې د علی زوی دی، او باقی آل الرسول رض، الله تعالیٰ دی د دوی څخه راضی سي،

وَيَزُورُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ

او زیارت دی وکی د امیر المؤمنین عثمان بن عفان رض، او دغه رنګه دی زیارت وکړي د ابراهیم

تَعَالَىٰ عَنْهُ وَإِبْرَاهِيمَ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

الله تعالیٰ دی د ده څخه راضی سی چې د حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم زوی دی،

وَاَزْوَاجَ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وَعَمَّتِهٖ صَفِیَّةَ

رودا غړنګه دی زیارت وکړي دازواجو مطهراتو د نبي علیه الصلوٰة والسلام او د امه د ده چې

وَالصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِیْنَ رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمْ

صفیه ئې نوم دی، او د نورو صحابه وو او تابعینو الله تعالی دی د دوی ټولو څخه راضي سي"

لَطِیْفَه سَنِیَّهٗ

خرنګه چې د حضرت ابوبکر الصدیق رضي الله تعالی عنه نوم عبد الله دی چې د نامه په سرکی عین دی او د عمر رض د نامه په سرکی هم عین دی، او د عثمان رض د نامه په سرکی هم عین دی، وهکذا د حضرت علی رض د نامه په سرکی هم عین دی، او عین په حساب د اَبْجَد ۷۰ دی. او د علیه الصلوٰة والسلام د نامه په سرکی میم دی چې په حساب د اَبْجَد ۴۰ دی" نو ما یوه ورځ اعلان وکړی طالبانو ته چې ما ولیدل له خلورو ګروپه (بلبیان) چې هر یو ۷۰ وو لته وو چې زړا یه ډیره تیزه وه اَمَّا سره د هغه یو بل بلبپ چې ۴۰ وو لته و پر دوی خلورو سره وو بلبانو باندی غالبه وه! حتی چې هغه بلبان ټول وړته تاریک معلومیده، نو دا څرنګه امکان لري! لکن په سوال کی ما نوم ما نو ته د علیه الصلوٰة والسلام او د خلفاء راشدینو اشاره نه وه کړی او نه می حساب ته د اَبْجَد بلکه صرف دوه مومی لیکلی وه: چې ما ولیده خلور بلبه چې هر یو ۷۰ وو لته وو، او په ما بین کی یو بلب وو چې ۴۰ هغه خلو یښت وولته وو، و مع هذا دغه ۴۰ وولته والا پر هغه نورو ټولو غالب وو، د دی خبری و توجیه ته طالبان عاجز پاته سوه بیا نو ما بیرته تشریح ورته وکړه"

ے چې نه راغلی پر عالم باندی رڼا شوه ؛ دا عالم وا هم ستا په روی پیدا شوه ؛

نازنین جانانه ما شفاعت وکړه ؛ حقانی لره پیدا ستا تمنا شـــوه ؛

وَتَزُوْرُ شُهَدَاءَ اُحُدٍ وَاِنْ تَیَسَّرَ یَوْمَ الْخَمِیْسِ فَهُوَ

او زیارت ته دی ورسی د احد د شهیدانو او که ورته اسانه وه نو ورځ د پنجشنبی ډیره ښه ده، او

اَحْسَنُ وَیَقُوْلُ سَلَامٌ عَلَیْکُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ

هلته چې ورسی دا سی دی وَوائی سَلَامٌ عَلَیْکُمْ په سبب د صبر ستاسی یعنی پر نوښتو لو د جام د شهادت او

عُقْبَی الدَّارِ وَیَقْرَءُ اٰیَةَ الْکُرْسِیِّ وَالْاِخْلَاصَ اِحْدٰی

ښه دی دار اخرت تاسی لره، او بیا دی اٰیت الکرسی و وائی یعنی یو وار او بیا دی قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ یوولس

عَشْرَةَ مَرَّةً وَسُوْرَةَ یٰسٓ اِنْ تَیَسَّرَ وَیَهْدِیْ

وار، او سورة یٰسٓ که ورته آسانه وو، او ودی بخښی د هغو ټولو ثوابونه و ټولو شهداوو

ثَوَابَ ذٰلِکَ لِجَمِیْعِ الشُّهَدَاءِ وَمَنْ بِجَوَارِهِمْ مِنَ

ته د احـــد او هغه چا ته چې په همسایه توب کی د دوی وی د مسلمانانو څخه، دارقطنی،

الْمُؤْمِنِیْنَ

دارقطنی د حضرت علی کرم الله وجهه څخه روایت کړی دی چې که څوک تیریږی پر هدیرو باندي، او دی یوولس واره قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ، ووائی او ثواب ئې و مړو ته و بخښی د هغه هدیری الله تعالی به ده ته د هغه هدیری د مړو په تعداد او مقدار سره ده ته ثوابونه ورکړی،

وَیَسْتَحِبُّ اَنْ یَّاْتِیَ مَسْجِدَ قُبَاءٍ یَوْمَ السَّبْتِ اَوْغَیْرِهٖ

او مستحب ده چې زائر دی ورسی مسجد قباء ته په ورځ د شنبی او یا بله ورځ

وَیُصَلِّیْ فِیْهِ او په هغه مسجد کی دی څو رکعته لمونځ وکړی" په حدیث شریف کی راغلی

دی چې علیه الصلوٰة والسلام هره دشنبې ورځ مسجد قباء ته ورتلو او هلته بې نفل کول

فائده: علماء حضرات په څو ولی دي چې بهترین د مسجدو وروسته تر مسجد الحرام او مسجد نبوی په مدینه منوره کې او تر مسجد اقصی د بیت المقدس هم دغه مسجد قباء دی،

وَيَقُولُ بَعْدَ دُعَائِهِ بِمَا اَحَبَّ يَا صَرِيخَ الْمُسْتَصْرِخِيْنَ

او وايي وروسته له دعا ځنې هغه ټول چې ده خوښه وي، اې مددکوونکي د مدد طلبونکو، او اې

يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِيْنَ وَيَا مُفَرِّجَ عَنِ الْمَكْرُوْبِيْنَ

فریاد رسیدونکي د کومک غوښتونکو، او اې لیرې کوونکي د غم د غمجنو خلکو او اې قبلوونکي

يَا مُجِيْبَ دَعْوَةِ الْمَكْرُوْبِيْنَ يَا مُجِيْبَ دَعْوَةِ

د دعا د غم په اخته وو خلکو، او اې قبلوونکي د دعا د مجبورو خلکو، ستا رحم وکړې

الْمُضْطَرِّيْنَ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاكْشِفْ

پر سید زمونږ محمد صلی الله علیه وسلم باندې، او دده پر آل باندې، او لیرې

كَرْبِيْ وَحُزْنِيْ كَمَا كَشَفْتَ عَنْ رَسُوْلِكَ حُزْنَهٗ

کرب او غم لکه چې تا یا الله لیرې کړی د رسول ځنې خپل حزن او کرب دده په دې ځای کې

وَكَرْبَهٗ فِيْ هٰذَا الْمَقَامِ يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ يَا كَثِيْرَ الْمَعْرُوْفِ

یعنې په قبا کې، په احادیثو صحیحه وو کې راغلي دي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم چې ۱۳ کاله

وَالْاِحْسَانِ يَا دَائِمَ النِّعَمِ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

د نبوت په زمانه کې د مشرکینو د مکې د خوا ځنې د غم او تکلیف شپې او ورځې تیرې کړې او په حکم الهي سره د مدینې منورې په هجرت مامور شو، او د هجرت لاره یې قطع کړه، او ثنیة الوداع ته مهاجرین چې د مخه لا مدینې منورې ته راغلي وه او انصار د مدینې ټوله په انتظار د راتګ د علیه الصلوٰة والسلام ناست وه ناڅاپه چې مرکب د علیه الصلوٰة والسلام را ورسیدی دوی دا بیت په ډیر جوش او خروش سره وایه: ـــ

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا مِنْ ثَنِيَّاتِ الْوَدَاعِ ⁂ وَجَبَ الشُّكْرُ عَلَيْنَا مَا دَعَا لِلّٰهِ دَاعٍ ۔

نو پس قدمبوسی د علیه الصلوٰة والسلام چې ته اول چیری قرارګاه نیی! آنحضرت صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې په قبا کې، په قبا کې بنی النجار آباد وه چې د آنحضرت صلی الله علیه وسلم مور هم د دغه قوم ځنې وه، نو قبا ته چې راغلی ۱۴ ورځې په قبا کې قیام وکړې او د غو څلورو په دوران کې مسجد قبا په ډیر ساده ډول جوړ کړی، او علیه الصلوٰة والسلام د مشرکانو د مکې ځنې بیغمه شو. نو مصنف په دغه عبارت کې: كَمَا كَشَفْتَ آه و دغه قصې ته اشاره وکړه، وروسته مصنف زیات ته کړه، يَا حَنَّانُ، يَا مَنَّانُ، يَا كَثِيرَ الْمَعْرُوفِ وَالْاِحْسَانِ په عطف تفسیر دی، یا دائم النعم یا ارحم الراحمین»

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ

او د الله تعالی رحمتونه دې وي زمونږ پر سردار محمد صلی الله علیه وسلم او دده پر آل

وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا دَائِمًا اَبَدًا يَا رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ اٰمِيْن

او دده پر صحابه کرامو دې سلامونه وي همیشه اې د ټول عالم ربه، زمونږ دا دعا قبوله کړه » د رولیش وائي چې نور الایضاح سره د مفصلې شرحې پر دغه ځای ختم او زه هم وایم چې یا الله جل جلاله وعم نواله » ما او زما اولاد او د اولاد اولاد د دنیا او اخرت د غمونو ځنې وساتې، او د مفسدانو او حاسدانو او د شیطانانو د شر او فساد ځنې او د فتنې ځنې وساتې او رزق حلال را کړې، د بندګانو د محتاجۍ ځنې مو وساتې

امین امین امین وصلی الله علیه وسلم تسلیما کثیرا واله وصحبه اجمعین امین یارب العلمین برحمتك یا ارحم الراحمین"

ربه ته ئی قبول کړي

کتاب خلاص سو په لوی فضل دسبحان
دایضاح وضاحت وسو په ښه شان

داتصنیف دابوالفضل علامه دئ
په پښتو یې دین واضح کړی ښه روښان

په دری جلده کی پوره سوه ملغلره
داسی ښکاري لکه قند یاقوت مرجان

تقریباً پنځه لس سوه ئ صفحې دي
ښه کاغذ، ښه ئې تا پټل ښه ئې بیان

مسائل د دین ئې ښه دی بیان کړی
فائده اخلی تری امیان هم ملایان

زمونږ په دین مین وکړی چې هرځه دي
که انصار دی د وطن که د افغان

که په نوره هیواد و د هجرت ژوند کړی
جرمنی، تالینډ، هالینډ که دا ایران

هم په نوره هیواد و کی داغیارو
مسائل ئې یادوی زنان مردان

ربه ته ئی د صحت حفاظت وکړه
چې تا دین نور هم عبادو ته کړی عیان

حقانی چې د حضرت کتاب لیکمه
ربه ته ئې کړی قبول په هر زمان

ابوالفضل الحق حقانی عفی عنه ... ۱۴۱۲/۳/۲۲ھ
۱۹-۹-۹۱

څه دلیکوال (کاتب) په اړه

لیک
مولانا قاری نقیب احمد
برادر خورد حقانی

ددی ښکلی کتاب یعنی پښتو نور الایضاح چې په دري جلدونو کی د فقه حنفی یو مفصل او یو معتمد کتاب دی، څه جوړ سود اچا لیکلی! نوم ئې څه دی! تعلیم ئې څه دی! او داسی نور محترمو لوستونکو! ددی کتاب کاتب او لیکونکی مولانا قاری فضل الحق حقانی دئ.

ابتدائی تعلیم مولانا قاری فضل الحق حقانی اولیات پخپل کور کی پرخپل والد صاحب حضرة مولانا الحاج نثار احمد عریف صاحب باندی وئیلی دي، چې دوخت یو تکړه او مشهوره عالم دی او د علم سره سره دخپل قوم مشر هم بلل کیږي، دابتدائی تعلیم وروسته ئې د با قاعده طالبی او مسافری په صورت کی دکوئټې ښار په مختلفو مدرسو کی زده کړې کړیده، لکه دمولانا عبد الغفور صاحب مدرسه مظهر العلوم شالدره، دمولانا نور محمد صاحب مدرسه دار العلوم الاسلامیه، او ددی څخه علاوه معقولات او هم د منقولاتو یو لویه برخه ئې د استاذ کل علامة العصر والدهر جامع الکمالات ابوالفضل مولانا محمد عبید الله الایوبی القندهاری السلیما نخیلی سره وئیلی ده،

انتهائی تعلیم حقانی صاحب دوره حدیث د پاکستان دیولوی مؤرخ، محدث او تکړه او حق ګویه عالم حضرت مولانا شیخ القرآن والحدیث حسن جان المدنی مدظله سره کړیده چې د غه وخت یعنی ۱۴۱۴ھ ۱۹۹۴ء کی په مدرسه امداد العلوم الاسلامیه صدر بازار پشاور کی د حدیثو درس ورکاوه، او په ټوله دوره حدیث کی ئې د دوهم نمبر اعزاز هم تر لاسه کړ او هم دارنګه ئې د وفاق المدارس العربیه په امتحان کی ښه نمبرونه حاصل کړه، او په هم دغه کال کی د علوم اسلامیه وو څخه فارغ شو.

د قرائت او تجوید زده کړه حقانی صاحب ابتدائی تجوید په کوئټه کی د علم تجوید په معروفه او مشهوره مدرسه، جامعه عربیه مرکزیه تجوید القرآن سرکی روډ کوئټه کی شروع کړ، چې د دوه کاله وئیلو وروسته په امتیازی نمبرو سره کامیاب

عِلمِ قرائت

دعلم قراءت دحاصلولو لپاره ئې بیا د پنجاب ایالت د لاهور و بنا رته اراده دسفروکړه، لاهورد پاکستان دجوړیدو وروسته دخوشیانومرکز وو او هم داوس هم مرکز دی لکه علم قراءت، اوعلم خطاطی، پرلاهورکی دعلم تجوید اوقراءت یومشهوره اومرکزی مدرسه، جامعه مدنیه کی ئې دعلم قراءات سبعه دمشهور اوزیس مندرین کتاب الشاطبیه دوئیلو لپاره داخله واخسته، چی پردغه وخت کی دعلم قرائت یو محقق اومدقق استاذ حضرت مولانا قاری محمد رمضان صاحب مدظله العالی استاد وو، اوهم پر داغه کال کی دَ تعطیلاتو په شپو کی دقراءات ثلثه المتممة للعشرة دمشهور کتاب " الدرة المضیئة" څخه هم فارغ سو، چی داځې بیا دوخت دمشهور مصنف حضرت مولانا قاری محمد ادریس العاصم صاحب څخه په مدرسه تجوید القرآن العالیه شیرانوالہ گیټ لاهورکی ووئیل، چی داسی نود سبعه اوعشره دواړو څخه فارغ سو،

محافلو کی گډون

حقانی صاحب دقرائت په مختلفو محافلوکی هم گډون کړی دی که هغه پرصوبائی یا علاقائی سطحه باندی اوکه دَټول پاکستان پر سطحه باندی وه، اود بلوچستان د نمائنده په شکل ئې خدمت کړی دی، اوپه بلوچستان کی څرنګه چی دعلم قرائت وطرفته رغبت اوتشویق نه ووځکه چی داعلم یو متروک العمل گرځیدلی وو، اونه هم پرمقامی سطحه باندی دقراوو په مابین کی ناسته ولاړه وَه اونه څه تعلق

دَجمعیة القراء بنیاد

نوحضرت حقانی صاحب چی څه وخت داحال وَلیدی، نوئې یو وَرځ د خپلو ملګرو یو اجلاس راوغوښتی اوهغوی ئې پر دی بوه کړه چی هم داموږ اوتاسی به رابطه نه تو اود قرآن مجید دَتجوید اوقراءت وطرفته به خلګ رابولو اودافن به په مدارسو اومکاتبو اومساجدو کی عامه وود درس او تدریس په شکل، دمحفلونو پرشکل اود تصنیف اوتالیف په شکل، هغه ووچی په ۱۴۱۲ھ ۱۹۹۲ء کی باقاعده دجمعیت القراء بنیاد کیښبودسُو او گډون کوونکو پراتفاق دی په حَیث دناظم اعلیٰ وټاکی، چی الحمدلله دې تنظیم داسی په خلوص سره خپل خِدماتو ته ادامه وَرکړه چی تراوسه ئې دمقامی بی شماره محفلونو ماسوا دوه واره سالانه د ټول پاکستان پرسطحه باندی محفلونه کړیدي،

دخطاطی زده کړه

حقانی لکه چی ستاسو پرلاسونوکی دده پلاس لیکل سوی کتابونه ئې دخطاطی سره ئې دکچنوالی سره ډیره مینه دَرلوده، په کوټه کی ئې د خط نستعلیق زده کړه دخطاط راز محمد راز څخه چی دخپل وخت یو تکړه کاتب ووکړیده او بیا د لاهور په سفرکی دخط نسخ تعلیم اواصلاح درئیس الخطاطین حضرت انورحسین نفیس رقم چی په شاه نفیس سره شهرت کړی دَه، چی دیوناممتو اونړیوال شاعر اوخطاط علاوه یو لوی صوفی هم ووچی ډیرعلماء یې پرلاس بیعت وَه، دخطاطی په یوه سیالی کی حقانی په ټول بلوچستان کی دوهم نمبرترلاسه کړ اواعزازی ډیپلوم ورکړه سوی دی،

شاعری

حقانی صاحب ته که الله تعالیٰ روان قلم، تقریر، تحریر، کتابت، خطابت، قرائت اوعلومو سره نازولی دی، هغه دشعر اوشاعری په میدان کی هم ښه پوره قدرت لری، ښه روان شعر لیکی، خو بده مرغه څرچی لیکی هغه دځان سره هیڅ کله هم نه ساتی، دده پروینا چی دشعر اوشاعری په میدان کی ډیرو آسان نه غلولی دی، اوزما ضرورت نسته، په هغه فن اوعلم کی کارکول پکار دی، دکوم علم اوفن چی رجال کم اوی محط وي، دده ډیرشعرونه په مختلفو ورځپاڼو او مجلوکی خپاره سوی لکه دکوټی اوپیښور، هیواد ورځپاڼه، اوداسی نور په اولنی اشعاروکی به ئې دځان تخلص " مظلومیار " نوشته کوی، خو دده په وینا تخلص باید د نامه جزوي نوڅرنګه چی دده په نامه کی د " حق " لفظ شته نځکه دځان سره "حقانی" کاږی،

تراجم اوحواشی

قاری حقانی ډیرکتابونه دمختلفو ژبو څخه په پښتوژباړلی دی، په ځانګړی توګه بیا د قرآن مجید دتجوید کتابونه لکه " جمال القرآن، فوائد مکیه، مقدمة الجزریه، القول السدید، هدایة المستفید، تسهیل التجوید، خلاصة التجوید، مفتاح التجوید، تحبیر التجوید، معارف التجوید، تیسیر التجوید، اود فقه په مسائلوکی، الفقه المیسر (اسانه فقه) دبهشتی زیور مسئلی، په عقائدو کی، تعلیم العقائد، اوداسی نور،

لیکوالی

حقانی که دشعروشاعری میدان نه دی پری ایښی همدارنګه ډیر مضمونونه ئې په ورځپاڼو او مجلوکی دوخت پرمختلفو موضوعاتو کی چاپ سوی دي، دمثال په توګه " دقرآن مجید تجوید اود هغه لیک دود، رسم الخط دکوټی په یوی مجله کی په څلو

قسطونو باندی مشتمله چاپ سوی دي"

پښتو کی ترجمه قاري حقاني صاحب که څه هم دقامی لحاظه په قوم بروهی، مینګل، امیرزئی دی، چی پوره سلسله ئې څه داسی ده، فضل الحق حقانی ابن الحاج مولانا نثاراحمدعریف، قوم بروهی، مینګل، امیرزئی، پندوخزئی، دی، چی دري پیړی د مخه د نوشکی، زاړه او عمرشاه، دمضافاتو څخه، افغانستان ته تللی دی، او هلته د هلمند ولایت په مضافاتو کی اوسیدلی دي، نو څرنګه چی دیوي خوا په پښتو کی د داسی کتابو ضرورت وو نو ځکه حقاني صاحب اکثرو لیکنی او ترجماني په پښتو کی کړی دي۔

درس او تدریس د خپلو زده کړو د اختتام نه دريسيدو سمدستی د مدرسه عربیه مرکزیه تجوید القرآن سرکی روډ کوئټی په بلنه په کال ۱۹۹۵ء۱۴۱۵ھ کی د مدرس او استاذ په حیث وټاکل سو او د درس او تدريس او تصنیف او تالیف سره حقاني صاحب د مختلفو مساجدو مقتدیانو په بلنه په حیث د امام او خطیب هم خدمت کړی دی، لکه جامع مسجد الله والا جناح روډ کوټه، جامع مسجد ابوبکر الصدیق خوجک روډ (پاکستان چلډرن اکیډمی) جامع مسجد سراج نیوجان محمد روډ کوټه او جامع مسجد مدینه ستیلایټ ټاون بلاک ۲ سبی روډ کوټه، او په هر مسجد کی هم د سهار له خوا قبل الوقت او هم مازدیګر ترماښامه په سوونو طالبانو د علم تجوید او علم قراءت زده کړه کړیده، چی الحمد لله هم تردا اوسه پوری دا سلسله جاری ده،

دوره تجوید قاري صاحب د خلو کاله څخه راپه دی خوا د مدرسه سودر خصتی په وخت کی طالب علمانو لپاره دوره تجوید ایږدی چی د طالبانو د اصلاح یو لوی سبب ګرځي او د قرآن مجید د صحیح ویلو احساسات راپیدا کوی

کلنی جنتری حقاني په ټول پاکستان او افغانستان کی ترهري اداري د مخه یوه صحیح، باثبته او ډیره ښه تاریخه مشتمله جنتری جوړوي چی په زرګونو معلوماتو مشتمله وي، الله تعالی دی دده دا کوششونه قبول او دنوره خدمت کولو توفیق ورکړي، امین،

مولانا قاري نقیب احمد قومی ایوارډ یافته امام وخطیب جامع مسجد الله والا کوټه

د پښتو نور الایضاح د(۳)دریم ټوك د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱	د ناشر او کاتب عرض	۲
۲	د تفسیر ایوبی اعلان،	۶
۳	باب سجود التلاوة	۷
۴	د درویش اعتذار	۱۱
۵	مهمه فائده	۱۲
۶	دیوه حاجی واقعه	۱۶
۷	سنهانز بنوونه	۱۷
۸	درویش وائی	۲۳
۹	فصل سجدة الشكر	۲۷
۱۰	ایوبی بیشکه	۳۰
۱۱	باب الجمعة	۳۱
۱۲	دجمعی دورځی مناسبت	۳۱
۱۳	دعوامو غلطیا	۳۲
۱۴	په بعض کتابو کی دی تر اذان ثالث	۵۷
۱۵	حکایت	۵۸
۱۶	که امام د درود ویلو امروکړی	۵۹
۱۷	خیال فسائید	۶۱
۱۸	تتمه	۶۳
۱۹	حکمت	۶۶
۲۰	د بړیتو په باره کی تحقیق	۶۷

د پښتو نور الایضاح دریم ټوک د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۲۱	دنیرې په باب تحقیق	۶۸
۲۲	دنیرې تورَولو مسائل	۶۹
۲۳	باب العیدین	۷۰
۲۴	شکایت	۷۰
۲۵	مسواک وهل	۷۵
۲۶	درویش واوئ	۸۴
۲۷	فوائد	۸۹
۲۸	تفریع	۸۹
۲۹	حکایت	۹۰
۳۰	درویش واوئ	۹۱
۳۱	پوښتنه	۹۳
۳۲	خو دحیرانتیا خبره ده	۹۶
۳۳	باب صلوٰة الکسوف والخسوف	۹۷
۳۴	اختلاف د علماوو	۹۹
۳۵	درویش واوئ	۱۰۰
۳۶	باب الاستسقاء	۱۰۲
۳۷	واقعه	۱۰۵
۳۸	باب صلوٰة الخوف	۱۱۰
۳۹	دفائدې خبرې	۱۱۰
۴۰	ښهائسته فائده	۱۱۳

د پښتو نور الایضاح دریم ټوک د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۴۱	تاریخي کتنه او یاد ګار	۱۱۵
۴۲	باب الجنائز	۱۱۷
۴۳	درویش واوئ	۱۱۹
۴۴	واقعه فی تائید التاخیر	۱۲۵
۴۵	تحقیق غسل المیت	۱۲۸
۴۶	ښهائسته فائده	۱۳۳
۴۷	تاریخي یاد ګار	۱۴۲
۴۸	فصل	۱۴۳
۴۹	ومن خصائص صلاة جنازة النبي ﷺ	۱۴۹
۵۰	فصل السلطان احق بصلوٰته	۱۵۴
۵۱	مهمه فائده	۱۵۷
۵۲	فصل فی حملها ودفنها	۱۶۷
۵۳	فائدة سنیة	۱۷۵
۵۴	فوائد شتی	۱۷۹
۵۵	فائدة سنیة	۱۸۱
۵۶	اختلاف، ضیافت او میلمستیا	۱۸۲
۵۷	فصل فی زیارة القبور	۱۸۵
۵۸	درویش واوئ	۱۸۷
۵۹	مسئله شرعیه	۱۹۰
۶۰	باب احکام الشهید	۱۹۲

دپښتو نور الایضاح دریم ټوك دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
٦١	فائدة سنية	١٩٨
٦٢	كتاب الصوم	٢٠٠
٦٣	فصل فى صفة الصوم وتقسيمه	٢٠٦
٦٤	فصل فيما يشترط تبييت النية	٢١٣
٦٥	فصل فيما يثبت به الهلال	٢١٨
٦٦	اختلاف دشک روژى	٢٢٠
٦٧	باب مالايفسد الصوم	٢٣٣
٦٨	باب مايفسد به الصوم ويجب به الكفارة	٢٤٢
٦٩	فصل فى الكفارة ومايسقطها عن الذمة	٢٥١
٧٠	باب مايفسد الصوم من غير كفارة	٢٥٦
١	فصل يجب الامساك بقية اليوم	٢٦٩
٧٢	فصل فيما يكره للصائم ومالايكره	٢٧٠
٧٣	تاريخي خبره- بنها نه فائده	٢٧٥
٧٤	داوسنى مشكلاتو حل	٢٧٥
٧٥	پوه سه. چې پيچكارۍ پرخوسته ده،	٢٧٨
٧٦	فصل فى العوارض	٢٨٠
٧٧	باب مايلزم الوفاء به	٢٩١
٧	باب الاعتكاف	٢٩٦
٧٩	داماما نو مفكوره داده	٢٩٩
٨٠	كتاب الزكوة	٣٠٨

دپښتو نور الایضاح دریم ټول دمضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
٨١	باب المصرف	٣٢٦
٨٢	مسائل شتى فى باب الزكوة	٣٣٣
٨٣	باب صدقة الفطر	٣٣٧
٨٤	كتاب الحج	٣٤٤
٨٥	دحج دمخه څوكول پكارى	٣٤٥
٨٦	نوى شرط دحج دسفره دمخه	٣٤٦
٨٧	فصل فى كيفية تركيب افعال الحج	٣٧٥
٨٨	جاهل عوام	٣٨٨
٨٩	بنهانه فائده	٣٩٤
٩٠	نوآسانه كاردادى	٣٩٧
٩١	دوئ فائدى	٣٩٨
٩٢	ضميمه	٤٠١
٩٣	دانصاف خبره	٤٠٣
٩٤	واقعه	٤١٠
٩٥	فصل. القران ان يجمع بين	٤٢١
٩٦	فصل، التمتع هوان يحرم	٤٢٤
٩٧	فصل، العمرة سنة	٤٢٧
٩٨	باب الجنايات	٤٣١
٩٩	درختى دحرم پرخلورقسمه دي،	٤٣٩
١٠٠	فصل، ولا بأس بقتل غراب	

د پښتو نور الایضاح دریم ټوک د مضمونو فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱۰۱	فصل، الهدی اد شاه شاة	۴۴۰
۱۰۲	فصل فی زیارة النبی (ص)	۴۴۴
۱۰۳	درویش وائې،	۴۴۶
۱۰۴	پوښتنه ـ جواب	۴۶۰
۱۰۵	بنهانه فائده	۴۶۷
۱۰۶	پوه سه	۴۶۹
۱۰۷	لطیفه سنیه	۴۷۲
۱۰۸	رب دې ته ئې قبول کړی	۴۷۶
۱۰۹	د کاتب په اړه لیکنه	۴۷۷
۱۱۰	د علم قرائت زده کړه	۴۷۸
۱۱۱	دخطاطی زده کړه، شاعری او نور	۴۷۹
۱۱۲	درس او تدریس ـ	۴۸۰
۱۱۳	د نور الایضاح فهرست	۴۸۱
۱۱۴	〃	۴۸۲
۱۱۵	〃	۴۸۳
۱۱۶	〃	۴۸۴
۱۱۷	〃	۴۸۵
۱۱۸		۴۸۶
۱۱۹	دنور د کتابو اعلان	۴۸۷
۱۲۰	د حضرت ایوب اعلان	۴۸۸

Download From: www.aghalibrary.com

حقانی کمپیوټرز

ستاسو ښائسته رسالې، سندونه، اشتهارونه
کتابونه، شعری بیکلی، او داسې نور د
کتابت شخه ترچاپ پورې رسوی،

کلنی جنتری

مسائل بهشتی زیور

تعلیم الاسلام

معارف القرآن

مکتبة القراءة والتجوید
کانسی روډ کوئټه
نزد مسجد نور شالدره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

محترمو لوستونکو! د حضرت ایوبي صاحب مدظله العالی خط کوم چې حضرت پخپل لاس لیکلی دی

دا د حضرت ایوبي اخلاص دی د مکتبة القراءت والتجوید کوئټې سره کوم چې ئې حقوق د طبع

و د کتابت و مکتبة القراءت ته هدیه کړي:

خاتمة شرح نور الایضاح

الحمد لله والصلوة علی من اصطفی "اما بعد کړوونکی بې مدار محمد عبد الله "الایوبي السلیمانخیلی القندهاري" السني الحنفي النقشبندي" غفرله الباری "

دا چې په توفیق د رب العزت جل سلطانه کریم حبیب د شرح د نور الایضاح پښتو دوه جلده کړې ده په شنبې

په اول تاریخ ده ربیع الثاني "۱۴۲۳ هـ ق" ده پای ته ورسیده الحمد لله "

۱۶۱۱

چې مجموع د دی جلده تخمیناً یوزر او شپږ سوه مخه ته رسیږي اعلان "چونکه اول دوه جلده او حصی

جناب قاري فضل الحق صاحب خوشنویس کړیده" په ډیره عرق ریزي "او په ځلکه نصوده کتب چاپ کړي "" او دا دریم حصه م ده په کتابت وکړي پر طریقه د اولو دوو حصو"

او کړدي ان شاء الله تعالی چې د چاپ ته بې وسپارم "لهذا د روښانه لکه چې د اولو دوو حصو حقوق د طبع

ونا مسرده ته اهدا کړي وه ", د غه رنګه د دي دریمی حصه حقوق هم ورته سپارم"

هیڅ کتاب فروش یا تجارتي کتلي چې دا کتاب پرطبع ځوک او یا جزوي تبدیل چاپ کړي

او رنه د ډیرو سختو سزا محتاج سي" اخلاقي او تجارتي ", او حکومتي" لهذا اخوانو ته کاردی

سره خوشنی چې د کم کتاب محروش په کاروي ده ځکه دی په کراماتی قیمت دانسي وما علینا الا البلاغ

ابوعبدالله عبد الله الایوبي

الشیخ مولوی ابوالفضل محمد
عبدالله الشیبانی ایوبی
قندهاري سلیمان خیل
فون نمبر ۸۶۰۴۴۳۱

جراحات السنان لها التیام ولا یلتام ما جرح اللسان

دل که رنجید از کسی خورسند کردن مشکلست
شیشه بشکسته را پیوند کردن مشکلست